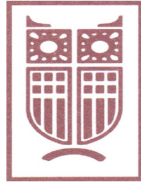

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΧΕΣΕΩΝ, ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ, ΜΕΣΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ

Διαχείριση Κρίσεων και Ισλαμική Τρομοκρατία:
Οι Περιπτώσεις των Παρισίων και των Βρυξελλών

ΔΙΔΑΚΤΟΡΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Λουκάς Κατρατζής

AM: 41Δ007

Αθήνα, 2020

Τριμελής Επιτροπή

Χριστόδουλος Κ. Γιαλλουρίδης, Ομότιμος Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

(Επιβλέπων)

Ιωάννης Σκαρπέλος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Χαράλαμπος Παπασωτηρίου, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright Λουκάς Κατρατζής, 2020

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διδακτορικής διατριβής εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτική ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της διδακτορικής διατριβής για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διδακτορικής διατριβής από το Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Ευχαριστίες

Η παρούσα διδακτορική διατριβή αποτελεί το επιστέγασμα μίας προσπάθειας χρόνων που ξεκίνησε από την έρευνα των επιστημών της κοινωνιολογίας, των διεθνών σχέσεων και της διαχείρισης κρίσεων.

Θα ήθελα να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τον επιβλέποντα καθηγητή μου κ. Χριστόδουλο Κ. Γιαλλουρίδη για την εμπιστοσύνη που μου έδειξε στην εκπόνηση του διδακτορικού έργου, αλλά και για τη διαχρονική υποστήριξη και καθοδήγησή του, καθώς και τις εποικοδομητικές συζητήσεις, πολύτιμες ούσες, για την πραγματοποίηση της έρευνας.

Θα ήθελα να εκφράσω επίσης ιδιαίτερες ευχαριστίες στους καθηγητές της τριμελούς επιτροπής κ. Χαράλαμπο Παπασωτηρίου και κ. Ιωάννη Σκαρπέλο για την καθοδήγηση και τις συμβουλές τους κατά τα χρόνια της εκπόνησης της διατριβής.

Επιπλέον, ευχαριστώ τον καθηγητή κ. Alex P. Schmid για την αποστολή του συγγράμματος “Terrorists on trial: A performative perspective”, ως επιστέγασμα της συνεργασίας στο πλαίσιο του προγράμματος “Terrorism Research Initiative”.

Ακόμη, θα ήθελα να εκφράσω ένα μεγάλο ευχαριστώ στην οικογένειά μου, τη μητέρα μου, Αγγελική, τον πατέρα μου, Νικόλαο, τη θεία μου, Βασιλική, και τον αδελφό μου Παναγιώτη, για την ηθική συμπαράσταση και υλική υποστήριξη, καθώς και για τις αρχές και τις αξίες με τις οποίες με μεγάλωσαν. Τέλος, ευχαριστώ τους φίλους μου Μαρίνα, Πέτρο, Γιάννη, Μερσίλεια και Γεράσιμο (Μάκη) για την υποστήριξη και τις συμβουλές τους.

Συντομογραφίες

ADRI = Agence pour le Développement des Relations Interculturelles
AIA = Afghan Interim Administration
APHP = Assistance Publique-Hôpitaux de Paris
AQI = al-Qaeda in Iraq (AQI)
AQIM = al-Qaeda in the Islamic Maghreb
ASALA = L'Armée Secrète Arménienne de Libération de l'Arménie
BAC = Brigade Anti-Commando
BRI/BAC = Brigade de Recherche et d'Intervention et Brigade Anti-Commandos
CC-Com Comité Communal de Coordination
CC-prov = Comité Provincial de Coordination
CCC = Cellules Communistes Combattantes
CCRS = Comité de Coordination du Renseignement et de la Sécurité
CCRS = Comité de Coordination du Renseignement et de la Sécurité
CDSN = Conseil de Défense et de Sécurité Nationale
CGCCR = Centre de Coordination et de Crise du Gouvernement
CIAV = Cellule interministérielle d'aide aux victimes
CIC = Interministérielle de Crise
CILAT = Comité Interministeriel de Liaison Anti-Terroriste
CIR = Comité Interministeriel du Renseignement
CMRS = Comité Ministériel du Renseignement et de la Sécurité
CNCIS = Commission Nationale de Contrôle des Interception de Sécurité
CNCTR = Commission Nationale de Contrôle des Techniques de Renseignement
CNR = Comité National du Renseignement
CNR = Conseil National du Renseignement
CNS = Conseil National de Sécurité
COGIC = Centre Opérationnel de gestion interministérielle des Crises
CRS = Collège du Renseignement et de la Sécurité
CSAP = Le Comité de Solidarité avec les Prisonniers Arabes et du Proche-orient
CSI = Conseil de Sécurité Intérieure
CSN = Εθνικού Συμβουλίου Ασφάλειας
CSPPA = Solidarity Committee for Middle East Political Prisoners
CSRS = Comité Stratégique du Renseignement et de la Sécurité
CTIF = Cellule de Traitement des Informations Financières
Daech = *ad-dawla al-islāmiyya fī l-irāq waš-šām*
DCPJ = Direction Centrale de la Police Judiciaire
DCRI = Direction Centrale du Renseignement Intérieur
DGGN = Direction Générale de la Gendarmerie Nationale
DGPN = Direction Générale de la Police Nationale
DGSE = Direction General de la Sécurité Extérieure
DGSI = Direction Générale de la Sécurité Intérieure
DJSOC/Terro = Unité Centrale Anti-Terrorisme
DNAT = Division Nationale Anti-Terroriste
DNRED = Direction Nationale du Renseignement et des Enquêtes Douanières
DOPC Direction de l'Ordre Public et de la Circulation
DPSD = Direction de la Protection et de la Sécurité de la Défense
DRM = Direction du Renseignement Militaire
DRSD = Direction du Renseignement et de la Sécurité de la Défense
DSM = Direction de la Sécurité Militaire

DTS = Direction du Surveillance Territoire
 DVI = Disaster Victim Identification
 ECCP = European Committee on Crime Problems
 ECTC = European Counter Terrorism Centre (EU)
 EIJ = Egyptian Islamic Jihad
 EPIGN = Escadrons de Parachutistes et Intervention de la Gendarmerie
 EPRUS = Health Emergency Preparedness and Response
 ERCC = Emergency Response Coordination Centre
 ETA = Euskadi Ta Askatasuna
 FARL = Armed Forces of the Lebanese Revolution
 FAST = Fugitive Active Search Team
 FATA = Federally Administered Tribal Areas
 FIPN = Force d'Intervention de la Police Nationale
 FIS = Front Islamique du Salut
 FLB = Front de Libération de la Bretagne
 FLN = Front de Libération National
 FLNC = Front de Libération National de la Corse/Fronte di Liberazione Nazionale di a Corsica
 FLNKS = Front de Libération Nationale Kanak et Socialiste
 FSA = Free Syrian Army
 FTF = Foreign Fighters
 GARI = International Revolutionary Action Group
 GDSE = Direction Générale de la Sécurité Extérieure
 GIA = Group Interforces Antiterroriste
 GIA = Groupes Islamistes Armées
 GIGN = Groupe d'Intervention de la Gendarmerie Nationale
 GIPN = Groupes d'Intervention de la Police Nationale
 GSPC = Salafist Group for Preaching and Combat
 GSPC = The Shalafi Group for Call and Combat
 GSPR = Groupe de Sécurité de la Présidence de la République
 HECMC = Health Emergencies Crisis Management Centre
 IPCR = Integrated Political Crisis Response (EU)
 IRT = Image Repair/Restoration Theory
 ISAF = International Security Assistance Force
 ISI = Islamic State of Iraq
 ISIL = Islamic State of Syria and the Levant
 ISIS = Islamic State of Iraq and Syria
 J-CAT = Joint Counterterrorism Assessment Team
 JTJWJ = Jamaat al-Tawhid wa-l-Jihad
 MAK = Maktab al-Khidamat
 MIA = Armed Islamic Movement
 MNA = Algerian National Movement
 MSC = Mujahideen Shura Council
 OAS = Organisation Armée Secrète
 OCAM = Organe de Coordination pour l'Analyse de la Menace
 ORSEC = Organisation de la Réponse de Sécurité Civile
 OVG = Operation "Vigilant Guardian"
 PART = Plan d'action contre la radicalisation et le terrorisme
 PC-Ops = Poste de Commandement Opérationnel
 PDPA = People's Democratic Party of Afghanistan

PGUI = Plan Général d'Urgence et d'Intervention
PIM = Plan d'Intervention Médical
PIPS = Plan d'Intervention Psychosocial
PISA = Plan d'Intervention Sanitaire
PIU = Plan Interne d'Urgence
Plan Canal = Plan d'Action Contre la Radicalisation, l'Extrémisme Violent et le Terrorisme dans la Zone du Canal
Plan NOVI = Nombreuses Victimes
Plan ORSAN = Organisation de la Réponse du Système de Santé en Situations Sanitaires Exceptionnelles
Plan R = Le Plan d'Action Radicalisme
PLAT = Plan de Lutte Antiterroriste
PNS = Les Plans Nationaux de Sécurité
PPUI = Plans Particuliers d'Urgence et d'Intervention
PRIMA = Plan Risques & Manifestations
PUI = Plan d'Urgence et d'Intervention
RAID = Recherche, Assistance, Intervention, Dissuasion
RG = Renseignement Généraux
RGPP = Renseignements Généraux de la Préfecture du Police
SAMU = Service d'Aide Médicale Urgente
SAT = Section Anti-Terroriste
SCCT = Situational Crisis Communication Theory
SDAT = Sous-Direction Anti-Terrorist
SDECE = Service de documentation extérieure et de contre-espionnage
SGDSN = Secrétariat Général de la Défense et de la Sécurité Nationale
SGRS = Service Général du Renseignement et de la Sécurité
SOCTA = Serious and Organised Crime Threat Assessment (EU)
TE-SAT = Terrorism Situation and Trend Report (EU)
TFL = Task Forces Locales
TFN = Task Force National
TRACFIN Traitement du Renseignement et Action Contre les Circuits Financiers Clandestins
UCLAT = Unité de Coordination de la lutte Antiterroriste
UCoFI = Unité de Coordination des Forces d'Intervention
VSSE = Sûreté de l'État

Περιεχόμενα

Εισαγωγή	14
Μεθοδολογία	20
Κεφάλαιο 1 : Θεωρία της τρομοκρατίας	23
1.1 Ορισμοί της τρομοκρατίας	23
1.2 Κατηγορίες της τρομοκρατίας	27
1.3 Τα αίτια της τρομοκρατίας	33
Κεφάλαιο 2 : Ιστορία και ιδεολογία της ισλαμιστικής τρομοκρατίας	41
2.1 Απαρχές του ισλαμικού φονταμενταλισμού	41
2.1.1. Από την Οθωμανική Αυτοκρατορία στο Καθεστώς των Εντολών.	41
2.1.2. Τζιχαντισμός και αδελφοί μουσουλμάνοι.	50
2.1.3. Διεθνοποίηση της δράσης των αδελφών μουσουλμάνων.	59
2.2 Η έλευση της ιδέας ενός παγκόσμιου τζιχάντ	61
2.3 Η ίδρυση της al-Qaeda	69
2.4 Ίδρυση και επέκταση του ISIS	82
2.5 Δομή και οργάνωση του ISIS	90
2.6 Ιδεολογία του ISIS	98
Κεφάλαιο 3 : Η τρομοκρατία ως στρατηγικό μέσο	103
3.1 Η αποτελεσματικότητα της τρομοκρατίας	103
3.2 Στρατηγικές των τρομοκρατικών οργανώσεων	111
3.2.1 Το κύμα του αναρχισμού (Δεκαετίες 1870-1910).	113
3.2.2 Το εθνικοαπελευθερωτικό κύμα (Δεκαετίες 1920-1960).	123
3.2.3 Το κύμα της νέας αριστεράς (Δεκαετίες 1960-1980).	145
3.2.4 Το κύμα της θρησκευτικής τρομοκρατίας (Δεκαετίες 1970-2020).	157
3.3 Οι στρατηγικές του Ισλαμικού Κράτους	165
3.3.1 Οι στρατηγικές πίσω από την τρομοκρατία του ISIS.	165
3.3.2 Ριζοσπαστικοποίηση/εξτρεμισμός και ξένοι μαχητές.	176
Κεφάλαιο 4 : Διεθνές δίκαιο και τρομοκρατία	192
4.1 Διεθνής κοινότητα και Κοινωνία των Εθνών	192
4.2 Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών	195
4.2.1 Διεθνείς συμβάσεις κατά της τρομοκρατίας (1963 – 2005).	198
4.2.2 Παγκόσμια αντιτρομοκρατική στρατηγική.	215
4.2.3 Συμβούλιο Ασφαλείας και Ισλαμικό Κράτος.	215
4.3 Συμβούλιο της Ευρώπης	218
4.4 Ευρωπαϊκή Ένωση	229
Κεφάλαιο 5 : Αντιτρομοκρατική πολιτική Γαλλίας και Βελγίου	238
5.1 Γαλλική αντιτρομοκρατική πολιτική	238
5.1.1 Το φαινόμενο της τρομοκρατίας στη σύγχρονη Γαλλία.	238
5.1.2 Η εξέλιξη της γαλλικής αντιτρομοκρατικής πολιτικής.	252
5.2 Βελγική αντιτρομοκρατική πολιτική	269
5.2.1 Το φαινόμενο της τρομοκρατίας στο σύγχρονο Βέλγιο.	269
5.2.2 Η εξέλιξη της βελγικής αντιτρομοκρατικής πολιτικής.	274
Κεφάλαιο 6 : Διαχείριση των τρομοκρατικών επιθέσεων στο Παρίσι και τις Βρυξέλλες	287
6.1 Θεωρία διαχείρισης κρίσεων	287
6.2 Η διαχείριση των επιθέσεων της 13 ^{ης} Νοεμβρίου 2015 στο Παρίσι	295
6.2.1. Στάδιο πρόληψης.	295
6.2.2. Στάδιο προετοιμασίας.	300
6.2.3. Στάδιο ανταπόκρισης.	305

6.2.4. Στάδιο αποκατάστασης.	309
6.3 <i>Η διαχείριση των επιθέσεων της 22^{ας} Μαρτίου 2016 στις Βρυξέλλες</i>	316
6.3.1. Στάδιο πρόληψης.	316
6.3.2. Στάδιο προετοιμασίας.	319
6.3.3. Στάδιο ανταπόκρισης.	324
6.3.4. Στάδιο αποκατάστασης.	327
Κεφάλαιο 7 : Εμπειρικό τμήμα – Ανάλυση περιεχομένου έντυπου τύπου	332
7.1. <i>Θεωρία επικοινωνίας της τρομοκρατίας</i>	332
7.2. <i>Μεθοδολογία έρευνας</i>	336
7.3. <i>Αποτελέσματα ανάλυσης περιεχομένου</i>	345
Συμπεράσματα – Προτάσεις	360
Βιβλιογραφία	372
Παράρτημα I Δίκτυο τρομοκρατών και αντιτρομοκρατική πολιτική	452
Παράρτημα II Ανάλυση ομιλιών γαλλικής και βελγικής κυβέρνησης	462
Παράρτημα III Εργαλεία και πίνακες ανάλυσης περιεχομένου	489

Κατάλογος Πινάκων

Πίνακας 1 Εδαφικές Κτήσεις-Απώλειες ISIS (2014-2019).....	89
Πίνακας 2 Αρμοδιότητες μελών δικτύου Παρισίων – Βρυξελλών (Βασισμένο στο Webb & Sutton 2016:8-13)	453
Πίνακας 3 Συμβάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης που δεσμεύουν τη Γαλλία και το Βέλγιο	457
Πίνακας 4 Συμβάσεις του ΟΗΕ που δεσμεύουν τη Γαλλία και το Βέλγιο	459
Πίνακας 5 Μέγεθος Άρθρων Γαλλικών και Βελγικών Εφημερίδων.....	495
Πίνακας 6 Τύπος Άρθρων Γαλλικών και Βελγικών Εφημερίδων.....	496
Πίνακας 7 Τόνος Άρθρων Γαλλικών και Βελγικών Εφημερίδων.....	497
Πίνακας 8 Πηγές Κειμένων Γαλλικών και Βελγικών Εφημερίδων.....	498
Πίνακας 9 Αναφορά Χωρών στις Γαλλικές Εφημερίδες	499
Πίνακας 10 Αναφορά Χωρών στις Βελγικές Εφημερίδες	500
Πίνακας 11 Αναφορά Περιφερειών στις Γαλλικές Εφημερίδες	501
Πίνακας 12 Αναφορά Περιφερειών στις Βελγικές Εφημερίδες	502
Πίνακας 13 Αναφορές Τοπικών-Διεθνών Οργανισμών/Συμμαχιών στις Γαλλικές Εφημερίδες	503
Πίνακας 14 Αναφορές Τοπικών-Διεθνών Οργανισμών/Συμμαχιών στις Βελγικές Εφημερίδες	504
Πίνακας 15 Κατηγορία "Η Αναφορά στη Χώρα Αφορά" στις Γαλλικές Εφημερίδες	505
Πίνακας 16 Κατηγορία "Η Αναφορά στη Χώρα Αφορά" στις Βελγικές Εφημερίδες	506
Πίνακας 17 Συσχέτιση Χώρας-Ισλαμικού Κράτους στις Γαλλικές Εφημερίδες	507
Πίνακας 18 Συσχέτιση Χώρας-Ισλαμικού Κράτους στις Βελγικές Εφημερίδες.....	508
Πίνακας 19 Κατηγορία "Αρνητικές Επιπτώσεις σε Γαλλικές Εφημερίδες.....	510
Πίνακας 20 Κατηγορία "Αρνητικές Επιπτώσεις" σε Βελγικές Εφημερίδες.....	511
Πίνακας 21 Θέματα σε Γαλλικές και Βελγικές Εφημερίδες.....	512
Πίνακας 22 Πλαίσια Ταξινόμησης στις Γαλλικές Εφημερίδες.....	513
Πίνακας 23 Πλαίσια Ταξινόμησης στις Βελγικές Εφημερίδες	514

Κατάλογος Γραφημάτων

Γράφημα 2-1 Δομή Εκτελεστικής Εξουσίας Ισλαμικού Κράτους (Πηγή: <i>Chaumette 2014</i>) ..	91
Γράφημα 2-2 Δομή Δικαστικής Εξουσίας Ισλαμικού Κράτους (Πηγή: <i>Chaumette 2014</i>).....	92
Γράφημα 3-1 Η Διαδικασία Δημιουργίας Δεξαμενής Τρομοκρατών στην Ευρώπη (Βασισμένο στο <i>Reed & Jegerings, 2017</i>).....	176
Γράφημα 6-1 Παρατάσεις Κατάστασης Έκτακτης Ανάγκης στη Γαλλία (2015 - 2017).....	314
Γράφημα 7-1 Μοντέλο Επικοινωνίας της Τρομοκρατίας των Bjørgo and Heradstveit (Πηγή <i>Egene 2004: 15</i>).....	335
Γράφημα I-1 Τρομοκρατικό δίκτυο Παρισίων και Βρυξελλών (Βασισμένο στο <i>Webb & Sutton 2016:8-13</i>)	454
Γράφημα I-2 Οργανόγραμμα γαλλικής αντιτρομοκρατικής πολιτικής (2015).....	455
Γράφημα I-3 Οργανόγραμμα βελγικής αντιτρομοκρατικής πολιτικής (2016)	456

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Διάγραμμα 7-1 Χρονοσειρά Αριθμού Δημοσιευμάτων Γαλλικού Τύπου.....	346
Διάγραμμα 7-2 Χρονοσειρά Αριθμού Δημοσιευμάτων Βελγικού Τύπου.....	347
Διάγραμμα 7-3 Χρονοσειρά Πλαισίων Ταξινόμησης στη Γαλλική Εφημερίδα Le Monde..	356
Διάγραμμα 7-4 Χρονοσειρά Πλαισίων Ταξινόμησης στη Γαλλική Εφημερίδα Libération..	357
Διάγραμμα 7-5 Χρονοσειρά Πλαισίων Ταξινόμησης στη Βελγική Εφημερίδα La Libre.....	358
Διάγραμμα 7-6 Χρονοσειράς Πλαισίων Ταξινόμησης στη Βελγική Εφημερίδα Le Soir	359

Περίληψη – Λέξεις Κλειδιά

Σκοπός της διδακτορικής διατριβής είναι η κατανόηση του φαινομένου της τρομοκρατίας, καθώς και της μορφής και της ανταπόκρισης των σύγχρονων κρατικών μηχανισμών διαχείρισης κρίσεων. Αντικείμενο της μελέτης αποτελούν οι τρομοκρατικές επιθέσεις της 13^{ης} Νοεμβρίου 2015 στο Παρίσι και της 22^{ας} Μαρτίου 2016 στις Βρυξέλλες. Για τη βέλτιστη κατανόηση των ανωτέρω αναλύονται το προφίλ και η στρατηγική των τρομοκρατών, τα αντιτρομοκρατικά μέτρα ασφαλείας που είχαν λάβει η Γαλλία και το Βέλγιο, καθώς και τα μέτρα που έλαβαν οι δύο χώρες κατά τη διάρκεια και μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα. Επιπλέον, στο πλαίσιο της διδακτορικής διατριβής πραγματοποιήθηκε εμπειρική έρευνα με στόχο τη μελέτη της επιρροής των δύο υπό εξέταση τρομοκρατικών επιθέσεων στο γαλλικό και βελγικό έντυπο τύπο 15 ημέρες πριν και 15 ημέρες μετά τις επιθέσεις. Το εργαλείο που επιλέχτηκε για την έρευνα είναι η Ανάλυση Περιεχομένου. Για την έρευνα χρησιμοποιούνται πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές, δηλαδή στατιστικά δεδομένα σχετικά με τις τρομοκρατικές επιθέσεις που διεξήγαγαν το ISIS και η al-Qaeda ανά τον κόσμο κατά τα έτη 2014 – 2017 και 2001 – 2011 αντίστοιχα, αποφάσεις, αναφορές και διατάγματα της Γαλλικής Δημοκρατίας και του Βελγικού Βασιλείου, καθώς και δημοσιεύσεις και συγγράμματα εξειδικευμένων αναλυτών και επιστημόνων στην τρομοκρατία και τη διαχείριση κρίσεων.

Λέξεις Κλειδιά: Ισλαμικό Κράτος, ISIS, Διαχείριση Κρίσεων, Ισλαμιστική Τρομοκρατία, Ισλαμισμός, Τρομοκρατία

Abstract – Keywords

The main objective of the present thesis is the development of an understanding of the nature of terrorism, as well as the function of contemporary governmental crisis management systems through the examples of the terrorist attacks in Paris on November 13th 2015, and in Brussels on March 22nd 2016. Our research is split in two parts: a theoretical and an empirical part. The first part focuses on examining the terrorists' profiles, their main strategies, as well as the French and Belgian counterterrorism measures taken before and after the attacks. The second part examines the reaction of the French and Belgian press 15 days before and after the attacks in each case. For the analysis of the sample of articles, Content Analysis was the main qualitative research tool used. In order to conduct the thesis research we used primary and secondary sources. In particular, we analyzed contemporary databases on terrorist attacks conducted by ISIS and al-Qaeda globally during the years 2014 – 2017 and 2001-2011 respectively. Moreover, we examined legislation, reports and decrees of the French Republic and the Kingdom of Belgium, as well as scientific papers and books on the subjects of terrorism and crisis management published by specialized analysts and scientists.

Keywords: ISIS, Daech, Crisis Management, Islamist Terrorism, Islamism, Terrorism

Εισαγωγή

Η Γαλλία και το Βέλγιο απετέλεσαν το στόχο πολλαπλών τρομοκρατικών επιθέσεων τον Νοέμβριο του 2015 και τον Μάρτιο του 2016 αντίστοιχα. Οι επιθέσεις είχαν ως συνέπεια το θάνατο συνολικά 113 ατόμων και τον τραυματισμό άλλων 444. Την ευθύνη για τη διεξαγωγή των επιθέσεων την ανέλαβε το Ισλαμικό Κράτος και στις δύο περιπτώσεις, έχοντας οικοδομήσει ένα δίκτυο ισλαμιστών τρομοκρατών στο Παρίσι και στις Βρυξέλλες, εκπαιδευμένων σε τζιχαντιστικά στρατόπεδα της Συρίας για την πραγματοποίηση τέτοιων χτυπημάτων.

Η σημασία αυτών των τρομοκρατικών χτυπημάτων έγκειται στο γεγονός πως ήταν οι πρώτες οργανωμένες επιθέσεις του ISIS στην Ευρώπη, ακολουθώντας στη συνέχεια μια σειρά επιθέσεων σε ευρωπαϊκές πόλεις με την άμεση ή έμμεση εμπλοκή του Ισλαμικού Κράτους. Επιπλέον, οι επιθέσεις αυτές απετέλεσαν τις πλέον επώδυνες τρομοκρατικές επιθέσεις που έχουν δεχθεί οι δύο χώρες κατά τη μεταπολεμική περίοδο όσον αφορά τόσο στον αριθμό των θυμάτων όσο και στις ζημιές που προκλήθηκαν (Rapport 2016:24-32).

Κατά ταύτα, οι επιθέσεις είχαν ως στόχο να προκαλέσουν το τρόμο, καθώς και το θάνατο όσων δυνατόν περισσότερων θυμάτων. Αυτό αποδεικνύεται από την υιοθέτηση από το ISIS παρόμοιας τακτικής και οργάνωσης με την επίθεση ισλαμιστών στη Βομβάη της Ινδίας το 2008, όπου και εκεί τα χτυπήματα ήταν «τυφλά» με βασικό στόχο τη δημοσιότητα (Omand 2016:83-93). Τέλος, αποτελεί ένα πολύ καλό παράδειγμα εξέτασης δύο διαφορετικών μηχανισμών αντιτρομοκρατικής πολιτικής, με τη Γαλλία να διαθέτει μία από τις αυστηρότερες πολιτικές ανάμεσα στις χώρες της Ε.Ε. (Galli 2015:308-309), και το Βέλγιο μέχρι πρότινος να θεωρείται ο αδύναμος κρίκος της Ευρωπαϊκής Ένωσης στον τομέα της αντιτρομοκρατικής πολιτικής (Boussois, 2017).

Πριν όμως από την ανάλυση των περιπτώσεων της Γαλλίας και του Βελγίου κρίνεται απαραίτητο να αναλυθεί το σύγχρονο πλαίσιο του διεθνούς συστήματος, στο οποίο δραστηριοποιούνται κατά τη μεταψυχροπολεμική εποχή οι τρομοκρατικές οργανώσεις.

Αρχικά, η τρομοκρατική επίθεση της al-Qaeda εις βάρος των Ηνωμένων Πολιτειών, με στόχο το Παγκόσμιο Κέντρο Εμπορίου στη Νέα Υόρκη και το Πεντάγωνο στην Ουάσιγκτον την 11^η Σεπτεμβρίου 2001 (Kissinger 2014:138), συγκλόνισε την αμερικανική κοινωνία, και όχι μόνο, οδηγώντας σε μια ραγδαία

αύξηση του φόβου της τρομοκρατίας σε παγκόσμιο επίπεδο και στη κατόπιν τούτου «νομιμοποίηση» της κήρυξης του πολέμου κατά της τρομοκρατίας από τον Πρόεδρο των ΗΠΑ, George W. Bush (Brzezinski 2007/2008:48,160).

Με το χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, η θεωρία του Samuel P. Huntington «περί της σύγκρουσης των πολιτισμών» φάνηκε να επιβεβαιώνεται με τον πλέον εμφανικό τρόπο. Θεωρητικοί, όπως ο Fred Halliday (2002:58-59) και ο Francis Fukuyama (2002:28), έθεσαν το ζήτημα της σύγκρουσης «Ισλάμ – Δύσης», καθώς και των επιπτώσεων που θα μπορούσε να προκαλέσει τούτη κατά τη μεταψυχροπολεμική εποχή.

Της θεωρίας του Huntington προηγήθηκε το άρθρο του Francis Fukuyama “The End of History”, δημοσιευμένο το 1989 στο περιοδικό “National Interest”, περί της άνευ ετέρου επικράτησης της φιλελεύθερης δημοκρατίας μετά την πτώση της Σοβιετικής Ένωσης. Ως αποτέλεσμα, σύμφωνα με τον Fukuyama, η διεθνής κοινότητα βρήκε το κλειδί της αιώνιας ειρήνης και του ως εκ τούτου «Τέλους της Ιστορίας» και των πολέμων (Fukuyama 1989:3-18). Ως ενισχυτική απάντηση στο επιχείρημα του Fukuyama, ο Huntington δημοσίευσε το 1993 στο περιοδικό “Foreign Affairs” το άρθρο με τίτλο “The Clash of Civilizations?” (Huntington 1993:22-49). Το 1996 ανέπτυξε περαιτέρω τη θεωρία του εκδίδοντας το βιβλίο “The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order”.

Σύμφωνα με τον Huntington, με το πέρασμα από το διπολικό στο πολυπολικό σύστημα κρατών ο ρόλος των ιδεολογιών για τη διαμόρφωση των διακρατικών σχέσεων υποβαθμίστηκε. Αντιθέτως, πλέον το βασικό ρόλο για τη δημιουργία κρατικών συμμαχιών τον καθορίζουν τα κοινά πολιτισμικά στοιχεία (Huntington 1996/2017:159). Ο Huntington διέκρινε σχετικώς οκτώ κύριους πολιτισμούς τον Αφρικανικό, τον Ισλαμικό, τον Ιαπωνικό, τον Ινδουιστικό, τον Λατινοαμερικανικό, τον Σινικό, τον Δυτικό και τον Ορθόδοξο (Ρωσικό), ανάμεσα στους οποίους υπάρχουν συγκρουσιακές διαστάσεις μικρότερης ή μεγαλύτερης έντασης (Ibid:318).

Όσον αφορά στη σχέση της Δύσης με το Ισλάμ, τούτη χαρακτηρίζεται διαχρονικά από συγκρούσεις, με ορισμένα διαστήματα ειρήνης, από τις απαρχές της δημιουργίας του ισλαμικού πολιτισμού μέχρι και σήμερα (Ibid:278). Κατά τον 20^ο αιώνα ο Ισλαμικός Πολιτισμός αναβίωσε ως αποτέλεσμα της αύξησης της οικονομικής, στρατιωτικής και πολιτικής ισχύος των χωρών της Μέσης Ανατολής και της παράλληλης κρίσης ταυτότητας, καθώς και της αίσθησης αλλοτρίωσης των μουσουλμανικών κοινωνιών από τις δυτικές αποικιοκρατικές δυνάμεις (Ibid:96).

Κατά ταύτα, ο ισλαμικός πολιτισμός αναζήτησε την ταυτότητά του επιστρέφοντας στις παραδοσιακές αξίες και στο «αγνό» Ισλάμ, μέσω της ενδυνάμωσης του Ισλαμικού Φονταμενταλισμού και της δράσης των νέων και μορφωμένων μουσουλμάνων κατά την περίοδο της αποαποικιοποίησης και ιδίως μετά το 1979 (Ibid:144, 235). Τη διαδικασία αυτή της θρησκευτικής αναβίωσης ο Huntington την παρομοίασε με την αναβίωση του Χριστιανισμού μέσω του Προτεσταντισμού, όπως παρουσιάζεται στο σύγγραμμα «Η Προτεσταντική Ηθική» του Max Weber (Weber 2006), καθώς και στις δύο περιπτώσεις η θρησκεία παίζει τον καθοριστικό ρόλο για την επίτευξη της οικονομικής, πολιτισμικής και δημογραφικής ανάπτυξης (Huntington 1996/2017:129, 142). Επιπλέον, ο Ισλαμικός Φονταμενταλισμός απορρίπτει την έννοια του έθνους-κράτους, στηριζόμενος αντιθέτως στη μουσουλμανική Κοινότητα «Ούμα», στο θεσμό της οικογένειας και στη θρησκεία (Ibid:224,225).

Η σύγκρουση μεταξύ της Δύσης και του Ισλάμ εντοπίζεται στην επιδίωξη της Δύσης να εντάξει στον μουσουλμανικό κόσμο τις δημοκρατικές αξίες και τα ανθρώπινα δικαιώματα, και στην αντίληψη των χωρών της Μέσης Ανατολής για τη Δύση ως μίας διεφθαρμένης, άθειας, υλιστικής και ιμπεριαλιστικής κοινωνίας (Ibid:234, 275). Τέλος, ο Huntington εντοπίζει τα ειδικότερα αίτια της σύγκρουσης στα σημεία γεωγραφικής γειννίας των δύο πολιτισμών, στην αδυναμία αφομοίωσης του ενός πολιτισμού από τον άλλο όταν συμβιώνουν, στην αύξηση του милитарισμού, στη θυματοποίηση της κάθε πλευράς, στη δημογραφική διόγκωση ή συρρίκνωση του κάθε πολιτισμού και στην απουσία ενός οργανωμένου κράτους πυρήνα, ιδίως στη Μέση Ανατολή (Ibid:343). Τα σύγχρονα μέσα που αναπτύσσει η Δύση απέναντι στο Ισλάμ συνήθως είναι η αεροπορική ισχύς και οι οικονομικές κυρώσεις, ενώ από την άλλη πλευρά το Ισλάμ εκδηλώνεται μέσω της τρομοκρατίας (Ibid:278).

Παράλληλα, η δομή της διεθνούς κοινότητας, όπως ειπώθηκε ανωτέρω, κατά τη μεταψυχροπολεμική εποχή θεωρείται πλέον πολυπολική. Κατά ταύτα, το διεθνές σύστημα κρατών σήμερα αλλά και παλαιότερον χαρακτηρίζεται από αναρχία, λόγω της παραδοσιακής έλλειψης μίας υπερκρατικής εξουσίας (Bull 2001:87).

Ο ύψιστος σκοπός των κρατών είναι η επιβίωση, σύμφωνα με τον John J. Mearsheimer, λειτουργώντας με καχυποψία στις διεθνείς τους σχέσεις. Αντιμετωπίζοντας το αναπόφευκτο δίλημμα ασφάλειας, κάθε κράτος θα προσπαθεί

πάντα να αυξήσει την ισχύ του εις βάρος των υπολοίπων κρατών (Mearsheimer 2014:36).

Για να μπορέσει να είναι ασφαλές το άναρχο διεθνές σύστημα κρατών, κατά τον Bull, πρέπει να υπάρχει ισορροπία μεταξύ των δυνάμεων. Το σταθερότερο σύστημα, σύμφωνα με τον Bull, επιτυγχάνεται μέσω της σύνθετης ισορροπίας ισχύος, δηλαδή όταν συνυπάρχουν περισσότερες από δύο δυνάμεις, οι οποίες εξισορροπούν μία υπερδύναμη (Bull:148), ενώ σημαντικό ρόλο παίζουν και τα κοινά εθνικά συμφέροντα με απόρροια τη σύναψη συμμαχιών (Ibid:108).

Ωστόσο, σύμφωνα με τον Hedley Bull, κατά τη σύγχρονη εποχή παρατηρείται μια παρακμή του έθνους-κράτους, η οποία έχει αφήσει χώρο για την ανάπτυξη πολυεθνικών εταιριών, την τεχνολογική ενοποίηση του κόσμου, καθώς και την επαναφορά της ιδιωτικής διεθνούς βίας στο διεθνές σύστημα κρατών. Η ιδιωτική ένοπλη βία, εν προκειμένω, ασκείται μέσω της δράσης τρομοκρατικών ή άλλων οργανώσεων, οι οποίες αρκετές φορές υποστηρίζονται ποικιλοτρόπως, διπλωματικά ή υλικά, όπως συνέβη εν προκειμένω στην περίπτωση των εθνικοαπελευθερωτικών αγώνων (Ibid:324-337).

Όπως είχαν διακρίνει οι Joseph S. Nye και Robert O. Keohane ήδη από τις αρχές του 1970, πέρα από τα κράτη και τους διεθνείς οργανισμούς, στο διεθνές σύστημα δρουν και οι διεθνικοί δρώντες (Nye & Keohane 1971:329-349). Τα βασικά στοιχεία που τους χαρακτηρίζουν είναι η αυτονομία από τις κυβερνήσεις, η δυνατότητα μεταφοράς μεγάλων χρηματικών κεφαλαίων μέσω δικτύου οργανισμών, εταιριών και ατόμων, ενώ τα κράτη δεν είναι σε θέση να ασκήσουν αποτελεσματικό έλεγχο (Hoffmann 2011:115-116). Ως διεθνικούς δρώντες ορίζουν τις πολυεθνικές εταιρείες, τις μη κυβερνητικές οργανώσεις και τα επαναστατικά κινήματα και οργανώσεις (Nye & Keohane 1971:329-349).

Μέσα σε αυτό το περιβάλλον διεθνούς αναρχίας, διαπάλης κρατών και αναβάθμισης της σημασίας των Πολιτισμών για τη διαμόρφωση των διεθνών σχέσεων, αναδύθηκαν και ορισμένοι διεθνικοί, μη κυβερνητικοί δρώντες, οι οποίοι υιοθέτησαν την τρομοκρατική δράση για την επίτευξη πολιτικών σκοπών. Κατά τις προηγούμενες δεκαετίες, όπως και σήμερα, τρομοκρατικές οργανώσεις που δρουν εντός μίας χώρας, αρκετές φορές διατηρούν σχέσεις συνεργασίας με τρομοκρατικές οργανώσεις του εξωτερικού παρόμοιας ιδεολογίας, πραγματοποιούν από κοινού τρομοκρατικές επιθέσεις σε τρίτες χώρες, ή λαμβάνουν άμεση ή έμμεση κρατική

στήριξη μέσω της παροχής χρηματοδότησης, πολεμοφοδίων και εκπαίδευσης (Richardson, 1999).

Η ανάπτυξη και δράση τρομοκρατικών οργανώσεων έχει παρατηρηθεί στις περισσότερες χώρες του κόσμου. Τρομοκρατικές ομάδες έχουν εμφανιστεί και σε δημοκρατικά καθεστώτα ανεξαρτήτως Πολιτισμού, όπως η Action Directe στη Γαλλία, οι Ερυθρές Ταξιαρχίες στην Ιταλία, η 17 Νοέμβρη στην Ελλάδα, ο IPA στην Ιρλανδία, η Aum Shinrikyo στην Ιαπωνία, οι Tamil Tigers στη Σρι Λάνκα (Weinberg & Eubank 1994:417-435). Αντίστοιχα παραδείγματα υπάρχουν και στα αποκαλούμενα «αποτυχημένα» κράτη (failed states), όπως το Σουδάν και το Αφγανιστάν, φιλοξενώντας τρομοκρατικές οργανώσεις στην επικράτειά τους ανάμεσα στις οποίες ήταν η al-Qaeda, όπως και η Σομαλία με την ανάπτυξη της δράσης της ισλαμιστικής οργάνωσης al-Shabaab (Piazza 2008:469-488).

Τα κράτη για να μπορέσουν να αντιμετωπίσουν τις απειλές της τρομοκρατίας που προέρχονται είτε από το εσωτερικό τους, είτε από τρίτες χώρες θα πρέπει να δομήσουν μια αποτελεσματική αντιτρομοκρατική πολιτική. Σύμφωνα με τη Σχολή της Κοπεγχάγης και τον θεωρητικό Barry Buzan, η πτώση της Σοβιετικής Ένωσης δημιούργησε ένα κενό στη διεθνή κοινότητα (Buzan 2006:1101). Το κενό αυτό το κάλυψε η κήρυξη του πολέμου εν είδει αντιπάλου δέους κατά της τρομοκρατίας και της δράσης της al-Qaeda μετά την 11^η Σεπτεμβρίου. Με το γεγονός αυτό η al-Qaeda κατάφερε να στρέψει εναντίον της τις ΗΠΑ και τους συμμάχους τους, εγκαθιδρύοντας ένα «de facto» διπολικό σύστημα (Ibid).

Η κύρια θεωρητική προσέγγιση ασφαλείας των Barry Buzan και Ole Waever (1991/2007), βασίζεται στην έννοια της ασφαλειοποίησης-securization. Ως ασφαλειοποίηση γίνεται κατανοητή η αντίληψη εκ μέρους της κοινωνίας μίας κατάστασης ως απειλής για το κράτος, λαμβάνοντας ακολούθως τα απαραίτητα μέτρα για την προστασία της επικράτειας. Η θεωρία περί ασφαλειοποίησης έχει ως στόχο να δημιουργήσει ένα πλαίσιο στο οποίο εντάσσονται μια σειρά από απειλές σε ατομικό, εθνικό και διεθνές επίπεδο. Η τρομοκρατία εντάσσεται σε αυτό το πλαίσιο, αποτελώντας αρχικά απειλή σε ατομικό και εθνικό επίπεδο. Τέλος, σύμφωνα με τους Buzan και Waever, στόχος των τρομοκρατών είναι η πρόκληση του δημόσιου φόβου για τον εξαναγκασμό της εκάστοτε κυβέρνησης να ικανοποιήσει τα αιτήματά τους (Buzan 1991/2007:57).

Αποτέλεσμα της αύξησης του αισθήματος απειλής είναι ο περιορισμός των παρεχόμενων ελευθεριών και δικαιωμάτων από το κράτος υπέρ της αύξησης του

αισθήματος ασφάλειας των πολιτών. Μάλιστα, φαίνεται πως και οι ίδιοι οι πολίτες ιδίως μετά από μια τρομοκρατική επίθεση επιθυμούν τον περιορισμό των ελευθεριών τους, ωστόσο όταν παρατείνεται αυτό το καθεστώς για μεγάλο χρονικό διάστημα, τότε προκαλούνται ισχυρές κοινωνικές αντιπαραθέσεις (Ibid:1108-1109).

Σε ότι αφορά την τρομοκρατία ένα από τα σημαντικότερα σχετικά ζητήματα είναι ο βαθμός κατανόησης και αξιολόγησης του φαινομένου για κάθε κράτος. Ως αποτέλεσμα, κάθε χώρα εκλαμβάνει την απειλή της τρομοκρατίας με βάση την εσωτερική της πολιτική ασφαλείας και τις διεθνείς της σχέσεις, λαμβάνοντας κάθε φορά και τα αντίστοιχα μέτρα πρόληψης και αντιμετώπισής της (Alexander 2002:3).

Σε αυτό ακριβώς το δίλημμα ασφάλειας κατέληξαν οι κρατικοί μηχανισμοί της Γαλλίας και του Βελγίου μετά από τις επιθέσεις του 2015 και του 2016 αντίστοιχα. Οι δύο υπό εξέταση χώρες, τοποθετώντας την απειλή της τρομοκρατίας υψηλά στην κυβερνητική τους ατζέντα, έλαβαν, μετά από δεκαετίες τριβής και εμπειρίας με τρομοκρατικές οργανώσεις, αυστηρότερα μέτρα για την αποτελεσματικότερη ενίσχυση της αντιτρομοκρατικής τους πολιτικής.

Μεθοδολογία

Η Διδακτορική Διατριβή αποσκοπεί στην κατανόηση του φαινομένου της τρομοκρατίας και ειδικότερα του κύματος της ισλαμιστικής τρομοκρατίας, όπως επίσης και των μέσων αποτελεσματικής διαχείρισης τρομοκρατικών επιθέσεων. Για την κατανόηση των μέσων διαχείρισης τρομοκρατικών επιθέσεων στην παρούσα μελέτη πραγματοποιείται επιμέρους ανάλυση και σύγκριση των μοντέλων αντιτρομοκρατικής πολιτικής και νομοθεσίας, καθώς και διαχείρισης κρίσεων στη Γαλλία και στο Βέλγιο. Για να συμβούν όλα τα ανωτέρω κατά μήκος της διατριβής επιδιώκεται η απάντηση στα κάτωθι ερωτήματα:

- 1) Πως ορίζεται η Τρομοκρατία, σε πόσες κατηγορίες διακρίνεται και ποια είναι τα αίτια που την προκαλούν;
- 2) Ποιες είναι οι κοινωνικές και πολιτισμικές καταβολές της ισλαμιστικής τρομοκρατίας;
- 3) Πόσο αποτελεσματική είναι η τρομοκρατία ως τακτική και πως έχει χρησιμοποιηθεί από τις τρομοκρατικές οργανώσεις κατά τη σύγχρονη εποχή, και ειδικότερα από το Ισλαμικό Κράτος;
- 4) Ποια ήταν τα γεγονότα της 13 Νοεμβρίου στο Παρίσι και της 23ης Μαρτίου στις Βρυξέλλες, ποιοι ήταν οι τρομοκράτες, τι οργάνωση είχαν και ποιος ήταν ο κύριος στόχος τους πίσω από τις επιθέσεις;
- 5) Ποια είναι τα εργαλεία αντιτρομοκρατικής πολιτικής που έχουν αναπτυχθεί στο πλαίσιο του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών, της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Συμβουλίου της Ευρώπης και ποια από αυτά δεσμεύουν τη Γαλλία και το Βέλγιο;
- 6) Πως λειτουργούν οι κρατικοί μηχανισμοί αντιτρομοκρατικής πολιτικής της Γαλλίας και του Βελγίου, και μέσω ποιας διαδικασίας οδηγήθηκαν στη σημερινή τους δομή;
- 7) Ποιος ήταν ο βαθμός ετοιμότητας των κρατικών μηχανισμών των δύο χωρών για την αντιμετώπιση τέτοιων χτυπημάτων, πως αντέδρασαν αμέσως μετά την πραγματοποίηση των επιθέσεων και τι μέτρα ελήφθησαν για την αποκατάσταση των ζημιών, την αποζημίωση των θυμάτων και την επαναφορά του αισθήματος ασφάλειας;
- 8) Πως αντέδρασε ο γαλλικός και ο βελγικός τύπος πριν και μετά τα εν λόγω τρομοκρατικά χτυπήματα;

Αρχικά, το πρώτο κεφάλαιο λειτουργεί ως εισαγωγικό στη θεωρία της τρομοκρατίας, εξετάζοντας τους ορισμούς, την τυπολογία, τη μεθοδολογία και τα αίτια της. Για τον σκοπό αυτό αναλύονται ορισμένοι από τους σημαντικότερους εκπροσώπους του χώρου, όπως ο Walter Laqueur, ο Carl Schmitt, ο Thomas Scelling, ο Bruce Hoffman, ο Brian Jenkins, ο Alex Schmid, ο Paul Wilkinson, ο Richard Shultz, ο Robert Pape, ο James Piazza, η Martha Crenshaw, ο Olivier Roy, ο Zil Kepele και τέλος η Louise Richardson.

Ακολούθως, στο δεύτερο κεφάλαιο καταγράφεται η ιστορία και η ιδεολογία της ισλαμιστικής τρομοκρατίας. Εξετάζονται αρχικά η επιρροή από την αποικιοκρατία, τη πτώση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας, καθώς και τις διεθνείς συνθήκες που οδήγησαν στην ανάπτυξη του ισλαμικού φονταμενταλισμού, καθώς και των πατέρων της σύγχρονης ιδεολογίας του Ισλαμικού Κράτους και της al-Qaeda. Ακολούθως, επιχειρείται ανάλυση των τριών γεγονότων που έλαβαν χώρα το 1979 και έδωσαν το έναυσμα για την παγκοσμιοποίηση του τζιχάντ. Τέλος, εξετάζονται η ίδρυση και η τρομοκρατική δράση της al-Qaeda, καθώς και η ίδρυση, η δομή, η οργάνωση και η ιδεολογία του Ισλαμικού Κράτους.

Το τρίτο κεφάλαιο ασχολείται με την αξιολόγηση της τρομοκρατίας ως στρατηγικό μέσο, χρησιμοποιώντας τη θεωρία του David Rapoport περί των κυμάτων της σύγχρονης τρομοκρατίας. Μέσα από την αποτύπωση της δράσης των βασικότερων τρομοκρατικών οργανώσεων κάθε κύματος τρομοκρατίας αποδίδεται η στρατηγική σημασία και η αποτελεσματικότητα ή η αναποτελεσματικότητα σχετικώς της τρομοκρατίας. Τα παραδείγματα που χρησιμοποιούνται αντλούνται από τη δράση των αναρχικών τρομοκρατικών οργανώσεων κατά τα τέλη του 19^{ου} αιώνα με τις αρχές του 20^{ου}, των εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων κατά των αποικιοκρατών, των αριστερών τρομοκρατικών οργανώσεων, όπως οι Ερυθρές Ταξιαρχίες και η Φράξια-Κόκκινος Στρατός, καταλήγοντας στην αποκαλούμενη θρησκευτική τρομοκρατία και στη δράση της al-Qaeda και της Aum Shinrikyo. Τέλος, γίνεται ειδική αναφορά στη δράση του Ισλαμικού Κράτους, στις διαδικασίες ριζοσπαστικοποίησης και στα μέλη του δικτύου Zerkaní που αιματοκύλησε το Παρίσι και τις Βρυξέλλες το 2015 και 2016 αντίστοιχα.

Στο τέταρτο κεφάλαιο επιχειρείται διεξοδική ανάλυση και επεξεργασία των διεθνών συμβάσεων αντιτρομοκρατικής πολιτικής που έχουν υπογραφεί στο πλαίσιο του ΟΗΕ, καθώς και εκείνων που έχουν υπογραφεί στο πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του Συμβουλίου της Ευρώπης. Καθώς η Γαλλία και το Βέλγιο έχουν

υπογράφει και επικυρώσει την πλειονότητα των ανωτέρω συμβάσεων γίνεται μια εμπειρισταωμένη καταγραφή των εργαλείων διεθνούς δικαίου που διαθέτουν οι δύο χώρες, αλλά και των προσπαθειών σε διεθνές και περιφερειακό επίπεδο για την ποινικοποίηση και τον ορισμό της τρομοκρατίας.

Στο πέμπτο κεφάλαιο αποτυπώνεται η εξέλιξη του φαινομένου μέσω της δράση των τρομοκρατικών οργανώσεων στη Γαλλία και στο Βέλγιο. Επιπλέον, παρουσιάζονται τα οργανογράμματα της γαλλικής και της βελγικής αντιτρομοκρατικής πολιτικής όπως είχαν διαμορφωθεί έως και τις τρομοκρατικές επιθέσεις του Ισλαμικού Κράτους στη Γαλλία και το Βέλγιο.

Στο έκτο κεφάλαιο καταγράφεται η ανταπόκριση των υπηρεσιών της γαλλικής και της βελγικής αντιτρομοκρατικής πολιτικής πριν και μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις, ακολουθώντας τις βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις διαχείρισης κρίσεων. Η ανάλυση αναπτύσσεται σε τέσσερα στάδια: της πρόληψης, της προετοιμασίας, της ανταπόκρισης και της αποκατάστασης.

Στο έβδομο και τελευταίο κεφάλαιο, επιχειρείται πρωτότυπη έρευνα με στόχο την αποτύπωση της αντίδρασης των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας στη Γαλλία και στο Βέλγιο. Για τον σκοπό αυτό συλλέχθηκαν άρθρα 15 ημερών πριν και 15 ημερών μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις από δύο γαλλικές και δύο βελγικές εφημερίδες. Το εργαλείο που χρησιμοποιήθηκε για την ανάλυση του δείγματος ήταν η ποσοτική ανάλυση περιεχομένου, αναπτύσσοντας ένα έντυπο κωδικοποίησης με 15 διακριτές κατηγορίες. Επιπλέον, τα αποτελέσματα της έρευνας συνοδεύονται από τους σχετικούς πίνακες με τα αναλυτικά στοιχεία, οι οποίοι παρατίθενται στο Παράρτημα III της ανά χείρας διδακτορικής διατριβής. Τέλος, εντός του εμπειρικού τμήματος της διατριβής έγινε αναφορά στις βασικές προσεγγίσεις των βασικών εκπροσώπων της θεωρίας επικοινωνίας της τρομοκρατίας, όπως είναι ο Alex Schmid, ο Janny de Graaf, ο Michel Wiewiorka, ο Bruce Hoffman, ο Ronald Crelisten, ο Alan Dershowitz και οι Bjørge και Heradstveit.

Κεφάλαιο 1 : Θεωρία της τρομοκρατίας

Το πρώτο κεφάλαιο έχει ως στόχο να εισαγάγει τον αναγνώστη στη θεωρία της τρομοκρατίας εξετάζοντας τους ορισμούς, την τυπολογία και τα αίτια της. Υπό αυτό το πρίσμα καταγράφονται οι θεωρητικές προσεγγίσεις ορισμένων από τους σημαντικότερους εκπροσώπους και θεμελιωτές του διεπιστημονικού κλάδου της τρομοκρατίας.

1.1 Ορισμοί της τρομοκρατίας

Πως θα μπορούσαμε να ορίσουμε τη λέξη «Τρομοκρατία»; Πως τον αντιλαμβάνεται τον όρο αυτό η διεθνής κοινότητα και η κάθε κρατική οντότητα ξεχωριστά; Πράγματι, μέχρι σήμερα δεν έχει δοθεί ένας ενιαίος ορισμός που να ισχύει για όλες τις χώρες. Ο λόγος της δυσκολίας απόδοσης ενός κοινά αποδεκτού ορισμού εντοπίζεται στη διαφορετική ερμηνεία που αποδίδει το κάθε κράτος στην έννοια της τρομοκρατίας (Elagab & Elagab, 2007).

Αρχικά, θα πρέπει να εξεταστεί ο ορισμός της λέξης «τρομοκρατία». Θα μπορούσε αρχικά να ενταχθεί στην κατηγορία του Πολέμου Χωρίς Συμβατικά Μέσα (Irregular Warfare). Ο Πόλεμος Χωρίς Συμβατικά Μέσα στις περιπτώσεις άσκησης βίας από υποκρατικές ομάδες ή μεμονωμένα άτομα, λαμβάνει πολλές μορφές, δύο από τις οποίες είναι η Τρομοκρατία και ο Ανταρτοπόλεμος (Baylis, 2015). Επίσης, αρκετοί θεωρητικοί εντάσσουν την Τρομοκρατία στην κατηγορία του «βρώμικου πολέμου» (Ibid). Υπό αυτήν την οπτική, εφόσον, ο πόλεμος με μη συμβατικά μέσα επιλέγεται από τον λιγότερο δυνατό, ώστε να εξισορροπήσει την ισχύ του απέναντι στον ισχυρό, η Τρομοκρατία κατά ταύτα αποτελεί την πλέον αδύναμη στρατηγική επιλογή, λόγω της μικρής απήχησής της και δη σε πολύ μικρό ακροατήριο (Ibid). Ωστόσο, πέρα από το θεωρητικό επίπεδο, στην πρακτική εφαρμογή δεν θα ήταν δυνατόν να διαχωριστεί η τρομοκρατία από την παράλληλη χρήση και άλλων μέσων άσκησης πολιτικής βίας εντός ή εκτός πολέμου (Ibid).

Την ίδια παρατήρηση κάνει και ο καθηγητής Walter Laqueur (1999), ο οποίος θεωρεί πως δεν είναι εύκολος ο ορισμός της τρομοκρατίας, λόγω του ότι δεν υπάρχει ένα συγκεκριμένο είδος τρομοκρατίας, αλλά πολλά. Είναι δύσκολη η διαφοροποίηση μεταξύ της τρομοκρατίας, του ανταρτοπόλεμου, του απελευθερωτικού πολέμου, του συμβατικού πολέμου, των εμφυλίων πολέμων, των εξεγέρσεων και των εγκλημάτων που υπάγονται στο ποινικό δίκαιο. Ο λόγος είναι ότι οι τρομοκράτες δεν είναι οι

μόνοι που χρησιμοποιούν τον τρόμο και τον φόβο ως μέσο για την επίτευξη των στόχων τους (Laqueur 1999:46).

Το γεγονός αυτό έχει αποδειχθεί πολλές φορές κατά το παρελθόν με ομάδες ανταρτών ή συμβατικών στρατών που χρησιμοποιούν την τρομοκρατία για να πλήξουν μέσω τρομοκρατικών επιθέσεων κείρια σημεία του αντιπάλου ή το ηθικό του αντίπαλου στρατού και λαού. Η διαφορά μεταξύ των δύο εντοπίζεται στον αντικειμενικό τους στόχο κάθε φορά, είτε μπορεί να είναι άμαχοι και πολιτικά πρόσωπα στην περίπτωση των τρομοκρατών, είτε εμπόλεμοι αντάρτες ή τρομοκράτες για το συμβατικό στρατό (Baylis 2015:164 – 165).

Έχουν υπάρξει αρκετές προσπάθειες τυπολογικής κατηγοριοποίησης της τρομοκρατίας με στόχο την προσέγγιση του ορισμού χρησιμοποιώντας τις έννοιες «International Terrorism», «Transnational Terrorism», «Transboundary Terrorism», «Domestic Terrorism», χωρίς όμως να θεωρούνται και νομικά ορθές (Βαμβούκος 1991:17).

Μέχρι σήμερα έχουν διατυπωθεί πάνω από 200 διαφορετικοί ορισμοί για την τρομοκρατία, καταδεικνύοντας την αδυναμία ύπαρξης ενός ενιαίου ορισμού (Schmid 2012). Θα μπορούσαμε να ξεκινήσουμε από τη γενική παραδοχή ότι η Τρομοκρατία, ως ένα είδος πολέμου, έχει αποτελέσει το μέσο για την επίτευξη οικονομικών, πολιτιστικών, εθνικών, θρησκευτικών, πολιτικών και κοινωνικών σκοπών, προβάλλοντας τη διάσημη ρήση του Πρώσου θεωρητικού και στρατηγού Carl von Clausewitz ότι «Ο Πόλεμος είναι η συνέχεια της Πολιτικής με άλλα μέσα».

Ένας γενικός ορισμός που θα μπορούσε κατά ταύτα να δοθεί στη λέξη τρομοκρατία είναι (Baylis 2015:164 – 165): *η διαρκής χρήση βίας κατά συμβολικών ή πολιτικών στόχων από μικρές ομάδες με πολιτικές σκοπιμότητες, μέσω της πρόκλησης του φόβου, επιστώντας την ευρεία προσοχή στις πολιτικές τους αιτιάσεις και/ ή προκαλώντας δρακόντειες ή υπέρμετρες πολιτικές αντιμετώπισης.*

Οι ιστορικές καταβολές των εννοιών «τρομοκρατία» και «τρομοκράτης», σύμφωνα με τον Αμερικανό ιστορικό και καθηγητή Walter Laqueur (2001) εστιάζονται το 1789 κατά τη Γαλλική Επανάσταση. Το λεξικό της Γαλλικής Ακαδημίας του 1796 ορίζει την Τρομοκρατία ως: *ένα σύστημα, ένα καθεστώς του τρόμου.* Επιπροσθέτως, η Ακαδημία συνδέει τον ορισμό με τη δράση των Ιακωβίνων. Οι Ιακωβίνοι αυτοπροσδιορίζονταν ως τρομοκράτες, αποδίδοντας ωστόσο οι ίδιοι θετική έννοια στη λέξη «Τρομοκρατία». Μετά, τη συνομοσία, όμως, κατά την 9^η του Μήνα Θερμίδωρος, εναντίον της επαναστατικής κυβέρνησης του Ροβεσπιέρου στη

Γαλλία το 1794, δηλαδή κατά τα μέσα περίπου Ιουλίου με μέσα Αυγούστου, η λέξη τρομοκρατία είχε λάβει πλέον αρνητική εν προκειμένω έννοια (Laqueur 2001:8).

Ένας από τους πρώτους θεωρητικούς που προσπάθησε να προσδιορίσει την έννοια του επαναστάτη μαχητή, εκτός δηλαδή του πλαισίου του συμβατικού πολέμου, ήταν ο Carl Schmitt, στο έργο του «Η Θεωρία του Αντάρτη». Πιο συγκεκριμένα, προσδιορίζει την έννοια του αντιστασιακού ως: *έναν ανορθόδοξο μαχητή, με έντονη πολιτική δέσμευση, του οποίου στόχος είναι «ο ένοπλος στρατιώτης».* Χαρακτηρίζεται επίσης από *αυξημένη κινητικότητα και εξάρτηση από τα χαρακτηριστικά του περιβάλλοντος χώρου και του πληθυσμού* (Schmitt 1972:223-230).

Παρότι δεν έχει υιοθετηθεί ο ανωτέρω προσδιορισμός από τους περισσότερους αναλυτές της τρομοκρατίας, κρίνεται πως λαμβάνει μια ευρύτερη οπτική πέρα από τη στενή έννοια του αντάρτη, αναλύοντας εν προκειμένω περιπτώσεις αντίστασης από τον 18^ο μέχρι τον 20^ο αιώνα. Αναφέρεται, δηλαδή, γενικά στους μη κρατικούς δρώντες που είναι αποφασισμένοι να ασκήσουν βία και να προκαλέσουν τρόμο με στόχο την υπονόμευση του κρατικού μονοπωλίου άσκησης βίας (Slomp 2009:72).

Το 1987 ο θεωρητικός Whitehead υποστήριξε ότι: «η Τρομοκρατία αποτελεί μια σύγχρονη μορφή πολιτικής βίας», τονίζοντας ότι «δεν είναι τυχαία, ούτε και χωρίς σκοπιμότητα» (Whitehead 1987:210-221). Η τρομοκρατία για τον Whitehead εξυπηρετεί πάντα ένα σκοπό, είτε επιχειρώντας να αποδείξει κάτι, είτε να προκαλέσει μια ένταση, είτε λειτουργώντας ως ένα τρόπο αντεπίθεσης (Ibid). Γι' αυτόν ακριβώς τον λόγο έχει σημασία να ερευνηθεί κανείς τι υποκρύπτουν οι πράξεις αυτές, που μπορεί να είναι είτε η επιθυμία πρόκλησης του φόβου ή της απονομιμοποίησης της κυβέρνησης μίας χώρας, είτε η αίσθηση της αδυναμίας από πλευράς τρομοκρατών (Ibid).

Ακολουθως, σύμφωνα με τον ακαδημαϊκό Thomas C. Scelling, η τρομοκρατία ορίζεται ως: *μια μορφή βίαιου εξαναγκασμού, ως μια διαπραγματευτική διαδικασία βασισμένη στην αποτελεσματικότητα της πρόκλησης ζημιών ή φόβου ως ένα υποκατάστατο των συμβατικών δυνάμεων του στρατού* (Schelling 1966:1-34). Η Τρομοκρατία έχει λοιπόν ως στόχο να προκαλέσει αλλαγή στις πολιτικές αποφάσεις της κυβέρνησης και όχι να αποδυναμώσει το αντίπαλο στράτευμα (Ibid).

Ο Bruce Hoffman ορίζει την Τρομοκρατία ως: *μια θεμελιωδώς και εγγενώς πολιτική πράξη. Μια εκούσια πράξη και ως μια εκμετάλλευση του φόβου, μέσα από τη βία ή την απειλή χρήσης βίας, με στόχο την αλλαγή στην πολιτική σκηνή* (Howard

2004:4-23). Επιπροσθέτως αναφέρει πως οι τρομοκρατικές οργανώσεις είναι πιθανότερο να αυτοπροσδιορίζονται ως μαχητές υπέρ της ελευθερίας και της απελευθέρωσης, ή σαν στρατοί ή σαν άλλες στρατιωτικές οργανώσεις, ή σαν κινήματα αυτοάμυνας, ή σαν υπερασπιστές της νομιμοποιημένης εκδίκησης (Hoffman, 2006).

Κατά τον J.B.S Hardman (2005) η τρομοκρατία αποτελεί μια έννοια που περιγράφει μια μέθοδο ή θεωρία μέσω της οποίας μια οργανωμένη ομάδα προσβλέπει στην επίτευξη των απώτερων στόχων της μέσω της συστηματικής χρήσης βίας. Η άσκηση βίας εκ μέρους της πολιτικής τρομοκρατίας έχει ως στόχο εκείνους που θεωρεί ένοχους ή εμπόδιο για την ολοκλήρωση του επαναστατικού προγράμματός της. Ο θάνατος και η καταστροφή αποτελούν μέρος του προγράμματός της, γι' αυτό τον λόγο δεν επιδιώκουν οι τρομοκράτες την αθώωσή τους, αλλά τη διάδοση των ιδεών τους. Στόχος της βίας και του θανάτου είναι η απόδειξη στην κοινωνία ή στην εκάστοτε κυβέρνηση ότι επίκειται ένας διευρυμένος αγώνας μεγάλου βεληνεκούς. Ωστόσο, διαχωρίζει τη βία της τρομοκρατίας από το οργανωμένο έγκλημα και τη λαϊκή εξέγερση από το γεγονός ότι η βία ασκείται από μια ολιγομελή οργάνωση, η δράση της οποίας βασίζεται σε πρόγραμμα με μακροπρόθεσμους στόχους και με την τρομοκρατία να αποτελεί το όχημα για την επίτευξη αυτών (Hardman 2006:65-67).

Ο Badey J. Thomas, όρισε την Τρομοκρατία ως: *την κατ' εξακολούθηση χρήση βίας με πολιτικά κίνητρα, που στοχεύει στην υποβάθμιση του κράτους, χρησιμοποιώντας μη – κρατικούς παίκτες και επηρεάζοντας περισσότερα από ένα κράτη* (Ibid).

Επιπροσθέτως, ο Brian Jenkins όρισε την τρομοκρατία ως εξής (Jenkins 1975:1):

Η απειλή χρήσης βίας, οι ατομικές πράξεις βίας ή η εκστρατεία βίας σχεδιασμένες πρωτίστως να προκαλέσουν φόβο – να τρομοκρατήσουν - αποκαλείται τρομοκρατία. Η τρομοκρατία αποτελεί βία με σκοπούμενο αποτέλεσμα: με τα θύματα της τρομοκρατίας να μην αποτελούν τον βασικό στόχο, ή και πολλές φορές να μην είναι καθόλου, ούτε καν έμμεσα, στόχος των τρομοκρατών. Μάλιστα, τα θύματα μπορεί να μην έχουν καν σχέση με τον σκοπό των τρομοκρατών. Η τρομοκρατία αποτελεί πράξη βίας που στοχεύει σε εκείνους που την παρακολουθούν. Ο φόβος είναι το κύριο σκοπούμενο αποτέλεσμα της τρομοκρατίας και όχι το έμμεσο προϊόν αυτής.

Ακολουθως, ο ακαδημαϊκός Alex P. Schmid, κατέληξε σε έναν ορισμό, αποτέλεσμα έρευνας που είχε διεξαγάγει το 1988, βασισμένη σε ερωτηματολόγια

συμπληρωμένα από συναδέλφους του ακαδημαϊκούς. Ειδικότερα, όρισε την τρομοκρατία ως (Schmid 2004:382):

Μία μέθοδο επαναλαμβανόμενων πράξεων βίας, ασκούμενες από (μερικούς) κρυφά άτομα, ομάδες ή κρατικούς δρώντες, για λόγους ιδιοσυγκρασίας, ή λόγους εγκληματικούς ή πολιτικούς, μέσω των οποίων – που σε αντίθεση με την έννοια της δολοφονίας- οι άμεσοι αποδέκτες της βίας δεν αποτελούν τον βασικό στόχο. Τα άμεσα ανθρώπινα θύματα της βίας επιλέγονται γενικά τυχαία (ως στόχοι ευκαιρίας) ή επιλεκτικά (αποτελώντας είτε ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα, είτε ένα συμβολικό στόχο) από τον πληθυσμό, εξυπηρετώντας το στόχο της διάχυσης μηνυμάτων. Οι διαδικασίες της επικοινωνίας, οι οποίες είναι βασισμένες στην απειλή και τη χρήση βίας, ανάμεσα στην τρομοκρατική οργάνωση, τα θύματα και τον κύριο στόχο, χρησιμοποιούνται για τη χειραγώγηση του κύριου στόχου (τον πληθυσμό), μετατρέποντάς τον σε ένα πλαίσιο παραγωγής φόβου, απαιτήσεων ή προσέλκυσης της προσοχής, εξαρτώμενο από το αν θα επιστρατεύσουν πρώτα τον φόβο, τον εξαναγκασμό ή την προπαγάνδα.

Σε νεότερο ορισμό του το 2012 ο Schmid όρισε την τρομοκρατία ως εξής (Schmid 2012):

Από τη μία πλευρά αποτελεί ένα δόγμα εκτιμώμενης αποτελεσματικότητας μίας ιδιαίτερης μορφής ή τακτικής παραγωγής φόβου, εξαναγκαστικής πολιτικής βίας. Από την άλλη πλευρά, αποτελεί μια συνωμοτική, υπολογισμένη, δεικτική και άμεση πράξη βίας χωρίς νομικούς ή ηθικούς φραγμούς, στοχεύοντας ως επί το πλείστον πολίτες και αμάχους, με απώτερο στόχο την παραγωγή προπαγανδιστικών και ψυχολογικών αποτελεσμάτων εις βάρος διάφορων πληθυσμιακών και αντιπολιτευόμενων ομάδων.

1.2 Κατηγορίες της τρομοκρατίας

Ο ακαδημαϊκός Paul Wilkinson (1973) ταξινόμησε την τρομοκρατία ήδη από το 1973 σε τέσσερις κατηγορίες: την πολεμική Τρομοκρατία (war terror), την καταπιεστική τρομοκρατία (repressive terror), την επαναστατική τρομοκρατία (revolutionary terror και την υπό-επαναστατική τρομοκρατία (sub-revolutionary terror). Η πολεμική τρομοκρατία αφορά στην τρομοκρατία που ασκείται εις βάρος του άμαχου πληθυσμού σε περίοδο πολέμου, είτε ως αποτέλεσμα των πολεμικών συγκρούσεων είτε του βασανισμού των ηττημένων (Ibid). Η καταπιεστική τρομοκρατία αναφέρεται στο καθεστώς του τρόμου που υιοθετεί κάθε ολοκληρωτικό ή δικτατορικό καθεστώς. Στόχος του είναι η φίμωση κάθε πολιτικής ή πνευματικής έκφρασης αντιστάσεως αναπτύσσοντας ένα δίκτυο πληροφοριοδοτών (Ibid).

Ακολούθως, η επαναστατική τρομοκρατία περιλαμβάνει τα απελευθερωτικά και τα αντικαθεστωτικά κινήματα που αναπτύχθηκαν μετά το 1945 κατά των κυβερνήσεων/εξουσιών στις εκάστοτε χώρες τους. Σε αυτές τις περιπτώσεις η τρομοκρατία λειτουργεί ως ένας πολιτικός καταλύτης, έχοντας ως στόχο οι τρομοκράτες να συρρικνώσουν τη δημοτικότητα της κυβέρνησης, πραγματοποιώντας βομβιστικές επιθέσεις και δολοφονίες. Αυτή η κατηγορία της τρομοκρατίας επέφερε και στη δημιουργία του επαγγελματία τρομοκράτη. Τέλος, η κατηγορία της υπό-επαναστατικής τρομοκρατίας, βασίζεται σε ιδεολογικά ή πολιτικά κίνητρα, χωρίς όμως να επιθυμούν οι τρομοκράτες την πτώση της νόμιμης κυβέρνησης. Αρκεί να πραγματοποιήσουν ένα συμβολικό κίνημα ή μια ενεργή πράξη διαμαρτυρίας ενάντια σε μια συγκεκριμένη πολιτική (Ibid).

Σύμφωνα με την κριτική που άσκησε ο Richard Shultz όσον αφορά στην τυπολογία του Wilkinson, ο διαχωρισμός της επαναστατικής από την υποεπαναστική τρομοκρατία θεωρείται δύσκολος στην πράξη (Shultz, 1978). Επιπροσθέτως τόνισε ότι δεν θέτει όρια ανάμεσα στην κάθε κατηγορία, αλλά και στον περιβάλλοντα χώρο, αν δηλαδή δρα η τρομοκρατία σε διεθνές επίπεδο ή σε επίπεδο κρατών. Τέλος, θεωρεί ότι θα έπρεπε η κάθε κατηγορία να συνοδεύεται από μεταβλητές που να προσδιορίζουν και να επεξηγούν την κάθε κατηγορία (Ibid).

Αποτέλεσμα της κριτικής αυτής ήταν η παραγωγή από τον Shultz της δικής του κατηγοριοποίησης της τρομοκρατίας το 1978 αρχικά και ολοκληρωμένη το 1980 (Shultz 1980:9-15). Κατά τον ίδιο η τρομοκρατία διαχωρίζεται σε τρεις κατηγορίες: την πολιτική τρομοκρατία, την τρομοκρατία ως αποτέλεσμα του οργανωμένου εγκλήματος και την παθολογική τρομοκρατία. Ακολούθως, διέκρινε την πολιτική τρομοκρατία σε τέσσερα είδη: την επαναστατική τρομοκρατία, την καθεστωτική/κρατική τρομοκρατία, την κρατικώς υποστηριζόμενη τρομοκρατία και την τρομοκρατία της αυτοδικίας. Τέλος, όσον αφορά στην επαναστατική τρομοκρατία τη διαχώρισε στη: τρομοκρατία της κοινωνικής επανάστασης (αριστερή), δεξιά και ρατσιστική τρομοκρατία, θρησκευτική τρομοκρατία, εθνικιστική και αποσχιστική τρομοκρατία, και στη μονοθεματική τρομοκρατία (single issue) (Schmid & Jongman 1988:47-48, Schmid, 2011:171, O'Neill 1978:28).

Ο Ιταλός καθηγητής Bonanate (1979) διέκρινε την τρομοκρατία σε Εσωτερική και σε Διεθνή. Ως εσωτερική θεώρησε την κρατική τρομοκρατία και την επαναστατική τρομοκρατία. Η κρατική τρομοκρατία σύμφωνα με τον ίδιο εκφράστηκε από την τρομοκρατία της Επαναστατημένης Γαλλίας (1793-1794), από

το καθεστώς του Στάλιν κατά τη δεκαετία του 1920, αλλά και από τη Γαλλική διοίκηση στην Αλγερία κατά την περίοδο της αποικιοκρατίας και της αποαποικιοποίησης. Ως επαναστατική τρομοκρατία όρισε *την απόπειρα πτώσης της νόμιμης κυβέρνησης μέσω της δράσης οργανωμένων ομάδων και όχι μέσω λαϊκών εξεγέρσεων* (Ibid).

Ως τέτοια παραδείγματα έφερε την περίοδο του λαϊκισμού στη Ρωσία κατά τα τέλη του 19ου αιώνα, τη δράση των Turamaros στην Ουρουγουάη, των Ερυθρών Ταξιαρχιών στην Ιταλία και της Φράξια Κόκκινος Στρατός στη Δυτική Γερμανία. Τη διεθνή τρομοκρατία τη διαχωρίζει σε Αποικιακή Τρομοκρατία και στην Τρομοκρατία για Ανεξαρτησία. Στην αποικιακή τρομοκρατία εντάσσει τις προσπάθειες των αποικιακών δυνάμεων για την καταστολή των εθνικοαπελευθερωτικών εξεγέρσεων στις αποικίες. Από την άλλη πλευρά, στην Τρομοκρατία για Ανεξαρτησία εντάσσει τις περιπτώσεις της Βόρειας Ιρλανδίας κατά το 1921, των Παλαιστινίων τις δεκαετίες 1960 και 1970, καθώς και της ΕΟΚΑ στην Κύπρο (1955-1960) (Ibid).

Σύμφωνα με τον Ινδό Eqbal Ahmed: «ο Τρομοκράτης του χθες είναι ο ήρωας του σήμερα, και ο ήρωας του χθες είναι ο τρομοκράτης του σήμερα». Ο Ahmed διαχωρίζει την τρομοκρατία σε πέντε τύπους (Ahmed 1998:2-5): την κρατική Τρομοκρατία, τη Θρησκευτική Τρομοκρατία, την Εγκληματική Τρομοκρατία, την Πολιτική Τρομοκρατία και την Επαναστατική Τρομοκρατία. Τέλος, ορίζει την τρομοκρατία ως εξής: *η τρομοκρατία είναι η χρήση μεθόδων πρόκλησης φόβου από την πλευρά της κυβέρνησης ή για την αντίσταση κατά του κράτους.*

Ο Κοινωνιολόγος Turk Austin διαφοροποιείται από τους υπόλοιπους θεωρητικούς ορίζοντας την τρομοκρατία ως μία κοινωνική κατασκευή, αποτέλεσμα υφιστάμενων γεγονότων που συνοδεύονται από τις ανάλογες αιτίες (Turk 2004:271-286). Μάλιστα, οι αιτίες αυτές συνιστούν και προσπάθειες χειραγώγησης των αντιλήψεων με στόχο την προώθηση προσωπικών τους συμφερόντων εις βάρος των υπολοίπων. Σύμφωνα με την ανάλυσή του, οι θεωρητικές προσεγγίσεις από την πλευρά της κοινωνιολογίας θα πρέπει να περιοριστούν και να μην εξετάσουν τη διαδικασία παραγωγής πολιτικής. Σύμφωνα με τον Austin, η έρευνα του φαινομένου της τρομοκρατίας δεν θα πρέπει να στοχεύει στην ανάλυση των πολιτικών ή άλλων κινήτρων, αλλά περισσότερο στην κοινωνική δομή της τρομοκρατίας, στην τρομοκρατία ως άσκηση πολιτικής βίας, στην τρομοκρατία ως μέσο επικοινωνίας, στο τρόπο οργάνωσης της τρομοκρατίας, στο τρόπο διασύνδεσης και

κοινωνικοποίησης των τρομοκρατικών οργανώσεων, στο κοινωνικό έλεγχο της τρομοκρατίας και στην εξαγωγή θεωριών για την τρομοκρατία (Ibid).

Ακολούθως, οι Bergesen και Lizardo διαχώρισαν την τρομοκρατία με δομικά καθώς και με ιδεολογικά κριτήρια (Lizardo 2003:162-192). Με βάση τα δομικά κριτήρια διέκριναν τρία επίπεδα ανάλυσης των τρομοκρατικών οργανώσεων στο διεθνές σύστημα, το πυρήνα, την ημιπεριφέρεια και την περιφέρεια. Σύμφωνα με τον πρώτο τύπο οι κεντρικοί δρώντες στρέφονται εναντίον της κεντρικής κυβέρνησης. Παράδειγμα από τον πρώτο τύπο αρχικά αποτελεί η τρομοκρατική δραστηριότητα ενός λενινιστικού-μαρξιστικού κινήματος στρεφόμενου κατά των ευρωπαϊκών κρατών μετά το 1968 (Ibid).

Το ίδιο ισχύει και για την τρομοκρατική οργάνωση «Φράξια-Κόκκινος Στρατός» της Γερμανίας, τις Ερυθρές Ταξιαρχίες της Ιταλίας, ή και για την ομάδα αναρχικών με την ονομασία Aum Shinrikyo στην Ιαπωνία, η οποία πραγματοποίησε επίθεση με αέρια παράλυσης νευρών στο μετρό του Τόκιο το 1995. Συνήθως οι τρομοκρατικές οργανώσεις του πρώτου τύπου χαρακτηρίζονται από ακραία ιδεολογία και άρτια οργάνωση. Στόχος τους είναι η στήριξη από τον πληθυσμό και η κατάληψη της εξουσίας. Οι τρομοκρατικές τους ενέργειες δεν στοχεύουν τον πληθυσμό, αλλά συγκεκριμένα κομβικά σημεία ιδεολογικής, πολιτικής, πολιτιστικής κτλ. σημασίας, ενώ προηγείται πάντα ειδοποίηση ή προκήρυξη (Ibid).

Με βάση τον δεύτερο τύπο, η τρομοκρατία δραστηριοποιείται σε περιφερειακό επίπεδο και κατευθύνεται σε στόχους της περιφέρειας και της ημιπεριφέρειας. Αυτός ο τύπος περιλαμβάνει όλα τα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα ή τα κινήματα κατά της κρατικής κυριαρχίας. Πρόκειται για οργανώσεις που δεν έχουν σχέση με την αναρχική ιδεολογία, αλλά ως επί το πλείστον με εθνικά-αποσχιστικά κινήματα με στόχο την αποσταθεροποίηση ημιπεριφερειακών και περιφερειακών πολυεθνικών αυτοκρατοριών και προτεκτοράτων. Τρομοκρατικές οργανώσεις που ανήκουν σε αυτή την κατηγορία είναι η ρωσική Narodnaya Volya (People's Will), η οποία έδρασε στη Ρωσική Αυτοκρατορία (ημιπεριφέρεια) κατά τη διάρκεια του 19^{ου} αιώνα εναντίον του τσαρικού καθεστώτος. Συνήθως πρόκειται για ιδιαίτερα βίαιες οργανώσεις και επιθέσεις. Ενώ, αρκετές φορές οι Μεγάλες Δυνάμεις του πυρήνα του διεθνούς συστήματος εκμεταλλεύονται τη δράση τέτοιων τρομοκρατικών ομάδων για την επίτευξη ευρύτερων στόχων τους, όπως συνέβη στην περίπτωση της δολοφονίας του Αρχιδούκα Φραγκίσκου Φερδινάνδου από ένα Βόσνιο αναρχικό με επακόλουθο την ανάφλεξη του Πρώτου Παγκόσμιου Πολέμου (Ibid).

Τέλος, ο τρίτος τύπος αφορά τρομοκρατικές οργανώσεις από την περιφέρεια και την ημιπεριφέρεια και στοχεύουν τις κυβερνήσεις στον πυρήνα του διεθνούς συστήματος. Οι στόχοι αυτής της κατηγορίας είναι οι πολίτες, τα πολιτιστικά μνημεία και η κυβέρνηση. Συνήθως, αποκαλείται και διεθνικός αυτός ο τύπος τρομοκρατίας ή και ως spillover τρομοκρατία σύμφωνα με τον Dennis Pluchinsky. Ίσως τα πιο χαρακτηριστικά παραδείγματα αυτής της κατηγορίας είναι οι αναρχικοί τρομοκράτες που έδρασαν κατά το τέλος του 19^{ου} αιώνα, καθώς και θρησκευτικές τρομοκρατικές οργανώσεις που δρουν από το 1980 και μέχρι και σήμερα. Τα δύο ανωτέρω παραδείγματα συστάθηκαν στην ημιπεριφέρεια, αλλά έπληξαν και πλήττουν στόχους στον πυρήνα, δηλαδή στη Δύση. Η ιστορία αυτού του τύπου ξεκινά από τους εβραίους επαναστάτες Σικάρι Ζηλωτές και τη δράση τους κατά των Ρωμαίων, οι οποίοι είχαν καταλάβει την Παλαιστίνη (Ibid).

Ο στρατηγικός αναλυτής Robert Pape διαχώρισε την τρομοκρατία σε τρία είδη: Πρώτον, την Εκδηλωτική Τρομοκρατία (Demonstrative Terrorism), η οποία έχει ως στόχο να κερδίσει τη δημόσια στήριξη, ώστε να επανδρωθεί με νέα μέλη και να κερδίσει στήριξη από τους μετριοπαθείς και άλλες μη κυβερνητικές ομάδες πίεσης. Παράδειγμα τέτοιων οργανώσεων είναι ο Εθνικός Απελευθερωτικός Στρατός στην Κολομβία, οι Ερυθρές Ταξιαρχίες στην Ιταλία και οι Πορτοκαλί Εθελοντές (OV) στη Βόρεια Ιρλανδία. Ως μέσα χρησιμοποιούν τις απαγωγές, τις αεροπειρατείες και τις βομβιστικές επιθέσεις με στόχο να τραβήξουν την προσοχή της κοινωνίας και της κοινής γνώμης και να θέσουν αιτήματα στην εκάστοτε κυβέρνηση (Pape 2003, 2005:16-17).

Δεύτερον, την Καταστροφική Τρομοκρατία (Destructive Terrorism), η οποία χαρακτηρίζεται από βιαιότητα, έχει δε ως στόχο τον εξαναγκασμό του εκάστοτε αντιπάλου στη βούλησή τους, μέσω της απειλής ή της χρήσης βίας. Ωστόσο, μέσω της πρόκλησης θανάτων κινδυνεύει να χάσει τη λαϊκή στήριξη. Η επιλογή των στόχων θα καθορίσει και τον βαθμό της απώλειας ή του κέρδους ως προς τη στήριξη από τη λαϊκή βάση (Pape 2003, 2005:17-18).

Τρίτον, την Τρομοκρατία μέσω Επιθέσεων Αυτοκτονίας (Suicide Terrorism) αποτελώντας και την πιο βίαιη και ακραία μορφή εξαναγκασμού. Αυτό προϋποθέτει βέβαια και την απώλεια της ζωής του ίδιου του τρομοκράτη, στοχεύοντας κατά ταύτα στον θάνατο όσων περισσότερων ανθρώπων βρίσκονται γύρω του. Παρότι προσφέρει τη μεγαλύτερη δυνατή μόχλευση έναντι του αντιπάλου, χάνει παράλληλα το σύνολο

της στήριξης της κοινής γνώμης, εκτός βέβαια των ριζοσπαστικοποιημένων (Pape 2003, 2005:18-19).

Κριτήριο για τον διαχωρισμό της τρομοκρατίας σε τύπους για τον R. Dekmejian είναι το μέγεθος της βίας και η κατεύθυνσή της από αντικυβερνητική σε κυβερνητική (Schmid 2011:162, Dekmejian 2007:10). Ο Dekmejian διαχώρισε την τρομοκρατία σε Ατομική, Υποεθνική, Διεθνική, Κρατική και Γενοκτονία/ Πολιτική Γενοκτονία. Η ατομική τρομοκρατία στρέφεται κατά του κράτους, και συνήθως πρόκειται για δολοφόνους και βομβιστές που δρουν μόνοι τους. Η Υποεθνική τρομοκρατία χαρακτηρίζει τα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα και τις ιδεολογικά ή θρησκευτικά ακραίες τρομοκρατικές οργανώσεις. Η Διεθνική τρομοκρατία περιλαμβάνει διεθνικές τρομοκρατικές οργανώσεις αλλά και κρατικές οντότητες. Η Κρατική τρομοκρατία στρέφεται κατά εσωτερικών και διεθνικών αντιπάλων, και ως δράστες θεωρούνται η μυστική αστυνομία, ο στρατός, οι παραστρατιωτικές ομάδες, οι ειδικές δυνάμεις και οι παρακρατικές οργανώσεις υποστηριζόμενες από το κράτος. Ως δράστες της Γενοκτονίας και της Πολιτικής Γενοκτονίας θεωρούνται και οι ίδιοι με εκείνους της Κρατικής τρομοκρατίας.

Ο Georg Löckinger διαχώρισε την τρομοκρατία με βάση τους δράστες, τα μέσα/μεθόδους της τρομοκρατικής επίθεσης, τα κίνητρά τους και τη γεωγραφική τους δράση (Löckinger, 2005). Αρχικά, με βάση τους δράστες διέκρινε την τρομοκρατία σε κρατική, σε κρατικά υποστηριζόμενη και σε επαναστατική (Ibid). Ακολούθως, με βάση τα μέσα και τις μεθόδους η τρομοκρατία χωρίζεται σε τρομοκρατία με επιθέσεις αυτοκτονίας, σε κυβερνοτρομοκρατία, και σε CBRN, ABC τρομοκράτες, χρησιμοποιώντας δηλαδή, χημικά, πυρηνικά και βιολογικά όπλα. Με βάση τα κίνητρά τους οι τρομοκράτες κατατάσσονται στη θρησκευτική τρομοκρατία, στην τρομοκρατία των ναρκωτικών και στην πολιτική τρομοκρατία. Η τελευταία διαχωρίζεται στην αριστερή τρομοκρατία, στη δεξιά τρομοκρατία και στην εξατομικευμένη τρομοκρατία (single-issue) (Ibid). Τέλος, με βάση τη γεωγραφική προσέγγιση η τρομοκρατία διακρίνεται σε εσωτερική και σε διεθνή.

Τέλος, αρκετοί θεωρητικοί κατά τη δεκαετία του 1970, ανάμεσα στους οποίους ήταν η Martha Crenshaw Hutchinson, ο Peter Wilkinson και οι John Shy & Thomas W. Collier, έκαναν λόγο για την επαναστατική τρομοκρατία ή τον επαναστατικό πόλεμο, επιχειρώντας να κατανοήσουν το σύγχρονο τρομοκρατικό φαινόμενο.

Ως τα βασικά χαρακτηριστικά της επαναστατικής τρομοκρατίας θεωρεί η Martha Crenshaw Hutchinson (1972) πως είναι η ένταξη της μεθόδου της τρομοκρατίας σε μια ευρύτερη επαναστατική στρατηγική με απώτερο στόχο την κατάληψη της πολιτικής εξουσίας από την εκάστοτε κυβέρνηση, η άσκηση της τρομοκρατίας μέσω κοινωνικά και πολιτικά μη αποδεκτών πράξεων βίας, η επιλογή στόχων των τρομοκρατικών πράξεων βάσει του βαθμού του συμβολισμού τους και η πρόκληση ψυχολογικού αντίκτυπου εις βάρος συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων με σκοπό την επίτευξη αλλαγής της πολιτικής συμπεριφοράς τους.

Ακολούθως, ο Edward Price χώρισε την επαναστατική τρομοκρατία σε τρία είδη (Price, 1975). Το πρώτο είδος είναι εκείνο της επαναστατικής τρομοκρατίας που έχει ως αφετηρία του την επικράτεια ενός ανεξάρτητου έθνους-κράτους. Το δεύτερο είδος λαμβάνει χώρα σε αποικία, εκτός της μητρόπολης. Ενώ, το τρίτο είδος αφορά στην περίπτωση που η επανάσταση αποτελεί αντίδραση συγκεκριμένης μειονότητας που υπόκειται σε πολιτικό και οικονομικό περιορισμό στο εσωτερικό μίας χώρας.

Οι τακτικές που θα χρησιμοποιήσουν οι επαναστάτες και στις τρεις περιπτώσεις παραπέμπουν στην ένοπλη ληστεία για τη συγκέντρωση όπλων και χρημάτων, σε απαγωγές, σε δολοφονίες προσωπικοτήτων, σε επιθέσεις, χωρίς διακρίσεις, σε δημόσιους χώρους και σε στρατιωτικές επιχειρήσεις με στόχο την αύξηση του κόστους των μέτρων καταστολής (Ibid).

Οι John Shy & Thomas W. Collier αντιλήφθηκαν την επαναστατική τρομοκρατία ως απότοκο της περιόδου της εκβιομηχάνισης και του ιμπεριαλισμού, συνδέοντάς την άμεσα με τον ριζοσπαστισμό και τον μαρξισμό (Shy & Collier 1986:822-823). Από την άλλη πλευρά, ο Paul Wilkinson προσδιόρισε την έναρξη της περιόδου της επαναστατικής τρομοκρατίας από το καθεστώς των Ιακωβίνων και έπειτα, ξεκινώντας συγκεκριμένα από το 1792. Ακολούθως, ενέταξε στην επαναστατική τρομοκρατία και τις περιπτώσεις των κινημάτων κατά των καθεστώτων ενδογενούς απολυταρχίας ιμπεριαλιστικού ή αποικιακού τύπου (Wilkinson 1974:55-74).

1.3 Τα αίτια της τρομοκρατίας

Από την αφετηρία της ακαδημαϊκής μελέτης της τρομοκρατίας βασικό ζήτημα απετέλεσε η διερεύνηση των αιτιών που οδηγούν ένα άτομο να γίνει τρομοκράτης. Αρχικά, τέθηκε το ζήτημα της ψυχικής κατάστασης των τρομοκρατών, πραγματοποιώντας εν προκειμένω, από τη δεκαετία του 1980 και ύστερα, μια σειρά

από επιστημονικές μελέτες, συμπεριλαμβανομένων και συνεντεύξεων από τους ίδιους τους τρομοκράτες αναζητώντας κατά ταύτα και τυχόν ψυχικές διαταραχές (McCaughey 2007:21-22).

Τα αποτελέσματα από τις έρευνες έδειξαν μια ελάχιστη σχέση μεταξύ της απόφασης για ένταξη στην τρομοκρατική δράση και της ύπαρξης ψυχικών διαταραχών (Post 2005a:7-8). Αντιθέτως, αυτό που εντοπίστηκε είναι πως η δυναμική της ομάδας, εντός μίας οργάνωσης, καθώς και η ανάπτυξη ενός κοινού σκοπού προσφέρουν τη δυνατότητα στο άτομο να βρει την προσωπική ταυτότητά του και να ενταχθεί σε ένα κοινωνικό σύνολο (McCaughey 2007:29-30, 45-46).

Σύμφωνα με τον Καθηγητή Ψυχιατρικής Jerrold Post οι τρομοκράτες, κατά γενική ομολογία, δεν πάσχουν από κάποιο ψυχικό νόσημα. Αιτιολογεί ωστόσο τη στάση τους ως ένα τρόπο μετακύλησης των προσωπικών τους αδυναμιών και αποτυχιών σε ένα τρίτο παράγοντα, στον οποίο και επιτίθενται (Post 2005b:55). Ο βέλτιστος τρόπος για την αντιμετώπιση και τον περιορισμό της τρομοκρατίας σύμφωνα με τον Post είναι (Post 2007:246-254): η αποτροπή εκείνων που τείνουν να ενταχθούν εντός μίας τρομοκρατικής οργάνωσης μέσω της προώθησης ενός κοσμικού τύπου συστήματος εκπαίδευσης σε συνδυασμό με ένα οικονομικό πρόγραμμα στήριξης των πιο ευάλωτων κοινωνικά ομάδων και η πρόκληση διχόνοιας/διαφωνίας εντός των τρομοκρατικών ομάδων, μέσω της ανάπτυξης φημών και της αποξένωσης των ηγετικών στελεχών από τους στρατολογημένους ακολούθους τους. Επιπλέον, πρότείνει τη διευκόλυνση της εξόδου από μια τρομοκρατική οργάνωση των μελών της, μέσω της απόδοσης αμνηστίας, καθώς και τον περιορισμό της δημόσιας στήριξης προς την οργάνωση και της νομιμοποίησης του ηγέτη της (Ibid). Τέλος, τόνισε τη σημασία της αποτροπής της εξάπλωσης του αισθήματος του τρόμου στην κοινωνία ως αποτέλεσμα της δράσης των τρομοκρατικών οργανώσεων (Ibid).

Ένα άλλο ζήτημα που έχει απασχολήσει ιδιαίτερα την ακαδημαϊκή κοινότητα είναι η επίδραση της φτώχειας σε μία χώρα ως προς την ανάπτυξη της τρομοκρατίας. Ειδικότερα, ο James A. Piazza, θέλοντας να διερευνήσει τη σχέση φτώχειας-τρομοκρατίας σε παγκόσμιο επίπεδο, ανέλυσε τα στατιστικά στοιχεία των τρομοκρατικών οργανώσεων και επιθέσεων ανά χώρα, συγκριτικά με το ΑΕΠ, τον ρυθμό ανάπτυξης και το δείκτη κατανομής εισοδήματος Gini. Τα αποτελέσματα της έρευνας δεν έδειξαν κάποια σχέση των μεταβλητών μεταξύ τους (Piazza 2014:41-48). Αντιθέτως, τρομοκρατική δράση εντοπίστηκε σε χώρες με μεσαία και υψηλή

κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη, όπως είναι η Κολομβία, η Ελλάδα, η Ινδία, η Τουρκία, η περιοχή Ισραήλ και Παλαιστίνης και η Γαλλία (Piazza 2006:160-161).

Επιπλέον, τόνισε πως το μεγαλύτερο μέρος των στελεχών τρομοκρατικών οργανώσεων έχει σπουδάσει στο πανεπιστήμιο και προέρχεται τουλάχιστον από τη μεσαία τάξη. Χαρακτηριστικά αναφέρει τα παραδείγματα των ισλαμιστών τρομοκρατών Muhammad Atta, Khalid Sheikh Muhammad και Osama bin Laden, όντας μηχανικοί, αλλά και του al-Zawahiri με γνώσεις χειρουργικής (Ibid:49-50).

Την άποψη του Piazza επιβεβαιώνει και η επεξεργασία σημαντικού δείγματος από τα μέλη τρομοκρατικών οργανώσεων, όπως ήταν η ισπανική ETA, οι οργανώσεις της νέας αριστεράς στην Ιταλία, καθώς και οι αριστερές τρομοκρατικές οργανώσεις στις ΗΠΑ κατά τις δεκαετίες 1960 και 1970, αποδεικνύοντας πως προέρχονταν από τη μεσαία και ανώτερη τάξη. Επιπροσθέτως, στον αραβικό κόσμο, η μελέτη των βιογραφιών 250 μελών της Hamas, 80 παλαιστίνιων τρομοκρατών και 102 μελών σαλαφιστικών οργανώσεων στη Σαουδική Αραβία, στην Αίγυπτο, στη Γαλλία, στο Μαρόκο και στην Ινδονησία έδειξε πως ανήκαν κυρίως στη μεσαία τάξη (Victoroff 2005:8). Στο ίδιο συμπέρασμα φαίνεται να καταλήγουν οι Alan B. Krueger και Jitka Malečková στο άρθρο τους “Education, Poverty and Terrorism: Is There a Causal Connection?” αναλύοντας τα βιογραφικά των μελών μίας σειράς από τρομοκρατικές οργανώσεις (Krueger & Malečková 2003:119-144).

Ωστόσο, αυτό που πράγματι εντόπισε ο James A. Piazza ήταν μια σχέση, έστω έμμεση, της οικονομικής και κοινωνικής απομόνωσης μίας μειονότητας ως αποτέλεσμα κυβερνητικών πολιτικών. Σε αυτή την περίπτωση τόνισε πως η οικονομική ενίσχυση αυτών των μειονοτικών ομάδων, και όχι η απόδοση επιπλέον πολιτικών/πολιτιστικών δικαιωμάτων, οδηγεί στη μείωση της πιθανότητας ανάπτυξης τρομοκρατικής δράσης (Piazza 2014:49-52).

Από την άλλη πλευρά, η Karin von Hippel εντόπισε πως η φτώχεια έχει άμεση σχέση με την τρομοκρατική δράση. Πιο συγκεκριμένα, υποστήριξε πως οι τρομοκρατικές οργανώσεις επιθυμούν πάντα να επεκτείνουν το δίκτυό τους με τη στρατολόγηση νέων μελών (von Hippel 2014:52-65). Για τον σκοπό αυτό, χρησιμοποιούν την οικονομική/φιλανθρωπική ενίσχυση για την αύξηση της δημόσιας στήριξής τους. Τέτοια παραδείγματα, σύμφωνα με τη Hippel, αποτελούν η δράση της Jamaat ud-Dawa (JuD), συνεργαζόμενη με τη Lashkar-e-Taiba και την al-Qaeda, για τη στήριξη της κοινωνίας στο Πακιστάν μετά από σεισμό το 2005, καθώς και η ισλαμιστική κοινωνική πολιτική της Hamas στην Παλαιστίνη. Παράλληλα, τονίζει

πως σε ορισμένες περιπτώσεις οι τρομοκρατικές οργανώσεις εκμεταλλεύονται την ένδεια και την απόλυτη φτώχεια των κατοίκων, όπως έχει συμβεί σε περιοχές της Λιβύης, της Σομαλίας και της Νιγηρίας, προσφέροντάς τους, ως αντάλλαγμα για τη στρατολόγησή τους, μια απατηλή ελπίδα πλουτισμού για τους ίδιους και τις οικογένειές τους (Ibid).

Σε μια άλλη έρευνα, ο Dipak K. Gupta κατέληξε στο συμπέρασμα πως ο συσχετισμός της φτώχειας, του κοινωνικού αποκλεισμού και της ανεργίας με την τρομοκρατική δράση είναι περιορισμένος (Gupta 2012:111-112). Παρατήρησε, ωστόσο, πως οι κοινωνικοοικονομικές δυσχέρειες δημιουργούν ένα τέτοιο περιβάλλον, ώστε σε μια χώρα με τις κατάλληλες δομές θα μπορούσε να ξεσπάσει κοινωνική οργή, όχι αιφνιδίως, αλλά σταδιακά και οργανωμένα, μέσω ενός κύματος τρομοκρατικών επιθέσεων. Για παράδειγμα οι κοινωνίες στον αραβικό κόσμο εκφράζουν την οργή, την απογοήτευση και το αίσθημα της ταπείνωσής τους μέσω του ισλαμικού φονταμενταλισμού. Καταλήγοντας, αναφέρει πως ο τρόπος που εκφράζει μια κοινωνία τις δυσχέρειες και την οργή της επηρεάζεται άμεσα και από τον εκάστοτε ηγέτη, είτε αυτός είναι ο Mao, ο Lenin, ο Martin Luther King ή ο bin Laden, κάτι που επιβεβαιώνεται και από τον Piazza (Piazza 2006:171).

Ένας άλλος παράγοντας που έχει τεθεί υπό εξέταση για το αν επηρεάζει ή όχι την ανάπτυξη τρομοκρατίας είναι το αυταρχικό περιβάλλον ενός ολοκληρωτικού καθεστώτος. Σύμφωνα με τον Edward N. Muller υπάρχουν λίγα ή μηδενικά περιθώρια σύστασης και διεύρυνσης ενός αντιστασιακού/τρομοκρατικού κινήματος εντός ενός αυταρχικού-ολοκληρωτικού καθεστώτος (Muller 1985:48). Ενώ, συνεχίζοντας, και στα κράτη με δημοκρατικό πολίτευμα και πάλι δεν υπάρχει λόγος ανάπτυξης τρομοκρατικών οργανώσεων, καθώς είναι διαθέσιμες άλλες νόμιμες διέξοδοι έκφρασης πολιτικών ή άλλης φύσης αιτημάτων (Muller & Seligson 1987:432). Αντιθέτως, καταλήγει ο Muller, ένα καθεστώς που εφαρμόζει εν μέρει αυταρχικές μεθόδους, χωρίς να είναι όμως απολυταρχικό, ενέχει παραπάνω πιθανότητες να βιώσει τρομοκρατικές επιθέσεις (Ibid).

Πέρα από το βαθμό του αυταρχισμού ή της δημοκρατίας ενός καθεστώτος, ως παράγοντας επιρροής γένεσης τρομοκρατίας έχει εξετασθεί και το άναρχο περιβάλλον ενός αδύναμου/αποτυχημένου (failed state) καθεστώτος (Ibid). Πράγματι, σύμφωνα με τον James A. Piazza τα αποτυχημένα κράτη χαρακτηρίζονται συνήθως από έλλειψη επαρκούς επιβολής ελέγχου στην επικράτειά τους, προσφέροντας τη δυνατότητα στις τρομοκρατικές οργανώσεις, εσωτερικές ή διεθνείς, να οργανώνονται

και να αναπτύσσονται ανενόχλητα, όπως ισχύει στην περίπτωση της δράσης των Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν και στο Πακιστάν (Piazza 2008:471-472). Επιπλέον, υποστηρίζει πως στα αποτυχημένα κράτη υπάρχει μεγαλύτερη δεξαμενή προθύμων και «ευάλωτων» στη ριζοσπαστικοποίηση κατοίκων, ως αποτέλεσμα της κοινωνικής απογοήτευσης από το κυβερνητικό έργο και τη λειτουργία της δημόσιας διοίκησης, τη διαφθορά και το αίσθημα της κοινωνικής απομόνωσης.

Ο Piazza καταλήγει υπογραμμίζοντας πως η αρχή της εθνικής κυριαρχίας θέτει μια σειρά από νομικά εμπόδια στη δυνατότητα επέμβασης τρίτων χωρών στο εσωτερικό ενός αποτυχημένου κράτους, λειτουργώντας κατά ταύτα ανεμπόδιστα οι τρομοκράτες στο κρατικό πλαίσιο. Επιπλέον, λόγω ακριβώς της αποτυχίας της δημόσιας διοίκησης, είναι πιθανή η δολιοφθορά και η κατάχρηση εξουσίας εκ μέρους των δημοσίων υπαλλήλων της, προσφέροντας έγγραφα, όπως ταυτότητες και διαβατήρια, στα μέλη των τρομοκρατικών οργανώσεων, καθώς και την πρόσβαση σε όπλα και χρήματα (Ibid).

Η Martha Crenshaw διέκρινε τα αίτια που οδηγούν στην τρομοκρατία (Crenshaw 1981:381-384) ανάμεσα στις προϋποθέσεις (preconditions), οι οποίες δημιουργούν το περιβάλλον εκκόλαψης του φαινομένου και στους καταλύτες (precipitants), δηλαδή συγκεκριμένα γεγονότα που οδηγούν άμεσα στην ανάπτυξη της τρομοκρατικής δράσης. Διαχώρισε περαιτέρω την κατηγορία των προϋποθέσεων (preconditions) σε παράγοντες ανοχής (enabling or permissive) και σε παράγοντες που παροτρύνουν και κινητοποιούν άμεσα την τρομοκρατία (Ibid).

Συνεχίζοντας, η Crenshaw διέκρινε τους παράγοντες ανοχής της τρομοκρατίας ως εξής (Ibid): α) την παγκοσμιοποίηση, δημιουργώντας εν προκειμένω πολύπλοκες κοινωνικές δομές και ευκαιρίες ευρείας κοινοποίησης των αιτημάτων των τρομοκρατών, β) την αστικοποίηση, προσφέροντας περαιτέρω στόχους και μεθόδους επίτευξης των ευρύτερων στόχων των τρομοκρατών, γ) την εκάστοτε φύση των κοινωνικών δομών και αντιλήψεων, που θα μπορούσε να οδηγήσει στη νομιμοποίηση επαναστατικών κινημάτων, δ) τις επαναστατικές ιδεολογίες, οι οποίες μπορούν να διαπερνούν τα σύνορα και να επηρεάζουν τρίτα κράτη, και ε) την κρατική απροθυμία ή αδυναμία πρόληψης και αντιμετώπισης της τρομοκρατίας με την παράλληλη έλλειψη των κατάλληλων μέσων καταστολής.

Όσον αφορά στους παράγοντες που παροτρύνουν και κινητοποιούν άμεσα την τρομοκρατία τόνισε πως βασικές προϋποθέσεις είναι (Ibid): α) η ύπαρξη μίας μειονοτικής ομάδας, της οποίας η κυβέρνηση της πλειονότητας καταπιέζει τα

δικαιώματα, κάτι που οδηγεί στη διεκδίκηση ισονομίας/ισοπολιτείας ή αυτοδιάθεσης, β) η στέρηση πολιτικής εκπροσώπησης/συμμετοχής σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες, οι οποίες συνήθως ανήκουν στην ελίτ της χώρας, με την παράλληλη απαθή/ουδέτερη στάση της κοινωνίας, γ) η αδικαιολόγητη και απρόσμενη άσκηση υπέρμετρης κρατικής βίας με στόχο την καταστολή μίας διαδήλωσης/διαμαρτυρίας δύναται να οδηγήσει στην ανάπτυξη τρομοκρατικής δράσης.

Η Louise Richardson διέκρινε τα αίτια της τρομοκρατίας σε ατομικό, κρατικό, κοινωνικό και διεθνικό επίπεδο. Σε ατομικό επίπεδο θεωρεί πως υπάρχουν τρία αίτια που οδηγούν στην ανάπτυξη της τρομοκρατίας (Richardson 2006:41-43). Τα αίτια αυτά είναι πρώτον μία μανιχαϊστική αντίληψη του κόσμου διακρίνοντας τους ανθρώπους σε καλούς και σε κακούς, δεύτερον η επιθυμία ένταξης και προσωπικής ταύτισης με μια ομάδα και τρίτον η επιθυμία για εκδίκηση. Σύμφωνα με τη Richardson ο ηγέτης της οργάνωσης είναι αυτός που θα καθορίσει αν τα μέλη θα καταλήξουν στην τρομοκρατία ή όχι.

Στο κρατικό επίπεδο, η τρομοκρατία μπορεί να υποστηρίζεται από το ίδιο το κράτος, ωστόσο θεωρείται ιδιαίτερα δύσκολο να αποδειχθεί η πραγματική εμπλοκή μίας χώρας πίσω από τη δράση μίας τρομοκρατικής οργάνωσης (Ibid:50-53). Οι λόγοι που θα επέλεγε μια χώρα να στηρίξει τη δράση μίας τρομοκρατικής οργάνωσης εντοπίζονται στην επιθυμία της για την άσκηση επιρροής στα δρώμενα τρίτου κράτους, καθώς και για τη διευθέτηση εσωτερικών της ζητημάτων (Ibid). Χαρακτηριστικό παράδειγμα τούτου αποτελεί η περίπτωση της διαμάχης του Ιράν με το Ισραήλ (Ibid).

Στο κοινωνικό επίπεδο, η τρομοκρατία παρότι εμφανίζεται και σε φτωχές και σε πλούσιες χώρες, τείνει να εμφανίζεται κυρίως σε χώρες που βιώνουν γρήγορη ανάπτυξη και εκσυγχρονισμό. Ως αποτέλεσμα δηλαδή της ραγδαίας αλλαγής στους κρατικούς θεσμούς έρχονται οι χώρες αυτές σε σύγκρουση με τις παραδοσιακές τους αξίες, όπως είναι η θρησκεία και οι τοπικές δομές εξουσίας, δημιουργώντας ανισότητες και αστάθεια. Ενώ, όπως καταλήγει η Richardson δεν είναι η φτώχεια που φέρνει την τρομοκρατία, αλλά η σύγκριση της κατάστασης μίας κοινωνικής ομάδας σε σχέση με εκείνη μια άλλης πλουσιότερης (Ibid:55-56).

Τέλος, στο διεθνικό επίπεδο η Richardson υποστηρίζει πως η Παγκοσμιοποίηση και η θρησκεία αποτελούν δύο σημαντικούς παράγοντες για την ανάπτυξη της τρομοκρατίας (Ibid:60-63). Ειδικότερα, αναφέρει πως η Παγκοσμιοποίηση θα μπορούσε να οδηγήσει μία χώρα να γίνει στόχος

τρομοκρατικών επιθέσεων στην περίπτωση που δεν προστατεύσει τα σύνορά της και δεν αποτρέπει την πρόσβαση των τρομοκρατών στην υψηλή τεχνολογία. Επιπλέον, κατά τη διαδικασία της παγκοσμιοποίησης τείνουν να δημιουργούνται ανισότητες, καθώς και το αίσθημα της εξαφάνισης των παραδοσιακών αξιών, ως αποτέλεσμα των επιρροών από το εξωτερικό. Τέλος, η θρησκεία βοηθάει στην απόδοση ταυτότητας σε μια οργάνωση, στη σύναψη συμμαχιών, στη νομιμοποίηση της τρομοκρατικής δράσης και στον ευκολότερο διαχωρισμό των «καλών» και των «κακών». Ενώ, τις περισσότερες φορές, η θρησκευτική ιδεολογία δεν μπορεί να εξεταστεί ξεχωριστά από τα πολιτικά κίνητρα μίας οργάνωσης.

Όσον αφορά στην ισλαμιστική τρομοκρατία, η ακαδημαϊκή κοινότητα έχει αναπτύξει δύο απόψεις για τους πραγματικούς λόγους που οδηγούν τους φονταμενταλιστές να φτάνουν στο σημείο να σκοτώσουν, ή ακόμα και να αυτοκτονήσουν οι ίδιοι, με στόχο την πρόκληση όσο το δυνατό περισσότερων θυμάτων.

Η μία άποψη ανήκει στον Zil Kerel (2001), ο οποίος συνδέει άμεσα την ισλαμιστική ιδεολογία με την εξέλιξη της σύγχρονης τρομοκρατίας, καθώς και της δράσης του ISIS. Τη θεωρεί άμεση απόρροια των θεωριών των ιδεολογικών πατέρων του ισλαμισμού, όπως τον Ibn Taymiyya, τον Hassan al-Banna και τον Sayed Qutb, όπως επίσης και των γεγονότων του 1979 στο Ιράν, στη Μέκκα και το Αφγανιστάν, όπως θα αναπτυχθούν κατωτέρω (Κέπελ 2001:34-36).

Από την άλλη πλευρά, σύμφωνα με τον Γάλλο ακαδημαϊκό Olivier Roy (2017b), η σύγχρονη τρομοκρατία και ο «Ιερός Πόλεμος» αποτελούν ένα επαναστατικό κίνημα των νέων, με μηδενιστικές απόψεις απέναντι σε καθετί που συνδέεται με το παρελθόν και την υφιστάμενη πολιτική τάξη. Συνεπώς, ο Roy δεν θεωρεί πως ευθύνεται ο Σαλαφισμός, καθώς ο ίδιος καταδικάζει την πράξη αυτοκτονίας και απαιτεί έναν πειθαρχημένο τρόπο ζωής (Ibid).

Κατ' αυτόν τον τρόπο, ο ίδιος έρχεται σε αντίθεση με τη γραμμική ανάλυση του Kerel, ο οποίος συνδέει τη σύγχρονη τρομοκρατία με τους ιδεολογικούς πατέρες του ισλαμισμού, καθώς όπως αναφέρει, η ριζοσπαστικοποίηση των τρομοκρατών του ISIS λαμβάνει χώρα πλέον με ταχύτατες διαδικασίες. Επιπλέον, κατά τον Roy, οι σύγχρονοι ισλαμιστές τρομοκράτες δεν έχουν μελετήσει το Κοράνι, ενώ πρόκειται δε συνήθως για άτομα με βεβαρυμμένο ποινικό μητρώο, έχοντας υιοθετήσει στο παρελθόν δυτικές συνήθειες (Roy 2017b:62,77). Τέλος, δεν θεωρεί πως οι υποψήφιοι τρομοκράτες είναι ψυχοπαθείς ή κοινωνικά αποκλεισμένοι, αλλά συνιστούν άτομα

που επιθυμούν να ικανοποιήσουν τον προσωπικό τους εγωϊσμό και να αποκτήσουν μια θέση στην κοινωνία μέσα από έναν μηδενιστικό μεσσιανισμό, όπως αναφέρει και η H el ene L' Heuillet (Heuillet 2013:301, Roy 2017b:9,17).

Τη διαμάχη αυτή μεταξύ του Olivier Roy και του Zil Kerel επιβεβαίωσε και ο ακαδημαϊκός Francis Fukuyama (2020), σύμφωνα με τον οποίο η απάντηση στο ζήτημα της ισλαμιστικής ριζοσπαστικοποίησης και τρομοκρατίας βρίσκεται ανάμεσα στις δύο ανωτέρω θεωρίες, συμπληρώνοντας μάλιστα η μία την άλλη. Ειδικότερα, από τη μία πλευρά, ο Fukuyama συμφωνεί με τον Olivier Roy πως στην πλειονότητα της η μουσουλμανική κοινότητα δεν αποτελείται από ριζοσπαστικοποιημένους, αποδίδοντας την τάση προς τον εξτρεμισμό σε ατομικά και κοινωνικά κίνητρα. Παράλληλα, από την άλλη πλευρά, συμφωνεί και με τον Zil Kerel, αποδεχόμενος την καταφυγή των σύγχρονων απογοητευμένων νέων μουσουλμάνων στον ισλαμισμό και όχι σε άλλες ακραίες πολιτικές ιδεολογίες του δυτικού κόσμου (Fukuyama 2020:120-123).

Αυτή τη ροπή προς τον ισλαμισμό ο Fukuyama (Ibid:118) την απέδωσε στην σύγχυση ταυτότητας που αντιμετωπίζουν κατά τη σύγχρονη εποχή οι μουσουλμάνοι στρεφόμενοι προς τη θρησκεία. Όπως τονίζει, μουσουλμάνοι μετανάστες δεύτερης γενιάς στην Ευρώπη που δεν καταφέρνουν να ενσωματωθούν στις δυτικές κοινωνίες, όντας απογοητευμένοι και κοινωνικά περιθωριοποιημένοι, αναζητούν την αναγνώριση, την υπερηφάνεια και τη κοινωνική/πολιτισμική τους ταυτότητα με το να γίνουν μέλη μίας θρησκευτικής κοινότητας πιστών "Umma" που στηρίζεται στις παραδοσιακές αξίες του Ισλάμ (Ibid).

Τέλος, ο Robert Pape (2005, 2010) προσθέτει ότι η σχέση του ισλαμικού φονταμενταλισμού ή κάθε άλλης θρησκείας δεν επιδρά ουσιαστικά στην αύξηση του φαινομένου των επιθέσεων αυτοκτονίας. Για τον ίδιο, η θρησκεία απλώς αποτελεί το μέσο για την εκδίωξη των στρατευμάτων των δυτικών δυνάμεων «κατοχής» ή έστω της παρουσίας ή της δράσης τους σε εδάφη που οι τρομοκρατικές οργανώσεις αντιλαμβάνονται ως δικό τους χώρο (Pape 2005:7-8, 2010:19-83).

Κεφάλαιο 2 : Ιστορία και ιδεολογία της ισλαμιστικής τρομοκρατίας

Στο δεύτερο κεφάλαιο επιχειρείται μια καταγραφή της ιστορία και εξέλιξης της ιδεολογίας της ισλαμιστικής τρομοκρατίας. Εξετάζονται αρχικά η σχέση της αποικιοκρατίας με την ανάπτυξη του ισλαμικού φονταμενταλισμού, καθώς και τη δράση των ιδεολογικών πατέρων της σύγχρονης ιδεολογίας του Ισλαμικού Κράτους και της al-Qaeda. Ακολούθως, αναλύονται η ίδρυση και η τρομοκρατική δράση της al-Qaeda, καθώς και η ίδρυση, η δομή, η οργάνωση και η ιδεολογία του Ισλαμικού Κράτους.

2.1 Απαρχές του ισλαμικού φονταμενταλισμού

2.1.1. Από την Οθωμανική Αυτοκρατορία στο Καθεστώς των Εντολών.

Παρότι το Ισλάμ μετρά μια ιστορία 1.400 χρόνων, ο ισλαμισμός ως πολιτική ιδεολογία δημιουργήθηκε μόλις στις αρχές του 20^{ου} αιώνα. Ως αίτια της δημιουργίας του θεωρούνται η εφαρμογή του αποικιοκρατικού καθεστώτος και η εμφύσηση της ιδέας του έθνους – κράτους, κατά το πρότυπο της δημιουργία του στην ευρωπαϊκή ήπειρο κατά τον 18^ο και 19^ο αιώνα (Νόιμαν 2016:54). Πιο συγκεκριμένα, οι ισλαμιστές κατηγορούν τις πολιτικές των αποικιοκρατικών δυνάμεων και τη μυστική συνθήκη Sykes – Picot ότι ευθύνονται για τη δημιουργία αυτόνομων εθνικών και θρησκευτικών ομάδων στη Μέση Ανατολή, αντί της δημιουργίας μίας ομογενοποιημένης Κοινότητας (Nail 2016:159).

Παράλληλα, έχουν αναπτυχθεί μια σειρά από επιχειρήματα που καταρρίπτουν εν μέρει την απόλυτη ευθύνη των αποικιοκρατικών δυνάμεων για τη διαμορφωμένη κατάσταση στη Μέση Ανατολή. Υποστηρίζουν δηλαδή την ύπαρξη κρατών με εθνικά σύνορα στη Μέση Ανατολή ήδη από την αρχαιότητα, όπως η Αίγυπτος και η Περσία, την ισχυρή επίδραση του σχίσματος Σουνιτών – Σιιτών, τη συνύπαρξη στην ίδια περιοχή του αραβικού και περσικού πολιτισμού, την εξάπλωση και υιοθέτηση του Ισλάμ από διαφορετικούς μεταξύ τους πολιτισμούς της Αφρικής και της Ανατολής, και τέλος την κτήση των περιοχών αυτών από τους Οθωμανούς υπό την ηγεσία του Σελήμ Α (1470 – 1520) (Μάζις 2012:58 – 60).

Η Μέση Ανατολή, ονομάστηκε έτσι από τον Ναύαρχο και θεωρητικό της γεωπολιτικής Alfred Thayer Mahan το 1902, καθώς έως τότε την αποκαλούσαν «Near East», περιλαμβάνοντας ωστόσο όχι μόνο τις αραβόφωνες χώρες, το Ιράν και το Μάγκρεμπ, αλλά όλη τη θαλάσσια περιοχή από τη Διώρυγα του Σουέζ έως τη

Σιγκαπούρη (Davison 1960:667-668, Mahan 1960:38 – 39). Η σημερινή ονομασία της καθιερώθηκε μετά το τέλος του δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου (Halliday 2005:80).

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα η Οθωμανική Αυτοκρατορία είχε απωλέσει, είτε τον διοικητικό έλεγχο, είτε την κυριαρχία στις κτήσεις της στη Βόρεια Αφρική. Η Αλγερία ήδη από τα μέσα του 19^{ου} αιώνα αποτελούσε αποικία της Γαλλίας (Χατζηβασιλείου 2005:367). Η γεωστρατηγική της θέση νοτίως της Γαλλίας, ο ορυκτός της πλούτος σε χρυσό και πολύτιμους λίθους, καθώς και οι λαϊκές αξιώσεις στη Γαλλία για γόνιμες εκτάσεις γης οδήγησαν στη κτήση της Αλγερίας από τη Γαλλία τη δεκαετία του 1830 και την αποστολή έως το 1847 στο Αλγέρι 108 χιλιάδων γαλλικών στρατευμάτων (Ibid). Το 1871 οι γαλλικές δυνάμεις θα αντιμετωπίσουν την πρώτη Αλγερινή επανάσταση και θα την καταπνίξουν ένα χρόνο αργότερα με τίμημα χιλιάδες θύματα αντιφρονούντες ανακηρύσσοντάς την σε αποικία (Vandervort 2001:59 - 69).

Η Τυνησία βρισκόταν σε καθεστώς φόρου υποτελής στον Σουλτάνο, χωρίς όμως η οθωμανική παρουσία να είναι ενεργή, καθώς η χώρα διοικείτο από τον Βέη της Τύνιδος. Ήδη από το 1869 βρισκόταν υπό τον διεθνή οικονομικό έλεγχο της Μ. Βρετανίας, της Ιταλίας και της Γαλλίας, λόγω υπέρογκου εξωτερικού χρέους. Ακολούθως, στο Συνέδριο του Βερολίνου το 1878 η Γαλλία απέσπασε τη σύμφωνη γνώμη των ευρωπαϊκών δυνάμεων για την αποικιακή κτήση της Τυνησίας (Λάσκαρις 1936:212-214).

Το 1881 οι γαλλικές στρατιωτικές δυνάμεις εισέβαλαν στην Τυνησία με στόχο την ανάσχεση των επιδρομών της φυλής Khmir στα σύνορα με την Αλγερία. Παρότι η επιχείρηση ολοκλήρωσε τον αρχικό της στόχο, τα στρατεύματα δεν αποχώρησαν, αντιθέτως προχώρησαν στον έλεγχο της επικράτειας της χώρας. Επέδωσαν τελεσίγραφο στον Βέη της Τυνησίας Muhammad al-Sadiq και στις 12 Μαΐου υπεγράφη η συνθήκη του Ksar Said (Bardo), εγκαθιδρύοντας γαλλικό προτεκτοράτο στην Τύνιδα με τη διατήρηση του al-Sadiq στην εξουσία, ενώ το 1884 θα καταργηθούν και οι σχετικές διομολογήσεις (Ibid). Η μετατροπή της Τυνησίας σε γαλλική αποικία δεν αντιμετώπισε αντιδράσεις από τις άλλες αποικιοκρατικές δυνάμεις, ούτε καν από τη Οθωμανική Τουρκία (Lewis 2014:1 – 16).

Όσον αφορά στην Αίγυπτο, όντας υπό οθωμανικό καθεστώς, διοικείτο από τον Ismail Khedive από το 1863. Αποφασισμένος ο Khedive να εκσυγχρονίσει τη χώρα, επιβάρυνε το δημόσιο χρέος με την έκδοση δανείων από τις διεθνείς

χρηματαγορές (Newsinger 2008:54-75). Παράλληλα, ο αμερικανικός εμφύλιος πόλεμος οδήγησε στην αύξηση της ζήτησης σε βαμβάκι, με συνέπεια την άνοδο της παραγωγής του στην Αίγυπτο, αυξάνοντας έτσι τον ατομικό δανεισμό των Αιγύπτιων καλλιεργητών (Ibid). Τέλος, η Διώρυγα του Σουέζ που κατασκευάστηκε την ίδια περίοδο (1859 – 1869) κόστισε 16 εκατομμύρια λίρες, βυθίζοντας ακόμα περισσότερο την αιγυπτιακή διοίκηση στα χρέη, με τα έσοδα από τη Διώρυγα να καταλήγουν στους μετόχους και όχι στο δημόσιο ταμείο. Το εξωτερικό δημόσιο χρέος ανερχόταν πλέον στις 68 εκατομμύρια λίρες, χωρίς να συνδυάζεται με αυξημένη ρευστότητα, λόγω του γεγονότος ότι παραπάνω από το 50% των ποσών των εξωτερικών δανείων παρακρατούνταν από τον διεθνή χρηματοδοτικό οίκο Rothschild, στην προκειμένη περίπτωση, ως ενέχυρο (Ibid).

Το 1875, λόγω της αδυναμίας αποπληρωμής του εξωτερικού χρέους, ο Ismail υπό ευρωπαϊκή πίεση εγκαθίδρυσε το Caisse de la Dette, δηλαδή ένα Διεθνές Οικονομικό Ταμείο με τη συμμετοχή της Αγγλίας, της Γαλλίας, της Αυστροουγγαρίας, της Ρωσίας και της Ιταλίας, με σκοπό τη συλλογή των αιγυπτιακών δημοσίων εσόδων για την αποπληρωμή του εξωτερικού της χρέους (Λάσκαρις 1936:212-214,290). Μετά τη δημιουργία του Ταμείου εφαρμόστηκε ένα καθεστώς διπλού ελέγχου της κυβέρνησης από δύο ελεγκτές από τη Γαλλία και τη Μ. Βρετανία (Ibid). Λόγω της απροθυμίας του Ismail να υποστεί τον ευρωπαϊκό έλεγχο, αναγκάστηκε να δεχτεί την ανάληψη του Υπουργείου Δημοσίων Έργων από τον Γάλλο de Blignieres και του Υπουργείου Οικονομικών από τον βρετανό Rivers Wilson, με την ίδια την αιγυπτιακή κυβέρνηση να είναι υπόλογη πλέον μόνο στον Wilson (Ibid).

Το δεσποτικό καθεστώς του Ismail σε συνδυασμό με μία σειρά γεγονότων, όπως τον λιμό με χιλιάδες θύματα, λόγω της ξηρασίας του 1878 και της υψηλής φορολογίας στη χώρα, θα ωθήσουν τις Μ. Δυνάμεις να παραγκωνίσουν τον Ismail και να τοποθετήσουν στην εξουσία τον διάδοχο υιό του, Τεφίκ, ο οποίος αποδέχτηκε τον έλεγχο της κυβέρνησης από τη Γαλλία και τη Μ. Βρετανία, με την τελευταία να έχει τον πρώτο λόγο στην οικονομική διαχείριση της χώρας (Newsinger 2008:54–75).

Ένα από τα πρώτα επαναστατικά/εθνικιστικά κινήματα στην Μέση Ανατολή ήταν το κίνημα του Συνταγματάρχη Ahmmed Urabi κατά της κυβέρνησης το 1880 (Ibid). Οι απαιτήσεις του Urabi για συνταγματική αναθεώρηση δεν έβρισκαν σύμφωνες τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις οδηγώντας τες το 1882 στην υποστήριξη του

υφιστάμενου αυταρχικού καθεστώτος (Tignor 1966:7 – 11). Τούτο έλαβε χώρα με την αποστολή ναυτικών δυνάμεων.

Η παρουσία των γαλλικών και βρετανικών πολεμικών πλοίων είχε ως αποτέλεσμα να ξεσπάσουν αναταραχές (Ibid). Καθώς το γαλλικό ναυτικό δεν είχε οδηγίες από την κυβέρνηση να προχωρήσει σε βομβαρδισμό, τα βρετανικά πλοία θα είναι αυτά που θα απαντήσουν σχετικώς με τον βομβαρδισμό της Αλεξάνδρειας (Λάσκαρις 1936:212-214,290). Στις 13 Σεπτεμβρίου 1882 ο Αιγυπτιακός στρατός θα ηττηθεί από τις βρετανικές δυνάμεις στη μάχη του Tel-el-Kebir (Ibid). Η Αίγυπτος θα ανακηρυχθεί εν τέλει σε ανεξάρτητο κράτος το 1922 (Ibid). Ωστόσο, λόγω της αδυναμίας της αιγυπτιακής κυβέρνησης να επιβληθεί και της σημαντικής γεωπολιτικής της θέσης ως προς τον έλεγχο του δρόμου των Ινδιών, η Μ. Βρετανία θα διατηρήσει τα στρατεύματά της στη χώρα μέχρι και το 1954 (Tignor 1966:7-11).

Την αρχή του διαμοιρασμού της Βορείου Αφρικής και της Μέσης Ανατολής απετέλεσε η αγγλογαλλική Συνεννόηση του 1904 (Λάσκαρις 1936:281-301). Σε αυτό βοήθησε η συμφωνία του 1898 μεταξύ της Γαλλίας και της Ιταλίας, λήγοντας τον μεταξύ τους τελωνειακό πόλεμο, και αναγνωρίζοντας αμοιβαία τα εμπορικά τους συμφέροντα σε Λιβύη και Μαρόκο, με την Ιταλία να κρατά ουδέτερη στάση σε περίπτωση κτήσης του Μαρόκου από τις γαλλικές δυνάμεις (Ibid).

Παράλληλα ο αναπτυσσόμενος ανταγωνισμός της Γερμανίας με τη Μ. Βρετανία ως ναυτική δύναμη μετακίνησε την εξωτερική πολιτική του Φορειν Οφισ υπέρ της Γαλλίας (Ibid). Σύμφωνα με την αγγλογαλλική Συνεννόηση του 1904 η Γαλλία θα αποδεχόταν την Αίγυπτο ως Βρετανική Αποικία, ενώ η Μ. Βρετανία θα υποστήριζε τις γαλλικές επιδιώξεις στο Μαρόκο. Παράλληλα όμως η Γερμανία διεκδικούσε και αυτή το Μαρόκο, λόγω του εγκατεστημένου γερμανικού πληθυσμού στη χώρα και των σημαντικών εμπορικών συμφερόντων που υπήρχαν. Τελικά, το 1906 το Μαροκινό ζήτημα θα διεθνοποιηθεί καταλήγοντας στη συνδιαχείρισή του από τη Γαλλία και τη Γερμανία (Ibid).

Το 1911 μετά από αναταραχές ο Σουλτάνος Αβδούλ Αζίζ θα ζητήσει βοήθεια από τις γαλλικές δυνάμεις, οι οποίες όμως θα καταλάβουν ολόκληρη την πρωτεύουσα και όχι μόνο τους λιμένες, όπως αρχικά είχε συμφωνηθεί (Ibid). Σε συνδυασμό με τον Ιταλοτουρκικό πόλεμο του 1911 για το μέλλον της Λιβύης η Γερμανία θα κρατήσει διαλλακτική στάση δεχόμενη εδαφικά ανταλλάγματα στο γαλλικό Κονγκό. Το 1912 το Μαρόκο αναγνωρίστηκε ως γαλλικό προτεκτοράτο (Ibid).

Τέλος, η Ιταλία διεκδίκησε το 1911 τη Λιβύη ως η μόνη εναπομείνασα εδαφική περιοχή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στη Β. Αφρική που δεν είχε τεθεί υπό τον έλεγχο των ευρωπαϊκών δυνάμεων (Ibid:327-329). Με τη σύμφωνη γνώμη της Μ. Βρετανίας, της Γαλλίας και της Ρωσίας η Ιταλία απέστειλε τελεσίγραφο στην πύλη ζητώντας την κατάληψη της Λιβύης (Ibid). Μετά την άρνηση της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας η Ιταλία κατέλαβε την Τριπολίτιδα. Η Ιταλία είχε ωστόσο να αντιμετωπίσει και την τοπική αντίσταση που υποστηριζόταν από τους Οθωμανούς. Ως ένα μέσο πίεσης προς την πύλη οι ιταλικές δυνάμεις θα καταλάβουν τα Δωδεκάνησα. Οι Οθωμανοί εν τέλει σύναψαν συνθήκη ειρήνης με την Ιταλία τον Οκτώβριο του 1912, συμφωνώντας στην αποχώρηση των Ιταλών από τα Δωδεκάνησα (Kissinger 1995:212-222). Πάρα ταύτα, η συνεχιζόμενη αντίσταση των Λίβυων ιθαγενών, οι οποίοι θεωρείτο ότι υποστηρίζονταν από τους εναπομείναντες Τούρκους αξιωματικούς οδήγησε στη διατήρηση της κατοχής των Δωδεκανήσων, και την κατοχύρωση της ιταλικής κυριαρχίας με τη Συνθήκη της Λοζάνης του 1923 (Ibid).

Με βάση τα ανωτέρω, πριν την έναρξη του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου η Οθωμανική Αυτοκρατορία είχε χάσει ένα σημαντικό μέρος της επικράτειάς της κυρίως στη Β. Αφρική (Halliday 2005:80). Η Λιβύη ελεγχόταν από την Ιταλία, το Μαρόκο, η Τυνησία και η Αλγερία από τη Γαλλία, και τέλος η Αίγυπτος από την Μ. Βρετανία (Ibid).

Κατά τον Πρώτο Παγκόσμιο Πόλεμο, η Οθωμανική Αυτοκρατορία θα ταχθεί ανοιχτά με το μέρος των Κεντρικών Δυνάμεων το Σεπτέμβριο του 1914 κάτι που θα αλλάξει τη στάση της Βρετανίας και της Γαλλίας απέναντι στην Πύλη (Λάσκαρις 1954:21-22). Κατά τη διάρκεια του Πολέμου η Μ. Βρετανία είχε ήδη προσπαθήσει να διευρύνει την επιρροή της στην ευρύτερη περιοχή της Οθωμανικής επαρχίας της Συρίας, η οποία περιέκλειε τη σημερινή Συρία, την Ιορδανία, τον Λίβανο και το Ισραήλ. Με την έναρξη του Πολέμου και την υποστήριξη των Κεντρικών Αυτοκρατορικών δυνάμεων από τους Οθωμανούς, η Πύλη από τον Φεβρουάριο του 1914 επιχείρησε να καταλάβει τη Διώρυγα του Σουέζ με την αποστολή στρατευμάτων (Ibid). Φοβούμενοι οι βρετανοί το ξέσπασμα πανισλαμικών κινημάτων κατά των κτήσεων τους στην Αίγυπτο και στο Σουδάν, απευθύνθηκαν στον Σαρίφ και Εμίρη της Μέκκα, Husayn ibn Ali τον ηγέτη των Χασιμιτών, άμεσων απόγονων του Προφήτη Μωάμεθ με στόχο την οργάνωση επανάστασης κατά της

Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (Goldschmidt and Lawrence 2010:204-206, Morris 2008:9).

Θα ακολουθήσει η Αλληλογραφία Husayn – McMahon κατά την περίοδο 1915 - 1916. Ως αντάλλαγμα για την εξέγερση κατά των υπολοίπων Αράβων και Οθωμανών ο Husayn ζήτησε από τις βρετανικές δυνάμεις υποστήριξη, οικονομική και πολιτική (Goldschmidt and Lawrence 2010:204-206).

Οι βρετανοί υποσχέθηκαν παροχή βοήθειας στον Husayn, όπως επίσης και τη δημιουργία ανεξάρτητου κράτους στην Αραβική Χερσόνησο και σε ένα μεγάλο μέρος της λεγόμενης «Εύκρατης Ημισελήνου» (Ibid). Η περιοχή αυτή κάλυπτε τη σημερινή Αίγυπτο, το Ισραήλ, την Παλαιστίνη, τον Λίβανο και μέρος της Ιορδανίας και του Ιράκ (Ibid).

Ωστόσο, οι βρετανοί εξαίρεσαν από το τραπέζι των διαπραγματεύσεων τα λιμάνια της Μερσίνης και της Αλεξανδρέττας, τη Basra στο Ιράκ, όπως επίσης και τη Δαμασκό, τη Χομς, τη Χάμα και το Χαλέμι (Morris 2008:9). Η διαφορά μεταξύ των δύο πλευρών αφορούσε στην τύχη της Παλαιστίνης, ωστόσο ο αμφιλεγόμενος τρόπος με τον οποίο υποσχέθηκε ο McMahon στον Husayn τα εδαφικά ανταλλάγματα οδήγησε στην αποτυχία των συνομιλιών το 1916 (Ibid).

Κατά τη διάρκεια του Πολέμου τα Οθωμανικά Στρατεύματα αποπειράθηκαν να καταλάβουν τη Διώρυγα του Σουέζ και να «απελευθερώσουν» την Αίγυπτο. Οι κακουχίες, η πείνα και οι εκτελέσεις που αντιμετώπισαν οι πληθυσμοί στην Επαρχία της Συρίας οδήγησαν τον Husayn στην απόφαση να ανακηρύξουν τις αραβικές περιοχές ανεξάρτητες και να κηρύξουν το πόλεμο ενάντια στους Οθωμανούς (Ibid). Επί δύο χρόνια και με τη στήριξη του T. E. Lawrence οι Άραβες κατάφεραν να εκδιώξουν τα οθωμανικά στρατεύματα από τη Συρία και το Ιράκ (Ibid).

Ο φόβος των βρετανών για ανακατάληψη της Αιγύπτου από τους Οθωμανούς τους οδήγησε να θεωρήσουν τον Κόλπο της Χάιφα και την πόλη Άκρα ως ιδιαίτερης στρατηγικής σημασίας για την προστασία τους ήδη από το 1882. Υπό αυτό το πρίσμα, η Γαλλία και η Βρετανία, στο πλαίσιο της συνεργασίας τους στην Entente, θα υπογράψουν τη μυστική συμφωνία Sykes – Picot τον Μάιο 1916 (Gere 2005:36, Vereté 1970:50). Στόχος τους ήταν ο διαχωρισμός των σφαιρών επιρροής των δύο δυνάμεων στην οθωμανική επαρχία της Συρίας (Λάσκαρις 1954:162).

Ειδικότερα η συμφωνία προέβλεπε ότι η Δυτική και Βόρεια Συρία, η Δαμασκό, το Χαλέπι και η Μοσούλη θα περιερχόταν υπό τη γαλλική διοίκηση. Η Βρετανία από την άλλη θα έλεγχε το Νότιο Ιράκ και θα ασκούσε έμμεσα επιρροή στο

νεοσούστατο αραβικό κράτος στην Ανατολική Αραβική Χερσόνησο. Τέλος, υπό διεθνές καθεστώς θα υπαγόταν η περιοχή ανάμεσα στη Jaffa και την Ιερουσαλήμ. Η μόνη περιοχή που θα παρέμενε πλήρως ανεξάρτητη ήταν η έρημος στην Αραβική Χερσόνησο υπό το καθεστώς του Εμίρη της Χετζάζ (The Sykes – Picot Agreement 1916).

Θα ακολουθήσει το 1917 η Διακήρυξη του Μάλφουρ από πλευράς των βρετανών. Πρόκειται για επιστολή την οποία απέστειλε ο Βρετανός υπουργός Εξωτερικών, Άρθουρ Τζέιμς Μάλφουρ, στον ηγέτη της εβραϊκής κοινότητας στη Μεγάλη Βρετανία, Λόρδο Ρότσιλντ, με την οποία εξέφραζε τη στήριξη της κυβέρνησής του στην προοπτική δημιουργίας μιας «εθνικής εστίας» για τους Εβραίους (Duroselle 2001:28).

Η διακήρυξη ήταν αποτέλεσμα μίας διαδικασίας εποικισμού της ευρύτερης περιοχής της Παλαιστίνης μέσω της αγοράς γαιών που ήδη είχε ξεκινήσει από τα τέλη του 19ου αιώνα και μετά ως μέρος του Σιωνιστικού Κινήματος που είχε ιδρύσει ο Τιοντορ Χερτσλ (Géré 2005:48, Kolatt 1982:132 – 134). Παρότι, η διακήρυξη δεν είχε δεσμευτικό χαρακτήρα, κύριος στόχος των βρετανών μέσω αυτής ήταν η αποτροπή της Γερμανίας και της Γαλλίας από το να κυριαρχήσουν στην Παλαιστίνη (Levene 1992:55).

Στο τέλος του Πρώτου Παγκοσμίου Πολέμου η Οθωμανική Αυτοκρατορία θα βρεθεί στην πλευρά των ηττημένων με την επικράτειά της να έχει ήδη μειωθεί αισθητά. Το 1919 θα υπογραφεί η Συνθήκη των Σεβρών σύμφωνα με την οποία η Τουρκία θα διατηρούσε την Κωνσταντινούπολη, ωστόσο η Ελλάδα θα προσαρτούσε τα νησιά του Αιγαίου εκτός των Δωδεκανήσων, την Ανατολική Θράκη, ενώ θα της παραχωρούταν κυριαρχικά δικαιώματα στη Σμύρνη (Λάσκαρις 1954:160 – 162). Εντός μίας πενταετίας θα λάμβανε την απόφαση η τοπική συνέλευση της Σμύρνης για την προσάρτησή της, στον τουρκικό χώρο ή στην Ελλάδα.

Επίσης, στις Σέβρες αποφασίστηκε η ανεξαρτητοποίηση της Αρμενίας, καθώς και η υπαγωγή της Αραβίας, της Συρίας, της Μεσοποταμίας και της Παλαιστίνης υπό το καθεστώς των Διεθνών Εντολών. Επιπλέον, η Τουρκία, σύμφωνα με τη Συνθήκη των Σεβρών, δεν θα είχε τη δυνατότητα να κλείσει τα στενά του Ελλησπόντου, αλλά θα παρέμεναν ανοικτά υπέρ της ελεύθερης ναυσιπλοΐας. Τέλος, στο πλαίσιο της συνθήκης των Σεβρών υπεγράφησαν και περαιτέρω συμβάσεις, οι οποίες όριζαν ότι η Κιλικία θα περιερχόταν υπό τον έλεγχο της Γαλλίας, και η Αττάλεια και το Ικόνιο υπό τον έλεγχο της Ιταλίας (Montgomery, 1972).

Με τη Συνθήκη Ειρήνης των Βερσαλλιών 1919 και συγκεκριμένα το άρθρο 22 δημιουργήθηκε το Καθεστώς των Εντολών ενταγμένων στο πλαίσιο της λειτουργίας της Κοινωνίας των Εθνών (ΚτΕ) (League of Nations 1924, Treaty of Peace with Germany 1919). Οι Εντολές κατηγοριοποιούνταν σε τρεις ομάδες (Α, Β, C) ανάλογα με τον τρόπο που θα διοικείτο κάθε περιοχή υπό καθεστώς Εντολής, σύμφωνα με γεωγραφικά και οικονομικά κριτήρια. Συγκεκριμένα, στα οθωμανικά εδάφη που θα περιέρχονταν υπό το καθεστώς των Εντολών, ο ρόλος της Γαλλίας και της Μ. Βρετανίας θα ήταν συμβουλευτικός έως ότου η υποστήριξή τους δεν θα ήταν πλέον αναγκαία (Ibid).

Σε κάθε εντολή αντιστοιχούσε και μια Μόνιμη Επιτροπή της αποικιοκρατικής δύναμης στην οποία η διοίκηση κάθε Εντολής έστελνε ετήσια αναφορά. Ο τρόπος διοίκησης, ο βαθμός ελέγχου και οι εξουσίες των εντολοδόχων κρατών αποφασίζονταν από τα κράτη – μέλη της ΚτΕ. Παρόλ'αυτά, σύμφωνα με τον Edward Carr παρά τις διατάξεις που ορίζονταν από το άρθρο 22, στην πραγματικότητα οι χώρες υπό καθεστώς Εντολής ήταν εξαρτημένες από τις εντολοδόχες δυνάμεις (Carr 1946:107 – 108). Πιο συγκεκριμένα αναφέρεται στη διοίκηση και στο μέλλον της Παλαιστίνης, το οποίο εξαρτιόταν πλέον από την κυβέρνηση της Μ. Βρετανίας και από το μέγεθος των στρατευμάτων που θα διέθετε (Ibid). Τονίζεται τέλος ο ρόλος που έπαιξε η πολυεθνική διοίκηση των κατατμημένων σε γεωγραφικές περιοχές κρατών που οδήγησε στη διαιώνιση διεθνών διαφορών στη Μέση Ανατολή (Ibid).

Καθοριστικής σημασίας ήταν η Διάσκεψη και η Συνθήκη του San Remo (1920) για το μέλλον της Μέσης Ανατολής εγκρίνοντας τις Εντολές της Παλαιστίνης, της Ιορδανίας, του Ιράκ και της Συρίας (Quigley 2010:29 – 30). Όσον αφορά στη Συρία και τη Μεσοποταμία, αναγνωρίζονταν ως ανεξάρτητα κράτη, με το καθεστώς των Εντολών να λαμβάνει συμβουλευτικό ρόλο (League of Nations 1920). Σχετικά με την Παλαιστίνη, η Συνθήκη του San Remo όριζε ότι η Βρετανία θα αναλάμβανε τις εξωτερικές σχέσεις, την εκτελεστική και νομοθετική εξουσία, ενώ παράλληλα θα έπαυε να ισχύει το οθωμανικό δίκαιο, εγκαθιδρύοντας νέο δικαιοσύστημα, αποφεύγοντας ωστόσο την αναφορά σε ανεξάρτητο κράτος (Quigley 2010:37-38).

Επίσης, όριζε τη Βρετανία υπεύθυνη, ώστε να καταστεί η Παλαιστίνη Πατρίδα των Εβραίων, αλλά και να προστατεύονται τα πολιτικά και θρησκευτικά δικαιώματα των γηγενών/αραβικών πληθυσμών της. Ακόμη, η Βρετανία θα εξασφάλιζε την εδαφική κυριαρχία της Παλαιστίνης, αποτρέποντας κατοχή από ξένα στρατεύματα. Τέλος, τα αγγλικά, τα εβραϊκά και τα αραβικά ορίστηκαν ως οι

επίσημες γλώσσες στην Παλαιστίνη (Ibid). Όσον αφορά στην Τρανσιορδανία, παρότι αποτελούσε μέρος της Εντολής για την Παλαιστίνη, θα αντιμετωπιστεί διαφορετικά από τη Βρετανία, χωρίς να ισχύει η διάταξη περί Πατρίδας του Εβραϊκού Έθνους (Ibid). Η Υπεριορδανία χωρίστηκε σε τρεις διοικητικές περιφέρειες τοποθετώντας τοπικά συμβούλια με τη Βρετανία να έχει καθαρά συμβουλευτικό ρόλο (Ibid). Το 1928 η Βρετανία θα παραδώσει τη νομοθετική και εκτελεστική εξουσία της Ιορδανίας στον Εμίρη Αμπντουλάχ, ωστόσο μέχρι το 1946 θα παραμείνει υπό Βρετανική Εντολή, όταν και θα μετονομαστεί σε Ιορδανία (Ibid:46-48).

Το Ιράκ υπό το καθεστώς της βρετανικής εντολής έδειξε σθεναρή αντίσταση, αναγκάζοντας τη Βρετανία να ορίσει τοπική κυβέρνηση και βασιλιά της χώρας τον Faisal Α', καθώς και τον Βασιλιά της Συρίας που απομακρύνθηκε κατά ταύτα από τα γαλλικά στρατεύματα. Με την υπογραφή της Συνθήκης Συμμαχίας του 1922 μεταξύ της Βρετανίας και του Ιράκ η διοίκηση της χώρας αποδόθηκε στον Βασιλιά Faisal Α' με τη Βρετανία να παίζει συμβουλευτικό ρόλο (Ibid:43).

Στην περίπτωση της Εντολής της Συρίας η Γαλλία αντιμετώπισε με ξεχωριστό τρόπο τον Λίβανο από τη Συρία. Το 1926 συνέταξε το πρώτο σύνταγμα του Λιβάνου ως ανεξάρτητου κράτους αφήνοντάς το να λειτουργήσει με το λιγότερο δυνατό έλεγχο και με τον ορισθέντα πρόεδρό του, να ασκεί όλα τα δικαιώματα της εκπροσώπησης στο εξωτερικό. Στη Συρία η Γαλλία θα προσφέρει Σύνταγμα μόλις το 1930 αναγνωρίζοντάς την ως ανεξάρτητο κράτος (Ibid:45).

Η Συνθήκη των Σεβρών θα υπογραφεί αλλά δεν θα επικυρωθεί από τα συμβαλλόμενα μέρη, λόγω των στρατιωτικών επιτυχιών του Κεμάλ στην Τουρκία και της αντίθεσης της Γαλλίας και της Ιταλίας στον ελληνικό έλεγχο επί της Σμύρνης, πράγμα που κρίνεται και ως αποτέλεσμα της αντιζηλίας μεταξύ Γαλλίας και Βρετανίας για τη γεωπολιτική και εμπορική επιρροή επί της Τουρκίας (Montgomery, 1972). Αποτέλεσμα της Μικρασιατικής Καταστροφής ήταν η υπογραφή το 1923 της Συνθήκης της Λοζάνης.

Τα άρθρα στη Συνθήκη της Λοζάνης που αναφέρονται στις πρώην κτήσεις της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας στη Μέση Ανατολή και στο μέλλον τους ήταν τα άρθρα 16, 17, 18 και 22. Ειδικότερα, το άρθρο 16 ανέφερε ότι:

Turkey hereby renounces all rights and title whatsoever over or respecting the territories situated outside the frontiers laid down in the present Treaty and the islands other than those over which her sovereignty is recognised by the said Treaty, the future of these territories and islands

being settled or to be settled by the parties concerned.

Με βάση δηλαδή τα ανωτέρω η σύγχρονη Τουρκία θα διατηρούσε τα σύνορα που ορίζονταν από τη νέα συνθήκη χάνοντας όμως τα δικαιώματά της επί των προηγούμενων κτήσεων. Πιο συγκεκριμένα στα άρθρα 17, 18 και 22 γίνεται ιδιαίτερη μνεία στην Αίγυπτο, στο Σουδάν και στη Λιβύη αντίστοιχα ορίζοντας την απώλεια των δικαιωμάτων της επί των οθωμανικών επαρχιών, καθώς και στην αποσύνδεσή τους επί των οθωμανικών χρεών και δανείων (Treaty of Lausanne, 1923).

Έχοντας πλέον κατανοήσει το τρόπο που διαμορφώθηκε η Μέση Ανατολή και τη μεταφορά της από την υποτελεία στην Οθωμανική Αυτοκρατορία στο Καθεστώς των Εντολών με ευδιάκριτα και ορισμένα πλέον σύνορα, θα ερευνηθούν ακολούθως οι απαρχές του Αραβικού Εθνικισμού και των σύγχρονων ισλαμιστικών/τζιχαντιστικών κινημάτων.

2.1.2. Τζιχαντισμός και αδελφοί μουσουλμάνοι.

Το Ισλάμ αποτελεί ένα θρησκευτικό και συνάμα πολιτιστικό σύστημα που καθορίζει τις ζωές των μουσουλμάνων, χωρίς όμως να προτείνει μοντέλο πολιτικής διακυβέρνησης (Νικολάου-Πατραγάς 2015:19-35). Αναφορικά προς αυτό, έρχεται σε αντίθεση με τη νεωτερικιστική έννοια του Πολιτικού Ισλάμ και συγκεκριμένα του Ισλαμισμού (islamiyya) που στρέφονται εναντίον κάθε παρέκκλισης από τις βασικές αρχές του Ισλάμ, αποβάλλοντας κάθε ξένη επιρροή και κάθε στοιχείο μοντερνισμού και προτάσσοντας την εφαρμογή του Ισλάμ στην πολιτική διακυβέρνηση (Ibid). Ακόμη, η διαφορά του Ισλάμ από τον Ισλαμισμό έγκειται στην έμφαση του τελευταίου στη σημασία της επιβολής του Ισλάμ και της Sharia στην πολιτική ζωή των μουσουλμάνων σε υπερθετικό βαθμό. Τούτο δε επέρχεται σε συνδυασμό με την αυθαίρετη ανάγνωση των ισλαμικών κειμένων και την υποκίνηση του μίσους απέναντι σε οποιονδήποτε δεν ακολουθεί τον «Νόμο του θεού» (Ibid, Tibi 2009:100-102). Συνεπάγεται κατά ταύτα ότι ο Ισλαμισμός στοχεύει στην επιβολή ενός ολοκληρωτικού καθεστώτος. Πότε όμως εμφανίζονται τα πρώτα σύγχρονα κινήματα του ισλαμισμού;

Ήδη στην Αίγυπτο από το 1907 είχαν ιδρυθεί τα πρώτα πολιτικά κόμματα. Δύο ήταν τα κυριότερα πολιτικά ρεύματα και διέφεραν ιδεολογικά όσον αφορά στον τρόπο που θα ανεξαρτητοποιείτο η χώρα από τη Βρετανία (Νικολάου-Πατραγάς 2011:50 – 55). Το κόμμα Όμμα, το οποίο εντάχθηκε στο κόμμα Ουάφντ (Wafd),

υποστήριζε τη σύμπλευση με το δυτικό τρόπο ζωής και την ανεξαρτητοποίηση της χώρας μέσω διαπραγματεύσεων (Ibid). Από την άλλη πλευρά, το κόμμα των παραδοσιακών, υπό τον Ρασσήντ Ρέντα, υποστήριζε τη συνύπαρξη με την Οθωμανική Αυτοκρατορία, καθώς και την απαλλαγή από κάθε στοιχείο δυτικού πολιτισμού και την υπαγωγή της χώρας στη διακυβέρνηση της Χαλιφείας. Το 1919 θα λάβει χώρα εθνική επανάσταση και τον Φεβρουάριο του 1922 θα ανακηρυχθεί η ανεξαρτησία της Αιγύπτου. Το κόμμα Ουάφντ θα χαίρει της ευρείας υποστήριξης της κοινωνίας ταγμένο εναντίον του Βασιλιά της Αιγύπτου και της πολιτικής της Βρετανίας (Νικολάου-Πατραγιάς 2016:29-30).

Το 1928, ως αποτέλεσμα της ιδεολογίας του Ρασσήντ Ρέντα, θα ιδρυθούν οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι υπό τον Χασάν αλ Μπάννα, που ήταν Αιγύπτιος και γόνος εύπορης οικογένειας. Η ιδεολογία του καταδίκασε την παρέκκλιση της κοινωνίας από τις αξίες του ισλάμ και την «καταστροφική» επιρροή των δυτικών αξιών στοχεύοντας στον επαναπροσδιορισμό της πορείας της κοινωνίας κυρίως μέσω της εκπαίδευσης (Νόιμαν 2016:56). Ο Μπάννα άρχισε τη διδασκαλία της ιδεολογίας των αδελφών μουσουλμάνων από τις αγορές της Ismailia κοντά στη Διώρυγα του Σουέζ, όπου ήταν και συγκεντρωμένα τα βρετανικά στρατεύματα (Mura 2012:70-77).

Στόχος του Μπάννα ήταν η κοινωνική αναδιάρθρωση της Αιγύπτου παρομοιάζοντας τους σύγχρονους κατοίκους της Αιγύπτου με τους ειδωλολάτρες της προϊσλαμικής περιόδου (Ibid). Τόνιζε δηλαδή ότι θα έπρεπε να δίνουν σημασία οι άνθρωποι σε αυτό που έρχεται μετά τη ζωή και όχι σε αυτό που ζουν τώρα, εισάγοντας την ιδέα της *sabil al-jihad*, δηλαδή την αντίληψη της «προσπάθειας και των κακουχιών προς το δρόμο του θεού», ώστε να επιτευχθεί η ισλαμοποίηση από κάτω προς τα πάνω (Ibid). Το δεύτερο σημαντικό σημείο των διδαχών του Μπάννα ήταν ότι η κυριαρχία ανήκει μόνο στο Θεό (*al hakimiyya li-l-lah*).

Αυτό σημαίνει ότι θα έπρεπε να εφαρμόζεται ο Ισλαμικός Νόμος και η *shari'ah* (Ibid). Ίσως όμως το σημαντικότερο στοιχείο των πεποιθήσεων του Μπάννα ήταν η παγκοσμιοποιημένη έννοια του Ισλάμ, προσδίδοντάς της την ιδέα της αδελφότητας και απορρίπτοντας οτιδήποτε έχει σχέση με το έθνος και τον εθνικισμό. Ωστόσο, θα χρησιμοποιήσει το 1935 την ιδέα του εθνικισμού για να οικοδομήσει τον αραβικό εθνικισμό με στόχο την εκδίωξη των βρετανών από τον κόσμο του Ισλάμ (*dar al-Islam*). Μάλιστα, στον λόγο του εντάσσει την έννοια του πατριωτισμού και του εθνικισμού, όχι όμως με βάση τα γεωγραφικά σύνορα, αλλά με βάση τον αραβικό κόσμο ως εθνική διάσταση (Ibid).

Πιο αναλυτικά, το 1937 στο έργο του *Towards the Light* θα συμπεριλάβει στην έννοια της Πατρίδας του Ισλάμ αρχικά την ίδια την Αίγυπτο, μετά τις άλλες ισλαμικές χώρες, ορίζοντας τα γεωγραφικά όρια της πρώτης ισλαμικής αυτοκρατορίας εξυκνούμενα κατά ταύτα σε ολόκληρο το κόσμο (Ibid). Υποστήριξε τη δημιουργία ενός Χαλιφάτου (Schwartz 2017:51) εισάγοντας κατά ταύτα την ιδέα της δυτικοποίησης (Occidentalism) σε αντιπαραβολή με τον Οριενταλισμό του Edward Said (Mura 2012:70-77).

Αξίζει να τονιστεί ότι, ο Μπάννα προσδιόρισε τις πράξεις ενός πιστού μουσουλμάνου με τον όρο του Κορανίου «Ντάουα». Ο όρος αυτός αναφέρεται στο κάλεσμα του Μωάμεθ προς τους μουσουλμάνους για να αναλάβουν ως «ιεραπόστολοι» την προσέγγιση των απίστων. Αντιθέτως, ο Μπάννα αναφερόταν με τον ίδιο όρο στην επιστροφή των πιστών μουσουλμάνων στο παραδοσιακό Ισλάμ, προσθέτοντας όμως και τη σημασία του ιερού πολέμου κατά των απίστων (Habeck 2006:46-47).

Τέλος, έχει σημασία να τονιστεί ότι ο Χασαν αλ-Μπάννα (Hasan al-Banna) είχε συντάξει 38 υποχρεώσεις για τους πιστούς αδελφούς μουσουλμάνους, ανάμεσα στις οποίες δεν υπήρχε καμία απαίτηση για εμβάθυνση στην ερμηνεία του Κορανίου (Νικολάου-Πατραγιάς 2015:92-102). Αντιθέτως, καλούσε σε γκεχάντ κατά όσων αρνούνται τον «Ιερό Νόμο» (Ibid). Η χρήση εν τέλει φράσεων αφορισμού και καταδίκης στον λόγο του Μπάννα κατά των εχθρών του οδήγησε τους υποστηρικτές του στη μετατροπή των λόγων του σε τρομοκρατικές πράξεις κατά τη διάρκεια των επόμενων γενεών (Ibid).

Η Μουσουλμανική Αδελφότητα γρήγορα εξελίχτηκε ως οργάνωση από την τοπική κοινότητα της Isma'iliyya σε ένα μαζικό κίνημα αντίστασης (Zollner 2009:9–11). Η ανάπτυξη της θα είναι τέτοια ώστε μέχρι το 1948 υπολογίζεται πως είχε δημιουργήσει 1700 με 2000 παρακλάδια, αριθμώντας παράλληλα ένα εκατομμύριο υποστηρικτές στην Αίγυπτο (Ibid). Σημαντικός λόγος για την ανάπτυξη του κινήματος αποτελεί η αποτυχία, κατά τα αναμενόμενα, του φιλελεύθερου πολιτικού συστήματος, το οποίο στηριζόταν στο πολίτευμα της Συνταγματικής Μοναρχίας (Ibid). Η αποτυχία αυτή, οφειλόμενη στην επί δεκαετιών εσωτερική κοινωνικοπολιτική διαπάλη, οδήγησε εν τέλει στο πραξικόπημα του 1952 και στην άνοδο του Γκαμάλ Αμπντέλ Νάσερ στην εξουσία της χώρας, εμπνευστή του Αραβικού Εθνικισμού (Ibid).

Παράγοντες που συνετέλεσαν στην αποτυχία της αιγυπτιακής πολιτικής μετεξέλιξης ήταν η σταθερή ανάμιξη κατά παράδοση της Βρετανίας στην πολιτική ζωή της Αιγύπτου, διατηρώντας στρατεύματα στη χώρα και ιδιαίτερα στην περιοχή της Διώρυγας του Σουέζ, ακόμα και μετά την ανεξαρτητοποίηση της Αιγύπτου (Mura 2012:62). Μάλιστα, με τη συνθήκη του 1936 επεκτάθηκε η παραμονή των βρετανικών στρατευμάτων στη χώρα. Το γεγονός αυτό τότε προκάλεσε την αντίδραση του εθνικιστικού κινήματος και το ξέσπασμα διαδηλώσεων στη χώρα (Ibid).

Άλλος ένας λόγος ήταν η εκ των πραγμάτων συμμετοχή της Αιγύπτου σε μέτωπο του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου κάτι που η κοινωνία της Αιγύπτου δεν επιθυμούσε (Zollner 2009:11–12). Η αδυναμία της κυβέρνησης και του Βασιλιά Φαρούκ να αντιμετωπίσει τη βρετανική πολιτική, καθώς και τα σημαντικά προβλήματα στη διοίκηση της χώρας οδήγησαν στην απαξίωση του πολιτικού συστήματος και στη στροφή της κοινωνίας σε άλλες εξωκοινοβουλευτικές πολιτικές δυνάμεις, μια από τις οποίες ήταν οι Αδελφοί Μουσουλμάνοι (Ibid). Η αδελφότητα αντλούσε υποστηρικτές κυρίως από τη μεσαία τάξη, ωστόσο μέσα από τις μαζικές κινητοποιήσεις εξελίχθηκε η αδελφότητα σε ισχυρό αντιπολιτευτικό κίνημα (Ibid).

Σύμφωνα με τον Νικολάου-Πατραγά (2017) ενώ το κόμμα Ουάφντ βρισκόταν στην εξουσία, οι αδελφοί μουσουλμάνοι επεδίωξαν να αποκτήσουν ισχυρό σύμμαχο στο πρόσωπο του Βασιλιά Φαρούκ. Από την άλλη, το Βασιλικό καθεστώς είχε βρει στους αδελφούς μουσουλμάνους ένα δημοφιλές αντικομμουνιστικό κίνημα αντιπολιτευόμενο στην κυβέρνηση του κόμματος Ουάφντ. Μάλιστα, η συμμαχία μεταξύ των δύο έλαβε και πιο επίσημο χαρακτήρα συνεργαζόμενων των αδελφών μουσουλμάνων με τις ΗΠΑ και με στόχο την καταπολέμηση του κομμουνισμού. Τούτων δεδομένων, η δράση τους σηματοδεύτηκε από δολοφονίες, όπως αυτής του Πρωθυπουργού Αχμάντ Αχμέρ το 1945, του δικαστή Αχμάντ αλ-Χαζαντάρ το 1948, αλλά και του μετέπειτα πρωθυπουργού Μαχμούντ Φάχμη αλ-Νοκράσση (Νικολάου-Πατραγάς 2017:37–44).

Ακολούθως, τα αίτια των δολοφονιών ήταν (Ibid): πρώτον η πιθανή ευθύνη του Αχμάντ Αχμέρ στην αποτυχία του Μπάνα στις εθνικές εκλογές. Δεύτερον η ενεργός συμμετοχή του Αχμάντ αλ-Χαζαντάρ σε δίκες μελών των αδελφών μουσουλμάνων σε υποθέσεις τρομοκρατικών επιθέσεων σε σινεμά, καθώς και κατά βρετανικών στρατευμάτων. Τέλος, τρίτο αίτιο ήταν η απόφαση του πρωθυπουργού Φάχμη αλ-Νοκράσση για την απαγόρευση της δράσης των αδελφών μουσουλμάνων

μετά την ανακάλυψη της ύπαρξης ένοπλης μυστικής οργάνωσης «al-Nizam al-Khass».

Στις 12 Φεβρουαρίου 1949 ο Χασαν αλ-Μπάνα θα δολοφονηθεί σε αντίποινα για τη δολοφονία του Πρωθυπουργού αλ-Νοκράση (Schwartz 2017:51). Μετά την επανάσταση του 1952 στη Αίγυπτο την εξουσία ανέλαβε ο συνταγματάρχης Γκαμάλ Αμπντέλ Νάσερ ως Πρόεδρος της χώρας. Παρότι η σχέση μεταξύ των επαναστατών και των αδελφών μουσουλμάνων αρχικά ήταν στενή, η απόφαση του καθεστώτος να διαλύσει με νόμο τα πολιτικά κόμματα, καθώς και η άρνηση ουσιαστικής συνεργασίας με τη μουσουλμανική αδελφότητα από πλευράς Νάσερ θα οδηγήσει σε οριστική ρήξη τις δύο πλευρές. Η κρίση θα εκδηλωθεί με την εξέγερση του Ιανουαρίου του 1954 απαιτώντας την επαναφορά του κοινοβουλευτισμού, και θα κορυφωθεί με την αποτυχημένη απόπειρα δολοφονίας του Νάσερ στην Αλεξάνδρεια (Ibid:45-51).

Τα επόμενα χρόνια θα αποδειχθούν απειλητικά για την επιβίωση του ισλαμιστικού κινήματος στην Αίγυπτο. Στις 26 Οκτωβρίου 1954 θα ξεκινήσουν αθρόες εξορίες, φυλακίσεις και απαγχονισμοί μελών της αδελφότητας επιρρίπτοντας την ευθύνη για την απόπειρα δολοφονίας κατά του Νάσερ (Zollner 2007:412–414).

Ανάμεσα στους φυλακισθέντες ισλαμιστές ήταν και ο Σαγίντ Κότμπ, ο οποίος συνέχισε το έργο του Μπάνα. Ο Κότμπ γεννήθηκε το 1906 και η εκπαίδευσή που έλαβε από μικρή ηλικία βασιζόταν στο παραδοσιακό Ισλάμ (Berman, 2003). Από την ηλικία των 10 ετών είχε αποστηθίσει το Κοράνι και είχε επιδείξει σημαντικό συγγραφικό έργο (Ibid).

Ο Σαγίντ Κότμπ και ο αδερφός του Μοχάμεντ μετά την απόπειρα δολοφονίας κατά του Νάσερ μπήκαν στο στόχαστρο του καθεστώτος. Ο αδερφός του Σαγίντ αποφάσισε να ταξιδέψει στη Σαουδική Αραβία για να εργαστεί ως καθηγητής στις Ισλαμικές Σπουδές. Μετέπειτα μαθητής του Σαγίντ θα είναι και ο Osama bin Laden. Αντιθέτως, ο Κότμπ παραμένοντας στην Αίγυπτο θα φυλακιστεί επί 10 χρόνια. Το 1966 του επεβλήθη και η θανατική ποινή δια απαγχονισμού (Ibid).

Ο κύριος εμπνευστής της ιδεολογίας του Κότμπ ήταν ο Abu al-Ala al-Mawdudí από το Πακιστάν, ο οποίος βασίστηκε, εν προκειμένω, σε πέντε αρχές (Demant 2006:98-100):

α) την αρχή της αντι-απολογίας, δηλαδή της μη υποβολής του Ισλάμ στην εναρμόνισή ή επιρροή του από άλλες ιδεολογίες, λόγω της αυτοτέλειας και της ανωτερότητάς του, καθώς είναι ο «Λόγος του Θεού»

β) την αρχή του αντι-δυτικισμού, επικρίνοντας τη δυτική αποικιακή πολιτική που ασκήθηκε σε πολιτισμικό και στρατιωτικά κατακτητικό επίπεδο

γ) την αρχή της κυριολεξίας, δηλαδή την αποδοχή και κατανόηση των ιερών κειμένων ως έχουν χωρίς βαθύτερη ανάλυση

δ) την αρχή της πολιτικοποίησης του Ισλάμ, υιοθετώντας το Κοράνι ως σύνταγμα με τη sharia να ολοκληρώνει το σύνολο των κανόνων και θεσμών που διέπουν την κοινωνία

ε) την αρχή της διεθνοποίησης, αφαιρώντας από το Ισλάμ κάθε έννοια εθνικότητας ή εντοπιότητας, θεωρώντας ότι μπορεί να εφαρμοστεί ως έχει σε όλη την ανθρωπότητα.

Συνεχίζει τονίζοντας ότι για να ολοκληρωθεί η διεθνοποίηση του Ισλάμ μπορεί να γίνει χρήση του jihad με πρώτο στόχο του Mawdudi να είναι η Ινδία (Ibid).

Ο Qutb στόχευε στη δημιουργία ενός θεοκρατικού καθεστώτος /Χαλιφάτου και την επανίδρυση της κοινωνίας με βάση το Ισλαμικό δίκαιο (Abed-Kotob 1995:323). Θεωρούσε τα υπόλοιπα μουσουλμανικά κράτη της εποχής του ως αμαθή (jahili) πορευόμενα στην Jahiliyyah, δηλαδή την Άγνοια της Ιερής Καθοδήγησης (Qutb 2006:33), ενώ εισήγαγε και την ιδέα του Τζιχάντ, προσδίδοντάς του την έννοια του ένοπλου αγώνα (Νόιμαν 2016:57 – 58).

Αποτέλεσμα της καταδίωξης των ισλαμιστών από το καθεστώς του Νάσερ ήταν η περαιτέρω ριζοσπαστικοποίησή τους εντάσσοντας τις επιθέσεις αυτοκτονίας στη στρατηγική των αδελφών μουσουλμάνων ως ένα εργαλείο για την αφύπνιση του λαού και την εξέγερσή του (Ibid). Μάλιστα, μέσα στη φυλακή ο Κότμπ κατάφερε να προσηλυτίσει νέα μέλη στη Μουσουλμανική Αδελφότητα. Η ιδεολογία στην οποία θα βασιστούν για να δικαιολογήσουν τις πράξεις τρομοκρατίας θα είναι μηδενιστική, καθώς δεν αναμένεται να εμφανιστεί άλλος προφήτης, μετά τον Μωάμεθ, οπότε στόχος είναι η μεταθανάτια «σωτηρία» του ίδιου του τρομοκράτη (Roy 2017a:31–33).

Πιο αναλυτικά, ο Κότμπ προσπάθησε να ενσωματώσει στο Ισλάμ έναν επαναστατικό μεσσιανισμό, ο οποίος έθεσε τα θεμέλια της ιδεολογίας της σύγχρονης τρομοκρατίας (L’Heuillet 2013:298 – 299). Όλοι οι σύγχρονοι ισλαμιστές τρομοκράτες, όπως ο Οσάμα Μπεν Λάντεν, αυτοπροσδιορίζονται ως οπαδοί της ιδεολογίας του Κότμπ. Η τριετής παραμονή του Κότμπ στις ΗΠΑ, ως απεσταλμένος του Υπουργείου Παιδείας της Αιγύπτου, ώστε να παρακολουθήσει ένα εκπαιδευτικό πρόγραμμα, και η επαφή του με τον αμερικανικό πολιτισμό τον οδήγησε κατά τη

επιστροφή του το 1951 στο να αλλάξει άρδην τις πεποιθήσεις του ριζοσπαστικοποιώντας την ιδεολογία του (Andrew 2018:703).

Ο Κότμπ καλούσε μέσα από τα έργα του τους ακολούθους του να δολοφονήσουν κάθε άπιστο, ως υποχρέωση κάθε μουσουλμάνου απέναντι στο θεό (Νικολάου-Πατραγιάς 2015:114-137). Θεωρούσε ως άπιστους όλους όσους δεν ήταν μέλη της προέκτασης της οργάνωσης των Αδελφών Μουσουλμάνων που είχε ο ίδιος ιδρύσει (Ibid). Συνεπώς, περιλάμβανε σε αυτούς και αθώους μουσουλμάνους που δεν ήταν μέλη της Μουσουλμανικής Αδελφότητας (Ibid).

Μετά τον θάνατο του Κότμπ οι οπαδοί του διέφυγαν στη Σαουδική Αραβία, ταυτιζόμενοι με τον σαουδικό ουαχαμισμό (Νόιμαν 2016:58). Ως Ουαχαμισμός αποκαλείται ένα σουνιτικό ισλαμικό κίνημα που έχει ως στόχο τον εξαγνισμό και την αφαίρεση κάθε μεταρρυθμιστικού στοιχείου από τη σύγχρονη ισλαμική πίστη και διδασκαλία (Ibid).

Ο συγκεκριμένος κατά τα ανωτέρω όρος προέρχεται από τον Muhammad bin Abd al Wahhab που έζησε στην Αραβική Χερσόνησο κατά τον 18^ο αιώνα. Ο Wahhab απέρριπτε κάθε επιρροή της Δύσης στην κοινωνία της Σαουδικής Αραβίας, ενώ υποστήριζε και την επιστροφή στην Ορθόδοξη πρακτική του Ισλάμ με βάση το Κοράνιο και τη ζωή του Προφήτη Μωάμεθ (hadith) (Crooke 2015, Ali 2003:147-148, Hiro 2002:53,62, Macris 2016:6).

Ο Wahhab απαρνήθηκε τη λατρεία του Προφήτη Μωάμεθ και την προσκύνηση των τάφων, τονίζοντας την ύπαρξη ενός και μόνο Θεού, υιοθετώντας ωστόσο ακραίες πρακτικές όπως ήταν η επιβολή λιθοβολισμών, ακρωτηριασμών και ξυλοδαρμών στους παραβάτες του Ιερού Νόμου (Ibid). Ακόμη, ο Wahhab υποστήριζε ότι θα πρέπει να είναι δυνατή η προσαρμογή της ανάγνωσης των ιερών κειμένων στις τρέχουσες απαιτήσεις (Ijtihad), μία διαδικασία που είχε αποφασιστεί να σταματήσει από τον 10^ο αιώνα (Ibid). Οι ακόλουθοι του Ουαχαμισμού αυτοαποκαλούνται και «Salafiyyun» από τη λέξη «Salaf» που σημαίνει ακολουθώ τους προγόνους, δηλαδή ακόλουθοι του Προφήτη Μωάμεθ (Ibid).

Σύμφωνα με τους Crooke (2015) και Ali (2003) ο Ουαχαμισμός εντοπίζεται ως επί το πλείστον στη Σαουδική Αραβία και στο Κατάρ, καθώς ο ιδρυτής της Δυναστείας Al Saud, Muhammad bin Saud (1726 – 1765), βασίστηκε κατά ταύτα στις διδαχές και τις αξίες του Muhammad ibn Abd al Wahhab. Ο Wahhab έχοντας εκδιωχθεί για τις ιδέες του το 1741 βρήκε καταφύγιο στον bin Saud, αρχηγό συμμορίας ληστών, δικαιολογώντας τις επιδρομές ως μέρος του πολέμου υπέρ του

Τζιχάντ. Η πολιτική και ιδεολογική σχέση μεταξύ των δύο ανδρών ήταν τέτοια ώστε ο Saud να αναγκάσει τον Wahhab να αποδεχτεί εσαεί την κυρίαρχη εξουσία του Οίκου των Saud.

Μέχρι το 1803 η δυναστεία των Saud είχε κατακτήσει ολόκληρη την αραβική χερσόνησο, συμπεριλαμβανομένων της Μέκκας, Μεδίνας, της Συρίας και του Ιράκ. Στόχος τους ήταν η κυριαρχία και η επιβολή τους μέσα από την πρόκληση του δημόσιου φόβου, λεηλατώντας τις υπόλοιπες μουσουλμανικές κοινότητες. Ωστόσο, το 1815 η οθωμανική αυτοκρατορία θα αντεπιτεθεί κατακτώντας την πρωτεύουσα των Ουαχαμιπιδών, Dariyah, θέτοντας κατά ταύτα τέλος στο πρώτο κράτος της Δυναστείας (Crooke 2015, Ali 2003:149).

Στις αρχές του 20^{ου} αιώνα ο Ιμάμης Abd-al Aziz θα κηρύξει *Ikhwan*, δηλαδή αυτήν των Saud. Με την υποστήριξη των βρετανών (Sindi 2004) πέτυχε την επανάκτηση των πόλεων Μέκκα, Μεδίνα και Τζέντα μέχρι το 1926. Η πρόκληση του δημόσιου φόβου και η άσκηση βίας συνέχισαν να χρησιμοποιούνται ως μέσο επιβολής τους. Τέλος, το σύγχρονο κράτος της Σαουδικής Αραβίας θα δημιουργηθεί εν τέλει το 1932 (Crooke 2015).

Ο Ουαχαμισμός όμως δεν ήταν από την αρχή συνδεδεμένος με τρομοκρατικές/βίαιες πράξεις. Ξεκίνησε να υιοθετείται η στρατηγική της τρομοκρατίας μετά τη Σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν το 1979, ακολουθώντας το κάλεσμα της μουσουλμανικής κοινότητας εναντίον των μουσουλμάνων εκείνων ηγετών που προωθούν την υιοθέτηση δυτικών προτύπων στις χώρες τους (Blanchard, 2007a). Το κίνημα αυτό επηρέασε ιδεολογικά την al-Qaeda, όπως και θα αναλυθεί κατωτέρω (Ibid).

Οι διαφυγόντες υποστηρικτές του Κόμπι στη Σαουδική Αραβία θα ενσωματωθούν στο εκπαιδευτικό σύστημα, ιδίως στο Πανεπιστήμιο της Μεδίνας, στον διοικητικό μηχανισμό, καθώς και τον επιχειρηματικό κόσμο της χώρας (Κέπελ 2001:86-88). Θα δημιουργηθούν έτσι οι προϋποθέσεις για την οικονομική και πνευματική άνθιση των Αδελφών Μουσουλμάνων εκτός Αιγύπτου (Ibid). Τη δεκαετία του 1960 μάλιστα η Σαουδική Αραβία θα προβεί στη δημιουργία της Παγκόσμιας Ισλαμικής Ένωσης, συσπειρώνοντας έτσι την κοινότητα του Ουαχαμισμού (Ibid).

Παράλληλα, στην Αίγυπτο ο Γκαμάλ Αμπντέλ Νάσερ, όντας χαρισματικός ηγέτης, θα στηρίζει την ιδέα του Παναραβισμού, υιοθετώντας μια αντιδυτική, αντιβρετανική πολιτική, θέσεις που τον κατέστησαν ιδιαίτερα δημοφιλή ηγέτη στη

χώρα του και όχι μόνο (Χατζηβασιλείου 2005:171-179). Απότοκος της ριζοσπαστικής του πολιτικής αρχικά θα είναι ο εκδιωγμός των δυτικών από τη χώρα (Ibid).

Ακολούθως, η υπογραφή του Συμφώνου της Βαγδάτης θα εντείνει την αντιβρετανική πολιτική του Νάσερ, με συνέπεια την αγορά όπλων από τη Σοβιετική Ένωση, την αποκατάσταση των σινοαιγυπτιακών σχέσεων το 1956 και εντέλει τη σοβιετική οικονομική αρωγή για την ανοικοδόμηση του φράγματος του Ασσουάν (Ibid). Η ακύρωση της έκδοσης αγγλοαμερικανικών δανείων στην Αίγυπτο θα οδηγήσει τον Νάσερ το ίδιο έτος να λάβει την απόφαση εθνικοποίησης της Διώρυγας του Σουέζ. Θα ακολουθήσει η διεθνής Κρίση του Σουέζ τον Νοέμβριο του 1956 που επέφερε την απόβαση στο Αιγυπτιακό έδαφος γαλλικών και βρετανικών στρατευμάτων. Η αντίδραση όμως των ΗΠΑ και της ΕΣΣΔ θα οδηγήσουν στη διπλωματική ήττα της Βρετανίας, στην αποχώρηση των στρατευμάτων της και στην ραγδαία άνοδο της παναραβικής λαοφιλίας του Νάσερ (Ibid).

Το 1958 ο Νάσερ θα προβεί σε μια κίνηση ιδιαίτερης σημασίας για τον αραβικό κόσμο. Θα λάβει την απόφαση της δημιουργίας της Ηνωμένης Αραβικής Δημοκρατίας με την ενοποίηση της Αιγύπτου, της Συρίας και της Ιορδανίας και με την παράλληλη ίδρυση μίας χαλαρής συνομοσπονδίας με το Βασίλειο της Υεμένης, κάνοντας έτσι πράξη το όραμα του Παναραβισμού (Ibid). Το εγχείρημα αυτό απεδείχθη παρά ταύτα θνησιγενές. Η πολιτική του ίδιου του Νάσερ παρέμεινε στην ιστορία ως «Νασερισμός». Ο Νασερισμός αναγνωρίζεται ως μια κοσμική ιδεολογία με στόχο την ένωση όλων των αραβικών κρατών (Ibid). Ως ενοποιητικό στοιχείο χρησιμοποίησε τη γλώσσα και τον πολιτισμό, όχι όμως τη θρησκεία (Frisch 2010).

Η συγκυρία ήταν ευνοϊκή για τη δημιουργία της Ηνωμένης Αραβικής Δημοκρατίας. Το μπααθικό κόμμα στη Συρία πιεζόταν από την άνοδο των κομμουνιστών και τη δεξιά, ενώ και η κοινή γνώμη στη χώρα υποστήριζε την ένωση με την Αίγυπτο (Palmer, 1966). Ωστόσο το εγχείρημα δεν θα διατηρηθεί πέραν των τριών ετών, ενώ η διάλυσή της επήλθε το 1961 (Ibid). Ο λόγος εντοπίζεται στους όρους της συμφωνίας ενοποίησης των αραβικών κρατών, καθώς η πλειονότητα των θέσεων εξουσίας στην κεντρική κυβέρνηση συγκεντρώθηκε σε αιγυπτιακά χέρια (Ibid). Τέλος, εμπόδιο στο να πετύχει το εγχείρημα της Ηνωμένης Αραβικής Δημοκρατίας στάθηκε η έλλειψη επικοινωνίας μεταξύ των κυβερνήσεων της Αιγύπτου και της Συρίας, καθώς και η μεταφορά Σύριων αξιωματούχων στην Αίγυπτο, όπερ και εξελήφθη από τους ίδιους ως εξορία (Ibid).

Η ιδέα του Παναραβισμού δεν εμφανίστηκε για πρώτη φορά εκείνη την εποχή. Αποτελούσε πόθο των Αράβων ήδη από την εποχή της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας και της διακυβέρνησης του Αβδούλ Χαμήντ Β' (Νικολάου-Πατραγιάς 2016:15-21, Tibi 2009,107). Εντός της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας η αραβική κοινότητα παρέμενε μία αυτοτελής εθνοτική ομάδα με ξεχωριστή καταγωγή, ταυτότητα και γλώσσα, παρότι η θρησκεία τους ήταν κοινή με τους Οθωμανούς. Ο πόλεμος των Έξι Ημερών το 1967 και η ήττα της Αιγύπτου από το Ισραήλ θα σημάνει και την πρόωρη πτώση του Νάσερ (Sedgwick 2004:797). Η αποτυχία του οράματος του Νάσερ για την εκπλήρωση της ιδέας του Παναραβισμού θα τον συρρικνώσει και θα δώσει τη σκυτάλη του στον Πανισλαμισμό ενισχύοντας το ακραίο Ισλάμ διεθνώς (Νικολάου-Πατραγιάς 2016:15-21, Tibi 2009,107).

2.1.3. Διεθνοποίηση της δράσης των αδελφών μουσουλμάνων.

Η διεθνοποίηση της δράσης των Αδελφών Μουσουλμάνων θα λάβει χώρα αμέσως μετά τον θάνατο του Νάσερ το 1970. Στην Αίγυπτο θα ανέλθει στην ηγεσία της χώρας ο Ανουάρ Σαντάτ, ο οποίος θα τηρήσει μια μετριοπαθή στάση απέναντι στους Αδελφούς Μουσουλμάνους αποφυλακίζοντάς τους και δίνοντάς τους την ελευθερία να ανασυνταχθούν και να ανακτήσουν έτσι την ισχύ τους (Νικολάου-Πατραγιάς 2017:69-70).

Καμπή στην ιστορία του ισλαμιστικού κινήματος θα φέρει ο αραβοϊσραηλινός πόλεμος του 1973, ο οποίος απετέλεσε μια προσπάθεια των Αράβων για την αντιστροφή της ήττας και των εδαφικών απωλειών από τον πόλεμο των έξι ημερών του 1967 (Géré 2005:64-65). Ο πόλεμος του 1973 θα λήξει μετά την απόφαση του Αραβικού Συνδέσμου για διεθνές εμπάργκο στην διεθνή πώληση πετρελαίου, όπερ και επέτρεψε την κατακόρυφη αύξηση της τιμής του (Ibid).

Αποτέλεσμα τούτου ήταν τα κέρδη της Σαουδικής Αραβίας από την πώληση πετρελαίου μετά τη λήξη του πολέμου να την καταστήσουν πόλο έλξης για την εύρεση εργασίας και την κοινωνική καταξίωση μεταναστών από χώρες της Μέσης Ανατολής και της Αφρικής (Κέπελ 2001:117-123). Η δραστική κοινωνική ανέλιξη των μεταναστών και η αποστολή σημαντικών χρηματικών εμβασμάτων στις χώρες τους θα τους ωθήσει αφεύκτως στην ένταξή τους στη Σαουδαραβική κοινωνία και στην Ουαχαμποποίησή τους (Ibid). Τέλος, ο πόλεμος του 1973 θα οδηγήσει και στην αλλαγή των γεωπολιτικών δυναμικών στον μουσουλμανικό κόσμο αναβαθμίζοντας ραγδαία τη θέση των πετρελαιοπαραγωγικών χωρών (Ibid). Μέσα σε αυτό το

πλαίσιο, στην εξωτερική της πολιτική η Σαουδική Αραβία θα ξεκινήσει να χρηματοδοτεί την οικοδόμηση νέων τεμενών αποσκοπώντας στην προσέγγιση νέων υποστηρικτών και πιστών του σουνιτικού Ουαχαμπισμού (Ibid).

Κατά τον Ρεφάατ (2015), οι συνεχιστές της ιδεολογίας του Μπάννα και του Κότμπ θα υιοθετήσουν πολύ πιο ακραία ιδεολογία. Ο Σαλάχ Σαραϋά γεννήθηκε στην ισραηλινή Χάιφα, έδρασε όμως στην Παλαιστίνη, την Αίγυπτο και το Ιράκ. Ενώ, κατηγορήθηκε για οργάνωση και απόπειρα δολοφονίας του Ιρακινού Ηγέτη Σαντάμ Χουσεΐν κατά το 1973, αφού είχε στο μεταξύ ενταχθεί στο παρακλάδι των αδελφών μουσουλμάνων στο Ιράκ. Κατά την ιδεολογία που ανέπτυξε ο Σαράϋα οι άνθρωποι διαχωρίζονται σε μουσουλμάνους και σε απίστους. Ως μουσουλμάνους ορίζει εκείνους που πιστεύουν στην ομολογία πίστεως και ακολουθούν το νόμο του Θεού, απορρίπτοντας κάθε άλλη μορφή άσκησης της πίστης του μουσουλμανισμού.

Εν συνεχεία, εξελίσσοντας ακόμα παραπάνω τις ιδέες του Κότμπ, ο Σαραϋά τονίζει ότι κάθε μουσουλμάνος έχει ατομική υποχρέωση να επιδιώκει την εγκαθίδρυση του Ισλαμικού κράτους μέσα από το γκεχάντ (Ρεφάατ 2015:149-160). Μάλιστα, κατά τον Σαράϋα ο μόνος τρόπος για να πάει κάποιος μουσουλμάνος στον παράδεισο είναι η αυτοθυσία του υπέρ του Θεού. Πρέπει να ειπωθεί ότι η ιδεολογία που ανέπτυξε θεωρήθηκε ιδιαίτερα απλοϊκή χωρίς εμβάθυνση στα κείμενα του κορανίου (Ibid).

Τέλος, ο Σαράϋα είχε οργανώσει μια ομάδα ισλαμιστών με το όνομα Σσαμπάμπ Μουχάμαντ, η οποία αριθμούσε 90 μέλη, ως επί το πλείστον φοιτητές ηλικίας 18 έως 25 ετών, καθένας εκ των οποίων ήταν υποχρεωμένος να στελεχώνει υπο-ομάδες (Ibid). Στόχος της οργάνωσης ήταν η κατάληψη της εξουσίας στην Αίγυπτο μέσω της εισβολής αρχικά στην Τεχνική Στρατιωτική Σχολή παίρνοντας υπό τον έλεγχό τους τον οπλισμό, με τελικό στόχο τη σύλληψη του Προέδρου Σαντάτ και των μελών της Κυβέρνησης κατά τη συνεδρίαση της επιτροπής της Σοσιαλιστικής Ένωσης (Ibid). Τα μέλη της οργάνωσης θα συλληφθούν, ενώ ο Σαράϋα θα εκτελεστεί το 1975 (Ibid).

Συνεχίζοντας, όπως αναφέρει ο Ρεφάατ (2015), ένας άλλος συνεχιστής της ισλαμιστικής ιδεολογίας ήταν ο Σσόκρη Μουστάφα. Επηρεασμένος από τις ιδέες του Κότμπ εντάχθηκε στον βίαιο εξτρεμισμό/ριζοσπαστικοποιήθηκε κατά τη διάρκεια της φυλάκισής του, και κλιμάκωσε το μίσος του προς το πρόσωπο του Νάσερ, λόγω της κατασταλτικής πολιτικής που εφάρμοσε εναντίον των αδελφών μουσουλμάνων. Αφού ανέλαβε την προεδρία της χώρας ο Σαντάτ, ανάμεσα στους αδελφούς

μουσουλμάνους που αποφυλακίστηκαν ήταν και ο Σσόκρη Μουστάφα. Μάλιστα, η ευνοϊκή πολιτική του Σαντάτ απέναντι στις ισλαμιστικές οργανώσεις βοήθησε στην ευρεία χρηματοδότησή τους και στην ανοικτή πλέον εισχώρησή τους μέσα στα πανεπιστήμια και στις φοιτητικές κοινότητες αντλώντας πλειάδα νέων μελών και υποστηρικτών (Ibid:161-184).

Με έδρα την Υεμένη ο Σσόκρη ίδρυσε την οργάνωση αλ-τακφίρ ου αλ-χέγγρα και ξεκίνησε τη στρατολόγηση και τη στρατιωτική εκπαίδευση στελεχών με στόχο την εγκαθίδρυση Ισλαμικού Κράτους. Όπως και στην περίπτωση του Σαρά'ια, ο Σσόκρη στρατολόγησε νέους κυρίως φοιτητές με ηλικίες που κυμαίνονταν από 14 με 39 ετών. Στο έργο του αλ-Ταουσουμάτ υποστηρίζει ότι για να μπορέσει να ιδρυθεί το Ισλαμικό Κράτος θα πρέπει να συντριβούν όλοι οι άπιστοι ώστε να δημιουργηθεί το Ισλαμικό Κράτος από τους μουσουλμάνους, οι οποίοι ακολουθούν τον λόγο και τις πράξεις του Προφήτη αουστηρά. Αποτέλεσμα τούτου, αναγνώριζε ότι ο θάνατος των απίστων αποτελεί υποχρέωση των μουσουλμάνων. Με στόχο την εκδίκηση για την εκτέλεση της ηγεσίας της Μουσουλμανικής Αδελφότητας και του Σαρά'ια, η οργάνωση του Σσόκρη απήγαγε τον υπουργό Βακουφιών της Αιγύπτου Σεΐχη αλ-Δαχάμπη. Εν τέλει, ο υπουργός θα δολοφονηθεί, τα ηγετικά στελέχη της οργάνωσης του Σσόκρη θα φυλακιστούν, ενώ ο Σσόκρη θα εκτελεστεί το 1977 (Ibid).

2.2 Η έλευση της ιδέας ενός παγκόσμιου τζιχάντ

Το έτος 1979 θα λάβουν χώρα τρία γεγονότα, τα οποία θα σημάδουν την έναρξη ενός Παγκόσμιου Τζιχάντ. Εκείνη τη χρονιά θα λάβει την απόφαση η Σοβιετική Ένωση να εισβάλει στο Αφγανιστάν, ενώ ταυτόχρονα θα εκδηλωθεί η Ισλαμική Επανάσταση στο Ιράν από τον Αγιατολάχ Χομεινί και θα πραγματοποιηθεί τρομοκρατικό χτύπημα και απαγωγή στο σημαντικότερο και ιερότερο μνημείο του ισλαμικού κόσμου, τη Μέκκα (Κέπελ 2001:212-213, Παπασωτηρίου 2002:309).

Ιστορικά η εξουσία στο Ιράν είχε περιέλθει από το 1925 στη δυναστεία των Pahlavi (1925 – 1979). Το 1925 ανέλαβε πρώτος από τη δυναστεία ο Reza Khan με στόχο να υιοθετήσει μέτρα για τον εκσυγχρονισμό της ιρανικής κοινωνίας (Brendan 2008:18). Ανάμεσα στις αλλαγές που επέβαλε ήταν η αλλαγή της επίσημης ονομασίας της χώρας, από Περσία σε Ιράν, η απαγόρευση της μπούργκας των γυναικών, η αντικατάσταση του αραβικού ηλιακού ημερολογίου με το περσικό και τις αραβικές λέξεις με την περσική γλώσσα, η ενσωμάτωση των δικαστικών αρχών

στα κρατικά όργανα, η επιβολή υψηλών φόρων, το άνοιγμα της οικονομίας στις ξένες επενδύσεις καθώς και η διάθεση του ιρανικού πετρελαίου προς το εξωτερικό (Ibid).

Το 1941, όπως αναφέρει ο Πάτελος (2006), η δυναστεία θα δεχθεί πλήγμα με την εκθρόνιση του Βασιλιά μετά από πραξικόπημα υποκινούμενο από τη Βρετανία και τη Σοβιετική Ένωση. Την εξουσία ανέλαβε ο υιός του, Mohammad Reza Chah, ο οποίος διήγε μια ιδιαίτερα έκλυτη και πολυτελή ζωή. Ο συνδυασμός της πολυτελούς ζωής με την πετρελαϊκή κρίση του 1976, οδήγησε σε μείωση των εξαγωγών πετρελαίου αυξάνοντας το κόστος ζωής στη χώρα. Προκλήθηκε, κατά ταύτα, έντονη αντίδραση στην κοινωνία. Σημαντική καμπή επίσης για την πτώση της δημοτικότητας του Σάχη απετέλεσε η εκδίωξη των σιτών κληρικών, λόγω της κριτικής που ασκούσαν στην ηγεσία της χώρας. Ανάμεσα στους κληρικούς ήταν και ο Khomeini, ο οποίος διέφυγε στην πόλη Najaf το 1964, ενώ είχε καταστεί ήδη ιδιαίτερα δημοφιλής (Ibid).

Η Ιρανική Επανάσταση ξεκίνησε στην πόλη Qum το 1978 με την κινητοποίηση μαθητών και φοιτητών. Η κατάσταση θεωρήθηκε πλέον έκρυθμη το 1979 μετά από συγκρούσεις διαδηλωτών με τις δυνάμεις ασφαλείας, βρίσκοντας κατά ταύτα το θάνατο πάνω από 1000 άτομα. Καθώς ο Σάχης έβλεπε ότι η εξουσία του ραγδαία αποδυναμώνεται εγκατέλειψε τη χώρα στις 11 Ιανουαρίου 1979. Την 1^η Φεβρουαρίου 1979 ο Χομεϊνί θα επιστρέψει στο Ιράν από το Παρίσι που ήταν εξόριστος και θα αναλάβει την εξουσία, αλλάζοντας το πολίτευμα της χώρας από Κοσμικό Κράτος σε Προεδρευομένη Ισλαμική Δημοκρατία (Πάτελος 2006:327-328).

Ο Χομεϊνί το 1979 κατάφερε ότι ονειρευόταν ο Κότμπ και οι ισλαμιστές, την ίδρυση δηλαδή ενός κράτους δομημένου στη θρησκεία και το Ισλάμ. Στο Ιράν, σε αντίθεση με τις αραβικές χώρες, επικρατούσε ο Σιιτισμός, τον οποίο απέρριπταν οι σουνίτες ισλαμιστές (Νόμαν 2016:61-62).

Στις 20 Νοεμβρίου 1979 η Μέκκα θα αποτελέσει στόχο τρομοκρατικής επίθεσης. Εκείνη την ημέρα βρίσκονταν συγκεντρωμένοι εκατοντάδες χιλιάδες μουσουλμάνοι στο ιερό Τζαμί της Μέκκας. Η 20η Νοεμβρίου συμβόλιζε την πρώτη ημέρα του μήνα Muharram και του ημερολογιακού έτους του 1400 για το Ισλάμ (McMillan 2016:199-200).

Οι δράστες, κρυμμένοι ανάμεσα στους υπόλοιπους πιστούς, κουβαλούσαν μέσα σε φέρετρα βαρύ οπλισμό για την πραγματοποίηση της επίθεσης, τα οποία οι πιστοί είθισται να μεταφέρουν για να τα ευλογήσει ο Ιμάμης (Esposito 2002:71, McMillan 2016:199-200). Όταν τελείωσε την ανάγνωση των προσευχών ο

ενορχηστρωτής της επίθεσης, Juhayman al-Utaybi, κήρυξε επανάσταση και όρισε τον κουνιάδο του, Muhammad al-Qahtani, ως Mahdi, δηλαδή καθοδηγητή των πιστών ενώπιον των παρευρισκόμενων πιστών υπό την απειλή των όπλων και με τις πύλες της Μέκκας σφραγισμένες (Ibid).

Η κατάληψη της Μέκκας κράτησε δύο εβδομάδες. Η ηγεσία της χώρας ζήτησε τη βοήθεια της Γαλλίας και του Πακιστάν, αποστέλλοντας κατά ταύτα ομάδες ειδικών δυνάμεων (Ibid). Για την αντιμετώπιση της κρίσης αποφασίστηκε να πλημμυρίσουν τις υπόγειες στοές του ιερού χώρου στις οποίες είχαν καταφύγει οι δράστες με τους ομήρους πνίγοντας ένα μέρος εξ' αυτών (Ibid). Οι υπόλοιποι 62 επαναστάτες, ανάμεσα σε αυτούς και ο Juhayman, συνελήφθησαν και εκτελέστηκαν δια απαγχονισμού τον Ιανουάριο του 1980. Στόχος της επίθεσης ήταν η πτώση της δυναστείας των Saud και η εγκαθίδρυση ενός Ισλαμικού Καθεστώτος (Ibid).

Ο Juhayman ήταν βεδουίνος, φοιτητής στο Ισλαμικό Πανεπιστήμιο της Μεδίνας και ηγέτης της ισλαμιστικής οργάνωσης al-Jamaa al-Salafiyya al-Muhtasiba (JSM), η οποία ιδρύθηκε το 1960 στη Μεδίνα (Hegghammer 2010:3). Μέχρι τη δεκαετία του 1970 είχαν αναπτυχθεί δύο ισλαμιστικά κινήματα στη Σαουδική Αραβία το al-sahwa al-Islamiyya (Sahwa), το οποίο ήταν πραγματιστικό και υποστηριζόταν από την ελίτ και το Νεο-σαλαφιστικό που αντλούσε κύρος από τις κατώτερες κοινωνικές ομάδες (Ibid).

Η ιδεολογία του Juhayman εντάσσεται στο Νεο-σαλαφιστικό κίνημα απορρίπτοντας κάθε έννοια εκσυγχρονισμού (Hegghammer & Lacroix 2007). Σύμφωνα με την ιδεολογία της οργάνωσης η κυβέρνηση της Σαουδικής Αραβίας θεωρείτο διεφθαρμένη (Esposito 2002:9,48). Πρότασε δε ως ηγέτη τον Mahdi δηλαδή τον Μεσσία, ο οποίος θα έπρεπε να εμφανιστεί στις αρχές του επόμενου αιώνα στη Μέκκα. Ακόμη, πίστευαν ότι γνώριζαν το πραγματικό, το γνήσιο Ισλάμ, σε αντίθεση με τους Σαουδάραβες Σαλαφιστές τους οποίους θεωρούσαν ως μετριοπαθείς απέναντι στους Σίτες της Σαουδικής Αραβίας (Hegghammer & Lacroix 2007).

Η εγκαθίδρυση του θεσμού του Mahdi, ο οποίος εμφανίζεται στον Σιιτισμό, δεν είχε θετική ανταπόκριση από τη Σουνιτική κοινωνία της Σαουδικής Αραβίας (Trofimov 2007:74). Παρότι δεν εντοπίζονται σχέσεις μεταξύ των μετέπειτα ισλαμιστικών οργανώσεων και του Juhayman (Gerges 2011:47), η κατάληψη της Μέκκας θεωρήθηκε ως σημαντικό γεγονός λόγω: πρώτον, της έμμεσης ενίσχυσης των ακτιβιστών του ισλαμισμού στον πολιτικό χώρο από την ίδια την κυβέρνηση

(Miller 2015:68-69), και δεύτερον, λόγω της κατηγορίας από τον Θρησκευτικό Ηγέτη του Ιράν Ayatollah Ruhollah Khomeini για πιθανή οργάνωση της επίθεσης από αμερικανικές και ισραηλινές αρχές ως αντίποινα για την εισβολή Ιρανών φοιτητών στην αμερικανική πρεσβεία στην Τεχεράνη και την επακολουθήσασα διάδοση των σχετικών φημών στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Το τελευταίο πυροδότησε σειρά επιθέσεων σε ολόκληρο τον μουσουλμανικό κόσμο (Barr 2004). Η σημαντικότερη εξ' αυτών έλαβε χώρα στο αμερικανικό προξενείο στην πρωτεύουσα του Πακιστάν, Ισλαμαμπάντ (Trofimov 2007:150-157).

Το τρίτο σημαντικό γεγονός εκείνης της χρονιάς ήταν η εισβολή των σοβιετικών στο Αφγανιστάν. Η αποικιακή πολιτική αρχικά της Μ. Βρετανίας και εν συνεχεία αυτή της Ρωσίας επηρέασαν άμεσα το Αφγανιστάν στον εδαφικό του κατακερματισμό, Αφετηρία τούτου συνιστούσε η γραμμή Durant που το χώριζε από το Πακιστάν ήδη από το 1896 και της υφαρπαγής μεγάλου μέρους της επικράτειά τους, καθώς και της καταδυνάστευσής του μετατρέποντάς το σε υποτελές κράτος (Kakar 1995:3-8). Συνέπεια τούτου ήταν οι Αφγανοί κάτοικοι να γίνουν ξενοφοβικοί, εσωστρεφείς και εν γένει εχθρικοί (Ibid).

Το Αφγανιστάν όντας υπό βρετανικό έλεγχο από το 1838, διεξήγαγε τρεις πολέμους κατά των βρετανών μέχρι την ανακήρυξη της ανεξαρτησίας του το 1919 από τον Βασιλιά Amanullah Khan, όπου και τα δύο μέρη υπέγραψαν τη συνθήκη του Rawalpindi (Ibid). Η ανεξαρτησία της χώρας οδήγησε αυτονοήτως και στην ανάπτυξη των διπλωματικών και εμπορικών της σχέσεων (Ibid).

Βασιλιάς της χώρας από το 1933 ήταν ο Mohammed Zahir Shah, ενώ Πρωθυπουργός ανέλαβε ο ξάδελφός του Mohammad Daoud το 1953 έως το 1963 (Ibid). Το καθεστώς απαγόρευσε τη λειτουργία άλλων κομμάτων, όντας ιδιαίτερα αυταρχικό, ωστόσο κατάφερε να φέρει ανάπτυξη στην οικονομία της χώρας, κυρίως δια της έκδοσης δανείου 100 εκατομμυρίων στο Αφγανιστάν από τη Σοβιετική Ένωση (Ibid).

Οι έντονες διαφορές ωστόσο μεταξύ του Αφγανιστάν και του Πακιστάν σε σχέση με το μέλλον της φυλής των Pashtun, ενώ και η αδιαφορία των ΗΠΑ για ενίσχυση της αφγανικής άμυνας οδήγησε τη χώρα στην αγορά στρατιωτικού υλικού από τη Σοβιετική Ένωση (Ibid). Τη δεκαετία 1963-1973 έγιναν προσπάθειες για να εμποδωθεί το δημοκρατικό πολίτευμα, κάτι που οδήγησε στον πολιτικό αποκλεισμό του Daoud, καθώς και στην άνοδο στην εξουσία βραχύβιων κυβερνήσεων με στελέχη

προερχόμενα από την αγροτική και συντηρητική τάξη (Ibid). Ενώ, παράλληλα, η αδυναμία εφαρμογής φιλελεύθερου συντάγματος της χώρας ήταν εμφανής.

Ο Daoud σε συνεργασία με το κίνημα των υποστηρικτών του κομμουνισμού, σκέλος του κόμματος People's Democratic Party of Afghanistan (PDPA), ανακήρυξε τη Δημοκρατία του Αφγανιστάν το 1973, ανατρέποντας τη Συνταγματική Μοναρχία που ίσχυε μέχρι τότε (Ibid). Παρά τη συνεργασία του όμως με το κόμμα PDPA, αποφάσισε να εκδιώξει τους κομμουνιστές από την κυβέρνηση και να διαφοροποιήσει την εξωτερική πολιτική της χώρας, προσεγγίζοντας τις αραβικές χώρες έναντι της ΕΣΣΔ (Ibid). Το 1977 ηγετικά στελέχη του PDPA θα οργανώσουν πραξικόπημα κατά του Προέδρου Daoud, με νέο Πρόεδρο της χώρας τον Nur Muhammad Taraki, ο οποίος εφάρμοσε σοσιαλιστικό πρόγραμμα μέτρων με βασικότερο τούτων την αναδιανομή των γαιών (Ibid).

Τον Σεπτέμβριο του 1979 ο Πρόεδρος Taraki θα δολοφονηθεί μετά από εσωτερικό πραξικόπημα στο PDPA οργανωμένο από το μέλος του κόμματος Hafizullah Amin, ο οποίος και ακολούθως ανέλαβε την ηγεσία της χώρας. Μετά το νέο πραξικόπημα στις 24 Δεκεμβρίου, και με δυσαρεστημένη την ΕΣΣΔ από τις πολιτικές εξελίξεις στη χώρα, θα πραγματοποιήσει επίσκεψη στο Αφγανιστάν ο σοβιετικός υπουργός Συστημάτων Επικοινωνίας, Nikolai Talyzin (Ibid). Μια επίσκεψη που δεν ήταν τυχαία καθώς τρεις ημέρες αργότερα θα εισβάλλουν τα σοβιετικά στρατεύματα στο Αφγανιστάν, με επίκληση της υφιστάμενης συνθήκης φιλίας με το Αφγανιστάν (Ibid). Το πρώτο χτύπημα των σοβιετικών θα λάβει χώρα στο κέντρο τηλεπικοινωνιών που είχε επισκεφθεί ο σοβιετικός υπουργός στην Καμπούλ (Ibid).

Στη σκέψη της Σοβιετικής Ηγεσίας και ιδιαίτερα του Γκορμπατσόφ επιλοχούσε η Ισλαμική Επανάσταση στο Ιράν και ο κίνδυνος αστάθειας που θα μπορούσε να προκληθεί δια της διάχυσης της σύγκρουσης στην ευρύτερη περιοχή. Μια κυβέρνηση στο Αφγανιστάν που δεν θα ήταν υπό τον έλεγχο της Σοβιετικής Ένωσης θα μπορούσε να επηρεάσει την εσωτερική πολιτική διάρθρωση και των υπολοίπων γειτονικών της χωρών, όπως του Τουρκμενιστάν, του Τατζικιστάν και του Ουζμπεκιστάν, μεταβάλλοντας αρνητικά για τη Μόσχα κατά ταύτα, τις γεωπολιτικές ισορροπίες στην Κεντρική Ασία (Κατσόβσκα-Μαλιγκούδη 2012:251).

Η Σοβιετική Ένωση παρέμεινε μέχρι το 1989 στο Αφγανιστάν αποστέλλοντας πάνω από 800.000 στρατιώτες, με τίμημα 50.000 θύματα στρατιώτες και τη σημαντική επιβάρυνση της σοβιετικής οικονομίας, όπως και πλήγμα του διεθνούς

κύρους της (Κατσόβσκα-Μαλιγκούδη 2012:251-252). Το βασικότερο εμπόδιο που είχε να αντιμετωπίσει η ΕΣΣΔ ήταν η ενεργός αντίδραση των τοπικών φυλών και των θρησκευτικών ηγετών της χώρας. Μέχρι τον Ιούνιο του 1979 τα σοβιετικά στρατεύματα αντιμετώπιζαν συγκρουσιακά τους Μουτζαχεντίν, μουσουλμάνους αντάρτες, στο μεγαλύτερο μέρος της επικράτειας (Freedman 1991:71).

Ο λόγος όμως για τον οποίο θεωρήθηκε η σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν ως κρίσιμη για την ανάπτυξη του Πανισλαμισμού ήταν το κάλεσμα του Παλαιστίνιου Ιμάμη Abdullah Yusuf Azzam σε υποστήριξη του Αφγανιστάν υπέρ του αγώνα των Μουτζαχεντίν, θεωρώντας ότι βρίσκεται όχι μόνο το Αφγανιστάν υπό σοβιετική απειλή, αλλά ολόκληρη κατά ταύτα η μουσουλμανική κοινότητα (umma) (Hegghammer 2010:1, Hegghammer 2011:59, Géré 2005:69-70).

Από τα μέσα του 1980 και για μία δεκαετία παρατηρείται το πρώτο σημαντικό κύμα μετανάστευσης μουσουλμάνων από όλο τον μουσουλμανικό κόσμο με την υποστήριξη ιδιαίτερα της Σαουδικής Αραβίας προσεγγίζοντας τις 35.000 ισλαμιστές από 43 χώρες (Παπασωτηρίου 2008:182, Μαμντάνι 2006:251). Παράλληλα, ο αγώνας των Μουτζαχεντίν θα βρει υποστήριξη από τις ΗΠΑ και το Πακιστάν, δια της διάθεσης οικονομικών πόρων, οπλισμού για λόγους ευνόητης πολιτικής σκοπιμότητας, προσφέροντας και διοικητική οργάνωση από τη CIA (Μαμντάνι 2006:236).

Από το 1987 ωστόσο, ο Γκορμπατσόφ θα θέσει σε εφαρμογή το σχέδιο των «πέντε σημείων» του Μπρέζνιεφ, σύμφωνα με το οποίο καλούσε σε ύφεση τα εν εξελίξει στρατιωτικά μέτωπα. Στην εξουσία του Αφγανιστάν τοποθετήθηκε από τους Σοβιετικούς ο Μοχάμεντ Νατζιμπούλαχ, αντί του Μπαμπράκ Καρμάλ με στόχο τη λήξη της διαμάχης με τους Μουτζαχεντίν και τη συμφιλίωση με το Πακιστάν. Την άνοιξη του 1988 θα υπογραφεί η συνθήκη ειρήνης μεταξύ της Καμπούλ και του Ισλαμαμπάντ και θα ξεκινήσει η αποχώρηση των σοβιετικών στρατευμάτων (Hegghammer 2010:1, Hegghammer 2011:59, Géré 2005:69-70).

Τέλος, το 1981, άλλο ένα γεγονός που θα συγκλονίσει τον ισλαμικό και τον αραβικό κόσμο ήταν η δολοφονία του Σαντάτ. Η φιλελεύθερη πολιτική, δηλαδή η πολιτική ανοχής, του Σαντάτ απέναντι στα ισλαμιστικά κινήματα λειτούργησε εν τέλει αντίστροφα για τον ίδιο (Denant 2006:103). Η έλευση του οικονομικού φιλελευθερισμού, κυρίως όμως η ειρήνευση της Αιγύπτου με το Ισραήλ στο Καμπ Ντέιβιντ το 1979, με αντάλλαγμα την απόσυρση των ισραηλινών από το Σινά και με υπόσχεση παραχώρησης αυτονομίας στους παλαιστίνιους, η εξαγγελία για

διαχωρισμό θρησκείας-κράτους, καθώς και η απομόνωση της Αιγύπτου από τον υπόλοιπο αραβικό κόσμο ενδυνάμωσαν την επιθετική δράση των ισλαμιστών (Ibid). Συνέπεια τούτων υπήρξε η δολοφονία του Σαντάτ από τον Muhammad Abd al-Salam Faraj το 1981 (Ibid).

Ο Faraj εισήγαγε κατά ταύτα την ιδέα του “al-adou al-baeed” (Far enemy) και “al-adou al-qareeb” (Near Enemy) (Hoffman & Reinares 2014:381). Πλήττοντας δηλαδή αρχικά όχι τόσο το Ισραήλ, που εμφανιζόταν ως «μακρινός» εχθρός, αλλά το «κοντινό» καθεστώς του Σαντάτ και εν γένει αυτό των Αράβων «αποστατών» στο Κάιρο (Robinson 2017:70-88). Με την έλευση του Hosni Mubarak στην εξουσία διετάχθη η απαγόρευση όλων των ισλαμιστικών οργανώσεων, ενώ συνέβη και η εκτέλεση του Muhammad Abd al-Salam Faraj (Denant 2006:103, Miller 2015:70).

Ποιες μορφές έλαβε όμως το Παγκόσμιο Τζιχάντ; Ο ακαδημαϊκός Glenn Robinson (2017) διέκρινε τέσσερα κύματα ισλαμιστικής τρομοκρατίας. Το πρώτο κύμα Παγκόσμιου Τζιχάντ θα το ονομάσει «Jihadi International», το οποίο θα διαρκέσει από το 1979 μέχρι το 1990. Εμπνευστής του κύματος αυτού ήταν ο Abdullah Yusuf Azzam Παλαιστίνιος μιάμης και κάτοχος διδακτορικού στην Ισλαμική Νομολογία. Ο Azzam υποστήριζε ότι τα μουσουλμανικά εδάφη θα πρέπει να επιστρέψουν στη μουσουλμανική κοινότητα (Ummah). Ο Azzam κάλεσε σε Παγκόσμιο Τζιχάντ τη μουσουλμανική κοινότητα αρχής γενομένης από την επανάκτηση του Αφγανιστάν και της Παλαιστίνης, καθώς επρόκειτο για εδάφη υπό κατοχή (Ibid).

Σύμφωνα δε με τον ίδιο απαραίτητο προς τούτο εργαλείο των μουσουλμάνων θα ήταν το qaidat al-sulba, δηλαδή μια σταθερή βάση εκπαιδευμένων μουσουλμάνων mujahidin σ’ όλο το κόσμο. Σε αντίθεση όμως με τον Κότμπ ή τον Σαρά’α, ο Azzam ήταν αντίθετος στην ανατροπή των μουσουλμανικών καθεστώτων, καθώς κάτι τέτοιο θα αποδυνάμωνε τη μουσουλμανική κοινότητα. Ωστόσο, συμφωνούσε με τον Κότμπ όσον αφορά στη διατήρηση της Ummah σε κατάσταση εξέγερσης, υιοθετώντας πρακτικές όπως οι επιθέσεις αυτοκτονίας. Στο κάλεσμα του Azzam για Παγκόσμιο Ισλάμ ανταποκρίθηκαν χιλιάδες μουσουλμάνοι από όλο το κόσμο, οι οποίοι ταξίδεψαν μέχρι το Αφγανιστάν για να συνδράμουν ως ξένοι μαχητές στον πόλεμο κατά της Σοβιετικής Ένωσης (Robinson 2017:70-88).

Σύμφωνα με τον David Malet, ξένοι μαχητές θεωρούνται εκείνοι που συμμετέχουν ενεργά σε μία εμπόλεμη κατάσταση, δεν έχουν την υπηκοότητα της

χώρας, δεν είναι μέλος επίσημα αναγνωρισμένου στρατεύματος και δεν πληρώνονται για τις υπηρεσίες τους (Malet & Hayes, 2018).

Μέχρι το 1979 είχε συμβεί μόλις δύο φορές να μετακινηθούν ξένοι μαχητές σε μουσουλμανικό κράτος που βρισκόταν σε εμπόλεμη κατάσταση (Hegghammer 2011). Τούτο συνέβη μία φορά τη δεκαετία του 1980, δέκα φορές τη δεκαετία του 1990 και πέντε τη δεκαετία του 2000 (Ibid). Το φαινόμενο της μετακίνησης μαχητών μουσουλμάνων για ν' αγωνισθούν στο πλευρό μίας χώρας, με τη μορφή που το γνωρίζουμε σήμερα, αναπτύχθηκε κατά τη δεκαετία του 1970 βάσει ενός πανισλαμιστικού δικτύου στην πόλη Hijaz στη Σαουδική Αραβία (Ibid). Οι ρίζες του φαινομένου εντοπίζονται στον εκδιωγμό των αδελφών μουσουλμάνων από την Αίγυπτο και στην επέκταση των ισλαμιστικών δικτύων και οργανώσεων (Ibid).

Το 1989 ο Azzam δολοφονήθηκε στο Πακιστάν ως αποτέλεσμα βομβιστικής επίθεσης. Η απώλεια του Azzam σε συνδυασμό με την απόσυρση των σοβιετικών στρατευμάτων από τα εδάφη του Αφγανιστάν το 1989 θα οδηγήσει σε πτώση της έντασης του πρώτου κύματος με τη μουσουλμανική κοινότητα να βρίσκεται ενώπιον του διλήμματος της διάχυσης της επανάστασης στο Πακιστάν και σε άλλες χώρες ή στη διακοπή της (Robinson 2017:70-88).

Το δεύτερο κύμα παγκόσμιου τζιχάντ, το οποίο ο Glenn Robinson (2017) το ονόμασε «America First» και το τοποθετεί ανάμεσα στο 1996 με 2011, ανήκει στον Bin Laden και στην al-Qaeda. Ο Bin Laden είχε ήδη προσφερθεί κατά την κρίση στο Kuwait το 1990 να συνδράμει με 100,000 mujahidin στον αγώνα εκδίωξης των ιρακινών στρατευμάτων από τη χώρα. Ωστόσο, η επ' αυτού άρνηση της Σαουδικής Αραβίας τον ανάγκασε να διαφύγει στο Σουδάν. Κατά τη δεκαετία του 1990 το Παγκόσμιο Τζιχάντ και ο ισλαμισμός βρέθηκαν ενώπιον μίας σημαντικής ύφεσης. Ο Bin Laden είχε επηρεαστεί από τον Κότμπ και τον Azzam, καθώς ήταν μαθητής τους, αλλά και από τον Muhammad Abd al-Salam Faraj δολοφόνο του Αιγύπτιου Προέδρου Σαντάτ. Ο θάνατος του Bin Laden το 2011 και η άνοδος του ISIS οδήγησε σε ύφεση τη δράση της al-Qaeda (Ibid).

Το τρίτο κύμα ο Robinson (2017) το ονομάζει «Caliphate Now!» και διήρκησε από το 2003 έως το 2017. Σε αντίθεση με τα προηγούμενα ισλαμιστικά κύματα, ο Robinson υπογραμμίζει την επιτυχία του ISIS να δημιουργήσει ένα ισλαμικό κράτος και να προσελκύσει 30 με 40 χιλιάδες μαχητές από όλο το κόσμο να μάχονται στο πλευρό του. Δεν εστιάζει σε αυτό το κύμα ο ισλαμισμός στην πραγματοποίηση επιθέσεων διεθνώς, αλλά προβάλλει περισσότερο μια τοπικώς

οριοθετημένη δράση. Εμπνευστής του Ισλαμικού Κράτους (ISIS) ήταν ο Abu Musab al-Zarqawi, ιδρυτής του δε το 2014 ο Abu Bakr al-Baghdadi. Ωστόσο, η μείωση της επικράτειας του ISIS και η επελθούσα φθορά του οδηγεί και αυτό το κύμα σε αδιέξοδο (Ibid).

Τέλος, το τέταρτο κύμα ισλαμιστικής τρομοκρατίας που συνεχίζεται να αναπτύσσεται μέχρι και σήμερα ονομάζεται «Personal Jihad», ξεκίνησε δε το 2001. Αποτελεί μια πράξη απελπισίας ως αποτέλεσμα της αποτυχίας των υπολοίπων κυμάτων που είχε εμπνευστή του τον Abu Musab al-Suri. Σύμφωνα με τον Suri, το Παγκόσμιο Τζιχάντ σήμερα έχει λάβει ένα χαρακτήρα προσωπικού αγώνα χωρίς καθοδήγηση με στόχο την πρόκληση δημόσιου φόβου. Πρόσθεσε δε πως οι τζιχαντιστές θα πρέπει να χρησιμοποιούν τα σύγχρονα μέσα επικοινωνίας, καθώς και τα κοινωνικά δίκτυα. Ενώ, τέλος κάθε τζιχαντιστής οφείλει να έχει ως στόχο τη διατήρηση ενός δικτύου που να αποσκοπεί στη δημιουργία Ισλαμικού Κράτους. Η ύπαρξη του κύματος αυτού επιβεβαιώνεται από τη δράση πολλών επηρεασμένων από την ισλαμιστική ιδεολογία, οι οποίοι ουδεμία σχέση έχουν με το ISIS ή με άλλη οργάνωση. Το ISIS έχει εκμεταλλευτεί αρκετές από αυτές τις επιθέσεις κατά ταύτα αναλαμβάνοντας το ίδιο εν τέλει την ευθύνη για τις πράξεις τρίτων (Ibid).

2.3 Η ίδρυση της al-Qaeda

Όταν το 1989 τα σοβιετικά στρατεύματα αποχώρησαν από το Αφγανιστάν το καθεστώς στη χώρα παρέμεινε το κομμουνιστικό με αρχηγό τον Μοχάμεντ Νατζιμπουλάχ (Crews & Tarzi 2008:60-67). Όταν η κυβέρνηση της Καμπούλ σταμάτησε να λαμβάνει μετά από σύντομο χρονικό διάστημα υποστήριξη από τη Σοβιετική Ένωση, συνεργάστηκε το 1992 με κόμματα της αντιπολίτευσης, όπως το Σιυτικό Κόμμα της Ισλαμικής Ενότητας του Αφγανιστάν (Hizb-e Wahdat-e Islami-ye Afghanistan), το κομμουνιστικό κόμμα Parchamis και το Εποπτικό Συμβούλιο (Shura-ye Nazar) (Ibid). Ακόμη, η κυβέρνηση υποστηριζόταν από σώματα ασφαλείας υπό την ονομασία Εθνικό Ισλαμικό Κίνημα Αφγανιστάν (Junbesh-e Melli-ye Islami-ye Afghanistan) με αρχηγό τον Abdul Rashid Dostum. Παράλληλα, αναπτύχθηκαν οι Ταλιμπάν, από μια μικρή ομάδα φοιτητών, που κατάφερε εν τέλει μέσα σε 5 χρόνια να κατακτήσει το Αφγανιστάν (Ibid).

Ειδικότερα, στο Πακιστάν η οργάνωση “Jamiat-ul Ulemai Pakistan” είχε αναλάβει την καθοδήγηση και την εκπαίδευση νέων ανδρών, οι οποίοι ζούσαν μέσα σε θρησκευτικά σχολεία (madrasas) (Halliday 2002:44-45). Σε αυτά τα σχολεία

εντροφούσαν στην ιδεολογία της ινδικής συντηρητικής ισλαμιστικής σχέτας των Deobandi. Οι συγκεκριμένοι φοιτητές αποτέλεσαν και το βασικό κορμό των μαχητών των Ταλιμπάν, αναλαμβάνοντας ακολούθως την εγκαθίδρυση ισλαμικού κράτους στο Αφγανιστάν (Ibid).

Σύμφωνα με τους Crews και Tarzi (2008) οι Ταλιμπάν θα βρεθούν στο προσκήνιο της πολιτικής του Αφγανιστάν, όταν ένα караβάνι με αφετηρία το Πακιστάν προς το Τουρκμενιστάν, δια μέσω του Αφγανιστάν, θα δεχθεί επίθεση από ένοπλη ομάδα. Οι Ταλιμπάν θα υπερασπιστούν το караβάνι και ακολούθως το 1994 θα αποπλίσουν τις ένοπλες ομάδες στην πόλη Spin Boldak στα σύνορα με το Πακιστάν αποκτώντας το οπλοστάσιό τους. Οι Ταλιμπάν θα συνεργαστούν με τις πακιστανικές ισλαμιστικές οργανώσεις Jamiat Ulema-e-Islam και Jama'at-e-Islami, αντλώντας από αυτές τα μετέπειτα ηγετικά στελέχη των Ταλιμπάν. Με την κατάκτηση της μίας μετά την άλλη πόλεις Kandahar, Zabul, Uruzgan, Hemland οι Ταλιμπάν θα προχωρήσουν στην επαρχία των Pashtun κατορθώνοντας να πάρουν με το μέρος τους και τους τοπικούς φυλάρχους. Το 1995 θα κατακτήσουν και την Καμπούλ, εκδιώχνοντας το καθεστώς των Σιτών από την εξουσία. Τέλος, τον Σεπτέμβριο του 1996 θα ανακηρυχθεί το Ισλαμικό Εμιράτο του Αφγανιστάν και ένα χρόνο αργότερα θα αποσυρθούν τα εναπομείναντα στρατεύματα των σωμάτων ασφαλείας του Dostum από την πόλη Mazar-e Sharif. Το Πακιστάν, η Σαουδική Αραβία και τα Ηνωμένα Αραβικά Εμιράτα θα αναγνωρίσουν το καθεστώς των Ταλιμπάν, πράγμα που δεν συνέβη όμως με τον ΟΗΕ. Η αντιπολίτευση στο Αφγανιστάν, μετονομαζόμενη πλέον σε Βόρεια Συμμαχία, στηριζόταν από το Ιράν, την ΕΣΣΔ και την Ινδία (Crews & Tarzi 2008:60-67, 158-159).

Μετά την κατάληψη στην Καμπούλ της εξουσίας από τους Ταλιμπάν θα ηγηθούν της χώρας ο Mullah Mohammed Omar, πλαισιωμένος από ένα εξαμελές συμβούλιο (Ibid). Για πρώτη φορά θα αναλάβουν τα ηνία της χώρας κληρικοί εφαρμόζοντας ένα ιδιαίτερα αυστηρό καθεστώς με κύριο γνώμονα την επιβολή της Sharia. Αποτέλεσμα τούτου ήταν ο γυναικείος πληθυσμός να στερηθεί κάθε είδους ελευθερίας και δικαιωμάτων, ενώ ιδρύθηκε και αστυνομία ηθών, όπως και υπουργείο ηθών (Ibid). Οι δημόσιες εκτελέσεις και οι βασανισμοί είχαν πλέον ενταχθεί στην καθημερινότητα της αφγανικής πολιτείας (Ibid).

Την ίδια στιγμή είχε ιδρυθεί και δρούσε πλέον ενεργά η τρομοκρατική οργάνωση al-Qaeda που σημαίνει «Βάση» (Μαμντάνι 2006:242,253). Ιδρύθηκε το 1989 στην πόλη Κοστ από τον Osama bin Laden (Ibid). Οι ρίζες της al-Qaeda

εντοπίζονται στο γεγονός ότι μεσούντος του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα οι Μουτζαχεντίν μάχονταν για να εκδιώξουν τα σοβιετικά στρατεύματα με την υποστήριξη των ΗΠΑ (Ibid). Ο λόγος που η κυβέρνηση Ρέιγκαν και η CIA αποφάσισαν να στηρίζουν τον αγώνα των Αφγανών βασιζόταν στο πάγιο στόχο της Δύσης να πλήττει τη σοβιετική επέκταση σε τρίτες χώρες (Ibid). Υπό αυτό το πρίσμα, οι ΗΠΑ αποφάσισαν να οργανώσουν την επανάσταση των Αφγανών και να στηρίξουν το κάλεσμα προσέλευσης όσο το δυνατό περισσότερων μουσουλμάνων ξένων μαχητών (Ibid). Μάλιστα, η CIA παρείχε τη βασική εκπαίδευση στους Αφγανούς πολεμιστές Μουτζαχεντίν στη χρήση εκρηκτικών μηχανισμών, πολυβόλων, ναρκών, αλλά και στο πως να πραγματοποιούν επιτυχώς απαγωγές ομήρων, κάτι που διευκόλυνε αργότερα και την ανάπτυξη της τρομοκρατικής οργάνωσης της al-Qaeda. Ως ηγέτη της αντίστασης οι αμερικανικές μυστικές υπηρεσίες επέλεξαν τον Οσάμα Μπιν Λάντεν, πριγκηπικό γόνο επιφανούς οικογένειας της Σαουδικής Αραβίας με αξιόλογο φιλανθρωπικό έργο, όντας και μαθητής του ισλαμιστή Αμπντουλάχ Αζάμ (Ibid).

Ποιος ήταν όμως ο Osama bin Laden; Γεννημένος στο Riyadh της Σαουδικής Αραβίας το 1957, ήταν ο 17^{ος} υιός από τα 22 παιδιά που είχε αποκτήσει ο πατέρας του από τέσσερις διαφορετικούς γάμους (Gunaratna 2002:16-27). Στην ιδιοκτησία του πατέρα του Osama βρισκόταν ένας από τους μεγαλύτερους κατασκευαστικούς ομίλους στη Μέση Ανατολή, ο Saudi Bin Laden Group, έχοντας αναλάβει την ανακατασκευή έργων όπως οι ιεροί χώροι της Μέκκα και της Μεδίνα (Ibid). Η οικογένειά του ήταν στενά συνδεδεμένη με τον Σαουδάραβα Βασιλιά Faisal, διατηρώντας κατά ταύτα ένα κοσμικό προφίλ, ενώ απέφευγε κάθε εμπλοκή με τις πολιτικές και τις θρησκευτικές διαμάχες (Ibid). Ο μόνος από την οικογένεια που αποφάσισε να ασχοληθεί με τον ισλαμισμό ήταν ο Osama bin Laden πράγμα που έπραξε ήδη από το 1973 (Ibid).

Για τη ριζοσπαστικοποίηση του bin Laden καθοριστικό ρόλο έπαιξε η φοίτησή του στο πανεπιστήμιο King Abdul Aziz στην Τζέντα της Σαουδικής Αραβίας, καθώς και η γνωριμία του με τον καθηγητή του Muhammad Qutb, τον αδελφό του Sayyid Qutb (Katzman 2005:1). Ήδη από νωρίς ο Osama είχε διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο στην οργάνωση των ισλαμιστών στη Νότια Υεμένη κατά του κομμουνιστικού καθεστώτος. Το 1979, αμέσως μετά τη σοβιετική εισβολή στο Αφγανιστάν, ο Osama ταξίδεψε στο Πακιστάν για να ενισχύσει τον αγώνα των Μουτζαχεντίν. Στην πόλη Peshawar στο Πακιστάν γνώρισε τον Dr Abdullah Azzam,

ο οποίος ήταν ήδη αναγνωρισμένος ισλαμιστής της εποχής του. Οι δύο τους έστησαν την υπηρεσία “Maktab al-Khidamat” (ΜΑΚ) με στόχο την προσέλκυση χρηματοδότησης και ξένων μαχητών στον αγώνα των μουτζαχεντίν. Η ικανότητα που επέδειξε ο Osama bin Laden στο πεδίο στη μάχη, αλλά και στην επικοινωνία με τους μαχητές, καθώς και το φιλανθρωπικό του έργο τον έκαναν να κερδίσει το σεβασμό των μουσουλμάνων μαχητών. Όταν το 1989 ο Azzam θα πέσει θύμα βομβιστικής επίθεσης στο Πακιστάν, ο Osama θα καταστεί ο μοναδικός διαχειριστής της al-Qaeda και της Maktab. Με το θάνατο του Azzam καθοδηγητής και μέντορας του Osama θα αναλαμβάνει ο al Zawahiri, τον οποίο είχε ήδη γνωρίσει στο Πακιστάν (Gunaratna 2002:16-27).

Η ιδεολογία που ανέπτυξε ο Osama bin-Laden στόχευε στην επιστροφή στο αγνό και αυθεντικό Ισλάμ, που απηχούσε τις διδαχές του Προφήτη Μωάμεθ, ως προς την ανατροπή των μη μουσουλμανικών καθεστώτων, όπως και στον εκδιωγμό των μη μουσουλμανικών πληθυσμών από τις Αραβικές χώρες, καθώς και στην εγκαθίδρυση ενός Πανισλαμικού Χαλιφάτου με βάση ένα δίκτυο ισλαμιστικών οργανώσεων (Haynes, 2005). Η ιδεολογία της al-Qaeda βασίζεται σε δύο πυλώνες (Ibid) τον Ουαχαμπισμό, όπως αναπτύχθηκε ανωτέρω, καθώς και τις διδαχές του Sayyid Qutb.

Βασική θέση των ακολούθων της al-Qaeda είναι η αποστροφή έναντι κάθε δυτικόφερτου στοιχείου και του εκσυγχρονισμού της μουσουλμανικής κοινότητας. Ιδεολογικός καθοδηγητής της οργάνωσης ήταν ο Dr. Ayman al-Zawahiri, ιδιαίτερα μορφωμένος, με πτυχίο στην Ιατρική από το Πανεπιστήμιο του Καΐρου με ειδικότητα στη γενική χειρουργική, μεγαλωμένος σε αστική οικογένεια ιατρών, καθηγητών και διπλωματών της Αιγύπτου (Haynes 2005, Hellmich 2008). Εκδιώχθηκε και φυλακίστηκε αρκετές φορές για τις ακραίες θέσεις του υπέρ του Ισλαμισμού (Ibid). Κατά τη δεκαετία του 1980 ταξίδεψε στο Αφγανιστάν για να υποστηρίξει τις δυνάμεις των Μουτζαχεντίν στον αγώνα τους κατά των Σοβιετικών και αμέσως μετά προετοιμάστηκε για να οργανώσει τους Μουτζαχεντίν να πολεμήσουν κατά των ΗΠΑ (Ibid).

Η δημιουργία της al-Qaeda το 1989 είχε ως στόχο τη συγκέντρωση και εκπαίδευση όλων των σουνιτών ανταρτών Μουτζαχεντίν που αγωνίστηκαν κατά της ΕΣΣΔ κατά τη δεκαετία του 1980, ώστε να συνεχίσουν τον Ιερό Πόλεμο πλέον κατά των μη μουσουλμάνων που επιδίωκαν να κυριαρχήσουν στον αραβικό κόσμο. Η δομή της al-Qaeda στο ξεκίνημα της δράσης της ήταν ιεραρχικά δομημένη, αποτελούμενη από υπο-ομάδες, με τον bin Laden να βρίσκεται στην ηγεσία. Αυτό

σήμαινε ότι υπήρχε προκαθορισμένος διαχωρισμός των εργασιών, καθώς και εξειδίκευση σε συγκεκριμένες θέσεις με λιγοστά περιθώρια απόκλισης από τις αποφάσεις της ηγεσίας (Mishal & Rosenthal 2005:277-278, Byman 2015:47-48, Hoffman & Reinares 2014:385). Οι υπο-ομάδες (shura) που αποτελούσαν την al-Qaeda στον βασικό της πυρήνα ήταν τέσσερις (Ibid): Η πρώτη αφορούσε στα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας για την οργάνωση της προπαγάνδας. Η δεύτερη ομάδα ήταν η στρατιωτική με στόχο την εκπαίδευση και τον σχεδιασμό των επιχειρήσεων στο Αφγανιστάν. Η τρίτη ομάδα ήταν η οικονομική για τη συλλογή των εσόδων και τη χρηματοδότηση των επιχειρήσεων. Τέλος, η τέταρτη ομάδα ήταν η θρησκευτική με σκοπό την προετοιμασία και έκδοση των διακηρύξεων (fatwa)

Επίσης, σύμφωνα με τον Wright (2006) η al-Qaeda είχε συντάξει ένα είδος Συντάγματος με κανόνες που παρέπεμπαν στους στόχους της οργάνωσης, δηλαδή στην εφαρμογή του λόγου του Θεού στη γη, στη θυσία των τρομοκρατών στο όνομα του Θεού και στον εξαγνισμό του Ισλάμ από κάθε ξένο και διεφθαρμένο στοιχείο. Η επίτευξη όλων αυτών θα ήταν εφικτή μέσα από την πνευματική και στρατιωτική εκπαίδευση, και το συντονισμό τρομοκρατικών επιθέσεων σε παγκόσμια κλίμακα. Η σκληρή εκπαίδευση των μελών της al-Qaeda διακρινόταν σε τρία στάδια (Wright 2006:271, 571-572): Πρώτον, την παραμονή επί δεκαπέντε ημέρες σε στρατόπεδο εκπαίδευσης με στόχο τη σωματική και ψυχική καταπόνηση, δεύτερον την επί σαρανταπέντε ημέρες εκπαίδευση στην ανάγνωση χαρτών, στην κατασκευή λαγουμιών, στην πλοήγηση με βάση τον ουρανό και τρίτον στη χρήση εναλλακτικών όπλων, ναρκών, αντιαρματικών και αντιαεροπορικών βλημάτων. Βασικοί στόχοι της al-Qaeda ήταν το πλήγμα κατά των κοσμικών καθεστώτων της Μέσης Ανατολής, των Σιιτών, του Ισραήλ και των ΗΠΑ.

Ο Osama bin Laden το 1989 θα μεταβεί στη Σαουδική Αραβία, ενώ ένα χρόνο μετά, το 1990 το Ιράκ θα εισβάλλει στο Κουβέιτ (Katzman 2005:7, Goldschmidt 2010:430). Εκεί θα προσπαθήσει να πείσει τις αρχές της Σαουδικής Αραβίας να αναγνωρίσουν τους Μουτζαχεντίν ως εκείνους που θα εκδιώξουν τα ιρακινά στρατεύματα από το Κουβέιτ. Πρόταση που αρνήθηκαν εν τέλει οι Σαουδάραβες (Ibid). Αντιθέτως, δέχτηκαν να φιλοξενήσουν στο έδαφος τους 500.000 αμερικανικά στρατεύματα τα οποία εκδιώξαν με την επιχείρηση «Καταιγίδα της Ερήμου» τα ιρακινά στρατεύματα (Ibid). Αυτό σήμαινε ότι θα παρέμεναν τα αμερικανικά στρατεύματα εντός αραβικού εδάφους, γεγονός που οδήγησε τον Osama να στοχοθετήσει τις ΗΠΑ ως εχθρό του Ισλάμ και της al-Qaeda (Ibid).

Την περίοδο 1991-1992 η Al-Qaeda και ο bin Laden μετεγκαταστάθηκαν στο Σουδάν (Byman D. 2015:10-13). Οι Ταλιμπάν άρχισαν να δέχονται πιέσεις από το Πακιστάν για να εγκαταλείψουν τη χώρα, κατάσταση που επηρέασε τη θέση του Bin Laden (Ibid). Στο Σουδάν ο Omar Hasan Ahmad al-Bashir είχε ανατρέψει με πραξικόπημα την κυβέρνηση του Sadiq al-Mahdi, συνεργαζόμενος με τους ισλαμιστές της χώρας και τον Hassan al-Turabi (Ibid). Στο Σουδάν παράλληλα με την Al-Qaeda δραστηριοποιούνταν και άλλες τρομοκρατικές οργανώσεις, όπως η Hamas και η Hizballah (Ibid). Η σύμπλευση της κυβέρνησης του Σουδάν με τη διεθνή τρομοκρατία ήταν εκτεταμένη, προσφέροντας καταφύγιο στους τρομοκράτες, καθώς και τα κατάλληλα ταξιδιωτικά έγγραφα, όπως και όπλα (Ibid). Ωστόσο, μετά την απόπειρα δολοφονίας του Αιγύπτιου Προέδρου Hosni Mubarak στην Αιθιοπία, ο ΟΗΕ μαζί με τη Σαουδική Αραβία, τη Λιβύη, τις ΗΠΑ και άλλες χώρες επέβαλλαν κυρώσεις κατά του Σουδάν, μετά την άρνησή του να εκδώσει τους δράστες (Ibid). Υπό μεγάλη διεθνή πίεση η κυβέρνηση του Σουδάν αναγκάστηκε να εκδιώξει αρκετούς ισλαμιστές από τη χώρα και να περιορίσει τη δράση των τρομοκρατών στην επικράτειά της. Μετά από τις εξελίξεις αυτές ο bin Laden επέστρεψε στο Αφγανιστάν, το οποίο βρισκόταν υπό τη διοίκηση των Ταλιμπάν (Ibid).

Κατά τη δεκαετία του 1990 η al-Qaeda ξεκίνησε να μεταβάλλει τον τρόπο οργάνωσης και δράσης της από το αυστηρό ιεραρχικό μοντέλο σε ένα πιο χαλαρό σχήμα επικοινωνίας με πολλαπλά δίκτυα, καθιστώντας έτσι αδύνατη τη διακοπή της δράσης των ισλαμιστών σε παγκόσμιο επίπεδο. Ειδικότερα, η al-Qaeda ήταν οργανωμένη σε τέσσερα επίπεδα (Mishal & Rosenthal 2005:279-280, Hoffman & Reinales 2014:620-622): Το πρώτο επίπεδο αφορούσε στον κεντρικό πυρήνα της οργάνωσης που αποτελείτο από τα ηγετικά στελέχη. Το δεύτερο επίπεδο περιλάμβανε τις διακλαδώσεις και επεκτάσεις της al-Qaeda, σε οργανώσεις που είχαν δηλώσει πίστη στον Osama bin Laden, όπως η AQI, η AQAP και η AQIM. Το τρίτο επίπεδο αφορούσε στις συνδεδεμένες και συνεργαζόμενες τρομοκρατικές οργανώσεις με την al-Qaeda, όπως το Ισλαμιστικό Τζιχαντιστικό Κίνημα στην Ερυθραία, την οργάνωση al-Itihaad al-Islamiya στη Σομαλία, την al-Shabaab στην Κένυα, την al-Gama'a al-Islamiyya στην Αίγυπτο, το Ισλαμικό Κίνημα στο Ουζμπεκιστάν και την οργάνωση Harakat ul-Mujahidin στο Πακιστάν. Τέλος στο τέταρτο επίπεδο εντάσσονταν τα ανεξάρτητα τζιχαντιστικά δίκτυα ή άτομα, που είχαν λάβει στο παρελθόν εκπαίδευση σε τζιχαντιστικό στρατόπεδο, καθώς και εξτρεμιστές ισλαμιστές που δεν είχαν καμία πρότερη επαφή με την al-Qaeda ή άλλη οργάνωση.

Η στρατηγική που ακολούθησε ο Bin Laden, αντιστρεφόταν της αρχικής ιδέας του Faraj περί του near-enemy/far-enemy, όπως φαίνεται μέσα από τα κείμενά του “*Declaration of War*” το 1996 και “*America First*” το 1998 (Robinson 2017, Goldschmidt 2010:430). Βασιζόταν δε στο ότι οι ΗΠΑ και όχι το Ισραήλ θα πρέπει να θεωρούνται ως ο μακρινός εχθρός του Ισλάμ (Ibid). Επιπροσθέτως, σύμφωνα με τον bin Laden και τον Zawahiri, για να μπορέσουν να ανατραπούν τα καθεστώτα στο Κάιρο και στο Ριάντ θα έπρεπε να διαρραγούν οι δεσμοί των δύο χωρών με τις ΗΠΑ που τις στήριζε. Γι’ αυτό τον λόγο ως πρωταρχικός τους στόχος τίθεντο οι Ηνωμένες Πολιτείες (Ibid).

Η πρώτη τρομοκρατική επίθεση που πραγματοποίησε η al-Qaeda ήταν το 1992, όταν έλαβε χώρα βομβιστική επίθεση σε ξενοδοχείο της Υεμένης, όπου είχαν καταλύσει 100 Αμερικανοί στρατιώτες της επιχείρησης Operation Restore Hope στη Σομαλία. Ακολούθως, θα πραγματοποιήσει τρομοκρατική επίθεση ο Ramzi Ahmad Yusuf στο Παγκόσμιο Εμπορικό Κέντρο στη Νέα Υόρκη με την al-Qaeda να κρύβεται κατά ταύτα πιθανότατα πίσω και από αυτή την επίθεση (Denant 2006:103). Ακόμη, η al-Qaeda είχε συνδράμει στον εξοπλισμό Σομαλών ισλαμιστών με όπλα κατά των ΗΠΑ το 1993 και Αιγύπτιων Ισλαμιστών κατά την απόπειρα δολοφονίας του Προέδρου Μουμπάρακ. Οι σημαντικότερες ωστόσο τρομοκρατικές επιθέσεις της al-Qaeda στην αρχή της δράσης της πραγματοποιήθηκαν το 1998 στις αμερικανικές πρεσβείες στην Κένυα και στην Τανζανία με απολογισμό 300 νεκρούς (Katzman 2005).

Το Συμβούλιο Ασφαλείας των Ηνωμένων Εθνών εξέδωσε ομόφωνα την **Απόφαση S/RES/1267** το 1999 (The Security Council 1999), ενεργοποιώντας το Κεφάλαιο VII του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, απαιτώντας από το Ισλαμικό Εμιράτο του Αφγανιστάν να εκδώσει τον Osama bin Laden μέχρι τις 14 Νοεμβρίου 1999 σε όποια χώρα θα μπορούσε να δικασθεί για τις τρομοκρατικές επιθέσεις στις αμερικανικές πρεσβείες στο Ναϊρόμπι και στην Τανζανία. Αν το αίτημα δεν γινόταν δεκτό τότε θα πάγωναν όλοι οι τραπεζικοί λογαριασμοί συνδεδεμένοι έμμεσα ή άμεσα με τη δράση των Ταλιμπάν και θα απαγορευόταν κάθε πτήση αεροσκάφους από και προς το Αφγανιστάν.

Επίσης, η Απόφαση S/RES/1267 (Ibid) απαιτούσε τη συμμόρφωση του Ισλαμικού Εμιράτου σύμφωνα με τις προηγούμενες Αποφάσεις του Συμβουλίου Ασφαλείας του 1998 (**1189**, **1193** και **1214**). Οι ανωτέρω Αποφάσεις απαιτούσαν τον τερματισμό του ρόλου της επικράτειας του Αφγανιστάν ως χώρος στρατολόγησης και

εκπαίδευσης τρομοκρατών σε ειδικά προς τούτο στρατόπεδα. Επίσης, καταδίκασαν τις αλληπάλληλες παραβιάσεις του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου και των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων εντός του Ισλαμικού Εμιράτου του Αφγανιστάν όπου ίσχυε η πολιτική διακρίσεων κατά των γυναικών, η παραγωγή και η διακίνηση οπιούχων ναρκωτικών, ενώ έλαβε χώρα και η δολοφονία επιφανών διπλωματών από τους Ταλιμπάν στις 8 Αυγούστου 1999 στην πόλη Mazar-i-Sharif στο βόρειο Αφγανιστάν.

Οι τρομοκρατικές επιθέσεις κατά των αμερικανικών πρεσβειών στην Κένυα και στην Τανζανία θα κλονίσουν την κυβέρνηση Κλίντον, υποχρεώνοντας τις ΗΠΑ σε δραστική απάντηση δυο εβδομάδες μετά τα χτυπήματα, βομβαρδίζοντας με πυραύλους “Cruise” ένα από τα στρατόπεδα εκπαίδευσης της al-Qaeda στο οποίο θεωρούσαν ότι βρίσκεται ο Osama (Crews & Tarzi 2008:113-114). Η ενέργεια αυτή των ΗΠΑ ωστόσο δεν στέφθηκε με επιτυχία. Ακολούθως, τον Ιούλιο του 1999, η Ουάσιγκτον θα κηρύξει εμπορικό εμπάργκο στο Αφγανιστάν και θα παγώσει τις καταθέσεις των Ταλιμπάν σε αμερικανικές τράπεζες (Ibid). Έξι μήνες αργότερα, το 2000, τα Ηνωμένα Έθνη με την **Απόφαση S/RES/1333** θα επιβάλλουν στρατιωτικό εμπάργκο στο καθεστώς της Καμπούλ και εμπάργκο στην “εξαγωγή” ναρκωτικών, που συνιστούσε την κύρια πηγή χρηματοδότησης των Ταλιμπάν και της al-Qaeda (The Security Council, 2000). Το εμπάργκο εις βάρος του Αφγανιστάν αποτελούσε ένα “modus operandi” εξαναγκασμού των Ταλιμπάν για την έκδοση του Osama bin Laden και τη διακοπή παραγωγής οπιοειδών (Crews & Tarzi 2008:113-114).

Θα πρέπει εν προκειμένω να ειπωθεί ότι το Αφγανιστάν και το Πακιστάν ήδη από το 1979, με την υποστήριξη τότε της CIA, συνιστούσαν τις χώρες με τη μεγαλύτερη παραγωγή ηρωίνης παγκοσμίως, χρηματοδοτώντας αρχικά τον αγώνα των μουτζαχεντίν, και στηρίζοντας στη συνέχεια το καθεστώς των Ταλιμπάν και τις δράσεις της al-Qaeda (Μαμντάνι 2006:261-267).

Τέλος, το 2000 η al-Qaeda πραγματοποίησε επίθεση αυτοκτονίας κατά του αμερικανικού πολεμικού πλοίου U.S.S. Cole, όταν εκείνο βρισκόταν αγκυροβολημένο στο Άντεν της Υεμένης, επιφέροντας το θάνατο σε 17 ναύτες (Katzman 2005).

Το μεγαλύτερο τρομοκρατικό χτύπημα που έχει πραγματοποιήσει η al-Qaeda μέχρι σήμερα συνίσταται στις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001. Ο Osama bin Laden σε συνεργασία με τον ενορχηστρωτή της διπλής τρομοκρατικής επίθεσης στις αμερικανικές πρεσβείες το 1998, Ramzi Yusuf, από το 1999 ξεκίνησαν την

επεξεργασία σχεδίων για να πλήξουν τις ΗΠΑ (Riedel 2008:4-5). Το αρχικό τους σχέδιο ήταν η κατάληψη δέκα αεροσκαφών στοχοποιώντας τις Πολιτείες Κολούμπια, Βιρτζίνια, Νέα Υόρκη, Καλιφόρνια και Ουάσιγκτον (Ibid). Ωστόσο, όντας ιδιαίτερα φιλόδοξο το σχέδιο επικεντρώθηκαν στις ανατολικές πολιτείες. Ως επικεφαλής της επίθεσης στη Νέα Υόρκη ορίστηκε ο Mohammed Atta, Αιγύπτιος αρχιτέκτονας με σπουδές στο Αμβούργο (Ibid). Παρέμεινε στη Γερμανία μέχρι τον Ιούνιο του 2000 για να ολοκληρώσει την εκπαίδευσή του στην πλοήγηση αεροσκαφών. Ο bin Laden τέλος θα στελεχώσει την επιχείρηση με άλλους 15 τρομοκράτες από τη Σαουδική Αραβία εκπαιδευόντάς τους σε στρατόπεδα στο Αφγανιστάν και στο Πακιστάν (Ibid).

Στις 11 Σεπτεμβρίου 2001 θα επιβιβαστούν οι τρομοκράτες στις πτήσεις της American Airlines και της United 11 και 175 αντιστοίχως από το αεροδρόμιο του Portland, στην πτήση 77 της American Airlines από τη Βιρτζίνια και στην πτήση 93 της United από το Νούαρκ (Kean T. 2004:1-14). Οι πτήσεις 11 και 175 θα πλήξουν το Παγκόσμιο Εμπορικό Κέντρο (Δίδυμους Πύργους), η πτήση 77 θα χτυπήσει το Αμερικανικό Πεντάγωνο, ενώ η πτήση 93 θα συντριβεί σε χωράφια στην Πενσυλβάνια, με τους επιβάτες να αποτρέπουν ένα τέταρτο τρομοκρατικό χτύπημα είτε στον Λευκό Οίκο, είτε στο Καπιτώλιο στην Ουάσιγκτον (Ibid).

Αφορμή για την οργάνωση όσο και την υλοποίηση της τρομοκρατικής επίθεσης του Σεπτεμβρίου του 2001 φαίνεται πως απετέλεσε η επίσκεψη του ισραηλινού Ariel Sharon, τότε προέδρου του κόμματος Likud και μετέπειτα Πρωθυπουργού, στο ιερό τζαμί στην Ιερουσαλήμ Al-Aqsa Mosque (Riedel 2008:5-6). Το συγκεκριμένο τζαμί συνιστά το τρίτο ιερότερο χώρο των μουσουλμάνων (Ibid). Αυτή η ενέργεια έλαβε χώρα τον Σεπτέμβριο του 2000, ένα χρόνο πριν ακριβώς το χτύπημα στις ΗΠΑ. Αμέσως μετά την επίσκεψη του Sharon ξέσπασε η δεύτερη Ιντιφάντα στη Δυτική Όχθη και στη Γάζα κατά των ισραηλινών στρατευμάτων. Στόχος των τρομοκρατών ήταν να συμπέσει το τρομοκρατικό χτύπημα με αναταραχές στην Παλαιστίνη (Ibid).

Η περίπτωση της αεροπειρατείας που πραγματοποίησαν τέσσερις Αλγερινοί τρομοκράτες στις 24 Δεκεμβρίου 1994 στην πτήση της Air France 8969, ενόσω ετοιμάζονταν για απογείωση από το διεθνές αεροδρόμιο Houari Boumediene στην Αλγερία χρησιμοποιήθηκε από την al-Qaeda ως παράδειγμα για τον σχεδιασμό της επίθεσης της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 (Ibid:3). Στόχος των αεροπειρατών τότε ήταν να ρίξουν το αεροπλάνο με κατεύθυνση το αεροδρόμιο “Charles de Gaulle” με 220

επιβάτες στον Πύργο του Άιφελ, προκαλώντας πολύνεκρη επίθεση στην καρδιά της πρωτεύουσας της Γαλλίας (Ibid).

Οι επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου είχαν σαν αποτέλεσμα 3.000 θανάτους και 6.000 τραυματίες. Πέρα από τις άμεσες απώλειες ανθρώπων και τις καταστροφές υποδομών, η συγκεκριμένη τρομοκρατική επίθεση επέφερε έμμεσα ευρύτερες επιπτώσεις στην αμερικανική κοινωνία και στη διεθνή κοινότητα (Morgan 2009:7-86). Αρχικά, προκάλεσε μια πρωτοφανή αίσθηση ανασφάλειας στις κοινωνίες και στις οικονομίες διεθνώς, επιφέροντας πτώση στις αγορές. Οι δράστες των επιθέσεων της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, έδειξαν ότι πλέον προτίθενται να χρησιμοποιήσουν όπλα μαζικής καταστροφής (πυρηνικά και βιολογικά όπλα), ότι διαθέτουν άρτια στρατιωτική εκπαίδευση και οργάνωση, και ότι προδήλως διαθέτουν εκατομμύρια υποστηρικτές ανά τον κόσμο (Heymann 2003:7).

Επιπλέον, η 11^η Σεπτεμβρίου κατέδειξε και τη σημασία της συνεργασίας μεταξύ των κρατικών υπηρεσιών πληροφοριών και των τοπικών υπηρεσιών επιβολής του νόμου για την αντιμετώπιση των τρομοκρατικών οργανώσεων (Morgan 2009:7-86). Επίσης, το εθνικό σύστημα διαχείρισης κρίσεων και καταστροφών των ΗΠΑ, (FEMA) επικεντρώθηκε μετά την 11^η Σεπτεμβρίου στην αντιμετώπιση τρομοκρατικών απειλών, σπαταλώντας ανθρώπινο δυναμικό, καθώς και υφιστάμενους πόρους, στο συγκεκριμένο κομμάτι της εθνικής ασφάλειας (Ibid). Σημαντική αλλαγή ακόμη συνιστά η απόφαση μετά το τρομοκρατικό χτύπημα για τη σταδιακή αποκέντρωση των υπηρεσιών και του επιχειρηματικού κέντρου εκτός Μανχάταν (Ibid).

Τέλος, συνέπεια της επίθεσης ήταν και η κήρυξη του Δόγματος Bush από τον τότε Αμερικανό Πρόεδρο George W. Bush Jr., όπως και η έκδοση μίας σειράς από Ψηφίσματα και Αποφάσεις του ΟΗΕ που συνιστούσαν κατά ταύτα την πραγμάτωση μίας διεθνούς στρατιωτικής επέμβασης στο Αφγανιστάν (Jervis 2003).

Πιο συγκεκριμένα, την αμέσως επόμενη ημέρα μετά το τρομοκρατικό χτύπημα, στις 12 Σεπτεμβρίου 2001, το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ εξέδωσε την Απόφαση S/RES/1368 με το οποίο καταδίκασε την τρομοκρατική επίθεση της 9/11, αναγνώριζε αυτονοήτως το δικαίωμα στην ατομική ή συλλογική άμυνα σύμφωνα με τον Χάρτη του ΟΗΕ, καλούσε τα μέλη της διεθνούς κοινότητας να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα για να προσαχθούν ενώπιον της δικαιοσύνης οι υπεύθυνοι για τις τρομοκρατικές επιθέσεις και εξέφραζε την ετοιμότητα του Οργανισμού για λήψη των

κατάλληλων μέτρων για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας (The Security Council 2001a).

Παράλληλα, το NATO ενεργοποίησε το άρθρο 5 σχετικά με την υποχρέωση των κρατών-μελών του Βορειοατλαντικού Συμφώνου να συνδράμουν στην περίπτωση που υφίσταται επίθεση ένα άλλο μέλος του Οργανισμού. Με αυτόν τον τρόπο τα κράτη-μέλη του NATO υποστήριξαν τις ΗΠΑ κατά την επέμβαση στο Αφγανιστάν (Duroselle 2009:617).

Στις 28 Σεπτεμβρίου 2001 το Συμβούλιο Ασφαλείας προέβη στην έκδοση του δεύτερου Ψηφίσματος S/RES/1373 μετά το χτύπημα στις ΗΠΑ. Σε αυτή την Απόφαση το Σ.Α. επιβεβαιώνει: πρώτον ότι οι τρομοκρατικές επιθέσεις της 9/11 αποτελούν απειλή για τη διεθνή ειρήνη και ασφάλεια, δεύτερον το δικαίωμα της ατομικής και συλλογικής άμυνας με βάση τον Χάρτη του ΟΗΕ, και τρίτον την ανάγκη καταπολέμησης με όλα τα μέσα σύμφωνα με τον Χάρτη του ΟΗΕ των απειλών κατά της διεθνούς ειρήνης και ασφάλειας από πράξεις τρομοκρατίας (The Security Council 2001b).

Ακόμη, επισημαίνει την υποχρέωση όλων των κρατών να αποτρέπουν και να περιορίζουν τη χρηματοδότηση και δράση των τρομοκρατικών οργανώσεων στην επικράτειά τους, όπως επίσης και να μην οργανώνουν ή συνδράμουν σε τρομοκρατικές ενέργειες (Ibid).

Με δεδομένη τη διεθνή νομιμοποίηση για την ενεργοποίηση του κεφαλαίου 7 του Χάρτη του ΟΗΕ και του άρθρου 51 περί νόμιμης άμυνας διεθνής στρατιωτική αποστολή θα επέμβει στο Αφγανιστάν στις 7 Οκτωβρίου 2001 (Duroselle 2009:615).

Η Απόφαση S/RES/1378 του Σ.Α. (The Security Council 2001c) του ΟΗΕ που εκδόθηκε ένα μήνα αργότερα, τις 14 Νοεμβρίου 2001, θα επιβεβαιώσει εκ των υστέρων την απόφαση για την επέμβαση στο Αφγανιστάν. Στην Απόφαση προσάπτεται στην κυβέρνηση των Ταλιμπάν στο Αφγανιστάν ότι προσφέρει την επικράτεια της χώρας για την προετοιμασία τρομοκρατικών επιθέσεων από την al-Qaeda, τον Bin Laden, καθώς και άλλες τρομοκρατικές οργανώσεις. Πέραν τούτου τα ανωτέρω συνιστούν παραβίαση του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου και των θεμελιωδών δικαιωμάτων του ανθρώπου (Ibid).

Η Απόφαση ακόμη στήριζε την προσπάθεια του λαού του Αφγανιστάν για τον σχηματισμό νέας κυβέρνησης αντιπροσωπευτικού χαρακτήρα, που να θεμελιώνεται στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την τήρηση των διεθνών δεσμεύσεων της χώρας και που θα διευκολύνει τη μεταφορά ανθρωπιστικής αποστολής και την

επιστροφή των προσφύγων στη χώρα. Ακόμη, καλεί τις ένοπλες δυνάμεις του Αφγανιστάν να απόσχουν από οποιαδήποτε ενέργεια που αντίκειται στα ανθρώπινα δικαιώματα και να διασφαλίσει τη δημόσια ασφάλεια και ελευθερία. Αναφέρει επίσης ότι τα Ηνωμένα Έθνη θα πρέπει να διαδραματίσουν κεντρικό ρόλο στη διαμόρφωση της νέας κυβέρνησης (Ibid).

Καλεί επίσης τα κράτη-μέλη να συνδράμουν σε αυτόν τον σκοπό, να παράσχουν ανθρωπιστική βοήθεια στους Αφγανούς πολίτες και πρόσφυγες και να προσφέρουν μια μακροπρόθεσμη αρωγή για την κοινωνική και οικονομική ανάταση της χώρας. Τέλος, ενθαρρύνει τα κράτη-μέλη να διασφαλίσουν τη διατήρηση της ασφάλειας στις περιοχές που δεν βρίσκονται υπό τον έλεγχο των Ταλιμπάν και να προστατεύουν τους πολίτες του Αφγανιστάν, καθώς και το προσωπικό του ΟΗΕ καθώς και των διεθνών ανθρωπιστικών οργανισμών (Ibid).

Τέλος, με την Απόφαση S/RES/1386 (The Security Council 2001d) θα συσταθεί η Διεθνής Δύναμη Αρωγής για την Ασφάλεια (ISAF), βασιζόμενη στη Συμφωνία της Βόννης, με τη Μεγάλη Βρετανία να αναλαμβάνει εν προκειμένω την πρωτοβουλία της οργάνωσης και καθοδήγησής της ISAF. Αποστολή της ISAF ήταν η υποστήριξη της Μεταβατικής Κυβέρνησης του Αφγανιστάν και η διατήρηση της ασφάλειας στην Καμπούλ και την περιφέρεια. Κατά τη συνεδρίαση στη Βόννη αποφασίστηκε η σύσταση της Μεταβατικής Κυβέρνησης του Αφγανιστάν (ΑΙΑ), τοποθετώντας στην ηγεσία της τον Hamid Karzai (Crews & Tarzi 2008:116-117). Η Διεθνής Δύναμη Αρωγής για την Ασφάλεια θα απελευθερώσει στις 10 Νοεμβρίου 2001 την πόλη Mazar-e-Charif, τρεις δε ημέρες αργότερα την πρωτεύουσα Καμπούλ, ενώ στις 6 Δεκεμβρίου οι Ταλιμπάν στο Kandahar διαπραγματεύθηκαν την παράδοσή τους (Duroselle 2009:615).

Μέχρι το 2004 εξελέγει ο Karzai Πρόεδρος της χώρας από χίλιους εξακόσιους αντιπρόσωπους, θα έχει υιοθετηθεί Σύνταγμα και θα έχουν διενεργηθεί οι πρώτες ελεύθερες Προεδρικές εκλογές στη χώρα μετά την πτώση του καθεστώτος των Ταλιμπάν (Crews & Tarzi 2008:116-117).

Μετά τη διεθνή στρατιωτική επέμβαση στο Αφγανιστάν, η al-Qaeda διέφυγε στο Βόρειο Αφγανιστάν στα σύνορα με το Πακιστάν (Acharya et al. 2009, Angel et al. 2007:49-76). Η συγκεκριμένη περιοχή διοικείται από τις τοπικές φυλές βασισμένη σε ομοσπονδιακό σύστημα (FATA), όντας αυτόνομη από τις κυβερνήσεις του Αφγανιστάν και του Πακιστάν. Η FATA διαρθρώνεται δε σε επτά κρατίδια (Ibid): Bajaur, Kyber, Mohmand, Kurram, North Waziristan, Orakzai, South Waziristan. Η

δράση της al-Qaeda, όπως και άλλων τρομοκρατικών οργανώσεων στην αυτοδιοικούμενη περιφέρεια FATA οδήγησε στην αύξηση της αναρχίας και της εγκληματικότητας, στην επιβολή παράνομων φόρων και στην παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Ibid). Τα ανωτέρω στόχευαν στον έλεγχο του πληθυσμού και τη χρηματοδότησή τους. Ως αποτέλεσμα, οι στρατιωτικές δυνάμεις του Αφγανιστάν και της Διεθνούς Δύναμης Αρωγής επικέντρωσαν τις επιχειρήσεις τους στη συγκεκριμένη περιοχή (Ibid).

Μέσα στα πρώτα χρόνια των στρατιωτικών επιχειρήσεων στο Αφγανιστάν σκοτώθηκαν ηγετικά στελέχη της οργάνωσης, όπως ο υπεύθυνος επιχειρήσεων της οργάνωσης Mohammed Atef, ο στρατολογητής και χρηματοδότης της 11^{ης} Σεπτεμβρίου Ramzi bin al-Shib, ο Abu Zubaydah, ο ενορχηστρωτής της επίθεσης κατά του “USS Cole” Abd al-Rahim al-Nashiri, ο Khaled Sheikh Mohammad καθώς και ο οργανωτής της επίθεσης στο Μπαλί το 2002, Riduan Isamuddin (Angel 2006:32-33,67, Hoffman & Reinares 2014).

Η απώλεια ηγετικών στελεχών αλλά και τα αυξημένα μέτρα ασφαλείας σε παγκόσμιο επίπεδο μείωσαν το βαθμό εμπλοκής της al-Qaeda στις μετέπειτα μεγάλες τρομοκρατικές επιθέσεις, όπως στο Μπαλί το 2002 (Jemaah Islamiyah), στη Μομπάσσα το 2002 (al-Qaeda), στην Καζαμπλάνκα το 2003 και το 2007 (Salafia Jihadia), στο Ριάντ το 2003 (al-Qaeda), στην Κωνσταντινούπολη το 2003 (al-Qaeda), στη Μαδρίτη το 2004, στο Λονδίνο το 2005, στο Αλγέρι το 2007, στη Βομβάη το 2008, στη Σαναά το 2008 και στην Καμπάλα το 2010 (Ibid). Τέλος, ο χρόνος σχεδιασμού των μετέπειτα τρομοκρατικών επιθέσεων μειώθηκε μετά την 11^η Σεπτεμβρίου, κρατώντας ορισμένους μήνες και όχι χρόνια (Ibid).

Καθώς η al-Qaeda απώλεσε μεγάλο μέρος των βάσεων της στο Αφγανιστάν, η ύπαρξη χαλαρών δικτύων σε όλο το κόσμο βοήθησε στη δημιουργία βάσεων εκπαίδευσης στη Σαουδική Αραβία, στη Γαλλία και στη Μ. Βρετανία (Angel 2006:42-43,74-80). Ως αποτέλεσμα, συνελήφθησαν κατά ταύτα ισλαμιστές τρομοκράτες το 2002 και το 2003 από τις Γαλλικές και Βρετανικές αρχές στη Λυών και στο Λονδίνο υπό τη κατηγορία της παρασκευής του θανατηφόρου δηλητηρίου ρικίνη (ricin) (Ibid). Η λειτουργία της al-Qaeda μετεξελίχθηκε σε περισσότερο αποκεντρωμένη δομή βασιζόμενη σε μικρότερες οργανώσεις που λαμβάνουν άμεσα εντολές από τα ηγετικά στελέχη της κεντρικής οργάνωσης (Ibid).

Μία από τις βασικές οργανώσεις που συνεργαζόταν ήδη από το 1996 άμεσα με τον Osama bin Laden ήταν η οργάνωση Egyptian Islamic Jihad (EIJ) με ηγέτη τον

Ayman al-Zawahiri. Η δεύτερη τρομοκρατική οργάνωση που συνεργάστηκε επίσημα με την al-Qaeda ήταν η Salafist Group for Preaching and Compat (GSPC), η οποία διατηρούσε ήδη ανεπτυγμένο δίκτυο τρομοκρατών στην Ευρώπη, στην Αφρική και στο Καναδά (Ibid). Συνολικά έντεκα τρομοκρατικές οργανώσεις συντηρούσαν στενές ή περισσότερο χαλαρές σχέσεις με την al-Qaeda (Ibid): η Al-Itihaad al-islami από τη Σομαλία, η Dhamat Houmet Daawa Salafia από την Αλγερία, η EIJ την Αίγυπτο, η Moroccan Islamic Compatant Group από το Μαρόκο, η GSPC, η Harakat-ul-Jihad-Islami Bangladesh από το Μπαγκλαντές, η Harakat-ul-Mujahideen, όπως και η Jaish-e-Muhammad, η Laskar-e-Jhangvi, η Laskar-e-Taiba από το Πακιστάν και η Islamic Movement of Uzbekistan από το Ουζμπεκιστάν.

Με βάση τα διαθέσιμα στατιστικά στοιχεία του πανεπιστημίου Maryland (University of Maryland 2018), τεκμηριώνεται πως η al-Qaeda μετά την 11^η Σεπτεμβρίου έως και τον Αύγουστο του 2011 πραγματοποίησε 53 τρομοκρατικά χτυπήματα. Ειδικότερα, τα σαράντα πλήγματα εξ 'αυτών έλαβαν χώρα στο Αφγανιστάν και στο Πακιστάν και μόλις τέσσερα στη Δυτική Ευρώπη. Το 2002 και το 2003 πραγματοποιήθηκε το μεγαλύτερο μέρος των επιθέσεων, ενώ κατά τις επόμενες χρονιές σταδιακά θα μειωθούν στα τρία με τέσσερα το χρόνο. Τέλος, την περίοδο 2010-2011 θα πραγματοποιηθούν μόλις δύο τρομοκρατικές επιθέσεις.

Το 2011 μετά από υπόδειξη των μυστικών υπηρεσιών του Πακιστάν, οι αμερικανικές αντιτρομοκρατικές ειδικές δυνάμεις θα εντοπίσουν και θα εκτελέσουν τον ηγέτη της al-Qaeda, Osama bin Laden, θέτοντας έτσι τέλος στη δράση της τρομοκρατικής οργάνωσης, χωρίς ωστόσο να επηρεάζουν τη δράση των παρακλαδιών της ανά τον κόσμο.

2.4 Ίδρυση και επέκταση του ISIS

Εμπνευστής του σημερινού λεγόμενου «Ισλαμικού Κράτους» ήταν ο Ιορδανός, βεδουίνος στην καταγωγή, Ahmed Fadel al-Khalaylah γεννημένος το 1966 στην πόλη Az Zarqa, από την οποία πήρε και το όνομα με το οποίο έγινε γνωστός μετέπειτα ως Abu Musab al-Zarqawi (Zelin 2014:1, Michael G., 2007:339-340). Ο Zarqawi μεγαλωμένος σε μια από τις πιο κακόφημες πόλεις της χώρας από μικρή ηλικία ήταν γνωστός στις αρχές για την παραβατικότητά του (Ibid). Μετά την αποφυλάκισή του το 1989 για μία σειρά από αδικήματα ταξίδεψε στο Αφγανιστάν ώστε να ενισχύσει τον αγώνα των Ταλιμπάν κατά των Σοβιετικών (Ibid). Ο πόλεμος όμως κατ' αυτών είχε στο μεταξύ λάβει τέλος.

Εκεί ο Zarqawi επηρεάστηκε έντονα από τον ισλαμιστή Abu Mohammed al-Maqdisi με τον οποίο μετέβησαν στην Ιορδανία το 1993 ιδρύοντας την τζιχαντιστική οργάνωση “Bayaat al Imam” (Ibid). Οι αρχές της Ιορδανίας καταδίκασαν και τους δύο άντρες σε 15 χρόνια φυλάκιση με την κατηγορία της σύστασης τζιχαντιστικής οργάνωσης (Ibid). Το 1999 θα αποφυλακιστούν μετά από αμνηστία του Βασιλιά της Ιορδανίας Αμπντουλάχ Β. Το 1999 ο Zarqawi θα φύγει από τη Ιορδανία και θα κατευθυνθεί προς το Πακιστάν και το Αφγανιστάν. Τότε θα ιδρύσει και την πρώτη του μεγάλη τρομοκρατική οργάνωσή, την Jamaat al-Tawhid wa-l-Jihad (JTWJ), που σημαίνει Μονοθεϊσμός και Τζιχάντ (Ibid).

Οι ιδεολογικές διαφορές του Zarqawi με τον Osama bin Laden ήταν αρκετές. Ο Zarqawi θεωρούσε τα καθεστώτα στην Ιορδανία, στη Συρία, στην Αίγυπτο και στον Λίβανο ως τον βασικό εχθρό του μουσουλμανικού κόσμου, υιοθετώντας τη θεωρία του αποκαλούμενου ως “Near Enemy” (Michael G. 2007:341, Fishman B. 2006:20). Ακόμη, ο Zarqawi ήταν αντίθετος με τη στήριξη των Ταλιμπάν, ενώ θεωρούσε τους Σίιτες ως εχθρό κατηγορώντας τους ως αποστάτες (Ibid).

Ειδικότερα, βασικοί εχθροί του Zarqawi ήταν: οι ΗΠΑ, οι Σίιτες και οι ένοπλες δυνάμεις, οι αστυνομικές δυνάμεις και οι μυστικές υπηρεσίες του Ιράκ (Ibid). Παρόλ’αυτά, ο Zarqawi και ο Bin Laden μοιράζονταν ένα κοινό όνειρο, την ίδρυση ενός Χαλιφάτου (Ibid). Οι διαφορές αυτές δεν στάθηκαν εμπόδιο για τη μετέπειτα συνεργασία τους το 2001 μετά τη διεθνή επέμβαση στο Αφγανιστάν. Μάλιστα, στη μάχη Tora Bora η al-Qaeda χρησιμοποίησε τις δυνάμεις του Zarqawi. Μετά την ήττα των ισλαμιστών στη συγκεκριμένη μάχη, ο Zarqawi διέφυγε στο Ιράν και αργότερα στο Ιράκ (Ibid).

Κατά τη δεύτερη αμερικανική επέμβαση των ΗΠΑ στο Ιράκ το 2003, που έλαβε χώρα με τη στήριξη της Συμμαχίας των Προθύμων, θα καταρρεύσει το κοσμικό καθεστώς του δικτάτορα Saddam Hussein, θα προκληθεί αναρχία στο εσωτερικό της χώρας και θα αναδυθούν κατά ταύτα ισλαμιστικές οργανώσεις (Michael G. 2007:341-343). Το Μπααθικό Καθεστώς στο Ιράκ και ο ακραίος ισλαμιστής Zarqawi θα συνεργαστούν στο πόλεμο κατά των αμερικανικών δυνάμεων (Ibid). Το 2004 η οργάνωση Jamaat al-Tawhid wa-l-Jihad θα μετονομαστεί σε “al-Qaeda in Iraq” (AQI), δρώντας δε από το 2004 μέχρι το 2006 (Ibid). Τα τρομοκρατικά χτυπήματα, κυρίως επιθέσεις αυτοκτονίας, που οργάνωσε ο Zarqawi τις χρονιές 2003, 2004 και 2005 ήταν εκατοντάδες και έλαβαν χώρα στο Ιράκ και στην Ιορδανία (Ibid).

Το 2004 ο Zarqawi θα δηλώσει πίστη στον Osama bin Laden (bayat). Παρά τις διαφωνίες μεταξύ τους, για το αν έπρεπε δηλαδή να στηρίξουν τον αγώνα των Αράβων εναντίον του Ισραήλ (Near Enemy) ή να πολεμήσουν τα κοσμικά καθεστώτα στη Μέση Ανατολή και στα Βαλκάνια (Far Enemy), ο Zarqawi θεωρείτο κομβικός παράγοντας για την ανάπτυξη του ισλαμισμού στο Ιράκ, διατηρούσε ωστόσο έναν ανεξάρτητο ρόλο αποστασιοποίησης από την ηγεσία της al-Qaeda (Michael G., 2007:346-347, Fishman B. 2006:21-22, Katzman 2009:26). Η ιδεολογία του Zarqawi στηριζόταν στις ρήσεις του Sayyid Qutb κατηγορώντας το νέο καθεστώς στο Ιράκ που εγκαθιδρύθηκε το 2005 για Jahiliyya, δηλαδή άγνοια του λόγου του Αλλάχ (Ibid).

Η στρατηγική του Zarqawi στο Ιράκ εκδηλωνόταν σε δύο πτυχές: την εκδίωξη των δυνάμεων της Συμμαχίας των Προθύμων από τη χώρα και την έναρξη ενός εμφυλίου πολέμου ανάμεσα στους Σίιτες και τους Σουνίτες ώστε να εμπεδώσει τη στήριξη των σουνιτών φυλάρχων (Ibid). Η ηγεσία της al-Qaeda ήρθε σε άμεση αντιπαράθεση με τον Zarqawi, θεωρώντας ως μέγιστο λάθος την εναντίωση κατά της πλειοψηφούσας κοινότητας των Σιιτών στο Ιράκ και τη μετέπειτα διαρραγή του πανισλαμικού αντιδυτικού μετώπου (Ibid). Ο εμφύλιος πόλεμος θα λάβει χώρα στο Ιράκ εντέλει τον Φεβρουάριο του 2006 μετά την εκδήλωση τρομοκρατικής επίθεσης του AQI στο Σιτικό τζαμί al-Askari στην πόλη Samarra, και προκαλώντας την οργή των σιιτών (Ibid).

Το Ιούνιο του 2006 οι αμερικανικές, ιορδανικές και βρετανικές μυστικές υπηρεσίες θα εντοπίσουν τον Zarqawi σε κατοικία σε προάστιο της Βαγδάτης και θα τον σκοτώσουν με αεροπορικό βομβαρδισμό. Αντικαταστάτης του Zarqawi στην ηγεσία του Ιρακινού δικτύου της al-Qaeda ορίστηκε ο Αιγύπτιος Abu Hamza al-Muhajer (Michael G. 2007:347, Hoffman & Reinares 2014:619).

Ήδη ωστόσο από τον Ιανουάριο του 2006 η οργάνωση al-Qaeda in Iraq είχε ιδρύσει ένα νέο οργανισμό, το Mujahideen Shura Council (MSC), με σκοπό την ένωση των σουνιτικών ισλαμιστικών οργανώσεων στο Ιράκ (Kirdar 2011:5). Τον Οκτώβριο του ίδιου έτους θα συσταθεί παρά ταύτα η οργάνωση «Ισλαμικό Κράτος του Ιράκ» (ISI) υπό την καθοδήγηση του Εμίρη Abu Omar al-Baghdadi. Το ISI μέχρι τα τέλη του 2006 είχε επιτύχει να καταστεί οικονομικά ισχυρό, αγγίζοντας τα 70-200 εκατομμύρια δολάρια έσοδα σε ετήσια βάση μέσω απαγωγών και παράνομου εμπορίου πετρελαίου (Hashim A.S. 2014:72-73, Acun C. 2014:2, Lister 2014:8-9).

Η έλλειψη ωστόσο του απαραίτητου προσωπικού, καθώς και η αυταρχική διοίκηση του ISI θα οδηγήσουν το 2007 στην απώλεια της υποστήριξης του από τους σουνίτες φυλάρχους. Μάλιστα, οι φύλαρχοι και οι αντάρτες ισλαμιστές κήρυξαν Sahwa (Αφύπνιση), στρεφόμενοι κατά του ISI και συνεργαζόμενοι με τις ΗΠΑ, με αντάλλαγμα οικονομικά οφέλη και την ένταξή τους στο κρατικό μηχανισμό του Ιράκ (Ibid). Μέχρι το 2008 το ISI είχε πλέον ηττηθεί, συνεχίζοντας ωστόσο κατά ταύτα σποραδικές τρομοκρατικές επιθέσεις. Τον Απρίλιο του 2010 οι ηγέτες του ISI, Abu Ayub al-Masri και Abu Umar Abdullah al-Rashid al-Baghdadi σκοτώθηκαν από τις αμερικανικές και τις συνεργαζόμενες ιρακινές δυνάμεις. Ενώ, ακολούθως, εξουδετερώθηκε το μεγαλύτερο μέρος των χρηματοδοτών και των υπεύθυνων στρατολόγησης της οργάνωσης (Ibid).

Το 2011 θα ξεσπάσει η Αραβική Άνοιξη στην Τυνησία μετά τον αυτοπυρπολισμό ενός πλανόδιου πωλητή, του Mohamed Bouazizi, η οποία θα εξαπλωθεί ταχύτατα σε όλο σχεδόν το Μαγκρέμπ και τις χώρες της Μέσης Ανατολής (Fukuyama 2015:429). Αποτέλεσμα τούτου ήταν η ανάφλεξη στην Αίγυπτο, το Μαρόκο και την Τυνησία, όπου θα εκλεγούν ισλαμιστικές κυβερνήσεις. Παράλληλα, η Λιβύη, η Συρία και η Υεμένη θα εμπλακούν σε μακροχρόνιους εμφυλίους πολέμους (Roy 2017a:128, Krishnan A. (2019:3-4).

Συγκεκριμένα στη Συρία θα ξεκινήσουν διαδηλώσεις υποστηρίζοντας τη θέσπιση μεταρρυθμίσεων για την οικοδόμηση των δημοκρατικών θεσμών στη χώρα (Ibid). Ωστόσο, γρήγορα τα πράγματα οδηγήθηκαν σε βίαιες αναταραχές κατά του καθεστώτος Bashar al-Assad. Λόγω της βιαιότητας με την οποία αντιμετώπισε το καθεστώς τους διαδηλωτές η κυβέρνηση και οι αντάρτες οδηγήθηκαν σε ένοπλη αντίσταση για την ανάδειξη νέας εξουσίας στη χώρα (Ibid).

Μάλιστα, τον Ιούλιο του 2011 οι ένοπλες ομάδες της αντιπολιτεύσεως θα ενωθούν και θα σχηματίσουν τον Ελεύθερο Συριακό Στρατό (FSA), τον οποίο θα στηρίξουν με οικονομική βοήθεια και πολεμικό υλικό οι σύμμαχοι των ΗΠΑ: το Κατάρ, η Τουρκία και η Σαουδική Αραβία (Ibid). Καθώς όμως οι τρεις χώρες αντιμετώπιζαν έλλειμμα τεχνογνωσίας στο κομμάτι των υπηρεσιών πληροφοριών ζήτησαν την άμεση αμερικανική συνδρομή (Ibid).

Το 2012 ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Μπαράκ Ομπάμα θα αποφασίσει να στηρίξει έμπρακτα τον Ελεύθερο Συριακό Στρατό με οικονομική βοήθεια 25 εκατομμυρίων δολαρίων, καθώς και με τη χορήγηση επιπλέον 64 εκατομμυρίων δολαρίων σε ανθρωπιστική βοήθεια. Ανέλαβε δε την εκπαίδευση και την προμήθεια τους σε

πολεμικό υλικό μέσω των εδαφών της Τουρκίας, της Σαουδικής Αραβίας και του Κατάρ (Ibid).

Στον εν εξελίξει συριακό εμφύλιο πόλεμο εμφανίστηκε το 2011 η ισλαμιστική οργάνωση Jabbat Al-Nusra li-Ahl ash-Sham (Μέτωπο Υποστήριξης του Λαού του Sham). Ηγέτης της ο Abu Mohammad al-Jawlani που εγκαθιδρύθηκε εκμεταλλευόμενος την αναρχία στη χώρα (Νόιμαν Π. Ρ. 2016:88, Styszynski Μ., 2014:10). Η ισλαμιστική οργάνωση του al-Jawlani απομακρύνθηκε από το ριζοσπαστικό ισλάμ και τον Ουαχαμπισμό και υιοθέτησε πιο πραγματιστικούς στόχους. Αντιπολιτεύθηκε το Μπααθικό καθεστώς της Συρίας, αντλώντας υποστηρικτές ανάμεσα από τους Σύριους ισλαμιστές, οι οποίοι είχαν εκπαιδευτεί στο πλαίσιο της αμερικανικής επέμβασης στο Ιράκ το 2003. Ενώ, διεκήρυττε παράλληλα πίστη στην al-Qaeda (Ibid).

Από την άλλη πλευρά, στο Ιράκ μετά το θάνατο των δύο ισλαμιστών ηγετών Abu Ayub al-Masri και Abu Umar Abdullah al-Rashid al-Baghdadi, καθώς και τη συρρίκνωση της δράσης του ISI, την καθοδήγηση του ισλαμιστικού κινήματος στο Ιράκ ανέλαβε ο ιρακινός Στρατηγός Haji Bakr (Νόιμαν Π. Ρ. 2016:90-92, Steinberg 2014:5-6, Tziarras 2017:98). Υπό την ηγεσία του το ISI αναδιοργανώθηκε, αντλώντας μέλη από τους μπααθιστές που δεν μπορούσαν να ενταχθούν στον ιρακινό στρατό, καθώς και από άλλους ισλαμιστές (Ibid).

Ακολούθως, ο Haji Bakr πρότεινε το 2007 τον Abu Bakr al-Baghdadi για ένταξη στο MSC (Majlis Shura Al Mujahideen) (Ibid). Τούτο λάμβανε χώρα με την έγκριση του Zawahiri και της ηγεσίας της al-Qaeda, καθώς ήταν γνωστός για το Ισλαμιστικό παρελθόν. Τούτο αποδιδόταν στο ότι είχε φυλακιστεί από τις αμερικανικές δυνάμεις στο στρατόπεδο κράτησης Μπούκα, λόγω της δράσης του κατά των καθεστωτικών στρατευμάτων στο Ιράκ και της ένταξής του στη συνέχεια στην ισλαμιστική οργάνωση του Zarqawi, χωρίς όμως να έχει αναλάβει ηγετικό ρόλο μέχρι τότε (Ibid).

Ο Abu Bakr al-Baghdadi θεωρείτο από τους ακολούθους του ως δάσκαλος, έχοντας αποφοιτήσει από το Ισλαμικό Πανεπιστήμιο της Βαγδάτης, ολοκληρώνοντας εκεί τις διδακτορικές του σπουδές, ενώ προερχόταν κατά ταύτα από μια αμιγώς θρησκευτική οικογένεια με τα μέλη της να είναι κυρίως ιμάμηδες και δάσκαλοι του Ισλάμ (Alexander & Alexander 2015:114).

Με την έναρξη της Αραβικής Άνοιξης ο Abu Bakr al-Baghdadi επεξέτεινε τη δράση του ISI στο Ιράκ καταλαμβάνοντας πεδία στις νότιες και βόρειες περιοχές της

χώρας που κατοικείται από Σίιτες και κούρδους αντίστοιχα. Επιπλέον, το 2012 ο ανωτέρω πραγματοποίησε εκτεταμένες επιθέσεις σε ιρακινές φυλακές για την απελευθέρωση εκατοντάδων ανώτατων μελών της οργάνωσης που είχαν καταδικασθεί σε θάνατο (Νόιμαν Π. Ρ. 2016:90-92, Steinberg 2014:5-6, Acun C. 2014:3, Lister 2014:11-13, Wilson 2017:2). Σημαντική απόφαση για την αύξηση της επιρροής του ISI θεωρείται η επίθεση στη Συρία, ενισχύοντας τον εμφύλιο στη χώρα με τη σύμφωνη γνώμη της al-Qaeda (Ibid). Ήδη η δράση της Al-Nusra κατά του καθεστώτος του Bashar al-Assad ήταν ιδιαίτερα εκτενής, αντιδρώντας κατά ταύτα στην παρείσφρηση του ISI στα εσωτερικά πράγματα της χώρας (Ibid). Η Al-Nusra αριθμούσε 2.000 μέλη, και ανέπτυξε δυνάμεις στη Δαμασκό, στη Dera'a στα νότια και στο Idlib και στο Aleppo στα βόρεια της χώρας (Ibid).

Ο Haji Bakr ζήτησε από τον Jawlani να δηλώσει πίστη στο ISI, ωστόσο εκείνος αρνήθηκε. Τότε, ο Abu Bakr al-Baghdadi το 2013 εξήγγειλε την ενσωμάτωση της Al Nusra στο ISI, χωρίς τη συναίνεση του al-Jawlani. Αποτέλεσμα της ένωσης των δύο οργανώσεων ήταν η δημιουργία της οργάνωσης ad-Dawlat al-Islamiyya fi-l 'Iraq wa ash-Sham, που παρέπεμπε στο Ισλαμικό Κράτος του Ιράκ και του ash-Sham. Ως ash-Sham νοείται η Δαμασκός, αλλά και οι χώρες της Ανατολής (Λεβάντε) εν γένει. Ο Jawlani θα καταφέρει να διατηρήσει την αυτονομία της al-Nusra, ωστόσο θα χάσει τη στήριξη χιλιάδων ξένων μαχητών, οι οποίοι και θα μεταπηδήσουν στο ISIS (Ibid).

Στο Ιράκ, με τις συμμαχικές και αμερικανικές δυνάμεις να εγκαταλείπουν τη χώρα σταδιακά από το 2007 έως το 2012, το ISIS είχε το ελεύθερο να ενδυναμωθεί από το 2011 μέχρι το 2014 κατακτώντας περιοχές του. Τον Ιούνιο και Ιούλιο του 2013 το ISIS ανέπτυξε την επιχείρηση "Soldier's Harvest" κατά των ιρακινών στρατευμάτων, ενώ εξαπέλυσε επιθέσεις κατά της Al-Nusra στη Raqqa και στο Aleppo (Tziarras 2017:98-103, Oosterveld & Bloem 2017, Sky 2017:10, Khedery 2015:33, Wilson 2017:2, US-Iraq Status of Forces Agreement Nov. 17, 2008). Τον Ιούνιο του 2014 οι δυνάμεις του ISIS κατέλαβαν τη Μοσούλη, τη δεύτερη μεγαλύτερη πόλη του Ιράκ. Η δημιουργία του ISIS ωστόσο δεν αφορούσε στην ίδρυση απλά και μόνο μίας οργάνωσης, αλλά κυρίως στη δημιουργία ενός κρατικού μορφώματος με σύνορα, πληθυσμό και κρατικό μηχανισμό στα σύνορα Συρίας και Ιράκ, χωρίς ωστόσο τούτο να αποκτήσει διεθνή νομιμοποίηση και αναγνώριση (Ibid). Στις 29 Ιουνίου 2014, την πρώτη μέρα του Ραμαζανιού, ο al-Badghati θα ανακηρύξει

το Ισλαμικό Κράτος με πρωτεύουσα τη Raqqa, μετονομάζοντας την οργάνωση σε Dawlat al-Islamiyya, αρνούμενος τα σύνορα που όριζε η σύμβαση Sykes-Picot (Ibid).

Πλέον η κυβέρνηση του Bashar al-Assad είχε να αντιμετωπίσει όχι μόνο τον υποστηριζόμενο από τις ΗΠΑ Ελεύθερο Συριακό Στρατό, αλλά και το όλο και αυξανόμενο σε επιρροή Ισλαμικό Κράτος. Παράλληλα, οι αμερικανικές δυνάμεις υποστήριζαν και τις κουρδικές δυνάμεις που εκτείνονται στη Νοτιοανατολική Τουρκία, στη Βόρεια Συρία και στο Βόρειο Ιράκ, με στόχο την απώθηση του ISIS από τα εδάφη τους και ιδιαίτερα από την πόλη Kobani, αλλά και μετέπειτα τη διεκδίκηση της εθνικής αυτονομής τους (Krishnan 2019:4-5, Guidero & Hallward 2019:33, Allison 2013:795-823).

Οι ΗΠΑ το 2014 θα αυξήσουν την οικονομική βοήθεια προς τον FSA στα 500 εκατομμύρια δολάρια με στόχο την εκπαίδευση μαχητών κατά του ISIS σε κέντρα εκπαίδευσης στην Ιορδανία και στην Τουρκία, χωρίς να προβλέπει ωστόσο τη φυσική παρουσία του αμερικανικού στρατού στη χώρα (Ibid). Το Σεπτέμβριο του 2015 η Ρωσία θα παρέμβει στρατιωτικά και θα θέσει στη διάθεση του Assad μαχητικά αεροσκάφη Su-30SM, Su24M και βομβαρδιστικά Su-34, πλήττοντας κατά ταύτα στρατηγικά σημεία σε περιοχές διοικούμενες από το ISIS, το Χαλέπι και το Deil al-Zor (Ibid).

Η Ρωσία διαθέτει από το 1971 ναυτική βάση στο Tartus της Συρίας, γι' αυτόν τον λόγο και στηρίζει το καθεστώς Assad (Ibid). Ενδεχόμενη πτώση του θα στερούσε μεγάλο μέρος της επιρροής της Μόσχας στις πολιτικές εξελίξεις της Μέσης Ανατολής (Ibid). Η αυξανόμενη πίεση προς την αμερικανική πλευρά για εμπλοκή στο χώρο θα αναγκάσει την Ουάσιγκτον να αποστείλει 300 στρατιωτικούς με στόχο να καθοδηγήσουν τα κουρδικά στρατεύματα (Ibid). Μέχρι το 2018, η αμερικανική παρουσία προσδιορίζεται σε 2000 στρατιώτες στη Βόρεια Συρία (Ibid).

Παρά ταύτα, οι πολύπλοκες σχέσεις μεταξύ των δρώντων κατά τη διάρκεια του Εμφυλίου στη Συρία, καθώς και η κλασσική ασάφεια ως προς το ποιος θεωρείται τρομοκράτης, οδήγησε δια της εποικοδομητικής ασάφειας εκ μέρους της Τουρκίας και του Κατάρ, που συνεισέφεραν έμμεση οικονομική και υλική στήριξη στις δυνάμεις του ISIS, ενώ και ο FSA θα κατηγορηθεί για παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Krishnan 2019:8).

Η πορεία της αύξησης των εδαφών ευρισκόμενων υπό τον έλεγχο του ISIS, καθώς και η μετέπειτα απώλειά τους αποτυπώνεται στον πίνακα 1:

Πίνακας 1 Εδαφικές Κτήσεις-Απώλειες ISIS (2014-2019)

Μήνας/Έτος	Γεγονός
Ιούνιος 2013	Επιχείρηση ISIS Soldier's Harvest κατά ιρακινών στρατευμάτων
Αύγουστος 2013	Επίθεση ISIS κατά al-Nusra σε Ράκκα και Χαλέπι
Δεκέμβριος 2013	Κατάκτηση Φαλούτζα και Ραμάντι από ISIS
Ιανουάριος 2014	Κατάκτηση Raqqa από ISIS και κήρυξη της ως Πρωτεύουσα Ισλαμικού Κράτους
Ιούνιος 2014	Κατάκτηση Μοσούλης, Τικρίτ και επαρχίας Deir Ezzor από ISIS
Αύγουστος 2014	Κατάκτηση πόλεων Sinjar, Zumar, φράγματος Μοσούλης, και αεροδρόμιο Taqba από ISIS
Σεπτέμβριος 2014	Επίθεση ISIS στο Κομπάνι
Ιανουάριος 2015	Εκδίωξη ISIS από το Κόμπανι από κούρδους μαχητές και στρατό των ΗΠΑ
Απρίλιος 2015	Κατάκτηση παλαιστινιακού προσφυγικού κέντρου στη Δαμασκό από ISIS
Μάιος 2015	Κατάκτηση πόλεων Ramadi (Ιράκ), Παλμύρα (Συρία), Σύρτη (Λιβύη) από ISIS
Ιούνιος 2015	Ανακατάληψη πόλης Tal Abyad και στρατιωτικής βάσης Ain Issa από κούρδους μαχητές
Οκτώβριος 2015	Ανακατάληψη βορειοδυτικής επαρχίας Χαλεπιού από το ISIS και του Δωλιστηρίου στην πόλη Baiji (Ιράκ) από τις ιρακινές δυνάμεις
Νοέμβριος 2015	Ανακατάληψη πόλης Sinjar (Ιράκ) από ιρακινές δυνάμεις
Δεκέμβριος 2015	Ανακατάληψη πόλης Ramadi (Ιράκ) από ιρακινές δυνάμεις
Απρίλιος 2016	Κατάληψη της πόλης Hit (Ιράκ) από Ιρακινά στρατεύματα και της πόλης Rai (Συρία) από το ISIS
Μάιος 2016	Κατάληψη μονάδων φυσικού αερίου στην Παλμύρα από ISIS και της πόλης Rutbah από ιρακινά στρατεύματα
Ιούνιος 2016	Ανακατάληψη της πόλης Fallujah από ιρακινά στρατεύματα
Ιούλιος 2016	Κατάληψη πόλης Manbij (Συρία) από αντάρτες και στρατό των ΗΠΑ
Αύγουστος 2016	Ανακατάληψη της πόλης Sirte (Λιβύη) από λιβυκό στρατό
Οκτώβριος	Κατάληψη των πόλεων Dabiq & Qaraqosh (Συρία) από Σύριους αντάρτες και στρατό των ΗΠΑ και κατάληψη πόλης Rutba (Ιράκ) από ISIS
Δεκέμβριος 2016	Ανακατάληψη της Palmyra από το ISIS
Ιανουάριος 2017	Ανακατάληψη του 70% της Μοσούλης από τις Ιρακινές Δυνάμεις
Μάρτιος 2017	Ανακατάληψη Μοσούλης από τις Ιρακινές Δυνάμεις
Απρίλιος 2017	Εισβολή Συριακού Δημοκρατικού Στρατού (SDA) στα προάστια της Raqqa
Ιούλιος 2017	Κατάληψη Μοσούλης και Χαλεπιού από ιρακινά και συριακά στρατεύματα
Οκτώβριος 2017	Κατάληψη πόλεων Hawija και Raqqa από τις δυνάμεις ανταρτών, του

	Ιράκ και ΗΠΑ
Νοέμβριος 2017	Ανακατάληψη πόλεων Qalm και Rawa από συριακές και ιρακινές δυνάμεις
Σεπτέμβριος 2018	Κατάληψη πόλης Deir el-Zour (Συρία) από τον SDA
Μάρτιος 2019	Απώλεια πόλης Baghouz (Συρία) από τον SDA και απελευθέρωση Συρίας από ISIS

(Πηγή: Aljazeera 2017, Tara 2015, CNN 2019, Cameron 2018)

2.5 Δομή και οργάνωση του ISIS

Στο απόγειο της ισχύος του το Φθινόπωρο του 2014 το ISIS κατάφερε να ελέγχει στο Ιράκ μια περιοχή 58.372 τετραγωνικών χιλιομέτρων με πληθυσμό πάνω από 6,3 εκατομμύρια ανθρώπους. Οι πόλεις που κατέκτησε το ISIS ήταν στρατηγικής ή πολιτιστικής σημασίας, όπως το Ramadi, η Fallujah, η Mosul, το Tikrit, το Bayji και η Sinjar. Στη Συρία κατάφερε να ελέγχει μια έκταση 47.497 τετραγωνικών χιλιομέτρων και 3.3 εκατομμύρια πληθυσμό. Αυτό αναλογεί στο 33% του Ιράκ και στο 40% της Συρίας (Court & Den Hond 2017:15, Jones et al. 2017:20), έκταση μεγαλύτερη από την επικράτεια της Μεγάλης Βρετανίας (Walt 2015:42). Ωστόσο, πέρα από τη Συρία και το Ιράκ, το Ισλαμικό Κράτος είχε υπό τον έλεγχό του περιφέρειες σε τρεις άλλες χώρες, στην πόλη Darna της Λιβύης (Alexander & Alexander 2015:110), στο Αφγανιστάν και στη Νιγηρία (Prickett, 2017).

Όσον αφορά στη δομή και την οργάνωση του ISIS ως ανώτατος ηγέτης αναγνωρίζεται ο Χαλίφης, ο Abou Bakr al-Baghdadi. Σ' αυτόν δηλώνει πίστη όλος ο πληθυσμός της επικράτειάς του. Ο Χαλίφης συγκεντρώνει στο πρόσωπό του τις τρεις εξουσίες: τη νομοθετική, την εκτελεστική και τη δικαστική (Chaumette 2014, de Bont et al. 2017:6). Ο ίδιος συνιστά και το ενοποιητικό στοιχείο της μουσουλμανικής κοινότητας (Ummah). Η νομιμοποιητική βάση των εξουσιών του Χαλίφη είναι πολιτική και θρησκευτική, με τον ίδιο να αναγνωρίζεται ως συνεχιστής των διαδόχων του Μωάμεθ (Ibid).

Η διοίκηση του Ισλαμικού Κράτους είναι αποκεντρωμένη διαθέτοντας δύο κυβερνήσεις και δύο πρωθυπουργούς, έναν για τη διοίκηση της Συρίας και έναν για τη διακυβέρνηση του Ιράκ (Chaumette 2014, Alexander & Alexander 2015:111). Το ISIS διατήρησε τη διοικητική δομή της Συρίας και του Ιράκ, ωστόσο αντικατέστησε το προσωπικό με σουνίτες, καταφέροντας μάλιστα να αυξήσει την αποδοτικότητα της κρατικής λειτουργίας σε σχέση με τις προηγούμενες διοικήσεις, μέσω της επιβολής του αυταρχικού καθεστώτος (Prickett, 2017).

Η επικράτεια του ISIS διοικείται από οκτώ υπουργεία (diwans) (Chaumette, 2014): Το υπουργείο Πολέμου, το οποίο διαχειρίζεται τα συντάγματα του πυροβολικού, των ελεύθερων σκοπευτών, των αρμάτων, των ειδικών δυνάμεων και των συνοριοφυλάκων. Το Υπουργείο Στρατιωτικών Υποθέσεων, το οποίο έχει την αρμοδιότητα επί των παραγωγικών δομών και του εφοδιασμού των στρατιωτών. Το Υπουργείο Πληροφοριών (Amniyat), στις αρμοδιότητες του οποίου είναι η διαχείριση των πληροφοριών και η ασφάλεια της χώρας, ενώ ειδικό τμήμα του ασχολείται με τον συντονισμό των επιθέσεων αυτοκτονίας.

Το Υπουργείο Προπαγάνδας, το οποίο διαχειρίζεται την επικοινωνιακή πολιτική μέσω και της παραγωγής βίντεο, των κοινωνικών δικτύων και των εφημερίδων του ISIS Dabiq και Dar Al-Islam (Ibid). Ο διοικητικός μηχανισμός του Ισλαμικού Κράτους περιλαμβάνει επίσης το Υπουργείο Υγείας, το Υπουργείο Παιδείας, το Υπουργείο Δικαιοσύνης και το Υπουργείο Οικονομικών (Ibid). Η δομή της εκτελεστικής εξουσίας του ISIS αναπτύσσεται στο Γράφημα 2.1.

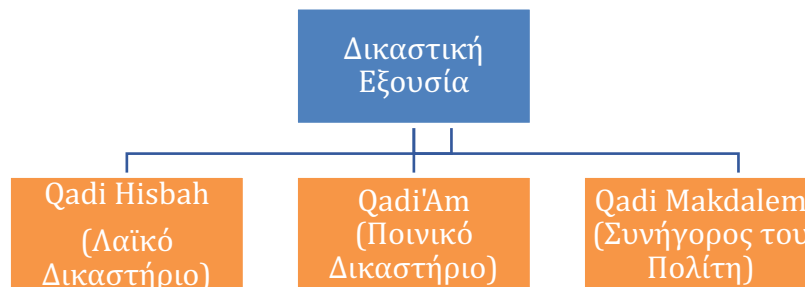
Γράφημα 2-1 Δομή Εκτελεστικής Εξουσίας Ισλαμικού Κράτους (Πηγή: Chaumette 2014)

Ακόμη, σύμφωνα με τους Alexander & Alexander (2015) η επικράτεια του Ισλαμικού Κράτους έχει διαιρεθεί σε 12 περιφέρειες/διοικήσεις, 6 στη Συρία και 6 στο Ιράκ: του Salaheddin, του Kirkuk, του νότιου και στο μέσο του Ευφράτη, των παραμεθόριων κτήσεων του ISIS, της Anbar και της Βαγδάτης. Επιπροσθέτως, συμβουλευτικό ρόλο στον Ανώτατο Ηγέτη του Ισλαμικού Κράτους παίζουν μια σειρά από συμβούλια, όπως είναι το Συμβούλιο Οικονομικών, το Συμβούλιο Ηγεσίας που ασκούσε νομοθετική εξουσία, το Στρατιωτικό Συμβούλιο, το Νομικό Συμβούλιο, το Συμβούλιο Υποστήριξης Ξένων Μαχητών, το Συμβούλιο Ασφαλείας, το Συμβούλιο

Πληροφοριών, το Συμβούλιο Πολέμου, το Συμβούλιο της Shura και το Συμβούλιο Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης. Το τελευταίο διαχειρίζεται την προπαγάνδα προς το εξωτερικό, ενώ το Συμβούλιο της Shura έχει ως βασική του αρμοδιότητα τη διασφάλιση της «σωστής» εφαρμογής του Ισλαμικού Δικαίου στα όργανα του Ισλαμικού Κράτους (Alexander & Alexander 2015:111).

Στο Ισλαμικό Κράτος η δικαστική εξουσία ασκείται από τρεις θεσμούς, όπως καταγράφονται στο γράφημα 2.2. Το Qadi Hisbah, δηλαδή ένα Λαϊκό Δικαστήριο στο οποίο επιβάλλονται ποινές χωρίς να έχει προηγηθεί σύλληψη. Το Qadi' Am, το οποίο αναλαμβάνει υποθέσεις του ποινικού δικαίου. Καθώς και το Qadi Makdalem, το οποίο αναλαμβάνει την υπεράσπιση πολιτών έναντι του κράτους.

Την επιβολή των νόμων την αναλαμβάνει η ισλαμική αστυνομία (shultat islamiya). Βασική πηγή δικαίου για τη Δικαστική Εξουσία συνιστά η Sharia (Chaumette A. 2014, Richani 2016: 10-11).

Γράφημα 2-2 Δομή Δικαστικής Εξουσίας Ισλαμικού Κράτους (Πηγή: Chaumette 2014)

Τι εννοούμε όμως αναφερόμενοι στη Sharia; Αποτελεί ένα σύστημα κανόνων, το οποίο είναι θεόσταλτο. Ο ρόλος των νομοθετών περιορίζεται εν προκειμένω στην εφαρμογή των κανόνων αυτών. Η λέξη Sharia σημαίνει «Νόμος του Θεού» και οι δύο βασικές πηγές της είναι το Κοράνι και οι Σόννες του Προφήτη Μωάμεθ (Johnson & Sergie 2014, Quraishi-Landes 2015). Η Sharia αποτελεί δημιούργημα νομοκανονιστών μετά τον θάνατο του Μωάμεθ το 632 μ.χ., έχοντας ως στόχο την καταγραφή δοξασιών, των καθημερινών συνηθειών καθώς οικογενειακών και θρησκευτικών καθηκόντων, όπως και κανόνων οικονομικής διαχείρισης που είχε υιοθετήσει ο Προφήτης Μωάμεθ που ορίζονται κατά ταύτα ως hadith (Ibid).

Το Κοράνι, που σημαίνει ανάγνωση, αποτελεί τον λόγο του Θεού, ο οποίος αποκαλύφθηκε από τον Αρχάγγελο Γαβριήλ στον Προφήτη Μωάμεθ. Οι Προφύτες

που αναγνωρίζει το Ισλάμ κατά χρονολογική σειρά είναι ο Νώε, ο Μωσής, ο Ααρών, ο Ιωάννης, ο Ιησούς και τέλος ο Μωάμεθ (Berkey 2003:59, Πεντάκης 2006:13-17). Το Κοράνιο αποτελείται από 114 Κεφάλαια (Σούρες), χωρισμένα σε εδάφια που κυμαίνονται από 3 έως 286 (Ibid). Το Κοράνιο δεν είναι χωρισμένο χρονολογικά, με βάση δηλαδή τη χρονική στιγμή που ειπώθηκαν τα εδάφια από τον Μωάμεθ, αλλά σύμφωνα με το μέγεθος των εδαφίων από το μεγαλύτερο προς το μικρότερο (Ibid).

Έως το 632μ.Χ. το Ισλάμ και το Κοράνιο δεν είχαν αναπτυχθεί με τη μορφή που έχουν λάβει σήμερα (Ibid). Η μεταφορά των εδαφίων από τον Μωάμεθ γινόταν είτε προφορικά, είτε μέσω διαφόρων καθημερινής χρήσεως υλικών, όπως φύλλα και πέτρες (Ibid). Η περίοδος των τεσσάρων Χαλίφηδων θεωρείται ιδιαίτερα σημαντική για τη δημιουργία του Κορανίου, καθώς ο πρώτος Χαλίφης, ο Αμπού Μπεκρ ξεκίνησε τη συγκέντρωση και την καταγραφή των εδαφίων (Ibid). Ακολούθως, ο δεύτερος Χαλίφης στη διαδοχή, Ομάρ (Umar), ευθύνεται για την ολοκλήρωση της καταγραφής του Κορανίου και τη διανομή του σε αντίτυπα. Ωστόσο, αφού ο τρίτος Χαλίφης, Οθμάν, διαπίστωσε λάθη κατά την καταγραφή, ανέλαβε να διαμορφώσει την τελική μορφή του Κορανίου και να καταστρέψει όλα τα άλλα αντίτυπα (Ibid).

Οι Σόννες του Μωάμεθ αποκαλούνται και *fiqh*, που σημαίνει «Κατανόηση». Οι κανόνες *fiqh*, σε αντίθεση με το Κοράνι, είναι ανθρώπινο δημιούργημα και αφορούν σε ζητήματα κληρονομικού και οικογενειακού δικαίου (Quraishi-Landes 2015). Ωστόσο, η έννοια των κανόνων αυτών που κάθε φορά ο νομοθέτης τους αποδίδει δεν είναι σταθερή, αλλά διέπεται από υποκειμενικότητα (Ibid). Ακόμη, πηγή της Sharia θεωρούνται οι κανόνες *siyasa* (Ibid).

Οι κανόνες αυτοί είναι δημιούργημα των ηγετών μουσουλμανικών καθεστώτων με σκοπό την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος και της διατήρησης της κοινωνικής και πολιτικής ασφάλειας (Ibid). Οι κανόνες αυτοί δεν αποτελούν προϊόν ανάγνωσης ιερών κειμένων, αλλά είναι ρεαλιστικοί κανόνες που έχουν ως στόχο την εξυπηρέτηση του δημοσίου συμφέροντος, της καθημερινής διακυβέρνησης και της κατά ταύτα επιβολής των νόμων (Ibid).

Η σχέση του ISIS με τον πληθυσμό που κατοικεί στις διοικούμενες περιοχές διέπεται από δύο αρχές την αρχή της Hijra (Εγίρας), δηλαδή της επιστροφής στη γη του Ισλάμ και της Bay'ah, δηλαδή την πράξη υποταγής στον Χαλίφη (Chaumette A. 2014).

Επίσης, το ISIS προβάλλει ιδιαίτερα το στοιχείο της κοινής αραβικής εθνικότητας της κατά ταύτα πληθυσμιακής βάσης. Βέβαια δεν ισχύει το ίδιο και για τις κοινωνικές ομάδες με διαφορετική θρησκευτική ή φυλετική καταγωγή. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχουν τρεις ξεχωριστές κατηγοριοποιήσεις (Ibid): οι *harbis*, που δεν μπορούν να κατοικούν σε μουσουλμανικό έδαφος, οι *musta'mins*, οι οποίοι μπορούν να διέρχονται μέσω του μουσουλμανικού εδάφους και οι *dhimmis*, που μπορούν να κατοικούν στο μουσουλμανικό έδαφος.

Οι θρησκείες της Βίβλου, η χριστιανική και η εβραϊκή θρησκεία, καθώς προστατεύονται από το Κοράνι, εντάσσονται στο καθεστώς των *dhimmis*, επιβάλλοντας ωστόσο την καταβολή επιπλέον φόρου *jizya* 60 δολαρίων το μήνα ανά άτομο. Ως εχθροί και αποστάτες θεωρούνται από το ISIS επιπλέον και ο πληθυσμός των *Yezidis* και οι Σίτες (Ibid).

Ωστόσο, κύριος στόχος του ISIS είναι ο εκφοβισμός των μουσουλμανικών και των μη μουσουλμανικών πληθυσμών της επικράτειάς του, ώστε να μπορέσει να τους επιβληθεί. Όσοι αρνήθηκαν να περιέλθουν υπό τη διοίκηση του Ισλαμικού Κράτους τους επιβλήθηκε η ποινή του θανάτου, με χαρακτηριστική την περίπτωση των γηγενών *Yazidis*, οι οποίοι έγιναν μάρτυρες φρικτών θανάτων και βασανιστηρίων, με τον ανδρικό πληθυσμό τους να δολοφονείται και τον γυναικείο να μετατρέπεται σε σκλάβες του σεξ, καθώς το ISIS τους θεωρούσε πιστούς του *Melek Taus*, έκπτωτος άγγελος της ισλαμικής θρησκείας (Human Rights Council 2014).

Την ίδια μοίρα είχαν και οι συιτικοί πληθυσμοί που βρέθηκαν υπό το καθεστώς του ISIS, αλλά και κάθε κοινωνική ομάδα που προσπάθησε να ασκήσει στοιχειώδη αντιπολίτευση, όπως εργαζόμενοι σε μη κυβερνητικές οργανώσεις, δημοσιογράφοι και ακτιβιστές. Οι εκτελέσεις συχνά αποτελούσαν δημόσιο θέαμα κυρίως μάλιστα για τον παραδειγματισμό των υπολοίπων (Ibid).

Μαζικές ήταν και οι απαγωγές παιδιών με στόχο τη ριζοσπαστικοποίησή τους και τη μετατροπή τους σε στρατιώτες του ISIS. Ωστόσο, «νομιμοποιούσαν» τις πράξεις τους αυτές υπό το άλλοθι του *takfir*, δηλαδή της ασέβειας προς το Ισλάμ (Roy 2017:31-32), με στόχο δηλαδή τον εξαγνισμό της κοινωνίας από τους αποστάτες. Καθημερινότητα λοιπόν στην επικράτεια του ISIS ήταν η πραγματοποίηση μίας ατελείωτης σειράς αδικημάτων όπως επιθέσεις, βασανισμοί, εκτελέσεις, υποχρεωτικές μετατοπίσεις, σεξουαλική βία και δουλεία κατά του υπό κατοχή τελούντος πληθυσμού (Beavor 2016).

Ακόμη, το ISIS προέβη στην καταστροφή δεκάδων σιιτικών τζαμιών και χριστιανικών εκκλησιών και στις δύο χώρες, του αρχαιολογικού μουσείου της Μοσούλης και του προστατευόμενου από την UNESCO αρχαιολογικού χώρου της Palmyra (Clark 2018, Chainoglou 2019). Επίσης, οι ιδιοκτησίες των πληθυσμών των σιιτών, των αποστατών, των χριστιανών, των Yazidi και των Nusayri κατασχέθηκαν από την κυβέρνηση του ISIS (Prickett, 2017). Έγινε ακόμη χρήση χημικών όπλων από τις δυνάμεις του ISIS το 2015 κατά κούρδων μαχητών στην πόλη Hasakah της Συρίας και κατά του ιρακινού στρατού στη μάχη της Μοσούλης το 2017. Έχει γνωστοποιηθεί επίσης πως ήδη από το 2014 το ISIS είχε ξεκινήσει να κατασκευάζει χημικά όπλα τύπου αερίων μουστάρδας (Strack 2017).

Επί τη βάση των ανωτέρω, το ISIS κατηγορείται πλέον για μια σειρά από διεθνή εγκλήματα, σύμφωνα με το Καταστατικό της Ρώμης του 1998 του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου της Ρώμης (Rome Statute of the International Criminal Court 1998): Ως τέτοια θεωρούνται το έγκλημα της γενοκτονίας, τα εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας, τα εγκλήματα πολέμου και το έγκλημα της επίθεσης. Η ανθρωποκτονία από πρόθεση, τα βασανιστήρια, η εξόντωση, η υποδούλωση, η βίαιη εκτόπιση πληθυσμών, η φυλάκιση, ο βιασμός, η πρόθεση φυσικής εξαφάνισης εθνικής, εθνοτικής, φυλετικής ή θρησκευτικής ομάδας, καθώς και η καταστροφή πολιτιστικής κληρονομιάς συντελεσθέντα από το ISIS συνιστούν εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας με βάση το καταστατικό της Ρώμης και τη σύγχρονη διεθνή νομολογία (Van Schaack 2018, El-Masri 2018, Chainoglou 2019:123).

Όσον αφορά εκείνους που οικειοθελώς αποφάσισαν να πολεμήσουν στο πλευρό του ISIS και ταξίδεψαν είτε από δυτικές, είτε από μουσουλμανικές χώρες είχαν διαφορετική αντιμετώπιση από τα όργανα του Ισλαμικού Κράτους. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με τον De Bont (2017) οι άνδρες και οι γυναίκες χωρίστηκαν σε δύο ομάδες. Ο ανδρικός πληθυσμός δήλωσε πίστη στον Χαλίφη (bay'a), με την υποχρέωση να εκτελέσει όποιες αρμοδιότητες του ανατεθούν από την ηγεσία. Ακολούθως, επί τρεις εβδομάδες κρίνονται για το παρελθόν τους, καθώς και για τα φρονήματά τους.

Ακολούθως, ανεξαρτήτως εθνικότητας εκπαιδεύονται σε κέντρα εκπαίδευσης για ένα με δύο μήνες. Η εκπαίδευση περιλαμβάνει μαθήματα της πίστης του ISIS, καταπόνηση του σώματος σε ακραίες συνθήκες και χειρισμό όπλων τύπου kalashnikov, ρουκετοβόλων και χειροβομβίδων. Μετά την ολοκλήρωση της εκπαίδευσης μπορούν να επιλέξουν είτε να γίνουν μαχητές, είτε να αναλάβουν μια

υποστηρικτική θέση στη διοίκηση, είτε να προετοιμαστούν για επίθεση αυτοκτονίας. Οι μαχητές εντάσσονται σε τάγμα υπό τη διοίκηση ενός εμίρη, εκ των οποίων ορισμένοι αναλαμβάνουν υποστηρικτικό ρόλο που αφορά σε ιατρικό προσωπικό, μηχανικούς, διοικητικούς υπαλλήλους, οδηγούς, αστυνομικούς ή δικαστές (De Bont 2017:7-10).

Από την άλλη πλευρά, ο ρόλος των γυναικών είναι διαφορετικός από εκείνον των αντρών καθώς από την αρχή τίθενται στις υπηρεσίες του ανδρικού πληθυσμού. Οι ανύπαντρες γυναίκες μένουν σε φυλασσόμενα σπίτια μέχρι να τους επιλέξει ένας άντρας, τον οποίο ενδέχεται να έχουν γνωρίσει ήδη μέσω κοινωνικών δικτύων. Βασικός στόχος του γυναικείου πληθυσμού για τον ISIS είναι να γεννήσουν παιδιά και να ξαναπαντρευτούν. Σχεδόν ποτέ δεν βγαίνουν έξω από το σπίτι, ζώντας μια συντηρητική ζωή, ενώ αν είναι να βγουν έξω θα είναι πάντα συνοδευόμενες από τον σύζυγο ή συγγενή τους. Βέβαια, υπάρχουν και παραδείγματα γυναικών που έχουν πιο δραστήριους ρόλους όπως δασκάλες ή γιατροί (Ibid:11-12).

Τέλος, τα παιδιά αποτελούν ειδική ομάδα για τον ISIS, καθώς εκπροσωπούν το μέλλον της οργάνωσης (Ibid:12-13). Στο σχολείο τα αγόρια διδάσκονται το Κοράνι, ιστορία ξεκινώντας από το χαλιφάτο του Rashidun κατά τον 7 αιώνα μ.χ., μαθηματικά, αραβικά, πολεμικές τέχνες, γυμναστική και αγγλικά. Από την άλλη πλευρά, τα κορίτσια διδάσκονται τρόπους για το πως να υποστηρίζουν καλύτερα τον μέλλοντα σύζυγό τους. Φοράνε πάντα μαντίλα (hijab) στο σχολείο, ενώ όταν βγαίνουν έξω στη κοινωνία καλύπτουν ολοκληρωτικά το σώμα τους. Τέλος, από τα εννέα τους χρόνια θεωρείται ότι είναι σε ηλικία γάμου (Ibid).

Όσον αφορά στα έσοδα του Ισλαμικού Κράτους τούτα προέρχονται από φορολογικές εισπράξεις, το οργανωμένο έγκλημα (εμπόριο ανθρώπων ή κλεμμένων έργων τέχνης, απαγωγές) την εκμετάλλευση των κατεχόμενων πηγών ορυκτού πλούτου της κατεχόμενης βιομηχανικής βάσης, των καλλιεργειών, τις καταθέσεις του τραπεζικού συστήματος της Συρίας και του Ιράκ, καθώς και από δωρεές ιδιωτών/χορηγών (Brisard & Martinez 2014, Stergiou 2016, Martin & Solomon 2017).

Ειδικότερα, το ISIS κατείχε τις σημαντικότερες μονάδες εξόρυξης φυσικού αερίου της Συρίας στις πόλεις Palmyra και Homs, στο οικόπεδο εξόρυξης al-Shaer, ενώ στη Συρία κατείχε το οικόπεδο Akkas στην περιφέρεια Al-Anbar με συνολική ημερήσια παραγωγή 1,360 εκατομμύρια κυβικά πόδια (Ibid). Το υπολογιζόμενο κέρδος από την παραγωγή φυσικού αερίου ανήρχετο στο μισό δις δολάρια ετησίως.

Επίσης, το ISIS είχε τη δυνατότητα παραγωγής πετρελαίου από τις κατεχόμενες μονάδες εξόρυξης πετρελαίου στις περιφέρειες Raqqah και Deir ez-Zor, ενώ στο Ιράκ, τούτο λάμβανε χώρα, από τις μονάδες εξόρυξης Tanak και Jafra με συνολική δυνατότητα παραγωγής 80.000 – 120.000 bpd την ημέρα (Ibid). Συνολικά, το ISIS καρπωνόταν το 60% της παραγωγής πετρελαίου της Συρίας και το 10% του Ιράκ με κέρδη που κυμαίνονται από 730 εκατομμύρια έως 1,4 δις δολάρια. Βασικοί αγοραστές του πετρελαίου του ISIS ήταν η Τουρκία, το Ιράκ, το Κουρδιστάν, η Ιορδανία, το Ιράν, και η συριακή κυβέρνηση (Ibid).

Ακόμη, περιήλθαν υπό τη διοίκηση του ISIS το ορυχείο Akashat και η βιομηχανική μονάδα επεξεργασίας φωσφορικού άλατος, αποκτώντας πρόσβαση σε μια αγορά εκατομμυρίων δολαρίων μέσω της παραγωγής και εξαγωγής φωσφορικού και θειικού οξέος (Ibid). Κατείχε επίσης τρία υδροηλεκτρικά φράγματα, για τα οποία είχε γίνει ειδική συμφωνία με τη συριακή κυβέρνηση ώστε να μη διακοπεί η παροχή ρεύματος στη χώρα, αλλά να δεσμεύονται από το ISIS τα κέρδη παραγωγής (Ibid). Τέλος, διαχειριζόταν πέντε εργοστάσια παραγωγής τσιμέντου στη Συρία και στο Ιράκ. Καθώς δεν υπάρχουν επίσημα έγγραφα του ISIS, σύμφωνα με υπολογισμούς την περίοδο 2014 με 2015 τα συνολικά έσοδα του Ισλαμικού Κράτους να ανέρχονταν στα 2 - 2.5 δις δολάρια (Ibid).

Όσον αφορά στη φορολογία, υφίσταντο τρία είδη φόρων: η Zakat, η Sadaqa και η Jizya. Την είσπραξη των φόρων την αναλαμβάνει ο εκάστοτε τοπικός εμίρης Al-Mali, ενώ ο τοπικός εμίρης Al-Ghanaim αναλαμβάνει την πώληση αντικειμένων ή σκλάβων (Chaumette A. 2014, Jaafar & Woertz 2016). Από την άλλη πλευρά, τα 2/3 των εσόδων του ISIS κατευθύνονται προς την κάλυψη δαπανών άμυνας και ασφάλειας της επικράτειας, πραγματοποίησης προπαγάνδας και διανομής τροφίμων, παροχής υγείας, ηλεκτρικής ενέργειας και νερού (Ibid). Το επίσημο νόμισμα του Ισλαμικού Κράτους είναι το δηνάριο (αργυρό ή χάλκινο) (Ibid).

Σημαντικό μέρος των δραστηριοτήτων του ISIS συνιστά κατά ταύτα η οργάνωση και η διεξαγωγή τρομοκρατικών επιθέσεων. Παράλληλα με τις συμβατικές μάχες, το ISIS πραγματοποίησε μια σειρά τρομοκρατικών επιθέσεων κυρίως στη Συρία και στο Ιράκ, αλλά και στον υπόλοιπο κόσμο. Πρώτες και σημαντικότερες επιθέσεις των αδελφών Abdeslam στο Παρίσι τον Νοέμβριο του 2015, ακολουθώντας οι επιθέσεις στο Βέλγιο τον Μάρτιο του 2016. Τρομοκρατικές επιθέσεις συνεχίζουν να λαμβάνουν χώρα τα επόμενα χρόνια εντασσόμενα στο πλαίσιο συγκεκριμένης στρατηγικής, η οποία και θα αναλυθεί στο επόμενο κεφάλαιο.

2.6 Ιδεολογία του ISIS

Στον Σουνισμό υπάρχουν τέσσερις σχολές Ισλαμικού Δικαίου (*madhahib*), τούτες είναι: η Hanbali, η Maliki, η Shafi'i και η Hanafi. Η πιο συντηρητική από τις τέσσερις είναι η Hanbali, της οποίας ιδρυτής της είναι ο Abu Abd Allah Ahmad b. Muhammad Ibn Hanbal (780/855). Από αυτή τη σχολή προέρχονται οι ριζοσπαστικές ιδεολογίες που οδήγησαν στη δημιουργία του ισλαμισμού και του σύγχρονου τζιχάντ (Johnson & Sergie 2014).

Ο Ahmad ibn Hanbal υποστήριξε ότι το νομικό σύστημα που διέπει τη μουσουλμανική κοινότητα θα πρέπει να έχει ως πηγή του μόνο το Κοράνι και τις Σόννες του Μωάμεθ, χωρίς οποιαδήποτε άλλη θρησκευτική νομολογία (Hiro 2002:52-53,62). Η άποψη αυτή ωστόσο δεν βρήκε ιδιαίτερη ανταπόκριση, καθώς ήδη οι άλλες τρεις σχολές είχαν σημαντική επιρροή στο Ιράκ, τη Συρία, την Ιορδανία, τον Λίβανο και στην Αίγυπτο (Ibid). Οι μόνοι πληθυσμοί που ακολούθησαν τη σχολή του Hanbal ήταν οι φυλές της περιφέρειας Nadj στη Σαουδική Αραβία (Ibid).

Ένας από τους βασικούς θιασώτες της σχολής Hanbali που συνιστά και τον πρόδρομο της ιδεολογίας του Ισλαμικού Κράτους είναι ο Ibn Taymiyyah. Γεννημένος το 661/1263 μ.χ. στη Συρία στην πόλη Harran, έζησε την περίοδο που οι Μογγόλοι κατέκτησαν το Ιράκ, το Ιράν και περιοχές της Συρίας (Al Matroudi 2006:13-20, Jansen 1988). Ο Ibn Taymiyyah ασχολήθηκε ως επί το πλείστον με τις ισλαμικές σπουδές και τη διδασκαλία, υποστηρίζοντας σθεναρά την απώθηση των Μογγόλων από τα αραβικά εδάφη (Ibid). Προς τούτο εξέδωσε fatwah για Ιερό Πόλεμο εναντίον τους, μέχρι να επέλθει η ένωση της περιοχής al-Sham με την Αίγυπτο και τη μετέπειτα διακυβέρνηση των Μαμελούκων (Ibid). Ωστόσο, εκδιώχθηκε και φυλακίστηκε αρκετές φορές για τις ριζοσπαστικές απόψεις του, και απεβίωσε κατά το 728/1328 μ.χ.. (Ibid).

Ο Ibn Taymiyyah ζώντας μέσα σε μία κοινωνία διοικούμενη από τους Μαμελούκους τούρκους, απειλούμενη δε από τους Μογγόλους και τις Σταυροφορίες, ανέπτυξε μια σειρά από θεωρίες για την υπεράσπιση της μουσουλμανικής κοινότητας και θρησκείας, σύμφωνα με τον τρόπο που εκείνος αντιλαμβανόταν κάτι τέτοιο. Αρχικά, διαχώρισε τον κόσμο σε δύο σφαίρες: το κόσμο του Ισλάμ (*dar-al-Islam*) και το κόσμο της απιστίας (*dar-al-kufr*) (Hellmich 2008).

Ακολουθώντας, όρισε τέσσερις κατηγορίες «απίστων» (*kuffar*) (Hellmich 2008): Η πρώτη κατηγορία αφορά τους Πραγματικούς Απίστους, δηλαδή τους πιστούς των θρησκειών της βίβλου (χριστιανοί, εβραίοι, Αρμένιοι), με τους οποίους είναι δυνατή

η ειρήνη και η ανάπτυξη κοινωνικών και οικονομικών σχέσεων. Στη δεύτερη κατηγορία παραπέμπει στους Αποστάτες (murtaddoon), των οποίων οι συνήθειες δεν είναι σύμφωνες με το Ισλάμ, όπως οι Πέρσες, αραβικές φυλές και οι Ρωμαίοι, με τους οποίους δεν είναι δυνατή η ειρήνη ούτε η σύναψη κοινωνικών και οικονομικών σχέσεων. Στην τρίτη κατηγορία είναι οι «ψευτομουσουλμάνοι», οι οποίοι δεν τηρούν τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη θρησκεία, όπως είναι η Τζιχάντ ή η μη εκμετάλλευση άλλων μουσουλμάνων. Ενώ, τέλος, ο μεγαλύτερος εχθρός, σύμφωνα με τον Ibn Taymiyyah, στην τέταρτη κατηγορία, εντάσσονται εκείνοι που δεν ασπάζονται τη Sharia, ενώ διατείνονται πως ανήκουν στο Ισλάμ.

Επίσης, ο Taymiyyah θα αμφισβητήσει το «σφράγισμα» της διαδικασίας Ijtihad του 10ου αιώνα, δηλαδή την προσαρμοσμένη ανάγνωση των ιερών κειμένων, κάτι που έπραξε και ο Muhammad bin Abd al Wahhab τον 18^ο αιώνα, αυτοανακηρυσσόμενος Mujaddid, δηλαδή ως τον απόλυτο κάτοχο και ανανεωτή των ιερών κειμένων (Shaykh ul-Islaam Taqi-ud-Deen Ahmad Ibn Taymiyyah 2001:8-9, Hiro 2002:142).

Σύμφωνα με το Ισλάμ κάθε πιστός μουσουλμάνος έχει πέντε υποχρεώσεις (Benraad 2017:42): την πίστη προς τον ένα και μοναδικό Θεό, τον Αλλάχ (Shahada), την καθημερινή προσευχή πέντε φορές την ημέρα με κατεύθυνση προς την Ανατολή και τη Μέκκα (Salah), την προσφορά βοήθειας στον πλησίον του κάθε μουσουλμάνου υλική ή χρηματική (Zakat), την τήρηση όλων των εθίμων κατά την περίοδο του Ραμαζανιού δείχνοντας τοιουτοτρόπως στον Θεό πίστη και ευγνωμοσύνη (Sawm), και τη μετάβαση τουλάχιστον μία φορά στη ζωή κάθε μουσουλμάνου των ιερών τόπων της Μέκκα (Hajj).

Ο Ibn Taymiyyah πρόσθεσε άλλη μια έκτη υποχρέωση που πρέπει να τηρεί κάθε μουσουλμάνος. Αυτή η υποχρέωση συνίσταται στο Τζιχάντ, δηλαδή τον ιερό πόλεμο εκ μέρους του συνόλου των μουσουλμάνων εναντίον εκείνων που δεν δέχονται τους πρώτους πέντε πυλώνες του Ισλάμ, που δεν πληρώνουν τους φόρους (zakaat) ή που γίνονται αιρετικοί (Σίιτες) (Shaykh ul-Islaam Taqi-ud-Deen Ahmad Ibn Taymiyyah 2001:22-33).

Μέσα από τον Ιερό Πόλεμο ο πιστός μουσουλμάνος μπορεί να φτάσει την απόλυτη ευτυχία κατά τη διάρκεια της ζωής όπως και μετά το θάνατο (Ibid). Μάλιστα, όπως χαρακτηριστικά σημειώνει, μια ημέρα ζωής σύμφωνα με τον τρόπο που επιτάσσει ο Allah, είναι καλύτερη από χίλιες ημέρες οπουδήποτε αλλού (Ibid). Παρότι παραδέχεται πως είναι λάθος η δολοφονία, πιστεύει πως δεν υπάρχει

μεγαλύτερο κακό από τον ίδιο τον άπιστο (Ibid). Τέλος, συνεχίζει αν κάποιος αφιερώσει τη ζωή του και την περιουσία του στον Allah θα του συγχωρεθούν όλες οι αμαρτίες και θα γίνει δεκτός στους πανέμορφους Κήπους της Έντεν (Ibid).

Η λέξη «Τζιχάντ» έχει λάβει δύο ερμηνείες: Η πρώτη την εκλαμβάνει ως ιερό πόλεμο, και η δεύτερη ως μετάδοση της πίστης (Χαλαζίας 2001:141). Η ακαδημαϊκή κοινότητα διεθνώς, προσδίδει δύο έννοιες στη λέξη Jihad (Ibid): του Ιερού Πολέμου (lesser jihad) και της εσωτερικής διαπάλης κάθε ανθρώπου σε αναζήτηση του σωστού Ισλάμ, αλλά και της αμυντικής προστασίας της μουσουλμανικής κοινότητας έναντι κάθε μορφής καταπίεσης (greater jihad).

Η δεύτερη και βαθύτερης σημασίας έννοια αποδίδεται στον ίδιο τον Μωάμεθ, ο οποίος τόνιζε τη σημασία του βαθύτερου jihad για τη διάπλαση της ψυχής του κάθε μουσουλμάνου. Βασικός πολιτικός στόχος του jihad είναι η εγκαθίδρυση της μουσουλμανικής κυριαρχίας σε ένα κόσμο χωρισμένο σε dar-al-Islam (κόσμο του Ισλάμ) και dar al-harb (κόσμο του πολέμου) (Porter 2003, Kendall & Stein 2015:27). Παρότι, στο Κοράνι απαγορεύεται ρητώς η δολοφονία αμάχων, προβάλλεται ότι οι μουσουλμάνοι είναι υποχρεωμένοι να παλέψουν κατά των απίστων ή να προσφέρουν χρήματα εις το όνομα του Θεού (Ibid). Ωστόσο, τα εδάφια που αφορούν στην έννοια του Ιερού Πολέμου συγκριτικά είναι πολύ λιγότερα σε σχέση με εκείνα που αφορούν τη βαθύτερη έννοια του jihad (Ibid).

Επίσης, στη διαμόρφωση της ιδεολογίας του ISIS και του Zarkawi, αλλά και της στρατηγικής που ακολούθησαν, συνέβαλλε ο Αιγύπτιος Aby Bakr Naji μέσα από το σύγγραμμά του “*The Management of Savagery*”, όπου και προβάλλεται ένας οδηγός για την εγκαθίδρυση του Ισλαμικού Κράτους (Νόιμαν 2015:96-97). Πιο αναλυτικά, ο Naji υποστηρίζει ότι ο μουσουλμανικός κόσμος, όπως εμφανίζεται σήμερα, στηρίζεται στα έθνη – κράτη όπως τούτα ορίζονται από τη συμφωνία Sykes-Picot (1916), τα οποία είναι άμεσα συνδεδεμένα με τις κυβερνήσεις που υπάρχουν στο δίπολο Σοβιετική Ένωση – ΗΠΑ και των Ηνωμένων Εθνών. Κατά ταύτα, η Στρατηγική του Naji αποτελείται από τρία στάδια (Naji 2006:12-13, 36): την κρατική υπεραντίδραση, το χάος και τη δημιουργία Ισλαμικού Κράτους.

Σύμφωνα με τον Naji, η δημιουργία του Ισλαμικού Κράτους θα γίνει πραγματικότητα μέσα από τον Ιερό Πόλεμο του οποίου στόχος είναι η συνεχόμενη και διευρυμένη αντιπαλότητα, προκαλώντας την κρατική υπεραντίδραση των ΗΠΑ και των συμμάχων τους. Αποτέλεσμα τούτων είναι να υποστούν οικονομική και στρατιωτική εξάντληση, καθώς και βαρύ πλήγμα στη φήμη τους, μέσα από την

πλήρη αποκάλυψη των αδυναμιών τους μπροστά στα μάτια του μουσουλμανικού κόσμου. Σε αυτό θα συνδράμει η ανάπτυξη ενός ικανού δικτύου κατασκόπων και αποτελεσματικής επικοινωνιακής στρατηγικής από τη σκοπιά των ισλαμιστών (Ibid:25, 40).

Στη διάρκεια των πρώτων δύο κατά τα ανωτέρω σταδίων συνιστά βασικός στόχος η πρόκληση του φόβου μέσα από τη χωρίς όρια βία και τρομοκρατία, που προβάλλεται μέσω των δυτικών κοινωνικών δικτύων, που αποτελεί όχημα και όχι εμπόδιο της επικοινωνιακής πολιτικής του Najī (Najī 2006:72,96, Νόιμαν 2015:96-97). Τονίζει δε ότι για κάθε επίθεση των δυτικών δυνάμεων, λεκτική ή στρατιωτική, κατά μουσουλμάνων θα επιφέρει αντίποινα (Najī 2006:99). Οι επιθέσεις οφείλουν να είναι μικρού βεληνεκούς και με πολλά θύματα, μεταβάλλοντας το στόχο κάθε φορά (Najī 2006:41-47). Οι στόχοι θα πρέπει να έχουν οικονομικό χαρακτήρα (τουρισμός, βιομηχανίες), πλήττοντας οπουδήποτε διατηρούν οικονομικά συμφέροντα οι ΗΠΑ και οι σύμμαχοί τους (Najī 2006:47). Μάλιστα, τονίζεται ότι οι ισλαμιστές μαχητές/τρομοκράτες ενδείκνυται να διαμένουν στη Δύση, να είναι ενεργά μέλη αυτής, και ν' αποκτήσουν στο μεταξύ πλήρη δράση υλοποίησης της αποστολής τους. Ωστόσο, όταν χρειαστεί να είναι έτοιμοι να επιδείξουν αμείλικτη βία και να αποφύγουν τη σύλληψη. Απώτερος στόχος των τρομοκρατών είναι η συγχώρεση των αμαρτιών του παρελθόντος και δια της αυτοθυσίας να κατακτήσουν μια θέση στο Παράδεισο (Najī 2006:108,121).

Κατά τη διάρκεια του Χάους λαμβάνει χώρα έντονη πόλωση μεταξύ των μελών της κοινωνίας. Για να μπορέσει να δημιουργηθεί το Ισλαμικό Κράτος και να αντιμετωπιστεί η πόλωση θα πρέπει (Ibid:42-43) να επιτευχθεί το κατάλληλο επίπεδο εσωτερικής ασφάλειας, να παρασχεθούν ικανές ποσότητες τροφίμων και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, να είναι αυξημένο το επίπεδο θρησκευτικής πίστης και αποτελεσματικότητας επί του πεδίου της μάχης, να εγκαθιδρυθεί επιτυχώς η Sharia, να επιτευχθεί η ένωση του πληθυσμού και να απωθηθούν οι άπιστοι, να συναφθούν συμμαχίες με προσφιλή καθεστώτα, καθώς και η ηγεσία να έχει γνώση της πολιτικής και της επικοινωνίας

Τέλος, οι χώρες που θεωρούνται πρωταρχικής σημασίας για την έναρξη της επανάστασης είναι η Ιορδανία, οι χώρες του Μαγκρέμπ, η Νιγηρία, το Πακιστάν, η Υεμένη και η Σαουδική Αραβία (Najī 2006:37). Βασικά στοιχεία για την επιλογή τους είναι η γεωγραφική θέση και μορφολογία, η έλλειψη ισχυρής κυβέρνησης και

αποτελεσματικής εξουσίας, ο υπερπληθυσμός και η ήδη υφιστάμενη ισλαμιστική κοινότητα στη χώρα (Naji 2006:38).

Κεφάλαιο 3 : Η τρομοκρατία ως στρατηγικό μέσο

Σκοπός του τρίτου κεφαλαίου είναι η ανάλυση της σημασίας της τρομοκρατίας καθώς και η αξιολόγησή της ως τακτικής στο πλαίσιο της οργάνωσης μιας ευρύτερης υψηλής στρατηγικής των τρομοκρατικών οργανώσεων. Για να επιτευχθεί αυτό αποτυπώνονται κατωτέρω μια σειρά από θεωρητικές προσεγγίσεις στρατηγικών αναλυτών και επιστημόνων της στρατηγικής επάνω στον τομέα της τρομοκρατίας. Ακολουθώντας, με βάση τη θεωρία των κυμάτων της τρομοκρατίας του David Rapoport εντοπίζονται οι επιτυχημένες και οι αποτυχημένες στρατηγικές των τρομοκρατικών/επαναστατικών οργανώσεων που έχουν δράσει και δρουν στο σύγχρονο κόσμο, καθώς και η αντίδραση των κρατικών μηχανισμών. Τέλος, αναλύονται οι στρατηγικές και ο μηχανισμός που έχει αναπτύξει το Ισλαμικό Κράτος μέσω των τρομοκρατικών επιθέσεων στο πλαίσιο μίας υψηλής στρατηγικής.

3.1 Η αποτελεσματικότητα της τρομοκρατίας

Η συμφωνία της διεθνούς και της ακαδημαϊκής κοινότητας στον προσδιορισμό ενός αμοιβαία αποδεκτού ορισμού για τους όρους της «τρομοκρατίας» και του «τρομοκράτη» συνιστά μια ιδιαίτερα δύσκολη διαδικασία (Schmid 2004). Ωστόσο, χωρίς αμφιβολία, η τρομοκρατία εντάσσεται στα είδη του πολιτικού ακτιβισμού που υλοποιούνται μέσω της άσκησης βίας (Schmid 2005:131). Σε αυτό το πλαίσιο λοιπόν εντοπίζεται πως η τρομοκρατία έχει άμεση σχέση με τις έννοιες της βίας, της πολιτικής, της πρόκλησης του φόβου, του ψυχολογικού αντίκτυπου και της στόχευσης διαφορετικών κοινωνικών ομάδων κάθε φορά (Weinberg et al. 2004:781).

Σε αυτό το σημείο κρίνεται απαραίτητο να γίνει διαχωρισμός ανάμεσα στην τρομοκρατία και στις άλλες μορφές εμπόλεμης κατάστασης, όπως είναι ο ανταρτοπόλεμος και ο συμβατικός πόλεμος (Merari 2007:26). Οι διαφορές εστιάζονται στο γεγονός ότι η τρομοκρατία συνήθως ασκείται από μεμονωμένα άτομα ή ολιγομελείς οργανώσεις, χρησιμοποιώντας κατά κύριο λόγο εκρηκτικά, πολυβόλα και χειροβομβίδες (Ibid).

Υιοθετούν επίσης συνήθως τακτικές, όπως είναι οι απαγωγές, οι δολοφονίες, οι βομβιστικές επιθέσεις και οι αεροπειρατείες. Ακόμη, στρέφονται κατά άλλων πολιτικών δυνάμεων και στοχεύουν ως επί το πλείστον στην αύξηση της υποστήριξής τους στο γενικότερο πληθυσμό (Ibid). Κατά ταύτα, βασικός σκοπός τους είναι η επίδραση στην ψυχολογία της μάζας (Ibid). Τέλος, δεν ελέγχουν συνήθως έδαφος,

δεν φορούν διακριτικά και στολές, δεν οριοθετούν τη δράση τους και δεν βασίζονται σε κάποια διεθνή ή εθνική νομιμοποιητική βάση, σε αντίθεση με τις άλλες δύο μορφές πολέμου (Ibid).

Ειδικότερα, η πολιτική βία όταν ασκείται από ολιγομελείς ομάδες θα μπορούσε να διαχωριστεί σε κατηγορίες βάσει της έντασης και του βαθμού της βίας που χρησιμοποιείται κάθε φορά. Αποτέλεσμα αυτού συνιστά η κατωτέρω διάκριση (Wilkinson 1977:32):

α) μεμονωμένες πράξεις βίας με στόχο την καταστροφή και τη δολιοφθορά κατά δημόσιας και ιδιωτικής περιουσίας

β) περιορισμένες απόπειρες δολοφονίας

γ) ανάπτυξη ένοπλων πολιτικών οργανώσεων

δ) άσκηση πολιτικής τρομοκρατίας

ε) ανάπτυξη τοπικών και μικρών ομάδων ανταρτών

στ) εκδήλωση φαινομένων διεθνούς ή διεθνικής τρομοκρατίας

ζ) οργανωμένη ένοπλη δράση ανταρτών εκτός των εθνικών συνόρων

Επιπροσθέτως, κατά τον William Polk (2007) η τρομοκρατία αποτελεί το πρώτο στάδιο του ένοπλου πολιτικού ακτιβισμού. Για την επίτευξη ωστόσο ευρύτερων πολιτικών στόχων απαιτείται η κλιμάκωση της δράσης των αντικαθεστωτικών, αποκτώντας εν συνεχεία βαρύ οπλισμό και περαιτέρω οργάνωση. Οπότε, το δεύτερο στάδιο αποτελεί ο ανταρτοπόλεμος, όπου επιλέγεται ένα ευνοϊκό περιβάλλον έτσι ώστε να είναι εφικτό το πλήγμα εις βάρος αδύναμων σημείων του αντίπαλου στρατεύματος με στόχο τη φθορά του. Τέλος, σε ένα τρίτο στάδιο, απαιτείται η πολιτική οργάνωση της δράσης των αντικαθεστωτικών, με στόχο την εδαφική κτήση και διοίκηση περιοχών και την τελική πτώση και αντικατάσταση του προηγούμενου καθεστώτος (Polk 2007:xxi-xxiii).

Είναι όμως, κατά ταύτα, η τακτική της τρομοκρατίας αποτελεσματική; Αρχικά, η έννοια της αποτελεσματικότητας θεωρείται ασαφής. Η συνηθέστερη χρήση της έννοιας αφορά στον βαθμό του προκαλούμενου από τις επιθέσεις φόβου και αισθήματος απειλής από πλευράς του βασικού στόχου των τρομοκρατών που είναι συνήθως το κράτος. Ωστόσο, αυτός ο τρόπος κατανόησης της αποτελεσματικότητας κατά την Aurdrey Kurth Cronin (2009) θεωρείται λανθασμένος.

Αντιθέτως, καθώς η τρομοκρατία, όπως ορίστηκε στο πρώτο κεφάλαιο, θα πρέπει να έχει πολιτική στόχευση, εκπροσωπώντας τη δικαίωση μίας τουλάχιστον μερίδας της κοινωνίας. Γι' αυτόν τον σκοπό, η Cronin έθεσε ορισμένα κριτήρια για

την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας/επιτυχίας της τρομοκρατίας (Cronin 2009:74-82): Το πρώτο κριτήριο είναι η επιβίωση της οργάνωσης μέσα στον χρόνο. Το δεύτερο κριτήριο αποτελεί τη διαίωση της τρομοκρατικής δράσης μέσω της εκπλήρωσης στόχων τακτικής και «διαδικαστικής» φύσης. Τέλος, το τρίτο κριτήριο είναι η επίτευξη ευρύτερων στρατηγικών στόχων.

Επιπροσθέτως, ο ακαδημαϊκός Peter Krause διέκρινε τρεις στόχους βάσει των οποίων καθορίζεται ο βαθμός της αποτελεσματικότητας των τρομοκρατικών οργανώσεων (Krause 2019:37): Εκείνους που αφορούν την τακτική, την οργάνωση και τη στρατηγική (Ibid).

Οι τακτικοί στόχοι έχουν να κάνουν με την ικανότητα της εκάστοτε οργάνωσης να προκαλέσει υψηλό κόστος μέσα από τις τρομοκρατικές επιθέσεις στην κοινωνία, με τις δολοφονίες πολιτών, την πρόκληση καταστροφών και την αύξηση του φόβου. Οι οργανωσιακοί στόχοι αφορούν την επιβίωση της οργάνωσης μέσα από την αύξηση των μελών, των υποστηρικτών και των οικονομικών και υλικών της πόρων, καθώς και την παράλληλη αποδυνάμωση των ανταγωνιστικών της οργανώσεων. Τέλος, σύμφωνα με τον Krause, οι στρατηγικοί στόχοι αφορούν σκοπούς ευρύτερης πολιτικής με στόχο την αύξηση του βαθμού επιρροής της οργάνωσης στη διαμόρφωση της πολιτικής ζωής μίας χώρας (Ibid). Αποτελέσματα της επιρροής θα μπορούσαν να ήταν η λήξη μίας στρατιωτικής κατοχής, η ίδρυση ενός νέου κράτους, η πόλωση της κοινωνίας και η μετάδοση ή η παρακμή μίας ιδεολογίας, θρησκείας ή και πεποίθησης (Ibid:37-38).

Οι τρομοκρατικές οργανώσεις θέτουν σε τακτικό, αλλά και σε στρατηγικό επίπεδο ευρύτερους, βραχυπρόθεσμους ή μεσοπρόθεσμους στόχους. Η δράση τους μπορεί να αφορά στην εκπλήρωση εσωτερικών στόχων της οργάνωσης ή άλλων ευρύτερων στόχων.

Σύμφωνα με τον Max Abrahms τα αιτήματα των τρομοκρατικών οργανώσεων διαχωρίζονται σε «στρατηγικής» και «λυτρωτικής» φύσης. Πιο αναλυτικά, τα αιτήματα «στρατηγικής» φύσης εντάσσονται στο στενότερο σκέλος της πολιτικής σκηνής, αξιώνοντας π.χ. τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την απόσυρση στρατευμάτων από τρίτες χώρες, ή την εφαρμογή διαφορετικής πολιτικής (Abrahms 2006, 2012, Abrahms & Gottfried 2014). Από την άλλη πλευρά, τα αιτήματα «λυτρωτικής» φύσης αφορούν στον εξαναγκασμό των κυβερνήσεων για παροχή υλικών αγαθών και ανταλλαγμάτων στις τρομοκρατικές οργανώσεις, όπως είναι χρήματα/λύτρα ή την απελευθέρωση φυλακισμένων τρομοκρατών (Ibid).

Αφού ο Max Abrahms ερεύνησε στοιχεία από 26 διαφορετικές τρομοκρατικές οργανώσεις διαπίστωσε ότι μόλις το 7% των πολιτικών στόχων των οργανώσεων αυτών είχαν επιτευχθεί. Ακόμη, κατέληξε στο ότι το επίπεδο της επιτυχίας των τρομοκρατικών οργανώσεων στηρίχτηκε στις τακτικές επιλογές τους, δηλαδή στο αν χτυπούσαν ως επί το πλείστον αμάχους ή σώματα ασφαλείας. Όσες τρομοκρατικές οργανώσεις είχαν χτυπήσει κυρίως αμάχους αντιμετώπιζαν και το μεγαλύτερο ποσοστό αποτυχίας, χάνοντας κατά ταύτα την υποστήριξη της λαϊκής βάσης. Τέλος, θεώρησε ότι όποια επιτυχία σημειώθηκε οφείλεται ως προς την ίδια τη φύση της τρομοκρατίας, παραπέμποντας στην πρόκληση υλικών φθορών στον αντίπαλο και στην επιρροή της ψυχολογίας της κοινής γνώμης (Abrahms 2006, Abrahms & Gottfried 2014).

Επιπροσθέτως, ο Max Abrahms, όρισε τρεις βασικές αρχές τις οποίες θα οφείλει να ακολουθήσει ο αρχηγός μίας τρομοκρατικής οργάνωσης για να επιτύχει τους στρατηγικούς της στόχους (Abrahms 2018:8-9): Σύμφωνα με την πρώτη αρχή, ο ευφυής αρχηγός της οργάνωσης αποφεύγει τυφλές τρομοκρατικές επιθέσεις εις βάρος αμάχων, και επιλέγει να χτυπά στρατηγικά επιλεγμένους στόχους εναντίον στρατιωτικών ή πολιτικών. Ακολουθώντας, κατά τη δεύτερη αρχή τα ανώτατα στελέχη της οργάνωσης θα πρέπει να ασκούν αποτελεσματικό έλεγχο της δράσης των χαμηλόβαθμων στελεχών της οργάνωσης, ώστε να περιοριστούν σε στρατηγικά επιλεγμένες, και όχι σε άκριτες, τρομοκρατικές επιθέσεις. Τέλος, κατά την τρίτη αρχή η τρομοκρατική οργάνωση θα πρέπει να αποστασιοποιηθεί από οιαδήποτε τρομοκρατική ενέργεια στρέφεται εναντίον των πολιτών και μπορεί να βλάψει την εικόνα της οργάνωσης.

Ο ακαδημαϊκός Brian Jenkins παρατήρησε ότι κατά τον 21ο αιώνα οι τρομοκρατικές οργανώσεις πραγματοποιούν περισσότερες και πιο αιματηρές επιθέσεις σε σχέση με τις προηγούμενες δεκαετίες (Jenkins 2006). Ακόμη, τόνισε ότι οι σύγχρονες τρομοκρατικές οργανώσεις χρηματοδοτούνται από διάφορες πηγές, αναπτύσσοντας διάφορες μεθόδους, ενώ έχουν εξελίξει και εμβαθύνει τη μεθοδολογία και την οργάνωσή τους. Κατά ταύτα, μετρούν πλέον εκατοντάδες ή και χιλιάδες μέλη με διακριτούς ρόλους, λειτουργώντας με δομή μεγάλων επιχειρήσεων (Ibid).

Επιπροσθέτως, πλέον οι τρομοκρατικές οργανώσεις έχουν τη δυνατότητα να πλήξουν στόχους εκτός των εθνικών τους συνόρων με στόχο την αύξηση της επιρροής τους σε διεθνές επίπεδο. Έτσι, κατά τρόπο μη επιδεχόμενο αμφισβήτησης,

τα σύγχρονα τεχνολογικά μέσα επικοινωνίας έχουν προσφέρει στους τρομοκράτες οπτικοακουστικά εργαλεία για πρόσβαση σε κάθε νοικοκυριό της υφής, με τα μέσα μαζικής επικοινωνίας να αναπαράγουν το προπαγανδιστικό τους υλικό, κατάσταση που λειτουργεί προς όφελος των τρομοκρατών. Τέλος, σύμφωνα με τον Jenkins, οι τρομοκράτες μπορούν να επιτύχουν τους στρατηγικούς τους στόχους, φέρνοντας ως παράδειγμα το χτύπημα της 9/11 όπου και επέφεραν ένα ισχυρότατο, ανεπανόρθωτο πλήγμα στην ψυχολογία των Αμερικανών και το θάνατο 3.000 ατόμων (Ibid).

Ωστόσο, ο Jenkins (2006) στάθηκε στο γεγονός ότι παρά τις αναβαθμισμένες δυνατότητες των σύγχρονων τρομοκρατικών οργανώσεων, οι μακροπρόθεσμοί στόχοι τους παραμένουν συνήθως ανεκπλήρωτοι, με χαρακτηριστικό παράδειγμα τη κατάληψη της πολιτικής εξουσίας ή την ίδρυση ενός ενιαίου ισλαμιστικού χαλιφάτου (Ibid). Αποτέλεσμα της διαπίστωσης αυτής ήταν να καταλήξει στο, όπως το αποκαλεί ο ίδιος ως «παράδοξο της τρομοκρατίας». Παρότι δηλαδή οι τρομοκρατικές οργανώσεις σημειώνουν επιτυχίες σε τακτικό επίπεδο, έχοντας εξελίξει τα διαθέσιμα τεχνολογικά μέσα και τις πηγές χρηματοδότησης, οι βαθύτεροι πολιτικοί τους στόχοι παραμένουν ανεκπλήρωτοι (Ibid).

Τέλος, κατά τον Paul Wilkinson, η τρομοκρατία για τους ίδιους τους τρομοκράτες θα αποτελεί πάντα μια επιτυχημένη τακτική, καθώς μέσω αυτής καταφέρνουν να εκφοβίσουν το αντίπαλο στρατόπεδο, εξαναγκάζοντάς το να δεχθεί και να εκπληρώσει εντέλει τις απαιτήσεις τους (Wilkinson 2000). Παρά ταύτα, και ο ίδιος κατέληξε στο ότι οι τρομοκράτες σπάνια καταφέρνουν να εκπληρώσουν τους βαθύτερους πολιτικούς τους στόχους (Ibid).

Μεμονωμένα παραδείγματα επιτυχημένων τρομοκρατικών, όπως αποκαλούντο, οργανώσεων μπορούν να αντληθούν μέσα από τη σύγχρονη ιστορία. Τέτοια παραδείγματα εντοπίζονται κυρίως την περίοδο των ανταποικιακών αγώνων εναντίον της Βρετανικής και Γαλλικής διοίκησης. Ωστόσο, παρατήρησε ότι στη μετα-αποικιακή εποχή δεν έχει υπάρξει μια επιτυχημένη τρομοκρατική οργάνωση, καταλήγοντας οι τρομοκράτες στην απώλεια της στήριξης της κοινής γνώμης (Ibid).

Γιατί τότε συνεχίζουν οι μη κρατικοί δρώντες και καταφεύγουν στη μέθοδο της τρομοκρατίας; Σύμφωνα με τον θεωρητικό James DeNardo, η τρομοκρατία αποτελεί το καταφύγιο των μικρών οργανώσεων, οι οποίες υστερούν σε αριθμούς υποστήριξης από τους συμβατικούς στρατούς (Kruglanski & Chen 2009:206). Μάλιστα, αποκαλεί την τρομοκρατία ως “The Great Equalizer”, εξισορροπώντας

δηλαδή το έλλειμμα ισχύος έναντι του αντιπάλου, με την ανάπτυξη και την ευρεία διάθεση της τεχνολογίας να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο σε αυτή την εξισορρόπηση (Ibid).

Από την άλλη πλευρά, μια σειρά από θεωρητικούς της τρομοκρατίας, όπως ο James Fearon, ο David Lake, ο Andrew Kydd, η Barbara Walter και ο Alan Dershowitz (Dershowitz 2002) αντιμετωπίζουν την τρομοκρατία ως μία λογική και στρατηγικής σημασίας τακτική, η οποία προσφέρει διαπραγματευτικό χαρτί σε αυτούς που την ασκούν. Τα παραδείγματά τους τα αντλούν από τη δράση της Χαμάς, της Χεζμπολάχ και της οργάνωσης Tamil Tigers στη Σρι Λάνκα, επιφέροντας την αποχώρηση των αμερικανικών και γαλλικών στρατευμάτων από τον Λίβανο το 1984 και οικοδομώντας μάλιστα ένα πολιτικό σύστημα επιτυχές σε αποτελεσματικότητα και λαϊκή απήχηση (Pape 2005:44). Κατά ταύτα, κρίνουν την τρομοκρατία ως επιτυχημένη μέθοδο, προσφέροντας σε αυτούς που την εφαρμόζουν τη δυνατότητα να ολοκληρώσουν τους ευρύτερους πολιτικούς τους στόχους, στηριζόμενοι ωστόσο στις μεμονωμένες ιστορικές περιπτώσεις που αναπτύχθηκαν ανωτέρω (Abrahms 2006:44-46).

Ο Andrew H. Kydd και η Barbara F. Walter τόνισαν ότι η τρομοκρατία λειτουργεί, όχι λόγω της πρόκλησης του φόβου ως αποτέλεσμα των επιθέσεων, αλλά λόγω της αντίδρασης των κυβερνήσεων και των πολιτών πράγμα που θα μπορούσε να οδηγήσει στην επίτευξη των στόχων των τρομοκρατών (Kydd and Walter, 2006). Υποστήριξαν ακόμη ότι οι τρομοκράτες είναι τόσο αδύναμοι, ώστε να μην μπορούν να επιβάλουν τη θέλησή τους άμεσα και εμφανώς με τη χρήση όπλων. Λόγω της αδυναμίας τους αυτής, μέσω των τρομοκρατικών επιθέσεων επιδιώκουν να εκβιάσουν την εκάστοτε κυβέρνηση και να πετύχουν τα επιθυμητά για αυτούς αποτελέσματα (Ibid).

Στο πλαίσιο της ίδιας λογικής, όσον αφορά στην αποτελεσματικότητα της τρομοκρατίας, σύμφωνα με σχετική έρευνα ο στρατηγικός αναλυτής Robert Pape τη διαχωρίζει σε εγγύς (proximal) και απώτερους (distal) στόχους (Kruglanski & Chen 2009:216-219). Αφού ανέλυσε εν προκειμένω 315 επιθέσεις αυτοκτονίας, οι οποίες έλαβαν χώρα από το 1980 έως το 2003, κατέληξε στο ότι στις 13 οι 7 επέφεραν αλλαγές στην πολιτική σκηνή (Ibid). Ειδικότερα, οι εδαφικοί στόχοι της Χεζμπολάχ έναντι των αμερικανικών δυνάμεων το 1983 και των ισραηλινών δυνάμεων την περίοδο 1983-1985 ήταν επιτυχείς, όπως και το 1997 η Χαμάς πέτυχε την απελευθέρωση του ηγέτη της οργάνωσης από το Ισραήλ το 1997. Ο φόβος και η

αβεβαιότητα που κατέκλυσαν την ισραηλινή κοινωνία οδήγησαν σε πιέσεις για τη συμμόρφωση στα αιτήματα των τρομοκρατών. Παράλληλα, ο Pape θεώρησε πως οι χώρες υπό αποικιακό ζυγό πέτυχαν την εκπλήρωση των απώτερων πολιτικών τους στόχων (Ibid).

Ειδικότερα, ο Robert Pape αναφέρει ότι η τακτική των επιθέσεων αυτοκτονίας έχει ως στόχο τον εξαναγκασμό της εκάστοτε κυβέρνησης ώστε να αλλάξει την πολιτική της. Οι στρατηγικές εξαναγκασμού σύμφωνα με τον Pape διακρίνονται (Pape 2005:49-54): Πρώτον στην Τιμωρία, η οποία έχει ως στόχο τον εξαναγκασμό μέσω πρόκλησης μέγιστου κόστους ή διακινδύνευσης για την κοινωνία ώστε να ξεπεράσει η κυβέρνηση τους ενδοιασμούς της ικανοποιώντας τις αξιώσεις των τρομοκρατών. Δεύτερον, στην Άρνηση που στοχεύει στον εξαναγκασμό μέσω της κατάδειξης στη νόμιμη κυβέρνηση ότι δεν πρόκειται να κερδίσει τη μάχη και ότι κάθε προσπάθειά της οδηγείται νομοτελειακά σε αποτυχία (συνήθως με τη δυνατότητα κατοχής εδάφους).

Παρά ταύτα, θεωρεί ότι μέσω των επιθέσεων αυτοκτονίας μόνο επέρχεται η στρατηγική της Τιμωρίας, εκλαμβάνοντας, κατά ταύτα, την τρομοκρατία ως το όπλο των αδυνάμων και ως μια τακτική τελευταίας επιλογής, αξιολογώντας τον ανταρτοπόλεμο και τον συμβατικό πόλεμο ως τις αποτελεσματικότερες στρατηγικές (Ibid).

Παρ'όλα αυτά, συνήθως, οι επιθέσεις αυτοκτονίας λαμβάνουν χώρα με στόχο την άσκηση όσο το δυνατόν μεγαλύτερης καθεστωτικής πίεσης, περνώντας στην κοινωνία το μήνυμα της αβεβαιότητας και της ελλιπούς δημόσιας ασφάλειας. Τέλος, ένας τρομοκράτης που είναι διατεθειμένος να αυτοκτονήσει, σε αντίθεση με τις άλλες μορφές τρομοκρατίας, έχει υψηλότερες πιθανότητες να εκπληρώσει εντέλει το στόχο του, καθώς δεν θα υποχωρήσει ή δεν θα προσπαθήσει να διαφύγει (Ibid).

Ως όπλο των αδυνάμων εκλαμβάνει την τρομοκρατία και ο καθηγητής Nicholas O. Berry (1987), ο οποίος θεωρεί ότι όντας σε αδύναμη θέση ο επιτιθέμενος αφήνει τη διαχείριση της επιτυχίας της επίθεσης στο ίδιο το θύμα. Γι'αυτόν τον λόγο, ο ίδιος εξετάζει την αποτελεσματικότητα της τρομοκρατίας μέσα από τη συμπεριφορά των στόχων/θυμάτων και όχι από τη συμπεριφορά των τρομοκρατών. Θέτει εν προκειμένω πέντε διαφορετικές θεωρίες αντίδρασης του θύματος (Berry, 1987), δηλαδή την Υπεραντίδραση, την Απώλεια Δύναμης, την Αποτυχημένη Καταστολή των Μετριοπαθών, τον Κατευνασμό των Μετριοπαθών και τέλος τον Μαζικό Εκφοβισμό.

Αρχικά, και σύμφωνα με τη **θεωρία της Υπεραντίδρασης**, η αντίδραση των θυμάτων/κυβέρνησης έναντι των τρομοκρατών ως αντίποινα για την επίθεση, θα οδηγήσει αναπόφευκτα στην αύξηση της δημοφιλίας των τρομοκρατών, στην απώλεια δημόσιας στήριξης των θυμάτων και στην οικονομική εξασθένηση της κυβέρνησης (Ibid). Δεύτερον, κατά τη **θεωρία της Απώλειας Δύναμης**, εφόσον το θύμα (η νόμιμη κυβέρνηση) υποκύψει στον εκβιασμό των τρομοκρατών και δεν αντιδράσει, τότε θα απωλέσει πολιτική αξιοπιστία, δείχνοντας ότι οι τρομοκράτες έχουν υπό τον έλεγχό τους την κατάσταση (Ibid). Τρίτον, με βάση τη **θεωρία της Αποτυχίας Καταστολής των Μετριοπαθών**, η κυβέρνηση/θύμα θα λάβει αντιτρομοκρατικά μέτρα τα οποία εμμέσως θα επηρεάσουν και τους μετριοπαθείς από την αντιπολίτευση, μέσω της απαγόρευσης ύπαρξης πολιτικών κομμάτων, του περιορισμού της ελευθερίας του λόγου, της αύξησης των μέτρων παρακολούθησης, καθώς και της καταφυγής σε αθρόες συλλήψεις και καταδίκες. Τέταρτον, σύμφωνα με τη **θεωρία του Κατευνασμού των Μετριοπαθών**, μια απόπειρα από την πλευρά της κυβέρνησης να προσεγγίσει τους μετριοπαθείς τρομοκράτες θα οδηγήσει σε απώλεια αξιοπιστίας και υποστήριξης μερίδας των συμμάχων της. Ακόμη, θα αναγκαστεί η νόμιμη κυβέρνηση να προσφέρει στους μετριοπαθείς της αντιπολίτευσης μέρος της εξουσίας ώστε να τους κατευνάσει, υποβαθμίζοντας έτσι το ρόλο και την αξιοπιστία του παλαιού καθεστώτος. Τέλος, με βάση τη **θεωρία του Μαζικού Εκφοβισμού**, η πρόκληση του φόβου στη δημόσια συνείδηση, μέσω των τρομοκρατικών επιθέσεων, οδηγεί σε απραξία και αδράνεια το λαό στην αποδοχή των αιτημάτων τους και στη νίκη της αντιπολίτευσης (Ibid).

Ο Mao Tse-tung, στο εγχειρίδιό του για τον ανταρτοπόλεμο, διέκρινε τρία επίπεδα οργάνωσης (Tse-Tung, 1989):

Στο πρώτο επίπεδο στόχος είναι η οργάνωση, η εδραίωση και η διατήρηση της εδαφικής διοίκησης της περιφέρειας, κυρίως δυσπρόσιτων περιοχών. Η στελέχωση γίνεται μέσω της εκπαίδευσης εθελοντών σε μεθόδους προπαγάνδας και πολέμου. Παράλληλα εξαπολύονται σποραδικές επιθέσεις μικρής εμβέλειας από ολιγομελείς ομάδες με στόχο την τρομοκράτηση και τη δολιοφθορά του αντίπαλου στρατόπεδου και την αύξηση της λαϊκής υποστήριξης στις επαναστατικές δυνάμεις.

Στο δεύτερο επίπεδο, λαμβάνει χώρα η σταδιακή επέκταση του ένοπλου αγώνα, αυξάνοντας τις επιθέσεις τρομοκρατίας και δολιοφθοράς με μοναδικό στόχο τις αντίπαλες ένοπλες δυνάμεις και τη συλλογή πολεμοφοδίων και ιατροφαρμακευτικού υλικού. Ανάμεσα στις μεθόδους που υιοθετούνται είναι οι

απαγωγές τοπικών φυλάρχων/γαιοκτημόνων και η ανάπτυξη δικτύου πληροφοριών και χρηματοδοτών.

Στο τρίτο και τελευταίο στάδιο, ο ένοπλος αγώνας έχει πάρει τη μορφή του συμβατικού στρατού, υιοθετώντας ωστόσο παράλληλα πρακτικές ανταρτοπόλεμου. Στόχος είναι η υποχώρηση μέχρι την εύρεση του αδύναμου σημείου του αντιπάλου και η έλευση της ήττας του, μέσω της εξάντλησής του. Συνολικά φαίνεται πως ο Mao υιοθέτησε την έμμεση στρατηγική του Sun Tzu, ωστόσο τόνισε τη σημασία της αποφυγής χτυπήματος κατά αμάχων και της ύπαρξης πάντα ενός κοινού πολιτικού στόχου, για να επιφέρουν τη στήριξη της κοινωνίας και για να διασφαλίσουν την επιβίωσή τους.

Τέλος, στο εγχειρίδιο του “*Guerilla Warfare*” ο Ernesto Guevara, διαχωρίζει τις έννοιες της δολιοφθοράς και της τρομοκρατίας (Guevara 2006:21-22, 91, 99-100). Τη δολιοφθορά την εκλαμβάνει ως μια επαναστατική και ιδιαίτερα αποτελεσματική μέθοδο, ενώ την τρομοκρατία ως ένα μέσο γενικά αναποτελεσματικό και χωρίς να κάνει διακρίσεις στα αποτελέσματά του, περιλαμβάνοντας ως θύματα συχνά αθώους, αφαιρώντας μεγάλο αριθμό ζώων που θα μπορούσαν να παίξουν σημαντικό ρόλο στην επανάσταση (Ibid).

Συνεχίζει ακόμη τονίζοντας ότι η τρομοκρατία θα φέρει αυξημένη αστυνομική καταστολή, εμποδίζοντας, λίγο έως πολύ, τη νόμιμη ή μερικώς μυστική επικοινωνία με την κοινωνία, κάνοντας αδύνατη τη μαζική/ενωτική δράση που θα μπορούσε να είναι χρήσιμη σε μια κρίσιμη χρονική στιγμή (Ibid). Πιστεύει δηλαδή πως η τρομοκρατία φέρνει, κατά ταύτα, τα αντίθετα, από τα επιθυμητά, αποτελέσματα. Τέλος, τονίζει ότι η τρομοκρατία θα πρέπει να χρησιμοποιηθεί μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις, έχοντας ως μοναδικό στόχο έναν καταπιεστικό ηγέτη τον οποίο και απορρίπτει η ίδια η κοινωνία (Ibid).

3.2 Στρατηγικές των τρομοκρατικών οργανώσεων

Για την επίτευξη των πολιτικών στόχων τους οι τρομοκρατικές οργανώσεις ανέπτυσαν μια σειρά από στρατηγικές, οι οποίες εκπληρώνονται μέσω των τρομοκρατικών επιθέσεων. Οι στρατηγικές αυτές είναι η Γνωστοποίηση/Αναγνώριση Αιτημάτων, η Φθορά, η Πρόκληση, ο Εκφοβισμός, το Spoiling και το Outbiding.

Τη πιο κοινή **στρατηγική** των τρομοκρατικών οργανώσεων συνιστά πιθανότατα η **Γνωστοποίηση/Αναγνώριση των αιτημάτων τους**. Στη προκειμένη περίπτωση οι τρομοκράτες αποσκοπούν στην «ευαισθητοποίηση» του πληθυσμού,

στην αύξηση της βάσης υποστηρικτών τους, καθώς και στην πρόκληση του δημόσιου φόβου (Crenshaw, 1981).

Ακολούθως, κατά τη **στρατηγική της Φθοράς** η τρομοκρατική οργάνωση αποσκοπεί στον εξαναγκασμό της κυβέρνησης σε υποχώρηση και σε αποδοχή των αιτημάτων τους (Kydd and Walter, 2006, Hutchinson 1972:383-396).

Η στρατηγική της Πρόκλησης (Ibid) βασίζεται στη χρήση απειλών και προειδοποιήσεων από πλευράς των τρομοκρατών στοχεύοντας στην αποτροπή της άσκησης της κυβερνητικής πολιτικής. Βασικός τους στόχος αποτελεί η ανάδειξη της αδυναμίας της κυβέρνησης, καθώς η επικείμενη πτώση της, χτυπώντας στελέχη της κυβέρνησης ως επί τω πλείστον.

Η στρατηγική του Εκφοβισμού (Ibid) αποσκοπεί στην αλλαγή του καθεστώτος, χρησιμοποιώντας την τακτική της προπαγάνδας ώστε να πείσουν τη κοινωνία πως οι τρομοκρατικές επιθέσεις έχουν ως αποδέκτη μια αναξιόπιστη και διεφθαρμένη κυβέρνηση.

Η στρατηγική του Spoiling (Ibid) αφορά στη πραγματοποίηση τρομοκρατικών επιθέσεων αποσκοπώντας στην αποτυχία συμφωνίας μεταξύ των μετριοπαθών τρομοκρατών και της νόμιμης κυβέρνησης.

Τέλος, **η στρατηγική του Outbidding** (Ibid) αφορά στην υλοποίηση τρομοκρατικών επιθέσεων μεταξύ τρομοκρατικών οργανώσεων, με στόχο την επικράτηση μίας εκ των δύο.

Πως όμως αναπτύχθηκαν αυτές οι στρατηγικές από τις τρομοκρατικές οργανώσεις στη σύγχρονη εποχή και πόσο αποτελεσματικές ήταν; Για να απαντηθεί το ανωτέρω ερώτημα θα γίνει καταγραφή και αξιολόγηση των στρατηγικών των τρομοκρατικών οργανώσεων κατά τον 20ο και τον 21ο αιώνα. Επίσης, θα εντοπιστούν τα κοινά χαρακτηριστικά σε κάθε κύμα τρομοκρατίας, σύμφωνα με τη διάκριση της θεωρίας του David Rapoport.

Μια από τις πιο γνωστές αναλύσεις της τρομοκρατίας είναι εκείνη των τεσσάρων κυμάτων του Rapoport. Αρχικά, ο Rapoport είχε συντάξει τρεις δημοσιεύσεις κατά τις δεκαετίες 1970 και 1980 αναλύοντας τα βασικά χαρακτηριστικά των τρομοκρατικών κινημάτων της αρχαιότητας: *Fear and Trembling: Terrorism in Three Religious Traditions*, “*Terror and the Messiah: An Ancient Experience and Some Modern Parallels*,” και “*Messianic Sanctions of Terror*”. Ακολούθως, ανέπτυξε τη θεωρία των τεσσάρων κυμάτων στη δημοσίευσή του “*The Four Waves of Rebel Terror and September 11*”, όπερ και συνετάγει

αμέσως μετά το τρομοκρατικό χτύπημα το 2001 στις ΗΠΑ. Η τελική μορφή της θεωρίας του έχει αναπτυχθεί σε νεότερη δημοσίευσή του το 2004 με τίτλο “*The Four Waves of Modern Terrorism*” (Rapoport 2002, 2004).

Σύμφωνα με τη θεωρία του, ως εναρκτήριο έτος της μοντέρνας τρομοκρατίας και του κύματος του Αναρχισμού ορίζει το 1879. Ακολούθησαν το Εθνικοαπελευθερωτικό Κύμα από το 1920 και μετά, το Νέο αριστερό Κύμα, το οποίο περιορίστηκε πάρα πολύ κατά το τέλος του 20^{ου} αιώνα και τέλος κατέληξε στο Θρησκευτικό Κύμα που βρίσκεται εν εξελίξει από το 1979 και εντεύθεν (Ibid).

3.2.1 Το κύμα του αναρχισμού (Δεκαετίες 1870-1910).

Το κύμα του αναρχισμού ανέδειξε ότι το Κοινωνικό Συμβόλαιο, για το οποίο είχαν μιλήσει ο Jean Jack Rousseau, ο Thomas Hobbes, ο John Locke και άλλοι, αποδείχθηκε απλά ένα κοινωνικό κατασκευάσμα ικανό ευκόλως να καταρριφθεί, εφόσον στερείται νομιμοποιητικής βάσης, όπως και έγινε μέσω της τρομοκρατίας. Ως κομβικής σημασίας για το συγκεκριμένο κύμα θεωρεί ο Rapoport τους Ρώσους αναρχικούς του 19^{ου} αιώνα, οι οποίοι και επηρέασαν ιδεολογικά και εκπαίδευσαν ομάδες τρομοκρατών στα Βαλκάνια, ως αποτέλεσμα της επικείμενης διάλυσης της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας. Ίσως το αποκορύφωμα της εποχής ήταν η περίοδος του 1890, η αποκαλούμενη και ως «Χρυσή Εποχή των Δολοφόνων», με Πρωθυπουργούς, Μονάρχες και Προέδρους να γίνονται θύματα του συγκεκριμένου κύματος τρομοκρατίας. Τα βασικά χαρακτηριστικά του κύματος είναι (Rapoport 2002, 2004): ότι βασικό στόχο των τρομοκρατών συνιστούν οι ελίτ, ότι ο κύριος όγκος των επιθέσεων λαμβάνουν χώρα στην Ευρώπη, ότι τα αίτια της ανάπτυξης του κύματος τρομοκρατίας εντοπίζονται στην αποτυχία εφαρμογής πολιτικών μεταρρυθμίσεων από τις κυβερνήσεις, καθώς και ότι οι στρατηγικές και οι ιδεολογίες που υιοθετούν οι τρομοκράτες θεωρούνται οι πλέον απλές και βασικές.

Ένας από τους ιδεολογικούς πατέρες του αναρχισμού κατά τον 19^ο αιώνα θεωρείται ο Γάλλος Pierre Joseph Proudhon, ο οποίος πρότεινε την κατάργηση του καπιταλιστικού συστήματος και της έννοιας του τόκου, χωρίς όμως να προβάλλει την κατάργηση των κρατικών δομών (Chaliand & Blin 2007:116). Αντιθέτως, η ιδεατή κοινωνία για τον Proudhon αποτελείτο από μικροκαλλιεργητές και τεχνίτες (Lindemann 2014:185).

Ο θεωρητικός Mikhail Bakunin προχώρησε ένα βήμα περαιτέρω υποστηρίζοντας ότι θα πρέπει να καταλυθούν όλες οι κρατικές δομές, όπως και κάθε

έννοια εξουσίας. Ο προπαγανδιστής Sébastien Faure, πρόσθεσε ότι δεν μπορεί να υπάρξει φιλελεύθερη πίστη ή δόγμα (Chaliand & Blin 2007:116).

Τέλος, ο Ρώσος Πρίγκηπας Pyotr Kropotkin το 1877 εισήγαγε την έννοια της «Έμπρακτης Προπαγάνδας» (Propaganda by Deed), μια επαναστατική τακτική που θα λειτουργούσε ως ένα ισχυρό μέσο για την αφύπνιση του υποσυνείδητου των λαών (Ibid). Κατά τον Kropotkin η ιδέα πίσω από την ιδανική κοινωνία βασίζεται στη φράση «στον καθένα ανάλογα με τις ανάγκες του, από τον καθένα ανάλογα με τις ικανότητές του», υιοθετώντας έναν απλό και μη υλιστικό τρόπο ζωής (Lindemann 2014:209).

Πράγματι, το πρώτο κύμα συστηματικής χρήσης της μεθόδου της τρομοκρατίας στη σύγχρονη εποχή θα ξεκινήσει το 1878 και θα διαρκέσει μέχρι και λίγο μετά το τέλος του 'Α Παγκοσμίου Πολέμου το 1919 (Rapoport 2002, 2004). Οι χώρες στις οποίες παρατηρήθηκε η ανάπτυξη του κύματος του αναρχισμού, όπως θα αναλυθεί κατωτέρω, ήταν η Ρωσία, η Ισπανία, η Γαλλία, η Ιταλία και τα Βαλκάνια. Συνοπτικά, τα βασικά στοιχεία που χαρακτηρίζουν την περίοδο είναι η κρατική καταπίεση μειονοτήτων, η άρνηση της ανεξαρτησίας των εθνοτήτων, σε συνδυασμό με τις ιδέες του διαφωτισμού όπως και των ιδεών του εθνικισμού (Ibid).

Στη Ρωσία η δράση των αναρχικών αναπτύχθηκε σε τρεις φάσεις: 1861-1866, 1878 – 1881, 1904-1907. Κατά την πρώτη φάση ομάδες ριζοσπαστικοποιημένων μαθητών εναντιώθηκαν στην αναπτυσσόμενη υλιστική και διεφθαρμένη κοινωνία της τσαρικής Ρωσίας, η οποία βρισκόταν υπό το καταπιεστικό καθεστώς του Τσάρου Αλεξάνδρου II (Laqueur 2001:11-12). Οι μεταρρυθμίσεις που εισήγαγε ο Τσάρος στους θεσμούς της πολιτικής και της δικαιοσύνης δεν κατάφεραν να πείσουν τους νέους, οι οποίοι καλούσαν για το τέλος της Δυναστείας των Ρομανόφ και τη δίκαιη αναδιανομή των γαιών. Αποτέλεσμα των ανωτέρω ήταν η λήψη κατασταλτικών μέτρων κατά των φοιτητών, οδηγώντας στο κλείσιμο των πανεπιστημίων μέχρι το 1963, με επιστέγασμα το ξέσπασμα βίαιων διαδηλώσεων. Η απομόνωση της φοιτητικής κοινωνίας οδήγησε στη δημιουργία των λεγόμενων «μηδενιστών», μια ονομασία επηρεασμένη από τις θεωρίες του Dimitri Pisarev (Chaliand & Blin 2007:138), όπου με τη συμπεριφορά και το ντύσιμό τους ξεχώριζαν από την υπόλοιπη κοινωνία. Το 1866 έλαβε χώρα η πρώτη τρομοκρατική επίθεση από τον φοιτητή Dmitrii Karakozov με την απόπειρα δολοφονίας κατά του Τσάρου Αλεξάνδρου II (Naimark, 1990)

Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι η πλειονότητα των τρομοκρατών μέχρι και τις αρχές του 20ου αιώνα προέρχονταν κατά κύριο λόγο από τις ανώτερες και μεσαίες κοινωνικές τάξεις που είχαν ριζοσπαστικοποιηθεί, όπως ήταν η περίπτωση του ρώσου Πρίγκιπα Petr Kropotkin (Geifman 1993:11-14). Ωστόσο, συμμετείχαν στις οργανώσεις και μέλη της εργατικής τάξης, καθώς και φοιτητές (Ibid).

Στη δεύτερη περίοδο (1876-1881) (Naimark, 1990) συνεχίστηκαν εντονότερα οι αντιδράσεις εκ μέρους των φοιτητών. Ιδεολογικά είχαν μεταβεί από τον «μηδενισμό» στον «λαϊκισμό», απαιτώντας κοινωνική ισότητα και κοινωνική δικαιοσύνη, μέσω της αναδιανομής των γαιών και της απόκτησης διοικητικής αυτονομίας. Το 1876 οι διαδηλωτές μεταφέρθηκαν στη ρωσική επαρχία και ίδρυσαν την οργάνωση “Land and Liberty”, με στόχο τον συντονισμό του αγροτικού πληθυσμού και την απελευθέρωση των φυλακισμένων συντρόφων τους από το καθεστώς (Ibid). Το 1878 τα μέλη της οργάνωσης “Land and Liberty” μεταπήδησαν στην τρομοκρατική οργάνωση Narodnaya Volya, που σημαίνει «Βούληση του Λαού» (Ibid).

Τα μέλη της Narodnaya Volya είχαν ως απώτερο στόχο την πτώση του τσαρικού καθεστώτος και τη δημιουργία μίας ομοσπονδίας κοινωνικών αυτοδιοικούμενων μονάδων (Naimark, 1990). Αξίωσαν επίσης να δοθούν στο λαό οι ελευθερίες του Τύπου, το δικαίωμα της Έκφρασης και του Συνέρχεσθαι και Συνεταιρίζεσθαι, γενική αμνηστία στους πολιτικούς κρατούμενους, καθώς και να διεξαχθούν ελεύθερες βουλευτικές εκλογές. Οι λόγοι που οδήγησαν τα μέλη της τρομοκρατικής ομάδας στην επιλογή της οδού της ένοπλης βίας εστιάζεται στην απομάκρυνσή τους από την έννοια της θρησκείας, και στον ενθουσιασμό που αρχικά τους προσέφερε η τρομοκρατική δράση, καθώς και η άσκηση νομιμοποιημένης βίας εις το όνομα της τρομοκρατίας (Bonanate 2001:37, Volya 2006:137-139).

Η δράση της Narodnaya Volya, παρότι κράτησε από το 1878 μέχρι το 1881, θεωρείται ως η σημαντικότερη ανάμεσα στις υπόλοιπες τρομοκρατικές οργανώσεις του κύματος του αναρχισμού (Ibid). Διέπραξε μια σειρά από δολοφονίες κατά ιθυνόντων του εκτελεστικού μηχανισμού και της κεντρικής διοίκησης της τσαρικής Ρωσίας, όπως του Γενικού Διοικητή της Αγ. Πετρούπολης και του αρχηγού της αστυνομίας, Στρατηγού Mezentsev το 1878, ενώ το 1901 θα δολοφονήσει ο τρομοκράτης Ignatii Grinevitskii τον Τσάρο Αλέξανδρο II (Ibid).

Παρά τη σύλληψη αρκετών εκ των μελών της οργάνωσης, η δράση τους θα συνεχιστεί υπό την ονομασία «Σοσιαλιστές Επαναστάτες», δολοφονώντας το 1901

τον υπουργό παιδείας Bogolyerov, το 1902 τον υπουργό εσωτερικών Balmashev και τους Κυβερνήτες Obolenski και Bogdanovich το 1903 (Naimark 1990). Μέχρι το 1907 είχαν δολοφονήσει 71 άτομα, ανάμεσα στα οποία ήταν και ο Μεγάλος Δούκας Serge Aleksandrovich. Ως βασικό μέσο πραγματοποίησης των επιθέσεών τους υπήρξαν τα εκρηκτικά (Ibid).

Ορισμένες τρομοκρατικές επιθέσεις έλαβαν χώρα το 1917 μετά το πραξικόπημα των Μπολσεβίκων στρεφόμενες κατά των κομμουνιστών ηγετών Utriski, Volodarski και Lenin, σκοτώνοντας τους πρώτους δύο και τραυματίζοντας τον τελευταίο (Laqueur 1977:12). Επίσης, προσπάθησαν να υποδαυλίσουν τις γερμανορωσικές ειρηνευτικές διαπραγματεύσεις της εποχής με στόχο τη διασφάλιση της κυριαρχίας του νοτίου μετώπου του νεοπαγούς κράτους (Ibid).

Συνέπεια των ανωτέρω κυμάτων ήταν ένα ισχυρό πλήγμα στην ψυχολογία των σωμάτων ασφαλείας και του κρατικού μηχανισμού της Ρωσίας εν γένει, που ζούσε υπό το φόβο νέων επιθέσεων, υπονομεύοντας δε κατά ταύτα την αποτελεσματικότητά τους (Geifman 1993:250-251).

Η τρομοκρατία ως συνέπεια της αναρχίας, εκτός της ρωσικής επικράτειας, διαδραμάτισε ρόλο και παρουσία και σε άλλες χώρες της Ευρώπης, των Βαλκανίων καθώς και στη Βόρεια και Λατινική Αμερική (Brenan 2014:214-255). Ειδικότερα, οι ιδέες του αναρχισμού αναπτύχθηκαν διά του Bakunin και της διεξαγωγής των συνεδρίων της Διεθνούς Ένωσης Εργατών, όταν και ξεκίνησαν να εξαπλώνονται στις πόλεις και την επαρχία της Γαλλίας, της Ιταλίας και της Ισπανίας κατά τα μέσα του 19^{ου} αιώνα (Ibid). Τα μέλη της Ένωσης αποτελούνταν από αναρχικούς και μαρξιστές με στόχο την υπεράσπιση των εργασιακών δικαιωμάτων έναντι του κεφαλαίου.

Οι αναρχικοί στη Δυτική Ευρώπη και στη Βόρειο Αμερική προέρχονταν από όλες τις κοινωνικές τάξεις ανεξαρτήτως επαγγέλματος ή μόρφωσης (Jensen 2013:11-22). Το κύριο αίτιο της κατά ταύτα επαναστατικής εναντίωσής τους κατά των κρατικών δομών και της υφιστάμενης κοινωνίας ήταν η άσκηση οικονομικής, κοινωνικής και πολιτικής εξουσίας από τη μεσαία τάξη και τους φιλελεύθερους, καθώς και η αδυναμία της αριστοκρατίας να υιοθετήσει έγκαιρα μέτρα προς την εγκαθίδρυση της πολιτικής ελευθερίας και της ισότητας με βάση τις αξίες της Γαλλικής Επανάστασης (Ibid). Παρά το γεγονός ότι στα κράτη που εμφανίστηκε η αναρχία επηρέασε κυρίως μικρό μέρος της κοινωνίας, στην δε Ισπανία οδήγησε σε μαζικές κινητοποιήσεις της εργατικής τάξης, η οποία βρισκόταν υπό ασφυκτική πίεση και περιορισμό (Ibid).

Η μετάβαση από τις διαδηλώσεις στην ένοπλη βία και στην τρομοκρατία οφείλεται, όχι τόσο στις απόψεις του Bakunin ή του Proudhon, όσο στις κοινωνικές συνθήκες μεγάλης φτώχειας και ανεργίας, στην κρατική καταπίεση και διαφθορά, καθώς και στις επώδυνες κοινωνικές και οικονομικές αλλαγές στις κοινωνίες της εποχής. Στην μετάβαση δηλαδή από μια προ-καπιταλιστική οικονομία προς τον εφαρμοσμένο καπιταλισμό με αποκορύφωμα τη Μεγάλη Ύφεση της δεκαετίας του 1870. Η κατάσταση αυτή επηρέασε κυρίως τη Δυτική Ευρώπη και τη Βόρεια Αμερική (Jensen 2004, 2013:20-22).

Η τακτική της «Εμπρακτης Προπαγάνδας» υιοθετήθηκε από τις ομάδες αναρχικών που έδρασαν ως επί το πλείστον στη Δυτική Ευρώπη κατά τη δεκαετία του 1890 (Miller 2013:111, Laqueur 1977:14). Στόχος της «Εμπρακτης Προπαγάνδας» ήταν μέσα από την ατομική δράση να επέλθει η αλλαγή του καθεστώτος, να πάρουν εκδίκηση και να διαδηλώσουν κατά της κρατικής καταπίεσης (Novak 1954:176-184). Απέδιδαν κατά ταύτα έναν εκπαιδευτικό ρόλο στις τρομοκρατικές πράξεις τους, υπενθυμίζοντας στην εργατική τάξη την καταπίεση που έχει υποστεί, αυξάνοντας κατά αυτόν τον τρόπο την αυτοπεποίθησή της, ώστε να καταφέρει τη κατάλυση του παλαιού καθεστώτος (Ibid). Κατά ταύτα, οι ίδιοι οι αναρχικοί-τρομοκράτες νομιμοποιούνταν προσδίδοντας ένα μεσσιανικό χαρακτήρα στις πράξεις τους (Ibid).

Ο ατομικός χαρακτήρας της τρομοκρατίας φαίνεται από τη δράση των Ιταλών αναρχικών, οι οποίοι πραγματοποίησαν μεμονωμένες επιθέσεις, κυρίως με όπλα και μαχαίρια, με βασικό τους στόχο την εκδίκηση (Jensen 2008:589-596, Novak 1954). Τέτοια παραδείγματα αποτελούν η επίθεση του Paolo Schicchi το 1893 κατά του ισπανικού προξενείου στη Γένοβα, εκδικούμενος για τον βασανισμό που είχε υποστεί από τις ισπανικές αρχές. Ακολούθως, ένα χρόνο μετά, ο Paolo Lega δολοφόνησε τον Ιταλό Πρωθυπουργό Crispi, διότι ασκούσε κατασταλτική πολιτική στη δράση των εργατικών και αγροτικών ενώσεων της Σικελίας (Ibid). Ο Sante Caserio την ίδια χρονιά δολοφόνησε τον Πρόεδρο της Γαλλίας Carnot, καθώς αρνείτο να αναστείλει τη θανατική καταδίκη αναρχικών (Ibid). Ακόμη, ο Michele Angiolillo το 1897 δολοφόνησε τον Ισπανό Πρωθυπουργό Canovas, θεωρώντας τον υπεύθυνο για τον βασανισμό αναρχικών στο φρούριο Montjuich (Ibid). Επίσης, το 1898 ο Ιταλός αναρχικός Luigi Luccheni δολοφόνησε την Αυτοκράτειρα της Αυστρίας, καθώς ήταν αγανακτισμένος από τη φτώχεια, ενώ παράλληλα επεδίωκε μέσω της πράξης του να γίνει διάσημος (Ibid). Τέλος, το 1900 ο Gaetano Bresci δολοφόνησε τον Ιταλό

Βασιλιά Umberto I, λόγω του στρατιωτικού νόμου που είχε επιβάλει στη Σικελία και στο Μιλάνο, με θύματα αναρχικούς και διαμαρτυρούμενους πολίτες (Ibid).

Κατά την ίδια περίοδο (δεκαετία 1880) ξεκίνησαν και οι τρομοκρατικές επιθέσεις στη γαλλική επικράτεια από αναρχικούς. Ήταν οργανωμένοι σε ομάδες, που λειτουργούσαν με σχετική αυτονομία. Το βασικό τους όπλο ήταν τα αυτοσχέδια εκρηκτικά με δυναμίτιδα, τα πολυβόλα και τα μαχαίρια. Τα αίτια της έκρηξης των διαδηλώσεων και των επιθέσεων στη συνέχεια παραπέμπουν στην οικονομική ύφεση, που προκάλεσε υψηλή ανεργία και φτώχεια στη χώρα (Accoce 1999, Chailand & Blin 2007:125). Το 1884 μια μυστική οργάνωση υπό το όνομα “Bande Noire” ξεκίνησε μια σειρά τρομοκρατικών επιθέσεων με εκρηκτικά. Το πρώτο δείγμα «Έμπρακτης Προπαγάνδας» στη Γαλλία απετέλεσε η επίθεση στο Χρηματιστήριο των Παρισίων το 1886. Δράστης της επίθεσης ήταν ο Charles Gallo, ο οποίος πυροβόλησε εις βάρος χρηματιστών, χωρίς όμως να υπάρξουν θύματα (Ibid).

Πρωταγωνιστικό ρόλο έπαιξε εν προκειμένω και ο αναρχικός François-Claudius Koenigstein, γνωστός ως “Ravachol”, πραγματοποιώντας επιθέσεις από το 1892 έως το 1894 (Chailand & Blin 2007:123-130). Το 1892 ο Ravachol τοποθέτησε εκρηκτικό μηχανισμό στο σπίτι του Δικαστή Benoît ως αντίποινα για την καταδίκη αναρχικών μετά από διαδήλωση, ωστόσο παρότι δεν υπήρξαν θύματα θεωρείται ως το πρώτο σημαντικό χτύπημά του (Ibid). Για τον ίδιο λόγο θα πραγματοποιήσει επίθεση κατά του Εισαγγελέα Bulot, τραυματίζοντας πέντε άτομα. Αμέσως μετά ο Ravachol θα συλληφθεί και θα καταδικασθεί εις θάνατο (Ibid).

Η δράση του απετέλεσε παράδειγμα και για άλλους αναρχικούς, όπως ο Théodule Meunier, οποίος εκδικήθηκε για τη σύλληψη του Ravachol, τοποθετώντας εκρηκτικά σε εστιατόριο, επιφέροντας το θάνατο σε τρεις θαμώνες (Ibid). Το ίδιο και ο Léon-Jules Léauthier το 1893 επιτέθηκε με μαχαίρι στο εστιατόριο Bouillon Duval με στόχο τον θάνατο μελών της άρχουσας τάξης. Τέλος, εμπνευστής της μαζικής τρομοκρατίας ήταν ο Émile Henry (Ibid). Με αφορμή την απεργία ανθρακωρύχων της επιχείρησης Carmaux, τοποθέτησε το 1892 εκρηκτικό μηχανισμό στα γραφεία της εταιρείας στο Παρίσι. Το 1894 τοποθέτησε εκρηκτικό μηχανισμό στο Καφέ Terminus στο Παρίσι σκοτώνοντας ένα άτομο και τραυματίζοντας άλλο ένα, ως αντίποινα για τα αντιτρομοκρατικά μέτρα της τότε κυβέρνησης. Το τέλος της εποχής της τρομοκρατίας στη Γαλλία ήρθε με τη θανατική καταδίκη του αναρχικού Sadi Carnot το 1894 (Ibid).

Στην Ισπανία οι ιδέες της αναρχίας μεταφέρθηκαν από τον Ιταλό Giuseppe Fanelli. Οι αναρχικοί χρησιμοποιούσαν κυρίως δυναμίτη, ο οποίος είχε εφευρεθεί μόλις το 1866 από τον Alfred Nobel, ενώ πραγματοποιούσαν τις επιθέσεις τους σε δημόσιους χώρους. Οι επιθέσεις έλαβαν χώρα ως επί το πλείστον στην Ανδαλουσία και στην Καταλονία. Επέλεξαν στόχους με ισχυρή συμβολική αξία, με κύριο στόχο τη δημοσιότητα των πράξεών τους. Από το 1894 μέχρι το 1912 δολοφονήθηκαν επτά Ευρωπαίοι, Ρώσοι και Αμερικανοί ηγέτες και Ισπανοί μονάρχες. Την αυλαία των τρομοκρατικών επιθέσεων στην Ισπανία άνοιξε ο Paulino Pallás όταν το 1893 έριξε δύο βόμβες κατά του Στρατιωτικού Διοικητή της Καταλονίας, Martinez Campos, λόγω της καταδίκης αναρχικών σε θάνατο δια στραγγαλισμού από στρατιωτικό δικαστήριο (Jensen 2013:35). Η πρώτη απόπειρα κατά του Ισπανού Μονάρχη έλαβε χώρα το 1878 από τον νεαρό εργάτη Juan Oliva Moncasi (Ibid).

Αργότερα, θα πραγματοποιηθούν και άλλες απόπειρες κατά της Μοναρχίας στην Ισπανία, από τον Alejandro Ferras το 1905 στο Παρίσι, διαφεύγοντας το θάνατο την τελευταία στιγμή ο Γάλλος Πρόεδρος Émile Loubet και ο Βασιλιάς Alfonso XIII. Επίσης, ένα χρόνο αργότερα, το ίδιο έλαβε χώρα το 1906, στο γάμο της Πριγκίπισσας Ena της Βατεμβέργης όπου σκοτώθηκαν 15 άτομα μετά από έκρηξη βόμβας που ήταν κρυμμένη μέσα σε ένα μπουκέτο λουλούδια. Έτσι, για πρώτη φορά στόχος της τρομοκρατίας ήταν οι πολίτες όταν το 1893 ο αναρχικός Santiago Salvador τοποθέτησε δύο βόμβες στην Όπερα της Βαρκελώνης ως αντίποινα για την εκτέλεση του αναρχικού Paulino Pallas, με συνέπεια να προκαλέσουν το θάνατο δεκάδων θυμάτων (Jensen 2004:134, 2009:91, 2013:6, Chaliand & Blin 2007:119-120).

Τα μεταναστευτικά κύματα προς τις Ηνωμένες Πολιτείες είχαν ως αποτέλεσμα τη μεταφορά των ιδεών της αναρχίας και της τρομοκρατίας σε χώρες εκτός της Ευρωπαϊκής Ηπείρου. Η αιτία της ανάπτυξης της τρομοκρατίας στις ΗΠΑ εντοπίζεται στην ταχεία επέκταση του καπιταλισμού. Γι' αυτόν το λόγο και στην πλειονότητά τους οι επιθέσεις πραγματοποιήθηκαν σε βιομηχανικές πόλεις. Ωστόσο, στόχος των τρομοκρατών δεν ήταν η κατάλυση του καπιταλισμού, αλλά ο περιορισμός των επιπτώσεών του στην εργατική τάξη, πραγματοποιώντας κατά ταύτα επιθέσεις αντεκδίκησης (Ibid). Η πρώτη τρομοκρατική επίθεση σε αμερικανικό έδαφος έλαβε χώρα το 1890, όταν ο Ρώσος μετανάστης Alexander Berkman πυροβόλησε, χωρίς επιτυχία, τον Henry Clay Frick, διευθυντή της εταιρείας Carnegie Steel στο Pittsburgh ως αντίποινα για τις υφιστάμενες κακές εργασιακές συνθήκες στην εταιρεία (Jensen 2013::34). Το 1901 ο Leon Czolgosz δολοφόνησε τον Πρόεδρο

των ΗΠΑ, William McKinley, με κίνητρό του την οικονομική απελευθέρωση του αμερικανικού λαού (Ibid). Η επίθεση αυτή ήρθε να βάλει τέλος στο κύμα τρομοκρατικών επιθέσεων στις ΗΠΑ (Ibid).

Στο αναρχικό κύμα εντάσσεται από ορισμένους ακαδημαϊκούς και η δράση εθνικιστικών οργανώσεων υπέρ της ανεξαρτησίας της Ιρλανδίας. Σε αντίθεση με τον David Raporport που τοποθετεί την έναρξη της τρομοκρατικής δράσης στην Ιρλανδία από το 1916 με την ίδρυση του IRA, ο Γάλλος θεωρητικός Gérard Chaliand και ο Αμερικανός Walter Laqueur αναγνωρίζουν την ύπαρξη οργανωμένων τρομοκρατικών επιθέσεων στην Ιρλανδία από τον 19ο αιώνα (Clutterbuck 2004). Η πρώτη περίοδος τρομοκρατίας στην Ιρλανδία διήρκεσε από το 1867 έως το 1876 υπό τη δράση της οργάνωσης “Fenian Brotherhood” στις ΗΠΑ και της “Irish Revolutionary Brotherhood” όντας γνωστοί ως “Fenians” στην Ιρλανδία (Ibid). Η έλευση ιρλανδών μεταναστών από τις ΗΠΑ, έχοντας πολεμήσει στον αμερικανικό εμφύλιο, έδωσε το έμπυχο υλικό για την οργάνωση και πραγματοποίηση τρομοκρατικών επιθέσεων κατά βρετανικών στόχων (Ibid). Ωστόσο, οι δύο πρώτες και αποτυχημένες επιθέσεις τους στο φρούριο Chester Castle και στο σωφρονιστικό ίδρυμα Clerkenwell House, με στόχο την κλοπή όπλων και την απελευθέρωση εγκλείστου συντρόφου τους, επέφερε το τέλος της δράσης τους (Ibid).

Το έργο του προηγούμενου κύματος στην Ιρλανδία των προηγούμενων ετών θα συνεχίσουν οι οργανώσεις “Skirmishers” και “Clan-na-Gael”, οι οποίες ιδρύθηκαν στις ΗΠΑ και έδρασαν την περίοδο 1875 με 1885 (Whelehan 2013: 2, 21, 51, 66-67). Το 1881 θα λάβει χώρα το Διεθνές Αντι-Καθεστωτικό Συνέδριο στο Λονδίνο στο οποίο πολλοί αναρχικοί θα συμμετάσχουν. Παράλληλα, με αφορμή τη δολοφονία του Τσάρου Αλεξάνδρου Β’ εισήχθη στη βρετανική κοινωνία η μέθοδος της «Εμπρακτικής Προπαγάνδας», θεωρώντας τη ως τη βέλτιστη μορφή πολιτικής βίας, περνώντας από την εξέγερση στο αντάρτικο πόλεως. Το πέρασμα των ιρλανδών στην τρομοκρατία οφείλεται στην αποτυχία των προγενέστερων προσπαθειών για εξέγερση, καθώς και στη σφοδρή αντίδραση της Αγγλικής Κυβέρνησης και των μέτρων καταστολής που εισήγαγε (Ibid).

Ως εκ τούτου, σύμφωνα με την ιδεολογία των ιρλανδών τρομοκρατών του 19^{ου} αιώνα, μια εξέγερση θα μπορούσε να βλάψει τον ιρλανδικό λαό (Whelehan 2013:2-4,21). Αντιθέτως, η τοποθέτηση βομβών θα μπορούσε να φθείρει την οικονομική ζωή της Βρετανίας, πλήττοντας τα θεμέλια της μητρόπολης (Ibid). Ήταν οργανωμένοι ιεραρχικά δρώντας σε μικρές ομάδες, ωστόσο οι επιθέσεις δεν ήταν

αποτέλεσμα εντολών από την κορυφή των οργανώσεων, αλλά αποτέλεσμα πιο πολύ ατομικής πρωτοβουλίας (Ibid).

Οι δύο τρομοκρατικές οργανώσεις πραγματοποίησαν συνολικά 25 επιθέσεις με βασικό στόχο τους δημόσια κτίρια και υποδομές στη Βρετανία, όπως γέφυρες, γραφεία τύπου, δημαρχεία και το σιδηρόδρομο. Σε αντίθεση με τους Ρώσους αναρχικούς, οι ιρλανδοί ήταν κοινωνικά προετοιμασμένοι για δεκάδες απώλειες πολιτών. Βασικές πόλεις στις οποίες πραγματοποιούσαν τις επιθέσεις τους κατά τις δεκαετίες 1880 και 1890 ήταν το Λονδίνο, το Μάντσεστερ, το Λίβερπουλ, η Γλασκόβη και το Δουβλίνο (Clutterbuck 2004:307-309, Whelehan 2013:85-86). Κύριο όπλο των επιθέσεών τους ήταν τα εκρηκτικά με τη χρήση ερασιτεχνικών αυτοσχέδιων ωρολογιακών βομβών, χωρίς ωστόσο να πετυχαίνουν πάντα το στόχο τους. Η μοναδική επίθεση που έλαβε χώρα εκτός Βρετανίας από ιρλανδούς επαναστάτες κατά τον 19^ο αιώνα ήταν στο Οντάριο του Καναδά το 1900 ως πράξη συμπαράστασης στον αγώνα των Μπόερς στη Νότιο Αφρική (Ibid).

Τέλος, η εμφάνιση του πρώτου κύματος της σύγχρονης τρομοκρατίας έλαβε χώρα και στα Βαλκάνια αντλώντας επιρροές από τους θεωρητικούς της αναρχίας σε συνδυασμό με τον ξεσηκωμό των λαών στη χερσόνησο του Αίμου με απώτερο στόχο την εκπλήρωση των εθνικών τους επιδιώξεων.

Η Σερβία ήδη από το δεύτερο μισό του 19^{ου} αιώνα κατέστη ανεξάρτητο κράτος. Ωστόσο, η Βοσνία-Ερζεγοβίνη, με βάση το Συνέδριο του Βερολίνου το 1878, δεν θα κερδίσει την ανεξαρτησία της, περνώντας από τον Οθωμανικό ζυγό στη διοίκηση της Δυναστείας των Αψβούργων (Λάσκαρις 1954:4). Κατ' αυτόν τον τρόπο, εγκλωβίστηκαν χιλιάδες Σέρβοι στη Βοσνία, οι οποίοι επιθυμούσαν την εθνική τους αυτονομία και ένωση με τη Σερβία (Ibid). Το 1908 μάλιστα η Αυστροουγγαρία θα ενσωματώσει πλήρως την περιοχή, μεταβάλλοντας άμεσα και τις ισορροπίες στα Βαλκάνια. Μέσα σε διάστημα λίγων μηνών θα συσταθεί μια νοτιοσλαβική οργάνωση γνωστή ως «Μαύρη Χειρ» (Црна рuka / Crna ruka), υπό την ηγεσία του Στρατηγού Δραγούτιν Δημητρίεβιτς (Apis) (Ibid). Στόχος της οργάνωσης ήταν η δημιουργία της Μεγάλης Σερβίας, έχοντας την έμμεση στήριξη της Σερβικής κυβέρνησης και του στρατεύματος (Hoffman 2006:13). Άμεση σχέση με την οργάνωση «Μαύρη Χειρ» είχε η τρομοκρατική οργάνωση «Νέοι Βόσνιοι» (Млада Босна), με έδρα τη Βοσνία και μέλη της κυρίως φοιτητές και μαθητές (Jackson 2006, Λάσκαρις 1954:4).

Η ιδεολογία των δύο οργανώσεων βασιζόταν στις ιδέες της εθνικής ανεξαρτησίας, της απεμπόλησης κάθε ξένης επιρροής στη χώρα, της αναδιανομής του

πλούτου, της απαξίωσης του πολιτικού συστήματος της εποχής, καθώς και μίας εν τοις πράγμασι επαγρύπνησης του σλαβικού έθνους (Jackson 2006). Βασική επιρροή στη διαμόρφωση της ιδεολογίας τους άσκησαν οι αναρχικοί Kropotkin και Bakunin, ο μαρξισμός, καθώς και ηγετικές φυσιογνωμίες που κυριάρχησαν, όπως ο Garibaldi και ο Mazzini (Ibid). Η επιρροή της Δυναστείας των Αψβούργων στον πολιτισμό και την εκπαίδευση της Σερβίας αυξανόταν, οι ιδέες της εθνικής ανεξαρτησίας καθίσταντο όλο και πιο ισχυρές και ακραίες (Ibid).

Η οργάνωση «Μαύρη Χειρ» ευθύνεται για μία σειρά από θανάτους πολιτικών, ανάμεσα στις οποίους ήταν και η δολοφονία του Μονάρχη της Σερβίας Οβρένοβιτς και της συζύγου του το 1903 (Roberts 2016:25-26, Λάσκαρις 1954:4). Τη δολοφονία διέπραξαν 28 στρατιώτες ως αντίποινα στο αυταρχικό καθεστώς του, τη μείωση της εξουσίας του στρατεύματος, την τοποθέτηση του κουνιάδου του ως διαδόχου, καθώς και στην άσκηση φιλικής προς την Αυστρία εξωτερικής πολιτικής. Η ίδια η οργάνωση μετά τη δολοφονία του βασιλικού ζεύγους επανάφερε στην εξουσία της χώρας τον εξόριστο στην Ελβετία Μονάρχη Πέτρο Καραγεώργεβιτς (Ibid).

Μια επίσης ιστορικής σημασίας τρομοκρατική επίθεση ήταν η δολοφονία του Αρχιδούκα της Αυστρίας Franz Ferdinand, ο οποίος θα επισκεπτόταν το Σεράγεβο το καλοκαίρι του 1914 με αφορμή την επέτειο της μάχης του Κοσσυφοπεδίου. Εμμέσως, ο Αψβούργος διάδοχος θα εκδήλωνε τα ενδιαφέροντα της Αυστρίας στην περιοχή, καθώς και θα επιθεωρούσε τα σερβικά στρατεύματα μετά το τέλος των Βαλκανικών Πολέμων (Jackson 2006, Λάσκαρις 1954:1-3).

Μια ομάδα πέντε μαθητών χωρίς στρατιωτική εκπαίδευση θα λάβει την απόφαση να δολοφονήσει τον Αρχιδούκα και διάδοχο της Αυστρίας, Franz Ferdinand, λόγω μίας φήμης ότι συγγενής του ήταν κατάσκοπος της αστυνομίας που δρα ως προβοκάτορας (West 1943:353-370). Σύμφωνα με τους ίδιους η δολοφονία του Αρχιδούκα θα θεωρείτο ιδιαίτερα υψηλής συμβολικής αξίας (Ibid). Παρά την έλλειψη προετοιμασίας και της μεγάλης αμφιβολίας τους θα αποφασίσουν να προχωρήσουν στην τρομοκρατική πράξη. Στήθηκαν κατά μήκος του δρόμου που θα περνούσε η αυτοκινητοπομπή του Αρχιδούκα (Ibid). Οι πρώτοι τρεις τρομοκράτες δεν έριξαν ποτέ τις βόμβες από φόβο, ενώ ο τέταρτος σε σειρά έριξε ανεπιτυχώς τη βόμβα χωρίς να πετύχει το αυτοκίνητο (Ibid). Ο τελευταίος στη σειρά Gavrilo Princip, πιστεύοντας ότι η βόμβα είχε πετύχει το στόχο της, αποχώρησε. Ωστόσο, από λάθος της συνοδείας του Αρχιδούκα θα μειώσουν την ταχύτητα της

αυτοκινητοπομπής, θα περάσουν μπροστά από το καφέ που βρισκόταν ο Princip, ο οποίος θα βγάλει το όπλο και θα σκοτώσει σχεδόν εξ' επαφής τον Αρχιδούκα και τη συζυγό του Sophie Chotek (Ibid). Ο αντίκτυπος της τρομοκρατικής αυτής πράξης θα είναι τόσο ισχυρός που θα αποτελέσει τη σπίθα για την έναρξη του Α Παγκοσμίου Πολέμου, ενός εκ των αιματηρότερων πολέμων στην ιστορία της ανθρωπότητας.

3.2.2 Το εθνικοαπελευθερωτικό κύμα (Δεκαετίες 1920-1960).

Ο Rapoport τοποθετεί ως ορόσημο του Εθνικοαπελευθερωτικού κύματος τη Συνθήκη των Βερσαλλιών του 1919, καθώς οι νικητές του Α Παγκοσμίου Πολέμου πρόσθεσαν στις διατάξεις της συνθήκης την αρχή της αυτοδιάθεσης των λαών αποβλέποντας τον διαμοιρασμό των αποικιών των ηττημένων αυτοκρατοριών. Η εφαρμογή του καθεστώτος των Εντολών, υπό την επίβλεψη της Κοινωνίας των Εθνών οδήγησε σε μια σειρά από διεκδικήσεις από πλευράς των λαών των αποικιών για την αποαποικιοποίησή τους από τις μεγάλες δυνάμεις (Rapoport 2004).

Μια σειρά από χώρες όπως η Κύπρος, η Ιρλανδία, η Αλγερία διεκδίκησαν την αυτοδιάθεσή τους πολύ πριν την αναδίπλωση των αποικιοκρατών, ενώ με το τέλος του δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου ενισχύθηκαν, δια της αυτοδιάθεσης εν είδη *Jus Cogens*, οι προσπάθειες των απελευθερωτικών κινημάτων για την απαγκίστρωση της χώρας τους από τις μητροπόλεις. Ακολούθησαν και άλλες χώρες στην Αφρική (Αιθιοπία, Λιβύη, Γκάνα, Μαρόκο, Αίγυπτος κτλ.), στην Ασία (Μαντζουρία, Κορέα, Φιλιππίνες κτλ.). Ωστόσο, όπως αναφέρει ο Rapoport (2001), παρά την απελευθέρωση των κρατών αυτών και την ένταξή τους στον ΟΗΕ, δεν εκπληρώθηκαν σε όλες τις περιπτώσεις οι επιδιώξεις των οργανώσεων που διεξήγαν εθνικοαπελευθερωτικούς αγώνες. Όπως ήταν για παράδειγμα η προσπάθεια του IRA για την ανεξαρτητοποίηση της Βόρειας Ιρλανδίας ή ο διακηρυγμένος στόχος της ΕΟΚΑ για την ένωση της Κύπρου με την Ελλάδα, όντας η ελληνοκυπριακή κοινότητα η μέγιστη πλειονότητα στη νήσο (Rapoport 2001:38-42).

Επίσης, σύμφωνα με τον Rapoport, κατά το δεύτερο κύμα τρομοκρατίας τα μέσα των τρομοκρατών άλλαξαν. Καθώς οι δολοφονίες πολιτικών προσώπων του προηγούμενου κινήματος θεωρήθηκαν ως μια μη επιτυχημένη στρατηγική, στόχος των επιθέσεων πλέον ήταν η αστυνομία και οι μυστικές υπηρεσίες των αποικιοκρατικών χωρών της Ευρώπης. Αρκετές ήταν οι περιπτώσεις της χρήσης προκηρύξεων ή προειδοποιητικών μηνυμάτων πριν την πραγματοποίηση των επιθέσεων με στόχο τη μείωση της απώλειας αμάχων. Τέλος, αυτή την περίοδο

εμφανίσθηκε και συνδυασμός μέσων και τακτικών ανταρτοπόλεμου και τρομοκρατίας, αποφεύγοντας την άμεση αντιπαράθεση με τις δυνάμεις ασφαλείας. Σημαντικοί, τέλος, ήταν και οι δεσμοί των τρομοκρατικών οργανώσεων με τους ομοεθνείς τους σε τρίτες χώρες ή ιδεολογικά εγγύς με αυτές τις χώρες, λαμβάνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο έμπυχο δυναμικό και υλική υποστήριξη (Ibid).

Για παράδειγμα, η υποστήριξη με κεφάλαια και όπλα του IRA από την Ιρλανδική διασπορά στις ΗΠΑ κατά τον 19^ο αιώνα, και ακολούθως κατά τη δεκαετία του 1920, οδήγησε τις ΗΠΑ να ασκήσουν πίεση στη Μεγάλη Βρετανία για την ανεξαρτητοποίηση του Ιρλανδικού Κράτους. Παρά ταύτα, η αμερικανοιρλανδική κοινότητα δεν συνέχισε να υποστηρίζει την τρομοκρατική δράση του IRA, όπως και την απελευθέρωση της Βόρειας Ιρλανδίας, κάτι που καταδεικνύει τη διαφορά στις αντιλήψεις των δύο πλευρών μετά το 1920 για τη συνέχιση του αγώνα του IRA. Παρόμοια ήταν και η περίπτωση της υποστήριξης του Αλγερινού FLN από αραβικά κράτη και της ΕΟΚΑ που στηρίχθηκε από τον ελληνικό λαό κατά μεγάλο βαθμό πολιτικά και στρατιωτικά (Ibid).

Σημαντικό στοιχείο που διαχωρίζει το συγκεκριμένο κύμα τρομοκρατίας από τα υπόλοιπα τρία είναι ο βαθμός της ηθικότητας και της νομιμοποιητικής βάσης από τη διεθνή κοινότητα για την άσκηση πολιτικής/τρομοκρατικής βίας. Αρχικά, στις 8 Ιανουαρίου 1918 ο Πρόεδρος των ΗΠΑ, Woodrow Wilson, θα εξαγγείλει τα περίφημα «14 σημεία», ανάμεσα στα οποία αναφερόταν στην «αρχή της αυτοδιάθεσης», με στόχο τη χειραφέτηση των λαών που βρίσκονταν υπό την κυριαρχία της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας (Macmillan, 2002:3,11). Η αρχή της αυτοδιάθεσης θα επιβεβαιωθεί για άλλη μία φορά το 1941 στο Χάρτη του Ατλαντικού που υπεγράφη ανάμεσα στον Πρωθυπουργό της Βρετανίας Winston Churchill και στον Πρόεδρο των Ηνωμένων Πολιτειών, Franklin Roosevelt, προσδιορίζοντας το παγκόσμιο μεταπολεμικό καθεστώς. Ενώ, θα συμπεριληφθεί η αρχή και στη διακήρυξη των Ηνωμένων Εθνών της 1^{ης} Ιανουαρίου 1942, υπογεγραμμένη αρχικά από τη Μ. Βρετανία, τις ΗΠΑ, την Κίνα και τη Σοβιετική Ένωση, καθώς και 22 άλλα κράτη (Macmillan, 2002:3,11, Hoffman, 1998:46-47).

Βέβαια, ο Winston Churchill δεν αναφερόταν στην αυτοδιάθεση των λαών που βρίσκονταν υπό τη βρετανική κυριαρχία ανά το κόσμο, αλλά σε εκείνους που βρίσκονταν υπό γερμανική, ιταλική και ιαπωνική κατοχή. Ωστόσο, το μήνυμα της συνθήκης είχε διαφορετικό αντίκτυπο, δίνοντας το έναυσμα σε μια σειρά εθνικών

διεκδικήσεων σε όλους τους λαούς που βρίσκονταν υπό αποικιακό ζυγό (Hoffman, 1998:46-47).

Μεταπολεμικά, στο Συνέδριο του Αγίου Φραγκίσκου το 1945, με την υπογραφή του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, θα λάβει παγκόσμια εμβέλεια και καθολική αποδοχή η *Αρχή της Αυτοδιάθεσης των Λαών*, όπως και ο δίκαιος αγώνας των εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων υπό αποικιοκρατικό ζυγό. Ειδικότερα, στο άρθρο 1 παράγραφος 2 και στο άρθρο 5 του Χάρτη γίνεται ρητή αναφορά στην *αρχή της αυτοδιάθεσης* (Rapport & Alexander 1982:8, 80).

Τέλος, επιστέγασμα της προσπάθειας αυτής απετέλεσαν το Ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ S/RES/1514 του 1960 με τίτλο «η Διακήρυξη περί Παραχωρήσεως Ανεξαρτησίας στις αποικιοκρατούμενες Χώρες και Λαούς», όπως και το Διεθνές Σύμφωνο για τα Ατομικά και Πολιτικά Δικαιώματα του 1966, το οποίο στο πρώτο του άρθρο αναφέρει: «Όλοι οι λαοί έχουν το δικαίωμα της αυτοδιάθεσης. Σύμφωνα με το δικαίωμα αυτό, καθορίζουν ελεύθερα το πολιτικό καθεστώς τους και εξασφαλίζουν ελεύθερα την οικονομική, κοινωνική και μορφωτική ανάπτυξή τους»

Κατ' αυτόν τον τρόπο, η διεθνής κοινότητα προσέφερε ένα ισχυρό «όπλο» στα εθνικοαπελευθερωτικά κινήματα, σε συνδυασμό με το άρθρο 51 του Χάρτη, περί του δικαιώματος της ατομικής ή συλλογικής νόμιμης άμυνας, σε περίπτωση που ένα μέλος των Ηνωμένων Εθνών δέχεται ένοπλη επίθεση (Rapport & Alexander 1982 :79 – 81, United Nations 1960, Dugard 1989:77-98).

Κατά την περίοδο της αποαποικιοποίησης από το 1914 έως το 1975 μια σειρά από χώρες υπό αποικιακό ζυγό στην Αφρική, στη Μέση Ανατολή και στην Ασία διεκδίκησαν την ανεξαρτησία τους. Η διαδικασία της αποαποικιοποίησης ακολούθησε τρία στάδια. Οι χώρες της Μέσης Ανατολής απετέλεσαν το πρώτο στάδιο ανεξαρτητοποίησης (Χατζηβασιλείου 2005:350-382): όπως ήταν η Αίγυπτος (1922), το Ιράκ (1932), η Υπερ-Ιορδανία (1946) και η Παλαιστίνη (1948), η Συρία (1946) και ο Λίβανος (1946). Το δεύτερο στάδιο έλαβε χώρα κατά κύριο λόγο στην Ασία, όπου κέρδισαν την ανεξαρτησία τους χώρες όπως ήταν: η Ινδία (1947), η Μπούρμα (1948), η Ινδονησία (1949) το Λάος (1954), η Καμπότζη (1954), η Μαλαισία (1957) και η Σιγκαπούρη (1958). Το τρίτο κύμα επικεντρώθηκε στην Αφρικανική Ήπειρο με την ανεξαρτητοποίηση της Λιβύης (1951), της Γκάνας (1954) της Τυνησίας (1956), του Μαρόκο (1956), της Κύπρου (1960), του Κονγκό (1960)

της Μαδαγασκάρης (1960), της Αλγερίας (1962), της Ζάμπια (1964), της Αγκόλας, της Μοζαμβίκης (1975).

Συνολικά ανεξαρτητοποιήθηκαν πάνω από 80 αποικίες μετά το τέλος του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου (United Nations, 2019). Ωστόσο, δεν ακολούθησαν όλες οι αποικίες την ίδια πορεία ανεξαρτητοποίησης. Στις περισσότερες περιπτώσεις η διαδικασία ανεξαρτητοποίησης ήταν ειρηνική, ακολουθώντας τη διπλωματική οδό. Από την άλλη πλευρά, σε άλλες αποικίες, όπως στη Λατινική Αμερική ή στη Νότια Αφρική, ακολούθησαν βίαιες διεκδικήσεις της ελευθερίας, δηλαδή ένοπλος αγώνας. Επρόκειτο κυρίως για χώρες στις οποίες οι μητροπόλεις δεν επιθυμούσαν να εγκαταλείψουν την αποικία, καθώς διατηρούσαν ακόμα μια σειρά από γεωπολιτικά και οικονομικά συμφέροντα (Macmillan 75-76).

Η μέθοδος της «τρομοκρατίας», ως διεκδίκηση ελευθερίας, υιοθετήθηκε σε λίγες περιπτώσεις, όπως στην **Ιρλανδία**, στην **Παλαιστίνη**, στην **Κένυα**, στην **Κύπρο**, στο **Άντεν** και στη **Σιγκαπούρη** εναντίον της Βρετανίας, στην **Ινδοκίνα** και στην **Αλγερία** έναντι της Γαλλίας, στην **Ινδονησία** κατά της Ολλανδίας, στις **Φιλιππίνες** κατά των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής και τέλος εναντίον της Πορτογαλίας στην **Αγκόλα** και στη **Μοζαμβίκη** (Ibid). Ορισμένες από αυτές τις περιπτώσεις ανωτέρω, στις οποίες έγινε χρήση της τακτικής της «τρομοκρατίας» στέφθηκαν με επιτυχία, όπως στην Κύπρο με την ΕΟΚΑ, στην Αλγερία με το κόμμα FLN, στην Κένυα με τη φυλή των Mau-Mau και του εβραϊκού κινήματος στην Παλαιστίνη (Chaliand & Blin 2007:39, Hoffman 2006:82, Lutz & Lutz 2008:275, Rapoport 2004).

Πρώτη η Ιρλανδία ανάμεσα στις ανωτέρω χώρες, θα συνεχίσει τον αγώνα ανεξαρτητοποίησής της από το Ηνωμένο Βασίλειο μετά το τέλος του αναρχικού κύματος τρομοκρατίας. Κατά την περίοδο 1912 με 1914 θα ξεσπάσει η Κρίση του Ulster (Coleman 2014:7-9). Πιο συγκεκριμένα, το 1912 η Βουλή των Κοινοτήτων θα επιδιώξει να υπερψηφίσει ένα νομοσχέδιο για την απόδοση αυτονομίας στην Ιρλανδία, γνωστό και ως Home Rule 9 (Ibid). Το νομοσχέδιο όριζε τη σύσταση ενός κοινοβουλίου στο Δουβλίνο με 164 μέλη και μίας Γερουσίας με 40 μέλη (Ibid). Ακόμη, οι ιρλανδοί βουλευτές στο Βρετανικό Κοινοβούλιο στο Λονδίνο θα περιορίζονταν από 103 σε 42 (Ibid). Τέλος, τα κυβερνητικά κτίρια και η διοίκηση της Ιρλανδίας θα περνούσαν από τα χέρια της Αγγλίας σε εκείνα της Ιρλανδίας.

Την αντίθεσή τους στο νομοσχέδιο έδειξαν οι προτεστάντες/ενωτικοί του βορρά της Ιρλανδίας. Επίσης, αντίθετους συνάντησε στο νομοσχέδιο τους εθνικιστές

και το ιρλανδικό κόμμα Sinn Féin. Οι ενωτικοί προσπάθησαν να αποκλείσουν τις έξι πολιτείες του Ulster από τις διατάξεις του νομοσχεδίου για την αυτόνομη Ιρλανδία, κάτι που δημιούργησε ακόμα μεγαλύτερα εμπόδια στη διαδικασία υπερψήφισης του νομοσχεδίου (Ibid).

Κατά τη διάρκεια της κρίσης του Ulster, το 1912, θα ιδρυθεί στη βόρεια Ιρλανδία μια παραστρατιωτική ομάδα υπό την ονομασία Ulster Volunteer Force (UVF), η οποία και αριθμούσε στα 200.000 μέλη μέσα σε ένα χρόνο (Coleman 2014:7-9, Foster 2001:191-192). Η ομάδα αυτή θα εξοπλισθεί παράνομα με οπλισμό και θα χαίρει της στήριξης των ανώτερων στελεχών του στρατού και των υποστηρικτών της ένωσης με την υπόλοιπη Βρετανία (Ibid). Ένα χρόνο αργότερα τον Ιανουάριο 1913 θα συσταθεί και δεύτερη ομάδα εθελοντών στη νότια Ιρλανδία, η οποία και αυτή αριθμούσε 150.000 μέλη (Ibid). Θα προμηθευθούν δε νόμιμα βαρύ οπλισμό, μετά τη χαλάρωση στους ελέγχους εισαγωγών όπλων λόγω του Πολέμου, και θα υποστηριχθούν από τους εθνικιστές (Ibid). Ως αποτέλεσμα τούτου ήταν στην Ιρλανδία τέτοιες συνθήκες που θα μπορούσαν να λάβουν διάσταση εμφύλιου πολέμου (Ibid).

Ο Πρώτος Παγκόσμιος Πόλεμος, θα αναστείλει για μετά το 1919 την εφαρμογή του νομοσχεδίου Home Rule που καθόριζε την έκβαση του ιρλανδικού ζητήματος. Κατά τη διάρκεια του Πολέμου οι Ιρλανδοί Εθελοντές διχάστηκαν, με ένα μεγάλο μέρος εξ' αυτών να επιθυμεί να συμμετάσχει ενεργά στο πλευρό της Βρετανίας, και ένα άλλο να βρίσκεται αντίθετο στο πόλεμο (Coleman 2014:9-10). Το κίνητρο για τη συμμετοχή τους στον Πόλεμο ήταν να κερδίσουν την εύνοια των βρετανών αποβλέποντας στην υπερψήφιση του νομοσχεδίου της αυτονομίας της Ιρλανδίας (Ibid). Εν τέλει, θα καταταγούν στον Πόλεμο 200.000 ιρλανδοί, εκ των οποίων το 46% ήταν προτεστάντες. Πρόκειται για ποσοστό ιδιαίτερος υψηλό, αν ληφθεί υπόψιν ότι οι προτεστάντες αποτελούσαν τη μειονότητα στην Ιρλανδία, δηλαδή μόλις το 26% του συνολικού πληθυσμού (Ibid).

Το δεύτερο κύμα τρομοκρατίας στην Ιρλανδία θα ξεκινήσει το 1916 στην καρδιά του Δουβλίνου με ηγέτες τους ομογενείς από τις ΗΠΑ, Padraig Pearse και James Connolly. Κατά την πρώτη τρομοκρατική επίθεση στις 24 Απριλίου, την ημέρα του καθολικού Πάσχα, τρομοκράτες θα καταλάβουν το Γενικό Ταχυδρομείο της πόλης (Bell 1970:125-126, Coleman 2014:58). Το αποτέλεσμα της επίθεσης θα είναι αιματηρό με θύματα 134 στρατιώτες και 60 αντάρτες (Ibid). Κατά την αμέσως επόμενη περίοδο, 1916 με 1919, το κίνημα των ιρλανδών επαναστατών θα υποστεί

σφοδρά μέτρα καταστολής από τις Βρετανικές αρχές (Ibid). Τα μέτρα καταστολής αφορούσαν στην απαγόρευση λειτουργίας του ιστορικού εθνικιστικού κόμματος Sinn Féin και των Ιρλανδών Εθελοντών με επακόλουθο τη φυλάκιση χιλιάδων μελών τους (Ibid).

Το 1918, ωστόσο, οι ιρλανδοί επαναστάτες, με ηγέτες τους Michael Collins, de Valera και Cathal Brugha, αποφάσισαν να κινητοποιηθούν, επανιδρύοντας τους Ιρλανδούς Εθελοντές και την Ιρλανδική Ρεπουμπλικανική Αδελφότητα (IRB) υπό την ονομασία Ιρλανδικός Δημοκρατικός Στρατός (IRA). Στο αντίπαλο στρατόπεδο, η Αγγλία θα ιδρύσει, κατά τα αναμενόμενα, μια αντιτρομοκρατική ομάδα, η οποία είχε ως στόχο την καταστολή των τρομοκρατών με κάθε κόστος (Chaliand & Blin 2007:184-186, Augusteijn 2002:72).

Παράλληλα με τη δράση του IRA, ήδη από το 1905, στην πολιτική σκηνή της χώρας δρούσε το κόμμα “Sinn Féin”, εκπροσωπώντας μια σειρά από μικρότερες πολιτικές παρατάξεις που επρόσκειτο στην εθνικιστική ιδεολογία. Θα μπορούσε να ειπωθεί πως το πολιτικό κόμμα “Sinn Féin” λειτουργούσε ως το πολιτικό σκέλος του IRA στην Ιρλανδία, χωρίς ωστόσο να έχει άμεση εμπλοκή στην τρομοκρατική δράση του (McAllister 2004:123-142, Bell 1970:125-126).

Στις εκλογές του 1918 το κόμμα Sinn Féin θα κερδίσει το 70% των κοινοβουλευτικών εδρών. Αμέσως μετά, την 21^η Ιανουαρίου 1919, το Sinn Féin θα δημιουργήσει το δικό του κοινοβούλιο και θα κηρύξει την Ιρλανδία ανεξάρτητο κράτος, ξεκινώντας με αυτόν τον τρόπο τον αγώνα ανεξαρτησίας της Ιρλανδίας (Chaliand & Blin 2007:184-186, Augusteijn 2002:70).

Ο IRA στα πρώτα του βήματα χαρακτηριζόταν από έλλειψη όπλων και έμπυχου δυναμικού κάτι που τον οδήγησε στο «όπλο των αδυνάμων», δηλαδή στην πραγματοποίηση τρομοκρατικών επιθέσεων (Biggar 2013:395-396, Polk 2007:60, Bell 1970:125-129). Στόχος των Ιρλανδών επαναστατών ήταν η αποδυνάμωση της βασιλικής ιρλανδικής χωροφυλακής (RIC) και η μετέπειτα λήψη αντιτρομοκρατικών μέτρων από τις βρετανικές αρχές με στόχο την αύξηση της κρατικής βίας εις βάρος του IRA, καθώς και της διεθνούς κατακραυγής και της στήριξης των αιτημάτων του (Ibid). Η στρατηγική του IRA οδήγησε τις βρετανικές αρχές να θέσουν στις 21 Ιανουαρίου 1919 εκτός νόμου το πολιτικό κόμμα Sinn Féin, καθώς και το εκλεγμένο κοινοβούλιο. Το ίδιο έτος μια επίθεση του IRA κατά δύο αστυνομικών σηματοδότησε και την επανέναρξη του ένοπλου αγώνα (Ibid).

Μέχρι το 1920 ο IRA θα πραγματοποιήσει 300 επιθέσεις εναντίον αστυνομικών τμημάτων, δολοφονώντας 176 αστυνομικούς και τραυματίζοντας άλλους 251 (Chaliand & Blin 2007:184-186, Polk 2007:61, Mansergh 1975:292-300). Ο αγώνας σταδιακά θα περάσει στο έδαφος της Αγγλίας, και στην πόλη του Λίβερπουλ εν προκειμένω, κάνοντας τα αιτήματά τους να ακουστούν διεθνώς και παράλληλα αναγκάζοντας 2.000 αστυνομικούς να παραιτηθούν από το σώμα, μειώνοντας κατ' αυτόν τον τρόπο την αποτελεσματικότητά του αστυνομικού σώματος (Ibid). Παράλληλα, οι ιρλανδοί αγωνιστές έλαβαν τη στήριξη της Ευρώπη και των ΗΠΑ και ειδικότερα του αμερικανο-ιρλανδικού λόμπι υπέρ της ανεξαρτησίας τους (Ibid).

Οι αγγλικές αρχές απάντησαν με την ενίσχυση των δυνάμεών τους από 10.000 σε 50.000 στρατιώτες μέχρι και το 1921 (Polk 2007:62-63, Foster 2001:209). Ωστόσο, το πολιτικό και οικονομικό κόστος της συνέχισης του αντιτρομοκρατικού αγώνα ήταν ιδιαίτερα υψηλό (Ibid). Κατά ταύτα, τέθηκε το ζήτημα της διχοτόμησης της Ιρλανδίας σε βόρειο και νότιο κομμάτι (Ibid). Ειδικότερα, οι έξι Πολιτείες του Ulster, οι οποίες κατοικούσαν ως επί το πλείστον από προτεστάντες υπέρ της ένωσης θα παρέμεναν ενταγμένες στη Μ. Βρετανία (Ibid). Αντιθέτως, η υπόλοιπη Ιρλανδία θα κηρυσσόταν ελεύθερο και ανεξάρτητο κράτος με πρωτεύουσα το Δουβλίνο με τη πλειονότητα των κατοίκων να είναι καθολικοί (Ibid). Η ηγεσία του κόμματος Sinn Féin αποδέχτηκε την πρόταση και τον Δεκέμβριο του 1921 θα υπογραφεί και η τελική συμφωνία με ισχύ από τις 12 Ιουλίου 1921 (Ibid). Τρία χρόνια αργότερα η Δημοκρατία της Ιρλανδίας θα γίνει δεκτή στην Κοινωνία των Εθνών (Ibid).

Η Παλαιστίνη, σύμφωνα με τα ανωτέρω, και με βάση τη Συνθήκη των Βερσαλλιών του 1919 καθώς και τη Συνθήκη του San Remo του 1920, είχε υπαχθεί υπό το καθεστώς των εντολών στη διοίκηση της Βρετανίας (Hoffman 2011). Την τριετία 1936 με 1939 θα ξεσπάσουν συγκρούσεις ανάμεσα στην εβραϊκή και τη μουσουλμανική κοινότητα της Παλαιστίνης. Μια από τις εβραϊκές οργανώσεις που δρούσαν εκείνη την περίοδο ήταν το Irgun, το οποίο εξαπέλυε από το 1937 επιθέσεις κατά μουσουλμάνων και μετά το 1939 εις βάρος των βρετανών (Ibid). Ως αντίποινα η Βρετανία, τον Μάιο του ίδιου χρόνου, θα αποφασίσει τον δραστικό περιορισμό της εισόδου προσφύγων εβραϊκής καταγωγής που κατέφευγαν στην Παλαιστίνη, ως αποτέλεσμα του επεκτεινόμενου ναζιστικού καθεστώτος στην Ευρώπη (Ibid). Κατά τη διάρκεια του ΄Β Παγκοσμίου Πολέμου το Irgun κήρυξε εκεχειρία και ανέβαλε οποιαδήποτε επίθεσή του, με απώτερο στόχο την απόδοση εθνικής ανεξαρτησίας και

χειραφέτησης από τους βρετανούς. Μέχρι τις αρχές του 1940 τα ηγετικά στελέχη και η στρατηγική της οργάνωσης είχαν αποσαθρωθεί (Ibid).

Το 1943 ο Menachem Begin, και μετέπειτα Πρωθυπουργός του Ισραήλ, θα αναλάβει την ηγεσία της οργάνωσης (Ibid). Ο ίδιος πολωνοεβραίος, απόφοιτος νομικής, θα διαφύγει στη Λιθουανία, όπου και θα συλληφθεί από τις σοβιετικές αρχές. Θα του δώσουν την επιλογή να καταταγεί στο πολωνικό στρατό για να βρεθεί ακολούθως στην Παλαιστίνη. Εκεί θα έρθει σε επαφή με την οργάνωση Irgun (Ibid).

Το Irgun αποτελείτο από ελλιπώς εκπαιδευμένα μέλη, τα οποία δεν αριθμούσαν πάνω από μερικές εκατοντάδες, ενώ και ο οπλισμός τους ήταν περιορισμένος (Hoffman 2011, Byman 1998:155). Ως εκ τούτου, η μόνη επιλογή για αντίσταση ήταν τα τρομοκρατικά χτυπήματα εις βάρος του βρετανικού στρατού (Ibid). Στόχος της οργάνωσης ήταν να πλήξουν το ηθικό της αποικιακής διοίκησης, να την εξωθήσουν στη λήψη σκληρών κατασταλτικών μέτρων εις βάρος της κοινωνίας ώστε να επιτύχουν την αποχώρησή των Βρετανών από την Παλαιστίνη (Ibid). Ακόμη, μέσα από τις επιθέσεις ήθελαν να προκαλέσουν το ενδιαφέρον και τη συμπάθεια της διεθνούς κοινότητας, κυρίως της ισχυρής εβραϊκής κοινότητας στις ΗΠΑ και του Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών (Ibid).

Σύμφωνα με τον Fromkin (1975), βασικό στόχο των τρομοκρατικών επιθέσεων αποτελέσαν κτίρια σύμβολα της βρετανικής αποικιακής διοίκησης, στην Ιερουσαλήμ, το Τελ Αβίβ και τη Χάιφα. Συνήθως προηγείτο των βομβιστικών επιθέσεων σχετική προκήρυξη ή ενημέρωση των αρχών, καθώς οι δράστες δεν επιθυμούσαν να έχουν ανάμεσα στα θύματά τους αμάχους (Fromkin 1975:687-688).

Ωστόσο, αυτό δεν ίσχυε σε κάθε περίπτωση. Ειδικότερα, μια από τις πιο συγκλονιστικές επιθέσεις του Irgun έλαβε χώρα τον Ιούλιο του 1946 στο Ξενοδοχείο King David, το οποίο φιλοξενούσε τα γραφεία της ανώτατης διοίκησης των βρετανικών δυνάμεων στην Παλαιστίνη, την Τρανσιορδανία, καθώς και των Βρετανικών Μυστικών Υπηρεσιών. Αποτέλεσμα της επίθεσης ήταν 91 θύματα και 45 τραυματίες ανάμεσά τους Άραβες, εβραίοι και Βρετανοί (Ibid).

Παράλληλα με την οργάνωση Irgun δρούσαν και άλλες επαναστατικές οργανώσεις, όπως η Haganah και οι Lohamei Herut Yisrael (Hoffman 2011:261). Η Haganah, που σημαίνει «Άμυνα», ήταν η μεγαλύτερη από τις τρεις οργανώσεις, και αποσκοπούσε κυρίως στην υπεράσπιση του εβραϊκού λαού και στην ίδρυση ενός μελλοντικού εβραϊκού κράτους (Bauer 1966:182-191).

Η Hanagah θα μπορούσε να ειπωθεί πως εκπροσωπούσε τους πλέον μετριοπαθείς ανάμεσα στις επαναστατικές ομάδες (Ibid). Ιδρύθηκε το 1920 και απετέλεσε την πρώτη επαναστατική οργάνωση των εβραίων έναντι των αραβικών διεκδικήσεων, αποδεχόμενη τη βρετανική διοίκηση. Αποτελούσε κατά ταύτα προέκταση του αριστερού κόμματος Achduth Ha'avodah (Ibid). Μέχρι το 1931 συνεργαζόταν άμεσα με την οργάνωση Irgun, ωστόσο διασπάστηκαν, καθώς η τελευταία κατευθύνθηκε προς τη δεξιά, δηλαδή συντηρητική πτέρυγα της πολιτικής σκηνής της Παλαιστίνης (Ibid).

Κατά τις επόμενες δεκαετίες, ωστόσο, η Haganah μετεξελίχθηκε σε παραστρατιωτική οργάνωση, θεωρώντας ότι η βρετανική διοίκηση θα έπρεπε να θεωρείται προσωρινή και όχι μόνιμη (Ibid). Στην οργάνωση συμμετείχαν 17000 μέλη με ελαφρύ κατά βάση οπλισμό. Το 1937, όταν και θα ξεσπάσει αραβική εξέγερση στη χώρα, ένα μεγάλο μέρος των μελών της Haganah θα ενταχθούν στις δυνάμεις της αποικιακής αστυνομίας, ενώ και η ίδια η οργάνωση ανέπτυξε μικρές κινητές ομάδες ένστολων ενόπλων (Ibid).

Το 1944 οι οργανώσεις Irgun και Stern Group ανέλαβαν τη διεξαγωγή αντιαποικιακού αγώνα. Η Haganah θα θεωρήσει τις δύο οργανώσεις ως απειλή για τη βρετανική διοίκηση και τον διεξαγόμενο αγώνα κατά του ναζισμού, τούτο δε παρά το μικρό μέγεθός τους. Αποτέλεσμα ήταν η σύλληψη και η φυλάκιση μελών της Irgun, καθώς και η παράδοσή τους στους βρετανούς (Byman 1998:163). Ωστόσο, η βρετανική πολιτική υπέρ του αραβικού πληθυσμού στην Παλαιστίνη, ως μέρος της υλοποίησης της Λευκής Βίβλου του 1939, η οποία αφορούσε στην ύπαρξη εβραϊκής μειονότητας εντός ενός ανεξάρτητου αραβικού Παλαιστινιακού κράτους, θα οδηγήσει τις τρεις οργανώσεις να έρθουν σε συνεννόηση (Bauer 1966:203-208).

Η διαφορά βέβαια συνίσταται στο ότι η Haganah δεν αντιμετώπιζε τους Βρετανούς ως εχθρούς, σε αντίθεση με τις άλλες δύο οργανώσεις, αλλά ως κακούς συμμάχους που πρόδωσαν τους εβραίους και ότι τούτων δεδομένων ένας εθνικοαπελευθερωτικός πόλεμος καθίσταται αναπόφευκτος (Ibid). Από τον Οκτώβριο του 1945 μάλιστα η Haganah ξεκίνησε μια σειρά από επιθέσεις εις βάρος των Βρετανών, στοχεύοντας στην απελευθέρωση Εβραίων φυλακισθέντων ως παράνομων μεταναστών και επιφέροντας πλήγματα στο σιδηροδρομικό δίκτυο της χώρας σε διάφορα σημεία, καθώς και στα ραντάρ παρακολούθησης πλοίων μεταφοράς μεταναστών (Ibid). Ακόμη, επιτέθηκαν εις βάρος αστυνομικών τμημάτων στο Tel-Aviv με στόχο τη διευκόλυνση ελλιμενισμού του πλοίου Wingate που

μετέφερε παράνομα Εβραίους μετανάστες. Τέλος, τοποθέτησαν εκρηκτικά και ανατίναξαν έντεκα γέφυρες που συνδέουν την Παλαιστίνη με όμορα κράτη (Ibid).

Από την άλλη πλευρά, οι Lohamei Herut Yisrael (Μαχητές για την Απελευθέρωση του Ισραήλ) αυτοπροσδιορίζονταν ως τρομοκράτες (Hoffman 2011:261). Η οργάνωση αποτελεί από το 1940 συνέχεια της οργάνωσης Ha-Irgun Ha-Tzevai Ha-Leumi-The National Military Organization γνωστή και ως Stern Group (Getter 1980:129-139, 1995:239-255). Δεν αριθμούσε περισσότερα από 300 μέλη, ενώ και ο εξοπλισμός της ήταν ιδιαίτερα περιορισμένος, αδύναμη ακόμα και για την πραγματοποίηση μεμονωμένων τρομοκρατικών επιθέσεων (Ibid).

Η χρονική έναρξη, καθώς και ο λόγος της δράσης τους, εστιάζεται στη δημοσίευση της Λευκής Βίβλου από τη βρετανική διοίκηση, δηλαδή κατά το 1939 (Ibid). Κατά ταύτα, στόχος και μέσα από την τρομοκρατική δράση του Stern Group ήταν η απελευθέρωση της Παλαιστίνης από τη βρετανική διοίκηση και τον αραβικό πληθυσμό (Ibid). Ο ηγέτης της οργάνωσης Lehi, αντιμετώπισε εκδιώξεις και βασανιστήρια από τους βρετανούς. Ωστόσο από το 1943 μέχρι το 1948 η οργάνωση θα αυξήσει τις επιθέσεις της κατά βρετανικών και αραβικών στόχων (Ibid). Σημαντικότερες από τις επιθέσεις που πραγματοποίησαν θεωρούνται η δολοφονία στο Κάιρο του Βρετανού Υπουργού για τη Μέση Ανατολή, Lord Moyne, το 1944, καθώς και του μεσολαβητή του ΟΗΕ στην Παλαιστίνη Bernadotte το 1948, εξαιτίας της στάσης τους για την επίλυση του Παλαιστινιακού ζητήματος (Ibid).

Μέχρι το 1947 οι εβραίοι επαναστάτες είχαν πετύχει το στόχο τους διαδηλώνοντας την αδυναμία των βρετανών να αντιμετωπίσουν τη δράση τους. Η βρετανική οικονομική δυσπραγία, που υπήρξε αποτέλεσμα του δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, αλλά και η κλιμακούμενη πίεση της βρετανικής κοινής γνώμης θα οδηγήσει εν τέλει τις βρετανικές αποικιακές δυνάμεις στην αποχώρηση από την Παλαιστίνη στις 15 Μαΐου 1948 (Hoffman 2011:258-272).

Η Κύπρος βρισκόταν ήδη από το 1878 και το Συνέδριο του Βερολίνου υπό την *de facto* βρετανική διοίκηση, η οποία θα μετατραπεί και *de jure* το 1923 με βάση το άρθρο 20 της Συνθήκης της Λωζάννης (Anderson 2008:177-178). Η Κύπρος, μετά την απώλεια της Παλαιστίνης το 1947 και της Διώρυγας του Σουέζ το 1954 από το Βρετανικό έλεγχο, αποτελούσε για τους Βρετανούς και το NATO κατ' επέκταση την τελευταία, στρατηγικής σημασίας, βρετανική αποικία στην Ανατολική Μεσόγειο (Ibid). Στη νήσο στεγάζονταν το αρχηγείο, καθώς και οι δυνάμεις του Πολεμικού Ναυτικού και της Αεροπορίας της Μ. Βρετανίας για τη Μέση Ανατολή.

Η Νήσος κατοικείται ανέκαθεν από την Οθωμανική περίοδο και εντεύθεν κατά 80% από Ελληνοκύπριους, 18% από Τουρκοκύπριους και 2% Αρμένιους, Λατίνους και Μαρωνίτες (Συρίγος 2015:122-123). Σταθερή επιθυμία της μεγάλης πλειονότητας του Κυπριακού λαού ήταν η Ένωση της νήσου με την Ελλάδα (Ibid). Το 1931 θα λάβουν χώρα τα «Οκτωβριανά», διαδηλώσεις και συγκρούσεις δηλαδή μεταξύ των Ελληνοκυπρίων και των Βρετανικών δυνάμεων κατοχής (Ibid). Αίτημα των διαδηλωτών ήταν η Ένωση με το Ελληνικό Κράτος. Τα «Οκτωβριανά» προκάλεσαν την καταστροφή του κυβερνείου της βρετανικής διοίκησης στην Κύπρο (Ibid). Στην πρώτη μάχη διεκδίκησης της αυτοδιάθεσης ο κυπριακός λαός θα βρει αντίθετο τον Έλληνα Πρωθυπουργό Ελ. Βενιζέλο, καταδικάζοντας τα γεγονότα, λαμβάνοντας υπόψιν εν προκειμένω το άκαιρο της στιγμής (Ibid).

Είκοσι χρόνια αργότερα, το 1950, θα πραγματοποιηθεί το ιστορικό δημοψήφισμα υπό την ευθύνη της Εθναρχούσας Εκκλησίας της Κύπρου, τασσόμενος ο Κυπριακός λαός κατά 95.7% υπέρ της Ένωσης με την Ελλάδα (Anderson 2008, Dimitrakis 2008). Ωστόσο, η Βρετανική Διοίκηση θα αγνοήσει την κατά ταύτα ενωτική εθνική διεκδίκηση, ενώ και ο Πρωθυπουργός της Μετεμφυλιακής Ελλάδας, Νικόλαος Πλαστήρας, θα αρνηθεί να καταθέσει το δημοψήφισμα στη Γ.Γ. του ΟΗΕ και ο Αντιπρόεδρος Γ. Παπανδρέου θα κάνει την περίφημη δήλωση: «Η Ελλάς αναπνέει σήμερον με δύο πνεύμονας, τον μεν αγγλικόν, τον δε αμερικανικόν. Δεν ημπορεί, λόγω του Κυπριακού, να διακινδυνεύσει από ασφυξίαν» (Γιαλλουρίδης & Αναστασιάδου 2016:116-121). Το 1953 πάλι ο Στρατάρχης Παπάγος στη Βρετανική Πρεσβεία αντιμετώπισε την απαξίωση από πλευράς του Βρετανού Υπ. Εξ. Άντονυ Ήντεν, πράγμα που τον οδήγησε στην απόφαση στήριξης του ένοπλου αγώνα των Κυπρίων (Ibid).

Με βάση τα ανωτέρω γεγονότα, ο Κυπριακός λαός έβλεπε το όνειρό του για Εθνική Ένωση με την Ελλάδα να μένει ανεκπλήρωτο. Ο Συνταγματάρχης Γεώργιος Γρίβας θα πείσει τον Αρχιεπίσκοπο Μακάριο Β΄ για τη σημασία του ένοπλου απελευθερωτικού αγώνα στην Κύπρο για την εκπλήρωση του εθνικού πόθου της (Anderson 2008, Dimitrakis 2008, Grivas 1964:12-32). Αποτέλεσμα αυτού θα είναι η σύσταση της Εθνικής Οργάνωσης Κυπρίων Αγονιστών (ΕΟΚΑ) (Ibid). Η εθνική προσπάθεια της Κύπρου για την αυτοδιάθεσή και την Ένωση με την Ελλάδα θα εκδηλωθεί και θα γενικευτεί στις 25 Ιανουαρίου 1955, όταν το Βρετανικό Ναυτικό θα κατασχέσει ένα από τα καΐκια που προμήθευε την Κύπρο με πολεμοφόδια από την Ελλάδα και θα συλλάβουν το πλήρωμά του (Ibid). Το καΐκι «Άγιος Γεώργιος» θα

εντοπιστεί στην Πάφο φορτωμένο με πολεμικό υλικό (όπλα, πυρομαχικά και εκρηκτικά). Ένα από τα μέλη του καϊκιού που συνελήφθη ήταν ο Σωκράτης Λοιζίδης, βασικός πολιτικός συνεργάτης του Συνταγματάρχη Γεώργιου Γρίβα (Ibid).

Ο Αγώνας της ΕΟΚΑ θα διαρκέσει από τον Απρίλιο του 1955 μέχρι τον Μάρτιο του 1959. Η οργάνωση θα στελεχωθεί με νέους σε ηλικία, τους οποίους δεν μπορούσαν να αναγνωρίσουν οι βρετανικές μυστικές υπηρεσίες (Dimitrakis 2008, Συρίγος 2015:124-126).

Η ΕΟΚΑ πραγματοποίησε επιλεκτικά χτυπήματα στο πλαίσιο ενός «ανορθόδοξου πολέμου» εις βάρος κυρίως μελών της αστυνομίας, Ελληνοκυπρίων, εκλαμβάνοντάς τους ως προδότες, καθώς και Τουρκοκυπρίων και βρετανών αξιωματικών, με στόχο την υποδαύλιση μίας πιθανής συνεργασίας μεταξύ της βρετανικής διοίκησης και του ελληνοκυπριακού πληθυσμού. Ο αγώνας διεξήγηση εις το όνομα της ένωσης της Κύπρου με την Ελλάδα (Price 1975:57). Κατά την περίοδο 1955-1959 η ΕΟΚΑ θα πραγματοποιήσει 1,144 επιθέσεις με 652 θύματα και άλλους 1,611 τραυματίες. Αρκετές φορές τα χτυπήματα λάμβαναν χώρα υπό το φως του ήλιου, ή σε δημόσιους χώρους, όπως ο ιστορικός δρόμος Λήδρας, ή εκκλησίες και νοσοκομεία. Συνήθως δρούσαν σε ομάδες ανά δύο ή τρεις δράστες, πυροβολώντας από κοντά το στόχο τους (Hewitt 1988, Demetriou 2007:171-193).

Τη 1 – 10 Απριλίου 1955 η ΕΟΚΑ θα πραγματοποιήσει το πρώτο χτύπημα στη μεγαλόνησο. Ανάμεσα στους πρώτους στόχους τους της θα είναι ο Κυπριακός Ραδιοφωνικός Σταθμός, βρετανικές ναυτικές και στρατιωτικές βάσεις, κτίρια της αποικιακής διοίκησης, δικαστήρια, εργοστάσια παραγωγής ενέργειας και αστυνομικά τμήματα (Anderson 2008, Novo 2012). Η βρετανική διοίκηση θα φανεί απροετοίμαστη για την επελθούσα σύγκρουση και το μέγεθος των επιθέσεων (Ibid). Ωστόσο, οι αρχές θα εντοπίσουν ένα αυτοκίνητο με εκρηκτικά και φυλλάδια της ΕΟΚΑ, το οποίο ανήκε στον Γρηγόρη Αυξεντίου (Ibid). Ο ίδιος θα καταφέρει να διαφύγει της συλλήψεώς του. Ο δεύτερος γύρος επιθέσεων θα λάβει χώρα τον Ιούνιο του 1955, πλήττοντας αστυνομικά τμήματα στη Λευκωσία, τη Λάρνακα και την Κερύνεια (Ibid).

Επιπροσθέτως, ο συνδυασμός των επιθέσεων με το διευρυνόμενο πατριωτικό κλίμα, καθώς και την αύξηση του κόστους ζωής και τα χαμηλά ημερομίσθια, οδήγησαν αρκετούς Ελληνοκύπριους αστυνομικούς σε ομαδικές παραιτήσεις, μειώνοντας την αποτελεσματικότητα της υπηρεσίας (Ibid). Μάλιστα, αρκετοί από τους αστυνομικούς δήλωσαν παραίτηση, ώστε να συνδράμουν στον αγώνα της

ΕΟΚΑ (Ibid). Χαρακτηριστικά είναι τα στατιστικά στοιχεία με την αντιπροσώπευση της Ελληνοκυπριακής και της Τουρκοκυπριακής κοινότητας στο αστυνομικό σώμα. Πιο συγκεκριμένα, το 1954 υπηρετούσαν 62% ελληνοκύπριοι, και μόλις 37% Τουρκοκύπριοι (Ibid). Ωστόσο τα έτη 1956 με 1958 θα μειωθεί σε 28-30% ο αριθμός των Ελληνοκυπρίων, ενώ θα αυξηθεί εκείνος των Τουρκοκυπρίων σε 50%, προσλαμβάνοντας παράλληλα επιπλέον βρετανούς αστυνομικούς κατά 18-23% (Ibid).

Υπό αυτές τις συνθήκες, τη διοίκηση της Κύπρου, ως Κυβερνήτης, θα αναλάβει ο στρατάρχης John Harding. Ο Harding, ο οποίος έμεινε γνωστός για τα σκληρά μέτρα καταστολής που εφάρμοζε όσο υπηρετούσε στην Κύπρο, συνέχισε επιχειρώντας να καλύψει το έλλειμμα αποτελεσματικότητας της Κυπριακής αστυνομίας μέσω της αύξησης των κυβερνητικών δαπανών για την ασφάλεια στο 13% του ΑΕΠ (Hewitt 1988, Novo 2012). Οι βρετανικές αρχές στις 26 Νοεμβρίου 1955 και επίσημα θα κηρύξουν τη χώρα σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης, χαρακτηρίζοντας την οργάνωση και τη δράση της ΕΟΚΑ ως τρομοκρατική (Ibid). Παρά το αρχικό ξάφνιασμα των αστυνομικών αρχών, αντιτρομοκρατική δράση θα αναλάβει κυρίως ο βρετανικός στρατός σε συνεργασία με επίλεκτες δυνάμεις από τη Βρετανία και με ειδικά επιστρατευμένους Τουρκοκύπριους (Ibid).

Μια σειρά από επιχειρήσεις από το 1955 έως το 1959 θα έχουν ως στόχο την αντιμετώπιση της ΕΟΚΑ (Dimitrakis 2008, Anderson 2008): η επιχείρηση Foxhunter, εις βάρος χριστιανικών μοναστηριών, η επιχείρηση Pepperpot (1955) που έλαβε χώρα στην περιοχή Κύκκος, η επιχείρηση Lucky Alphonse (1956) στο Όρος Τρόοδος, οι επιχειρήσεις Sparrowhawk I,II (1956) στην περιοχή της Κερύνειας, μάλιστα τότε θα δεχθεί ισχυρό πλήγμα η ΕΟΚΑ με τη σύλληψη 44 μελών της, όπως και με την κατάσχεση του ημερολογίου του Γεώργιου Διγενή Γρίβα, η επιχείρηση Black Mac (1957) που θα καταλήξει στη δολοφονία του Μάρκου Δράκου, ηγετικού στελέχους της ΕΟΚΑ και τομέαρχη της περιοχής Μαραθάσας και η αποτυχημένη επιχείρηση Sunshine που είχε ως στόχο τη δολοφονία του Γρίβα.

Παράλληλα η ΕΟΚΑ είχε να αντιμετωπίσει μία νεοπαγή βρετανικής έμπνευσης τουρκική οργάνωση υπό την ονομασία Βολκάν/TMT, με βασικό της στόχο την αντιμετώπιση της δράσης της ΕΟΚΑ, χτυπώντας και πυρπολώντας ελληνοκυπριακά χωριά με τη συγκατάθεση των βρετανών και του Κυβερνήτη Harding (Anderson 2008, Συρίγος 2015:126-128). Μάλιστα, η δράση της Βολκάν κατευθυνόταν από τον τουρκικό στρατό, ενώ ένας από τους ιδρυτές της ήταν ο Ραούφ

Ντεκτάς, μετέπειτα Τουρκοκυπρίος ηγέτης (Ibid). Παρά τα σοβαρά πλήγματα, το 1958 η ΕΟΚΑ θα ανασυνταχθεί συγκεντρώνοντας εκ νέου πολεμοφόδια (Ibid).

Θα πρέπει να ειπωθεί πως τα μέλη της ΕΟΚΑ δεν πραγματοποίησαν ληστείες, απαγωγές, ή παραεμπόριο για τη χρηματοδότηση της δράσης τους. Η χρηματοδότηση της οργάνωσης προερχόταν από την Εκκλησία της Κύπρου και η διαχείριση των χρημάτων γινόταν από τον Γεώργιο Γρίβα (Hewitt 1988). Τα βασικά έξοδα της οργάνωσης προορίζονταν για την αγορά όπλων, για τη διατροφή και ιατρική κάλυψη των ανταρτών, την οικονομική στήριξη των οικογενειών των αγωνιστών, για την πραγματοποίηση προπαγάνδας, καθώς και για την κάλυψη δικαστικών εξόδων των καταδικασθέντων αγωνιστών (Ibid). Παράλληλα, η ΕΟΚΑ είχε στήσει ένα μεγάλο δίκτυο πληροφοριοδοτών και συνδέσμων για την αποστολή χρημάτων και μηνυμάτων και την παρακολούθηση της αποικιακής διοίκησης (Ibid).

Οι επιθέσεις, σύμφωνα με τα λόγια του Γεωργίου Διγενή Γρίβα, είχαν ως στόχο να πλήξουν το ηθικό της κυπριακής αστυνομίας (Rapoport & Alexander 1982:222). Η επαναστατική «τρομοκρατία» της ΕΟΚΑ οδήγησε στο να πεισθεί ο Βρετανός Πρωθυπουργός Macmillan να δώσει την ανεξαρτησία στην Κύπρο με διασφάλιση της παραμονής των βρετανικών βάσεων στη νήσο λόγω του κόστους διατήρησής της (Ibid). Επιπροσθέτως, οι βίαιες επιθέσεις των μελών της ΕΟΚΑ κατά Βρετανών υπηκόων το 1958 θα οδηγούσαν σε ενδεχόμενη μείωση της διεθνούς στήριξης, αναγκάζοντας τον Μακάριο να δεχθεί την ανεξαρτησία της νήσου, εις βάρος της Ένωσης με την Ελλάδα, πάντοτε υπό το φόβο της διχοτόμησης (Ibid).

Η δράση της ΕΟΚΑ διεκόπη το 1958, ακολουθούμενη από την παράδοση του οπλισμού της οργάνωσης το 1959, καθώς και τις μετέπειτα συνθήκες Ζυρίχης-Λονδίνου που οδήγησαν στην «Ανεξαρτησία» της Κύπρου (Anderson, 1993). Παράλληλα, ο βρετανός Πρωθυπουργός Μακμίλλαν έκανε την περίφημη δήλωσή του, το 1960, στο Κοινοβούλιο της Νοτίου Αφρικής περί του «Ανέμου της Αλλαγής», ανακοινώνοντας δηλαδή τη σταδιακή αποχώρηση της Βρετανίας από τις αποικίες της, ανάμεσα στις οποίες ήταν και η Κύπρος (Ibid).

Όσον αφορά στην περίπτωση της Αλγερίας, από το 1830 βρισκόταν υπό το γαλλικό έλεγχο, προσαρτώντας τη το 1848 και επίσημα στις Γαλλικές αποικίες. Τα πρώτα βήματα του εθνικοαπελευθερωτικού κινήματος έγιναν κατά τη διάρκεια του μεσοπολέμου με τη δράση τριών διαφορετικών οργανώσεων (Polk 2007:132-133) την Jamiyah al-Ulama al-Jazariiyah οργανωμένη από μουσουλμάνους ιμάμηδες, τη Union Démocratique du Manifeste Algerièn οργανωμένη από μια μικρή ομάδα

Αλγερινών που κατοικούσαν στην Ευρώπη και το κόμμα Parti Progressiste Algérien που είχε ως στόχο την ανεξαρτητοποίηση της Αλγερίας και την απόδοση των κτήσεων των Γάλλων εποίκων (Ibid).

Ο οργανωμένος εθνικοαπελευθερωτικός αγώνας έλαβε χώρα αμέσως μετά το τέλος του δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου. Τον Μάιο του 1945 στην πόλη Σετίφ της Αλγερίας, με αφορμή τον εορτασμό για την ήττα της ναζιστικής Γερμανίας και στον απόηχο των δηλώσεων του Αμερικανού Προέδρου Roosevelt και του Βρετανού πρωθυπουργού Churchill περί του δικαιώματος αυτοδιάθεσης, ξεκίνησαν βίαιες διαδηλώσεις κατά των γαλλικών δυνάμεων (Paul et al. 2013, Macmaster & House 2006:36, Evans 2012:85-91, Polk 2007:133-134). Αποτέλεσμα των διαδηλώσεων ήταν ο θάνατος 100 ευρωπαίων πολιτών. Οι γαλλικές δυνάμεις στην Αλγερία απάντησαν με εκτεταμένες επιχειρήσεις σε όλη την επικράτεια, με συνέπεια χιλιάδες ντόπιους μουσουλμάνους νεκρούς. Ο αριθμός τους κυμαινόταν μεταξύ 20.000 – 45.000 νεκρών. Η επιχείρηση θα μείνει γνωστή ως «η Σφαγή της Σατίφ» (Ibid).

Όντας σε άνοδο ο αραβικός εθνικισμός υπό τον χαρισματικό Συνταγματάρχη Gamal Abdel Nasser κατά τη δεκαετία του 1950 στην ηγεσία της Αιγύπτου, θα παρασυρθούν μια σειρά από Αλγερινές εθνικιστικές ομάδες στη θεμελίωση της επαναστατικής οργάνωσης “National Liberation Front” (FLN) (Paul et al., 2013). Τον Οκτώβριο του 1954 κήρυξε το FLN επίσημα τον απελευθερωτικό αγώνα του λαού της Αλγερίας εναντίον των γαλλικών αποικιακών δυνάμεων (Ibid). Ο αγώνας του FLN θα διαρκέσει συνολικά οκτώ χρόνια, από το 1954 μέχρι και το 1962 (Ibid). Με τη Γαλλία να αποχωρεί από τις αποικίες της, όπως η Ινδοκίνα, το Μαρόκο και η Τυνησία, η διατήρηση της Αλγερίας υπό γαλλικό έλεγχο θεωρείτο στρατηγικός στόχος για τη γαλλική κυβέρνηση de Gaulle (Ibid).

Το FLN με 300 αντάρτες τον Νοέμβριο του 1954 θα ξεκινήσει μια σειρά από οργανωμένες επιθέσεις ως επί το πλείστον στην ανατολική επικράτεια της Αλγερίας εις βάρος των γαλλικών δυνάμεων ασφαλείας, της αστυνομίας, καθώς και εγκαταστάσεων μέσων μαζικής επικοινωνίας (Paul et al. 2013, Evans 2012:125, Polk 2007:138). Μέχρι τα μέσα του 1954 το FLN είχε πραγματοποιήσει σχετικώς πάνω από 1000 επιθέσεις. Το FLN κάλεσε τον απανταχού μουσουλμανικό κόσμο να στηρίξει τον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα της Αλγερίας (Ibid). Ωστόσο, το ίδιο το FLN ήταν αδυνάμως οργανωμένο, ελλιπώς εξοπλισμένο με αυτοσχέδιες βόμβες και ελαφρύ οπλισμό, ικανό μόνο για την πραγματοποίηση επιθέσεων ανορθόδοξου πολέμου χωρίς να μπορούν να έρθουν σε άμεση αντιπαράθεση με τα γαλλικά

στρατεύματα (Ibid). Ο μουσουλμανικός κόσμος παράλληλα όμως φάνηκε απρόθυμος στο να συνδράμει, τουλάχιστον κατά την αρχή του αγώνα (Ibid).

Άμεσος στόχος του FLN μέσω των τρομοκρατικών επιθέσεων ήταν η αποκαθήλωση της αποικιακής διοίκησης μέσω πληγμάτων ηθικής τάξεως. Ο εκφοβισμός του πληθυσμού ήταν στο προσκήνιο ώστε να μπορεί να τον ελέγχει, καθώς και επερχόμενη επικράτησή τους έναντι των υπολοίπων επαναστατικών οργανώσεων στη χώρα, όπως ήταν εν προκειμένω οι “Algerian Nationalists” (Chaliand & Blin 2007:216, Neumann & Smith 2008:13,73, Evans 2012:116). Μακροπρόθεσμα το FLN στόχευε στη διεθνοποίηση του Αλγερινού ζητήματος, στην ένωση των χωρών της Βόρειας Αφρικής υπό το μανδύα του αραβικού εθνικισμού καθώς και στην αυτοδιάθεση του λαού της Αλγερίας υπό καθεστώς ισλαμικής δημοκρατίας και του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων (Ibid).

Για να μπορέσει το FLN να αυξήσει τη δημόσια στήριξη στον αγώνα του δημιούργησε μικρές ομάδες αντίστασης σε ορεινές περιοχές με στόχο την στρατολόγηση νέων μελών (Paul et al., 2013). Μέσα σε ένα χρόνο είχε καταφέρει να ελέγχει τις ορεινές περιοχές Aures, Kabylie, και τα προάστια των πόλεων Constantine, Algiers και Oran, συστήνοντας τοπική κυβέρνηση με στρατιωτικές και πολιτικές επιτροπές όπου και η δυνατότητα συλλογής φόρων ήταν στο προσκήνιο. Παράλληλα, τα όμορα κράτη με την Αλγερία, δηλαδή το Μαρόκο και η Τυνησία διέθεταν τα εδάφη τους για την εκπαίδευση μαχητών του FLN και τη μεταφορά πολεμικού υλικού, καθώς και ανθρωπίνου δυναμικού (Ibid).

Παράλληλα με τις τρομοκρατικές επιθέσεις εις βάρος γαλλικών στόχων, ένας άλλος αντίπαλος του FLN ήταν το Algerian National Movement (MNA). Ιδίως τα πρώτα χρόνια του πολέμου της Αλγερίας σημειώθηκαν αρκετές τρομοκρατικές επιθέσεις μεταξύ των δύο οργανώσεων, τούτο δε παρ’ότι μοιράζονταν τον ίδιο στόχο, δηλαδή την εκδίωξη των γαλλικών στρατευμάτων από τη χώρα (Abrahms 2008:91, Neumann & Smith 2008:35). Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της σφαγής 300 ανδρών ιθαγενών σε χωρίο δίπλα στην πόλη Μελούζα το 1957 από αντάρτες του FLN, ως αντίποινα για τη συνεργασία τους με αντίπαλη επαναστατική οργάνωση (Ibid). Το FLN αντ’ αυτού κατηγόρησε το γαλλικό στρατό, παρά το φωτογραφικό υλικό, με τον Αλγερινό λαό να τάσσεται στο πλευρό των επαναστατών (Ibid).

Έχοντας πλέον οργανωθεί και ενισχυθεί το FLN πέρασε από το περιορισμένο ανορθόδοξο πόλεμο εις βάρος των αποικιακών δυνάμεων ασφαλείας, σε διευρυμένες τρομοκρατικές επιθέσεις με στόχο τους Γάλλους, και ευρωπαίους εν γένει, εποίκους,

γνωστοί και ως “colons” οι οποίοι έφταναν σε πληθυσμό το ένα εκατομμύριο (Neumann & Smith 2008:73, Evans 2012:138, Polk 2007:137). Το 1955 θα πραγματοποιήσει το FLN επίθεση στην πόλη Philippeville, επιφέροντας 123 θανάτους (Ibid). Ως αντίποινα οι γαλλικές δυνάμεις θα σκοτώσουν 1.273 αντάρτες και Αλγερινούς κατοίκους, κυρίως αμάχους. Μετά την επίθεση η Αλγερία κηρύχθηκε σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης και υπήχθη υπό τον άμεσο έλεγχο του γαλλικού στρατεύματος, αυξάνοντας τη δύναμή του από 150.000 σε 400.000 στρατιώτες μέσα σε ένα έτος (Ibid).

Το 1956 το FLN διαφοροποίησε τη στρατηγική του, περνώντας στο αντάρτικο πόλεως, χτυπώντας κατά ταύτα ως επί το πλείστον πολίτες στο ευρωπαϊκό κέντρο της Πρωτεύουσας, Αλγέρι, με απώτερο στόχο την πρόκληση των γαλλικών δυνάμεων και στον εξαναγκασμό τους σε άσκηση υπερβάλλουσας κρατικής βίας (Thomas 2015:230, Paul et al. 2013, Polk 2007:140). Μεταξύ των ετών 1956 με 1957 το FLN θα εξαπολύσει 800 επιθέσεις με βασικούς στόχους του να αποτελούν εστιατόρια που σύχναζαν οι “colons”, ο τερματικός σταθμός της αεροπορικής εταιρίας Air France στο αεροδρόμιο, ο δήμαρχος του Αλγερίου, καθώς και ανώτατοι αξιωματούχοι της αποικιακής διοίκησης (Ibid). Παράλληλα, οι ιθαγενείς κάτοικοι στο Αλγέρι θα κηρύξουν γενική απεργία υποστηρίζοντας με αυτόν τον τρόπο το FLN (Ibid).

Σύμφωνα με τη Crenshaw (2008) το 1957 έλαβε χώρα και το σημαντικότερο σκέλος του εθνικοαπελευθερωτικού αγώνα που ήταν η «Μάχη του Αλγερίου», η οποία διήρκησε δέκα μήνες. Η μάχη αυτή αφορούσε σε μια σειρά από επιθέσεις του FLN εις βάρος ευρωπαίων σε δημόσιους χώρους της Αλγερίας και του Αλγερίου. Μάλιστα, έκαναν απόπειρα τρομοκρατικού χτυπήματος στη Γαλλία, με σημαντικότερο στόχο τον Πύργο του Άιφελ, χωρίς όμως αποτέλεσμα. Κατάφεραν όμως να πλήξουν διωλιστήρια πετρελαίου δίπλα από τη Μασσαλία (Crenshaw 2008:129).

Οι γαλλικές δυνάμεις, υπό την καθοδήγηση του στρατηγικού Jacques Massu, θα αντιδράσουν ιδιαίτερα βίαια, ανέπτυξαν δυνάμεις αλεξιπτωτιστών με στόχο να σπάσουν την απεργία, το δίκτυο υποστηρικτών και χρηματοδοτών του FLN, καθώς και να ανακαταλάβουν τον έλεγχο του Αλγερίου (Harmon 2007:146, Thomas 2015:231, Macmaster & House 2006:55-57). Ακόμη, εκπαίδευσαν 150.000 Αλγερινούς ως παρακρατική ομάδα ανταρτών (Ibid). Αποτέλεσμα της επιχείρησης ήταν να συλλάβουν 24.000 άνδρες, με 3.000 εξ’ αυτών να κηρυχθούν ως

αγνοούμενοι. Ακόμη, χρησιμοποίησαν ακραίες μεθόδους βασανισμών και ανακρίσεων για την άντληση πληροφοριών (Ibid).

Ως αποτέλεσμα απώλεσαν την όποια στήριξη είχαν από τον λαό της Αλγερίας, αυξάνοντας τη συμπάθεια του λαού απέναντι στους αγωνιστές του FLN (Ibid). Επίσης, χώρισαν την Αλγερία σε ελεγχόμενες διοικητικές περιφέρειες, με ενδιάμεσες απαγορευμένες περιοχές (Ibid). Κατά ταύτα, μετέφεραν 1.3 εκατομμύρια πληθυσμό από τις περιοχές αυτές σε κέντρα φιλοξενίας (Ibid). Τέλος, στα σύνορα Τυνησίας και Μαρόκου υψώθηκε ηλεκτροφόρο φράγμα και τοποθετήθηκαν 40.000 στρατεύματα οδηγώντας στον εγκλωβισμό 20.000 ανταρτών στην Τυνησία και στο θάνατο όλων εκείνων που προσπαθούσαν να διασχίσουν τα σύνορα (Ibid).

Τα γαλλικά στρατεύματα κατάφεραν μια σημαντική νίκη στη Μάχη του Αλγερίου, ενώ συνέλαβαν και μια σειρά από ηγετικά στελέχη του FLN, ανάμεσα στους οποίους ήταν και ο επικεφαλής του, Yacef Saadi (Chaliand & Blin 2007:216). Ωστόσο, η νίκη δεν προσέφερε τα επιθυμητά αποτελέσματα για τη Γαλλία, καθώς είχε χάσει πλέον κάθε στήριξη στο εσωτερικό της Αλγερίας, ενώ και η κριτική της γαλλικής κοινωνίας εις βάρος της ηγεσίας του de Gaulle και των μεθόδων που εφαρμόζονταν στις στρατιωτικές επιχειρήσεις ήταν δριμυία (Ibid). Μάλιστα, στις 13 Μαΐου 1958 η γαλλική κυβέρνηση υπό τον de Gaulle, ως η Τέταρτη Γαλλική Δημοκρατία, θα καταρρεύσει στον απόηχο του πολέμου στην Αλγερία. Από την άλλη πλευρά, αυξανόταν η δημόσια και διεθνής στήριξη προς το FLN (Ibid).

Το FLN πέρασε πάλι από το αντάρτικο πόλεων σε στοχευμένες επιθέσεις στην περιφέρεια, ενώ ίδρυσε την προσωρινή Κυβέρνηση της Αλγερινής Δημοκρατίας στην Τυνησία με ισχυρή εν προκειμένω διεθνή στήριξη (Paul et al. 2013). Υπό τη σκιά των ανωτέρω εξελίξεων η γαλλική κυβέρνηση αποφάσισε την έναρξη διαπραγματεύσεων με το FLN (Ibid). Ωστόσο, οι Γάλλοι έποικοι, colons, καθώς και αξιωματικοί, θα αντιδράσουν έντονα καταλαμβάνοντας κυβερνητικά κτίρια στην Αλγερία και στην Κορσική (Ibid).

Ο Πρόεδρος της Πέμπτης πλέον Γαλλικής Δημοκρατίας, Charles de Gaulle, αποφάσισε να ενισχύσει τις τοπικές δυνάμεις φτάνοντας τις 500.000 με στόχο τον εξαναγκασμό του FLN σε διαπραγματεύσεις με τη Γαλλία. Παράλληλα δε, προσέφερε ανθρωπιστική και οικονομική στήριξη στην περιφέρεια και παραχώρησε στους Αλγερινούς πολίτες το δικαίωμα εκλέγειν και εκλέγεσθαι, καθώς και αμνηστία στα μέλη του FLN με στόχο την αύξηση της δημόσιας στήριξης προς τη Γαλλία (Ibid).

Τον Σεπτέμβριο του 1959 ο Πρόεδρος de Gaulle προέβη με ανακοίνωσή του στην αναγνώριση του δικαιώματος της αυτοδιάθεσης του λαού της Αλγερίας προσφέροντας τη δυνατότητα διεξαγωγής δημοψηφίσματος εντός της επόμενης τετραετίας (Paul et al. 2013, Polk 2007:141-143). Στο άκουσμα της δήλωσης του de Gaulle, όπως και της καταδίκης του Στρατηγού Massu σε θανατική ποινή, Γάλλοι έποικοι και στελέχη του γαλλικού στρατού αντέδρασαν μη δεχόμενοι την αποχώρηση των γαλλικών στρατευμάτων από την Αλγερία (Ibid). Μέσα σε ένα χρόνο, το 1960, μέλη της γαλλικής ακροδεξιάς στην Αλγερία ίδρυσαν την τρομοκρατική οργάνωση “Organisation de l’Armée Secrète” (OAS), πραγματοποιώντας μέχρι το 1962 120 επιθέσεις εις βάρος Γάλλων αξιωματικών και μουσουλμάνων Αλγερινών (Ibid). Μάλιστα, το OAS επεδίωξε να δολοφονήσει και τον de Gaulle χωρίς όμως επιτυχία (Ibid).

Το 1960 ο γαλλικός στρατός είχε ήδη νικήσει στρατιωτικά το FLN, ωστόσο είχε ηττηθεί στο πολιτικό επίπεδο της μάχης, έχοντας απωλέσει τη στήριξη του Αλγερινού λαού (Paul et al. 2013). Τον Μάρτιο του 1962 κατεστάλη η δράση του OAS και κατέληξε η γαλλική κυβέρνηση σε συμφωνία με το FLN για την απόδοση ατομικών, πολιτικών, οικονομικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων στο λαό της Αλγερίας (Wilkinson 1974:100, Wilkinson 2000). Επίσης, τους προσέφερε το δικαίωμα της επιλογής μέσω δημοψηφίσματος, στο οποίο με σχεδόν ομόφωνη απόφαση τον Ιούλιο του 1962 η Αλγερία κηρύχθηκε ανεξάρτητο κράτος, αναδεικνύοντας τη μέθοδο της τρομοκρατίας ως ένα ιδιαίτερα αποτελεσματικό όπλο για την εκδίωξη των Γάλλων από τη χώρα (Ibid).

Η Κένυα από το 1885, με βάση το Συνέδριο του Βερολίνου, πέρασε υπό τη βρετανική διοίκηση, διατηρώντας τη μέχρι και την ανεξαρτησία της το 1963 (Alam 2007:1-2). Η κατοχή της Κένυας δεν εντασσόταν στους πρωταρχικούς στόχους για τη Βρετανία. Ωστόσο, επρόκειτο για μια κίνηση με στόχο την προστασία του στρατηγικού «δρόμου προς τις Ινδίες» (Polk 2007:107).

Οι ιθαγενείς, ως επί το πλείστον αγρότες, θα απωλέσουν τα εδάφη που καλλιεργούσαν και θα αποκλεισθούν από την κοινωνία (Ibid:109). Πιο συγκεκριμένα, το αποικιακό καθεστώς τους απαγόρευσε το δικαίωμα στην ιδιοκτησία και στην καλλιέργεια των εδαφών τους, όρισε να λαμβάνουν ιδιαίτερα χαμηλούς μισθούς, ενώ τέλος τους ανάγκασε να μετακινούνται μέσα στη χώρα με ταυτότητες που τους είχε χορηγήσει η βρετανική διοίκηση (Ibid). Αποτέλεσμα της καταπίεσης που υφίσταντο ήταν, στις αρχές του 20ου αιώνα, η σύσταση της οργάνωσης Kikuyu Central

Association. Μετά από συγκρούσεις σε διαδήλωση το 1920 η οργάνωση θα απαγορευτεί από το καθεστώς ενώ τα δικαιώματα των ιθαγενών θα περιοριστούν έτι περαιτέρω (Ibid).

Κατά τον δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο οι ιθαγενείς στην Κένυα αριθμούσαν σε πέντε εκατομμύρια σε αντιδιαστολή με τους ευρωπαίους που δεν ξεπερνούσαν τις τριάντα χιλιάδες (Newsinger 1981:161-162, Polk 2007:114). Κατά ταύτα, μια μειονότητα, εκτός του πολιτισμού και της φυλετικής καταγωγής των ιθαγενών, διοικούσε την πλειονότητα του πληθυσμού στη χώρα (Ibid). Επίσης, στερούντο πολιτικών δικαιωμάτων, ενώ υφίσταντο βία σε καθημερινή βάση, καθώς και ταπεινωτικές ενέργειες από τα όργανα της τάξης και τους εποίκους (Ibid).

Οι ιθαγενείς εκδιώχθηκαν από την ευρωπαϊκή περιοχή και αναγκάστηκαν να μετακινηθούν από την περιοχή των ευρωπαίων, όντας πλέον υποχρεωμένοι να επιλέξουν για να εγκατασταθούν ανάμεσα στην ήδη βεβαρημένη πληθυσμιακά περιοχή των Kikuyu και στην έρημο (Polk 2007:110-111). Μια μικρή ομάδα κενυατών μαθητών με αρχηγό τον μετέπειτα πρώτο Πρωθυπουργό της χώρας, Jomo Kenyatta, θα ιδρύσει την οργάνωση “Kenya African Union” (Ibid). Σε αντίθεση με τα υπόλοιπα μεμονωμένα επαναστατικά κινήματα στην αφρικανική ήπειρο, στην Κένυα ξεκίνησε μια οργανωμένη αντίδραση ενάντια στο βρετανικό καθεστώς (Ibid). Το 1950 μέσα από την οργάνωση “Kenya African Union” θα ιδρυθεί μια εθνικοαπελευθερωτική οργάνωση γνωστή ως Mau Mau, η οποία ξεκίνησε εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα που διήρκεσε από το 1952 μέχρι το 1960 (Ibid).

Η κατακτητική υποδούλωση που είχαν υποστεί τα μέλη της οργάνωσης, καθώς και η ανάγκη για ενότητα και αποφασιστικότητα στη δράση των μελών τους, οδήγησε την οργάνωση στην υιοθέτηση βίαιων πρακτικών. Στόχοι της οργάνωσης των Mau Mau ήταν (Leakey 2004:21): η επανάκτηση των εδαφών που τους είχαν καταλάβει οι βρετανοί, η απόδοση και πραγμάτωση του δικαιώματος αυτοδιάθεσης, η εκδίωξη του χριστιανισμού στη χώρα, η επαναφορά των παραδοσιακών εθίμων τους, ο εκδιωγμός των ξένων από την Κένυα, η διακοπή της προστασίας των καλλιεργήσιμων εδαφών όπως την αντιλαμβάνονταν οι βρετανοί, καθώς και η ενίσχυση της κοσμικής εκπαίδευσης.

Η οργάνωση των Mau Mau είχε ιεραρχική δομή, μεταβιβάζοντας τις εντολές από την ηγεσία προς τα χαμηλόβαθμα μέλη (Ibid:37-38). Συνήθως, χρησιμοποιούσαν δημόσιες εκδηλώσεις πολιτιστικών οργανισμών των Kikuyu, ως προκάλυμμα για τις μυστικές τους συναντήσεις, ώστε να δίνουν κάθε φορά κατευθυντήριες γραμμές από

επάνω προς τα κάτω στην ιεραρχική δομή (Ibid). Η οργάνωση διέθετε επίσης ένα διευρυμένο δίκτυο πληροφοριοδοτών και αγγελιοφόρων, οι οποίοι μετέφεραν κωδικοποιημένα μηνύματα, καθώς και ειδικά δικαστήρια (Ibid). Βασικός στόχος της οργάνωσης ήταν η προσέγγιση και στρατολόγηση νέων μελών, τα οποία έπρεπε πρώτα να περάσουν από ειδική τελετή μύησης και ορκωμοσία πράγμα που δεν θα τους επέτρεπε να προδώσουν την οργάνωση (Ibid).

Εντός της οργάνωσης είχαν ακόμη στρατολογήσει μια σειρά από μισθοφόρους εγκληματίες και πρώην κατάδικους που αποσκοπούσαν στην κλοπή όπλων από τους ευρωπαίους πολίτες (Ibid:95). Τα χρήματα της οργάνωσης προέρχονταν κυρίως από δωρεές, καθώς και από τα πρόστιμα που επέβαλλε το ειδικό δικαστήριο των ανταρτών σε μεγαλέμπορους, οι οποίοι επέλεγαν να πληρώσουν το πρόστιμο παρά να τους επιβληθεί θανατική ποινή (Ibid:98).

Η χρηματοδότηση ήταν απολύτως αναγκαία για τους Mau Mau για την πληρωμή των ανώτερων στελεχών της οργάνωσης, τη διανομή υλικού προπαγάνδας, την αποζημίωση των οικογενειών των φυλακισθέντων μελών, ή ανταρτών που κρύβονταν στο δάσος, καθώς και για την αγορά ιατροφαρμακευτικού υλικού, τροφίμων, αλλά και για την κάλυψη των δικαστικών εξόδων των συλληφθέντων μελών τους (Ibid:97).

Καθώς ο οπλισμός τους ήταν ιδιαίτερα περιορισμένος, προερχόμενος κυρίως από τις κλοπές των όπλων των βρετανών υπηκόων, αλλά και μέσω της κατασκευής χειροποίητων όπλων σε πρόχειρες βιοτεχνίες (Ibid:94), ο μόνος τρόπος που θα μπορούσε να οδηγήσει την αποικιακή διοίκηση στην οικονομική δυσπραγία και στην εκτός της χώρας αποπομπή της, ήταν η έναρξη αντάρτικου στα δύσβατα δάση της Κένυας. Καθώς κρύβονταν μέσα στα δάση πραγματοποιούσαν εφορμήσεις σε αγροκτήματα ευρωπαϊκών συμφερόντων, καταστρέφοντας κατ' αυτόν το τρόπο την αγροτική και κτηνοτροφική τους παραγωγή. Βασικός στόχος των επιθέσεων των Mau Mau ήταν επίσης οι Κενυάτες ιθαγενείς που στήριζαν την αποικιακή διοίκηση ή που κρατούσαν ουδέτερη στάση στη μάχη μεταξύ των επαναστατών και των βρετανικών δυνάμεων. Κατ' αυτόν τον τρόπο επεδίωκαν να αναγκάσουν τον πληθυσμό της χώρας να ταχθεί στο πλευρό τους (Leakey 2004:100, 112, Maloba 1998:119).

Κατά τους πρώτους τρεις μήνες του 1952 τα μέλη των Mau Mau πραγματοποίησαν εξήντα επιθέσεις εμπρησμού εναντίον των ευρωπαϊών εποίκων. Αποτέλεσμα της δράσης των Mau Mau ήταν ότι στις 20 Οκτωβρίου 1952 ο

Κυβερνήτης της βρετανικής αποικιακής διοίκησης στην Κένυα, Sir Evelyn Baring, κήρυξε τη χώρα σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης (Bennett 2013:12).

Ο μεγαλύτερος όγκος των επιθέσεων των Κενυατών επαναστατών έλαβε χώρα κατά την περίοδο 1952-1953 (Newsinger 1981:171). Τον Μάρτιο του 1953 διαδραματίστηκε γενοκτονία γνωστή ως “Lari” (Ibid). Κατ’ αυτήν 3.000 αντάρτες θα επιτεθούν και θα κάψουν το χωριό του φυλάρχου Wakahangara, διότι συνεργαζόταν με τις βρετανικές δυνάμεις (Ibid). Η βρετανική διοίκηση υπό την καθοδήγηση του Sir Evelyn Baring ξεκίνησε αθρόες συλλήψεις και εκτελέσεις αμάχων με στόχο την ηγεσία και τα μέλη της οργάνωσης Mau Mau (Ibid). Χαρακτηριστική είναι η περίπτωση της σφαγής της 23ης Νοεμβρίου 1952 στο χωριό Kiruara, όπου πάνω από εκατό άμαχοι Kikuyu δολοφονήθηκαν εν ψυχρώ από τα βρετανικά στρατεύματα (Ibid).

Το 1953 ο Sir Evelyn Baring αντικαταστάθηκε από τον μετριοπαθή Sir George Erskine, ο οποίος μείωσε τα μέτρα καταστολής και καταπίεσης της κοινωνίας και έδωσε βάρος στην ανάπτυξη δικτύου πληροφοριών, στην ανάπτυξη μικρών αντιτρομοκρατικών ομάδων και στην κατανόηση της οργάνωσης των Mau Mau με στόχο τον εντοπισμό των ανταρτών στα δάση και την αποκοπή των γραμμών ανεφοδιασμού (Polk 2007:115, Bennett 2013:20). Το 1954 και το 1955 οι επιχειρήσεις των βρετανικών δυνάμεων αποδυνάμωσαν αισθητά τη δράση των Mau Mau, εγκλωβίζοντάς τους στα δάση πλησίον του Όρους Κένυα (Maloba 1998:124, Bennett 2013:26).

Παράλληλα, ο Erskine από το 1955 έδωσε το δικαίωμα του συνεταιρίζεσθαι στην κοινωνία της Κένυας ιδρύοντας νόμιμα πλέον οργανώσεις, ενώ δόθηκε και αμνηστία στους μαχητές των Mau Mau κάτι που εντέλει έπληξε το ηθικό των μαχητών (Maloba 1998:132). Συγκεκριμένα, 979 μαχητές παραδόθηκαν μέσα μόνο στο έτος 1955 ως αποτέλεσμα της αμνηστίας, σε αντίθεση με τους 875 μαχητές που είχαν παραδοθεί από την έναρξη του αγώνα και εντεύθεν (Bennett 2013:28).

Το τέλος του αγώνα των Mau Mau διαγράφηκε από το 1956 και μετά όταν πλέον δρούσαν μικρές αντιτρομοκρατικές ομάδες, ενώ η βρετανική διοίκηση εγκατέλειπε τις μεγάλες επιχειρήσεις (Bennett 2013:29). Στόχος ήταν ο εντοπισμός και η διάλυση των τελευταίων πυρήνων των Mau Mau μέσα στα δάση (Ibid). Παρότι ο αγώνας συνεχίστηκε μέχρι και το 1960, όλα είχαν τελειώσει με την σύλληψη του Dedan Kimathi, του θρησκευτικού ηγέτη των Mau Mau, στις 21 Οκτωβρίου 1956 (Ibid).

Σημαντικό στοιχείο στον αγώνα των Mau Mau συνιστούσε η παντελής έλλειψη διεθνούς στήριξης. Καθώς και η έλλειψη μιας γενικής στρατηγικής στις επιθέσεις τους, ώστε μέσα από αυτές να υλοποιήσουν τους ευρύτερους πολιτικούς τους στόχους (Maloba 1998:120,129-132, Adekson 1981:71,75,87). Η επιτυχία της επανάστασης των Mau Mau εντοπίζεται στο ότι κέρδισαν τη δυνατότητα να ακουστούν τα αιτήματα των ιθαγενών, καθώς και να εφαρμοστούν από την αποικιακή διοίκηση μια σειρά από μεταρρυθμίσεις, οι οποίες θα οδηγούσαν στην ανεξαρτησία της χώρας (Ibid). Πιο συγκεκριμένα, παρά τη στρατιωτική ήττα των Mau Mau, τον Ιανουάριου του 1960 η αποικιακή διοίκηση ήρε το καθεστώς Έκτακτης Ανάγκης, και αποφάσισε να ληφθεί η πλειοψηφία των εδρών του Νομοθετικού Συμβουλίου της Κένυας από Αφρικανούς (Ibid). Η Κένυα θα ανεξαρτητοποιηθεί στις 12 Δεκεμβρίου 1963, κάτι που αδιαμφισβήτητα ήταν απόρροια του αγώνα των Mau Mau από το 1952 μέχρι το 1960 (Ibid).

3.2.3 Το κύμα της νέας αριστεράς (Δεκαετίες 1960-1980).

Το τρίτο κύμα τρομοκρατίας, γνωστό και ως «Νέα Αριστερά» εμφανίστηκε ως αντίδραση στον Πόλεμο του Βιετνάμ. Η αποτελεσματικότητα των απαρχαιωμένων όπλων των Βιέτ Κονγκ απέναντι στα υπερσύγχρονα αμερικανικά οπλικά συστήματα αναπτέρωσαν το ηθικό πολλών άλλων τρομοκρατικών οργανώσεων για τη δυνατότητα πτώσης του διεθνούς συστήματος κυριαρχίας. Οι οργανώσεις αυτές κατά το μεγαλύτερο μέρος τους ιδρύθηκαν και έδρασαν στο κέντρο του διεθνούς συστήματος, δηλαδή στις χώρες του δυτικού κόσμου. Παραδείγματα τέτοιων οργανώσεων είναι **οι Ερυθρές Ταξιαρχίες** στην Ιταλία, **η Φράξια-Κόκκινος Στρατός** στη Δυτική Γερμανία, **ο Κόκκινος Στρατός** στην Ιαπωνία, **η 17 Νοέμβρη** στην Ελλάδα, **η Action Directe** στη Γαλλία, **οι Weather Underground** στις ΗΠΑ, **οι Τουπαμάρος (MLN)** στην Ουρουγουάη, **οι Contras** στη Νικαράγουα, **η Χώρα των Βάσκων και Ελευθερία (ETA)** στην Ισπανία, καθώς και οι μετεξελίξεις του **Ιρλανδικού Δημοκρατικού Στρατού στην Ιρλανδία** (Raport 2002, 2004, Pluchinsky 1991:67-76).

Μάλιστα, η δράση των ανωτέρω οργανώσεων στο τρίτο κύμα τρομοκρατίας θα μπορούσε να διαχωριστεί σε τρία ξεχωριστά κινήματα (Ibid). Το πρώτο κίνημα είναι το εσωτερικό/Μαρξιστικό-Λενινιστικό. Το δεύτερο είναι το εσωτερικό/αποσχιστικό. Ενώ, το τρίτο είναι η «τρομοκρατία» στη Μέση Ανατολή

Βασικό χαρακτηριστικό του τρίτου κύματος τρομοκρατίας είναι η πραγματοποίηση επιθέσεων σε διεθνές επίπεδο είτε αναπτύσσοντας δίκτυο διεθνών σχέσεων μεταξύ τους οι τρομοκρατικές οργανώσεις, είτε επιλέγοντας ως στόχο άτομα διεθνούς φήμης (Rapport 2002, 2004). Άλλο σημαντικό στοιχείο σύμφωνα με τον Rapport είναι ότι, οι γυναίκες παίζουν πρωταγωνιστικό ρόλο, ιδιαίτερος μάλιστα στην περίπτωση της γερμανικής τρομοκρατίας (Ibid).

Το συνηθέστερο μέσο πραγματοποίησης των τρομοκρατικών επιθέσεων γι' αυτή την περίοδο απετέλεσαν οι αεροπειρατείες. Περίπου 700 αεροπειρατείες έλαβαν χώρα μέσα σε τρεις δεκαετίες (Ibid). Άλλο μέσο για την επίτευξη των στόχων τους ήταν οι απαγωγές. Έτσι κατά την περίοδο 1968-1982 έλαβαν χώρα 409 διεθνείς απαγωγές. Επίσης, επανήλθε στο προσκήνιο η δολοφονία πολιτικών προσώπων ως μέσο τιμωρίας, όπως ήταν η δολοφονία του Ισπανού πρωθυπουργού το 1973 από την ETA, αλλά και οι απόπειρες εις βάρος της βρετανίδας πρωθυπουργού Margaret Thatcher το 1984 και του Βασιλιά της Ιορδανίας Hussein το 1974 (Ibid). Όπως αναφέρει, ο Rapport ένα από τα πιο σημαντικά χτυπήματα του τρίτου κύματος ήταν η απαγωγή και δολοφονία του Ιταλού Πρωθυπουργού Aldo Moro από τις Ερυθρές Ταξιαρχίες. Άλλη αξιοσημείωτη, εν προκειμένω, επίθεση ήταν η απαγωγή από τους Σαντινίστας του Κογκρέσου της Νικαράγουα το 1978, καταφέροντας την πτώση του καθεστώτος ένα χρόνο μετά (Ibid).

Ξεκινώντας από την ευρωπαϊκή ήπειρο, μία από τις σημαντικότερες δράσεις τρομοκρατίας ήταν εκείνη των Ερυθρών Ταξιαρχιών. Η Ιταλία θα βιώσει μεγάλη οικονομική και κοινωνική αστάθεια κατά τις δεκαετίες 1960 με 1980, η οποία θα οδηγήσει στην περίοδο που είναι γνωστή ως «Μολυβένια Χρόνια» (Anni di Piombo) (Della Porta 1992, Regalia et al 2015, Meade 1990:34). Κατά την περίοδο αυτή θα ιδρυθούν και θα δράσουν μια σειρά από τρομοκρατικές οργανώσεις που ανήκαν στο χώρο τόσο της ακροαριστεράς όσο και της ακροδεξιάς (Ibid). Τέτοιες οργανώσεις ήταν οι «Ερυθρές Ταξιαρχίες» (Brigate Rosse), η «Πρώτη Γραμμή» (Prima Linea), η «22 Οκτώβρη» από την άκρα αριστερά, αλλά και η «Νέα Τάξη» και η «Μαύρη Τάξη» που ανήκαν στην άκρα δεξιά (Ibid). Οι επιθέσεις των αριστερών τρομοκρατικών οργανώσεων ως επί το πλείστον στόχευαν σε συγκεκριμένα πολιτικά πρόσωπα, αντιθέτως οι ακροδεξιές οργανώσεις πραγματοποιούσαν τυφλές επιθέσεις εις βάρος πολιτών (Ibid). Από το 1969 μέχρι και το 1982 πραγματοποιήθηκαν στην Ιταλία 4.362 επιθέσεις πολιτικής βίας, καθώς και 6.153 τυφλές βομβιστικές επιθέσεις εις βάρος ιδιωτικής και δημόσιας περιουσίας (Ibid).

Οι Ερυθρές Ταξιαρχίες αποτελούν τη σημαντικότερη εκ των τρομοκρατικών οργανώσεων που έδρασαν στην Ιταλία. Στη μεταπολεμική Ιταλία η κοινωνία ήταν ευάλωτη λόγω του έκπτωτου φασιστικού καθεστώτος, του ραγδαίως ανερχόμενου χώρου της αριστεράς και συγκεκριμένα του Κομμουνιστικού Κόμματος (ΚΚΙ), αλλά και του γενικότερου κοινωνικοοικονομικού αναβρασμού στην Ευρώπη και στην Ιταλία, ο οποίος θα κορυφωθεί κατά τα επαναστατικά γεγονότα του Μάη του 1968 (Reiter & Weinbauer 2007, Meade 1990:32).

Ιδρυτικά στελέχη των Ερυθρών Ταξιαρχιών ήταν ο Renato Curcio, η Margherita (Mara) Cagol, ο Mario Moretti και ο Alberto Franceschini, καθώς και άλλα μέλη τα οποία προήλθαν κυρίως από το χώρο της αριστεράς ή της άκρα αριστεράς (Meade 1990:14, Wiewiorka 2004:83).

Επρόκειτο ως επί το πλείστον για μέλη του Κομμουνιστικού Κόμματος Ιταλίας, τα οποία αντιτάσσονταν στη μετριοπαθή στάση του κόμματος και διεκδικούσαν την έναρξη ένοπλου αγώνα ενάντια στους θεσμούς του κράτους και της ιταλικής βιομηχανίας (Franceschini & Fasanella 2004:14,51-53, Jamieson 1990:511). Το 1969 τρία γεγονότα θα οδηγήσουν τα ιδρυτικά μέλη των Ερυθρών Ταξιαρχιών στην εγκατάλειψη του ΚΚΙ και στην επιλογή εν τέλει του ένοπλου αγώνα (Ibid): Πρώτον, η εκλογή του Enrico Berlinguer στην ηγεσία του ΚΚΙ, δεύτερον η μετριοπαθής στάση του ΚΚΙ κατά την επίσκεψη του Αμερικανού Προέδρου Νίξον στην Ιταλία, και τρίτον η πραγματοποίηση αιματηρής βομβιστικής επίθεσης σε τράπεζα στην πλατεία Φοντάνα στο Μιλάνο στις 12 Δεκεμβρίου του 1969 από νεοφασιστική οργάνωση.

Πράγματι, κατά τις δεκαετίες 1960 και 1970 νεοφασιστικές οργανώσεις θα επιδοθούν σε μια σειρά από τρομοκρατικές επιθέσεις μέσω των οποίων θα επιδιώξουν την ενοχοποίηση της αριστεράς στο πλαίσιο της εφαρμογής της «στρατηγικής της έντασης» με στόχο τον περιορισμό της επιρροής του κομμουνισμού στην Ιταλία. Αντίστοιχες επιθέσεις με εκείνη στην πλατεία Φοντάνα ήταν (Bale 1996:132-134, Meade 1990:36): η διπλή τοποθέτηση βόμβας στο Μιλάνο σε εκθεσιακό περίπτερο και σιδηροδρομικό σταθμό, το 1969 στις 25 Απριλίου, ανήμερα της επετείου της ανεξαρτησίας της Ιταλίας, τραυματίζοντας 19 άτομα, το εγχείρημα του πραξικοπήματος στις 7 Δεκεμβρίου 1970 από τον βασιλικής καταγωγής Junio Valerio Borghese, οι βομβιστικές επιθέσεις εις βάρος περιπολικών το 1972 και η τρομοκρατική επίθεση κατά αστυνομικού τμήματος στο Μιλάνο το 1973.

Στόχος των επιθέσεων αυτών ήταν ο εξαναγκασμός της ιταλικής κοινωνίας να αποδεχτεί τα αυστηρότερα μέτρα καταστολής, ο εκφοβισμός των μετριοπαθών αριστερών, ώστε να μην επιδιώξουν σοσιαλιστικές μεταρρυθμίσεις και η πρόκληση της άκρας αριστεράς και μέρους των υποστηρικτών του ΚΚΙ, αποσκοπώντας στην επέμβαση των ενόπλων δυνάμεων, όπως και των δυνάμεων ασφαλείας (Ibid).

Μέσα σε αυτό το κλίμα η δράση των Ερυθρών Ταξιαρχιών θα μπορούσε να χωριστεί σε τρεις περιόδους. Αρχικά, η πρώτη περίοδος της δράσης των Ερυθρών Ταξιαρχιών καταγράφεται μεταξύ 1969 και 1972. Ως απώτερος στόχος της προσδιορίζεται η στρατηγική της «προπαγάνδισης του ένοπλου αγώνα», χωρίς όμως να κάνουν χρήση όπλων. Για τον σκοπό αυτό ξεκίνησαν το 1969 να δημιουργούν ένα δίκτυο εργαζόμενων στις εταιρείες Pirelli, IBM, Sit-Siemens, Alfa Romeo (Franceschini & Fasanella 2004: 12,63,107, Meade 1990:39,40-43). Η δράση τους περιλαμβάνει κυρίως την οργάνωση απεργιών, εισβολών σε εργοστάσια, όπως ήταν η περίπτωση του εργοστασίου Lombardini, η τοποθέτηση βομβών σε αυτοκίνητα ιδιοκτησίας των εργοδοτών, με σκοπό την άσκηση πίεσης ώστε να ικανοποιηθούν τα αιτήματα των εργατών και να βελτιωθούν οι συνθήκες εργασίας τους (Ibid). Ακόμη, οι επιθέσεις αποτελούσαν μέρος μίας ευρύτερης επικοινωνιακής στρατηγικής της οργάνωσης, ώστε να αλλάξουν τον τρόπο που διαβουλεύεται η ιταλική κοινωνία (Ibid).

Κατά τη διετία 1972-1974 οι Ερυθρές Ταξιαρχίες θα εντείνουν τη δράση τους εφαρμόζοντας τη «στρατηγική των εργοστασίων» παίρνοντας ως ομήρους εργοστασιάρχες, με σκοπό να τους τιμωρήσουν και να τους εξευτελίσουν, βγάζοντάς τους φωτογραφία με πινακίδα στο λαιμό, χωρίς όμως να τους εκτελούν (Chaliand & Blin 2007:236, Franceschini & Fasanella 2004:12,64,103,146-147, Jamieson 1990:512).

Παραδείγματα τέτοιων πράξεων ήταν οι απαγωγές το 1972 του Προέδρου της Fiat-Siemens στο Μιλάνο, το 1973, του Bruno Labate συνδικαλιστή στη Fiat και των υπευθύνων προσωπικού, Michele Mincuzzi και Ettore Amerio, της Alfa Romeo και της Fiat αντίστοιχα (Ibid). Παράλληλα, πραγματοποίησαν μια σειρά από ληστείες σε τράπεζες, ώστε να χρηματοδοτήσουν τη δράση τους. Η δράση τους είχε ως στόχο να αποδείξει την αποτελεσματικότητά τους στην αφύπνιση και την προστασία των ευάλωτων κοινωνικών ομάδων στην Ιταλία, σε αντιδιαστολή με την ανεπάρκεια εκείνη των συνδικαλιστικών οργάνων των εργατών (Ibid).

Τον Απρίλιο του 1974 θα ξεκινήσει η στρατηγική της «ένοπλης πάλης ενάντια στην καρδιά του κράτους» με την απαγωγή του δικαστή Mario Sossi. Η επιλογή του συγκεκριμένου προσώπου οφειλόταν κυρίως στο μένος που είχε επιδείξει ενάντια σε μέλη της οργάνωσης «Ομάδα Αντιστασιακής Δράσης» και στο φοιτητικό κίνημα εν γένει (Franceschini & Fasanella 2004:157, Jamieson 1990:513, Meade 1990:52-53). Ο Δικαστής Sossi θα απελευθερωνόταν ως ανταλλαγή για έξι καταδικασθέντες τρομοκράτες.

Παρότι οι διαπραγματεύσεις μεταξύ των Ερυθρών Ταξιαρχιών και των αρχών έφτασαν σε αδιέξοδο, τελικά ο Sossi αφέθηκε ελεύθερος μετά από 35 ημέρες ομηρίας, παρά την αντίθεση του Moretti (Ibid). Ο λόγος αποδίδεται στην τακτική των Ερυθρών Ταξιαρχιών στο να διχάσουν την ιταλική κοινωνία υπέρ τους και να κάνουν δημόσια γνωστές τις ιδεολογικές τους θέσεις (Ibid).

Στις 7 Σεπτεμβρίου 1974 θα συλληφθούν τα ηγετικά στελέχη Alberto Franceschini και Renato Curcio. Από το φθινόπωρο του 1974 θα μεταβληθεί η οργάνωση, αποκτώντας μια κεντρική στρατηγική επιτροπή, εγκαταλείποντας την αυτόνομη δράση των ταξιαρχιών που ήταν διάσπαρτες στις ιταλικές πόλεις, όπως ήταν το Μιλάνο, το Τορίνο, η Βενετία, η Ρώμη και η Γένοβα (Chaliand & Blin 2007:237, Franceschini & Fasanella 2004:13, 171,184, Meade 1990:61-62,66). Η Mara Cagol κατά τη διάρκεια ομηρίας του οινοπαραγωγού Vittorio Gancia, θα σκοτωθεί εν μέσω συμπλοκής με τις αστυνομικές αρχές, τον Ιούνιο του 1975 (Ibid). Ταυτόχρονα μια σειρά από βασικά στελέχη της οργάνωσης θα συλληφθούν. Εκείνος που αναλαμβάνει την ηγεσία της οργάνωσης είναι ο Mario Moretti, ο οποίος από το 1976 θα διαφοροποιήσει τη βασική κατευθυντήρια γραμμή της. Οι Ερυθρές Ταξιαρχίες θα εφαρμόσουν τη «στρατηγική της εξολόθρευσης», η οποία θα περιλαμβάνει τις σημαντικότερες και πιο αιματηρές επιθέσεις τους (Ibid).

Ένα από τα πρώτα θύματα της νέας στρατηγικής των Ερυθρών Ταξιαρχιών ήταν ο Γενικός Εισαγγελέας Francesco Coco. Παρότι φρουρούμενος, θα δολοφονηθεί ο ίδιος και η συνοδεία του τον Ιούνιο του 1976 (Meade 1990:74). Καθώς τα βασικά στελέχη των Ερυθρών Ταξιαρχιών είχαν μειωθεί σε δεκαπέντε, μέσω της δολοφονίας του Coco ο Moretti αποσκοπούσε στο να δείξει ότι η οργάνωση δεν επλήγη σημαντικά, αλλά αντιθέτως ότι ο αγώνας τους ενάντια στο κράτος ήταν υπαρκτός (Ibid).

Επόμενος μεγάλος στόχος των Ερυθρών Ταξιαρχιών ήταν το πλήγμα στην ηγεσία του Ιταλικού Κράτους. Στο στόχαστρό τους βρέθηκαν ο Ιταλός Πρόεδρος

Andreotti, ο Πρόεδρος της Γερουσίας και πρώην Πρωθυπουργός, Amintore Fanfani, και ο Πρωθυπουργός και Πρόεδρος του Χριστιανοδημοκρατικού κόμματος, Aldo Moro (Meade 1990:108,109). Από τους τρεις, οι Ερυθρές Ταξιαρχίες θα επιλέξουν τον πιο ευάλωτο, ο οποίος ήταν ο Aldo Moro (Ibid). Η επιλογή του Aldo Moro εξυπηρετούσε μια επιπλέον στρατηγική των Ερυθρών Ταξιαρχιών του Moretti, η οποία ήταν το χτύπημα, όχι του διεφθαρμένου κράτους, αλλά του αποτελεσματικού και έντιμου πολιτικού, του οποίου η δράση κατά της κοινωνικής αδικίας θα οδηγούσε στην απώλεια των κινήτρων για τη συνέχιση του αγώνα της οργάνωσης (Ibid).

Οι Ερυθρές Ταξιαρχίες θα πραγματοποιήσουν την επιχείρηση Fritz για την απαγωγή του Moro. Στις 18 Μαρτίου του 1978 θα εμβολίσουν το αυτοκίνητο του Moro και θα τον απαγάγουν (Ibid). Ο Moro ξεκίνησε να επικοινωνεί με την οικογένειά του και στελέχη της κυβέρνησης μέσω ταχυδρομικών γραμμάτων, τα οποία οι Ερυθρές Ταξιαρχίες δημοσίευαν. Μέσα από τη δημοσίευσή τους στόχευαν στην άσκηση πίεσης προς την κυβέρνηση, ώστε να ενδώσει στο αίτημά τους για την απελευθέρωση εγκλειστών κομμουνιστών συντρόφων τους ως αντάλλαγμα για τη ζωή του Moro. Το αδιέξοδο στις διαπραγματεύσεις οδήγησε στο δίλημμα της δολοφονίας του Moro ή της ελευθέρωσής του (Ibid). Η δολοφονία του θα οδηγούσε στην αύξηση των αντιτρομοκρατικών μέτρων και στην αναπόφευκτη λήξη της δράσης της οργάνωσης. Ωστόσο, ο Moretti θα διατάξει την εκτέλεση του Moro στις 9 Μαΐου, έπειτα από 54 ημέρες ομηρίας (Ibid:123-167).

Η δολοφονία του Moro δεν προκάλεσε την αναμενόμενη για τον Moretti αστάθεια στην Ιταλική πολιτική σκηνή, ούτε επηρέασε τη δημόσια γνώμη τόσο δραματικά. Αντιθέτως, μετά τη δολοφονία του οι Ερυθρές Ταξιαρχίες θα χάσουν την όποια δημόσια στήριξη έχαιραν μέχρι τότε (Jamieson 1990:517-520, Della Porta 1992:164-166). Μάλιστα, τα ίδια τα έγκλειστα ιστορικά στελέχη της οργάνωσης θα αποδοκιμάσουν τη δολοφονία του πρώην Πρωθυπουργού. Παράλληλα, το ιταλικό κράτος θα οργανωθεί, ενισχύοντας την αντιτρομοκρατική υπηρεσία, καθώς και την ιταλική νομοθεσία για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, επιβραβεύοντας την συνεργασία των τρομοκρατών με τις αρχές (Chaliand & Blin 2007:237-238).

Το ασταθές περιβάλλον στην πολιτική σκηνή της χώρας, που ίσχυε κατά τις δεκαετίες 1960 και 1970, θα αντικατασταθεί από σταθερές κυβερνήσεις και ένα συνεκτικά δεμένο κομματικό σύστημα (Ibid). Κατά ταύτα, από τη δεκαετία του 1980 και μετά η οργάνωση υιοθέτησε μια στρατηγική «επιβίωσης», χάνοντας την αρχική της ιδεολογική στόχευση, τασσόμενη στο πλευρό των Παλαιστινίων αγωνιστών και

υποστηρίζοντας την αλλαγή της εργατικής νομοθεσίας, και την προστασία του περιβάλλοντος (Ibid). Το 1985 οι Ερυθρές Ταξιαρχίες ανακοίνωσαν και επίσημα τη διάλυσή τους (Ibid).

Παράλληλα με τη δράση των Ερυθρών Ταξιαρχιών αναπτύχθηκε ένα εξίσου σημαντικό κίνημα ένοπλης πολιτικής βίας, από τα πιο βίαια του κύματος της νέας αριστεράς, στη Δυτική Γερμανία και στην Ευρώπη. Πρόκειται για την οργάνωση «Φράξια-Κόκκινος Στρατός (RAF)», γνωστή και ως “Baader-Meinhof” από τα ονόματα των δύο βασικών ιδρυτών της (Lutz & Lutz 2008:139).

Τα ιδρυτικά στελέχη της οργάνωσης ήταν ο Andreas Baader, ο Gudrun Ensslin, η Ulrike Meinhof και ο Jan Carl Raspe, οι οποίοι ανήκαν στη μεγαλοαστική τάξη της Γερμανικής κοινωνίας (Varon 2004:42). Αφορμή για την έναρξη της δράσης τους αποτέλεσε η εκτέλεση από τις αστυνομικές αρχές στις 2 Ιουνίου 1967 του φοιτητή Benno Ohnesorg κατά τη διάρκεια της επίσημης επίσκεψης του Σάχη του Ιράν στο Βερολίνο, καθώς και η απόπειρα δολοφονίας του Rudi Dutschke, στελέχους της εξωκοινοβουλευτικής αντιπολίτευσης της χώρας από ακροδεξιό (Ibid). Στις 2 Απριλίου του 1967 ο Andreas Baader, ο Gudrun Ensslin, ο Horst Söhnlein και ο Thorward Proll διέπραξαν εμπρησμούς σε πολυκαταστήματα της Φρανκφούρτης χωρίς όμως να προξενίσουν σοβαρές υλικές ζημιές ή τραυματισμούς. Λίγες ημέρες αργότερα συνελήφθησαν (Ibid).

Οι δράστες δήλωσαν πως επρόκειτο για μια πολιτική πράξη, επικαλούμενοι το φυσικό δικαίωμα στην αντίσταση, διαμαρτυρόμενοι για το Πόλεμο στο Βιετνάμ, καθώς και για το μονοπώλιο του καπιταλισμού στον δυτικό κόσμο, ο οποίος οδηγούσε στην εκμετάλλευση του λεγόμενου «Τρίτου Κόσμου» από τις καταναλωτικές μητροπόλεις (Ibid:42,62-68).

Οι τέσσερις δράστες καταδικάστηκαν σε τριετή φυλάκιση το 1969, αλλά αφέθηκαν ελεύθεροι αφού άσκησαν έφεση. Ωστόσο, λίγους μήνες αργότερα, διατάχθηκε να επιστρέψουν πάλι στη φυλακή (Ibid). Ο μόνος που επέστρεψε ήταν ο Söhnlein, ενώ οι υπόλοιποι διέφυγαν στο Δυτικό Βερολίνο αναζητώντας νέους συντρόφους. Ανάμεσα στα νέα μέλη ήταν ο δικηγόρος Horst Mahler και η δημοσιογράφος Ulrike Meinhof. Για να καλύψουν τα έξοδά τους πραγματοποιούσαν ληστείες εγκατεστημένοι στο σπίτι της Meinhof (Ibid). Το 1970 έπειτα από έλεγχο της αστυνομίας ο Baader συνελήφθη πάλι από τις αρχές (Ibid).

Η πρώτη σημαντική δράση τους ήταν η επιχείρηση φυγάδευσης του Andreas Baader από τη Meinhof στις 14 Μαΐου 1970. Λίγες ημέρες αργότερα από τη

φυγάδευσή του, στις 5 Ιουνίου, ανακοίνωσαν στην αναρχική εφημερίδα “Agit 883” την ίδρυση της οργάνωσης Rote Armee Fraktion (RAF) (Lutz & Lutz 2008:139, Varon 2004:42,62-68, Colvin 2009:80, Wright 1990:38-39). Η πρώτη φάση της δράσης της Φράξια-Κόκκινος Στρατός αναπτύχθηκε κατά τα έτη 1970-1972 (Ibid). Μέσα στους επόμενους 11 μήνες τα μέλη της οργάνωσης εκπαιδεύτηκαν στην Ιορδανία σε στρατόπεδο εκπαίδευσης από το παρακλάδι της παλαιστινιακής οργάνωσης PLO, Al-Fatah, ίδρυσαν γιάφκες στη Δυτική Γερμανία, προμηθεύτηκαν με όπλα και λήστευαν τράπεζες με στόχο τη χρηματοδότηση της δράσης τους. Η ιδεολογία τους στηριζόταν κυρίως στον Προλεταριακό Διεθνισμό και στην πάλη κατά των καπιταλιστικών μητροπόλεων, ιδιαίτερος δε των ΗΠΑ (Ibid). Βασική πεποίθηση του κινήματος της νέας αριστεράς και της RAF ήταν πως η κυβέρνηση της Δυτικής Γερμανίας αποτελούσε μέρος του παγκόσμιου καπιταλιστικού κινήματος και της συνέχισης του ναζιστικού καθεστώτος με διαφορετικό πρόσωπο. Στόχος της RAF ήταν η πτώση του παγκόσμιου καπιταλισμού και του ιμπεριαλισμού κατ’ επέκταση (Ibid).

Από την έναρξη της δράσης της RAF το 1970 μέχρι και τη διάλυσή της το 1998, της αποδίδοντας 34 θάνατοι και 230 τραυματισμοί. Ενώ, εκτός από τη Δυτική Γερμανία, θα πραγματοποιήσουν επιπλέον επιθέσεις στη Σουηδία, στο Βέλγιο, στην Ισπανία, στην Αυστρία, στην Ιταλία, στην Ελβετία, στην Ολλανδία και στη Γαλλία σε συνεργασία με άλλες τρομοκρατικές οργανώσεις. Βασικοί στόχοι των τρομοκρατικών επιθέσεων της Φράξια-Κόκκινος Στρατός αποτελούσαν αξιωματούχοι του γερμανικού κράτους και εκπρόσωποι των ΗΠΑ και των συμμάχων τους (Chaliand & Blin 2007:238, Moghadam 2012:156-181, Lutz & Lutz 2008:140).

Κατά την πρώτη φάση της δράσης τους στόχος ήταν η εφαρμογή της ιδέας του αντάρτικου πόλεως στη Δυτική Γερμανία, όπως εκφράστηκε από τον Carlos Marighella στο εγχειρίδιό του “*Minimanual of the Urban Guerilla*”, το οποίο επηρέασε στο σύνολό τους τη δράση των τρομοκρατικών οργανώσεων της εποχής. Μετά την επιστροφή των μελών της Φράξια-Κόκκινος Στρατός από την Ιορδανία ξεκίνησαν να εφαρμόζουν την τακτική της «Έμπρακτης Προπαγάνδας» (Moghadam 2012:156-181). Οι πρώτες τρομοκρατικές επιθέσεις της οργάνωσης έλαβαν χώρα κυρίως κατά το Μάιο του 1972, εις βάρος αστυνομικών τμημάτων στο Μόναχο και στο Άουγκσμπουργκ και Αμερικανών στρατιωτών στη Φρανκφούρτη και στη Χαϊδελβέργη. Οι ανωτέρω ενέργειες επέφεραν το θάνατο τεσσάρων στρατιωτών και το τραυματισμό άλλων οκτώ (Ibid).

Από το 1970 θα ξεκινήσουν να συλλαμβάνονται ή να βρίσκουν το θάνατο στελέχη της RAF, ως αποτέλεσμα συμπλοκών με την αστυνομία. Από το πρώτο εξάμηνο του 1972, έπειτα από επιχείρηση των γερμανικών αρχών, θα συλληφθούν τα ηγετικά στελέχη Andreas Baader, Gudrun Ensslin και Ulrike Meinhof (Chaliand & Blin 2007:238).

Με τη σύλληψη των ηγετικών στελεχών της οργάνωσης, ανέλαβε η δεύτερη γενιά τρομοκρατών, υπό την ηγεσία των Brigitte Mohnhaupt, Peter-Jürgen και Christian Klar, των οποίων στόχος ήταν η απελευθέρωση των εγκλείστων συντρόφων τους. Η περίοδος αυτή από το 1972 μέχρι το 1977 θα μείνει γνωστή και ως «Γερμανικό Φθινόπωρο». Τα μέσα που χρησιμοποίησαν για την επίτευξη των στόχων τους ήταν βομβιστικές επιθέσεις και απεργίες πείνας των φυλακισμένων συντρόφων τους (Moghadam 2012:156-181, Pluchinsky 1993:135-157).

Τον Μάιο του 1977, αφού επιβλήθηκε στα συλληφθέντα μέλη της οργάνωσης ποινή ισόβιας κάθειρξης, η Meinhof αυτοκτόνησε υπό αδιευκρίνιστες, και ύποπτες για ορισμένους, συνθήκες. Η νεότερη γενιά των μελών της Φράζια-Κόκκινος Στρατός αντέδρασε στην είδηση του θανάτου της Meinhof δολοφονώντας τον πρόεδρο της Τράπεζας της Δρέσδης και απαγάγωντας τον πρόεδρο της ένωσης Γερμανών βιομηχάνων, Hanns Martin Schleyer, διεκδικώντας μέσω της απαγωγής την αποφυλάκιση των συντρόφων τους (Chaliand & Blin 2007:238-239, Neumann & Smith 2008:85).

Τον Οκτώβριο, όντας εν εξελίξει διαπραγματεύσεις και σε συνεννόηση με τη RAF, μέλος της Οργάνωσης για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (PLO) θα πραγματοποιήσει αεροπειρατεία σε πτήση της Lufthansa (Ibid). Η πτήση θα προσγειωθεί στη Σομαλία με κατάληξη τον θάνατο του πιλότου και των τριών εκ των τεσσάρων τρομοκρατών, ενώ πέντε ημέρες αργότερα οι εγκλειστοί στις φυλακές Gudrun Ensslin και Andreas Baader θα βρεθούν νεκροί στα κελιά τους (Ibid).

Μετά και την αποτυχία της στρατηγικής της RAF να αποφυλακίσει τα ηγετικά στελέχη, από το 1978 και μετά ως τακτικός στόχος τους προσδιορίστηκε η άσκηση πίεσης προς την κυβέρνηση για τη συγκέντρωση των εγκλείστων μελών τους σε μια φυλακή (Moghadam 2012:156-181). Κατ' αυτόν τον τρόπο η συνεννόηση των φυλακισμένων μελών τους με την ηγεσία της Φράζια-Κόκκινος Στρατός θα ήταν αποτελεσματικότερη (Ibid).

Για να μπορέσουν να πετύχουν το στόχο τους έπρεπε οι επιθέσεις τους να στοχεύσουν υψηλόβαθμα στελέχη της κυβέρνησης, καθώς και της διεθνούς

κοινότητας (Ibid). Τέτοιες επιθέσεις περιλάμβαναν την απόπειρα δολοφονίας κατά του Ανώτατου Διοικητή των συμμαχικών δυνάμεων του NATO, Alexander Haig, τον Ιούνιο του 1979, καθώς και την επίθεση εις βάρος αμερικανικής αεροπορικής βάσης στο Ramstein τον Αύγουστο του 1981, τραυματίζοντας 17 άτομα και θέτοντας σε κίνδυνο τη ζωή του Στρατηγού Frederick Hames Kroesen (Ibid).

Μέχρι το 1982 είχαν συλληφθεί τα περισσότερα ηγετικά στελέχη, όπως ο Christian Klar και η Brigitte Mohnhaupt, καθώς και χαμηλόβαθμα μέλη της RAF από τις γερμανικές αρχές. Μάλιστα, αρκετά στελέχη της RAF αποχώρησαν εθελοντικά από την ένοπλη δράση ή βρήκαν καταφύγιο στην Ανατολική Γερμανία, όπου η μυστική αστυνομία Stasi τους προσέφερε νέες ταυτότητες και εργασία (Ibid)

Από το 1984 και μετά ανέλαβε τα ηνία της οργάνωσης η τρίτη γενιά τρομοκρατών. Βασικός στόχος της οργάνωσης ήταν η οικοδόμηση ενός αντιιμπεριαλιστικού μετώπου και η αποδόμηση του ονείρου της Ενωμένης Ευρώπης (Horchem 2007:61-74). Αποτέλεσμα ήταν η δολοφονία του Γενικού Γραμματέα του Υπουργείου Οικονομικών Hans Tietmeyer τον Σεπτέμβριο του 1988, προσάπτοντάς του ότι είχε συμβάλει στην εφαρμογή ιμπεριαλιστικών οικονομικών πολιτικών (Ibid). Ακολούθησε η δολοφονία του εκπροσώπου του Διοικητικού Συμβουλίου της Deutsche Bank, Alfred Herrhausen. Ο Alfred Herrhausen απετέλεσε στόχο της RAF, καθώς κατά την οργάνωση συμβόλιζε τη σύνδεση του κεφαλαίου με την αμυντική βιομηχανία αλλά και τη μετατροπή της Γερμανίας σε οικονομική υπερδύναμη (Ibid).

Η κυβέρνηση της Δυτικής Γερμανίας μετά την τελευταία απεργία πείνας των φυλακισμένων μελών της RAF αποφάσισε να εφαρμόσει τον Ιανουάριο του 1992 τη «Πρωτοβουλία Kinkel» αποφυλακίζοντας μέλη της RAF (Moghadam 2012:156-181, Lutz & Lutz 2008:141). Τον Οκτώβριο του 1992 ακολούθησε η δημοσίευση από τη Φράζια-Κόκκινος Στρατός ενός κειμένου στο οποίο ανακοίνωσαν τη λήξη της δράσης τους, κάνοντας μια αποτίμηση της στρατηγικής και της εν γένει πορείας τους (Ibid).

Η ανακοίνωση της διάλυσης της RAF προκάλεσε ρήγμα στην οργάνωση. Αρκετοί ήταν εκείνοι που παραδόθηκαν στις αρχές παραδεχόμενοι τις πράξεις τους, εκμεταλλεζόμενοι κατά ταύτα την ασυλία που προσέφερε το Γερμανικό Κράτος ήδη από το 1983 (Ibid). Σημαντικός βεβαίως παράγοντας για τη διάλυση της RAF ήταν η πτώση του κομμουνιστικού καθεστώτος στην ΕΣΣΔ και στην Ανατολική Ευρώπη, χάνοντας έτσι σημαντικό μέρος της στήριξής τους. Η δράση της RAF διατηρήθηκε μέχρι το 1998, όταν και επίσημα πλέον ανακοινώθηκε η διάλυσή της (Ibid).

Τα ιδρυτικά μέλη της οργάνωσης RAF, σε αντίθεση με εκείνα των Ερυθρών Ταξιαρχιών, κυρίως προέρχονταν από τη μεσαία τάξη είχαν δε λάβει πανεπιστημιακή εκπαίδευση και εργάζονταν σε επαγγέλματα του «λευκού κολλάρου» (Colvin 2009:82, Midlarsky et al 1980:283-285). Ωστόσο, ταυτίστηκαν με την εργατική τάξη και τις περιθωριακές ομάδες, θεωρώντας ότι αυτή η διάσταση οικοδομούσε τη λαϊκή βάση που θα στηρίζει τον επαναστατικό τους αγώνα (Ibid).

Η RAF είχε αναπτύξει ισχυρούς δεσμούς με μια σειρά από στενές ιδεολογικά οργανώσεις, όπως ήταν το κίνημα της 2ας Ιουνίου, που ενσωματώθηκε στη Φράζια-Κόκκινος Στρατός, οι Ερυθρές Ταξιαρχίες, η γαλλική οργάνωση Action Directe, η βελγική οργάνωση Cellule Communistes Combattantes (CCC) καθώς και η Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης (Gerhardt 2018:105, Hoffman 2006:98, Horchem 2007:61-74, Lutz & Lutz 2008:140).

Τρανταχτό παράδειγμα απετέλεσε η τρομοκρατική επίθεση της PLO στους Ολυμπιακούς του Μονάχου όταν ανάμεσα στα αιτήματα που προβλήθηκαν ήταν η απελευθέρωση 234 παλαιστίνιων φυλακισμένων από το Ισραήλ, καθώς και των Andreas Baader, Ulrike Meinhof Gudrun Ensslin, και Okamoto Kozo, τρομοκράτη της οργάνωσης του Κόκκινου Ιαπωνικού Στρατού (Ibid). Ακόμη, η PLO παρείχε οπλισμό στη RAF, ενώ και οι Γερμανοί τρομοκράτες παρείχαν βοήθεια στην οργάνωση της τρομοκρατικής επίθεσης των Παλαιστινίων στους Ολυμπιακούς του Μονάχου του 1972 (Ibid). Επίσης, το 1975 στελέχη των δύο οργανώσεων πραγματοποίησαν από κοινού δράση με την κατάληψη της Διϋπουργικής Διάσκεψης του ΟΠΕΚ στη Βιέννη, το 1976 συνεργάστηκαν στις αεροπειρατείες στην πτήση της Air France προς την Ουγκάντα και το 1977 στην πτήση της Lufthansa προς τη Σομαλία επιτυγχάνοντας εν τέλει την απελευθέρωση των ομήρων και στις δύο περιπτώσεις (Ibid).

Παρόμοια τύχη με τις Ερυθρές Ταξιαρχίες και τη Φράζια-Κόκκινος Στρατός είχαν και τα υπόλοιπα κινήματα του τρίτου κύματος σε διαφορετικές ηπείρους. Για παράδειγμα οι Tupamaros στη Λατινική Αμερική την υιοθέτησαν την τακτική της τρομοκρατίας κατά της κυβέρνησης της Ουρουγουάης κατά τις δεκαετίες 1960 με 1970 (Lopez-Alves 1989:202-241). Την ηγεσία της κυβέρνησης της Ουρουγουάης ανέλαβε συνασπισμός δύο κομμάτων, ο οποίος συγκέντρωνε τις ελίτ της χώρας (Ibid).

Τούτο μάλιστα συνέβαινε σε μία περίοδο που η οικονομία της χώρας βίωνε οικονομική και κοινωνική κρίση λόγω της ανόδου της ανεργίας, της αύξησης του

πληθωρισμού και της μείωσης των μισθών (Ibid). Η Κόκκινη-Πράσινη Συμμαχία, πρόδρομος των Tupamaros, ξεκίνησε να οργανώνει τους εργάτες σε φυτείες ζαχαροκάλαμων, και ρυζιού ενώ προσέγγισε και τους εργαζομένους της μεσαίας τάξης αποβλέποντας αρχικά στην ενημέρωσή τους σχετικά με την κυβερνητική διαφθορά και κυρίως όμως στη δημιουργία μιας ευρείας βάσης υποστήριξης της αντικαθεστωτικής επανάστασης που ήθελαν να ξεκινήσουν (Ibid).

Το 1963 τα μέλη της Κόκκινης-Πράσινης Συμμαχίας βλέποντας ότι μέσω των ειρηνικών μεθόδων δεν πετύχαιναν τους πολιτικούς τους στόχους, ενώ παράλληλα τα μέτρα καταστολής της αστυνομίας αυξάνονταν, ίδρυσαν την παραστρατιωτική οργάνωση MLN Tupamaros και υιοθέτησαν την τακτική του αντάρτικου πόλεως και της τρομοκρατίας εν προκειμένω, παραλλάσσοντας την ιδέα του Focoismo του Ernesto Guevara (Ibid). Στόχος τους ήταν να εξαναγκάσουν το κράτος να λάβει αυταρχικά μέτρα βίαιης καταστολής, αποβλέποντας στη συρρίκνωση της λαϊκής στήριξης προς την κυβέρνηση, στην κατάρρευση του κυβερνητικού συνασπισμού και στην ανατροπή του πολιτικού κατεστημένου (Ibid). Παράλληλα, πραγματοποίησαν ένοπλες ληστείες με σκοπό τη χρηματοδότηση της δράσης τους και την, όπως διακήρυτταν, επιστροφή των χρημάτων στο λαό (Ibid).

Από το 1969 οι Tupamaros άλλαξαν τη στρατηγική τους διεξάγοντας απαγωγές κυβερνητικών στελεχών, διπλωματών και επιχειρηματιών, με στόχο να φέρουν την κοινή γνώμη με το μέρος τους, να αυξήσουν την προσέλευση νέων μελών στην οργάνωση και να υπονομεύσουν την κυβέρνηση (Ibid). Το σκεπτικό πίσω από τις απαγωγές εντοπίζεται στο γεγονός ότι θα «δίκαιζαν» τους ομήρους σε λαϊκά δικαστήρια φυλακίζοντάς τους στη συνέχεια (Ibid). Από το 1970 ξεκίνησαν μάλιστα με δολοφονίες ομήρων, όπως συνέβη στην περίπτωση του Αμερικάνου Dan Mitrione, μετά από άρνηση της κυβέρνησης της Ουρουγουάης να διαπραγματευτεί με τους αντάρτες (Ibid).

Ωστόσο, η τακτική της τρομοκρατίας δεν απέδωσε καρπούς, δεδομένου ότι οι Tupamaros δεν μπορούσαν να παρακινήσουν τη μεσαία τάξη. Αποτέλεσμα τούτου ήταν η εγκατάλειψη, κατά τα τέλη του 1971, της τακτικής της τρομοκρατίας και προχωρώντας στο αντάρτικο εναντίον των δυνάμεων της αστυνομίας και του στρατού (Ibid). Η έλλειψη οργάνωσης, διαύλων επικοινωνίας, εκπαίδευσης, γραμμών εφοδιασμού και δύσβατων ορεινών περιοχών, ώστε να μπορούν να κρυφτούν, οδήγησαν το 1972 στον εντοπισμό και τη διάλυση των ανταρτών στις πόλεις και στην επαρχία από τις δυνάμεις του στρατού (Ibid).

3.2.4 Το κύμα της θρησκευτικής τρομοκρατίας (Δεκαετίες 1970-2020).

Το τέταρτο κύμα που ανέλυσε ο David Rapoport αναφέρεται στη θρησκευτική τρομοκρατία, με το Ισλάμ να αποτελεί την καρδιά του φαινομένου, χωρίς όμως να το ξεχωρίζει από τη χριστιανική ή την εβραϊκή αντίστοιχη τρομοκρατία (Rapoport 2002, 2004, Weinberg & Eubank 2010:594-602).

Σύμφωνα με τον Rapoport (2002), τέτοια παραδείγματα τρομοκρατικών οργανώσεων είναι η Al-Qaida, το Ισλαμικό Κράτος, η αμερικανική οργάνωση Christian Identity και η ιαπωνική οργάνωση Aum Shinrikyo που εκδηλώθηκε με βουδιστικές, ινδουιστικές και χριστιανικές επιρροές. Τρομοκρατική δραστηριότητα επίσης σημειώθηκε και στην Ινδία, όπου και αναπτύχθηκαν δύο κινήματα. Το ένα αφορά τους πιστούς της θρησκείας των Sikh, οι οποίοι είχαν ως απώτερο στόχο την ανεξαρτητοποίηση της περιοχής Punjab. Το δεύτερο τρομοκρατικό κίνημα οργανώθηκε από μουσουλμάνους ενάντια στους ινδουιστές ως αποτέλεσμα της διαμάχης για το Κασμίρ (Ibid).

Η κυριότερη μέθοδος πραγματοποίησης των τρομοκρατικών επιθέσεων είναι οι αυτοκτονίες αυτονομιστών στοχεύοντας ως επί το πλείστον σε «εύκολους στόχους» με υψηλό κόστος, όπως είναι δημόσιοι χώροι όπου και συχνάζει πολύς κόσμος. Ως κύρια αίτια έκρηξης του τέταρτου κύματος θεωρεί ο Rapoport πρώτον τις αφετηρίες του νέου ισλαμικού αιώνα, αναμένοντας ο ισλαμικός κόσμος, σύμφωνα με την παράδοση, την έλευση του νέου μεσσία, δεύτερον, την αναπάντεχη αλλά ουσιώδους σημασίας Ισλαμική Επανάσταση στο Ιράν το 1979 και τρίτον τη ρωσική εισβολή στο Αφγανιστάν κατά τη δεκαετία του 1980 και τις γνωστές αντιδράσεις που επακολούθησαν (Ibid).

Το τέταρτο κύμα τρομοκρατίας χαρακτηρίζεται από την απουσία εθνικιστικών κινήσεων και την αντικατάστασή τους από θρησκευτικά κινήματα, μειώνοντας έτσι τον αριθμό των ενεργών τρομοκρατικών οργανώσεων παγκοσμίως. Μέσα σε μία δεκαετία, από το 1980 στο 1990, ενώ δραστηριοποιούνταν πάνω από 200 οργανώσεις, συρρικνώθηκε ο αριθμός τους σε μόλις 40 (Rapoport 2004).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα του κύματος είναι η ιαπωνική οργάνωση Aum Shinrikyo, η οποία ιδρύθηκε το 1987 από τον Asahara Shoko (Metraux 1995:1140-1154, Lewis & Petersen 2014:195-196, Reader 2002:150-186). Ο Asahara Shoko ως δάσκαλος yoga θα ιδρύσει ένα ινστιτούτο (Ibid). Μέσα σε μία δεκαετία το ινστιτούτο θα εξελιχθεί σε μια αυταρχική μυστικιστική οργάνωση, επηρεασμένη από τον

Ινδουισμό, τον Βουδισμό, καθώς και από δύο άλλες νεοιδρυθείσες θρησκείες της Ιαπωνίας με τον Asahara να αυτοπροσδιορίζεται ως μεσσίας (Ibid).

Τα ηγετικά στελέχη της οργάνωσης ήταν επιστήμονες, κυρίως θετικών επιστημών, οι οποίοι είχαν διαλέξει να απομονωθούν από την κοινωνία και τα καταναλωτικά πρότυπα και ήθη της σύγχρονης Ιαπωνίας (Ibid). Για να γίνει κάποιος μέλος έπρεπε κατά ταύτα να δωρίσει όλη του την περιουσία στην οργάνωση. Τα μέλη της έφταναν τις 10.000, ενώ διατηρούσαν μάλιστα γραφεία εκπροσώπησης στην Ιαπωνία, στη Ρωσία, στις ΗΠΑ, στη Γερμανία και στη Σρι Λάνκα (Ibid).

Το 1990 εικοσιπέντε μέλη της οργάνωσης θα θέσουν υποψηφιότητα στις βουλευτικές εκλογές της χώρας, χωρίς όμως επιτυχία, καθώς στις ομιλίες τους υποστήριζαν ότι μέχρι το 1997 η Ιαπωνία θα καταστρεφόταν ως αποτέλεσμα αμερικανικών βομβαρδισμών με πυρηνικά και χημικά όπλα (Metraux 1995:1140-1154, Olson 1999:513-516). Της κοινωνικής τους απαξίωσης εν προκειμένω ακολούθησε η προετοιμασία της πραγματοποίησης τρομοκρατικών επιθέσεων (Ibid). Τον Ιούνιο του 1994 θα λάβει χώρα η πρώτη τους τρομοκρατική επίθεση, με την απελευθέρωση του θανατηφόρου αερίου σαρίν σε μια ολόκληρη γειτονιά με στόχο τρεις δικαστές, οι οποίοι δικάζαν μέλη της Aum Shinrikyo για μια αστική υπόθεση την οποία επρόκειτο να χάσουν (Ibid). Αποτέλεσμα της επίθεσής τους ήταν 7 νεκροί και 500 τραυματίες (Ibid).

Η σημαντικότερη τρομοκρατική επίθεση της οργάνωσης, πρωταγωνιστούσα ίσως στη σύγχρονη ιστορία της Ιαπωνίας, πραγματοποιήθηκε στις 20 Μαρτίου 1995, όπου τα μέλη της Aum Shinrikyo τοποθέτησαν τσάντες με αέριο σαρίν σε πέντε βαγόνια διάσπαρτες στο δίκτυο του μετρό στο Τόκιο (Kronenwetter 2004:96-97). Αποτέλεσμα της επίθεσης ήταν να βρουν το θάνατο 12 και να χρειασθούν νοσηλεία 5,500 άτομα (Ibid). Μέσα στην ίδια χρονιά η Aum θα τοποθετήσει σε άλλους πέντε σταθμούς του μετρό αέριο κυανίου, χωρίς όμως επιτυχία (Olson 1999:513-516, Okumura et al. 2003:189-192).

Μέσα από τη δράση της η ιαπωνική οργάνωση έδειξε από νωρίς στην ιαπωνική κοινωνία και διεθνώς ότι πλέον οι τρομοκρατικές επιθέσεις που έχουν ως στόχο το ευρύ κοινό, χρησιμοποιώντας όπλα μαζικής καταστροφής, θα αποτελούν τον κανόνα. Κατ' αυτόν τον τρόπο ανέμεναν οι αρχές ακόμα μεγαλύτερα χτυπήματα με υψηλότερο κόστος σε ανθρώπινες ζωές (Hoffman 1997:8).

Ο αντίκτυπος των επιθέσεων στο μετρό του Τόκιο ήταν τέτοιος ώστε οι αρχές της Ιαπωνίας να εκσυγχρονίσουν την αντιτρομοκρατική τους πολιτική, ξεκινώντας τη

συλλογή και ανάλυση δεδομένων και ακολούθως την ενίσχυση της αντιτρομοκρατικής νομοθεσίας τους, οδηγώντας στον εντοπισμό των αποθηκών με το απόθεμα χημικών όπλων και στη σύλληψη 200 ηγετικών μελών της οργάνωσης (Jones & Libicki 2008, Mahan & Griset 2008:290-295).

Πάρα ταύτα, το επίκεντρο του ακαδημαϊκού και διεθνούς ενδιαφέροντος θα αποτελέσει η ανάπτυξη της ισλαμιστικής τρομοκρατίας και ιδιαίτερα η δράση αρχικά της al-Qaeda και ακολούθως του Ισλαμικού Κράτους του Ιράκ και της Συρίας.

Για την Al-Qaeda, όπως έγινε αναφορά και στο προηγούμενο κεφάλαιο, στόχος των επιθέσεων της ήταν οι ΗΠΑ, το Ισραήλ και οι σύμμαχοί τους. Απώτερος σκοπός της οργάνωσης ήταν η εκδίωξη των στρατευμάτων της συμμαχίας κατά της τρομοκρατίας από τον αραβικό κόσμο και μακροπρόθεσμα η ίδρυση ενός ισλαμικού κράτους (Blanchard 2007b). Αυτό διακρίνεται μέσα από τα κίνητρα των επιθέσεων που πραγματοποίησε η ισλαμιστική οργάνωση και τα παρακλάδια της στις ΗΠΑ, στην Ευρώπη, στη Βόρειο Αφρική και στην Ασία σε μία περίοδο από το 1996 μέχρι και το 2010, όπως θα αναπτυχθούν κατωτέρω (Ibid).

Αναλυτικότερα, βασικό χαρακτηριστικό των επιθέσεων της Al-Qaeda ήταν οι βομβιστικές επιθέσεις, ιδιαίτερα δε οι επιθέσεις αυτοκτονίας. Το 1998 θα πραγματοποιήσει η οργάνωση διπλή επίθεση εναντίον δύο αμερικανικών πρεσβειών στην Κένυα και στην Τανζανία (Parachini 2001:389-406, Abdallah et al. 2007:417-434). Σχεδόν ταυτόχρονα θα εκραγούν έξω από τις αμερικανικές πρεσβείες φορτηγά με εκρηκτικά. Αποτέλεσμα των επιθέσεων ήταν σημαντικές υλικές ζημιές στις εγκαταστάσεις των πρεσβειών και στα παρακείμενα κτίρια καθώς και 240 νεκροί και 5000 τραυματίες στο Ναϊρόμπι και 12 νεκροί και 72 τραυματίες στο Νταρ ες Σαλάαμ ανάμεσά τους άτομα αραβικής και αφρικανικής καταγωγής (Ibid). Η επιλογή των δύο πρεσβειών έγινε με βασικό κριτήριο ότι αποτελούσαν σύμβολα της αμερικανικής κυβέρνησης (Ibid). Οι επιθέσεις απέβλεπαν στον εξαναγκασμό του αμερικανικού στρατού και της αμερικανικής κυβέρνησης ώστε να αποσυρθούν από τον χώρο του Ισλάμ (Ibid).

Τον Οκτώβριο του 2000 ακολούθησε η επίθεση εις βάρος του αντιτορπιλικού USS Cole, το οποίο είχε σταθμεύσει στο Άντεν της Υεμένης. Δύο τρομοκράτες θα επιβιβασθούν σε μια μικρή λέμβο φορτωμένη με εκρηκτικά, τα οποία θα τα πυροδοτήσουν αφού πρώτα προσέγγισαν το αντιτορπιλικό Chaliand & Blin 2007:354, Saunders 2015:433, Gartner 2004:139-159). Η έκρηξη θα προκαλέσει ρήγμα στο πλοίο, 17 ναύτες θα βρουν το θάνατο και 39 θα τραυματιστούν (Ibid). Η

επίθεση στο USS Cole, μαζί με τις δύο άλλες στις αμερικανικές πρεσβείες, απετέλεσαν επικοινωνιακά εργαλεία του Osama bin Laden ώστε να δείξει ότι είναι ικανός ο ίδιος και η οργάνωσή του να χτυπήσουν τον παγκόσμιο καπιταλισμό και να πλήξουν την αμερικανική ισχύ (Ibid). Θα πρέπει να ειπωθεί πως οι τρομοκρατικές επιθέσεις των ισλαμιστών κατά πλοίων ή λιμανιών, εκείνη την περίοδο ήταν συνηθισμένο φαινόμενο, ακολουθώντας πιστά μάλιστα τον τζιχαντιστικό οδηγό “*Mujahidin ki lalkaar*” (Ibid).

Η 11^η Σεπτεμβρίου το 2001 σηματοδότησε την πραγματοποίηση της πιο αιματηρής τρομοκρατικής επίθεσης της al-Qaeda. Οι δράστες είχαν ως στόχο να επιτύχουν όσο το δυνατόν μεγαλύτερο αριθμό θυμάτων, με το μικρότερο δυνατό κόστος για την οργάνωση (Crenshaw 2003:160-172, Kepel 2002:1-20, Mahan & Griset 2008:149, Lutz & Lutz 2008:1). Η επιλογή του μέσου υλοποίησης της επίθεσης υπηρετούσε αυτό τον σκοπό. Στόχος κατά ταύτα της al-Qaeda ήταν η όσο το δυνατόν πιο άμεση αποδοχή των αιτημάτων της από τις ΗΠΑ με ένα και μόλις χτύπημα, δηλαδή την αποχώρηση των αμερικανικών στρατευμάτων από τη Μέση Ανατολή μέσα από την εφαρμογή της στρατηγικής της φθοράς (Ibid). Η είδηση της κατάρρευσης των Δίδυμων Πύργων και τμήματος του Πενταγώνου έπληξε ανεπανόρθωτα την εικόνα των ΗΠΑ ως παγκόσμια οικονομική, στρατιωτική, εμπορική και πολιτισμική υπερδύναμη, αναδεικνύοντας τις αδυναμίες της (Ibid).

Μετά το τρομοκρατικό χτύπημα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου η al-Qaeda θα διαφοροποιήσει τη στρατηγική της, στρεφόμενη από τους δύσκολους στόχους, με υψηλή πιθανότητα αποτυχίας, που απαιτούσαν μακροχρόνια προετοιμασία, προς τους εύκολους στόχους, οι οποίοι ενείχαν μεγαλύτερο κόστος για την ψυχολογία της κοινωνίας και την οικονομία της χώρας (Figchel 2014:418). Ως εύκολοι στόχοι θεωρούνται χώροι/μέρη στα οποία συχνάζει αρκετός κόσμος χωρίς να είναι δυνατή η επαρκής φύλαξή τους, όπως είναι τα ξενοδοχεία, οι ναοί, τα μέσα μαζικής μεταφοράς, τουριστικά θέρετρα, νυχτερινά κέντρα κτλ. (Ibid).

Κατά τα επόμενα χρόνια, στο στόχαστρο της al-Qaeda θα μπουν επίσης η Μαδρίτη και η Κωνσταντινούπολη ως «μακρινοί» της εχθροί, ενώ το Ριάντ, η Βαγδάτη, το Ισλαμαμπάντ και η Τζακάρτα ως οι «κοντινοί» της εχθροί (Hoffman 2004:553).

Μετά την 11^η Σεπτεμβρίου η επόμενη σημαντική επίθεση έλαβε χώρα στη **Μομπάσσα** τον Νοέμβριο του 2002 (Figchel 2014:415-435, Otenyo 2004:75-84). Στο στόχαστρό τους θα μπει το ξενοδοχείο Paradise Hotel, ισραηλινών συμφερόντων,

καθώς και ένα αεροπλάνο των ισραηλινών αερογραμμών κατά την απογείωσή του (Ibid). Οι δράστες της επίθεσης εις βάρος του ξενοδοχείου Paradise, πυροδότησαν αυτοκίνητο παγιδευμένο με εκρηκτικά, προκαλώντας κατάρρευση τμήματος του κτιρίου και την απώλεια 15 ζώων (Ibid). Παράλληλα, μια δεύτερη ομάδα δραστών κατευθύνθηκε στον διεθνή αερολιμένα της Κένυας, ώστε να χτυπήσει με αντιαεροπορικούς πυραύλους το αεροπλάνο, χωρίς όμως να εκπληρώσει τον στόχο της (Ibid).

Βασικό κριτήριο πίσω από την επιλογή αυτών των δύο στόχων ήταν αρχικά το χαμηλό επίπεδο παροχής ασφάλειας στη χώρα εν γένει (Ibid). Ακολούθως, ήδη μέσα από τις ανακοινώσεις της al-Qaeda το 1996 και το 1998 είχαν καταστήσει τις ΗΠΑ και τους εβραίους ως το βασικό στόχο των ισλαμιστών παγκοσμίως (Ibid). Ακόμη, το χτύπημα εναντίον ξενοδοχειακής μονάδας και αεροπλάνου θα έπληττε τα οικονομικά συμφέροντα των εβραίων και των δυτικών, αναγκάζοντάς τους να αποσυρθούν από την αγορά της Κένυας (Ibid). Εμπνευστής της επίθεσης ήταν ο Fazul Abdullah Mohammad, με καταγωγή από τα νησιά Καμόρες στην Ανατολική Αφρική. Ως αρχηγός του δικτύου της al-Qaeda στην Ανατολική Αφρική προετοίμαζε επί δύο χρόνια τη συγκεκριμένη επίθεση (Ibid). Τέλος, θα πρέπει να ειπωθεί πως η διπλή επίθεση της al-Qaeda στην Κένυα αποτέλεσε και την πρώτη από μια σειρά επιθέσεων εις βάρος εβραϊκών συμφερόντων (Ibid).

Όπως αναφέρει ο Kalpakian (2005, 2014), στις 16 Μαΐου του 2003 παρακλάδι της al-Qaeda θα πραγματοποιήσει τέσσερις επιθέσεις αυτοκτονίας στην **Καζαμπλάνκα**. Στόχος των επιθέσεων ήταν το ξενοδοχείο “Farah”, το Κέντρο της Εβραϊκής Κοινότητας, το εστιατόριο εβραϊκών συμφερόντων “Bouzianto” και το κέντρο διασκέδασης Casa Española. Τα κίνητρα πίσω από το μπαράζ των επιθέσεων εντοπίζονται στην αντισημιτική ιδεολογία της al-Qaeda και στην αντίθεσή της στο κοσμικό καθεστώς του Μαρόκο.

Πιο συγκεκριμένα, η κοινωνία του Μαρόκο, σύμφωνα με την ιδεολογία των τρομοκρατών, θα έπρεπε να απαγορεύσει την κατανάλωση αλκοολούχων ποτών, να εκδιώξει τους μαρξιστές και τους τουρίστες από τη χώρα και να καταργήσει τα δικαιώματα των γυναικών. Οι δράστες ήταν Μαροκινοί, με χαμηλή εκπαίδευση ή κοινωνικό προφίλ, και προετοιμάστηκαν από την al-Qaeda μόλις έξι μήνες πριν. Βασικό τους κίνητρο μέσα από τις επιθέσεις τους ήταν η εγκατάσταση ενός ισλαμικού καθεστώτος με βάση τη Σαρία και τις ιδέες του Ibn Tammiya (Kalpakian 2005:113-127, 2014:498-518).

Το επόμενο χτύπημα της al-Qaeda θα λάβει χώρα στην πρωτεύουσα της Σαουδικής Αραβίας, **Ριάντ**, στις 12 Μαΐου 2003. Σαουδάραβες ισλαμιστές, προάγγελοι της ισλαμιστικής οργάνωσης AQAP, θα εισβάλλουν σε τρία ξενοδοχειακά συγκροτήματα, το Vinnell, το Hamra Oasis Village και το Jadawel (Hegghammer 2014:545-570). Στις επιθέσεις τους θα χρησιμοποιήσουν αυτοκίνητα παγιδευμένα με εκρηκτικά, ενώ οι δράστες θα πυροβολούν αδιακρίτως (Ibid). Στα πρώτα δύο συγκροτήματα θα εισβάλλουν επιτυχώς και θα πυροδοτήσουν τα εκρηκτικά. Ενώ, στο τρίτο συγκρότημα, λόγω των αυξημένων μέτρων ασφαλείας η επίθεση θα αποτύχει (Ibid).

Ο αριθμός των θυμάτων εκτιμάται πως ανήλθε στους 35 νεκρούς και 150 τραυματίες, με τη κάθε πλευρά ωστόσο, από τη μία η κυβέρνηση της Σαουδικής Αραβίας και από την άλλη οι ισλαμιστές τρομοκράτες, να αναφέρουν διαφορετικό αριθμό θυμάτων (Ibid). Απώτερος στόχος των τρομοκρατών ήταν να πλήξουν την «ηθική διαφθορά» που επικρατούσε στα ξενοδοχεία με τη λειτουργία κυρίως πισίνας και νυχτερινών κέντρων, αλλά και τα αμερικανικά οικονομικά συμφέροντα, μέσω της ιδιοκτησίας των συγκροτημάτων. Οι δράστες των επιθέσεων με καταγωγή από τη Σαουδική Αραβία μόλις είχαν επιστρέψει από την εκπαίδευσή τους στο Αφγανιστάν (Ibid). Οι επιθέσεις θα οδηγήσουν σε άμεση και σφοδρή αντίδραση της σαουδαραβικής κυβέρνησης, εντοπίζοντας τα κρησφύγετά τους και συλλαμβάνοντας τους ισλαμιστές (Ibid).

Ο bin Laden, τον Οκτώβριο του 2003 μέσω του τηλεοπτικού δικτύου al-Jazeera, θα κηρύξει ως εχθρούς όλους τους συμμάχους των ΗΠΑ που εισέβαλλαν στο Ιράκ, δηλαδή την Ιταλία, την Ισπανία, τη Βρετανία, την Αυστραλία, την Πολωνία και την Ιαπωνία (Steinberg & Holtmann 2014:461-482). Τα επόμενα χρόνια τα τοπικά παρακλάδια της al-Qaeda θα οργανώσουν και θα διεξάγουν μια σειρά από τρομοκρατικές επιθέσεις σε μεγάλες ευρωπαϊκές πρωτεύουσες, αρχής γενομένης από την Κωνσταντινούπολη το Νοέμβριο του 2003 (Ibid).

Στόχος των ισλαμιστών στην **Κωνσταντινούπολη** θα είναι επιχειρήσεις και κτίρια εβραϊκών και βρετανικών συμφερόντων. Αρχικά, στις 15 Νοεμβρίου δύο τρομοκράτες θα πυροδοτήσουν αυτοκίνητα με εκρηκτικά έξω από τις εβραϊκές συναγωγές Neveh Shalom και Beit Yisrael, σκοτώνοντας 27 άτομα και τραυματίζοντας άλλους 300. Ενώ, πέντε ημέρες αργότερα, στις 20 Νοεμβρίου, θα πραγματοποιήσουν επιθέσεις εις βάρος του βρετανικού προξενείου και ενός υποκαταστήματος της βρετανικής τράπεζας HSBC, με 30 θύματα, ανάμεσά τους και

ο βρετανός Πρόξενος, καθώς και 400 τραυματίες (Steinberg & Holtmann 2014:461-482, Taviloglu et al. 2005:1-4, 45-49, Ural 2007:375-382).

Τα κίνητρα των τρομοκρατών πίσω από τις επιθέσεις ήταν η «τιμωρία» της Βρετανίας για τη συμμετοχή της στην εισβολή στο Ιράκ, αλλά και η προσέλκυση παλαιστινίων και μουσουλμάνων εν γένει προς την al-Qaeda ως προϊόν του χτυπήματος εις βάρος των εβραϊκών συναγωγών (Ibid). Οι δράστες, ως επί το πλείστον κουρδικής καταγωγής, ως μέλη της τουρκικής Hizbullah, είχαν δημιουργήσει ένα δικό τους τοπικό ισλαμιστικό δίκτυο (Ibid). Τέλος, οι επιθέσεις θεωρήθηκαν και ως ένα μήνυμα προς το τουρκικό καθεστώς, όντας αντίθετο προς την ιδεολογία της al-Qaeda, καθότι κοσμικό, αλλά και ως στενός αμερικανικός σύμμαχος, στηρίζοντας εμμέσως τις συμμαχικές δυνάμεις για την εισβολή στο Ιράκ (Ibid).

Επόμενος στόχος της al-Qaeda στην Ευρώπη θα είναι η **Ισπανία** και συγκεκριμένα το σιδηροδρομικό δίκτυο της Μαδρίτης. Στις 11 Μαρτίου 2004 θα εκραγούν δώδεκα πλαστικές τσάντες γεμάτες εκρηκτικά σε τέσσερα τρένα (Charfi 2004:954–963, Reinares 2014:29-60, Rose et al. 2007:185-192). Οι εκρήξεις προκάλεσαν τον θάνατο 191 και τον τραυματισμό 1.841 επιβατών. Η επίθεση λειτούργησε ως αντίποινα για μια προηγούμενη επιχείρηση της ισπανικής αστυνομίας, κατά την οποία σχεδόν εξαφανίστηκε το παρακλάδι της al-Qaeda στη χώρα (Ibid). Ακόμη, κίνητρο των δραστών αποτέλεσε η συμμετοχή της Ισπανίας στον πόλεμο κατά του Ιράκ (Ibid).

Παρ'ότι η επίθεση στην Ισπανία έχει χαρακτηριστεί ως μεμονωμένο περιστατικό, χωρίς να έχει άμεση ή έστω έμμεση εμπλοκή η al-Qaeda, είναι αρκετά τα στοιχεία εκείνα που συνηγορούν προς το αντίθετο (Ibid), κυρίως λόγω των διασυνδέσεων των δραστών που πραγματοποίησαν την επίθεση στη Μαδρίτη, με το παρακλάδι της al-Qaeda στην Ισπανία από το 1994, και τον Muhammad Atta, τον εμπνευστή της επίθεσης της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 (Ibid). Στην οργάνωση και εκτέλεση της τρομοκρατικής επίθεσης έλαβαν μέρος εικοσιεπτά τρομοκράτες με καταγωγή από την Τυνησία, την Αλγερία και το Μαρόκο και με διασυνδέσεις με την al-Qaeda, την Αλγερινή οργάνωση GIA και με ισλαμιστικά τρομοκρατικά δίκτυα στο Βέλγιο (Ibid). Τέλος, αποτέλεσμα της επίθεσης ήταν η αποχώρηση των ισπανικών στρατευμάτων από το Ιράκ, καθώς και η ήττα στις επικείμενες εκλογές από το Λαϊκό Κόμμα, το οποίο μέχρι τότε βρισκόταν μπροστά ούτως ή αλλιώς στις δημοσκοπήσεις (Ibid).

Τον Ιούλιο του 2005 στο στόχαστρο της al-Qaeda μπήκε το **Λονδίνο**. Πιο συγκεκριμένα, θα εκραγούν τρεις τσάντες με εκρηκτικά μέσα στον υπόγειο σιδηρόδρομο του Λονδίνου σε τρία ξεχωριστά τρένα (Hoffman 2014:192-223, Segell 2006:45-59). Μία ώρα αργότερα δε εξερράγη βόμβα στον δεύτερο όροφο ενός double-decker αστικού λεωφορείου στο κέντρο του Λονδίνου (Ibid). Στον υπόγειο σιδηρόδρομο σημειώθηκαν 29 θάνατοι, 348 τραυματισμοί, ενώ στο λεωφορείο σκοτώθηκαν 27 και τραυματίστηκαν 180 άτομα (Ibid). Οι τέσσερις δράστες ήταν ηλικίας από 18 μέχρι 32 ετών και όλοι με βρετανική υπηκοότητα (Ibid).

Τα κίνητρα των επιθέσεων στο Λονδίνο αποκαλύπτονται μέσα σε μαγνητοσκοπημένα βίντεο των μελών της al-Qaeda, Tanweer και Khalid Sheikh Mohammed, καταδικάζοντας τη Μ. Βρετανία για τη χρηματοδότηση και τη διεξαγωγή πολέμου εις βάρος της Παλαιστίνης, του Αφγανιστάν, του Ιράκ και της Τσετσενίας (Ibid). Ενώ, απειλούν πως αν δεν σταματήσουν τις στρατιωτικές επιχειρήσεις εκεί, θα συνεχίσουν τις τρομοκρατικές επιθέσεις (Ibid).

Τέλος, μια από τις σημαντικότερες τρομοκρατικές επιθέσεις της al-Qaeda θα λάβει χώρα στη **Βομβάη** της Ινδίας. Τον Νοέμβριο του 2008 η πακιστανική ισλαμιστική οργάνωση, Lashkar-e-Taiba, θα πραγματοποιήσει ένα μαπράζ τρομοκρατικών επιθέσεων που θα διαρκέσει 60 ώρες (Fair 2014:571-599, Rabasa et al. 2009, Roy et al. 2011:273-279). Οι επιθέσεις θα πραγματοποιηθούν από τέσσερις ομάδες βαριά ενόπλων, οι οποίοι έφτασαν στη Βομβάη με ταχύπλοα (Ibid). Αρχικά, η πρώτη ομάδα θα επιτεθεί σε σταθμό του σιδηροδρομικού δικτύου της πόλης, ακολούθως θα εισβάλλει στο νοσοκομείο Cama και Albless, ύστερα στον υπόγειο σιδηρόδρομο και τέλος θα συνεχίσουν να πυροβολούν αδιακρίτως στο επιχειρηματικό κέντρο, Nariman Point, και μετά στην παραλία Chowpatty (Ibid). Η δεύτερη ομάδα θα εισβάλλει στο εβραϊκό κέντρο, Nariman House (Ibid). Η τρίτη ομάδα κατευθύνθηκε προς το ξενοδοχείο Trident-Oberoi, το οποίο θα καταλάβουν για 17 ώρες (Ibid). Η τέταρτη και μεγαλύτερη ομάδα τρομοκρατών θα εισβάλλει στο εστιατόριο Leopold Café, ενώ στη συνέχεια θα χτυπήσουν το ξενοδοχείο Taj. Όλοι οι δράστες, εκτός από έναν, θα σκοτωθούν κατά τη διάρκεια των επιχειρήσεων (Ibid).

Η Βομβάη αποτελεί έναν ιδανικό στόχο για τους τρομοκράτες, λόγω της ελλιπούς αστυνόμευσης, του γεγονότος ότι αποτελεί την πιο πολυπληθή πόλη με 14 εκατομμύρια κατοίκους, καθώς και το οικονομικό και κινηματογραφικό κέντρο της Ινδίας (Fair 2014:571-599). Ενώ, και οι κάτοικοί της, κυρίως η ελίτ της χώρας, είχαν υιοθετήσει τα δυτικά πρότυπα ζωής (Ibid). Με βάση τη μετέπειτα έρευνα των αρχών,

φαίνεται πως μέσα από τις επιθέσεις δεν υπήρχε ένας σαφής πολιτικός στόχος, αντιθέτως οι δράστες των επιθέσεων επιθυμούσαν ως επί το πλείστον να τραβήξουν το ενδιαφέρον των μέσων μαζικής ενημέρωσης (Ibid). Γι' αυτόν τον λόγο κράτησαν τόσες ώρες οι επιθέσεις, ενώ βασικός τους στόχος ήταν η απαγωγή ομήρων (Ibid).

3.3 Οι στρατηγικές του Ισλαμικού Κράτους

3.3.1 Οι στρατηγικές πίσω από την τρομοκρατία του ISIS.

Απώτερος στόχος μέσα από τις τρομοκρατικές επιθέσεις που έχει πραγματοποιήσει το ISIS τα τελευταία χρόνια είναι η ανάπτυξη μιας σειράς στρατηγικών. Αρχικά, βασική στρατηγική του Ισλαμικού Κράτους αποτελεί το Outbidding όντας σε ανταγωνισμό με τις οργανώσεις al-Qaeda, Jabhat al Nusra, και Ahrar al-Sham, αποσκοπώντας στη κυριαρχία του ISIS στον Ισλαμικό Κόσμο, καθώς και στη δημιουργία Χαλιφάτου στη Συρία και στο Ιράκ (Novenario 2016:953-967). Επίσης, στόχος του ISIS είναι η απονομιμοποίηση του μετριοπαθούς Ισλάμ, με τη παράλληλη επιβολή της ακραίας εκδοχής του Ισλάμ, μέσω της εφαρμογής της στρατηγικής του Spoiling (Ibid).

Όσον αφορά στις επιθέσεις που πραγματοποιεί ο ISIS στην Ευρώπη, εφαρμόζει τη στρατηγική της φθοράς, ώστε να εξαναγκάσει τις δυτικές δυνάμεις σε απόσυρση των δυνάμεών τους από τη Μέση Ανατολή (Ibid).

Επίσης, μέσω των επιθέσεων στην Ευρώπη εφαρμόζει τη στρατηγική της Πρόκλησης, ώστε να απομυθοποιήσει τις Ευρωπαϊκές κυβερνήσεις ως το πρότυπο ασφαλούς διακυβέρνησης και να τις εξαναγκάσουν να χτυπήσουν/εισβάλλουν στον ισλαμικό κόσμο (Dar al-Islam) (Ibid). Κατά ταύτα, το Ισλαμικό κράτος αποσκοπεί στην αύξηση της δεξαμενής των υποστηρικτών του ανάμεσα στους μουσουλμάνους που διαμένουν στην Ευρώπη, καθώς και στην απομάκρυνσή τους από τα δυτικά πρότυπα ζωής (Ibid).

Τέλος, μια άλλη στρατηγική που εφαρμόζεται μέσα από τις επιθέσεις στη Μέση Ανατολή με στόχο κρατικούς αξιωματούχους είναι εκείνη του Εκφοβισμού με σκοπό την επιβολή της κυριαρχίας του εις βάρος των μουσουλμανικών πληθυσμών στις υπό κατοχή περιοχές του Ιράκ και της Συρίας, καθώς και την επίδειξη ισχύος προς τις χώρες του δυτικού κόσμου (Ibid).

Οι τρομοκρατικές επιθέσεις του ISIS, όπως και της al-Qaeda, έχουν πραγματοποιηθεί και συνεχίζουν να πραγματοποιούνται από δύο τύπους τρομοκρατών (Nesser 2015:5-6, Gartenstein-Ross 2016:6):

Πρώτον, εκείνους που έχουν άμεση σχέση με την οργάνωση και δεύτερον, εκείνους που χαρακτηρίζονται από τον Petter Nesser ως “single-actor terrorists”, χωρίς να έχουν άμεση δηλαδή σχέση με την κεντρική δομή της τρομοκρατικής οργάνωσης.

Ο δεύτερος τύπος τρομοκρατών χωρίζεται περαιτέρω σε εκείνους που δρουν μεμονωμένα και πρόκειται συνήθως για άτομα που είναι επηρεασμένα από την ιδεολογία της εκάστοτε ισλαμιστικής οργάνωσης, χωρίς όμως να έχουν έρθει σε επαφή ποτέ με κάποιο από τα μέλη της, καθώς και σε εκείνους που έχουν μια έμμεση σχέση με χαμηλόβαθμα ή μεσαία στελέχη της κεντρικής οργάνωσης και δρουν σε τοπικά παρακλάδια ή συνεργαζόμενες ισλαμιστικές οργανώσεις.

Με την επεξεργασία των στοιχείων της Global Terrorism Database, (University of Maryland 2018) σχετικά με πραγματοποιηθείσες τρομοκρατικές επιθέσεις κατά την περίοδο 2014-2017, μπορεί να γίνει αντιληπτός ο τρόπος δράσης του Ισλαμικού Κράτους. Ειδικότερα, όσον αφορά στις επιθέσεις που έχει πραγματοποιήσει το Ισλαμικό Κράτος, μέσα στην εξεταζόμενη περίοδο πραγματοποίησε 5239 επιθέσεις (απόπειρες και ολοκληρωμένες), εκ των οποίων ο κύριος όγκος, 5189, έλαβαν χώρα στην περιοχή της Μέσης Ανατολής και της Βορείου Αφρικής.

Μάλιστα, την πλειονότητα των επιθέσεων τις συγκεντρώνει το Ιράκ με 4456 επιθέσεις και η Συρία με 564 τρομοκρατικές επιθέσεις. Ακολουθεί η Τουρκία με 80 επιθέσεις, ο Λίβανος με 50, η Σαουδική Αραβία με 15 και το Ισραήλ με μόλις 1 επίθεση. Εκτός Μέσης Ανατολής, η Νοτιοανατολική Ασία ακολουθεί με 28 επιθέσεις, με επίκεντρο τις Φιλιππίνες. Τέλος, ακολουθεί η Δυτική Ευρώπη με 15 επιθέσεις, με τις 9 εξ αυτών να λαμβάνουν χώρα στη Γαλλία, 3 στο Βέλγιο, καθώς και 1 στη Γερμανία.

Όσον αφορά στη δράση των single-actor terrorists και ειδικότερα των μουσουλμάνων εξτρεμιστών που έχουν έρθει σε επαφή με στελέχη του Ισλαμικού Κράτους, κατά την περίοδο 2014-2017, παρατηρήθηκε από την ανάλυση των στοιχείων μια δράση διασπασμένη σε περισσότερες γεωγραφικές περιφέρειες και χώρες σε σχέση με τον πρώτο τύπο επιθέσεων. Πιο συγκεκριμένα, πραγματοποίησαν 267 επιθέσεις στη Μέση Ανατολή, οι οποίες είναι μοιρασμένες ανάμεσα σε χώρες της ευρύτερης γεωγραφικής περιοχής.

Ειδικότερα, οι 96 επιθέσεις έλαβαν χώρα στη Λιβύη, οι 60 στην Αίγυπτο και στη Συρία, 20 στο Ιράκ, 15 στην Τυνησία και 7 στον Λίβανο. Ακολουθεί η

Υποσαχάριος Αφρική με 71 επιθέσεις, εκ των οποίων οι 49 στο Μάλι, 7 στην Μπουρκίνα Φάσο και 5 στη Νιγηρία. Σημαντικό ως θέρετρο επιθέσεων θεωρείται και η Ασία με 34 επιθέσεις να λαμβάνουν χώρα, εκ των οποίων οι 12 στη Μυανμάρ. Ακόμη, στη Δυτική Ευρώπη πραγματοποίησαν 17 επιθέσεις, εκ των οποίων οι 5 στη Μ. Βρετανία, από 4 σε Γαλλία και Ισπανία, και από 2 σε Βέλγιο και Γερμανία. Τέλος, τρομοκρατικές επιθέσεις πραγματοποιήθηκαν και σε άλλες χώρες όπως, στις ΗΠΑ και στη Ρωσία από 6 επιθέσεις αντίστοιχα και στη Βοσνία-Ερζεγοβίνη με 5 επιθέσεις (Ibid).

Διαφορετική είναι η δράση των εξτρεμιστών που είναι επηρεασμένοι από την ισλαμιστική ιδεολογία, χωρίς όμως να έχουν έρθει ποτέ σε επαφή με κάποιο μέλος του ISIS και να έχουν λάβει οποιαδήποτε βοήθεια. Σε αυτήν την περίπτωση, η μερίδα του λέοντος πηγαίνει στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης και της Βορείου Αμερικής με 43 και 27 επιθέσεις αντίστοιχα. Πρώτος στόχος των επιθέσεων των τρομοκρατών σε αυτή την κατηγορία αποτελεί η Γαλλία με 20 συνολικά επιθέσεις. Ακολουθούν η Γερμανία με 9, η Δανία και η Μεγάλη Βρετανία με 3, η Ιταλία και η Σουηδία με 2 και η Αυστρία με το Βέλγιο με 1 επίθεση σε κάθε χώρα. Όσον αφορά στη Βόρειο Αμερική, στις Ηνωμένες Πολιτείες εκδηλώθηκαν 20 τρομοκρατικές επιθέσεις, ενώ ο Καναδάς 7. Ακολουθούν, από τις υπόλοιπες ηπείρους, η Αυστραλία με 6 και η Μαλαισία με 2 (Ibid).

Τέλος, όσον αφορά στη δράση των ισλαμιστών τρομοκρατών του ISIS, και οι τρεις τύποι τρομοκρατών επιλέγουν ως στόχος τους στελέχη των σωμάτων ασφαλείας, αμάχους πολίτες, καθώς και μέρη που αποτελούν σημείο αναφοράς και συγκέντρωσης για πολλά άτομα, όπως ναούς, σχολεία, μέσα μαζικής μεταφοράς και αεροδρόμια (Ibid). Ως όπλα για την πραγματοποίηση των επιθέσεών τους κατά κύριο λόγο χρησιμοποιούν τις βομβιστικές επιθέσεις και επιθέσεις με όπλα, αλλά και απαγωγές, αλλά και με οποιοδήποτε άλλο μέσο μπορούν να προκαλέσουν χάος και θανάτους, όπως τα τελευταία χρόνια συμβαίνει με τη χρήση οχημάτων εναντίον του πλήθους (Ibid).

Η στρατηγική πίσω από τις επιθέσεις στόχευε στην εκμετάλλευση των ρηγμάτων της πολυπολιτισμικής ευρωπαϊκής κοινωνίας, ανάμεσα στη χριστιανική και τη μουσουλμανική κοινότητα, ώστε να προσελκύσουν προς το μέρος τους οι ισλαμιστές τους μουσουλμάνους της Ευρώπης, καθώς και να προκαλέσουν διακοινοτικό «εμφύλιο πόλεμο», μέσα από προβοκατόρικες τρομοκρατικές επιθέσεις (Mathias 2018:16-17). Η ίδια τακτική είχε επιστρατευθεί τον Φεβρουάριο του 2006

με την τρομοκρατική επίθεση της οργάνωσης AQI εις βάρος του Σιιτικού τζαμιού al-Askari στην πόλη Samarra του Ιράκ, προκαλώντας την οργή των σιιτών και μετέπειτα εμφύλιο πόλεμο στη χώρα (Ibid).

Πράγματι, η Γαλλία απετέλεσε τη χώρα με τις περισσότερες τρομοκρατικές επιθέσεις ισλαμιστικής τρομοκρατίας από το 2014 και μετά. Από το 2014 έως τα τέλη του 2017 πραγματοποιήθηκαν 33 επιθέσεις εκ των οποίων μόλις οι 6 ήταν αποτυχημένες. Στόχοι των επιθέσεων απετέλεσαν στην αρχή δημοσιογράφοι, αστυνομικοί, στρατιωτικοί, και μέλη της εβραϊκής κοινότητας. Ακολούθως, στόχοι των ισλαμιστών απετέλεσαν δημόσιοι χώροι όπως, γήπεδα, νυχτερινά κέντρα, εστιατόρια, εκκλησίες και συναγωγές. Ακόμη, τα επόμενα χρόνια, 2015-2017, θα χτυπήσουν το γαλλικό υπουργείο αμύνης, καθώς και σημεία επισκέψιμα από χιλιάδες τουρίστες, όπως ο Πύργος του Άιφελ, ο πεζόδρομος στη Νίκαια “Promenade des Anglais”, η Παναγία των Παρισίων, η Ντίσνευλαντ, καθώς και μέσα μαζικής μεταφοράς, όπως σιδηροδρομικοί σταθμοί και αεροδρόμια (Mathias 2018:16-17, University of Maryland 2018).

Θα πρέπει να τονιστεί πως για μία περίοδο, από το 1996 μέχρι το 2012, δεν είχε πραγματοποιηθεί κανένα τρομοκρατικό χτύπημα από ισλαμιστές σε γαλλικό έδαφος. Ωστόσο, από τις 11 με 19 Μαρτίου του 2012 η Γαλλία κλήθηκε να αντιμετωπίσει μια σειρά από τρομοκρατικές επιθέσεις, στην Τουλούζη και στο Montauban στα σύνορα με Ισπανία, με δράστη τον γαλλοαλγερινό Mohamed Merah, ο οποίος αυτοπροσδιοριζόταν ως μαχητής της Al-Qaeda (Cerdan 2016:53-70). Αρχικά, χρησιμοποιώντας μια κλεμμένη μηχανή ο Merah θα συναντηθεί στην Τουλούζη με τον υπαξιωματικό αλεξιπτωτιστή, Imad Ibn Ziaten, ο οποίος ενδιαφερόταν για να την αγοράσει. Αντ’αυτού ο Merah θα τον σκοτώσει με δύο σφαίρες φωνάζοντας: «εσείς σκοτώνεται τα αδέρφια μου, και εγώ σε σκοτώνω» (Ibid).

Στις 15 Μαρτίου στην πόλη Montauban στα Πυρηναία Όρη ο Merah, φορώντας κράνος μπροστά από μηχανήμα συναλλαγής ATM σε πολυκατάστημα, θα πυροβολήσει και θα σκοτώσει δύο στρατιώτες, τον Mohamed Farah Chamse-Dine και τον Loïce Liber, ενώ θα πυροβολήσει και εναντίον του αλεξιπτωτιστή Abel Chennouf, ο οποίος θα καταφέρει τραυματισμένος να διαφύγει (Ibid).

Τέλος, στις 19 Μαρτίου, επόμενος στόχος του ήταν το εβραϊκό σχολείο Ozar Hatorah στην Τουλούζη. Πάλι με κράνος και εφοδιασμένος με πολυβόλο τύπου Uzi θα πυροβολήσει αδιακρίτως έξω από το σχολείο σκοτώνοντας έναν δάσκαλο και δύο

μαθητές. Ακολούθως, θα εισβάλλει εντός του προαύλιου χώρου του σχολείου και θα σκοτώσει την 8χρονη μαθήτριά και κόρη του διευθυντή (Ibid).

Ο Merah μετά την επίθεση θα διαφύγει και θα συνεχίσει φυσιολογικά τις καθημερινές του δραστηριότητες (Ibid). Η αστυνομία θα καταλήξει εν τέλει στο πρόσωπο του Merah ως δράστη της τριπλής επίθεσης αφού ερεύνησε την ηλεκτρονική διεύθυνση IP του «πωλητή» της μηχανής στον στρατιώτη Ozar Hatorah (Ibid). Ωστόσο, ο Merah θα καταφέρει να ξεφύγει από την ομάδα καταστολής της RAID που θα εισβάλλει στο σπίτι του (Ibid).

Όλες τις επιθέσεις του τις είχε καταγράψει με κάμερα τύπου Go Pro και τις απέστειλε σε USB, στα τηλεοπτικά δίκτυα Al Jazeera, BFMTV, iTélé και France24 (Ibid). Θα επιστρέψει σπίτι του, όπου και θα αμπαρωθεί. Επί 32 ώρες θα ακολουθήσουν διαπραγματεύσεις με την αστυνομία, όντας παρών και ο Πρόεδρος της Γαλλίας Νικολά Σαρκοζί (Ibid). Οι αστυνομικές δυνάμεις θα αποφασίσουν να εισβάλλουν, και θα ακολουθήσουν πυροβολισμοί τραυματίζοντας 5 αστυνομικούς. Ο Merah θα προσπαθήσει να διαφύγει από το μπαλκόνι, αλλά θα σκοτωθεί από σφαίρες αστυνομικού (Ibid).

Ο Merah ήταν μεγαλωμένος μέσα σε ένα δύσκολο οικογενειακό περιβάλλον με τον πατέρα του έγκλειστο στις γαλλικές φυλακές, με έντονη ενδοοικογενειακή βία και θρησκευτικό μίσος απέναντι στους εβραίους (Ibid). Ο ίδιος θα αποφασίσει να απομονωθεί και θα εκδηλώσει από νωρίς βίαιη συμπεριφορά. Θα καταδικασθεί σε 20 μήνες φυλάκιση για τη βίαιη ληστεία εις βάρος ηλικιωμένου σε τράπεζα (Ibid). Εντός της φυλακής θα ριζοσπαστικοποιηθεί. Τα κίνητρα της επίθεσής του, σύμφωνα με τον ίδιο, ήταν η υπεράσπιση των παιδιών των παλαιστινίων ως αποτέλεσμα των ισραηλινών επιθέσεων και η άσκηση κριτικής για τη στρατιωτική συμμετοχή της Γαλλίας στην επέμβαση στο Αφγανιστάν (Ibid).

Μετά τη δράση του Merah θα ακολουθήσει τον Φεβρουάριο του 2014 η σύλληψη του Ibrahim Boudina στη Νίκαια ως ο οργανωτής του σχεδίου Riviera. Σκοπός του σχεδίου ήταν να πραγματοποιήσουν επίθεση εις βάρος του φεστιβάλ καρναβαλιού της Νίκαιας (Brisard & Jackson 2016, Hankiss 2018:58-59, Hegghammer and Nesser 2015b). Στην κατοχή του Boudina βρέθηκαν εκρηκτικά τύπου TATP και πολυβόλο όπλο. Ακόμη, ήταν μέλος του ισλαμιστικού δικτύου Cannes-Torcey, το οποίο καθοδηγούταν από την οργάνωση Jabhat al-Nusra (Ibid).

Τον Μάιο του 2014 ο γαλλοαλγερινός Mehdi Nemmouche, θα χτυπήσει το Εβραϊκό Μουσείο των Βρυξελλών (Brisard & Jackson 2016, Hegghammer and

Nesser 2015b). Ο Nemmouche ήταν εκπαιδευμένος από το ISIS στη Συρία και μέλος του δικτύου Katibat al-Muhajirin (Ibid). Συγκεκριμένα, το δίκτυο Katibat al-Muhajirin είχε αναπτυχθεί στο Χαλέπι της Συρίας με μέλη κυρίως Γάλλους και Βέλγους ριζοσπαστικοποιημένους μαχητές του ISIS (Ibid). Αποτέλεσμα της επίθεσης ήταν τέσσερα θύματα, ενώ ο δράστης συνελήφθη μετά από έξι ημέρες στη Μασσαλία (Ibid).

Ακολούθως, τον Ιούλιο του 2014 οι γαλλικές αρχές θα συλλάβουν τον γαλλοτунήσιος Mohamed Ouharani, με την κατηγορία της απόπειρας οργάνωσης τρομοκρατικού χτυπήματος στο Παρίσι και στην πόλη Cretail (Hegghammer and Nesser, 2015b).

Το πρώτο μεγάλο χτύπημα της ισλαμιστικής τρομοκρατίας στη Γαλλία κατά τον 21^ο αιώνα έλαβε χώρα στις 7 και στις 9 Ιανουαρίου 2015 (Walklate & Mythen 2016:333-346). Πρόκειται για τη διπλή τρομοκρατική επίθεση στο Παρίσι στα κεντρικά γραφεία της σατυρικής εφημερίδας “Charlie Hebdo” και σε εβραϊκό σούπερ μάρκετ (Ibid). Η πρώτη επίθεση εναντίον της εφημερίδας “Charlie Hebdo” πραγματοποιήθηκε στις 7 Ιανουαρίου από τα δύο αδέρφια Chérif και Saïd Kouachi με γαλλική υπηκοότητα και καταγωγή από την Αλγερία (Ibid). Οι δράστες εισέβαλλαν στην εφημερίδα και σκότωσαν αδιακρίτως δημοσιογράφους (Hegghammer and Nesser 2015b, Mathias 2016:16-17, 112-113, Nesser 2015:289-296). Βγαίνοντας από το κτίριο σκότωσαν έναν αστυνομικό και διέφυγαν με αυτοκίνητο και ακολούθως με ταξί (Ibid). Στον οδηγό του ταξί, υπό την απειλή του όπλου, του δήλωσαν πως λειτουργούσαν εκ μέρους της οργάνωσης AQAP (Ibid).

Δύο ημέρες αργότερα, στο Παρίσι ο Γάλλος με καταγωγή από το Μάλι, Amedy Coulibaly εισέβαλλε σε εβραϊκό σούπερ μάρκετ κρατώντας ομήρους όσους βρίσκονταν μέσα. Το αίτημα του Coulibaly για την απελευθέρωση των 17 ομήρων ήταν η ασφαλής διαφυγή των αδελφών Kouachi, οι οποίοι εκείνη την ώρα είχαν καταφύγει σε τυπογραφείο παίρνοντας ομήρους, υποστηρίζοντας μάλιστα πως δρούσαν από κοινού και ότι ο ίδιος ήταν μέλος του Ισλαμικού Κράτους (Hegghammer and Nesser 2015b, Nesser 2015:289-296). Ωστόσο τίποτα από τα δύο δεν αποδείχτηκε. Αποτέλεσμα της διπλής επίθεσης ήταν πέντε νεκροί στο εβραϊκό σούπερ μάρκετ, μαζί με τον Coulibaly, και δώδεκα στην επίθεση εις βάρος της εφημερίδας, ενώ τα αδέρφια Kouachi θα σκοτωθούν από τους άνδρες της αντιτρομοκρατικής (Mathias 2016:16-17, 112-113).

Το μόνο κοινό στοιχείο μεταξύ των αδελφών Kouachi και του Coulibaly ήταν η γνωριμία και ριζοσπαστικοποίησή τους από τον Djamel Beghal (Nesser 2015:291-295, Mathias 2016:95-98). Ο Cherif Kouachi, όντας γνωστός ήδη στις αρχές λόγω της παραβατικής του συμπεριφοράς, θα συλληφθεί και θα καταδικασθεί το 2008 ενώ προσπαθούσε να διαφύγει στο Ιράκ (Ibid). Στη φυλακή θα γνωρίσει τον μετέπειτα ιδεολογικό του πατέρα, Djamel Beghal (Ibid). Η επιρροή του Beghal στον Kouachi θα είναι μεγάλη, ωθώντας τον ίδιο και τον αδελφό του το 2009 με 2011 να ταξιδέψουν στην Υεμένη και να έρθουν σε επαφή με την AQAP (Ibid). Από την άλλη πλευρά, κατά τη διάρκεια ληστείας, συνεργάτης του Coulibaly θα σκοτωθεί από τους αστυνομικούς, και ο ίδιος θα συλληφθεί (Ibid). Στη φυλακή θα γνωρίσει τον Beghal, όπου και θα ριζοσπαστικοποιηθεί (Ibid).

Τα κίνητρα των τρομοκρατών πίσω από τις δύο επιθέσεις διαφέρουν. Τα μεν αδέρφια Kouachi επιθυμούσαν να εκδικηθούν και να αποκαταστήσουν την εικόνα του Προφήτη Μωάμεθ μετά τη δημοσίευση γελοιογραφίας που τον απεικόνιζε κατά τις προηγούμενες ημέρες (Mathias 2016:105-118). Μάλιστα, οι δύο δράστες φώναζαν βγαίνοντας από τα γραφεία της εφημερίδας ότι η Charlie Hebdo πέθανε και ότι εκδικήθηκαν εις το όνομα του Μωάμεθ (Ibid). Ακόμη, μέσα από την επίθεση στη συγκεκριμένη εφημερίδα ήθελαν να χτυπήσουν το σύμβολο της κοσμικής πολιτικής (Laïcité) της Γαλλίας (Ibid).

Το κίνητρο του Coulibaly, το οποίο τον ώθησε στο να χτυπήσει το εβραϊκό σούπερ μάρκετ, ήταν να χτυπήσει την εβραϊκή κοινότητα και να εκδικηθεί για τον θάνατο του συνεργάτη του και για τον εγκλεισμό του στις γαλλικές φυλακές, λόγω του οποίου δεν μπόρεσε να παραστεί στην κηδεία του πατέρα του (Nesser 2015:294).

Ακολούθησαν μέσα στο έτος και άλλες απόπειρες επιθέσεων ή μικρότερου βεληνεκούς χτυπήματα (Hegghammer & Nesser, 2015b). Στις 15 Ιανουαρίου 2015 η βελγική αστυνομία θα αποτρέψει την υλοποίηση του σχεδίου Verviers, το οποίο είχε ως στόχο αστυνομικούς και πιθανότατα κάποιο μνημείο υψηλής συμβολικής αξίας (Ibid). Οι τρομοκράτες, οι οποίοι εν τέλει συνελήφθησαν, ήταν εκπαιδευμένοι από το ISIS και είχαν ως καθοδηγητή τους τον Abdelhamid Abaaoud. Τον Απρίλιο η γαλλική αστυνομία θα συλλάβει έναν 24χρονο Αλγερινό, ο οποίος σχεδίαζε να χτυπήσει σε μια σειρά από εκκλησίες (Ibid). Τον Ιούνιο, ο ισλαμιστής Yassine Salhi, ο οποίος βρισκόταν σε επικοινωνία με το ISIS, θα χτυπήσει ένα πρατήριο βενζίνης αμερικανικών συμφερόντων στη Λυών (Ibid).

Τέλος στις 21 Αυγούστου, ο 25χρονος μαροκινός Ayoub El-Khazzani, ανάμεσα στις γαλλικές πόλεις Arras και Lille, θα πυροβολήσει μέσα σε τρένο από το Άμστερνταμ προς το Παρίσι, αλλά θα εξουδετερωθεί από δύο επιβάτες (Drewer & Ellermann 2016, Gartenstein-Ross 2016, Hegghammer and Nesser 2015b, Kepel & Jardin 2015:294, Roell 2015, Simcox 2018). Θα καταφέρει ωστόσο να τραυματίσει τέσσερα άτομα. Ο μαροκινός ήταν ήδη γνωστός στις αρχές της Ισπανίας, της Γαλλίας και του Βελγίου για τις απόψεις του, ωστόσο δεν είχε θεωρηθεί ως απειλή (Ibid). Ωστόσο, μετά το χτύπημα της 13^{ης} Νοεμβρίου του 2015, αποδείχθηκε πως συντονιστής του Khazzani, καθώς και άλλων, φαινομενικά μοναχικών λύκων, ήταν ο Abdellhamid Abaaoud, σύνδεσμο του ISIS (Ibid). Η συγκεκριμένη επίθεση θα αποτελέσει και την πρώτη απόπειρα χτυπήματος εις βάρος της Γαλλίας και της Ευρώπης εν γένει από το ISIS με βάση τα στοιχεία του προγράμματος START (University of Maryland, 2018).

Τη 13η Νοεμβρίου 2015 τρεις τρομοκράτες θα κατέβουν μπροστά από το Στάδιο Stade de France, στη περιοχή των Παρισίων Saint-Denis, από το αυτοκίνητο μάρκας Wolskwagen Polo, με οδηγό τον Salah Abdeslam (Assemblée Nationale 2016a:189, Cragin 2017:212-226, Mathias 2016:127-141, Mathias 2016:127-141, Silverman 2018). Πρόκειται για τους Bilal Hadfi και τους ιρακινούς Ahmed al-Mohamed και M al-Mahmod κρατώντας πλαστά συριακά διαβατήρια (Ibid).

Οι τρεις τους θα εκπυρσοκροτήσουν τα εκρηκτικά με τα οποία ήταν ζωσμένοι έξω από το στάδιο κατά τη διάρκεια του φιλικού αγώνα ανάμεσα στις ποδοσφαιρικές ομάδες της Γαλλίας και της Γερμανίας με 75.000 θεατές και τον Πρόεδρο της Γαλλίας, Francois Hollande, μέσα στο στάδιο (Ibid).

Ειδικότερα, οι πρώτες εκρήξεις έλαβαν χώρα στις θύρες D και H στις 21:19 και 21:22 (Ibid). Ο ένας βομβιστής εντοπίστηκε από την ασφάλεια του γηπέδου, προτού μπει μέσα στο γήπεδο, θα κάνει μερικά βήματα προς τα πίσω και θα εκραγεί (Ibid). Ενώ, όσον αφορά τον τρίτο βομβιστή εξεράγει στις 21:20 στο εστιατόριο/καφετέρια “Events” δίπλα από το στάδιο. Οι τρεις τρομοκράτες θα επιφέρουν τον τραυματισμό 59 ατόμων, εκ των οποίων οι 7 σε κρίσιμη κατάσταση, καθώς και τον θάνατο άλλων τεσσάρων (Ibid).

Παράλληλα, στις 21:25, δεύτερη ομάδα τρομοκρατών θα ξεκινήσει ένα μπαράζ επιθέσεων στους δρόμους στο 10^ο και 11^ο διαμέρισμα των Παρισίων. Οι δράστες ζωσμένοι με εκρηκτικά και κρατώντας όπλα τύπου καλάσνικοφ μέσα από ένα μαύρο αυτοκίνητο SEAT θα πυροβολήσουν εναντίον εστιατορίων (Assemblée

Nationale 2016a:189, Cragin 2017:212-226, Mathias 2016:127-141, Silverman 2018). Αρχικά, θα χτυπήσουν τα μαγαζιά “Le Carillon” και “Le Petit Cambodge” με 13 νεκρούς, 10 σε κρίσιμη κατάσταση και 12 ελαφριά τραυματισμένους. Στις 21:32 θα λάβει χώρα η δεύτερη επίθεση με όπλα κατά των εστιατορίων “Casa Nostra” και το Café “Bonne Biere” στο 11ο διαμέρισμα οδηγώντας στο θάνατο 5 άτομα και αφήνοντας πίσω τους 8 σε κρίσιμη κατάσταση και 8 ελαφριά τραυματισμένους (Ibid).

Θα ακολουθήσει στις 21:36 στο ίδιο διαμέρισμα των Παρισίων τρομοκρατικό χτύπημα στο μαγαζί “La Belle Equipe” με 19 νεκρούς, καθώς και άλλους 12 τραυματίες σε κρίσιμη κατάσταση και άλλους 5 πιο ελαφριά (Ibid). Άλλος ένας τρομοκράτης στις 21:40 θα επιχειρήσει να εκραγεί στο εσωτερικό του καφέ “Le Comptoir Voltaire”, σκοτώνοντας έναν και τραυματίζοντας 3 βαριά και άλλους 13 ελαφριά. Δράστες των ανωτέρω επιθέσεων ήταν ο Ibrahim Abdeslam, ο Chahib Akrouh, και ο Abdelhamid Abaaoud (Ibid).

Στις 21:50 ο Sami Amimour, ο Omar Ismael Mostefai και ο Fouad Mohammed Aggad θα επιτεθούν στον συναυλιακό χώρο “Bataclan”, στο οποίο βρίσκονταν 1550 θεατές, καθώς και το αμερικανικό συγκρότημα Eagles of Death Metal (Assemblée Nationale 2016a:189, Cragin 2017:212-226, Mathias 2016:127-141, Silverman 2018).

Απο το εξωτερικό του συναυλιακού χώρου ξεκίνησαν να πυροβολούν κατά των θεατών με αποτέλεσμα το θάνατο 82 ατόμων, τον σοβαρότατο τραυματισμό 56, καθώς και τον ελαφρύτερο τραυματισμό άλλων 58. Στις 22:00 ο Fouad και ο Mostefai με 11 ομήρους κατευθύνονται προς τον πρώτο όροφο του κτιρίου, ενώ ο Amimour θα ανέβει στη σκηνή, ώστε να σκοτώσει όσους ακόμα ζούσαν μπροστά από τη σκηνή του “Bataclan” (Ibid). Στις 00:15 η αστυνομία μετά από διαπραγματεύσεις με τους τρομοκράτες, αφού διεπίστωσαν ότι δεν σκόπευαν να απελευθερώσουν τους ομήρους, ελήφθη η απόφαση να μπουκώσουν στο κτίριο 30 ένοπλοι άνδρες της αντιτρομοκρατικής BRI (Ibid).

Αμέσως θα σκοτώσουν τον Amimour που βρισκόταν επάνω στη σκηνή. Οι ομήροι με τους τρομοκράτες θα εγκλωβιστούν στον πρώτο όροφο σε ένα διάδρομο (Ibid). Οι δυνάμεις της αντιτρομοκρατικής θα εισβάλλουν στον χώρο που κρατούσαν τους ομήρους (Ibid). Ο ένας τρομοκράτης από λάθος θα εκραγεί και ο δεύτερος τρομοκράτης θα σκοτωθεί από τις σφαίρες των αστυνομικών κατεβαίνοντας προς το ισόγειο. Στις 00:21 η επιχείρηση της αστυνομίας είχε ολοκληρωθεί με την απελευθέρωση όλων των ομήρων και το θάνατο των δραστών του Bataclan (Ibid).

Ο ενορχηστρωτής της επίθεσης της 13^{ης} Νοεμβρίου εξέθεσε σε οπτικοακουστικό υλικό που δημοσιεύθηκε στις 24 Ιανουαρίου του 2016 τα κίνητρα των δραστών (Mathias 2016:125, Kerel 2015:19-20). Αρχικά, οι δράστες στοχεύοντας κατά των εστιατορίων και των καφέ στρέφονταν εναντίον του δυτικού τρόπου ζωής, και της κατανάλωσης αλκοόλ (Ibid). Ακόμη, ο χώρος του Bataclan, καθώς και η ίδια η συναυλία, θεωρήθηκαν από τους τρομοκράτες ως μια γιορτή ειδωλολατρίας και ανωμαλίας (Ibid). Ενώ, και το χτύπημα εναντίον ενός αμερικανικού συγκροτήματος, το Eagles of Death Metal, απετέλεσε έμμεσο χτύπημα κατά των ΗΠΑ (Ibid).

Τέλος, νομιμοποίησαν τις πράξεις τους βασιζόμενοι στις σούρες 59 και 63, κατηγορώντας τη γαλλική κοινωνία για υποκρισία και μετατρέποντας τους τρομοκράτες σε μάρτυρες. Στο ίδιο οπτικοακουστικό υλικό αναφέρθηκαν στην στέρηση των δικαιωμάτων των γυναικών που υφίσταται στη Γαλλία μετά την ψήφιση του νόμου για την απαγόρευση της χρήσης μπούργκας το 2004 δημοσίως και στα σχολεία με την εγκαθίδρυση της πολιτικής *laïcité* (Laurence & Vaisse 2006:163), αλλά και στην καταδίκη και στο εγκλεισμό τζιχαντιστών στη Γαλλία (Mathias 2016:125). Τέλος, ανέφεραν ότι οι τρομοκρατικές επιθέσεις απετέλεσαν αντίποινα λόγω της συμμετοχής της Γαλλίας στο συνασπισμό κατά του Ισλαμικού Κράτους, βομβαρδίζοντας τις εγκαταστάσεις του (Ibid).

Από τις επιθέσεις της 13^{ης} Νοεμβρίου στο Παρίσι οι μόνοι από τους δράστες που θα επιβιώσουν και θα διαφύγουν από τις αρχές ήταν ο Abdelhamid Abaaoud, ο Chakib Akrouh και ο Salah Abdeslam (Cerdan 2016:140-152). Οι γαλλικές αρχές παρότι αναγνώριζαν εδώ και μήνες τον Abaaoud ως τον εγκέφαλο μιας σειράς ισλαμιστικών επιθέσεων στο γαλλικό έδαφος, δεν είχαν λάβει γνώση της επιστροφής του στη χώρα (Ibid).

Ωστόσο, το βράδυ της 13^{ης} Νοεμβρίου οι γαλλικές μυστικές υπηρεσίες θα εντοπίσουν τον Abaaoud μέσω καμερών εντός του σταθμού του μετρό Croix de Chavaux, 250 μέτρα από το σημείο που είχε εγκαταλείψει το μαύρο αυτοκίνητο μάρκας Seat, μέσα στο οποίο βρέθηκε ένα όπλο καλάσνικοφ (Ibid). Πέντε ημέρες αργότερα, στις 18 Νοεμβρίου, οι αρχές θα εντοπίσουν στο προάστιο των Παρισίων Saint-Denis σε διαμέρισμα τον Abaaoud, την ξαδέλφη του Hasna Aït Boulachen και τον Akrouh. Μετά από πολύωρη ανταλλαγή πυρών οι δράστες σε συμπλοκή με αστυνομικούς εντός της πολυκατοικίας θα εκραγούν (Ibid). Αποτέλεσμα της

επιχείρησης θα είναι ο θάνατος των τρομοκρατών και ο τραυματισμός πέντε αστυνομικών (Ibid).

Όσον αφορά στον Salah Abdeslam διέφυγε στο Βέλγιο μένοντας επί τέσσερις μήνες σε σπίτια στα προάστια των Βρυξελλών, Schaerbeek, Forest και Molenbeek. Τα σπίτια ήταν νοικιασμένα από τους τζιχαντιστές Laachraoui, Khalid El Bakraoui και Belkaïd (Mathias 2016:141-149). Η βελγική αστυνομία θα εντοπίσει το σπίτι που νοίκιαζε ο Laachraoui ως ισλαμιστικό κρησφύγετο, ωστόσο το μόνο που θα βρει μέσα ήταν 300 εκρηκτικά τύπου TATP, τα ίδια που είχαν χρησιμοποιηθεί και στις επιθέσεις στο Παρίσι (Ibid). Οι δράστες ωστόσο είχαν ήδη μετακινηθεί στο δεύτερο σπίτι στο προάστιο Forest, νοικιασμένο από τον Bakraoui. Στις 15 Μαρτίου 2016 ο Belkaïd θα συλληφθεί στο δεύτερο διαμέρισμα μαζί με όπλα καλάσνικοφ, ένα αντιαρματικό και πυροκροτητές. Οι άλλοι δύο, Abdeslam και Choukri θα ξεφύγουν από τις αρχές (Ibid).

Ο Abdeslam και ο Choukri θα συλληφθούν στις 18 Μαρτίου αφού εντόπισαν οι αστυνομικές αρχές τον πρώτο μέσω του τηλεφώνου του στο Molenbeek (Ibid). Μετά τις συλλήψεις των τζιχαντιστών, με τον αστυνομικό κλοιό να στενεύει αρκετά, αποφάσισαν τα υπόλοιπα μέλη της ομάδας να υλοποιήσουν άμεσα τις τρομοκρατικές επιθέσεις που σχεδιάζαν (Ibid). Οι δράστες ήταν ο **N. Laachraoui, ο M. Abrini, και τα αδέρφια Ibrahim και Khalid El Bakraoui**. (Ibid) Ο Laachraoui, ο Abrini και ο Ibrahim El Bakraoui, κρατώντας βαλίτσες γεμάτες εκρηκτικά, θα φτάσουν με ταξί στο αεροδρόμιο του Zaventem στις Βρυξέλλες (Ibid). Οι τρομοκράτες θα εκραγούν στο επίπεδο αναχωρήσεων του αεροδρομίου σκοτώνοντας 11 άτομα και τραυματίζοντας άλλους 200 (Ibid). Η τρίτη βόμβα του Abrini δεν θα εκραγεί. Μία ώρα αργότερα, ο Khalid El Bakraoui θα εκραγεί και εκείνος εντός του υπόγειου σιδηρόδρομου του Maelbeek, σπέρνοντας το θάνατο σε 20 επιβάτες και τραυματίζοντας άλλους 130 (Ibid).

Στον υπόγειο σιδηρόδρομο βρισκόταν και ο Osama Krayem, ωστόσο παρότι έφτασε μαζί με τον Khalid el-Bakraoui στον σιδηροδρομικό σταθμό του Maelbeek δίστασε και δεν πραγματοποίησε την επίθεση (Spagna 2018:17). Ενώ, ο Mohamed Abrini μετά την αποτυχημένη απόπειρα εις βάρος του αεροδρομίου Zaventem θα ξεφύγει από τις αρχές. Στις 8 Απριλίου 2016 θα συλληφθεί στις Βρυξέλλες μαζί με τον ισλαμιστή Osama Krayem (Ibid).

Οι στόχοι που επέλεξαν οι τρομοκράτες ήταν στρατηγικής σημασίας και συμβολισμού, καθώς ο σταθμός του Maelbeek βρίσκεται δίπλα ακριβώς από τα

γραφεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Mathias 2016:141-149). Ενώ, και στο αεροδρόμιο οι δράστες χτύπησαν τους τερματικούς σταθμούς αναχωρήσεως των αμερικανικών αεροπορικών εταιριών Delta, United και American Airlines (Ibid). Τα κίνητρα επίσης των τρομοκρατών, σύμφωνα με το Ισλαμικό Κράτος, ήταν οι επιθέσεις αυτές να λειτουργήσουν ως αντίποινα για τη συμμετοχή του Βελγίου στον πόλεμο κατά του ISIS με έξι μαχητικά αεροσκάφη F-16 και 120 στρατιώτες (Ibid).

Τα βασικά χαρακτηριστικά των επιθέσεων στο Παρίσι και τις Βρυξέλλες ήταν ότι απετέλεσαν τις πρώτες οργανωμένες επιθέσεις της ισλαμιστικής τρομοκρατίας και του ISIS που χτύπησαν τον γαλλικό/Βελγικό και ευρωπαϊκό τρόπο ζωής, ότι είχαν ως στόχο να πετύχουν όσο το δυνατόν περισσότερα θύματα, το γεγονός ότι οι δράστες είχαν ως πρότυπο το μαπαράζ χτυπημάτων στη Βομβάη του 2008 (Riedel, 2015), ότι πραγματοποιήθηκαν από μετανάστες δεύτερης ή τρίτης γενιάς κυρίως μαροκινής και Αλγερινής καταγωγής. Τέλος, όπως φαίνεται στο γράφημα I.1 και στον πίνακα 2 οι δράστες δρούσαν σε ιεραρχικά δομημένα δίκτυα.

3.3.2 Ριζοσπαστικοποίηση/εξτρεμισμός και ξένοι μαχητές.

Η μεταμόρφωση των Γάλλων και Βέλγων πολιτών από απλούς καθημερινούς πολίτες σε ισλαμιστές τρομοκράτες θα μπορούσε να συνοψιστεί σε τέσσερα στάδια. Το πρώτο στάδιο αποτελεί η πόλωση/ριζοσπαστικοποίηση, ακολουθεί το στάδιο της υποστήριξης και της μάχης υπέρ του Ισλαμικού Κράτους, έπειτα εκείνο της επιστροφής στην Ευρώπη και τέλος το στάδιο της δημιουργία ενός δικτύου τρομοκρατών ή δεξαμενής μοναχικών λύκων. Τα τέσσερα στάδια φαίνονται στο γράφημα 3.1 (Reed & Jegerings, 2017).

Γράφημα 3-1 Η Διαδικασία Δημιουργίας Δεξαμενής Τρομοκρατών στην Ευρώπη (Βασισμένο στο Reed & Jegerings, 2017)

Όσον αφορά στη ριζοσπαστικοποίηση/εξτρεμισμό συνήθως οφείλεται σε μεταβλητές όπως η ψυχική υγεία, δηλαδή η κατάθλιψη, η χαμηλή αυτοπεποίθηση, καθώς και το αίσθημα της αδικίας και της κοινωνικής περιθωριοποίησης (Campelo *et al.* 2018:2, Depuydt 2017).

Σε δεύτερο επίπεδο, το κοινωνικό περιβάλλον δύναται να επηρεάσει καταλυτικά την ιδεολογία ενός ατόμου, ιδίως εάν αυτό το κοινωνικό περιβάλλον είναι ήδη ριζοσπαστικοποιημένο (Ibid). Επιπροσθέτως, οι συνθήκες που διαμορφώνουν και χαρακτηρίζουν την κοινωνία θα μπορούσαν να οδηγήσουν ένα άτομο στη ριζοσπαστικοποίηση, όπως είναι έντονες κοινωνικοοικονομικές μεταβολές, που οδηγούν σε κοινωνικές ανισότητες, καθώς και οι επιλογές στην άσκηση εξωτερικής πολιτικής μίας κυβέρνησης (Ibid).

Συνοπτικά, η διαδικασία της ριζοσπαστικοποίησης θα μπορούσε να αναπτυχθεί σε τρία επίπεδα (Cragin, 2009): Αρχικά, θα πρέπει ο υποψήφιος μαχητής του Ισλαμικού Κράτους να ζει μέσα σε ένα περιβάλλον το οποίο να ενισχύει τη **διαθεσιμότητά** του προς άλλους ριζοσπαστικοποιημένους/εξτρεμιστές. Να περιβάλλεται δηλαδή το κοινωνικό του περιβάλλον από ριζοσπαστικοποιημένα/εξτρεμιστικά άτομα. Δεύτερη προϋπόθεση είναι η **στρατολόγηση και ο προσηλυτισμός**, ο οποίος λαμβάνει χώρα εντός ισλαμιστικών κοινωνικών δικτύων, και μάλιστα, το διαδίκτυο παίζει ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο σε αυτή τη διαδικασία. Τέλος, θα πρέπει **το ίδιο το άτομο να είναι πρόθυμο** να δεσμευτεί ως προς τις απαιτήσεις του Ισλαμικού Κράτους, εν προκειμένω. Συνήθως, η κοινωνική απομόνωση ή ένα συναισθηματικό σοκ ενός ατόμου μπορεί να συνεισφέρει στην ώθησή του προς τον βίαιο εξτρεμισμό.

Ακόμη, σύμφωνα με τη θεωρία ριζοσπαστικοποίησης των Bhatt και Silber (2007), αποτελείται από τέσσερα στάδια. Κατά το στάδιο της «προ-ριζοσπαστικοποίησης», το άτομο βρίσκεται υπό την επιρροή των μεταβλητών εκείνων που το ωθούν προς τη ριζοσπαστικοποίηση. Στο δεύτερο στάδιο του «αυτοπροσδιορισμού», το άτομο εξερευνά την ακραία ιδεολογία, εγκαταλείποντας σταδιακά την παλιά του ζωή, όντας πλέον ευάλωτος απέναντι στους υπόλοιπους εξτρεμιστές. Στο τρίτο στάδιο κατά τη φάση του «προσηλυτισμού», το άτομο οικειοποιείται το δόγμα της ισλαμιστικής ιδεολογίας, νομιμοποιώντας κατ' αυτόν τον τρόπο τη χρήση βίας εις βάρος των υπολοίπων που δεν αποτελούν μέρος της ισλαμιστικής κοινότητας. Κατά την τελευταία φάση της «ισλαμοποίησης» το άτομο

πλέον αποτελεί ενεργό μέλος τρομοκρατικών και εξτρεμιστικών επιθέσεων (Bhatt & Silber, 2007).

Τα ανωτέρω γίνονται κατανοητά μέσα από επτά μύθους/κίνητρα που συνήθως ωθούν τους νέους της Ευρώπης, ώστε να γίνουν ξένοι μαχητές του Ισλαμικού Κράτους (Bouzar & Martin 2016:3-5, Campelo 2018:3):

Αρχικά, σύμφωνα με τον μύθο του «**Δία**», το άτομο τείνει προς τη βίαιη συμπεριφορά και τη μεγαλομανία. Το μέτωπο του πολέμου θεωρείται ως το ιδανικό μέρος, όπου η κυριαρχία και η υποταγή νομιμοποιούνται. Συνήθως τα άτομα αυτά τείνουν να λαμβάνουν αποφάσεις υψηλού ρίσκου ή υψηλής επιθετικότητας. Ανάμεσα στα άτομα αυτά το αίσθημα της απογοήτευσης και του πεσιμισμού είναι έντονο.

Στη δεύτερη κατηγορία, ο μύθος του «**Σωτήρα**», αφορά την ανάγκη του ατόμου να σώσει και να βελτιώσει τον κόσμο. Τα άτομα αυτά νιώθουν την ανάγκη να σώσουν την οικογένειά τους ή τους «απίστους». Σύμφωνα με αυτήν την αντίληψη, ο κόσμος βρίσκεται στα πρόθυρα μίας νέας Αποκάλυψης και μέσω του «ιερού» πολέμου θα μπορέσουν να αποκτήσουν και εκείνοι μια θέση στον παράδεισο. Συνήθως τα άτομα που εμφανίζουν αυτού του είδους τη συμπεριφορά έχουν κληθεί να αντιμετωπίσουν στο παρελθόν μια τραυματική εμπειρία που αφορά σε συγγενικό ή σε φιλικό τους πρόσωπο.

Ο τρίτος μύθος στηρίζεται στην ιδέα της χώρας του Daesch, “**Daeschland**”. Τα άτομα αυτά χαρακτηρίζονται από το αίσθημα της αδικίας που νιώθουν και του οράματός τους για ένα καλύτερο κόσμο. Συνήθως αφορά νεαρά κορίτσια που εντάσσονται στο Ισλαμικό Κράτος. Στόχος τους είναι η ποιοτική βελτίωση της ζωής τους, οραματιζόμενοι έναν ουτοπικό κόσμο, όπου όλοι είναι αλληλέγγυοι και αδέρφια μεταξύ τους, με το ισλάμ να εγγυάται αυτήν τη σταθερότητα.

Σύμφωνα με τον τέταρτο μύθο της «**Μητέρας Τερέζας**», το άτομο αυτό, συνήθως γυναίκα, νιώθει την ανάγκη να σώσει και να βελτιώσει το κόσμο. Στόχος είναι να σώσουν τα παιδιά τους από το καθεστώς του Σύριου ηγέτη Bachar El Assad. Ο ρόλος τους κυρίως είναι ανθρωπιστικός, δηλαδή να περιθάλπουν και να βοηθούν το κοινωνικό σύνολο στο Ισλαμικό Κράτος.

Επόμενος μύθος είναι εκείνος του “**Lancelot**”. Αφορά τους άνδρες που επιθυμούν να αποκαταστήσουν τη δικαιοσύνη, λαμβάνοντας οι ίδιοι τον ρόλο του ήρωα μέσω της χρήσης των όπλων. Στόχος είναι η εκδίκηση για το θάνατο των παιδιών από το καθεστώς Assad ή η αποκατάσταση της τιμής των μαχητών του Ισλαμικού Κράτους.

Σύμφωνα με τον έκτο μύθο του «**Φρούριου**», ο μαχητής του Ισλαμικού Κράτους έχει ως στόχο την προστασία της κοινωνίας από ανήθικες πράξεις, όπως είναι η κατανάλωση αλκοόλ και ναρκωτικών, καθώς και η εμμονή με τη σεξουαλικότητα. Στόχος είναι η προσωπική κάθαρση και η αντίσταση στη σεξουαλική επιθυμία και σε οτιδήποτε απαγορευμένο.

Τέλος, με βάση τον μύθο της «**Ωραίας Κοιμωμένης**», μια γυναίκα θα ψάξει μέσα από τη ριζοσπαστικοποίησή της τον ιδανικό άνδρα, οποίος θα την προστατεύει για πάντα. Μέσα από τον έγγαμο βίο η γυναίκα επιδιώκει να νιώθει σωματική και ψυχική ασφάλεια. Αυτός ο μύθος συνήθως αφορά γυναίκες που έχουν υποστεί κατά τη διάρκεια της ζωής τους σεξουαλική κακοποίηση.

Μετά τη ριζοσπαστικοποίηση ακολουθεί το ταξίδι στη Συρία για τους ριζοσπαστικοποιημένους/εξτρεμιστές, σύμφωνα και με το γράφημα 3.1, ώστε οι μαχητές να ενταχθούν στις τάξεις του Ισλαμικού Κράτους και να πολεμήσουν για τους σκοπούς του. Πράγματι, το 2012 ξεκίνησε να εισρέει ένα μεγάλο κύμα από μαχητές που προέρχονταν από τουλάχιστον 90 χώρες (Νόιμαν 2016:122). Από τους 18.000 αντάρτες εναντίον του καθεστώτος του Άσαντ στη Συρία, μόλις το 4% με 7% ήταν ξένοι μαχητές. Δηλαδή περίπου 700 με 1400 αντάρτες. Το δεύτερο μισό του 2013 σηματοδεύτηκε από κάθετη αύξηση ροών ξένων μαχητών προς τη Συρία, προερχόμενων κυρίως από χώρες της Ευρώπης. Σύμφωνα με στοιχεία του κέντρου “Study of Radicalisation and Political Violence” μέχρι τις αρχές του 2014 ο αριθμός τους είχε φτάσει τους 11.000 μαχητές (Bakker & Singleton 2016:9-25).

Όπως αναφέρει ο Neumann (2015), στις αρχές του 2015 ο αριθμός των ξένων μαχητών ξεπερνούσε τις 20.000. Ανάμεσα στις χώρες της Ευρώπης η Γαλλία κατείχε την πρώτη θέση στον αριθμό των μαχητών του Ισλαμικού Κράτους ανερχόμενοι σε 1200 άτομα. Ακολουθούσαν η Μ. Βρετανία και η Γερμανία με 500 περίπου άτομα, και μετά το Βέλγιο με 440 μαχητές. Από τις υπόλοιπες χώρες της Ευρώπης, όπως η Δανία, η Φινλανδία, η Αυστρία, η Ιρλανδία, η Ιταλία, η Ολλανδία, η Σουηδία και η Ελβετία οι αριθμοί σε μαχητές που ταξίδευαν προς τη Συρία ανέρχονταν στα 30-200 άτομα. Ωστόσο, είναι σημαντικό να ειπωθεί ότι στην περίπτωση του Βελγίου κρίνεται ιδιαίτερα υψηλός ο αριθμός μαχητών ανά 1 εκατομμύριο κατοίκους, ο οποίος διαμορφώνεται στους 40 (Neumann, 2015).

Το οικονομικό και κοινωνικό προφίλ των ξένων μαχητών που επιλέγουν να στηρίξουν το Ισλαμικό Κράτος διαφέρει από χώρα σε χώρα (Νόιμαν 2016:125-135). Όσοι προέρχονταν από Σκανδιναβικές χώρες και τη Γερμανία συνήθως επρόκειτο για

άτομα που ήταν κοινωνικά αποκλεισμένα χωρίς προοπτικές για εργασία με βεβαρημένο το ποινικό τους μητρώο (Ibid). Αντιθέτως, όσοι προέρχονταν από τη Μ. Βρετανία συνήθως ήταν πτυχιούχοι πανεπιστημίων και εν γένει εργαζόμενοι (Ibid).

Ωστόσο, το κοινό τους χαρακτηριστικό, σύμφωνα με τον Peter Neumann ήταν ότι αυτά τα άτομα είχαν επιλέξει να μην ταυτιστούν, δηλαδή να μην ενσωματωθούν, στις δυτικές κοινωνίες. Ακολούθως, θα μπορούσαν να χωριστούν σε τρεις κατηγορίες/γενιές (Ibid): Η πρώτη γενιά αφορά τους υπερασπιστές της σουνιτικής αντιπολίτευσης έναντι των σιιτών εντός της Συρίας, χωρίς να ενδιαφέρονται οι ίδιοι να πλήξουν τις δυτικές χώρες. Η δεύτερη γενιά ξένων μαχητών είχε περισσότερο την ανάγκη ικανοποίησης της υφιστάμενης της αδυναμίας διαμόρφωσης μίας ταυτότητας. Μέσα από τη ενσωμάτωση σε μία ομάδα, όπως εκείνης του Ισλαμικού Κράτους, οι ίδιοι αισθάνονταν ένα σημαντικό μέλος της κοινότητας, και όχι κατά ταύτα απομονωμένοι, όπως ενδεχομένως ένιωθαν στις δυτικές χώρες. Ενώ, και η αναγνωρισιμότητά τους σε διεθνές επίπεδο συνιστούσε μια ισχυρή πιθανότητα. Τέλος, σύμφωνα με την τρίτη γενιά μαχητών, τούτοι αποτελούταν από τους λεγόμενους «Συνοδοιπόρους», από άτομα δηλαδή που ερευνούσαν την ταυτότητά τους μέσα από την πλήρη ένταξή τους σε μια ομάδα/αγέλη, ακολουθώντας πάντοτε τον αρχηγό τους (Ibid).

Σημαντικός περιορισμός στην έρευνα σχετικά με τα στατιστικά στοιχεία των μουσουλμάνων, και των εθνοτικών και θρησκευτικών ομάδων εν γένει, στη Γαλλία τίθεται από το νόμο “Loi n° 78-17 της 6^{ης} Ιανουαρίου του 1978, κεφάλαιο 14 άρθρο 6 παράγραφος πρώτη”, τροποποιημένο από το “άρθρο 1 του νόμου Loi n°2018-1125 της 12ης Δεκεμβρίου 2018”, σύμφωνα με το οποίο «απαγορεύεται η συλλογή ή η επεξεργασία δεδομένων σχετικά με τη φυλή ή την εθνότητα, καθώς και πολιτικές, φιλοσοφικές και θρησκευτικές απόψεις». Κατά ταύτα, η Γαλλία έχει αναστείλει τη συλλογή στοιχείων όσον αφορά στη μουσουλμανική κοινότητα (Chassany 2016, Legifrance 2019).

Αποτέλεσμα του γεγονότος αυτού είναι, κατά τις μετέπειτα δεκαετίες, να πραγματοποιηθούν έρευνες από επιστήμονες, όπως ο Michèle Tribalat και ο Bruno Etienne, και ινστιτούτα, καθώς και θεσμικούς φορείς, όπως το γαλλικό υπουργείο εξωτερικών. Τα στοιχεία που εξήγαγαν οι έρευνες διέφεραν μεταξύ τους, όντας επηρεασμένες, ορισμένες εξ’ αυτών, από ιδεοληψίες, ιδίως στις περιπτώσεις που διεξάγονταν από πολιτικούς φορείς της άκρας δεξιάς (Laurence & Vaisse 2006:17-20).

Η μουσουλμανική μειονότητα στη Γαλλία αποτελεί την πολυπληθέστερη ανάμεσα στις χώρες της Δυτικής Ευρώπης, αντιπροσωπεύοντας το 9% του συνόλου του πληθυσμού της χώρας και φτάνοντας τα 5.7 εκατομμύρια το 2016. Μάλιστα, η ηλικία του 64% εξ' αυτών κυμαίνεται ανάμεσα στα 18 και 34 έτη (Grassa, and Hassan, 2015).

Όσον αφορά στη περίπτωση της γαλλικής πολιτείας πλέον βάσει νόμου η Εκκλησία έχει διαχωριστεί από το Κράτος, εφαρμόζοντας τη κοσμική πολιτική (laïcité), αντιμετωπίζοντας ισότιμα τους γάλλους πολίτες ανεξαρτήτως θρησκείας ή καταγωγής (Reitz et al., 2017). Αυτό είχε ως συνέπεια την απαγόρευση για παράδειγμα της χρήσης της μπούργκας από τις γυναίκες σε δημόσιους χώρους και στα σχολεία (Ibid).

Σύμφωνα με στοιχεία της Υπηρεσίας «Agence pour le Développement des Relations Interculturelles» (ADRI) το 2000 οι μουσουλμανικοί πληθυσμοί στην πλειονότητά τους κατοικούσαν στο Παρίσι αγγίζοντας κατά ταύτα το 1.7 εκατομμύρια, δηλαδή το 10-15% του συνολικού πληθυσμού της γαλλικής πρωτεύουσας. Ο υπόλοιπος πληθυσμός των μουσουλμάνων κατανέμεται ως εξής στη Γαλλία: Μασσαλία (200.000-25% συνολικού πληθυσμού), Λίλ (200.000-5%), Λυόν (150.000-8-12%), Roubaix (50.000-50%) (Laurence & Vaisse 2006:22).

Στη Γαλλία από το 2014 μέχρι το 2016 εντάχθηκαν στον βίαιο εξτρεμισμό/ριζοσπαστικοποιήθηκαν 4011 άτομα, εκ των οποίων τα 1017 ήταν ανήλικοι και τα 1434 ήταν γυναίκες (Campelo 2018:2). Ριζοσπαστικοποιημένα άτομα εντοπίζονται κατά μήκος της χώρας, ωστόσο τα μεγαλύτερα ποσοστά εντοπίζονται στις περιοχές Nord Pas de Calais, Ile-de-France, στη Μασσαλία, στην Τουλούζη και στη Νίκαια (Comite Interministeriel de Precention de la Delinquance, 2015). Οι χώροι στους οποίους συνήθως αναπτύσσονται τα κοινωνικά δίκτυα των ισλαμιστών στη Γαλλία, και ως εκ τούτου ριζοσπαστικοποιούνται άτομα, είναι τα τζαμιά, και ιδίως τα σαλαφιστικά, οι γαλλικές φυλακές, τα πανεπιστήμια, οι αθλητικοί σύλλογοι και βέβαια το διαδίκτυο (Khosrokhavar 2013, Nguyen 2018:9-11).

Τα κοινά στοιχεία ανάμεσα στα άτομα που έχουν συμμετάσχει σε τρομοκρατική επίθεση στη Γαλλία με βάση το «Γαλλικό Ινστιτούτο Διεθνών Σχέσεων» συνοψίζοντας ως εξής (Nguyen 2018:13-19): η εθνικότητα συνήθως των τρομοκρατών στη Γαλλία είναι κατά 69% γαλλική, κατά 22% έχουν διπλή υπηκοότητα, κατά 7% προέρχονται από χώρες του Μαγκρέμπ, και κατά 2% έχουν υπηκοότητα άλλων χωρών. Συνήθως δε έχουν μεγαλώσει σε μουσουλμανική

οικογένεια. Επιπλέον, έχουν χαμηλό εκπαιδευτικό επίπεδο, με μόλις το 47% να έχουν λάβει το απολυτήριο Baccalauréat, και ανήκουν στις φτωχότερες κοινωνικές ομάδες, με το 58% να είναι είτε άνεργοι, είτε να εργάζονται με μερική απασχόληση. Τέλος, έχουν βεβαρυσμένο ποινικό μητρώο κατά 52%.

Σύμφωνα με στοιχεία του 2013 η ανεργία που αντιμετωπίζουν οι μουσουλμάνοι είναι κατά 80% υψηλότερη σε σχέση με εκείνη των μη μουσουλμάνων στη χώρα. Ακόμη, κατά 10% λιγότεροι μουσουλμάνοι έχουν τελειώσει πανεπιστήμιο σε σχέση με την υπόλοιπη γαλλική κοινωνία (Kaufman, 2017). Επιπροσθέτως, στις φυλακές το 60% των εγκλειστών είναι μουσουλμάνοι (Smith, 2015). Τέλος, ιδίως στη Γαλλία η ισλαμοφοβία το 2015 σημείωσε κατακόρυφη άνοδο, αγγίζοντας μια αύξηση της τάξης του 500% κατά το πρώτο εξάμηνο των περιπτώσεων άσκησης βίας εις βάρος μουσουλμάνων, κατά 100% των περιστατικών λεκτικής βίας και κατά 400% των επιθέσεων εις βάρος ισλαμικών τζαμιών (Bayrakli and Hafez 2015:161-162).

Όπως ειπώθηκε νωρίτερα στη διατριβή, τα ανωτέρω στοιχεία δεν είναι άρρηκτα συνδεδεμένα με την εμφάνιση του τρομοκρατικού φαινομένου. Αντιθέτως, η απόφαση κάποιου να στραφεί προς την τρομοκρατία στηρίζεται σε πολλές και διαφορετικές μεταβλητές, όπως είναι ο πολιτισμός, η ψυχολογική κατάσταση, καθώς και οι κοινωνικές και οικονομικές συνθήκες εν προκειμένω. Ως βασικό και κοινό στοιχείο ανάμεσα στους ισλαμιστές τρομοκράτες είναι το αίσθημα της κοινωνικής αποξένωσης και της αποστροφής προς το δυτικό τρόπο ζωής εν γένει. Μάλιστα, μέρος των δραστών της ισλαμιστικής τρομοκρατίας στις δυτικές χώρες ήταν άτομα κοινωνικά ενσωματωμένα και οικονομικά ανεξάρτητα. Τέτοιες περιπτώσεις αποτελούν οι τρομοκράτες της βομβιστικής επίθεσης του Λονδίνου το 2005 και της δολοφονίας του κινηματογραφιστή Theo Van Gogh στο Άμστερνταμ, οι οποίοι δεν ανήκαν σε κατώτερη κοινωνική και οικονομική τάξη (Laurence & Vaisse 2006:246).

Στη Γαλλία σημαντικό παράδειγμα του ανωτέρω επιχειρήματος αποτελούν οι Αλγερινοί Djamel Beghal και Kamel Daoudi, οι οποίοι ευθύνονται για τον σχεδιασμό της ανολοκλήρωτης τρομοκρατικής επίθεσης στο Παρίσι εναντίον της πρεσβείας των ΗΠΑ το 2001. Οι δύο δράστες είχαν πανεπιστημιακή εκπαίδευση, ωστόσο κατά τη διάρκεια της αναζήτησης της προσωπικής τους ταυτότητας εν μέσω του εμφυλίου στην Αλγερία διαπιστώθηκε πως έκλιναν προς την ισλαμιστική ιδεολογία (Ibid:247-251).

Στην περίπτωση του Βελγίου, σε μια κοινωνία όπου το 70% είναι απαισιόδοξο για το μέλλον, τα άτομα που ριζοσπαστικοποιούνταν και ταξίδευαν στη

Συρία και στο Ιράκ ήταν ιδιαίτερα νεαρής ηλικίας (Van Vlierden 2016a:56, Van Ostaeyen & Van Vlierden 2018). Πιο συγκεκριμένα, ήταν μεταξύ 18 και 22 ετών, άνεργοι και χωρίς πανεπιστημιακή εκπαίδευση. Επίσης, το χάσμα ανάμεσα στους μετανάστες δεύτερης και τρίτης γενιάς και τους Βέλγους κατοίκους αυξάνεται, αντιμετωπίζοντας οι πρώτοι εμπόδια στην είσοδό τους στη αγορά εργασίας (Ibid). Ανάμεσά σε όσους εγκαταλείπουν το Βέλγιο για τη Συρία ήταν άντρες και γυναίκες, και αρκετές φορές δε ολόκληρες οικογένειες (Ibid). Ενώ, και το εκπαιδευτικό και κοινωνικό επίπεδό τους ήταν ποικίλο και δεν εστιαζόταν σε μια συγκεκριμένη κοινωνική τάξη (Benmelech & Klor 2018:2, Dallemagne et al. 2016:15-16, Coolsaet 2016:29-37, Van Vlierden 2016a:56, Van Ostaeyen & Van Vlierden 2018). Ως κοινή βάση των ξένων μαχητών του Ισλαμικού Κράτους που προέρχονταν από το Βέλγιο θεωρούνται (Ibid): η αίσθηση του κοινωνικού αποκλεισμού ή η αδυναμία κοινωνικής ένταξης και μη ταύτισης με την κοινωνία, το βεβαρυμμένο ποινικό μητρώο και ο μικρός ή μεγαλύτερος βαθμός βίαιης συμπεριφοράς, τα ενδοοικογενειακά προβλήματα, καθώς και η καταγωγή τους από το Μαρόκο.

Επίσης, παρατηρείται πως η διαδικασία της ριζοσπαστικοποίησης πλέον είναι όλο και πιο σύντομη. Πολλές φορές μάλιστα η μετάβαση από τις δυτικές συνήθειες στα πρότυπα του ακραίου ισλάμ μπορεί να λαμβάνει χώρα ακόμα και μέσα σε λίγες ημέρες (Dallemagne et al. 2016:17-18). Παρ'ότι οι Βέλγοι ξένοι μαχητές προέρχονταν από διάφορες περιοχές της χώρας, αυτές που εμφανίζουν τα μεγαλύτερα ποσοστά ριζοσπαστικοποίησης/εξτρεμισμού είναι κυρίως τα μεγάλα αστικά κέντρα και τα περίχωρά τους. Ειδικότερα, σύμφωνα με στοιχεία του 2015-2016 οι Βρυξέλλες και το Antwerp βρίσκονται στην κορυφή της λίστας με 355 ξένους μαχητές προς το Ισλαμικό Κράτος. Ακολουθεί η Λιέγη με 27 άτομα, οι πόλεις Genk/Maaseik με 21, οι πόλεις Charleroi/Mons/Namur με 18 και η Ghent με 9 (Van Vlierden 2016a).

Ειδικότερα, κατωτέρω, θα εξεταστούν η ζωή και οι συνθήκες κάτω από τις οποίες κάθε ένας από τους βασικούς δράστες των επιθέσεων στη Γαλλία και στο Βέλγιο εντάχθηκε στον βίαιο εξτρεμισμό/ριζοσπαστικοποιήθηκε και έφτασε να δολοφονήσει εις το όνομα του Ισλαμικού Κράτους.

Ο Abdelhamid Abaaoud, ήταν Βέλγος υπήκοος μαροκινής καταγωγής τρίτης γενιάς, κάτοικος του Molenbeek, μίας από τις φτωχότερες περιοχές του Βελγίου (Van Vlierden 2015). Από μικρή ηλικία ήταν γνωστός στις αρχές για τον παραβατικό του χαρακτήρα για μικροκλοπές, ενώ η οικογένειά του διατηρούσε, ένα μικρό κατάστημα με τον ίδιο να φοιτά σε ιδιωτικό σχολείο (Ibid). Ως αποτέλεσμα, το 2006

καταδικάστηκε για πρώτη φορά με τη ποινή να ορίζεται σε ώρες κοινωνικής εργασίας (Ibid). Το 2009 θα καταδικασθεί για βίαιη συμπεριφορά και αντίσταση κατά της αρχής (Ibid). Ακολούθησε το 2010 η σύλληψή του μαζί με τον επιστήθιο φίλο του Salah Abdeslam υπό τη κατηγορία της ένοπλης ληστείας, καταδικάζοντάς τον σε ένα έτος φυλακή με ανασταλτικό χαρακτήρα, καθώς και σε άλλους 18 μήνες (Ibid).

Πιθανότατα, εντάχθηκε στον βίαιο εξτρεμισμό/ριζοσπαστικοποιήθηκε την περίοδο που βρισκόταν στη φυλακή (RT France, 2015). Αμέσως μετά την αποφυλάκισή του το 2012 άλλαξε την εμφάνισή του, αφήνοντας μούσι, και όντας πλέον εμφανώς αντικοινωνικός (Ibid). Μαζί με τον ανήλικο αδελφό του, Yunes, το 2013 ο Abdelhamid θα λάβει εκπαίδευση από το ISIS στην Συρία (Ibid).

Το γεγονός πως Abaaoud κατείχε τη Βελγική υπηκοότητα του έδινε τη δυνατότητα να μετακινείται από και προς τη Γαλλία και το Βέλγιο μέσω του βαλκανικού διαδρόμου. Θα ακολουθήσει τον Ιανουάριο του 2015 ο εντοπισμός και η διάλυση του ισλαμιστικού δικτύου Verviers, με τον ίδιο να διαφεύγει της σύλληψης. Ακολούθως, ανέλαβε τη δημιουργία και τον συντονισμό του δικτύου τρομοκρατών που πραγματοποίησαν τις τρομοκρατικές επιθέσεις στη Γαλλία και το Βέλγιο το 2015 και το 2016 αντίστοιχα. (The Meir Amit Intelligence and Terrorism Information Center, 2015). Ο Abaaoud εν τέλει σκοτώθηκε στις 18 Νοεμβρίου 2015 σε ηλικία 28 ετών κατά τη διάρκεια επιχείρησης αστυνομικών αρχών της Γαλλίας σε διαμέρισμα στο προάστιο Saint –Denis (Kepel 2018:14).

Ο Salah Abdeslam είναι γαλλομαροκινός και κάτοικος Βελγίου, καθώς και στενός φίλος του Abdelhamid Abaaoud από τα παιδικά του χρόνια (Cerdan 2016:118-119, Kepel 2018:15). Κατά το παρελθόν ο Salah Abdeslam είχε εργαστεί ως μηχανικός για τη βελγική σιδηροδρομική εταιρεία STIB, ενώ ήταν ιδιοκτήτης μαζί με τον αδελφό του Brahim καταστημάτων εστίασης, καθώς και μίνι μάρκετ στη περιοχή του Molenbeek (Ibid). Ο 26χρονος Salah Abdeslam συνελήφθη στις 18 Μαρτίου 2016 από τις βελγικές αρχές για την πραγματοποίηση των επιθέσεων στη Γαλλία και το Βέλγιο το 2015 και 2016 αντίστοιχα. (Ibid). Όσον αφορά στον αδελφό του, Brahim Abdeslam, θα βρει τον θάνατο κατά την έκρηξη αυτοκτονίας έξω από το στάδιο «Stade de France» (Ibid).

Ο Bidal Hadfi ήταν Γάλλος υπήκοος 20ετών, μεγαλωμένος στο Neder-over-Heembeek του Βελγίου (Cerdan 2016:107-108, Kepel 2018:14). Έχοντας εξειδικευθεί ως ηλεκτρολόγος-μηχανολόγος, μετά το σχολείο, εντάχθηκε στον βίαιο εξτρεμισμό/ριζοσπαστικοποιήθηκε από τον τοπικό ιμάμη και μέσω του κοινωνικού

περιβάλλοντός του (Ibid). Ακολούθως, στις αρχές του 2015 μετέβη στη Συρία, όπου και έλαβε εκπαίδευση από το Ισλαμικό Κράτος. Ο Bidal Hadfi πραγματοποίησε επίθεση αυτοκτονίας, βρίσκοντας τον θάνατο, στο Stade de France (Ibid).

Ο 23χρονος Foued Mohamed-Aggad, είχε μαροκινή καταγωγή και μεγάλωσε στην πόλη Wissembourg της Γαλλίας (Cerdan 2016:116). Κατά το παρελθόν ο Foued είχε διαπράξει μικροκλοπές, καθιστώντας τον γνώριμο στις γαλλικές αρχές. Πιθανότατα εντάχθηκε στον βίαιο εξτρεμισμό/ριζοσπαστικοποιήθηκε στη περιοχή Meinau, ενώ έπειτα πραγματοποίησε ταξίδι στη Συρία το 2013, ακολουθούμενος από τον αδελφό του Karim, όπου και έλαβαν εκπαίδευση από το Ισλαμικό Κράτος (Ibid). Ο Foued σκοτώθηκε τη 13^η Νοεμβρίου από τις γαλλικές αστυνομικές αρχές εντός του συναυλιακού χώρου Bataclan (Ibid).

Ο 29χρονος Ismaël Omar Mostefaï είχε γαλλική, αλγερινή και πορτογαλική υπηκοότητα (Ibid:114). Διέμενε στο υποβαθμισμένο προάστιο των Παρισίων Courcouronnes, μετακομίζοντας στη συνέχεια στην πόλη Chartres. Εν τέλει εντάχθηκε στον βίαιο εξτρεμισμό/ριζοσπαστικοποιήθηκε από τον τοπικό ιμάμη στη διπλανή πόλη Lucé (Ibid). Ήδη από το 2010 θεωρούταν ύποπτος για εμπλοκή του με τον βίαιο εξτρεμισμό από τις γαλλικές και τουρκικές αρχές, ενώ το 2013 έλαβε εκπαίδευση στη Συρία από το ISIS. Ο Mostefaï σκοτώθηκε από τη γαλλική αστυνομία τη 13^η Νοεμβρίου 2015 μετά την επίθεση στο Bataclan (Ibid).

Ο 28χρονος γαλλοαλγερινός Samy Amimour κατοικούσε στο προάστιο Saint-Denis, όντας μεγαλωμένος σε κοσμικό περιβάλλον. Μετά την αποτυχία του στο τμήμα λογιστικής στο πανεπιστήμιο, εργαζόταν ως οδηγός λεωφορείου. Από το 2012 ήρθε σε επαφή με άλλους Σαλαφιστές (Cerdan 2016:115-116, Kerpel 2018:14-15). Τότε τέθηκε υπό παρακολούθηση και έλεγχο από τις γαλλικές αρχές. Τον Σεπτέμβριο του 2013 ο Amimour θα διαφύγει πρώτα στην Τουρκία και μετά διέσχισε τα σύνορα με τη Συρία, ώστε να εισέλθει στο Ισλαμικό Κράτος (Ibid). Ο πατέρας του Mohamed το 2014 ταξίδεψε μέχρι τη Raqqa, την πρωτεύουσα του Ισλαμικού Κράτους, προκειμένου να τον μεταπείσει και να επιστρέψει στη Γαλλία, χωρίς ωστόσο να τα καταφέρει (Ibid). Τότε η Γαλλία εξέδωσε διεθνές ένταλμα σύλληψής του (Ibid). Ο Samy θα επιστρέψει στη Γαλλία χωρίς να γίνει αντιληπτός και εν τέλει θα σκοτωθεί στο Bataclan τη 13^η Νοεμβρίου το 2015 (Ibid).

Τέλος, ο 25χρονος βελγομαροκινός Chakib Akrouh ήταν κάτοικος του Berchem-Sainte-Agathe και του Molenbeek στο Βέλγιο (Ibid:138-139). Ο Akrouh πιθανότατα εντάχθηκε στον βίαιο εξτρεμισμό στο τζαμί Logman στο Molenbeek

(Ibid). Θεωρούταν ύποπτος για εξτρεμισμό είχε τεθεί υπό παρακολούθηση από τις γαλλικές αρχές, έχοντας λάβει κατά το διάστημα 2013-2015 εκπαίδευση από το Ισλαμικό Κράτος στη Συρία (Ibid). Στις 18 Νοεμβρίου 2015 ο Akrouh βρήκε τον θάνατο σε διαμέρισμα μαζί με τον τον Abaaoud (Ibid).

Όσον αφορά στην επίθεση στις Βρυξέλλες, οι δράστες, εκτός από τον Abaaoud που σκοτώθηκε τη 18^η Νοεμβρίου 2015 και τον Abdeslam, ο οποίος συνελήφθη στις 15 Μαρτίου 2016, συμμετείχαν ο N. Laachraoui, ο M.Abrini, όπως και τα αδέρφια Ibrahim και Khalid El Bakraoui .

Ο Najim Laachraoui ήταν 24 χρόνων, Βέλγος με μαροκινή καταγωγή. Μεγάλωσε στην περιοχή Schaerbeek των Βρυξελλών μαζί με τα πέντε μικρότερα αδέρφια του. Φοίτησε στο καθολικό σχολείο του Schaerbeek, και στη συνέχεια σπούδασε ηλεκτρολόγος μηχανικός στο πανεπιστήμιο Université Catholique de Louvain την περίοδο 2010-2011 (Webb & Sutton 2016:8-13). Πρέπει να τονιστεί πως στο παρελθόν δεν είχε απασχολήσει τις αρχές. Ο Laachraoui ταξίδεψε στη Συρία το 2013 για να ενταχθεί στο Ισλαμικό Κράτος, όπου γνώρισε και τον Abdelhamid Abaaoud (Ibid). Ο Laachraoui θα σκοτωθεί στη βομβιστική επίθεση στο αεροδρόμιο Zaventem τον Μάρτιο του 2016 (Ibid).

Ο Khalid el-Bakraoui ήταν 27 ετών, μεγάλωσε μαζί με τον αδελφό του Ibrahim στο Laeken των Βρυξελλών, με καταγωγή από το Μαρόκο (Ibid). Ο Khalid είχε συλληφθεί το 2009 για ληστεία σε τράπεζα και κλοπή τεσσάρων αυτοκινήτων, καθώς και για την απαγωγή μίας τραπεζικής υπαλλήλου, αναγκάζοντάς τη να του δώσει το κωδικό, ώστε να κλέψει 41.000 ευρώ (Ibid). Το 2011 θα καταδικασθεί σε πενταετή κάθειρξη, ωστόσο θα καταφέρει να αποδράσει (Ibid). Ο Khalid θα σκοτωθεί στη βομβιστική επίθεση στο μετρό των Βρυξελλών τον Μάρτιο του 2016 (Ibid).

Όσον αφορά στον 29χρονο αδελφό του Khalid, Ibrahim el-Bakraoui, έφερε επίσης βεβαρημένο παρελθόν για συμμετοχή σε ληστεία και πυροβολισμούς εις βάρος αστυνομικών (Ibid). Θα καταδικασθεί το 2010 σε εννέα χρόνια φυλάκισης, ωστόσο θα αποφυλακισθεί υπό όρους το 2014 (Ibid). Το 2015 ταξιδεύοντας προς τη Συρία θα συλληφθεί από τις τουρκικές αρχές, ως ύποπτος ξένος μαχητής, ωστόσο θα τον απελευθερώσουν λόγω αδυναμίας σύνδεσής του με τρομοκρατική δράση (Ibid). Ο Ibrahim θα σκοτωθεί στην τρομοκρατική επίθεση στο αεροδρόμιο του Zaventem (Ibid).

Ο Mohamed Abrini, ήταν 30 ετών με μαροκινή καταγωγή μεγαλωμένος στην ίδια γειτονία και κοντινός φίλος με τον Salah Abdeslam (Maudhuy 2016:245-246, Webb & Sutton 2016:8-13). Ο Abrini είχε εργαστεί ως ηλεκτροσυγκολλητής και ως εργάτης σε φούρνο, ενώ ήταν γνωστός στις αρχές για την παραβατικότητά του, για κλοπές και κατοχή ναρκωτικών (Ibid). Ο μικρότερος αδελφός του θα σκοτωθεί στη Συρία το 2014, και ο ίδιος θα ταξιδέψει εκεί ένα χρόνο μετά. Ο Abrini θα συλληφθεί στις 8 Απριλίου του 2016 από τις βελγικές αρχές (Ibid).

Τέλος, ο Osama Krayem, ήταν 23 ετών, σουηδικής υπηκοότητας και κάτοικος της πόλης Malmo (Webb & Sutton 2016:8-13). Στο παρελθόν είχε απασχολήσει τις αρχές λόγω της παραβατικής του συμπεριφοράς για κλοπές και για κατοχή ναρκωτικών (Ibid). Το 2015 εντάχθηκε στον βίαιο εξτρεμισμό/ριζοσπαστικοποιήθηκε και πριν φύγει για τη Συρία επεδίωξε να επηρεάσει και άλλους από τον κοινωνικό του κύκλο. Στις 8 Απριλίου 2016 θα συλληφθεί από τις αρχές (Ibid).

Ακόμη, μολονότι γίνεται λόγος για το φαινόμενο των μοναχικών λύκων στην Ευρώπη, τα πραγματικά τρομοκρατικά χτυπήματά τους αποτελούν τη μειονότητα σε σχέση με εκείνα που είναι αποτέλεσμα της συντονισμένης δράσης του Ισλαμικού Κράτους, κυρίως δε των μαχητών που επιστρέφουν πίσω στην Ευρώπη και των τζιχαντιστικών δικτύων (Nesser, et al., 2016).

Η διαδικασία της ριζοσπαστικοποίησης/βίαιου εξτρεμισμού στο Βέλγιο δεν είχε τη μορφή της πυραμίδας, αλλά πιο πολύ τη μορφή δικτύων, με μέλη τα οποία συνδέονταν συνήθως με συγγενικούς ή φιλικούς δεσμούς (Dallempagne et al. 2016:17-18). Στην πλειονότητά τους οι Βέλγοι και οι Γάλλοι μαχητές είχαν ριζοσπαστικοποιηθεί και αποσταλεί στη Συρία από τρία ισλαμιστικά δίκτυα (Ibid).

Οι περισσότεροι ριζοσπαστικοποιημένοι ανήκαν στο δίκτυο Sharia4Belgium, το οποίο ιδρύθηκε το 2010 στο Antwerp του Βελγίου από τον Omar Bakri Muhammad και τον Anjem Choudary (Nesser 2019:46, Vliedden 2016a:51-56). Στόχος του δικτύου ήταν ο προσηλυτισμός μη μουσουλμάνων και η πραγματοποίηση διαδηλώσεων για την υπεράσπιση των δικαιωμάτων των μουσουλμάνων, τα οποία θεωρούσαν ότι τα καταπατούσε το Βέλγιο (Ibid). Το δίκτυο Sharia4Belgium είχε αναπτύξει σχέσεις με αντίστοιχα ισλαμιστικά δίκτυα σε άλλες χώρες της Ευρώπης, όπως το Sharia4Holland στην Ολλανδία, το Milatu Ibrahim στη Γερμανία και το Forsane Alizza στη Γαλλία (Ibid).

Μάλιστα, όλες οι ανωτέρω οργανώσεις αποτελούσαν παρακλάδια του κινήματος al-Muhajiroun, το οποίο είχε αναπτυχθεί στη Μ. Βρετανία, αλλά

αναγκάστηκε να εγκαταλείψει τη χώρα, καθώς διώχθηκαν από τις βρετανικές αρχές (Ibid). Το 2012 οι βελγικές αρχές θα στραφούν εναντίον του δικτύου Sharia4Belgium, το οποίο και εντέλει θα διαλυθεί, με τη σύλληψη του Fouad Belkacem (Ibid).

Το δεύτερο ισλαμιστικό δίκτυο που δρούσε στο Βέλγιο ήταν το Resto du Tawhid, το οποίο δραστηριοποιούταν στην περιοχή του σταθμού του μετρό Gare du Nord στις Βρυξέλλες (Van Ostaeyen 2016). Αρχικά, βασική δραστηριότητα του δικτύου ήταν η διανομή φαγητού σε μουσουλμάνους που το είχαν ανάγκη (Ibid). Ωστόσο, το πραγματικό πρόσωπο και η στρατηγική του δικτύου αποκαλύφθηκαν όταν δύο μαθητές λυκείου από το Schaerbeek έφυγαν για τη Συρία για να γίνουν μαχητές του Ισλαμικού Κράτους (Ibid). Ο ιδρυτής του δικτύου Jean-Louis Denis συνελλήφθη από τις βελγικές αρχές, όταν αποκαλύφθηκε ότι ριζοσπαστικοποιούσε δεκάδες νέους (Ibid). Ο τομέας δράσης του εκτεινόταν γύρω από την περιοχή ανάμεσα στο Antwerp και τις Βρυξέλλες (Ibid). Μάλιστα, ο ίδιος αποτελούσε και το σύνδεσμο ανάμεσα στα δίκτυα Sharia4Belgium και το δίκτυο Zerkanı (Ibid).

Το τρίτο δίκτυο, και πιθανότατα μάλιστα το πιο σημαντικό για τη Γαλλική και Βελγική ασφάλεια, που ριζοσπαστικοποιούσε τον νεαρό πληθυσμό του Βελγίου και της Γαλλίας ήταν το δίκτυο Zerkanı με βάση το Βέλγιο (Depuydt 2017, Van Ostaeyen 2016, Van Vlierden 2015). Ιδρυτής του ήταν ο 42χρονος Μαροκινός Khalid Zerkanı, γνωστός και ως Papa Noël, πιθανότατα πρώην μέλος της al-Qaeda στο Αφγανιστάν και στο Πακιστάν (Ibid). Η δράση του δικτύου ήταν κρυφή, και οι αρχές έμαθαν για την ύπαρξή του μετά τις επιθέσεις στο Παρίσι και τις Βρυξέλλες (Ibid).

Το δίκτυο είχε αποστείλει τουλάχιστον 59 ξένους μαχητές στη Συρία, ανάμεσά τους τον Laacraoui, τον Abaaoud και τον Akrouh (Ibid). Θα πρέπει να επισημανθεί ακόμη πως το δίκτυο Zerkanı στρατολογούσε άτομα συνήθως με ποινικό μητρώο, κάτι που δεν ίσχυε στην περίπτωση του Sharia4Belgium (Ibid). Ο Zerkanı θα συλληφθεί το 2013 και θα καταδικασθεί σε 12ετή κάθειρξη το 2015 με την κατηγορία της ένταξης στον βίαιο εξτρεμισμό τουλάχιστον 20 ατόμων και την εμπλοκή τους στον Εμφύλιο της Συρίας (Ibid). Στο δίκτυο επίσης ανήκαν δύο γυναίκες με ηγετικές αρμοδιότητες, η Fatima Aberkana, και η Malika el Aroud, οι οποίες το 2007 θα συλληφθούν, αλλά θα αφεθούν ελεύθερες (Ibid).

Τα μέλη του δικτύου ως επί το πλείστον είχαν αποσταλεί στη Συρία και είχαν ενταχθεί στο δίκτυο Katibat al-Muhajireen. Περίπου 60 άτομα είχε αποστείλει το δίκτυο κατά την περίοδο 2012 με 2014. Το κόστος της αποστολής του καθενός από

τους μαχητές, το οποίο ανερχόταν στις 4.000 ευρώ, χρηματοδοτούταν δε από ληστείες των μελών του δικτύου στις Βρυξέλλες (Van Ostaeyen 2016).

Το δίκτυο Zerkanī ευθύνεται για μια σειρά από τρομοκρατικές επιθέσεις, όπως την επίθεση στο εβραϊκό μουσείο στις Βρυξέλλες το 2014 από τον Mehdi Nemmouche, την επίθεση εις βάρος εκκλησίας στο Παρίσι το 2014 από τον Sid Ahmed Ghlam, καθώς και την επίθεση που έλαβε χώρα στο τρένο μεταξύ των Arras και Lille, τον Αύγουστο του 2015 από τον μαροκινό Ayoub el Khazzani (Van Ostaeyen 2016, Van Vlierden 2016b).

Στόχος και των τριών δικτύων, Sharia4Belgium, Resto du Tawhid και Zerkanī, ήταν η στρατολόγηση και ένταξη στον βίαιο εξτρεμισμό και η μετέπειτα αποστολή ευρωπαίων μαχητών στο Ισλαμικό Κράτος (Brisard & Jackson 2016). Οι Βέλγοι και Γάλλοι μαχητές που ταξίδευαν στη Συρία σταδιακά ίδρυσαν το 2013 ένα ισλαμιστικό δίκτυο, το Katibat al-Muhajirin, με έδρα το Χαλέπι στη Συρία (Ibid). Τα μέλη ήταν κυρίως Γάλλοι και Βέλγοι τζιχαντιστές, καθώς και ορισμένοι ολλανδοί και Γερμανοί (Ibid). Ιδρυτές του δικτύου ήταν ο Houssien Elouassaki και ο Chaquir Maaroufi (Ibid). Μία από τις βασικές αρμοδιότητες του δικτύου ήταν ο σχεδιασμός τρομοκρατικών χτυπημάτων στην Ευρώπη, καθώς και η προετοιμασία και εκπαίδευση των ξένων μαχητών στη χρήση όπλων και εκρηκτικών για τον επαναπατρισμό τους στην Ευρώπη και κυρίως στη Γαλλία και στο Βέλγιο (Ibid).

Από τους πρώτους τρομοκράτες που απέστειλε το δίκτυο Katibat al-Muhajirin στη Γαλλία για να πραγματοποιήσουν τρομοκρατική επίθεση ήταν ο Ibrahim Boudina μαζί με τον Abdelkader Tliba, καταλήγοντας κατά ταύτα στη σύλληψή του και τη ματαίωση του σχεδίου Riviera (Ibid). Άλλη περίπτωση τρομοκράτη ήταν εκείνη του Mehdi Nemmouche, ο οποίος σε συνεννόηση με τον Abdelhamid Abaaoud, επέστρεψε το 2014 στο Βέλγιο και πραγματοποίησε την επίθεση εις βάρος του εβραϊκού μουσείου τον Μάιο του ίδιου έτους (Ibid). Ο Abaaoud, όντας σε άμεση επικοινωνία με ηγετικά στελέχη του Ισλαμικού Κράτους, έπαιζε έναν ιδιαίτερα σημαντικό ρόλο στον επαναπατρισμό των ξένων μαχητών, λειτουργώντας ως συντονιστής και ως ενδιάμεσος κρίκος ανάμεσα στο ISIS και την ομάδα Verviers, μετακινούμενοι μεταξύ της Τουρκίας και της Ελλάδας (Ibid).

Από το δεύτερο μισό του 2015, μετά και την αποτυχία του σχεδίου Verviers, το Ισλαμικό Κράτος έκρινε ότι έπρεπε να πραγματοποιήσει τρομοκρατικό χτύπημα σε ευρωπαϊκό έδαφος (Ibid). Ωστόσο αυτή τη φορά δεν θα χρησιμοποιούσαν βετεράνους μαχητές του Ισλαμικού Κράτους, αλλά μαχητές που είχαν υποστεί

γρήγορη εκπαίδευση χωρίς να έχουν υπηρετήσει στον πόλεμο εναντίον του καθεστώτος της Συρίας (Ibid). Μάλιστα, η επιστροφή τους στη Γαλλία και το Βέλγιο θα έπρεπε να γίνει σύντομα ώστε να μην τους υποψιαστούν οι αρχές των δύο χωρών ως πιθανούς τρομοκράτες (Ibid). Ακόμη, σε αντίθεση με το σχέδιο Verviers που στόχευε κυρίως σε δυνάμεις ασφαλείας, στο επόμενο χτύπημα θα επέλεγαν ένα δημόσιο χώρο με αρκετό κόσμο (Ibid).

Σημαντικό ρόλο στη στρατολόγηση ατόμων για την πραγματοποίηση των επιθέσεων στο Παρίσι και τις Βρυξέλλες έπαιξε ο Abdeslam, ο οποίος ταξίδεψε στην Ουγγαρία και στη Γερμανία, για τη στρατολόγηση νέων μελών (Ibid). Στην Ουγγαρία στις 30 Αυγούστου ήρθε σε επικοινωνία με τον Bilal Hadfi και τον Chakib Akrouh (Ibid). Ενώ, στις 9 Σεπτεμβρίου συναντήθηκε με τον Laachraoui και τον Mohamed Belkaid. Στο τελευταίο ταξίδι του Abdeslam στη Βουδαπέστη ήρθε σε επαφή με άλλους τρεις τρομοκράτες, τον Sami Amimour, τον Ismaël Omar Mostefaï, και τον Foued (Ibid).

Το δίκτυο Zerkani ευθύνεται για την πραγματοποίηση των επιθέσεων στο Παρίσι και τις Βρυξέλλες. Την εποπτεία ωστόσο και την άμεση διαχείριση των επιθέσεων την είχε ο Abdelhamid Abaaoud, ο οποίος είχε δημιουργήσει εντός του δικτύου Zerkani, το δίκτυο Παρισίων και Βρυξελλών.

Ειδικότερα, αφού έγινε επεξεργασία της βάσης δεδομένων των Emma Webb και Rupert Sutton, διαμορφώθηκαν ο πίνακας 2 και το γράφημα I.1 στο Παράρτημα I. Στον πίνακα 2 παρουσιάζονται αναλυτικά οι ρόλοι που έπαιξαν οι τρομοκράτες του δικτύου, ενώ στο γράφημα I.1 απεικονίζεται η μορφή του τρομοκρατικού δικτύου. Αρχικά, αφού έγινε επεξεργασία των στοιχείων στο υπολογιστικό σύστημα “Gephi” το άτομο που είχε το πιο κεντρικό ρόλο στην οργάνωση ήταν ο Abdelhamid Abaaoud, όντας άμεσα συνδεδεμένος με το 94% (degree centrality) των μελών του δικτύου. Ενώ, τα αμέσως επόμενα πρόσωπα που ακολουθούν σε σημασία εν προκειμένω είναι οι Salah και Ibrahim Abdeslam, όντας συνδεδεμένοι με το 73% των μελών (Webb & Sutton 2016:8-13).

Πράγματι, ο Abdelhamid Abaaoud είχε αναλάβει τον κεντρικό ρόλο του συντονισμού του δικτύου, καθώς και των επιθέσεων στο Παρίσι το 2015. Από το γράφημα I.1 επίσης συνάγεται πως ο Abdelhamid Abaaoud βρισκόταν σε άμεση επαφή με ηγετικά μέλη του δικτύου Zerkani και του Ισλαμικού κράτους, όπως ήταν ο Khalid Zerkani. Σε επαφή βρισκόταν επίσης και με στελέχη της υπηρεσίας προπαγάνδας του ISIS, όπως ήταν ο Amr al-Absi, λαμβάνοντας επί της ουσίας από

εκείνον εντολές (Llono 2016:7, Webb & Sutton 2016:8-13). Άμεση ήταν, από ότι εκ των ανωτέρω συνάγεται, η σχέση του με τον Reda Kriket και τον Mohammed Attar, οι οποίοι είχαν συντονιστικό ρόλο στην οργάνωση των επιθέσεων στο Παρίσι και τις Βρυξέλλες (Ibid).

Όσον αφορά στα υπόλοιπα μέλη του δικτύου, οι περισσότεροι δρούσαν ως βομβιστές αυτοκτονίας. Ωστόσο, υπήρχαν και μέλη που είχαν αναλάβει την κατασκευή ή αγορά όπλων και εκρηκτικών, καθώς και την επιμέλεια του εφοδιασμού-logistics. Για παράδειγμα, ο Laachraoui είχε κατασκευάσει τα εκρηκτικά και για τις δύο επιθέσεις. Ο Salah Abdeslam είχε αναλάβει διπλό ρόλο, λειτουργώντας ως συνδετικός κρίκος ανάμεσα στα δίκτυα των Παρισίων και των Βρυξελλών (Cragin, 2017:8), αλλά και ως υπεύθυνος μαζί με τον Mohamed Abrini στο πλαίσιο των logistics των δύο επιθέσεων σε Παρίσι και Βρυξέλλες (Cragin 2017:8, Spagna 2018:31).

Τα μέλη του δικτύου των Βρυξελλών επίσης είχαν συμμετάσχει ενεργά στην υποστήριξη σε θέματα οργάνωσης στην επίθεση στο Παρίσι του Νοεμβρίου 2015. Αντιθέτως, τα μέλη του δικτύου των Παρισίων ουδόλως συμμετείχαν στην προετοιμασία και οργάνωση του χτυπήματος στις Βρυξέλλες (Webb & Sutton 2016:8-13).

Θα πρέπει επίσης να τονιστεί πως το δίκτυο των Παρισίων και Βρυξελλών χαρακτηρίζεται από μεγάλη συνοχή, λόγω των συγγενικών ή φιλικών σχέσεων μεταξύ των μελών, όντας στενά συνδεδεμένοι από την παιδική τους ηλικία.

Τέλος, βασικό μέσο επικοινωνίας μεταξύ των μελών του δικτύου ήταν το διαδίκτυο και κυρίως τα κοινωνικά δίκτυα, όπως το Tweeter, το Facebook και το youtube, όπου και έλαβε χώρα η ριζοσπαστικοποίηση/εξτρεμισμός και η στρατολόγηση νέων μελών. Από τις αρχές του 2016 ξεκίνησαν να χρησιμοποιούν το Dark Web και το κοινωνικό δίκτυο Telegram (Prucha, 2016).

Ειδικότερα, το δίκτυο Telegram έχει χρησιμοποιηθεί στο παρελθόν για τη δημοσίευση των επίσημων βίντεο του ISIS, καθώς προσφέρει ένα προστατευμένο και κωδικοποιημένο περιβάλλον. Τέλος, το συγκεκριμένο κοινωνικό δίκτυο είχε χρησιμοποιηθεί για την οργάνωση των τρομοκρατικών οργανώσεων στο Παρίσι και τις Βρυξέλλες, για την επικοινωνία μεταξύ των τρομοκρατών και για την αγορά όπλων και πλαστών εγγράφων (Fogarty 2016, Mathias 2016:129, Prucha 2016, Weimann 2016).

Κεφάλαιο 4 : Διεθνές δίκαιο και τρομοκρατία

Στόχος του παρόντος κεφαλαίου είναι η καταγραφή της εξέλιξης του διεθνούς δικαίου όσον αφορά στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Πιο αναλυτικά, καταγράφονται οι διεθνείς συμβάσεις που έχουν υπογραφεί στο πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών, του Συμβουλίου της Ευρώπης και της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Όλες οι συμβάσεις και οι αποφάσεις που αναπτύσσονται κατωτέρω δεσμεύουν τη Γαλλία και το Βέλγιο και αποτελούν χρήσιμα εργαλεία για την εθνική αντιτρομοκρατική πολιτική και τη δημιουργία συνεργασιών με τρίτες χώρες στον τομέα της ανταλλαγής πληροφοριών, της έκδοσης τρομοκρατών, της αντιμετώπισης του οργανωμένου εγκλήματος, του παράνομου εμπορίου όπλων (συμβατικών και μαζικής καταστροφής), καθώς και της προστασίας των αερομεταφορών και των διπλωματών.

4.1 Διεθνής κοινότητα και Κοινωνία των Εθνών

Όπως αναπτύχθηκε ανωτέρω η υιοθέτηση ενός και μόνο ορισμού για την τρομοκρατία συνιστά ένα δυσχερές έργο. Παρ' όλα αυτά, ήδη από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα η διεθνής κοινότητα είχε ξεκινήσει τις προσπάθειες προς μια διεθνή συνεργασία για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας και για τη δημιουργία ενός αμοιβαία σεβαστού νομικού πλαισίου κανόνων σχετικώς.

Το κύμα των αναρχικών εκείνη την περίοδο, με βάση και τον Rapoport, είχε δημιουργήσει σημαντικά ζητήματα για την εσωτερική ασφάλεια των κρατών στις χώρες της Δύσης (Mathieu, 2005). Κατά την τελευταία δεκαετία του 19^{ου} αιώνα είχαν βρει το θάνατο 60 άτομα, ενώ άλλοι 200 είχαν τραυματιστεί από τις τρομοκρατικές επιθέσεις των αναρχικών (Ibid). Μόνο στο Παρίσι από το 1892 έως το 1894 είχαν πραγματοποιήσει 11 βομβιστικές επιθέσεις και είχαν βρει το θάνατο 9 άτομα (Ibid). Μετά από τις βομβιστικές επιθέσεις στη Βαρκελώνη και στο Παρίσι και τις φήμες για απόπειρα δολοφονίας του Αυτοκράτορα Γουλιέλμου του δεύτερου και του Καγκελάρου Caprivi της Αγίας Γερμανικής Αυτοκρατορίας έγιναν ορισμένες άκαρπες προσπάθειες συνεργασίας στο επίπεδο της αστυνομίας ανάμεσα στη Γερμανία, την Αγγλία και την Αυστρία (Ibid).

Στις 10 Σεπτεμβρίου 1898 ο Ιταλός αναρχικός Luigi Lucheni δολοφόνησε την Αυτοκράτειρα της Αυστρίας Ελισάβετ (Ibid). Λίγες εβδομάδες μετά, στις 29 Σεπτεμβρίου, η ιταλική κυβέρνηση κάλεσε τις ευρωπαϊκές κυβερνήσεις να παρευρεθούν στη Ρώμη στο πρώτο Διεθνές Συνέδριο Ρώμης με τίτλο “Social Defence

Against Anarchists” (Ibid). Το συνέδριο διήρκησε ένα μήνα (24 Νοεμβρίου με 21 Δεκεμβρίου 1898) και συμμετείχαν σε αυτό 54 αντιπροσωπείες από 21 χώρες, ανάμεσα στις οποίες ήταν οι μεγάλες δυνάμεις της εποχής (Αυστροουγγαρία, Μ. Βρετανία, Γερμανική Αυτοκρατορία, Γαλλία) (Ibid). Στο τέλος του Συνεδρίου όλες οι συμμετέχουσες χώρες πλην της Μ. Βρετανίας υπέγραψαν Πρωτόκολλο συνεργασίας (Ibid).

Το Πρωτόκολλο όριζε την αναρχία ως «την πράξη εκείνη που έχει ως στόχο την καταστροφή της κοινωνικής οργάνωσης μέσω βίαιων μέσων (*PRO, FO 45/784*) (Ibid). Επίσης, με το Πρωτόκολλο έγινε σεβαστή και εφαρμοστέα από τα συμμετέχοντα κράτη νομοθεσία, η οποία απαγόρευε την παράνομη κατοχή και χρήση εκρηκτικών, τη συμμετοχή σε οργανώσεις αναρχικών, την αναρχική προπαγάνδα και την υποστήριξη των αναρχικών με οποιονδήποτε τρόπο. Επίσης, όριζε τη στενή παρακολούθηση των αναρχικών από τις κατά τόπους αστυνομικές αρχές, τη δημιουργία εξειδικευμένων υπηρεσιών παρακολούθησης και στην οργάνωση ενός συστήματος ανταλλαγής πληροφοριών ανάμεσα στα συμβαλλόμενα μέρη του Συνεδρίου (Ibid).

Ακολούθως, η δολοφονία του Αμερικανού Προέδρου McKinley από αναρχικό τον Σεπτέμβριο του 1901 οδήγησε για άλλη μια φορά στη σύγκλιση διεθνούς συνεδρίου για τη συνεργασία των κρατών (Ibid). Το συνέδριο έλαβε χώρα τον Μάρτιο του 1904 στην Αγία Πετρούπολη, με τη συμμετοχή 10 χωρών (Ibid). Τα συμβαλλόμενα μέρη υπέγραψαν ένα μυστικό Πρωτόκολλο για τον «Διεθνή Πόλεμο κατά της Αναρχίας» (Ibid). Οι χώρες που συμμετείχαν ήταν λιγότερες αυτή τη φορά, ανάμεσά τους ήταν η Γερμανία, η Αυστροουγγαρία και η Δανία (Ibid). Μετά τη λήξη του Συνεδρίου το τελικό κείμενο υπεγράφη και από άλλες χώρες, όπως η Πορτογαλία και η Ισπανία, ενώ η Μ. Βρετανία και η Γαλλία, αν και δεν το υπέγραψαν, συμφώνησαν όμως για τη συνεισφορά τους στον αγώνα κατά της αναρχίας (Ibid).

Η προσπάθεια κωδικοποίησης κανόνων δικαίου για τη διάκριση και την προστασία των εμπολέμων και των αμάχων εν καιρώ πολέμου είχε πάρει σάρκα και οστά ήδη από τις προσπάθειες του Henry Dunant και τις τραγικές απώλειες μετά τη μάχη στο Σολφερίνο των Αυστριακών με τα γαλλοιταλικά στρατεύματα το 1859 (Γάγγας, 2009). Αποτέλεσμα των προσπαθειών του ήταν η Συνθήκη της Γενεύης του 1864, η οποία όριζε τους κανόνες για την προστασία της ανθρώπινης ύπαρξης κατά τη διάρκεια μίας μάχης (Ibid). Τούτων ακολούθησαν και οι Διακηρύξεις της Αγίας Πετρούπολης και των Βρυξελλών το 1868 και το 1874 αντίστοιχα (Ibid). Τη

μεγαλύτερη συνεισφορά ωστόσο στο Δίκαιο των Ενόπλων Συγκρούσεων έκαναν οι Διασκέψεις Ειρήνης της Χάγης του 1899 και 1907 (Ibid). Οι παραπάνω συνθήκες στηρίζονταν στην Αρχή της Διάκρισης, στην Αρχή του Ανθρωπισμού, στην Αρχή της Αναλογικότητας και στην Αρχή της Επιτακτικής Στρατιωτικής Ανάγκης (Ibid). Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να τονιστεί ότι οι τρομοκράτες, λόγω της μη τήρησης των αυστηρών ομολογουμένων κανόνων των Συνθηκών της Χάγης, δεν μπορούν να ενταχθούν στις διατάξεις των ανωτέρω συνθηκών (Ibid).

Μετά τη δολοφονία του Βασιλιά Αλέξανδρου στις 9 Οκτωβρίου 1934 στη Γιουγκοσλαβία, καθώς και του Λουδοβίκου Μπάρτοου, του Γάλλου υπ. Εξ., υπεβλήθη αίτημα στην Κοινωνία των Εθνών για διεξαγωγή σχετικής έρευνας (Schmid 2011:91). Η απάντηση της Κοινωνίας των Εθνών, ωστόσο, δεν άφηγε πολλά περιθώρια κινήσεων: «The rules of international law concerning the repression of terrorist activity are not at present sufficiently precise to guarantee efficiently international co-operation in this matter».

Πάρα ταύτα, το Συμβούλιο Ασφαλείας της ΚτΕ αποφάσισε τη σύσταση επιτροπής εμπειρογνομόνων με στόχο τη δημιουργία ενός αρχικού κειμένου για την υπογραφή Διεθνούς Σύμβασης (Schmid 2011:50). Αποτέλεσμα της κίνησης αυτής ήταν η Σύμβαση του 1937 «Convention for the Prevention and Punishment of Terrorism» χωρίς επιτυχία και πάλι ωστόσο διότι υπεγράφη μόνο από την Ινδία και δεν τέθηκε ποτέ σε εφαρμογή (Convention for the Prevention and Punishment of Terrorism, 1938, Schmid 2011:50)

Η Σύμβαση όριζε τις πράξεις της τρομοκρατίας ως «Εγκληματικές πράξεις οι οποίες στρέφονται κατά του κράτους με στόχο τη δημιουργία ενός καθεστώτος τρομοκρατίας στο μυαλό συγκεκριμένων ατόμων, κοινωνικών ομάδων ή ολόκληρης της κοινωνίας» (Ibid).

Η Σύμβαση ποινικοποιούσε συγκεκριμένες πράξεις και είχε ως στόχο την εξασφάλιση του τρόπου για την έκδοση και τη δίωξη των ατόμων που θα τις διέπρατταν τις πράξεις αυτές. Μάλιστα, όριζε ότι τα συμβαλλόμενα μέρη θα ήταν υποχρεωμένα να χρησιμοποιήσουν όλες τις δυνατές μεθόδους στο πλαίσιο της ειρηνικής διαπραγμάτευσης κατά τη διάρκεια μίας τρομοκρατικής επίθεσης, ενώ σε περίπτωση αδυναμίας επίλυσης θα παρέπεμπε την υπόθεση στο Συμβούλιο Ασφαλείας της Κοινωνίας των Εθνών. Η χρήση βίας ωστόσο δεν επιτρεπόταν σε καμία περίπτωση. Τέλος, η σύμβαση υπεγράφη από 24 κράτη, ωστόσο επικυρώθηκε μόλις από ένα, την Ινδία που βρισκόταν υπό τη βρετανική διοίκηση (Ibid).

4.2 Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών

Ακολούθησαν οι τέσσερις Συμβάσεις της Γενεύης του 1949, καθώς και τα Πρωτόκολλα του 1977. Στον απόηχο του Δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου, με την Ευρώπη να χαρακτηρίζεται από απουσία εσωτερικής συνοχής, η διεθνής κοινότητα αναζητούσε ένα κείμενο διεθνώς σεβαστό που θα προστατεύει τα θύματα του πολέμου. Την πρωτοβουλία έλαβε η Διεθνής Επιτροπή του Ερυθρού Σταυρού συγκαλώντας διπλωματική διάσκεψη το 1949 με σκοπό την αναθεώρηση του υπάρχοντος δικαίου. Οι πρώτες δύο Συμβάσεις αναφέρουν τις διατάξεις «για τη βελτίωση των συνθηκών μεταχείρισης ασθενών και τραυματιών στο πεδίο της μάχης και τη θάλασσα». Η Τρίτη Σύμβαση ορίζει «το καθεστώς των αιχμαλώτων πολέμου», ενώ η Τέταρτη αφορά στην «Προστασία των αμάχων κατά τη διάρκεια του πολέμου».

Από τις τέσσερις Συμβάσεις αυτή που αναφέρεται ρητώς στην τρομοκρατία είναι η Τέταρτη Σύμβαση. Πιο συγκεκριμένα στο άρθρο 33 γίνεται και η μοναδική μνεία σε όλη τη Σύμβαση στην τρομοκρατία. Σύμφωνα με το συγκεκριμένο άρθρο τα προστατευόμενα από τη Σύμβαση μέρη θα πρέπει να είναι προστατευμένα από πράξεις τρομοκρατίας (*Art 33 of the Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War of 12 August 1949, 75 UNTS 287, Fourth Geneva Convention*) Με αυτόν τον τρόπο η Σύμβαση προστατεύει τους αμάχους από παράνομες πράξεις όπως βασανιστήρια, ομηρία, καταστροφή περιουσιών κτλ.. Κατά τον ίδιο τρόπο, χωρίς να το λέει ξεκάθαρα το άρθρο, προστατεύονται και οι ένοπλοι από πράξεις τρομοκρατίας, με βάση και τις Αρχές της Αναλογικότητας και του Ανθρωπισμού αναφορά προς το άρθρο 3, κοινό και για τις τέσσερις Συμβάσεις (*Article 3 common to the Geneva Conventions applies in “the case of an armed conflict not of an international character occurring in the territory of one of the High Contracting Parties”*).

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να ειπωθεί ότι λόγω της εξέλιξης της τεχνολογίας των όπλων, καθώς και της μορφής του Πολέμου μετά τον δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, με τα απελευθερωτικά κινήματα να βρίσκονται σε πλήρη ανάπτυξη, διεκδικώντας την απελευθέρωση από τον αποικιοκρατικό ζυγό, η διεθνής πραγματικότητα βίωσε νέες μορφές πολέμου, άγνωστες για το διεθνές δίκαιο και την μέχρι τότε επιστήμη των διεθνών σχέσεων. Γι' αυτό τον λόγο, υιοθετήθηκαν δύο νέα επιπρόσθετα Πρωτόκολλα των αρχικών τεσσάρων Συμβάσεων της Γενεύης του 1949 που είχαν ως στόχο την όσο το δυνατό μεγαλύτερη κάλυψη των νέων αυτών μορφών

πολέμου. Το Πρόσθετο Πρωτόκολλο I περιλαμβάνει κανόνες που καλύπτουν «διεθνείς ένοπλες συγκρούσεις», ενώ το Πρόσθετο Πρωτόκολλο II, περιλαμβάνει κανόνες που ρυθμίζουν ζητήματα «μη διεθνών ενόπλων συγκρούσεων».

Αρχικά, το Πρόσθετο Πρωτόκολλο I του 1977 αναφέρει στο άρθρο 37 ότι απαγορεύεται η χρήση όπλων ή μεθόδων τα οποία μπορεί να προκαλέσουν μη αναγκαίους τραυματισμούς (Protocols additional to the Geneva conventions of 12 August 1949 1977:28). Όπως επίσης, δεν θα πρέπει να χρησιμοποιούνται μέθοδοι κατά τη διάρκεια των συγκρούσεων που να μην ξεχωρίζουν τους στρατιωτικούς από τους αστικούς στόχους, ενώ θα πρέπει και να είναι όσο το δυνατό περιορισμένη η ζημιά στους αστικούς στόχους, δηλαδή στους αμάχους (Ibid). Ακόμη, απαγορεύεται το πλήγμα αστικών περιοχών ή περιοχών που έχουν χαρακτηριστεί ως προστατευόμενες περιοχές έχοντας ως στόχο το πλήγμα στο ηθικό του αντίπαλου στρατεύματος (Ibid). Επίσης, σύμφωνα με το άρθρο 147 της Τέταρτης Σύμβασης της Γενεύης και του άρθρου 85 του Πρωτοκόλλου I θεωρούνται ως εγκλήματα πολέμου οι παραβιάσεις των κανόνων και των αρχών που έχουν ως αποτέλεσμα τον θάνατο ή τον σοβαρό τραυματισμό των αμάχων (Ibid:63-64). Στις περιπτώσεις που ένας δράστης έχει κατηγορηθεί με εγκλήματα πολέμου θα υπαχθεί στη δικαιοδοσία του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου, σε άλλη περίπτωση υπάγεται στα τοπικά/εθνικά δικαστήρια.

Στο Πρόσθετο Πρωτόκολλο II του 1977, γίνεται εκτενής αναφορά στην τρομοκρατία. Πιο συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 4 απαγορεύονται πράξεις τρομοκρατίας σε οποιοδήποτε χρόνο και τόπο (Ibid:91). Επίσης, το άρθρο 13, ενισχύοντας το άρθρο 51 του Πρωτοκόλλου I, επεκτείνει την εφαρμογή της απαγόρευσης της διασποράς του φόβου από τον άμαχο πληθυσμό στο πεδίο της μάχης (Ibid:97).

Είναι σημαντικό επίσης να ειπωθεί ότι στις περιπτώσεις που το καθεστώς των αιχμαλώτων πολέμου δεν είναι δυνατόν να διευκρινισθεί ή αν δεν μπορεί να ενταχθεί στην κατηγορία αυτή, τότε ορίζεται ειδικό δικαστήριο με βάση το άρθρο 5 της τρίτης Σύμβασης της Γενεύης για να αποφασίσει σχετικά (Geneva convention relative to the treatment of prisoners of war of 12 August 1949).

Επιπλέον, τα δύο Πρόσθετα Πρωτόκολλα κρίνονται ιδιαιτέρως σημαντικά καθώς προσφέρουν έναν ορισμό για την Πράξη της Τρομοκρατίας, απαγορεύοντας παράλληλα την άσκηση των πράξεων αυτών εις βάρος του άμαχου πληθυσμού. Πιο

συγκεκριμένα σύμφωνα με το άρθρο 51 παρ. 2 (Πρωτόκολλο Ι) και το άρθρο 13 παρ. 2 (Πρωτόκολλο ΙΙ):

The civilian population as such, as well as individual civilians, shall not be the object of attack. Acts of threats of violence the primary purpose of which is to spread terror among the civilian population are prohibited.

Οι τρομοκράτες στο τρίτο Κύμα της «Νέας Αριστεράς», κατά τις δεκαετίες 1970 και 1980 έφεραν στο προσκήνιο νέες μεθόδους με κυρίαρχες τις αεροπειρατείες. Καθώς η διεθνής κοινότητα ήταν ανέτοιμη για την προστασία της αεροπλοΐας διεθνώς μια σειρά από διεθνείς συμβάσεις υπογράφηκαν από τη δεκαετία του 1960 έως και του 1990. Ωστόσο, σε καμία από αυτές δεν θα ορισθεί τι είναι τρομοκρατία (Schmid 2012).

Ακολούθησε, το 2005 η διατύπωση από τον Κόφι Ανάν ως Γενικό Γραμματέα των Ηνωμένων Εθνών στη Διάσκεψη Κορυφής της Μαδρίτης για τη Δημοκρατία, την τρομοκρατία και την Ασφάλεια ενός άτυπου ορισμού για την τρομοκρατία (United Nations – UN, 2005): *Τρομοκρατία αποτελεί οποιαδήποτε πράξη αποσκοπεί την πρόκληση θανάτου ή σοβαρής σωματικής βλάβης σε πολίτες ή άμαχους, στοχεύοντας τον εκφοβισμό ενός πληθυσμού ή τον εξαναγκασμό μίας κυβέρνησης ή ενός διεθνούς οργανισμού να προβεί ή να αποφύγει την υλοποίηση μίας συγκεκριμένης πράξης.*

Συμπληρωματικά, η υπόθεση του Διεθνούς Ποινικού Δικαστηρίου «Prosecutor v Galić» το 2003 προσέφερε έναν ορισμό της τρομοκρατίας ορίζοντάς το ως: *το έγκλημα πολέμου με σκοπό τη διασπορά του τρόμου ανάμεσα σε άμαχους/πολίτες* (Chenoweth et al. 2019:42-43). Εν προκειμένω, ο τρόμος προκλήθηκε μέσω του τουφεκισμού και του βομβαρδισμού αμάχων στη πόλη του Σαράγεβο, λαμβάνοντας υπόψιν ο δικαστής την επιλογή της ώρας, αλλά και της διάρκειας των επιθέσεων (Ibid).

Ακολούθως, η απόφαση του Ειδικού Δικαστηρίου του Λιβάνου, όπως δημοσιεύθηκε τον Αύγουστο του 2020, σχετικά με τους καταδικασθέντες Salim Jamil Ayyash, Hassan Habib Merhi, Hussein Hassan Oneissi, Assad Hassan Sabra για τη δολοφονία του Πρωθυπουργού του Λιβάνου Rafic Hariri, προσφέρει έναν ορισμό για την πράξη της τρομοκρατίας. Ειδικότερα, σύμφωνα με την απόφαση, η τρομοκρατική πράξη με τη χρήση εκρηκτικού μηχανισμού λαμβάνει χώρα όταν (Ayyash Judgment Summary, para. 431): *ένα άτομο κάνει χρήση ενός εκρηκτικού μηχανισμού ικανού να αποτελέσει δημόσιο κίνδυνο, όταν γνωρίζει πως η πράξη αυτή με τον εκρηκτικό*

μηχανισμό θα προκαλέσει τον δημόσιο κίνδυνο, αποσκοπώντας στη πρόκληση ενός καθεστώτος τρόμου.

4.2.1 Διεθνείς συμβάσεις κατά της τρομοκρατίας (1963 – 2005).

1. Σύμβαση περί παραβάσεων και άλλων τινών πράξεων τελούμενων επί αεροσκαφών (1963)

Η Πρώτη σύμβαση που εξυπηρετούσε τον ανωτέρω σκοπό ήταν η Σύμβαση του Τόκιο του 1963 με τίτλο «Περί παραβάσεων και άλλων τινών πράξεων τελούμενων επί αεροσκαφών» (Higgins & Flory 1997:24). Η Σύμβαση είχε ως στόχο την αντιμετώπιση τρομοκρατικών επιθέσεων κατά τη διάρκεια των πτήσεων (Ibid:49-50). Αρχικά, ποινικοποίησε όλες τις πράξεις που στρέφονται κατά της ασφάλειας της αεροπλοΐας (Elagab & Elagab 2007:407-414, Higgins & Flory 1997:24). Επίσης, έδωσε λύση στην ευθύνη του κάθε συμβαλλόμενου κράτους με βάση την εθνικότητα του αεροσκάφους, του δράστη και το έδαφος που εκτυλίσσεται η τρομοκρατική πράξη (Ibid).

Ακόμη, αποδόθηκαν ασυλίες στους κυβερνήτες του αεροπλάνου. Το σημαντικότερο ζήτημα που καθυστέρησε την επικύρωση της Σύμβασης έως το 1969 ήταν οι διατάξεις του άρθρου 4, βάση του οποίου ένα συμβαλλόμενο κράτος μπορεί να παρέμβει με βάση την ποινική του δικαιοδοσία, εκτός του κράτους σημαίας, εφόσον η αεροπειρατεία έχει αποτελέσματα στην επικράτεια του συγκεκριμένου κράτους, έχει πραγματοποιηθεί από ή εναντίον πολίτη του κράτους αυτού, έχει αποτελέσματα στη δημόσια ασφάλεια της χώρας, έχει παραβιάσει τους κανόνες αεροπλοΐας στον εναέριο χώρο του κράτους αυτού, ή εφόσον η άσκηση της δικαιοδοσίας είναι αναγκαία για τη διασφάλιση της τήρησης των διατάξεων πολυμερών διεθνών συμβάσεων με τις οποίες είναι συμβαλλόμενο μέρος το συγκεκριμένο κράτος (Ibid). Σήμερα η Σύμβαση έχει υπογραφεί και επικυρωθεί από 148 κράτη, ισχύοντας επομένως ως διεθνής νόμος (Ibid).

2. Σύμβαση της Χάγης δια την καταστολήν της παρανόμου καταλήψεως αεροσκαφών (1970)

Ένα χρόνο μετά την επικύρωση της Σύμβασης του Τόκιο, υπεγράφη η Σύμβαση της Χάγης (1970) «δια την καταστολήν της παρανόμου καταλήψεως αεροσκαφών» από 148 κράτη συνολικά. Αρχικά, στο άρθρο 1 όριζε την Αεροπειρατεία ως μια παράνομη πράξη, η οποία ασκείται με την χρήση ισχύος ή την απειλή ή οποιαδήποτε άλλη μορφή εκφοβισμού ή ελέγχου του αεροπλάνου. Στο

άρθρο 2 υποχρεώνει όλα τα συμβαλλόμενα μέρη να ποινικοποιήσουν τις πράξεις αυτές και να επιβάλλουν στους δράστες ιδιαίτερα αυστηρές ποινές (Elegab & Elegab 2007:414-419).

Το άρθρο 3 έχει σημασία καθώς καθόρισε τις προϋποθέσεις κατά τις οποίες θεωρείται πως ένα αεροπλάνο βρίσκεται σε καθεστώς αεροπειρατείας. Το αεροπλάνο θα πρέπει να έχει ενεργοποιήσει τις μηχανές και να κατευθύνεται προς απογείωση, να βρίσκεται εν πτήση ή να έχει προσγειωθεί. Έχει ιδιαίτερη σημασία το συγκεκριμένο άρθρο καθώς θέτει περιορισμούς στην εφαρμογή της Σύμβασης αποκλείοντας τις πτήσεις κρατικών αεροσκαφών και τις εσωτερικές πτήσεις, εκτός εάν εμπλέκεται καθ' οιονδήποτε τρόπο τρίτο κράτος (Ibid).

Το άρθρο 4 αναφέρει ότι είναι στη δικαιοδοσία του κράτους να επέμβει σε περίπτωση που θίγεται η εσωτερική του ασφάλεια ή οι κανόνες ασφαλείας της αεροπλοΐας. Εξομοίωσε επίσης τη δικαιοδοσία του κράτους σημαίας, με εκείνη του κράτους στο οποίο προσγειώνεται το αεροσκάφος που βρίσκεται σε καθεστώς αεροπειρατείας και του κράτους του οποίου θίγονται τα εμπορικά του συμφέροντα. Εδώ θίγεται το ζήτημα της οικουμενικότητας της σύμβασης λόγω της υποχρέωσης όλων των συμβαλλόμενων μερών να παρέμβουν εφόσον θίγονται συμφέροντά τους, λόγω της βαρύτητας των αδικημάτων (Βαμβούκος 1991:129, Elegab & Elegab 2007:414-419).

Το άρθρο 6 αναφέρει την υποχρέωση του συμβαλλόμενου κράτους, στην επικράτεια του οποίου βρίσκεται ο δράστης, να τον συλλάβει ή να λάβει μέτρα για την παραμονή του στη χώρα μέχρι την έναρξη της δίκης του ή την έκδοσή του, προσφέρει ωστόσο το δικαίωμα στον δράστη να επικοινωνήσει με τις προξενικές αρχές της χώρας του (Elegab & Elegab 2007:414-419).

Το άρθρο 7 καθιέρωσε την Αρχή της Έκδοσης ή της Δίωξης, λαμβάνοντας τη διάσταση του *aut dedere aut judicare*, δηλαδή την υποχρέωση της λήψης μέτρων είτε για την έκδοση, είτε για τη δίωξη του δράστη, αφήνοντας την επιλογή εκ των δύο ωστόσο στη διακριτική ευχέρεια του κράτος (Βαμβούκος 1991:128, Elegab & Elegab 2007:414-419).

Τέλος, με βάση το άρθρο 11 ο Διεθνής Οργανισμός Πολιτικής Αεροπορίας (ICAO) θα πρέπει να ενημερώνεται για την εξέλιξη της τρομοκρατικής επίθεσης, τον τρόπο αντιμετώπισης και την εκδίκαση ή την έκδοση του δράστη (Elegab & Elegab 2007:414-419).

3. Σύμβαση του Μόντρεαλ δια την καταστολήν παρανόμων πράξεων κατά της ασφάλειας της πολιτικής αεροπορίας - Πρωτόκολλο του Μόντρεαλ δια την καταστολήν παρανόμων πράξεων κατά των αερολιμένων διεθνούς αεροπλοΐας (1971)

Το 1971 υπογράφηκαν η Σύμβαση του Μόντρεαλ «δια την Καταστολήν Παρανόμων Πράξεων κατά της Ασφάλειας της Πολιτικής Αεροπορίας» και το Πρωτόκολλο του Μόντρεαλ «δια την Καταστολήν Παρανόμων Πράξεων κατά των Αερολιμένων Διεθνούς Αεροπλοΐας» (Elegab & Elegab 2007:419-424).

Η Σύμβαση του Μόντρεαλ προσπάθησε να καλύψει τα κενά των προηγούμενων Συμβάσεων επεκτείνοντας την έννοια της τρομοκρατίας και ποινικοποιώντας την προετοιμασία της πράξης. Επίσης, ενέταξε στο καθεστώς της τρομοκρατίας την επίθεση στο έδαφος και τις εγκαταστάσεις του αερολιμένα, ενώ και στο ίδιο το αεροπλάνο αυξήθηκε η περίοδος που θεωρείται εν λειτουργία ακόμα και 24ώρες μετά την προσγείωσή του (Ibid).

Επίσης, ποινικοποιήθηκε η διασπορά ψευδών πληροφοριών που θα μπορούσαν να επηρεάσουν την ασφάλεια της πτήσης. Ως ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο καταγράφεται και η έννοια της τρομοκρατικής επίθεσης στις εσωτερικές πτήσεις στις περιπτώσεις που με οποιονδήποτε τρόπο εμπλέκονται τρίτα κράτη. Τέλος, τονίζεται η σημασία της συνεργασίας και της ανταλλαγής πληροφοριών, ενώ ορίζει το Διεθνές Δικαστήριο ως το όργανο επίλυσης διαφορών στις περιπτώσεις διαφωνίας μεταξύ των συμβαλλομένων κρατών (Ibid).

Το Πρωτόκολλο του Μόντρεαλ έχει συμπληρωματικό χαρακτήρα ως προς τη Σύμβαση, προσθέτοντας ότι ως τρομοκρατική επίθεση θεωρείται (ibid): *η πρόκληση καταστροφών ή ζημιών σε αεροδρόμιο ή σε αεροσκάφος, όπως επίσης και οι πράξεις βίας κατά ατόμων στον χώρο του αεροδρομίου ή μέσα σε αεροσκάφος.*

4. Σύμβασης της Νέας Υόρκης Περί της Πρόληψης και της Τιμωρίας Εγκλημάτων κατά Διεθνώς Προστατευόμενων Προσώπων (1973)

Κατά την περίοδο 1968 με 1983 οι τρομοκρατικές επιθέσεις με θύματα διπλωμάτες είχαν ανέλθει σε 3304 περιστατικά (Nahlík, 1990:325). Ως αποτέλεσμα της αύξησης των τρομοκρατικών επιθέσεων την περίοδο εκείνη ήταν η υπογραφή της Σύμβασης της Νέας Υόρκης το 1973 «Περί της Πρόληψης και της Τιμωρίας Εγκλημάτων κατά Διεθνώς Προστατευόμενων Προσώπων, συμπεριλαμβανομένων Διπλωματικών Υπαλλήλων» (Ibid). Η Σύμβαση με βάση το άρθρο 1 καλύπτει *Rationae Personae* Αρχηγούς Κρατών, Πρωθυπουργούς, Υπουργούς Εξωτερικών, τα

μέλη των οικογενειών τους, διπλωματικούς αντιπροσώπους, καθώς και αξιωματούχους Κρατών, Διεθνών Οργανισμών (Elegab & Elegab 2007:427-433). Η σύμβαση προσδιορίζει την τρομοκρατική πράξη ως: *την απόπειρα ή την πραγματοποίηση δολοφονίας, απαγωγής, ή άλλης πράξης που στρέφεται κατά ατόμων, ή της περιουσίας αυτών, που βρίσκονται υπό καθεστώς διεθνούς προστασίας* (Ibid).

Τα συμβαλλόμενα κράτη εμπλέκονται και επεμβαίνουν για τη λήψη προληπτικών και κατασταλτικών μέτρων στις περιπτώσεις που ο δράστης έχει την υπηκοότητα του κράτους αυτού, ή αν το προστατευόμενο άτομο έχει την υπηκοότητα του εν λόγω κράτους ή αν η πράξη λαμβάνει χώρα στην επικράτειά του ή σε πλοίο ή αεροσκάφος νηολογημένο σε αυτό (Ibid).

Η Σύμβαση επίσης υποχρεώνει τα συμβαλλόμενα μέρη να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα με βάση το εσωτερικό τους δίκαιο για τη διασφάλιση της κράτησης του φερόμενου ως δράστη ή για την έκδοσή του. Η λήψη αυτών των μέτρων θα πρέπει με βάση το άρθρο 6 να κοινοποιείται στα υπόλοιπα εμπλεκόμενα κράτη. Τέλος, σε περίπτωση που δύο ή παραπάνω συμβαλλόμενα κράτη έχουν διαφορές στη αντιμετώπιση του δράστη, μετά την παρέλευση 6 μηνών, μπορούν να επιλύσουν τη διαφορά τους στο Διεθνές Δικαστήριο της Χάγης (Ibid).

5. Διεθνής Σύμβαση Κατά της Σύλληψης Ομήρων (1979)

Η εισβολή Ιρανών φοιτητών στην αμερικανική Πρεσβεία στην Τεχεράνη στις 4 Νοεμβρίου 1979 και η ομηρία των 70 Αμερικανών διπλωματών για 15 μήνες (Polk 2009:139-141) οδήγησε στην υπογραφή σχετικής Διεθνούς Σύμβασης «Κατά της Σύλληψης Ομήρων» (1979). Η Σύμβαση δεν περιοριζόταν στην προστασία των διπλωματών, όπως συνέβαινε με τη σύμβαση του 1973, αλλά επεκτεινόταν σε κάθε πράξη ή απειλή βίας που έχει ως σκοπό να θέσει σε καθεστώς ομηρίας οποιοδήποτε άλλο άτομο ή ομάδες ατόμων (Elegab & Elegab 2007:433-439).

Η Σύμβαση, με βάση το άρθρο 3, εξουσιοδοτεί το κράτος – μέλος, στην επικράτεια του οποίου λαμβάνει χώρα η ομηρία, να παρέμβει για να απελευθερώσει τον όμηρο. Από το άρθρο 4 τα συμβαλλόμενα μέρη της σύμβασης δεσμεύονται να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα για την αποτροπή νέων ομηριών (Ibid). Επίσης, η σύμβαση υποχρεώνει κάθε κράτος – μέλος που εμπλέκεται στην επιχείρηση απελευθέρωσης των ομήρων να προβεί σε ενημέρωση του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ, των υπολοίπων κρατών – μελών, καθώς και των αρμόδιων διεθνών οργανισμών, σχετικά με τις ενέργειές του (Ibid).

Θεωρείται σημαντικό το άρθρο 12, καθώς περιορίζει την εφαρμογή της ανωτέρω σύμβασης με βάση τις Συμβάσεις του 1949 και τα Πρωτόκολλα του 1977 αναφορά προς την προστασία των θυμάτων του πολέμου. Πιο αναλυτικά, με βάση το άρθρο 1 στην παράγραφο 4 του Πρωτοκόλλου του 1977 προστατεύονται οι λαοί που βρίσκονται σε εμπόλεμη κατάσταση και μάχονται για την απελευθέρωσή τους από το καθεστώς της αποικίας ή της κατοχής ή ρατσισμού (Απαρτχάιντ) με στόχο τον αυτοπροσδιορισμό τους (Ibid).

Τέλος, το άρθρο 13 θέτει άλλον ένα περιορισμό στην εφαρμογή της Σύμβασης, καθώς αποκλείει τις περιπτώσεις ομηρίας που λαμβάνουν χώρα εντός ενός μόνο κράτους – μέλους, όταν ο δράστης και οι όμηροι κατέχουν την υπηκοότητα του ίδιου κράτους και στην περίπτωση που ο δράστης εντοπιστεί εντός της επικράτειας του κράτους στο οποίο πραγματοποιήθηκε η τρομοκρατική ενέργεια (Ibid).

Η Σύμβαση για την Ομηρία του 1979 έχει επικυρωθεί και δεσμεύει 176 κράτη μέχρι σήμερα. Συνολικά 19 κράτη δεν έχουν υπογράψει τη Σύμβαση, τα δε πιο σημαντικά κράτη εξ αυτών είναι το Ισραήλ, η Συρία, το Νότιο Σουδάν και η Σομαλία. Η σύμβαση ωστόσο ισχύει ως κανόνας Αναγκαστικού Δικαίου (*Jus Cogens*) για όλα τα κράτη ανεξαρτήτως επικύρωσης (United Nations, 1979).

6. Σύμβαση για τη Φυσική Προστασία των Πυρηνικών Υλικών (1979)

Τον Οκτώβριο του 1979 υπογράφηκε στη Βιέννη η Σύμβαση «για τη Φυσική Προστασία των Πυρηνικών Υλικών», ενώ έξι μήνες μετά επαναλήφθηκε η υπογραφή της στη Νέα Υόρκη (1980). Η Σύμβαση είναι η μοναδική νομικά δεσμευτική σύμβαση για τη φυσική προστασία των Πυρηνικών Υλικών. Έχει ως στόχο την υιοθέτηση μέτρων για την πρόληψη, τον εντοπισμό και την ποινικοποίηση των εγκληματικών πράξεων που σχετίζονται με τη χρήση Πυρηνικών Υλικών (Denza, 2009).

Στο άρθρο 1 προσδιορίζει συγκεκριμένα Πυρηνικά Υλικά και ορίζει την έννοια «Διεθνή Μεταφορά Πυρηνικών». Με βάση το άρθρο 2 η σύμβαση εφαρμόζεται στις περιπτώσεις που τα Πυρηνικά Υλικά χρησιμοποιούνται για ειρηνικούς σκοπούς κατά τη μεταφορά τους εκτός της επικράτειας του κράτους – μέλους (Elegab & Elegab 2007:439-448).

Αν και η σύμβαση δεν εφαρμόζεται στην περίπτωση της ειρηνικής χρήσης των Πυρηνικών Υλικών στο εσωτερικό των κρατών – μελών, είναι υποχρεωμένα εντός της επικράτειάς τους, στα εγγεγραμμένα στη σημαία τους πλοία ή αεροπλάνα ή

κατά τη διάρκεια της αποστολής των Πυρηνικών Υλικών εκτός συνόρων, να λαμβάνονται τα κατάλληλα μέτρα για την ασφαλή μεταφορά τους (Ibid).

Με βάση το άρθρο 4 θεωρείται παράνομη η εξαγωγή ή η εισαγωγή των Πυρηνικών Υλικών από άλλα κράτη ασχέτως αν έχουν υπογράψει τη σύμβαση, εκτός και εάν εξασφαλίζεται η ασφαλής μεταφορά τους (Ibid). Τα κράτη – μέλη που προβαίνουν στη μεταφορά Πυρηνικών Υλικών υποχρεούνται να ενημερώσουν τα υπόλοιπα κράτη – μέλη ή τη Διεθνή Υπηρεσία Ατομικής Ενέργειας στην περίπτωση που μεταφερθούν χωρίς εξουσιοδότηση ή αποτελέσουν προϊόν κλοπής. Επίσης, στο άρθρο 7 ποινικοποιείται οποιαδήποτε απόπειρα ή πράξη της κλοπής ή η χρήση Πυρηνικών Υλικών με σκοπό τον τραυματισμό ή το θάνατο άλλων ατόμων και κάθε κράτος – μέλος υποχρεούται να εισαγάγει τις ανάλογες διατάξεις στο εσωτερικό του δίκαιο (Ibid).

Τον Ιούλιο του 2005 πραγματοποιήθηκε Διπλωματικό Συνέδριο για την ανανέωση και ισχυροποίηση των διατάξεων της Σύμβασης μετονομάζοντάς τη σε «Σύμβαση για τη Φυσική Προστασία των Πυρηνικών Υλικών και των Πυρηνικών Εγκαταστάσεων» (Denza 2009, Ronzitti, 1990). Η νομικά δεσμευτική τροποποίηση της Σύμβασης υποχρεώνει τα συμβαλλόμενα μέρη να προστατεύουν τις Πυρηνικές τους εγκαταστάσεις και τα πυρηνικά υλικά που προορίζονται για ειρηνική χρήση, για αποθήκευση ή για μεταφορά. Επίσης, ενισχύει τη συνεργασία των κρατών – μελών για τον εντοπισμό κλεμμένων πυρηνικών υλικών (Ibid).

Αρχικά, στο άρθρο 1 προστέθηκαν οι ορισμοί των Πυρηνικών Εγκαταστάσεων και της Δολιοφθοράς (Sabotage). Το άρθρο 2 αντικαταστάθηκε από ένα λεπτομερέστερο άρθρο, με βάση το οποίο το κράτος που κατέχει το πυρηνικό υλικό ενέχει την υποχρέωση και την αποκλειστική ευθύνη της συντήρησης και της φύλαξής του, ενώ τονίζει ότι η Σύμβαση δεν δίνει το δικαίωμα να προβούν τα κράτη – μέλη σε παράνομες πράξεις ή σε πράξεις που αντιβαίνουν στις αρχές του Ανθρωπιστικού Δικαίου. Επίσης, στο άρθρο 2^A που προστέθηκε στην τροποποιημένη Σύμβαση εντοπίζεται η περίπτωση της Δολιοφθοράς (Sabotage) και η υποχρέωση των κρατών – μελών να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα για την προστασία των πυρηνικών υλικών. Ακόμη, στο άρθρο 7 περιλήφθηκαν διατάξεις για την ποινικοποίηση της κλοπής και της εκούσιας διαρροής πυρηνικού υλικού ή της πρόκλησης καταστροφών εντός πυρηνικών εγκαταστάσεων (Amendment to Convention on the Physical Protection of Nuclear Material, INFCIRC/274/Rev.1/Mod.1, 9 May 2016).

Με τα άρθρα 11Α και 11Β τροποποιήθηκε η Σύμβαση, ώστε να συμβαδίζει με τη φιλοσοφία των σύγχρονων συμβάσεων, δηλώνοντας στο 11Α ότι κανένα από τα αδικήματα του άρθρου 7 δεν θα πρέπει να θεωρηθεί ως πολιτικό αδίκημα, ή ως πράξη με πολιτικά κίνητρα, κάτι που θα εμπόδιζε την έκδοση του δράστη, ενώ στο 11Β το κράτος – μέλος δεν θα πρέπει να στοιχειοθετήσει τις κατηγορίες στη βάση θρησκευτικών, φυλετικών, εθνικών και πολιτικών πεποιθήσεων (Ibid)

7. Σύμβαση της Ρώμης για την Καταστολή Παράνομων Πράξεων κατά της Ασφάλειας της Ναυσιπλοΐας (1988) και Πρωτόκολλο για την Καταστολή των Παράνομων Πράξεων κατά της Ασφάλειας των Σταθερών Εγκαταστάσεων στην Υφαλοκρηπίδα (1988)

Τον Οκτώβριο του 1985 Παλαιστίνιοι τρομοκράτες κατέλαβαν το πλοίο *Achille Lauro* με ιταλική σημαία την ώρα που απέπλεε από το λιμάνι της Αλεξάνδρειας προς το Πορτ Σαιντ (Ronzitti 1990:69 – 70). Την ίδια ακριβώς στιγμή, παράλληλα με την τρομοκρατική επίθεση, λάμβανε χώρα η Έκτη Επιτροπή της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ με αντικείμενο τη διεθνή τρομοκρατία (Ibid). Η Ιταλία με τη στήριξη της Αυστρίας, της Αιγύπτου και της Ευρωπαϊκής Κοινότητας ζήτησε και πέτυχε την ενσωμάτωση επιπρόσθετης παραγράφου ως προς την υιοθέτηση ψηφίσματος με το οποίο ζητούσε από τον Διεθνή Οργανισμό Ναυσιπλοΐας (IMO) να ερευνήσει τα ζητήματα της τρομοκρατίας εν πλω και της απειλητικής συμπεριφοράς κατά πλοίων (Ibid). Το ψήφισμα καταδίκασε *inter alia* τις πρακτικές και τις μεθόδους της τρομοκρατίας οπουδήποτε και απ' οιονδήποτε (Ibid). Η κυβέρνηση της Ιταλίας ετοίμασε προσχέδιο μιας διεθνούς συνθήκης για την Καταστολή Παράνομων Πράξεων κατά της Ασφάλειας της Ναυσιπλοΐας.

Στις 25 Σεπτεμβρίου 1986, η Αυστρία, η Αίγυπτος και η Ιταλία κατέθεσαν στον Παγκόσμιο Οργανισμό Ναυσιπλοΐας αίτημα για να συσταθεί σχετική *ad hoc* επιτροπή (Ibid). Πράγματι έλαβαν χώρα δύο διασκέψεις της Επιτροπής, η μία στο Λονδίνο στις 2 με 6 Μαρτίου 1987, και η άλλη στη Ρώμη 18 με 22 Μαΐου 1987 (Ibid). Η επιτροπή κατέληξε στο προσχέδιο της διεθνούς συνθήκης «για την Καταστολή Παράνομων Πράξεων κατά της Ασφάλειας της Ναυσιπλοΐας» και στο Πρωτόκολλο «για την Καταστολή των Παράνομων Πράξεων κατά της Ασφάλειας των Σταθερών Εγκαταστάσεων στην Υφαλοκρηπίδα» (Ibid).

Αρχικά, η Σύμβαση της Ρώμης δεν επιχειρεί να συμπεριλάβει τις παράνομες πρακτικές κατά της ασφάλειας της ναυσιπλοΐας στο πλαίσιο της διεθνούς πειρατείας (Ronzitti 1990:72). Αντιθέτως, ακολουθεί μια στάση κατά της καταπολέμησης της

διεθνούς τρομοκρατίας στο πλαίσιο και των υπολοίπων συμβάσεων για την τρομοκρατία στον αέρα και στο έδαφος, ως προς τα διεθνώς προστατευόμενα πρόσωπα και κατά της ομηρίας (Ibid).

Παρά ταύτα, όπως σημείωσαν ο Υπουργός Δικαιοσύνης της Ιταλίας Vassalli και ο Ειδικός Απεσταλμένος του Γ.Γ. του ΟΗΕ για το δίκαιο της θάλασσας, Satya Nandan, η επίθεση στο πλοίο *Achille Lauro* δεν καλύπτει τις προϋποθέσεις της Σύμβασης της Γενεύης του 1958 για την Υφαλοκρηπίδα και την παρακείμενη Ζώνη, όπως επίσης και της Σύμβασης για το Δίκαιο της Θάλασσας του 1982, ώστε να χαρακτηριστεί εν προκειμένω ως Πειρατεία (Ibid).

Η Σύμβαση της Ρώμης, σε αντίθεση με τις ανωτέρω Συμβάσεις, δεν επιχειρεί να αντιμετωπίσει την τρομοκρατία εν συνόλω, αλλά στοχεύει σε συγκεκριμένες πράξεις τις οποίες διαπράττουν οι τρομοκράτες, ενώ παραθέτει παράλληλα και τα εργαλεία διεθνούς καταστολής τους. Με αυτόν τον τρόπο απέφυγε η διεθνής κοινότητα εν μέρει ένα γενικόλογο και κοινώς αποδεκτό κείμενο, επιχειρώντας να επιλύσει συγκεκριμένα και προφανή ζητήματα της διεθνούς τρομοκρατίας (Ibid).

Πιο συγκεκριμένα, στο πρώτο άρθρο δίνεται ένας ορισμός του «πλοίου», δηλαδή *ένα σκάφος οποιουδήποτε τύπου, το οποίο δεν είναι μόνιμα προσδεμένο στον βυθό της θάλασσας και με το οποίο εννοούνται τα δυναμικώς υποστηριζόμενα σκάφη, βυθιζόμενα σκάφη ή κάθε άλλο πλωτό σκάφος*. Πρέπει να αναφερθεί πως, με βάση και τη Σύμβαση του Μοντέγκο Μπέι του 1982, δεν υπάρχει ένας διεθνώς συμφωνημένος ορισμός για τη λέξη «πλοίο», ωστόσο στη Σύμβαση αυτή γίνεται μια σχετική απόπειρα (Elegab & Elegab 2007:448-457, Ο περί της Συμβάσεως για την Καταστολή των Παρανόμων Πράξεων κατά της Ασφάλειας της Ναυσιπλοΐας του 1988 και του Πρωτοκόλλου για την Καταστολή των Παρανόμων Πράξεων κατά της Ασφάλειας των Σταθερών Εγκαταστάσεων στην Υφαλοκρηπίδα του 1988 (Κυρωτικός) και περί Συναφών Θεμάτων Νομός του 1999 εκδίδεται με δημοσίευση στην Επίσημη Εφημερίδα της Κυπριακής Δημοκρατίας σύμφωνα με το Άρθρο 52 του Συντάγματος).

Στο δεύτερο άρθρο εξαιρούνται της σύμβασης τα κρατικά πλοία, ενώ εφαρμόζεται μόνο στα εμπορικά πλοία. Στο άρθρο 3 καταγράφονται οι περιπτώσεις των ατόμων που θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως τρομοκράτες όταν κάποιος δηλαδή προβεί ή απειλήσει ότι θα προβεί στη κατάληψη πλοίου με τη χρήση βίας ή ότι θα ασκήσει έλεγχο σε αυτό, αν ασκήσει βία εναντίον προσώπου εν πλω, εφόσον απειλήσει την ασφάλεια του πλοίου και η πράξη αυτή, αν προκαλέσει ζημιά στο

πλοίο ή στο φορτίο ή αν θέσει σε κίνδυνο την ασφαλή ναυσιπλοΐα, αν επίσης τοποθετήσει συσκευή ή ουσία επικίνδυνη για το πλοίο ή το φορτίο, καθώς και τέλος αν μεταφέρει ψευδείς πληροφορίες και επηρεάσει την ασφαλή ναυσιπλοΐα (Ibid).

Στο άρθρο 7 εφαρμόζεται η αρχή *Aut dedere aut iudicare*, δηλαδή η δυνατότητα της σύλληψης, κράτησης και καταδίκης ή της απέλασης του δράστη από το συμβαλλόμενο κράτος – μέλος της Σύμβασης. Για τις ανωτέρω πράξεις του το κράτος – μέλος θα πρέπει να ενημερώσει τα υπόλοιπα κράτη – μέλη της σύμβασης, καθώς και τον Γενικό Γραμματέα του Διεθνούς Ναυτιλιακού Οργανισμού (Ibid).

Στο άρθρο 8 δίνεται η δυνατότητα στον κυβερνήτη του πλοίου με τη σημαία κράτους – μέλους, επάνω στο οποίο βρίσκεται κάποιο πρόσωπο με την κατηγορία της τρομοκρατίας, να το παραδώσει σε άλλο κράτος – αποδέκτη. Η σύλληψη του υποτιθέμενου δράστη, καθώς και η αποδοχή του από το κράτος – αποδέκτη, θα πρέπει να είναι αιτιολογημένη και να συμβαδίζει με τις διατάξεις της Σύμβασης της Ρώμης (Ibid).

Ενδιαφέρον έχει το άρθρο 13 το οποίο ορίζει τις προϋποθέσεις για τη διεθνή συνεργασία για τη λήψη προληπτικών μέτρων κατά της τρομοκρατίας και την ανταλλαγή πληροφοριών για το εσωτερικό δίκαιο του κάθε συμβαλλόμενου κράτους – μέλους (Ibid).

Η Σύμβαση για την Καταστολή Παράνομων Πράξεων Κατά της Ναυσιπλοΐας τροποποιήθηκε το 2005 στο Λονδίνο από το ομώνυμο συμπληρωματικό Πρωτόκολλο. Προστίθενται στο άρθρο 2 ο ορισμός των Βιολογικών Όπλων (BCN), των Χημικών Όπλων και των Τοξικών Χημικών, καλύπτοντας κατά αυτόν τον τρόπο περισσότερα μέσα που θα μπορούσαν να πλήξουν ένα πλοίο εν πλω. Με βάση το τροποποιητικό Πρωτόκολλο (Protocol to The Convention for The Suppression of Unlawful Acts Against The Safety of Maritime Navigation, 2005) ποινικοποιείται η χρήση πλοίων για τη μεταφορά ή τη ρίψη βιολογικών, χημικών και πυρηνικών όπλων προς ένα κράτος εκτός του πλαισίου της Συνθήκης Μη Διάδοσης Πυρηνικών Όπλων (Ibid). Στο άρθρο 3, προστίθεται η διάταξη περί της απαγόρευσης της απόρριψης πετρελαίου, υγροποιημένου φυσικού αερίου, ραδιενεργών υλικών ή άλλων επικίνδυνων υλικών σε ποσότητες απειλητικές για την ανθρώπινη ύπαρξη, ενώ ποινικοποιεί και τη χρήση πλωτού σκάφους για την πρόκληση θανάτων ή καταστροφών (Ibid).

Όσον αφορά στο Πρωτόκολλο της Ρώμης «για την Καταστολή των Παράνομων Πράξεων κατά της Ασφάλειας των Σταθερών Εγκαταστάσεων στην

Υφαλοκρηπίδα» (Protocol of 2005 to the Protocol for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Fixed Platforms Located on The Continental Shelf, LEG/CONF.15/22, 2005, Ο περί της Συμβάσεως για την Καταστολή των Παρανόμων Πράξεων κατά της Ασφάλειας της Ναυσιπλοΐας του 1988 και του Πρωτοκόλλου για την Καταστολή των Παρανόμων Πράξεων κατά της Ασφάλειας των Σταθερών Εγκαταστάσεων στην Υφαλοκρηπίδα του 1988 (Κυρωτικός) και περί Συναφών Θεμάτων Νομός του 1999 εκδίδεται με δημοσίευση στην Επίσημη Εφημερίδα της Κυπριακής Δημοκρατίας σύμφωνα με το Άρθρο 52 του Συντάγματος) το άρθρο 2 ορίζει ως τρομοκράτη: *κάθε άτομο που καταλαμβάνει σταθερή εγκατάσταση ή ασκεί έλεγχο επ' αυτής δια της βίας ή την απειλή βίας. Επίσης, θεωρείται τρομοκράτης όποιος διαπράξει πράξη βίας κατά προσώπου που βρίσκεται σε σταθερή εγκατάσταση και θέσει σε κίνδυνο την εγκατάσταση με τις πράξεις του* (Ibid).

Στο άρθρο 3, όπως συμβαίνει και στις υπόλοιπες σχετικές συμβάσεις, η Σύμβαση υποχρεώνει τα κράτη – μέλη να λάβουν τα αναγκαία μέτρα για την άσκηση δικαιοδοσίας επί των ανωτέρω παραβάσεων στις περιπτώσεις που η σταθερή εγκατάσταση βρίσκεται στην υφαλοκρηπίδα του κράτους αυτού, ή αν ο δράστης ή το θύμα είναι υπήκοος του ιδίου κράτους. Θα πρέπει και πάλι να ενημερωθεί για τις πράξεις του κάθε κράτους – μέλους ο Γενικός Γραμματέας του Διεθνούς Ναυτιλιακού Οργανισμού (Ibid).

Στις 14 Οκτωβρίου υπογράφηκε στο Λονδίνο συμπληρωματικό Πρωτόκολλο για την τροποποίηση της αρχικής Σύμβασης (Protocol of 2005 to the Protocol for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Fixed Platforms Located on The Continental Shelf, LEG/CONF.15/22, 2005). Στο τροποποιητικό Πρωτόκολλο στο άρθρο 4 ποινικοποιείται η απόρριψη βιολογικών όπλων, ραδιενεργών υλικών ή άλλων επικίνδυνων υλικών σε ποσότητες επικίνδυνες για την ανθρωπότητα κατά σταθερών εγκαταστάσεων εντός Υφαλοκρηπίδας. Επίσης, με το τροποποιημένο άρθρο 2 ποινικοποιείται όχι μόνο η πράξη της τρομοκρατίας, αλλά και η συνεισφορά ή η οργάνωση της πράξης (Ibid).

8. Σύμβαση του Μόντρεαλ για τη Σήμανση των Πλαστικών Εκρηκτικών με Σκοπό τον Εντοπισμό τους (1991)

Η δεκαετία του 1980 σημαδεύτηκε από τρομοκρατικές επιθέσεις και σαμποτάζ με θύματα πάνω από 1.000 άτομα. Ίσως η πιο συνταρακτική επίθεση ήταν η τρομοκρατική ενέργεια στο Lockerbie (Aust 1999:224). Στις 21 Δεκεμβρίου 1988 ένα Boeing 747 των αερογραμμών Pan American εξερράγη πάνω από τη Σκωτία

προξενώντας τον θάνατο 259 επιβατών, καθώς και άλλων 11 κατοίκων του Lockerbie (Ibid). Η επιτροπή που ερευνήσε τα αίτια της συντριβής του αεροπλάνου κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οφειλόταν στην πυροδότηση πλαστικών εκρηκτικών (Ibid).

Το Συμβούλιο Ασφαλείας καταδίκασε την επίθεση με την Απόφαση S/RES/1988 (SC/5057), καλώντας την Τσεχοσλοβακία, τη βασική χώρα παραγωγής πλαστικών εκρηκτικών, και τη Μ. Βρετανία να συνεργαστούν για τη λήψη προληπτικών μέτρων κατά της τρομοκρατίας σχετιζόμενης με πλαστικά εκρηκτικά (Ibid). Η Απόφαση S/RES/635(1989) του Συμβουλίου Ασφαλείας εξέφραζε την ανησυχία του για την ευκολία εύρεσης και χρήσης πλαστικών εκρηκτικών χωρίς σήμανση και τη σημασία μίας διεθνούς σύμβασης για τη σήμανση των πλαστικών εκρηκτικών και τη δυνατότητα εύρεσής τους (Ibid).

Τέθηκε σε ισχύ τον Ιούνιο του 1998. Σήμερα η Σύμβαση έχει υπογραφεί από 152 κράτη. Στόχος της Σύμβασης ήταν η σήμανση των πλαστικών εκρηκτικών που δεν έχουν ταξινομηθεί και όχι συγκεκριμένα η ποινικοποίηση της χρήσης τους, αποτρέποντας έτσι την εύρεση των εκρηκτικών από τρομοκράτες (Convention on The Marking of Plastic Explosives for The Purpose of Detection Done At Montreal On 1 March 1991).

Αρχικά, στο πρώτο άρθρο της Σύμβασης παρατίθενται ορισμοί για τα πλαστικά εκρηκτικά, όπως και για το τί είναι «Σήμανση», δηλαδή η υπαγωγή στα εκρηκτικά ανιχνεύσιμων υλικών (Ibid). Το τρίτο και τέταρτο άρθρο υποχρεώνουν τα κράτη – μέλη της Σύμβασης να λάβουν τα αναγκαία μέτρα για τη διασφάλιση της κατοχής αλλά και της απαγόρευσης, όπως και της αποτροπής διακίνησης εκρηκτικών από ή προς την επικράτειά του, καθώς και την καταστροφή τους (Ibid).

Με βάση το πέμπτο και το έκτο άρθρο συστάθηκε Διεθνής Τεχνική Επιτροπή Εκρηκτικών, τα μέλη της οποίας ορίζονται από τον Οργανισμό Διεθνούς Πολιτικής Αεροπορίας (ICAO), με στόχο την αξιολόγηση των τεχνικών εξελίξεων, όσον αφορά στην παραγωγή, τη σήμανση και την ανίχνευση εκρηκτικών, αλλά και την παροχή σχετικώς συστάσεων για την αναθεώρηση της Σύμβασης (Ibid). Θα πρέπει να σημειωθεί ότι με βάση το άρθρο 12 δεν επιτρέπεται η προβολή επιφυλάξεων εκτός του πλαισίου του άρθρου 11 (Ibid).

9. Σύμβαση για την Καταστολή Τρομοκρατικών Βομβιστικών Επιθέσεων (1996)

Στις 15 Δεκεμβρίου 1997 ακολούθησε η υπογραφή της Σύμβασης «για την Καταστολή Τρομοκρατικών Βομβιστικών Επιθέσεων». Στον απόηχο της βομβιστικής επίθεσης στο Dhahran της Σαουδικής Αραβίας στις 25 Ιουνίου 1996 κατά

Αμερικανών στρατιωτών άρχισαν οι ΗΠΑ σχετικές διαπραγματεύσεις για την υπογραφή μίας νέας Σύμβασης για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας (Witten 1998:776). Η Σύμβαση, ακολουθώντας τη λογική των προηγούμενων ετών, δεν επιχειρεί να ορίσει την τρομοκρατία, ωστόσο στοχεύει στην ποινικοποίηση συγκεκριμένων πράξεων, ασχέτως κινήτρου, σε διεθνές επίπεδο (Ibid).

Στο δεύτερο άρθρο της Σύμβασης καταγράφονται τα αδικήματα που ποινικοποιούνται με βάση τη Σύμβαση, δηλαδή η παράνομη και σκόπιμη παράδοση, η τοποθέτηση ή η πυροκρότηση εκρηκτικών ή άλλων φονικών μηχανισμών μέσα ή εναντίον τόπου δημοσίας χρήσης, κρατικής εγκατάστασης, συστημάτων μεταφοράς κτλ. με στόχο την πρόκληση θανάτου ή τραυματισμού (Elegab & Elegab 2007:466-474). Με βάση το τρίτο άρθρο στην περίπτωση που μια τρομοκρατική επίθεση δεν υπάγεται, καθ' οιονδήποτε τρόπο, στη δικαιοδοσία τρίτου κράτους δεν εφαρμόζεται η σύμβαση (Ibid). Τα άρθρα 4 και 5 υποχρεώνουν τα κράτη – μέλη να εντάξουν στο εσωτερικό τους δίκαιο νόμους για την ποινικοποίηση των παραπάνω πράξεων (Ibid). Στην ίδια λογική και το άρθρο 6 υποχρεώνει τα κράτη – μέλη να λάβουν τα κατάλληλα μέτρα για τη θεμελίωση της δικαιοδοσίας τους σε περιπτώσεις όπου τρομοκρατικές ενέργειες λαμβάνουν χώρα στο έδαφος τους, σε σκάφος νηολογημένο στη σημαία τους, είτε όταν ο δράστης ή το θύμα, η κυβέρνηση ή η διπλωματική αντιπροσωπεία είναι της ίδιας εθνικότητας (Ibid).

Το άρθρο 8 προβλέπει ότι το Κράτος στην επικράτεια του οποίου βρίσκεται ο δράστης, στην περίπτωση που δεν επιθυμεί την έκδοση του, είναι υποχρεωμένο να παραπέμψει την υπόθεση στις δικαστικές του αρχές με βάση την αρχή *aut dedere aut judicare* (Ibid). Τέλος, ιδιαίτερης σημασίας θεωρείται το άρθρο 11, το οποίο προβλέπει ότι δεν μπορεί να θεωρηθεί ως πολιτικό αδίκημα καμία από τις ανωτέρω πράξεις για τους σκοπούς της έκδοσης ή της αμοιβαίας νομικής συνδρομής (Ibid).

10. Σύμβαση για την Καταπολέμηση της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας (2000)

Στις 10 Ιανουαρίου 2000 υπεγράφη η Διεθνής «Σύμβαση για την Καταπολέμηση της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας». Η νέα διεθνής σύμβαση υπήρξε αποτέλεσμα γαλλικής πρωτοβουλίας. Οι αρχικές σκέψεις ξεκίνησαν με τις συνεδριάσεις των κρατών – μελών της Ε.Ε. και στη Σύνοδο Κορυφής των G8 (Aust 2001:285 – 306). Ακολούθως, η πρόταση κατατέθηκε στον ΟΗΕ, και ακολούθως την επεξεργάστηκε *ad hoc* επιτροπή με τη σημαντική συνδρομή του Λιχτενστάιν, του Λουξεμβούργου, του Καναδά και της Ελβετίας (Ibid). Στις 9 Δεκεμβρίου 1999 η

Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ υιοθέτησε το κείμενο χωρίς ψηφοφορία, και ακολούθως τέθηκε προς υπογραφή (Ibid).

Η πρωτοτυπία της συγκεκριμένης Σύμβασης σε σχέση με τις προηγούμενες βασίζεται στο γεγονός ότι δεν στόχευε στην ποινικοποίηση των τρομοκρατικών ενεργειών, αλλά στην ίδια την πράξη της χρηματοδότησής τους (Ibid). Οι δύο αρχικοί προβληματισμοί κατά τη συγγραφή της Σύμβασης ήταν πρώτον, ο ορισμός των τρομοκρατικών πράξεων για τις οποίες η χρηματοδότησή τους θα ποινικοποιούταν και δεύτερον, η αντιμετώπιση των νομικών και φυσικών προσώπων που θα εμπλέκονταν στη χρηματοδότηση τρομοκρατικών ενεργειών (Ibid).

Αρχικά, στο πρώτο άρθρο παρατίθενται τρεις ορισμοί για τους «Πόρους», για την κρατική ή «Διακυβερνητική Διευκόλυνση», καθώς και για τα «Εσοδα» (Elegab & Elegab 2007:475-489). Ο ορισμός για τους «Πόρους» είναι ιδιαίτερα ευρύς περιλαμβάνοντας παντός τύπου εμπράγματα ή άυλα, ακίνητα ή κινητά ή έγγραφα που συνιστούν μαρτυρία για τίτλο σε αυτά τα περιουσιακά στοιχεία, επιταγές, μετοχές, ομόλογα και γραμμάτια (Ibid). Ως «κρατική» ή «κυβερνητική διευκόλυνση» ορίζεται *οποιαδήποτε μόνιμη ή προσωρινή διευκόλυνση ή μεταφορικό μέσο εκπροσώπων ή μελών του κράτους ή της κυβέρνησης* (Ibid). Τέλος, ως «Εσοδα» ορίζει η Σύμβαση *τα χρήματα, τα οποία προέρχονται, άμεσα ή έμμεσα, από τη διάπραξη αδικήματος με βάση το άρθρο 2* (Ibid).

Στο δεύτερο άρθρο ποινικοποιείται η πράξη ή η απόπειρα της χρηματοδότησης τρομοκρατικών ενεργειών ή ακόμα και η ηθική αυτουργία. Με αυτό το άρθρο η Σύμβαση ορίζει την πράξη της τρομοκρατίας ως: *την άμεση ή έμμεση, παράνομη ή εκούσια, παροχή ή συλλογή πόρων από οποιοδήποτε πρόσωπο με στόχο την πρόκληση θανάτου ή σοβαρής σωματικής βλάβης σε άμαχο ή άλλο πρόσωπο, που δεν εντάσσεται στο πλαίσιο της ένοπλης σύρραξης, και έχει ως στόχο τον εκφοβισμό του πληθυσμού, καθώς και τον εκβιασμό της νόμιμης κυβέρνησης ή των διεθνών οργανισμών* (Ibid).

Σε αυτό το σημείο θα πρέπει να ειπωθεί ότι αρχικά δεν συμφωνούσαν όλα τα δυτικά κράτη στην εξίσωση της ποινικοποίησης της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας με την ποινή για τη διάπραξη του αδικήματος της τρομοκρατίας. Ακόμη, σε αντίθεση με τις προηγούμενες συμβάσεις συμπεριέλαβαν αυτή τη φορά έναν ορισμό για την τρομοκρατία (Aust 2001:285 – 306).

Στον σχετικό ορισμό γίνεται προσπάθεια να είναι όσο το δυνατό πιο περιεκτικός χρησιμοποιώντας λέξεις, όπως «οποιοδήποτε πρόσωπο» και με

«οποιοδήποτε μέσο» είτε «έμμεσα», είτε «άμεσα» μην διαχωρίζοντας την αρχική πηγή της χρηματοδότησης από τους ενδιάμεσους παράγοντες. Επίσης, θεωρήθηκε σκόπιμη η χρήση των λέξεων όπως «εκούσια» και «παράνομη», έτσι ώστε να είναι πιο σαφείς οι προθέσεις του χρηματοδότη της τρομοκρατίας (Ibid).

Στο τρίτο άρθρο, διατηρώντας τη φιλοσοφία και των υπολοίπων Συμβάσεων, γίνεται αναφορά στη μη εφαρμογή της Σύμβασης στις περιπτώσεις που λαμβάνει χώρα η παράνομη πράξη εντός της επικράτειας του Κράτους αναφοράς, ενώ δεν εμπλέκεται άλλο τρίτο κράτος (Elegab & Elegab 2007:475-489).

Ιδιαίτερη σημασία προσλαμβάνει το πέμπτο άρθρο, το οποίο λειτουργεί συμπληρωματικά του δευτέρου. Ειδικότερα, υποχρεώνει κάθε κράτος – μέλος να λάβει τα αναγκαία μέτρα, ώστε μια νομική οντότητα με έδρα την επικράτειά του ή με σύστασή της, και δύναμη της νομοθεσίας του, να συντρέχει νομική ευθύνη, όταν πρόσωπο που είναι υπεύθυνο για τη διοίκηση διαπράξει αδίκημα με βάση το δεύτερο άρθρο της σύμβασης (Ibid).

Στο άρθρο 5 γίνεται κατανοητή η ανάγκη των συντακτών της Σύμβασης να συμπεριλάβουν και νομικά πρόσωπα, πέρα από φυσικά, λόγω της φύσης του συγκεκριμένου αδικήματος και της ενδεχόμενης εμπλοκής που θα μπορούσε να έχει μια εταιρεία ή ένας οργανισμός στη χρηματοδότηση τρομοκρατικών ενεργειών (Ibid).

Το άρθρο 6 αναγκάζει τα συμβαλλόμενα κράτη να εντάξουν στην εθνική τους νομοθεσία σχετικές διατάξεις σύμφωνες με τη Σύμβαση, χωρίς πολιτικές, φιλοσοφικές, ιδεολογικές, φυλετικές ή εθνικές αιτιάσεις (Ibid).

Ακόμη, στο άρθρο 8 γίνεται εκτενής αναφορά στον τρόπο αντιμετώπισης της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Το κράτος – μέρος οφείλει να λάβει τα κατάλληλα μέτρα για την αναγνώριση, την παγιοποίηση ή και την κατάσχεση πόρων που έχουν χρησιμοποιηθεί με σκοπό τη διάπραξη αδικημάτων που εμπίπτουν στο δεύτερο άρθρο της Σύμβασης (Ibid). Μάλιστα, περικλείει στην τέταρτη παράγραφο διάταξη για την οικονομική αποζημίωση των θυμάτων ή των οικογενειών των θυμάτων τρομοκρατικών επιθέσεων από τους κατασχεθέντες πόρους (Ibid).

Άλλο ένα απαραίτητο στοιχείο για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας παραπέμπει και στη συνεργασία μεταξύ των κρατών – μελών της Σύμβασης. Με βάση το άρθρο 12 (παράγραφοι 2 και 3) τα κράτη – μέρη δεν δύνανται να αρνηθούν αμοιβαία νομική βοήθεια επικαλούμενα το τραπεζικό απόρρητο, ενώ θα πρέπει να έχουν πάντα τη συγκατάθεση του κράτους στο οποίο γίνεται η αίτηση για τη χρήση των στοιχείων (Ibid).

Επίσης, καθώς στις περιπτώσεις φορολογικών αδικημάτων δεν είναι απαραίτητη η έκδοση των δραστών ή η αμοιβαία διακρατική συνεργασία, η Σύμβαση στο άρθρο 13 ξεκαθαρίζει ότι κανένα από τα αδικήματα που αναφέρονται στο άρθρο 2 δεν θεωρείται ως φορολογικό αδίκημα. Επίσης, στο ίδιο πλαίσιο, συνεχίζει το άρθρο 14 ότι το δεύτερο άρθρο δεν αναφέρεται σε πολιτικά αδικήματα, ούτε σε άλλα αντίστοιχα υποκινούμενα από πολιτικά κίνητρα (Ibid).

Στο άρθρο 18 γίνεται λεπτομερής παρουσίαση των προληπτικών μέτρων για τον έλεγχο των τραπεζικών συναλλαγών στα κράτη – μέρη. Γι' αυτό τον λόγο, θα πρέπει να συνεργάζονται μεταξύ τους τα συμβαλλόμενα κράτη για την πρόληψη των ανωτέρω αδικημάτων, λαμβάνοντας τα αναγκαία μέτρα (Ibid). Πιο συγκεκριμένα, θα πρέπει να απαγορεύεται το άνοιγμα λογαριασμών κατόχων ή δικαιούχων που είναι άγνωστοι ή με ελλιπή στοιχεία. Επιβάλλεται επίσης να ζητείται από χρηματοοικονομικούς οργανισμούς η διαπίστωση της νομικής υπόστασης του πελάτη, να αποδίδεται αναφορά των χρηματοοικονομικών οργανισμών προς τις αρμόδιες αρχές στις περιπτώσεις ασυνήθιστα μεγάλων συναλλαγών και να διατηρούν τα στοιχεία των κατόχων των λογαριασμών για τουλάχιστον πέντε χρόνια. Επίσης, θα πρέπει να ληφθούν μέτρα για την ανίχνευση και την εποπτεία της διασυνοριακής μεταφοράς χρημάτων και εγγράφων (Ibid).

Τέλος, το άρθρο 20 αναφέρει ρητά ότι τα κράτη – μέρη θα πρέπει να δρουν με βάση την *αρχή της κυρίαρχης ισότητας και της εδαφικής ακεραιότητας των Κρατών*, καθώς και με βάση την *αρχή της μη επέμβασης στις εσωτερικές υποθέσεις άλλων κρατών* (Ibid). Ακολούθως, με βάση τα άρθρα 21 και 22 τα συμβαλλόμενα μέρη οφείλουν να τηρούν τους σκοπούς του καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ, καθώς και τους κανόνες του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, ενώ απαγορεύει την άσκηση εξουσιών ή τη δικαιοδοσία επί της επικράτειας άλλου κράτους (Ibid).

11. Διεθνή Σύμβαση για την Εξάλειψη των Πράξεων Πυρηνικής Τρομοκρατίας (2005)

Η αναγκαιότητα για την ύπαρξη μίας Σύμβασης για την καταπολέμηση της Τρομοκρατίας με Πυρηνικά όπλα είχε ήδη τεθεί από το 1997 με την πρωτοβουλία της Ρωσικής Ομοσπονδίας κατά την πρώτη συνεδρίαση της *ad hoc* Επιτροπής του ΟΗΕ μετά το Ψήφισμα 51/210 της Γενικής Συνέλευσης των Ηνωμένων Εθνών. Το Ψήφισμα αυτό οδήγησε αργότερα στην υιοθέτηση των δύο Συμβάσεων για την καταπολέμηση των Τρομοκρατικών Βομβιστικών Επιθέσεων και για την καταπολέμηση της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας, το 1997 και 1999

αντιστοίχως (IAEA Document GOV/2001/50 of 11 November 2001, Report by Director General).

Με το Ψήφισμα της Γενικής Συνέλευσης 51/210 (1997) δόθηκε επίσης το έναυσμα για τη συζήτηση επί της συνομολόγησης μιας νέας Διεθνούς Σύμβασης για την τρομοκρατία με στόχο την ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας κατά της τρομοκρατίας για την αποτροπή της χρήσης πυρηνικών υλικών σε τρομοκρατικές ενέργειες (A/RES/210 Chapter III, paragraph 9).

Η *ad hoc* Επιτροπή του ΟΗΕ αντιμετώπισε σημαντικές καθυστερήσεις για την κατάρτιση μίας νέας Σύμβασης για τα πυρηνικά, λόγω της σημασίας που είχαν προσδώσει τα συμβαλλόμενα μέρη αρχικά στην υιοθέτηση ενός κοινά αποδεκτού ορισμού για την τρομοκρατία. Επιπροσθέτως, η Διεθνής Οργάνωση Ατομικής Ενέργειας είχε παρέμβει κατά τη διάρκεια των εργασιών της Επιτροπής για να τονίσει τη σημασία του ορισμού συγκεκριμένων τεχνικών όρων στο δίκαιο των πυρηνικών (IAEA Document GOV/2001/50 of 11 November 2001, Report by Director General).

Οι τρομοκρατικές επιθέσεις στη Νέα Υόρκη και στο αμερικανικό Πεντάγωνο στην Ουάσιγκτον το 2001 και στο Λονδίνο το 2005 οδήγησαν στην επιτάχυνση των σχετικών διαδικασιών καταλήγοντας και υπογράφοντας τον Σεπτέμβριο του 2005 τη Διεθνή Σύμβαση «για την Εξάλειψη των Πράξεων Πυρηνικής Τρομοκρατίας», ή όπως είναι γνωστή ως η «Διεθνής Σύμβαση της Πυρηνικής Τρομοκρατίας» (Cooper, 2004).

Πιο αναλυτικά, η Σύμβαση στο πρώτο άρθρο καταγράφει τους ορισμούς για το «Ραδιενεργό Υλικό», το «Πυρηνικό Υλικό», των «Πυρηνικών εγκαταστάσεων», της «Συσκευής» (Πυρηνικής), της «Κρατικής ή Κυβερνητικής εγκατάστασης» και τέλος τις «Στρατιωτικές δυνάμεις του Κράτους» (International Convention for the Suppression of Acts of Nuclear Terrorism).

Ακολούθησε στο δεύτερο άρθρο ο ορισμός της Πυρηνικής Τρομοκρατίας, που παραπέμπει σε *οποιοδήποτε πρόσωπο που διαπράττει αδίκημα εντός της έννοιας της Σύμβασης εάν κατέχει εκ προθέσεως ραδιενεργό υλικό ή απειλεί ότι θα χρησιμοποιήσει ή κατασκευάζει σχετική συσκευή με πρόθεση την πρόκληση του θανάτου ή της σωματικής βλάβης ή τη ζημία σε περιουσία ή στο περιβάλλον* (Ibid). Ακόμη, το ίδιο άρθρο καλύπτει και τις πυρηνικές εγκαταστάσεις ποινικοποιώντας την πρόθεση ή την πρόκληση θανάτου ή ζημίας ή την απελευθέρωση ραδιενεργού υλικού εντός πυρηνικών εγκαταστάσεων (Ibid).

Θα πρέπει να σημειωθεί ότι με βάση το άρθρο 3, όπως τούτο αναφέρεται και στις προηγούμενες Συμβάσεις, δεν εφαρμόζονται οι διατάξεις της Σύμβασης στην περίπτωση που το αδίκημα λάβει χώρα εντός της επικράτειας ενός κράτους χωρίς να προϋπάρχει η εμπλοκή τρίτων κρατών (Ibid).

Στα άρθρα 4, 21 και 22 γίνεται αναφορά στη υπερίσχυση του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών και του διεθνούς δικαίου έναντι της Σύμβασης, ενώ τονίζει ότι δεν δικαιολογούν οι διατάξεις της τη νομιμοποίηση παράνομων ενεργειών κατά άλλων τρίτων κρατών και προσώπων, ούτε δικαιολογεί τη χρήση πυρηνικών όπλων τηρώντας την *αρχή της μη Επέμβασης στις εσωτερικές υποθέσεις άλλων κρατών, της εδαφικής ακεραιότητας και της κυριαρχικής ισότητας* (Ibid).

Τα άρθρα 5 με 14 υποχρεώνουν τα κράτη – μέρη να υιοθετήσουν στο εσωτερικό τους δίκαιο κανόνες που να εξυπηρετούν τους σκοπούς της Σύμβασης, να προωθούν τη διακρατική συνεργασία και την ανταλλαγή πληροφοριών, καθώς και να διασφαλίζουν την υποχρεωτική έκδοση ή την εκδίκαση των δραστών (Ibid). Επίσης, επαναλαμβάνεται στο άρθρο 16 η διάταξη ότι κανένα από τα αδικήματα που αναφέρονται στο άρθρο 2 δεν θεωρούνται ως πολιτικά αδικήματα ή αδικήματα με πολιτικά κίνητρα (Ibid).

Η Σύμβαση του 2005 για τα Πυρηνικά είχε κυρίως ως στόχο να καλύψει τις ελλείψεις που άφησε η Σύμβαση «για τη Φυσική Προστασία των Πυρηνικών Υλικών» του 1980. Ορισμένα από αυτά τα κενά ήταν (Statement by A.V.Zmeyerovskiy, Representative of the Russian Federation in the Sixth Committee of the 51st Session of the UN General Assembly, on agenda item 151, “Measures to Eliminate International Terrorism”, Unofficial translation, October 3, 1996 (informal distributed document): 1) η αποτελεσματική αντιμετώπιση των τρομοκρατικών ενεργειών με πυρηνικά, χωρίς να παραμείνει μόνο στη φυσική προστασία. 2) Επεξέτεινε την κάλυψη μίας σειράς άλλων εγκαταστάσεων και υλικών στρατιωτικού σκοπού. 3) όρισε το *corpus delicti* λαμβάνοντας υπόψιν τον στόχο των τρομοκρατών να αποκτήσουν πυρηνικό υλικό. 4) προώθησε την καταπολέμηση των τρομοκρατικών πράξεων υψηλής επικινδυνότητας, λόγω της χρήσης πυρηνικών υλικών κατά εγκαταστάσεων. 5) όρισε τα κράτη που θα πρέπει να υιοθετήσουν στην εσωτερική τους νομοθεσία διατάξεις σε σχέση με τα συγκεκριμένα αδικήματα.

4.2.2 Παγκόσμια αντιτρομοκρατική στρατηγική.

Στο πλαίσιο του ΟΗΕ το 2006 υιοθετήθηκε από τη Γενική Συνέλευση η Παγκόσμια Αντιτρομοκρατική Στρατηγική, η οποία και αναθεωρείται κάθε δύο χρόνια της οποίας δε στόχος είναι η ενίσχυση των εθνικών, τοπικών και διεθνών αντιτρομοκρατικών πολιτικών. Το 2014 η Στρατηγική πήρε τη μορφή τεσσάρων πυλώνων (United Nations, 2018b): 1) αντιμετώπιση των συνθηκών που οδηγούν στη διάχυση της τρομοκρατίας, 2) μέτρα για την πρόληψη και την καταπολέμηση της τρομοκρατίας, 3) μέτρα για την οικοδόμηση της ικανότητας των κρατών να προλαμβάνουν και να καταπολεμούν την τρομοκρατία, καθώς και την ενίσχυση του ρόλου του ΟΗΕ, 4) μέτρα για τη διασφάλιση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του κράτους δικαίου ως θεμελιακής βάσης για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Παράλληλα στο πλαίσιο της Παγκόσμιας Αντιτρομοκρατικής Στρατηγική, ήδη από το 2005 είχε ιδρυθεί ομάδα εργασίας Counter-Terrorism Implementation Task Force (CTITF) (United Nations, 2008a). Σκοπός του θεσμού είναι η ενίσχυση του συντονισμού και της ομοιογένειας των αντιτρομοκρατικών πολιτικών στο πλαίσιο του ΟΗΕ (Ibid). Η ομάδα εργασίας αποτελείται από 38 οργανισμούς συνδεδεμένους με τον ΟΗΕ, όπως είναι η UNESCO, η Διεθνής Οργάνωση Ατομικής Ενέργειας, η Παγκόσμια Τράπεζα, το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο κα. (Ibid).

4.2.3 Συμβούλιο Ασφαλείας και Ισλαμικό Κράτος.

Το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ επεδίωξε ήδη από το 2014 να αντιμετωπίσει το Ισλαμικό Κράτος με Ψηφίσματά του, χωρίς να κάνει ιδιαίτερη αναφορά σε αυτό, λαμβάνοντας μέτρα για την αντιμετώπιση της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Η πρώτη Απόφαση που εξέδωσε το Συμβούλιο Ασφαλείας για την αντιμετώπιση της απειλής του Ισλαμικού Κράτους ήταν το S/RES/2161 (2014).

Στη συγκεκριμένη Απόφαση το Συμβούλιο αναφέρεται στην Al-Qaeda και στις συνεργαζόμενες τρομοκρατικές ομάδες, στην Παγκόσμια Αντιτρομοκρατική Στρατηγική και στην απειλή για την ασφάλεια που πηγάζει από την τρομοκρατία (Ibid). Τα μέτρα που υιοθετούσε είχαν ως στόχο τους το πάγωμα τραπεζικών λογαριασμών ατόμων που χρηματοδοτούν και υποστηρίζουν την τρομοκρατία, την επιβολή εμπάργκο πώλησης όπλων σε τρομοκρατικές ομάδες και την ενίσχυση των κυρώσεων του Σ.Α. (Ibid).

Εξίσου, η Απόφαση S/RES/2199 (2015) τονίζει ότι η τρομοκρατία μπορεί να ηττηθεί μόνο με μια συνεχή και συνολική προσπάθεια μέσω της ενεργούς συμμετοχής και συνδρομής όλων των κρατών και διεθνών/περιφερειακών οργανισμών, ώστε να απομονωθεί η τρομοκρατική απειλή. Ωστόσο, δεν γίνεται στην Απόφαση σαφές αν το Ισλαμικό Κράτος αποτελεί ιδιαίτερη ή ξεχωριστή απειλή για τη διεθνή κοινότητα σε σχέση με την Al-Qaeda και τις υπόλοιπες τρομοκρατικές οργανώσεις. Γίνεται σαφές ωστόσο ότι το ISIS μπορεί να αντιμετωπισθεί δια του αποκλεισμού του από κάθε χρηματοδότηση και πόρους (Yihdego, 2015).

Όσον αφορά στη στρατηγική για την αντιμετώπιση ενός πρωτόγνωρου φαινομένου για τη διεθνή κοινότητα, που είναι η μαζική συμμετοχή ξένων μαχητών στο πλευρό του ISIS, το Συμβούλιο Ασφαλείας είχε ήδη εκδώσει ομόφωνα δύο Αποφάσεις, την S/RES/2170 (2014) και την S/RES/2178 (2014). Στο 2170, παρότι δεν γίνεται κάποια αναφορά σε ορισμό της τρομοκρατίας καταδικάζει την τρομοκρατία θεωρώντας την απειλή για παγκόσμια ειρήνη και ασφάλεια, καταδεικνύοντας έτσι την ανάγκη για την αντιμετώπιση με κάθε μέσο των τρομοκρατικών πράξεων, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που διαπράττουν οι ξένοι μαχητές. Ακόμη, τονίζει ότι τα αντιτρομοκρατικά μέτρα θα πρέπει να συμβαδίζουν με το σεβασμό των θεμελιωδών ελευθεριών και του Κράτους Δικαίου. Το Ψήφισμα, τέλος, έχει ως στόχο την επιβολή περιοριστικών κυρώσεων όχι μόνο στις τρομοκρατικές οργανώσεις Al-Qaida, ISIL και ANF, αλλά και στους ξένους μαχητές του ISIS (De Guttery 2016:265 - 270).

Η Απόφαση S/RES/2178 (2014) που εκδόθηκε 40 ημέρες μετά το 2170, παρείχε για πρώτη φορά έναν ορισμό των ξένων μαχητών του ISIS:

“individuals who travel to a State other than their States of residence or nationality for the purpose of the perpetration, planning, or preparation of, or participation in, terrorist acts or the providing or receiving of terrorist training, including in connection with armed conflict”

Στην Απόφαση επίσης γίνεται ιδιαίτερη μνεία στη σημασία της χρήσης των σύγχρονων τεχνολογικών μέσων επικοινωνίας για την ένταξη στον βίαιο εξτρεμισμό και τη στρατολόγηση νέων μελών, καθώς και στην αντιμετώπιση των ξένων μαχητών με διπλή υπηκοότητα καθώς επίσης και στην αποτροπή απόδοσης του προσφυγικού καθεστώτος σε τρομοκράτες. Για την αντιμετώπιση των ανωτέρω το Ψήφισμα προτείνει τη διεθνή συνεργασία των κρατών μεταξύ τους και με την INTERPOL για

την παρακολούθηση και την αποκοπή των διαδρομών των τρομοκρατών, καθώς και για τον περιορισμό του βίαιου εξτρεμισμού (De Guttery 2016:270 - 277).

Με την Απόφαση S/RES/2249 (2015), και με αφορμή τα τρομοκρατικά χτυπήματα στις 26 Ιουνίου 2015 στη Sousse, στις 10 Οκτωβρίου 2015 στην Άγκυρα, στις 31 Οκτωβρίου 2015 στο Σιναΐ, στις 12 Νοεμβρίου 2015 στη Βηρυτό και στις 13 Νοεμβρίου 2015 στο Παρίσι, οδηγήθηκε η διεθνής κοινότητα, όπως και ο πόλεμος κατά της τρομοκρατίας σε μια νέα εποχή. Πιο συγκεκριμένα, η Απόφαση S/RES/2249 τοποθετούσε το Ισλαμικό Κράτος τόσο ως μια πρωτόγνωρη όσο και ως τη σημαντικότερη απειλή σε περιφερειακό και σε παγκόσμιο επίπεδο.

Στην πρώτη παράγραφο αναφέρει πως το ISIS κατέχει τη δυνατότητα, όπως και την πρόθεση, να πραγματοποιήσει νέες επιθέσεις, χαρακτηρίζοντάς το ως απειλή για την παγκόσμια ειρήνη και ασφάλεια. Σημαντικότερη θεωρείται η παράγραφος πέντε, η οποία καλεί τα κράτη – μέλη του ΟΗΕ που έχουν τη δυνατότητα να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα, σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και τον Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών, ώστε να διπλασιαστούν και να συντονιστούν οι προσπάθειες για την αποτροπή και τον περιορισμό των τρομοκρατικών επιθέσεων του Ισλαμικού Κράτους στο υπό κατοχή συριακό και ιρακινό έδαφος. Τέλος, στην παράγραφο έξι γίνεται αναφορά στην ενίσχυση της προσπάθειας για μείωση των Ξένων Μαχητών που ταξιδεύουν προς το Ιράκ και τη Συρία, όπως και της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας (UNSC - United Nations Security Council, 2015).

Η συγκεκριμένη Απόφαση θεωρήθηκε από την ακαδημαϊκή κοινότητα τόσο ρηξικέλευθη όσο απετέλεσαν και οι Αποφάσεις S/RES/1368 και S/RES/1373, μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 11 Σεπτεμβρίου 2001, οι οποίες καλούσαν τα κράτη – μέλη του ΟΗΕ να αποκρούσουν τις απειλές για την παγκόσμια ειρήνη και ασφάλεια, εκφράζοντας το δικαίωμα στην ατομική και συλλογική άμυνα, σύμφωνα με τον Χάρτη του ΟΗΕ σε αναφορά ιδιαίτερος προς το άρθρο 51 (Hilpold 2015: 535 - 555). Παρά ταύτα, η S/RES/2249 θέτει όρια στην αρμοδιότητα των κρατών – μελών που επιθυμούν να παρέμβουν στρατιωτικά, περιορίζοντας τον χώρο δράσης στις κατεχόμενες περιοχές από το ISIS στη Συρία και στο Ιράκ. Τούτο δε πάντοτε αφού έχει προηγηθεί συνεννόηση με τις νόμιμες κυβερνήσεις των δύο κρατών, σεβόμενο την αρχή της εδαφικής ακεραιότητας και κυριαρχίας (Ibid).

Παρότι δεν γίνεται αναφορά στο ίδιο το άρθρο 51 του Χάρτη του ΟΗΕ μέσα στο κείμενο της Απόφασης 2249, μια σειρά από χώρες όπως η Δανία, το Βέλγιο, η Νορβηγία, η Γερμανία και το Ηνωμένο Βασίλειο ενημέρωσαν την Προεδρία του

Συμβουλίου Ασφαλείας ότι θα λάβουν τα αναγκαία μέτρα για την άσκηση του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας, σύμφωνα με το άρθρο 51, για την προστασία των λαών του Ιράκ και της Συρίας, καθώς και ως απάντηση στις τρομοκρατικές επιθέσεις στο ευρωπαϊκό έδαφος, στα υπό κατοχή εδάφη από τον ISIL στις δύο χώρες (S/2015/928, S/2015/946, S/2016/34, S/2016/513, S/2016/523).

Θα πρέπει να τονιστεί επιπλέον πως η απόφαση S/RES/2249 έδωσε για πρώτη φορά τη δυνατότητα σε κράτη να κάνουν χρήση του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας, σύμφωνα με το άρθρο 51 του Χάρτη του ΟΗΕ, ενάντια σε έναν μη κρατικό δρώντα, σε μία τρομοκρατική οργάνωση εν προκειμένω, ο οποίος δεν υποστηρίζεται από άλλο κράτος, πάντοτε ωστόσο αφού έχει προηγηθεί εξουσιοδότηση του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ (De Wet, 2018:1-20). Αντιθέτως, στην περίπτωση της Al-Qaeda και των σχετικών αποφάσεων του ΟΗΕ S/RES/1368 και S/RES/1373 η τρομοκρατική οργάνωση λάμβανε τη κρατική στήριξη του Ισλαμικού Εμιράτου του Αφγανιστάν.

Η διαπίστωση αυτή προσφέρει μια διαφορετική διάσταση και σημασία στα γεγονότα των επιθέσεων της 13^{ης} Νοεμβρίου 2015, διευρύνοντας κατά ταύτα περαιτέρω την εφαρμογή της χρήσης του δικαιώματος της νόμιμης άμυνας, όπως ακριβώς είχε συμβεί για πρώτη φορά μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001.

4.3 Συμβούλιο της Ευρώπης

1. Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Έκδοση (1957)

Το 1957 τα 15 κράτη-μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας αποφάσισαν να αποκτήσουν κοινούς κανόνες στην έκδοση δραστών. Για αυτό τον σκοπό υπογράφηκε στο πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης η «Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Έκδοση» (ECE).

Η Σύμβαση στο πρώτο της άρθρο αναφέρεται στην υποχρέωση των κρατών – μελών της να εκδώσουν κάθε πρόσωπο που κατηγορείται για αδίκημα, εφόσον υπάρχει σχετικό αίτημα έκδοσης από άλλο κράτος – μέλος, ενώ στα άρθρα 3,4,6,7,8,9,10,11 αναφέρει τους περιορισμούς της έκδοσής του δράστη: 1) όταν πρόκειται για κατηγορία με βάση φυλετικά, πολιτικά, θρησκευτικά κριτήρια, 2) για ποινές με βάση το στρατιωτικό δίκαιο, 3) όσον αφορά σε πρόσωπο με την υπηκοότητα κράτους – μέλους από το οποίο ζητείται η έκδοση, 4) στην περίπτωση

που έχει διαπραχθεί μέρος ή ολόκληρο το αδίκημα εντός της επικράτειας του συγκεκριμένου Κράτους, 5) εάν έχει ήδη ξεκινήσει εκδίκαση της υπόθεσης για τα ίδια αδικήματα, 6) εάν η ετυμηγορία από τα δικαστήρια του κράτους – μέλους έχουν αθώσει τον κατηγορούμενο, 7) εάν έχει αποκτήσει ασυλία το αναφερόμενο πρόσωπο μετά από την πάροδο συγκεκριμένης χρονικής περιόδου, 8) εφόσον υπάρχει η υποψία της επιβολής της θανατικής ποινής στο κράτος – μέλος, του οποίου αιτείται η έκδοση. Ακόμη, στην περίπτωση που έχει εκδοθεί κατηγορούμενος με βάση το άρθρο 14 δεν θα πρέπει να διωχθεί ή να του επιβληθεί ποινή για άλλο αδίκημα πέρα από αυτό για το οποίο εκδόθηκε σε άλλο κράτος, εκτός ωστόσο από την περίπτωση που συμφωνεί επ' αυτού το κράτος – μέλος το οποίο τον εξέδωσε και στην περίπτωση που ο κατηγορούμενος είχε την ευκαιρία να διαφύγει από την επικράτεια του κράτους – μέλους στο οποίο συνελήφθη αλλά δεν το έπραξε εντός 45 ημερών, ή επέστρεψε στην επικράτειά του αφού πρώτα την είχε εγκαταλείψει. Τέλος, με βάση το άρθρο 16 δίνεται η δυνατότητα της προληπτικής κράτησης προσώπου στην περίπτωση έκτακτης ανάγκης μετά από αίτημα άλλου κράτους – μέλους με βάση τις διαδικασίες του άρθρου 12.

Η αρχική Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Έκδοση τέθηκε σε ισχύ το 1960 και επικυρώθηκε από την Αυστρία, την Κύπρο, τη Δανία, την Ελλάδα, την Ιρλανδία, την Ιταλία, την Ολλανδία, τη Νορβηγία, τη Σουηδία, την Ελβετία, την Τουρκία, την Φινλανδία, το Ισραήλ και το Λιχτενστάιν (Vermeulen and Beken 1997:268). Καθώς, θεωρήθηκε ότι το κείμενο δεν κάλυπτε τις ανάγκες της εποχής το 1971 έλαβε χώρα υπό τη σκέπη του Γραφείου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για τα Εγκληματολογικά Προβλήματα (ECCP) συνεδρίαση για τη βελτίωση της αρχικής Σύμβασης (Ibid).

Μετά το 1957 ακολούθησαν άλλα τέσσερα Επιπρόσθετα Πρωτόκολλα της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Έκδοση το 1975, το 1978, το 2010 και το 2012 αντίστοιχα. Στο Πρώτο Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο του 1975 γίνεται προσπάθεια επαναπροσδιορισμού της έννοιας των πολιτικών αδικημάτων, καθώς και της Αρχής *Ne bis in idem*, δηλαδή τη μη υπαγωγή ήδη καταδικασθέντα σε δεύτερη δίκη για το ίδιο αδίκημα. Το πρωτόκολλο έχει συμπληρωματικό χαρακτήρα ως προς τα άρθρα 3 και 9 της αρχικής Σύμβασης (European Treaty Series - No. 86, Explanatory Report to the Additional Protocol to the European Convention on Extradition).

Όσον αφορά στο άρθρο 3, το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο αναφέρει ότι δεν θα πρέπει να θεωρηθούν ως πολιτικά αδικήματα οι περιπτώσεις της γενοκτονίας, η

παραβίαση του άρθρου 50 της Σύμβασης της Γενεύης του 1949 «Περί Βελτιώσεως της Τύχης των Τραυματιών και Ασθενών», του άρθρου 51 «περί της Σύμβασης για τη Βελτίωση της Τύχης των Τραυματιών, Ασθενών και Ναυαγών των Ενόπλων Δυνάμεων που Βρίσκονται στη Θάλασσα», καθώς και του άρθρου 130 της Σύμβασης της Γενεύης του 1949 «Περί της Μεταχείρισεως των Αιχμαλώτων Πολέμου» και του άρθρου 147 της Σύμβασης της Γενεύης του 1949 «Περί της Προστασίας των Πολιτών σε Καιρό Πολέμου» (Ibid).

Σχετικά με το άρθρο 9, το Πρωτόκολλο ενισχύει την αρχή *Ne bis in idem*, αποκλείοντας τη διπλή καταδίκη ενός κατηγορούμενου για το ίδιο αδίκημα από άλλο κράτος – μέλος, εκτός όμως από τις περιπτώσεις όπου προκύψουν νέα στοιχεία που απαιτούν την υπαγωγή του καταδικασθέντος σε δεύτερη δίκη ή αν τεθεί ζήτημα δικαιοδοσίας για την εκδίκαση της υπόθεσης από το κράτος που αιτείται την έκδοση του κατηγορούμενου (Ibid).

Το δεύτερο Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο, που υπογράφηκε το 1978, διευρύνει τη δυνατότητα έκδοσης (European Treaty Series - No. 98, Explanatory Report, to the Second Additional Protocol to the European Convention on Extradition): 1) όταν η ποινή για ένα αδίκημα επισείει χρηματική ποινή, 2) όταν πρόκειται για φορολογικά αδικήματα, κάτι που έρχεται σε αντίθεση με την αρχική Σύμβαση.

Αντιθέτως, απαγορεύει την έκδοση του κατηγορούμενου: 1) όταν έχει επιβληθεί ποινή χωρίς την παρουσία του κατηγορούμενου στο κράτος που αιτείται την έκδοσή του, (*Judgement in Absentia*), 2) στην περίπτωση που έχει δοθεί Ασυλία στον κατηγορούμενο από το Κράτος – Μέλος στο οποίο βρίσκεται ο κατηγορούμενος. Τέλος, το Πρωτόκολλο, δίνει τη δυνατότητα να ενταχθεί στη διαπραγμάτευση για την έκδοση, εκτός από τη διπλωματική οδό, και η επικοινωνία μεταξύ των Υπουργών Δικαιοσύνης των δύο Κρατών – Μελών (Ibid).

Το τρίτο Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο υπογράφηκε το 2010 και στόχευε στη μείωση και απλοποίηση των διαδικασιών της έκδοσης που προβλέπονται στην αρχική Σύμβαση με βάση τα άρθρα 12 και 16 (Council of Europe Treaty Series - No. 209, Explanatory Report to the Third Additional Protocol to the European Convention on Extradition).

Τέλος, το τέταρτο Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο, το οποίο υπογράφηκε το 2012, είχε ως στόχο τον εκσυγχρονισμό της αρχικής Σύμβασης. Ξεκινώντας από το άρθρο 10 της Σύμβασης του 1957 και την Ασυλία του κατηγορούμενου μετά το

πέρας συγκεκριμένης χρονικής περιόδου, το Πρωτόκολλο συγκεκριμενοποίησε τις προϋποθέσεις ισχύος ή μη του συγκεκριμένου άρθρου (Council of Europe Treaty Series - No. 212, Explanatory Report to the Fourth Additional Protocol to the European Convention on Extradition). Αναλυτικότερα (Ibid), 1) η έκδοση δεν θα πρέπει να επιτραπεί στην περίπτωση που έχει παραγραφεί η ποινή ή η δίωξη του κατηγορούμενου στο αιτούν κράτος, 2) το κράτος υποδοχής δεν θα πρέπει να αρνηθεί την έκδοση του κατηγορούμενου, στο αιτούν κράτος, με το επιχείρημα της παραγραφής του αδικήματος ή της δίωξης με βάση το εσωτερικό του δίκαιο, 3) επίσης δίνει τη δυνατότητα της επιφύλαξης ως προς τη δεύτερη παράγραφο στην περίπτωση που το αίτημα για έκδοση στηρίζεται σε αδικήματα για τα οποία έχει δικαιοδοσία το κράτος υποδοχής, και στην περίπτωση που η εσωτερική νομοθεσία του κράτους υποδοχής απαγορεύει την έκδοση όταν έχει ήδη παραγραφεί το αδίκημα ή η δίωξη. Επίσης, όσον αφορά στο άρθρο 14 της αρχικής Σύμβασης και την απαγόρευση δίωξης ή επιβολής ποινής για άλλο αδίκημα πέρα από αυτό για το οποίο έγινε η έκδοσή του κατηγορούμενου, το τέταρτο Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο μείωσε τη χρονική περίοδο της δυνατότητας διαφυγής από 45 ημέρες σε 30 (2^η παράγραφος άρθρο 1), ακόμη, έδωσε τη δυνατότητα στο αιτούν κράτος να διεξάγει προδικαστική έρευνα και να λάβει μέτρα για την πρόληψη της ασυλίας λόγω της παρόδου του χρόνου και για την περίπτωση της διαφυγής του κατηγορούμενου από την επικράτειά του. Τέλος, απλοποιήθηκαν οι διαδικασίες της μεταφοράς του κατηγορούμενου (transit), ενώ εντάχθηκαν και τα ηλεκτρονικά μέσα για την ταχύτερη επικοινωνία των δύο κρατών – μελών για την έκδοση του κατηγορούμενου.

2. Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Αμοιβαία Δικαστική Συνδρομή σε Ποινικές Υποθέσεις (1959)

Το 1953 η Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης συγκρότησε μια Επιτροπή Ειδικών για την εξέταση της πιθανότητας εγκαθίδρυσης ορισμένων αρχών που να αφορούν στην έκδοση προσώπων, οι οποίες και θα ενσωματώνονταν στην «Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Έκδοση». Ωστόσο, το 1956 αποφασίστηκε η επέκταση του εύρους των εργασιών της Επιτροπής, ώστε να συνταχθεί η «Σύμβαση για την Αμοιβαία Δικαστική Συνδρομή σε Ποινικές Υποθέσεις». Η Σύμβαση ρυθμίζει ζητήματα εξέτασης μαρτυριών, εξειδικευμένου προσωπικού, εγγράφων, όπως και δικαστικών αποφάσεων (European Treaty Series - No. 30, Explanatory Report to the European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters). Η Σύμβαση υπογράφηκε εν τέλει τον Απρίλιο του 1959 (Ibid).

Πιο αναλυτικά, το άρθρο 1 υποχρεώνει τα συμβαλλόμενα μέρη να συνδράμουν αμοιβαία στην επίλυση Ποινικών Υποθέσεων, οι οποίες εμπίπτουν στη δικαιοδοσία του αιτούμενου κράτους – μέλους, ενώ αποκλείει ρητώς την ισχύ της Σύμβασης στην περίπτωση εφαρμογής στρατιωτικού νόμου. Με βάση το άρθρο 2, δίνεται η δυνατότητα άρνησης συνεργασίας στην περίπτωση που πρόκειται για κατηγορία εκ μέρους του αιτούντος κράτους, πολιτικής ή δημοσιονομικής φύσεως, ή εφόσον θεωρηθεί πως θα τεθεί σε κίνδυνο η εθνική κυριαρχία, η ασφάλεια, η δημόσια τάξη ή γενικώς τα εθνικά συμφέροντα, του συγκεκριμένου κράτους (Ibid).

Το 1976 υπεγράφη το Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο με το οποίο επεκτάθηκε η Δικαστική Συνδρομή και στις περιπτώσεις των φορολογικών αδικημάτων, στον τομέα της εφαρμογής των ποινών και όσον αφορά στα ποινικά μητρώα (European Treaty Series - No. 99, Explanatory Report to the Additional Protocol to the European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters).

Το δεύτερο και τελευταίο Συμπληρωματικό Πρωτόκολλο υπογράφηκε το 2001. Στόχος του είναι ο εκσυγχρονισμός της αρχικής Σύμβασης, όσον αφορά στην απλοποίηση των διαδικασιών της Αμοιβαίας Δικαστικής Συνδρομής. Οι σχετικές καινοτομίες χωρίζονται σε τρία Κεφάλαια: το Πρώτο Κεφάλαιο του Πρωτοκόλλου αφορά στις αλλαγές όσον αφορά συγκεκριμένες εκφράσεις σε άρθρα της αρχικής Σύμβασης, το Δεύτερο Κεφάλαιο περιλαμβάνει λειτουργικές αλλαγές, ενώ το Τρίτο Κεφάλαιο περιλαμβάνει ορισμένες διαφοροποιήσεις στα ακροτελεύτια άρθρα της Σύμβασης του 1959 (European Treaty Series - No. 182, Explanatory Report to the Second Additional Protocol to the European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters).

3. Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Καταπολέμηση της Τρομοκρατίας (1977)

Η πρώτη μεταπολεμική προσπάθεια της διεθνούς κοινότητας να καταπολεμήσει την τρομοκρατία εντοπίζεται στη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών «Περί της Πρόληψης και της Τιμωρίας Εγκλημάτων κατά Διεθνώς Προστατευόμενων Προσώπων» του 1973 και στη Σύμβαση για την Καταπολέμηση της Τρομοκρατίας του Συμβουλίου της Ευρώπης που υπογράφηκε το 1977. Οι δύο ανωτέρω Συμβάσεις αν και απέτυχαν να κερδίσουν την ευρεία αποδοχή της διεθνούς κοινότητας, αρχικά στόχευαν στον συντονισμό του εσωτερικού δικαίου των κρατών – μελών (Jankowitsch-Prevor 2005:7 – 27).

Η Σύμβαση «για την Καταπολέμηση της Τρομοκρατίας» συνιστούσε τη πρώτη φορά που το Συμβούλιο της Ευρώπης επιχείρησε να αντιμετωπίσει με

αποφασιστικότητα το ζήτημα της τρομοκρατίας. Στόχος της Σύμβασης ήταν η θέσπιση διεθνών κανόνων για την αποτελεσματική σύλληψη και τιμωρία των δραστών (Ibid). Η Σύμβαση αναφερόταν στα αδικήματα με βάση το άρθρο 1 της πράξης ή της απόπειρας που στρέφεται κατά της ζωής διεθνώς προστατευόμενων προσώπων, της ομηρίας, καθώς και της χρήσης εκρηκτικών υλικών κατά προσώπων, ενώ λαμβάνονται υπόψιν και όλα τα αδικήματα που περιλαμβάνονται στις διατάξεις του ΟΗΕ για την Αεροπλοΐα του 1970 και του 1971 (Ibid).

Το άρθρο 2 έδινε τη δυνατότητα της επιφύλαξης στην περίπτωση της υπερίσχυσης του εθνικού δικαίου όταν οι πράξεις βίας στηρίζονταν σε πολιτικά κριτήρια (άρθρο 13). Επιπλέον, στο άρθρο 5 οριζόταν πως δεν θα πρέπει να διωχθεί ή να εκδοθεί κανένα πρόσωπο με βάση θρησκευτικά, φυλετικά, πολιτικά κριτήρια ή λόγω εθνικότητας (Ibid).

Στο άρθρο 7, το κράτος – μέλος υποχρεώνεται μετά τη σύλληψη του δράστη είτε να προβεί στην εκδίκαση της υπόθεσης είτε στην έκδοσή του. Εγκαθίδρυσε επίσης στο άρθρο 8 τη συνεργασία των κρατών – μελών με στόχο την αμοιβαία βοήθεια σε ποινικά ζητήματα αφαιρώντας τη δυνατότητα άρνησης της έκδοσης υπό την πρόφαση του αδικήματος πολιτικής φύσης ή λόγω των πολιτικών πεποιθήσεων του δράστη (Ibid).

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για Ποινικές Υποθέσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης ορίστηκε από το άρθρο 9 της Σύμβασης ως το όργανο το οποίο θα ενημερώνεται από τα Κράτη – Μέλη στην περίπτωση της εφαρμογής της Σύμβασης (Ibid).

Οποιαδήποτε διαφορά ανάμεσα στα κράτη – μέλη που αφορά στην εφαρμογή της Σύμβασης θα επιλύεται μέσω διαιτησίας με την απόφαση του δικαστηρίου να είναι εν τέλει υποχρεωτική (Ibid).

4. Τροποποιητικό Πρωτόκολλο της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για την Καταπολέμηση της Τρομοκρατίας (2003)

Το Συμβούλιο της Ευρώπης τον Μάιο του 2003 αποφάσισε να τροποποιήσει τη Σύμβαση του 1977, με βάση μία σειρά Οδηγιών που είχε εκδώσει το Συμβούλιο τον Ιούλιο του 2002 (Guidelines on human rights and the fight against terrorism adopted by the Committee of Ministers on 11 July 2002 at the 804th meeting of the Ministers' Deputies, Council of Europe).

Το Πρωτόκολλο, το οποίο υπογράφηκε στο Στρασβούργο στις 13 Μαΐου 2003, τροποποίησε την αρχική Σύμβαση σε τρία σημεία (Council of Europe

Responses to the Threat Posed by Terrorism, Briefing Paper: the EU's response to the threat of terrorism, volume 12, published 5 November 2005): Πρώτον, με την παρούσα σύμβαση η λίστα με τα αδικήματα που δεν κατατάσσονταν ως πολιτικά εγκλήματα στη Σύμβαση του 1977 επεκτάθηκε, σύμφωνα με τις επελθούσες σύγχρονες εξελίξεις στις διεθνείς Συμβάσεις του ΟΗΕ. Δεύτερον, απλοποιήθηκε η διαδικασία τροποποίησης της αρχικής Σύμβασης και τρίτον, διαμόρφωσε η Σύμβαση εκ νέου το πλαίσιο για την ένταξη και των Μελών – Παρατηρητών του Συμβουλίου της Ευρώπης. Τέλος, προστέθηκε διάταξη για την άρνηση έκδοσης κατηγορούμενου σε περίπτωση που αντιμετώπιζε την απειλή της θανατικής ποινής ή του βασανισμού, ή της ισόβιας κάθειρξης.

5. Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Αποζημίωση Θυμάτων Βίαιων Εγκλημάτων (1983)

Ένα από τα ζητήματα που είχαν απασχολήσει τις πολιτικές ηγεσίες της Ευρώπης ήταν η αποζημίωση των θυμάτων από τη διάπραξη βίαιων εγκλημάτων. Βασική πεποίθηση ήταν εν προκειμένω η χρηματική αποκατάσταση των θυμάτων και των πληγεισών οικογενειών από τον δράστη, μετά από δικαστική απόφαση. Ωστόσο, δεν ήταν πάντα εφικτή αυτή η επιλογή. Γι' αυτόν τον λόγο κράτη – μέλη του Συμβουλίου της Ευρώπης κατά τη δεκαετία του 1960 επιχείρησαν να καλύπτουν αυτό το κενό μέσα από δημόσια έσοδα όταν δεν ήταν δυνατή η αποζημίωση του θύματος από τον ίδιο το δράστη (Council of Europe Treaty Series – No. 116, Explanatory Report to the European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes).

Το 1974 στη Βιέννη κατά την 9^η Σύνοδο Κορυφής των Ευρωπαίων Υπουργών Δικαιοσύνης προτάθηκε η δημιουργία ειδικής επιτροπής για τη σύνταξη σχετικής Σύμβασης (Ibid). Η Σύμβαση «για την Αποζημίωση Θυμάτων Βίαιων Εγκλημάτων» τέθηκε προς υπογραφή το 1983 υπό την εποπτεία της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για Ποινικές Υποθέσεις (Ibid).

Ειδικότερα, με βάση το άρθρο 1, τα κράτη – μέλη της Σύμβασης υποχρεούνται να λάβουν τα απαραίτητα μέτρα για την εφαρμογή των αρχών που διέπουν το πρώτο μέρος της Σύμβασης. Στο δεύτερο άρθρο δίνεται έμφαση στην υποχρέωση των κρατών – μελών να αποζημιώνουν τα θύματα βίαιων εγκλημάτων ή των οικογενειών τους όταν δεν είναι δυνατή η αποζημίωσή τους από άλλες πηγές. Η αποζημίωση καταβάλλεται είτε συλληφθεί ο δράστης, είτε όχι. Ενώ, με βάση το άρθρο 3 την αποζημίωση την καταβάλλουν οι αρχές του κράτους εντός της

επικράτειας του οποίου έλαβε χώρα το έγκλημα. Η αποζημίωση καταβάλλεται προς τα θύματα/υπηκόους άλλων κρατών – μελών της Σύμβασης, καθώς και τους μόνιμους κατοίκους του κράτους εκείνου με υπηκοότητα των κρατών – μελών του Συμβουλίου της Ευρώπης (Ibid).

Η υποχρέωση της αποζημίωσης από το κράτος εντός του οποίου έλαβε χώρα το έγκλημα εξάγεται από τη προσέγγιση ότι οι αρχές του κράτους και τα προληπτικά μέτρα αυτού απέτυχαν να αποτρέψουν την πραγματοποίηση του εγκλήματος. Το άρθρο 4 αναφέρει ότι η αποζημίωση θα πρέπει να καλύπτει τουλάχιστον το κόστος της απώλειας του εισοδήματος, των ιατρικών και νοσηλευτικών δαπανών, καθώς και τα έξοδα κηδείας. Το ύψος της αποζημίωσης καθώς και η χρονική περίοδος ισχύος της καθορίζονται με βάση τα άρθρα 6 με 9 (Ibid).

6. Σύμβαση για το Κυβερνοέγκλημα (2001)

Η «Ευρωπαϊκή Σύμβαση για το Κυβερνοέγκλημα» του 2001 έχει ως στόχο την εναρμόνιση του εσωτερικού δικαίου των κρατών – μελών όσον αφορά στις ποινές στον τομέα του κυβερνοεγκλήματος (Council of Europe Treaty Series – No. 185, Explanatory Report to the Convention on Cybercrime). Επίσης, παρέχει στην εσωτερική έννομη τάξη τα αναγκαία εργαλεία ανάκρισης και προσαγωγής για τις περιπτώσεις των εγκλημάτων του κυβερνοεγκλήματος (Ibid). Τέλος, εγκαθιδρύει ένα ταχύ και αποτελεσματικό καθεστώς διεθνούς συνεργασίας. Στο πρώτο κεφάλαιο ορίζονται οι έννοιες, υπολογιστικό σύστημα, μνήμη υπολογιστή, πάροχος υπηρεσιών και τα δεδομένα κίνησης (Ibid).

Με βάση τα άρθρα 2,3,4,5,7 και 8 θα πρέπει κάθε κράτος – μέλος της Σύμβασης να λάβει τα κατάλληλα μέτρα για την αποτροπή της παράνομης εισόδου ή της παρεμβολής σε υπολογιστικά συστήματα ή την κλοπή, ή καταστροφή υπολογιστικών δεδομένων χωρίς την πρότερη άδεια του κατόχου (Ibid). Επίσης, το άρθρο 6 ποινικοποιεί την κατασκευή, διανομή, πώληση, κατοχή ή χρήση συσκευής ή υπολογιστικού προγράμματος που έχει ως στόχο την πραγματοποίηση των αδικημάτων των άρθρων 2 με 5 (Ibid). Η Σύμβαση ακολούθως καλύπτει τις περιπτώσεις της παιδικής πορνογραφίας (άρθρο 9), της υποκλοπής πνευματικών δικαιωμάτων (άρθρο 10), της υπόθαλψης ή βοήθειας εγκληματία (άρθρο 11) και της καταδίκης νομικών προσώπων (άρθρο 12) (Ibid).

7. Ανανεωμένη Σύμβαση για το ξέπλυμα, την έρευνα, την κατάσχεση και δήμευση των προϊόντων που προέρχονται από εγκληματικές δραστηριότητες και για τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας (2005)

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υπέγραψε τη Σύμβαση «για την υιοθέτηση ενός εργαλείου κατά του ξεπλύματος μαύρου χρήματος» το 1990. Σύμφωνα με σχετική αναφορά του Συμβουλίου της Ευρώπης (Council of Europe Treaty Series - No. 198, Explanatory Report to the Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism) μέχρι το 2004 47 κράτη – μέλη είχαν ήδη επικυρώσει τη Σύμβαση, ανάμεσά τους και η Αυστραλία. Μία από τις σημαντικότερες αποστολές της Σύμβασης του 1990 ήταν η διευκόλυνση της Διεθνούς Συνεργασίας στον τομέα της αντιμετώπισης του ξεπλύματος αποκτώντας συμπληρωματικό χαρακτήρα ως προς τα υπόλοιπα παρεμβατικά εργαλεία του Συμβουλίου της Ευρώπης. Για να επιτευχθεί ο ανωτέρω στόχος θα έπρεπε να υιοθετηθούν διατάξεις στην εσωτερική νομοθεσία που να εξυπηρετούν τη διεθνή συνεργασία. Η Σύμβαση κάλυπτε όλες τις διαδικασίες, από τις ανακρίσεις έως την επιβολή κατασχέσεων, διαθέτοντας ευέλικτους και αποτελεσματικούς μηχανισμούς για την επίτευξη της βέλτιστης διεθνούς συνεργασίας στην πάταξη των παράνομων δραστηριοτήτων. Ωστόσο, η Σύμβαση του 1990 δεν αντιμετώπιζε τις νέες μορφές ξεπλύματος, ενώ με τα χρόνια διέφευγαν των παλαιών προληπτικών ελέγχων της Σύμβασης. Επίσης, θεωρήθηκε απαραίτητο να διευρυνθούν οι αρμοδιότητές της και στον τομέα της Τρομοκρατίας και στη χρηματοδότησή της, καθώς και στην ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας (Ibid).

Ως αποτέλεσμα της τρομοκρατικής επίθεσης κατά των ΗΠΑ το 2001 θεωρήθηκε απαραίτητη μία ανανέωση της Αρχικής Σύμβασης του 1990. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή για τα Ποινικά Ζητήματα ανέθεσε τη σύνταξη της Ανανεωμένης Σύμβασης για το ξέπλυμα, την έρευνα, την κατάσχεση και δήμευση των προϊόντων που προέρχονται από εγκληματικές δραστηριότητες, όπως και για τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας σε *ad hoc* Επιτροπή. Η Σύμβαση υπογράφηκε στη Βαρσοβία το 2005 (Ibid).

Στο άρθρο 1 διαφαίνεται η παράλληλη λειτουργία της συγκεκριμένης Συνθήκης με τη Διεθνή Σύμβαση του ΟΗΕ για τη Χρηματοδότηση της Τρομοκρατίας του ΟΗΕ. Σύμφωνα με τα άρθρα 3, 4 και 5, η Σύμβαση υποχρεώνει τα κράτη – μέλη να υιοθετήσουν τα κατάλληλα μέτρα, προληπτικά ή μη, για την κατάσχεση των εσόδων ή τα αντικείμενα που αποδεικνύουν το ξέπλυμα χρήματος και των υπολοίπων αδικημάτων που περιλαμβάνονται στο άρθρο.

Στο άρθρο 6 αναφέρεται η υποχρέωση της υιοθέτησης παγώματος ή κατάσχεσης της περιουσίας με βάση τα άρθρα 4 και 5. Τα μέτρα αυτά οφείλουν να

δίνουν τη δυνατότητα στα εθνικά δικαστήρια να διατάξουν τις αρμόδιες αρχές να κατασχέσουν τους λογαριασμούς του κατηγορούμενου προσώπου. Επίσης, θα πρέπει να γίνεται σαφές αν ο κάτοχος του λογαριασμού είναι φυσικό ή νομικό πρόσωπο, και να βρίσκονται υπό παρακολούθηση για μια συγκεκριμένη περίοδο οι τραπεζικές τους συναλλαγές (άρθρο 7). Τέλος, κάθε κράτος – μέλος θα πρέπει να εγκαθιδρύσει Μονάδα Χρηματοοικονομικών Πληροφοριών (άρθρο 12).

Εν κατακλείδι, στο τέταρτο κεφάλαιο της Σύμβασης περιλαμβάνονται οι διατάξεις που αφορούν στη διεθνή συνεργασία. Πιο αναλυτικά, είναι υποχρεωμένα τα κράτη – μέλη να διευκολύνουν τη διεθνή συνεργασία μεταξύ τους συνδράμοντας όποτε ζητηθεί στον τομέα των πληροφοριών για τους ύποπτους τραπεζικούς λογαριασμούς (άρθρο 17), για τις ύποπτες τραπεζικές συναλλαγές (άρθρο 18), για την παρακολούθηση των τραπεζικών συναλλαγών (άρθρο 19). Η άρνηση της συνεργασίας από ένα κράτος – μέλος μπορεί να συμβεί μόνο στις περιπτώσεις που: 1) μία τέτοια πράξη αντίκειται στο εσωτερικό δίκαιο του κράτους – μέλους, 2) ενδέχεται να τεθεί σε κίνδυνο η εθνική κυριαρχία, η ασφάλεια, η δημόσια τάξη ή άλλα ζωτικής σημασίας εθνικά συμφέροντα, 3) εάν κατά την άποψη του κράτους υποδοχής δεν κρίνεται αναγκαία η συνεργασία σε αναλογία με το αδίκημα, 4) στην περίπτωση αδικήματος δημοσιονομικής φύσεως, εκτός εάν σχετίζεται με τρομοκρατική ενέργεια, 5) εάν πρόκειται για αδίκημα πολιτικής φύσεως, εκτός εάν σχετίζεται με τρομοκρατική ενέργεια 6) εάν μία τέτοια πράξη έρχεται σε αντίθεση με την αρχή *ne bis in idem*, 7) εάν δεν εκλαμβάνεται από το εσωτερικό δίκαιο του κράτους – υποδοχής ως αδίκημα η συγκεκριμένη πράξη.

8. Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη της Τρομοκρατίας (2005)

Τον Μάιο του 2005 το Συμβούλιο της Ευρώπης κατέληξε στη Σύμβαση «για την Πρόληψη της Τρομοκρατίας». Η Σύμβαση ήταν αποτέλεσμα της τρομοκρατικής επίθεσης του 2001 στις ΗΠΑ και στην τότε απόφαση της 109^{ης} συνεδρίασης στις 8 Νοεμβρίου 2001 υιοθέτησε το Συμβούλιο δραστικά μέτρα αντιμετώπισης της Τρομοκρατίας (Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism - Explanatory Report - [2005] COETSER 2 (16 May 2005).

Σκοπός της Σύμβασης ήταν η καταγραφή συγκεκριμένων αδικημάτων, που θεωρούνται ως τρομοκρατικές επιθέσεις, προωθούν τη δημόσια διασπορά απειλητικών μηνυμάτων (άρθρο 5), καθώς και την οργάνωση (άρθρο 9) τη στρατολόγηση ή τη συμμετοχή σε τρομοκρατική οργάνωση (άρθρο 6) και την

εκπαίδευση για τον σκοπό της τρομοκρατίας (άρθρο 7). Ακόμη, η Σύμβαση ενίσχυσε τη συνεργασία για την πρόληψη της τρομοκρατίας, υιοθετώντας πολιτικές στο εσωτερικό των κρατών (άρθρο 3,10,11), και προωθώντας τη διεθνή συνεργασία (άρθρο 4). Επίσης, αναθεωρήθηκε η διαδικασία έκδοσης των κατηγορούμενων για τρομοκρατία και ενισχύθηκαν οι αμοιβαίες διακρατικές συμφωνίες για συνεργασία (άρθρο 17).

Πολύ σημαντικό θεωρείται το άρθρο 8, καθώς εκλαμβάνει την προπαρασκευή, χωρίς απαραίτητα την υλοποίηση της τρομοκρατίας, ως αδίκημα. Επιπλέον, στο άρθρο 13 προβλέπεται η δυνατότητα οικονομικής αποζημίωσης και προστασίας των συγγενών των θυμάτων της τρομοκρατίας. Σύμφωνα με το άρθρο 14 ένα κράτος – μέλος νομιμοποιείται να λάβει τα απαραίτητα μέτρα στις περιπτώσεις που λάβει χώρα η τρομοκρατική επίθεση στην επικράτειά του ή σε σκάφος της σημαίας του, καθώς και όταν το θύμα ή ο θύτης της επίθεσης διαθέτει την υπηκοότητά του κράτους ή είναι άπατρις. Τέλος, γίνεται σαφές ότι δεν μπορεί να γίνει δίωξη με πολιτικά, θρησκευτικά, φυλετικά ή εθνοτικά κριτήρια (άρθρο 21).

9. Πρόσθετο Πρωτόκολλο στη Σύμβαση του Συμβουλίου της Ευρώπης για την Πρόληψη της Τρομοκρατίας (2015)

Στόχος του Συμπληρωματικού Πρωτοκόλλου υπήρξε η προσθήκη στην αρχική Σύμβαση νέων αδικημάτων που να σχετίζονται με την τρομοκρατία, καθώς και ορισμένες διατάξεις που αφορούν στην ανταλλαγή πληροφοριών (*Council of Europe Treaty Series - No. 217, Explanatory Report to the Additional Protocol to the Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism*). Τα αδικήματα αυτά έχουν εν προκειμένω χαρακτήρα προπαρασκευαστικό των τρομοκρατικών ενεργειών. Πιο συγκεκριμένα, στα άρθρα 2,3,4,5,6 ποινικοποιούνται (Ibid): η συμμετοχή σε οργάνωση ή ομάδα, η εκπαίδευση, τα ταξίδια στο εξωτερικό, η χρηματοδότηση ταξιδιών στο εξωτερικό, η οργάνωση ή η διευκόλυνση των ταξιδιών αυτών με στόχο πάντοτε τη διάπραξη τρομοκρατικής επίθεσης. Το άρθρο 7 υποχρεώνει τα κράτη – μέλη να ανταλλάξουν οποιαδήποτε χρήσιμη πληροφορία για ύποπτα άτομα που ταξιδεύουν στο εξωτερικό με σκοπό την τρομοκρατία. Τέλος, υποχρεούνται με βάση το άρθρο 8 κάθε κράτος – μέλος να λειτουργεί με σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα, στην ελευθερία της έκφρασης, της θρησκείας, και της μετακίνησης.

4.4 Ευρωπαϊκή Ένωση

Η Ευρωπαϊκή Ένωση υιοθέτησε την πρώτη αντιτρομοκρατική της πολιτική το 1975 με την εγκαθίδρυση της άτυπης Ομάδας για την Τρομοκρατία, τον Ριζοσπαστισμό, τον Εξτρεμισμό και τη Διεθνή Βία (TREVI), η οποία και λειτουργούσε παράλληλα με την «Ευρωπαϊκή Σύμβαση για την Καταστολή της Τρομοκρατίας» (1977) του Συμβουλίου της Ευρώπης (Peek 1994:201 – 207).

Η άτυπη ομάδα TREVI δημιουργήθηκε με πρωτοβουλία της Βρετανίας, μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της εποχής (Ibid). Η πρώτη συνεδρίαση της TREVI έλαβε χώρα το 1976 στο Λουξεμβούργο με καθήκοντά της την ανταλλαγή πληροφοριών και την αμοιβαία παροχή βοήθειας για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας (Ibid). Στην ομάδα συμμετείχαν οι υπουργοί Εσωτερικών και Δικαιοσύνης των χωρών – μελών της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (Ibid). Το 1992 ο Πυλώνας για τη Συνεργασία στη Δικαιοσύνη και στις Εσωτερικές Υποθέσεις της Ε.Ε. ανέλαβε τα καθήκοντα της ομάδας TREVI, προσθέτοντας στην ατζέντα τη μετανάστευση, το άσυλο, την αστυνόμευση, καθώς και τη νομική και τελωνειακή συνεργασία (Ibid)

Στις 3 Δεκεμβρίου 1998 θα ιδρυθεί η Europol με βάση τη Συνθήκη του Μάαστριχτ και με σχετική απόφαση του Συμβουλίου (Council decision of 3 December 1998 Instructing Europol to Deal with Crimes Committed or likely to be Committed in the Course of Terrorist Activities Against Life, Limb, Personal Freedom or Property (3 December 1998)). Με έδρα την πόλη της Χάγης στην Ολλανδία, και με πάνω από 1000 άτομα προσωπικό, κατά κύριο λόγο αξιωματικούς και πολιτικό προσωπικό των κρατών – μελών της Ε.Ε., η Europol έχει ως κύριο στόχο την καταστολή και την αντιμετώπιση των διεθνών εγκλημάτων και της τρομοκρατίας στην Ευρωπαϊκή Ένωση (Europol, 2017).

Πιο συγκεκριμένα, λειτουργεί ως κέντρο υποστήριξης επιχειρήσεων επιβολής του νόμου, ως κόμβος πληροφόρησης σχετικά με εγκληματικές δραστηριότητες και ως κέντρο εμπειρογνωμοσύνης στο πεδίο της επιβολής του νόμου (Ibid). Ως βασικές απειλές για την ασφάλεια της η Ε.Ε. θεωρεί την τρομοκρατία, το κυβερνοέγκλημα, το διεθνές εμπόριο ναρκωτικών, το ξέπλυμα μαύρου χρήματος, την οργανωμένη απάτη, την παραχάραξη ευρώ, καθώς και τη διακίνηση λαθρομεταναστών (Ibid).

Για την καλύτερη και αποτελεσματικότερη λειτουργία της, η Europol χρησιμοποιεί τη μέθοδο ανάλυσης κινδύνου «The EU Serious and Organised Crime Threat Assessment» (SOCTA) που έχει ως στόχο την αναγνώριση και την

αντιμετώπιση αναδυόμενων απειλών, και την ανάλυση της δομής και της δράσης των οργανωμένων εγκληματικών ομάδων (Ibid). Επιπλέον, δημοσιεύει την ετήσια Έκθεση «EU Terrorism Situation and Trend Report» (TE-SAT), για την ενημέρωση των ευρωπαίων πολιτών και των κρατών – μελών της Ε.Ε. περί των τάσεων και της δραστηριότητας στον χώρο της τρομοκρατίας (Ibid).

Ο έλεγχος και η καθοδήγηση της Europol ασκείται από το Συμβούλιο, το οποίο μαζί με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο διορίζει τον Διευθυντή και τους αναπληρωτές Διευθυντές και εγκρίνει τον προϋπολογισμό της (Ibid). Επιπροσθέτως, κάθε χρόνο το Συμβούλιο διαβιβάζει στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ειδική έκθεση σχετικά με το έργο της Europol (Ibid).

Τη δράση της Europol συνεπικουρούν (Ibid): 1. Το Επιχειρησιακό Κέντρο της ευρωπαϊκής αστυνομικής υπηρεσίας, για την ανταλλαγή πληροφοριών μεταξύ της Europol και των κρατών – μελών της Ε.Ε., 2. Το Ευρωπαϊκό Κέντρο για το Κυβερνοέγκλημα με στόχο την ενίσχυση της αντίδρασης στις κυβερνοεπιθέσεις για την προστασία των κρατικών υπηρεσιών και των ευρωπαίων πολιτών, 3. Η Κοινή Ειδική Ομάδα Δράσης Κυβερνοεγκλήματος (J-CAT) για τη διευκόλυνση της αναγνώρισης, την κατάταξη κατά σειρά προτεραιότητας, την προετοιμασία και την έναρξη των ερευνών, 4. Το Ευρωπαϊκό Αντιτρομοκρατικό Κέντρο (ECTC) με εξειδικευμένο προσωπικό στον τομέα της τρομοκρατίας, 5. Το Ευρωπαϊκό Κέντρο για τη Διακίνηση Μεταναστών με στόχο τον εντοπισμό και την εξάρθρωση των παράνομων δικτύων μετακίνησης, και 6. Η Συντονισμένη Συμμαχία για το Έγκλημα κατά των Πνευματικών Δικαιωμάτων.

Ακολούθησε η Σύσταση του Συμβουλίου της 9 Δεκεμβρίου 1998, σχετικά με την Αντιμετώπιση της Χρηματοδότησης των Τρομοκρατικών Ομάδων. Η Σύσταση ανέφερε τη σημασία της συνεργασίας και της ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των κρατών – μελών της Ε.Ε. με τη δυνατότητα λήψης κοινών πρωτοβουλιών. Ωστόσο, λόγω της νομικής φύσης της Σύστασης δεν είχε υποχρεωτικό χαρακτήρα για τα κράτη – μέλη (Council recommendation of 9 December 1999 on cooperation in combating the financing of terrorist groups, Official Journal C 373 , 23/12/1999 P. 0001 – 0001).

Μέχρι τις επιθέσεις της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001 στις ΗΠΑ τα κράτη – μέλη της Ευρωπαϊκής Ένωσης δεν επιθυμούσαν την περαιτέρω διακρατική συνεργασία στον τομέα της τρομοκρατίας, με τη παράλληλη επέκταση της ευρωπαϊκής επιρροής στην εθνική τους κυριαρχία (Wilkinson 2005:29 – 31).

Αποτέλεσμα των επιθέσεων ωστόσο ήταν να συγκληθεί Έκτακτη Ευρωπαϊκή Σύνοδο στις 21 Σεπτεμβρίου του 2001 και να υιοθετηθεί το Σχέδιο Δράσης «για την Κοινή Αντιμετώπιση της Τρομοκρατίας» (Conclusion and Plan of Action of the Extraordinary European Council Meeting on 21 September 2001). Το Σχέδιο Δράσης κήρυξε την τρομοκρατία ως μια πραγματική απειλή για ολόκληρο το κόσμο και την Ευρώπη και την έθεσε σε υψηλή προτεραιότητα και αναγνώρισε την Απόφαση S/RES/1373(2001) του Συμβουλίου Ασφαλείας του ΟΗΕ για την καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και των κρατών που την υποστηρίζουν (Ibid).

Στο πρώτο άρθρο ποινικοποιεί την πρόθεση καθώς και την ίδια την πράξη της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας (Ibid). Στα άρθρα 2 και 3 διευκρινίζονται περαιτέρω τα μέτρα που πρέπει να λάβουν τα κράτη – μέλη της Ε.Ε.: δηλαδή το πάγωμα των περιουσιών και των τραπεζικών λογαριασμών νομικών ή φυσικών προσώπων που διαπράττουν ή που προσπαθούν να διαπράξουν τρομοκρατική επίθεση. Ακολούθως, τα υπόλοιπα άρθρα περιλαμβάνουν μια σειρά από μέτρα για την αντιμετώπιση και τη καταστολή της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας (Ibid).

Πιο αναλυτικά, επιβάλλεται η καταστολή της υποστήριξης ή της στρατολόγησης προσώπων με στόχο την τρομοκρατία (άρθρο 4), τη λήψη προληπτικών μέτρων για τις ίδιες τις επιθέσεις (άρθρο 5), την παρεμπόδιση της διαφυγής σε ασφαλή καταφύγια (άρθρο 6) ή της παραμονής στην επικράτεια κράτους – μέλους της Ε.Ε. όσων υποστηρίζουν την τρομοκρατία (άρθρο 7), επίσης οι χρηματοδότες, ή οι οργανωτές τρομοκρατικών πράξεων θα πρέπει να συλλαμβάνονται και να δικάζονται (άρθρο 8), ενώ θα πρέπει να αλληλοστηρίζονται τα κράτη – μέλη της Ε.Ε., μέσω της ανταλλαγής πληροφοριών στο τμήμα της εγκληματολογικής έρευνας και σε δικαστικά και διοικητικά ζητήματα (άρθρο 12) σε σχέση με τη χρηματοδότηση ή την υποστήριξη των τρομοκρατικών πράξεων και στο ζήτημα της μετακίνησης των τρομοκρατών και των δικτύων τρομοκρατίας (άρθρο 9 και 11). Επίσης, στο άρθρο 10 τίθεται το ζήτημα του ελέγχου των συνόρων και των προσώπων που τα διασχίζουν για την παρεμπόδιση ένταξης τρομοκρατών εντός της Ε.Ε.. Τέλος, είναι πολύ σημαντικό το άρθρο 14, το οποίο υποχρεώνει τα κράτη – μέλη να επικυρώσουν τις σχετικές διεθνείς αντιτρομοκρατικές συμβάσεις, καθώς και τις Αποφάσεις του ΟΗΕ S/RES/1269 (1999) και S/RES/1368 (2001) (Ibid).

Συνέπεια επίσης του τρομοκρατικού χτυπήματος της 11^{ης} Σεπτεμβρίου ήταν, μετά από την απόφαση 2003/516/EK του Συμβουλίου της Ε.Ε. την 6η Ιουνίου 2003, η σύναψη δύο συμφωνιών μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Ηνωμένων

Πολιτειών σχετικά με την Έκδοση Συλληφθέντων και την Αμοιβαία Νομική Συνδρομή (European External Action Service, 2003a). Πιο αναλυτικά, τούτο συνιστά τη πρώτη συμφωνία για την έκδοση των τρομοκρατών απλοποιώντας τις διαδικασίες έκδοσης, ξεκαθαρίζοντας παράλληλα τα αδικήματα για τα οποία θα γίνεται έκδοση καταδικασθέντων, καθώς και ανταλλαγή πληροφοριών και εγγράφων. Επίσης, ενισχύει την προστασία των συλληφθέντων από τη θανατική ποινή στις ΗΠΑ θέτοντας ως όρο την μη επιβολή της (Ibid).

Η δεύτερη συμφωνία για τη δικαστική συνδρομή δημιούργησε τη βάση για συνεργασία στην ανταλλαγή πληροφοριών όσον αφορά στις διαπραπτικές συναλλαγές φυσικών και νομικών προσώπων για τον εντοπισμό της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας (Ibid). Επίσης, οδήγησε στη δημιουργία ομάδων συνεργασίας των ΗΠΑ και της Ε.Ε., αλλά και στην παροχή συνδρομής στο έργο διοικητικών υπαλλήλων των συμβαλλομένων μερών (Ibid). Οι δύο συμφωνίες θα επικυρωθούν μετά από τη σχετική απόφαση του Συμβουλίου της Ε.Ε. 2009/820/ΚΕΠΠΑ στις 23 Οκτωβρίου 2009.

Άλλη μια ενέργεια της Ε.Ε. μετά το χτύπημα στους δίδυμους πύργους ήταν η απόφαση πλαίσιο (2002/475/ΔΕΥ) του Συμβουλίου της Ε.Ε. της 13ης Ιουνίου 2002 για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Η απόφαση αποτελούταν από 13 άρθρα. Αρχικός της στόχος με τα άρθρα 1 και 2 ήταν η υποχρέωση των κρατών – μελών της Ε.Ε. στη λήψη των απαραίτητων μέτρων για την προστασία από τρομοκρατικές επιθέσεις και την διατύπωση ενός ορισμού των τρομοκρατικών επιθέσεων. Ορίζεται λοιπόν ως τρομοκρατική επίθεση μια πράξη που έχει ως στόχο (Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2002): *να εκφοβίσει σοβαρά έναν πληθυσμό, να εξαναγκάσει αδικαιολόγητα τις δημόσιες αρχές ή ένα διεθνή οργανισμό να εκτελέσουν οποιαδήποτε πράξη ή να απόσχουν από την εκτέλεσή της και να αποσταθεροποιήσει σοβαρά ή να καταστρέψει τις θεμελιώδεις πολιτικές, συνταγματικές, οικονομικές ή κοινωνικές δομές μιας χώρας ή ενός διεθνούς οργανισμού.*

Ως τέτοιες πράξεις θεωρούνται:

1. προσβολή κατά της ζωής προσώπου, η οποία είναι δυνατόν να επιφέρει το θάνατο
2. σοβαρή προσβολή κατά της σωματικής ακεραιότητας προσώπου
3. απαγωγή ή αρπαγή ομήρων
4. πρόκληση μαζικών καταστροφών σε κυβερνητικές ή δημόσιες εγκαταστάσεις, συγκοινωνιακά συστήματα, υποδομή,

- περιλαμβανομένων και των συστημάτων πληροφορικής, σταθερές εξέδρες που ευρίσκονται επί της υφαλοκρηπίδας, δημόσιους χώρους ή ατομικές ιδιοκτησίες, που θα μπορούσαν να θέσουν σε κίνδυνο ανθρώπινες ζωές ή να προξενήσουν σημαντικές οικονομικές απώλειες,
5. κατάληψη αεροσκαφών ή πλοίων ή άλλων μέσων μαζικής μεταφοράς ή μεταφοράς εμπορευμάτων
  6. κατασκευή, κατοχή, κτήση, μεταφορά, προμήθεια ή χρήση πυροβόλων όπλων, εκρηκτικών υλών, πυρηνικών, βιολογικών και χημικών όπλων καθώς και, όσον αφορά τα βιολογικά και χημικά όπλα, ερευνά και ανάπτυξη
  7. απελευθέρωση επικίνδυνων ουσιών ή πρόκληση πυρκαγιών, πλημμυρών ή εκρήξεων, με αποτέλεσμα την έκθεση ανθρώπινων ζώων σε κίνδυνο
  8. διαταραχή ή διακοπή του εφοδιασμού ύδατος, ηλεκτρικής ενέργειας ή κάθε άλλου βασικού φυσικού πόρου, με αποτέλεσμα την έκθεση ανθρώπινων ζώων σε κίνδυνο
  9. απειλή τέλεσης μιας εκ των πράξεων οι οποίες απαριθμούνται στα στοιχεία α) έως η).
  10. διακεκριμένη κλοπή που διαπράττεται με σκοπό την τέλεση μιας από τις πράξεις που απαριθμούνται στο άρθρο 1 παράγραφος 1
  11. εκβίαση με σκοπό την τέλεση μιας από τις πράξεις που απαριθμούνται στο άρθρο 1 παράγραφος 1
  12. πλαστογραφία διοικητικών εγγράφων με σκοπό την τέλεση μιας από τις πράξεις που απαριθμούνται στο άρθρο 1 παράγραφος 1 στοιχεία, α) έως η) καθώς και στο άρθρο 2 παράγραφος 2 στοιχείο β).

Επίσης, στο δεύτερο άρθρο παρατίθεται ορισμός της έννοιας της τρομοκρατικής ομάδας:

η εγκαθιδρυμένη επί ένα χρονικό διάστημα και διαρθρωμένη ένωση περισσότερων των δυο προσώπων που δρουν από κοινού προκειμένου να τελέσουν τρομοκρατικά εγκλήματα. Ο όρος «διαρθρωμένη ένωση» σημαίνει μια ένωση που δεν συγκροτήθηκε τυχαία με σκοπό να διαπράξει αμέσως ένα ορισμένο έγκλημα και η οποία δεν έχει απαραίτητα τυπικά καθορισμένους ρόλους των μελών της, συνέχεια στη σύνθεσή της ή πολυσύνθετη δομή.

Στην συνέχεια με τα άρθρα 4 και 5 εξασφαλίζεται η επιβολή αποτελεσματικών, αναλογικών και αποτρεπτικών κυρώσεων, λαμβάνοντας υπόψιν όχι μόνο την ίδια την πράξη του δράστη, αλλά και την ηθική αυτουργία, τη συνέργεια και την απόπειρα τρομοκρατικής επίθεσης. Επίσης, ορίζονται τα ανώτατα και κατώτατα όρια ποινών, ωστόσο περιλαμβάνονται στο άρθρο 6 και ιδιαίτερες περιστάσεις όταν ο δράστης παραιτείται από τις τρομοκρατικές δραστηριότητές του ή όταν παρέχει πληροφορίες στις κρατικές αρχές. Ακόμη, στο 7 και 8 τα νομικά πρόσωπα μπορούν να φέρουν εξίσου ευθύνη για τη διάπραξη των ανωτέρω εγκλημάτων.

Η επόμενη απόφαση του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης αφορούσε στην ίδρυση της Eurojust με στόχο την ενίσχυση της συνεργασίας στον δικαστικό τομέα. Ήδη από τον Δεκέμβριο του 2000, και με πρωτοβουλία της Γαλλίας, της Πορτογαλίας, της Σουηδίας και του Βελγίου, είχε σχηματιστεί το όργανο ProEurojust με στόχο τη δικαστική συνεργασία. Η αναταραχή που προκάλεσε στη διεθνή κοινότητα η τρομοκρατική επίθεση στις ΗΠΑ το 2001 οδήγησε στην επιτάχυνση της διεύρυνσης των αρμοδιοτήτων του οργάνου σε ολόκληρη της Ε.Ε. με την απόφαση του Συμβουλίου 2002/187/JHA, εγκαθιδρύοντας την Eurojust. Τον Ιούλιο του 2008 η δράση της Eurojust ενισχύθηκε μέσω (Eurojust, 2018): της αύξησης του όγκου των πληροφοριών που αντάλλασσαν τα κράτη – μέλη μεταξύ τους, της διευκόλυνσης της συνεργασίας μεταξύ των εθνικών οργάνων και της Eurojust και της εγκαθίδρυσης συνεργασιών με χώρες και οργανισμούς εκτός Ε.Ε..

Κύρια καθήκοντα τις Eurojust συνιστούν η παροχή βοήθειας στα κράτη – μέλη σε περίπτωση που αντιμετωπίζουν φαινόμενα οργανωμένου ή/και διακρατικού εγκλήματος. Τέτοιες περιπτώσεις μπορεί να είναι η τρομοκρατία, το εμπόριο ανθρώπων, το λαθρεμπόριο, το εμπόριο ναρκωτικών και όπλων, η σεξουαλική εκμετάλλευση γυναικών και παιδιών, το κυβερνοέγκλημα, η ηλεκτρονική παιδική πορνογραφία, το ξέπλυμα μαύρου χρήματος και οι ηλεκτρονικές απάτες, η κοπή πλαστών χαρτονομισμάτων και το έγκλημα κατά του περιβάλλοντος (Ibid).

Μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα στη Μαδρίτη το 2004 και στο Λονδίνο το 2005 η Ε.Ε. υιοθέτησε ένα κείμενο για την Αντιτρομοκρατική Στρατηγική και ένα Σχέδιο Δράσης για την αντιμετώπιση της Τρομοκρατίας (European Parliament, 2004). Το Σχέδιο Δράσης καθόριζε τη δημιουργία του Συντονιστή Αντιτρομοκρατικής Δράσης (Ibid). Ανάμεσα στις αρμοδιότητες του Συντονιστή είναι η στήριξη των θυμάτων τρομοκρατίας, ο συντονισμός των εργασιών του Συμβουλίου

της Ε.Ε. όσον αφορά στην τρομοκρατία, η ανάπτυξη συνεργασιών με τρίτες χώρες για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας καθώς και η υποβολή αναφορών στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο σχετικά με τις δράσεις του οργάνου (Ibid). Επίσης, το Σχέδιο πρότεινε την ενίσχυση των δράσεων της EUROPOL υπό τη δικαιοδοσία του Ευρωπαϊκού Δικαστηρίου και της συνεργασίας μεταξύ των κρατών - μελών, την υιοθέτηση από κοινού στην Ε.Ε. ενός ορισμού για την τρομοκρατία, τη στενή επίβλεψη της εφαρμογής των αντιτρομοκρατικών δράσεων, καθώς και την υπογραφή/επικύρωση των διεθνών συνθηκών του ΟΗΕ για την Τρομοκρατία και των δράσεων του ΟΟΣΑ από όλα τα κράτη – μέλη (Ibid).

Όσον αφορά στην Αντιτρομοκρατική Στρατηγική της Ε.Ε., το Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης στις 30 Νοεμβρίου 2005 υιοθέτησε σχετικό κείμενο, που διαχώριζε την ευρωπαϊκή αντιτρομοκρατική πολιτική σε τέσσερις πυλώνες (Council of The European Union, 2005): Πρόληψη (Prevent), Προστασία (Protect), Καταδίωξη (Pursue), Αντίδραση (Respond)

Στο στάδιο της Πρόληψης στόχος είναι η αποτροπή της διαδικασίας ένταξης στον βίαιο εξτρεμισμό/στρατολόγησης νέων ατόμων, καθώς και η αντιμετώπιση των αιτιών που προκαλούν ένα τρομοκρατικό χτύπημα. Τα προτεινόμενα μέσα για την πραγματοποίηση του ανωτέρω στόχου συνιστούν τη κοινή προσέγγιση του προβλήματος από όλα τα κράτη – μέλη, την αντιμετώπιση του βίαιου εξτρεμισμού μέσα στους χώρους κοινωνικοποίησης (χώροι λατρείας, εκπαίδευσης και σωφρονιστικά καταστήματα), την ανάπτυξη επικοινωνιακής στρατηγικής, την λήψη μέτρων για την ενίσχυση των δημοκρατικών θεσμών και της κοινωνικής ευμάρειας, καθώς και την ανάπτυξη διαπολιτισμικών σχέσεων της Ε.Ε. με τρίτες χώρες (Council of The European Union, 2005). Ο πυλώνας της πρόληψης επικαιροποιήθηκε το 2008 με την υιοθέτηση της Ευρωπαϊκής Στρατηγικής για την Αντιμετώπιση της Ριζοσπαστικοποίησης και της Στρατολόγησης και το 2014 εντάσσοντας στην ατζέντα της Ε.Ε. το φαινόμενο των μοναχικών λύκων, των ευρωπαϊών μαχητών του ISIS και τη καταστρατήγηση των κοινωνικών δικτύων από τους τρομοκράτες (Europa, 2018).

Στο δεύτερο στάδιο της Προστασίας στόχος αποτελεί η προστασία των πολιτών και των υποδομών ενισχύοντας και μειώνοντας τα ευάλωτα σημεία. Μέσα υλοποίησης της στρατηγικής είναι εν προκειμένω η βελτίωση της ασφάλειας των ευρωπαϊκών διαβατηρίων με την ενσωμάτωση βιομετρικών στοιχείων, η εγκαθίδρυση του Πληροφοριακού Συστήματος Visa (VIS), η επικαιροποίηση του συστήματος Schengen, η ανάπτυξη αναφορών διακινδύνευσης για τα εξωτερικά

σύνορα της Ε.Ε., η εφαρμογή των κοινών αποφάσεων για την ασφάλεια στην πολιτική αεροπορία, στα λιμάνια και στις θαλάσσιες μεταφορές, την ανάπτυξη ευρωπαϊκού προγράμματος για την προστασία κρίσιμων υποδομών, καθώς και την ενίσχυση της έρευνας στον τομέα της τρομοκρατίας (Council of The European Union, 2005). Πρόσφατη καινοτομία της Ε.Ε., αναφορικά προς το πύλωνα της Προστασίας, ήταν η απόφαση του 2016 για τη δημιουργία του Passenger Name Record (PNR), δηλαδή τη συλλογή και τη διατήρηση επί 5 έτη από τις αεροπορικές εταιρίες, των προσωπικών πληροφοριών των επιβατών τους (Europra, 2018).

Στο τρίτο στάδιο της Καταδίωξης στόχος συνιστά η σύλληψη και η ανάκριση τρομοκρατών, η παρεμπόδιση εφαρμογής των τρομοκρατικών σχεδίων, των μετακινήσεων και των δικτύων επικοινωνίας των τρομοκρατών. Επίσης, στόχος είναι και η εύρεση των δικτύων χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και της παροχής όπλων. Μέσα υλοποίησης αποτελούν (Council of the European Union, 2005):

- α) η ενίσχυση των εθνικών δυνατοτήτων των κρατών – μελών
- β) η συνεργασία με τη Europol και τη Eurojust
- γ) η υιοθέτηση του Ευρωπαϊκού Εντάλματος
- δ) η παρεμπόδιση της πρόσβασης των τρομοκρατών σε όπλα, εκρηκτικά και χρηματοδότηση
- ε) η υιοθέτηση σχετικής νομοθεσίας
- στ) η συνεργασία και η συνεκπαίδευση με όμορες χώρες της Ε.Ε.

Το 2018 το Συμβούλιο και το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο υιοθέτησαν νέους κανόνες για την αντιμετώπιση του ξεπλύματος μαύρου χρήματος και της κατ' επέκταση χρηματοδότησης της τρομοκρατίας (Europra, 2018).

Στο τέταρτο και τελευταίο στάδιο της Αντίδρασης βασικός στόχος συνιστά η ελάττωση των συνεπειών των τρομοκρατικών επιθέσεων. Τα διαθέσιμα μέσα είναι (Council of the European Union, 2005):

- α) η υιοθέτηση των Συμφωνιών Συντονισμού Κρίσεων της Ε.Ε.
- β) η επικαιροποίηση του Κοινοτικού Μηχανισμού πολιτικής προστασίας
- γ) η ανάπτυξη συστήματος εκτίμησης διακινδύνευσης
- δ) η βελτίωση του συντονισμού με διεθνείς οργανισμούς
- ε) η παροχή στήριξης στα θύματα τρομοκρατικών επιθέσεων και στις οικογένειές τους

Οι Συμφωνίες Συντονισμού Κρίσεων αντικαταστάθηκαν το 2013 από τις Ολοκληρωμένες Ρυθμίσεις της ΕΕ για την Πολιτική Αντιμετώπιση Κρίσεων (IPCR)

(Europa, 2018). Το IPCR αφορά στην παροχή στην προεδρία της Ε.Ε. μίας σειράς από εργαλεία συντονισμού κρίσεων όπως είναι η άτυπη συνεδρίαση με τη συνδρομή εμπειρογνομόνων, η έκδοση αναφοράς (Integrated Situational Awareness and Analysis Report) από την Επιτροπή σχετικά με τη φύση της κρίσης, η εγκατάσταση διαδικτυακής πλατφόρμας IPCR για την ανταλλαγή πληροφοριών, καθώς και το κέντρο συντονισμού που λειτουργεί εντός του Emergency Response Coordination Centre (ERCC) της Ευρωπαϊκής Επιτροπής (Council of the European Union, 2016).

Τέλος, ανάμεσα στα μέτρα που διαθέτει η Ε.Ε. ήδη από το 2004 στο πλαίσιο της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας συμπεριλαμβάνονται και οικονομικές & εμπορικές κυρώσεις. Η έκδοση του Ψηφίσματος S/RES/2253 από το Συμβούλιο Ασφαλείας του ΟΗΕ στις 17 Δεκεμβρίου 2015, το οποίο διεύρυνε τα μέτρα εναντίον των ατόμων, ομάδων ατόμων ή οργανώσεων που έχουν σχέση με το Ισλαμικό Κράτος, οδήγησε στην απόφαση της 20^{ης} Σεπτεμβρίου 2016 του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης για την εφαρμογή περιοριστικών μέτρων κατά ατόμων και οργανώσεων που στηρίζουν τις τρομοκρατικές οργανώσεις ISIL/Da'esh and Al-Qaida (European Commission 2018a, European Commission 2018b).

Κεφάλαιο 5 : Αντιτρομοκρατική πολιτική Γαλλίας και Βελγίου

Αφού εξετάστηκε στο προηγούμενο κεφάλαιο το δίκαιο σε διεθνές επίπεδο και σε επίπεδο Ευρωπαϊκής Ένωσης, για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, στο παρών κεφάλαιο θα εξεταστούν τα αντίστοιχα εργαλεία που έχουν αναπτυχθεί σχετικώς στο εσωτερικό της Γαλλίας και του Βελγίου. Ειδικότερα, θα εξεταστεί η σύνδεση της ιστορίας του τρομοκρατικού φαινομένου με την ανάπτυξη της αντιτρομοκρατικής πολιτικής στις δύο χώρες μέχρι και την περίοδο 2015-2016, όταν και έλαβαν χώρα τα υπό εξέταση τρομοκρατικά χτυπήματα. Επιπροσθέτως, θα επιχειρηθεί ανάλυση των επιμέρους τομέων, της δομής, καθώς και της ιεραρχίας στη λήψη αποφάσεων της αντιτρομοκρατικής πολιτικής, όπως και της αντιτρομοκρατικής νομοθεσίας των δύο χωρών.

5.1 Γαλλική αντιτρομοκρατική πολιτική

5.1.1 Το φαινόμενο της τρομοκρατίας στη σύγχρονη Γαλλία.

Η Γαλλία από το 1954 μέχρι σήμερα ήρθε αντιμέτωπη με τέσσερα διακριτά κύματα τρομοκρατίας, τα οποία συνυπήρχαν ωστόσο χρονικά μεταξύ τους. Τα πρώτα τρία κύματα εξ' αυτών απέδιδαν περισσότερο το χαρακτήρα σπασμοδικών και περιστασιακών χτυπημάτων. Η τρομοκρατική δράση ξεκίνησε να λαμβάνει συστηματικό χαρακτήρα από το 1980 και μετά, όταν και εκδηλώθηκε το τελευταίο τρομοκρατικό κύμα εντός της γαλλικής επικράτειας, αυξάνοντας τοιούτοτρόπως κατακόρυφα τον αριθμό των επιθέσεων, όπως και των θυμάτων (Foley 2013:16-19).

Πράγματι, μέσα από την ανάλυση των στοιχείων από τη βάση δεδομένων TWEED, που είναι εξειδικευμένη στην τρομοκρατία στις χώρες της δυτικής Ευρώπης, εξάγεται το συμπέρασμα πως η τρομοκρατία εντός της Γαλλίας δεν συνιστούσε συνεχόμενο φαινόμενο (Engene 2004:118-120). Πιο συγκεκριμένα, η τρομοκρατία εμφανίστηκε στη γαλλική ενδοχώρα κατά το διάστημα 1960-1965 και από το 1975 μέχρι το 1990, με κορύφωση την περίοδο 1980-1985, ως συνέπεια της εξαγωγής του συγκρουσιακού φαινομένου της Αλγερίας στη Γαλλία, αλλά και της παράλληλης δράσης τρομοκρατικών οργανώσεων της νέας αριστεράς, καθώς και εθνικιστών-αυτονομιστών εντός της Γαλλικής μητρόπολης, αλλά και σε γαλλικές υπερπόντιες κτήσεις (Ibid).

Το πρώτο κύμα τρομοκρατίας, το οποίο αναπτύχθηκε από τη δεκαετία του 1950 μέχρι και το 1990, είχε ως στόχο την αντιαποικιακή άσκηση πολιτικής βίας εις βάρος συμβολικών στόχων στη γαλλική επικράτεια, όπως και εναντίον των γαλλικών αποικιακών δυνάμεων στη Βόρεια και στην Υποσαχάριο Αφρική, στη Μέση Ανατολή και στη Νοτιοανατολική Ασία, με στόχο την ανεξαρτησία των υπό αποικιακό καθεστώς λαών (Graff 2012:61-83, Gregory 2003, Shapiro & Suzan 2003:67-98). Αντίστοιχες περιπτώσεις ήταν τα κινήματα της οργάνωσης FLN στην Αλγερία, των ιθαγενών Kanak στη Νέα Καληδονία με την οργάνωση “Front de Libération Nationale Kanak et Socialiste” (FLNKS), των ιθαγενών της Γουαδελούπης μέσω της οργάνωσης “Groupe de Libération Armée de la Guadeloupe”, καθώς και της οργάνωσης “Alliance Révolutionnaire Caraïbe” στη Γουιάνα και τη Μαρτινίκα (Ibid).

Ειδικότερα, όμως η οργάνωση κατά της ανεξαρτησίας της Αλγερίας, “Organisation Armée Secrète” (OAS), πραγματοποίησε στις 22 Ιουλίου 1962, ίσως μία από τις σοβαρότερες τρομοκρατικές επιθέσεις της εποχής, εις βάρος του Στρατηγού Charles de Gaulle, χωρίς ωστόσο επιτυχία (Parmentier 2006:45).

Το δεύτερο κύμα τρομοκρατίας, που αναπτύχθηκε από το 1970 μέχρι και τη δεκαετία του 2000, χαρακτηριζόταν από διακρατική βία, υποκινούμενη από ζητήματα αναζήτησης εθνικής ταυτότητας ή πολιτικής ιδεολογίας στην περιφέρεια της γαλλικής επικράτειας (Galli 2015:7-9, Gregory 2003, Shapiro & Suzan 2003:67-98, Wieniorka 1991:157-170). Τέτοιες περιπτώσεις ήταν η διεκδίκηση της αυτονομίας της Βρετάνης από την οργάνωση “Front de Libération de la Bretagne” (FLB), της αυτονομίας της χώρας των Βάσκων στη Γαλλία και την Ισπανία, πραγματοποιώντας τρομοκρατικές επιθέσεις η ισπανική αποσχιστική οργάνωση ETA, μέσω της τοπικής οργάνωσης “Iparretarrak”, καθώς και της αυτονομίας της Κορσικής από την οργάνωση “Front de Libération National de la Corse/Fronte di Liberazione Nazionale di a Corsica” (FLNC) (Ibid).

Η οργάνωση FLB περιορίστηκε σε συμβολικά χτυπήματα επιτιθέμενη το 1974 και το 1976 κατά τηλεοπτικών αναμεταδοτών στη Βρετάνη και στη Νορμανδία, ενώ παράλληλα κατάφερε ισχυρό πλήγμα εναντίον της αίθουσας με τους καθρέφτες στις Βερσαλλίες το 1978 (Parmentier 2006:45). Τέλος, στην Κορσική, το 1976 ξεκίνησε τη δράση της η οργάνωση FLNC, τοποθετώντας βόμβες σε δημόσιους χώρους και δολοφονώντας πολιτικά πρόσωπα (Ibid).

Το τρίτο κύμα τρομοκρατίας παρέπεμπε κατά κύριο λόγο σε οργανώσεις με ακραία αριστερή ιδεολογία, εντασσόμενη στο πλαίσιο δράσης των αντίστοιχων ευρωπαϊκών τρομοκρατικών/αντικρατικών οργανώσεων της εποχής, όπως ήταν οι Ερυθρές Ταξιαρχίες, η βελγική “Communist Combat Cells” και η Φράξια Κόκκινος Στρατός (Galli 2015:7-9, Gregory 2003, Shapiro & Suzan 2003:67-98). Το σημαντικότερο παράδειγμα τέτοιας οργάνωσης στη Γαλλία ήταν η “Action Directe”, η οποία έδρασε από το 1979 μέχρι και το 1987 (Dartnell 1990:457-488).

Όταν ανέλαβαν να ηγηθούν της “Action Directe” ο Jean-Marx Rouillan και η Nathalie Mérygnon, είχαν ήδη δολοφονήσει τον Υπουργό Συνεργασίας, ενώ και έλαβαν σχετικώς χάρη από τον Πρόεδρο Mitterrand (Parmentier 2006:46). Το 1982 η οργάνωση πραγματοποίησε ληστεία σε τράπεζα, πυροβόλησε εναντίον ισραηλινού διπλωμάτη, και τοποθέτησε βόμβες σε κατάστημα, καθώς και στην ακροδεξιά εφημερίδα “Minute” (Ibid). Το 1985 η Action Directe ακολούθως τοποθέτησε άλλες δύο βόμβες σε πολυκαταστήματα, ενώ αποπειράθηκαν να δολοφονήσουν τον George Besse, Διευθύνοντα Σύμβουλο της αυτοκινητοβιομηχανίας Renault, καθώς και να απαγάγουν δώδεκα Γάλλους πολίτες στον Λίβανο (Ibid).

Το τέταρτο κύμα τρομοκρατικής δράσης αφορούσε στην ανάπτυξη της *διεθνικής τρομοκρατίας* μεταφέροντας την εμπόλεμη κατάσταση άλλων χωρών, εντός της γαλλικής επικράτειας (Galli 2015:7-9, Gregory 2003, Shapiro & Suzan 2003:67-98). Στην περίπτωση αυτή συμπεριλαμβάνονται οργανώσεις, όπως η αρμενική αποσχιστική οργάνωση “L’Armée Secrète Arménienne de Libération de l’Arménie”(ASALA) που έδρασε εις βάρος τουρκικών στόχων στο Παρίσι, η λιβανέζικη-Παλαιστινιακή οργάνωση “Le Comité de Solidarité avec les Prisonniers Arabes et du Proche-orient” (CSAP), και φυσικά η Αλγερινή οργάνωση “Groupes Islamistes Armées” (GIA) (Ibid).

Όσον αφορά στο πέμπτο κύμα τρομοκρατίας στη Γαλλία, σημειώνεται πως είχε ως στόχο να χτυπήσει εντός της γαλλικής επικράτειας και εναντίον του συστήματος ασφαλείας της. Το συγκεκριμένο κύμα τρομοκρατίας αναπτύχθηκε σε τέσσερις χρονικές περιόδους (Filiu 2016:97-101):

Πρώτη περίοδος Ισλαμιστικής Τρομοκρατίας

Αρχικά, την περίοδο 1982 με 1989 η Γαλλία θα βρεθεί στο στόχαστρο τρομοκρατικών οργανώσεων με την στήριξη των Καθεστώτων της Συρίας και του Ιράν (Charpier 2017:57-88). Πιο συγκεκριμένα, την περίοδο 1985 με 1986 η Γαλλία θα αποτελέσει στόχο τρομοκρατικών επιθέσεων της Hezbollah (Phillips 1994:5). Οι

γαλλικές αρχές θα βρεθούν αντιμέτωπες με παρακλάδι της Hezbollah, την τρομοκρατική οργάνωση “Solidarity Committee for Middle East Political Prisoners (CSPPA), η οποία διεκδικούσε την αποφυλάκιση τριών κρατουμένων, υπό την απειλή πραγματοποίησης νέων τρομοκρατικών επιθέσεων (Tuppen 1991:60-63).

Η CSPPA είχε ήδη αναλάβει την ευθύνη για επτά βομβιστικές επιθέσεις που έλαβαν χώρα τον Δεκέμβριο του 1985 και τον Μάρτιο του 1986. Η CSPPA ως αντάλλαγμα θα ζητήσει από τις γαλλικές αρχές την απελευθέρωση τριών κρατουμένων: του Anis Naccache, του Waroud Garbidjian και του Georges Ibrahim Abdallah (Parmentier 2006:47). Ο κρατούμενος στις γαλλικές φυλακές που απασχολούσε περισσότερο την οργάνωση CSPPA ήταν ο George Ibrahim Abdallah. Επρόκειτο για Λιβανέζο τρομοκράτη, ο οποίος είχε συλληφθεί για κατοχή ψευδών εγγράφων παραμονής, ενώ παράλληλα υπήρχαν και βάσιμες υποψίες ότι ήταν ηγετικό μέλος της οργάνωσης “Armed Forces of the Lebanese Revolution” (FARL) καθώς και ότι ευθυνόταν για τις επιθέσεις εις βάρος των διπλωματών Charles Ray και Yacov Barsimantov στο Παρίσι το 1982 (Charpier 2017:71-72, Tuppen 1991:60-67).

Τον Σεπτέμβριο του 1986 η CSPPA εντατικοποίησε τη δράση της. Στις 4 Σεπτεμβρίου 1986 οι γαλλικές αρχές εντόπισαν μέσα σε βαγόني του υπόγειου σιδηρόδρομου των Παρισίων στη στάση “Gare de Lyon” εκρηκτικό μηχανισμό, ο οποίος από τύχη δεν πυροδοτήθηκε (Charpier 2017:73, Tuppen 1991:60-63). Στις 8 Σεπτεμβρίου ωστόσο οι τρομοκράτες θα χτυπήσουν επιτυχώς το δημαρχείο “Hôtel de Ville” της γαλλικής πρωτεύουσας, επιφέροντας το θάνατο ενός ανθρώπου και τον τραυματισμό άλλων δεκαπέντε (Ibid). Στις 12 και 15 Σεπτεμβρίου θα επαναλάβουν τρομοκρατικά χτυπήματα (Ibid). Κατά την πρώτη από τις δύο μέρες θα χτυπήσουν καφετέρια σε πολυκατάστημα εντός της επιχειρηματικής περιοχής “la Défense” χωρίς να υπάρξουν θύματα (Ibid). Στις 15 Σεπτεμβρίου στόχος τρομοκρατίας ήταν μία καφετέρια και ένα εστιατόριο στον κεντρικό δρόμο των Ηλύσιων Πεδίων, σκοτώνοντας δύο αστυνομικούς, την ώρα που μετέφεραν το ύποπτο δέμα μακριά από το σημείο εμπλοκής (Ibid).

Στις 17 Σεπτεμβρίου θα πραγματοποιηθεί εκ νέου επίθεση, πετώντας από μαύρο αυτοκίνητο μάρκας “BMW” βόμβα στον δρόμο Rennes σε κεντρικό εμπορικό σημείο. Οι δράστες θα καταφέρουν να σκοτώσουν επτά άτομα και να τραυματίσουν άλλα 51 (Charpier 2017:74, Tuppen 1991:60-63).

Ωστόσο, πίσω από τη δράση της μικρής φονταμενταλιστικής οργάνωσης CSPPA βρισκόταν η Συρία, ο Λίβανος και το Ιράν. Τα αίτια πίσω από την εμπλοκή

τους εντοπίζονται στην υποστήριξη που πρόσφερε η Γαλλία προς το Ιράκ κατά τον Ιρανοϊρακινό Πόλεμο τη δεκαετία του 1980, καθώς και στον ηγετικό ρόλο που έπαιξε η Γαλλία στην εγκατάσταση και διατήρηση της ειρηνευτικής επιχείρησης του ΟΗΕ στον Λίβανο (UNIFIL) (Charpier 2017:59, Géré 2005:66-67, Tuppen 1991:60-82). Στόχος της Συρίας, του Ιράν και της Λιβύης μέσα από τις τρομοκρατικές επιθέσεις ήταν ο εξαναγκασμός της Γαλλίας να εγκαταλείψει τις επιχειρήσεις της στον Λίβανο και στο Ιράκ (Shapiro & Suzan 2007:73)

Η λύση ανάμεσα στις δύο πλευρές βρέθηκε το 1986, όταν η Γαλλία ενέδωσε τελικά στις απειλές των τριών κατά τα ανωτέρω κρατών (Ibid:74-75). Κατ'ακολουθία με τη «μεταξύ τους συμφωνία», η Γαλλία θα προσέφερε στρατιωτική, οικονομική και διπλωματική βοήθεια στη Συρία (Ibid). Από την πλευρά της η Συρία θα τερμάτιζε την υποστήριξη τρομοκρατικών επιθέσεων στη Γαλλία, θα απελευθέρωνε τρεις Γάλλους αιχμαλώτους από τον Λίβανο και θα παρείχε πληροφορίες σχετικά με Λιβανέζους τρομοκράτες. Σε συμφωνία ήρθε η Γαλλία και με το Ιράν (Ibid). Οι ανωτέρω συμφωνίες θα προσφέρουν στη Γαλλία μια περίοδο επτά ετών (1987-1994), κατά την οποία και δεν θα λάβει χώρα καμία επίθεση στην επικράτειά της εκ μέρους της διεθνούς τρομοκρατίας (Ibid).

Δεύτερη Περίοδος Ισλαμιστικής Τρομοκρατίας

Η δεύτερη χρονική περίοδος του τέταρτου κύματος τρομοκρατίας στη Γαλλία θα αναπτυχθεί από το 1995 μέχρι το 1996. Αυτές τις δύο χρονιές η Γαλλία θα δεχθεί τρομοκρατικά χτυπήματα ως αποτέλεσμα της «εξαγωγής» του εμφυλίου πολέμου από την Αλγερία στη Γαλλία (Filiu 2016:97-101).

Στην Αλγερία από το 1988 μέχρι το 1990, όντας στην κυβέρνηση το κόμμα FLN, θα επιχειρηθεί άνοιγμα σε δημοκρατικούς θεσμούς, οδηγώντας στην ανάπτυξη αντιπολιτευτικού λόγου και ανταγωνιστικής πολιτικής παρουσίας στο πολιτειακό πεδίο (Crenshaw 1994:265). Το 1990 το κόμμα των ισλαμιστών “Front Islamique du Salut” (FIS) θα σημειώσει σημαντική επιτυχία στις εκλογές της τοπικής αυτοδιοίκησης (Crenshaw 1994:265).

Στις εθνικές εκλογές του 1991, και ενώ στην εξουσία βρίσκονταν στρατιωτικοί, βλέποντας το FIS να κερδίζει το 40% των ψήφων αποφασίστηκε να ακυρωθεί η εκλογική διαδικασία (Géré 2005:158-159). Η κίνηση αυτή προκάλεσε την αντίδραση των ισλαμιστών και την έκρηξη μίας μακροχρόνιας αιματηρής εμφύλιας διαμάχης που στοίχισε 100.000 θανάτους μέσα σε μία δεκαετία (Nesser 2015:68).

Πρόδρομος της οργάνωσης GIA υπήρξε η ισλαμιστική οργάνωση “Armed Islamic Movement” (MIA) τελώντας υπό την καθοδήγηση του Mustafa Bouyali (Ibid:69-70). Η “MIA” αποτέλεσε την πρώτη ισλαμιστική ένοπλη οργάνωση εναντίον της Αλγερινής κυβέρνησης (Ibid). Το 1982 η κυβέρνηση προχώρησε στην πραγμάτωση αθρόων συλλήψεων μελών της “MIA” (Ibid). Ωστόσο, αρκετοί θα καταφέρουν παρά ταύτα να διαφύγουν (Ibid). Δύο από τα ηγετικά στελέχη της “MIA”, ο Abd al-Qadir al-Shubuti και ο Mansuri al-Meliani, αφού αποφυλακίστηκαν το 1989 ίδρυσαν τη GIA και το 1991 εντάχθηκαν στο κίνημα FIS (Ibid).

Η GIA ανέλαβε επί της ουσίας την πραγμάτωση της εμφύλιας διαμάχης εναντίον της κυβέρνησης της Αλγερίας με βασικό της στόχο την εγκαθίδρυση ενός ισλαμικού κράτους (Gregory 2003:131). Ωστόσο, στη συνέχεια στράφηκαν εν τέλει εναντίον της Γαλλίας. Σύμφωνα με την οργάνωση, το Παρίσι αποτελούσε «τη μητέρα όλων των αμαρτωλών», λόγω του αποικιοκρατικού παρελθόντος της και της υποστήριξης προς την κυβέρνηση της Αλγερίας πριν και κατά τη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου (Foley 2013:25). Η επίσημη έναρξη της σύγκρουσης μεταξύ της οργάνωσης GIA και της Γαλλίας αναγγέλθηκε από τον ηγέτη της οργάνωσης, Jamal Jaytouni, ο οποίος τον Δεκέμβριο του 1994 κήρυξε ιερό πόλεμο εναντίον της «άπιστης» Γαλλίας (Filiu 2014:358).

Η μεταφορά του εμφυλίου πολέμου εντός της γαλλικής επικράτειας με την πραγματοποίηση τρομοκρατικών επιθέσεων από τη GIA αποδιδόταν σε τέσσερις αιτίες (Brynjar & Åshild 2001:43-46): Πρώτον, στη λήψη δραστικών μέτρων εντοπισμού και διάλυσης των ισλαμιστικών δικτύων από τις αρχές της Γαλλίας και άλλων ευρωπαϊκών χωρών, καθώς και στην ακύρωση του δόγματος «Ουδετερότητας» της γαλλικής αντιτρομοκρατικής πολιτικής που ίσχυε κατά τη διακυβέρνηση Mitterrand (1985). Τούτο θα σήμαινε την αποδοχή τρομοκρατών εντός γαλλικού εδάφους εφόσον δεν αποτελούσαν απειλή για την ασφάλεια της χώρας. Δεύτερον, στην επανάκτηση των προαστίων του Αλγερίου από την κυβέρνηση του FLN και στην περικύκλωση των ισλαμιστών εντός των περιοχών Blida, Medea και Mitidja. Τρίτον, στη σταθερή παροχή οικονομικής και διπλωματικής υποστήριξη της κυβέρνησης της Αλγερίας από τη Γαλλία και τη διεθνή κοινότητα. Τέλος, τέταρτον στην εμπέδωση της GIA ότι μέσα από τις τρομοκρατικές επιθέσεις θα ανάγκαζε τη Γαλλία να αυξήσει την οικονομική και στρατιωτική βοήθεια προς την Αλγερία, ώστε να τη φθείρει οικονομικά και πολιτικά και να διακόψει την υποστήριξη εν γένει προς το FLN.

Η GIA αποτελείται από τρεις ξεχωριστές ομάδες (Nesser 2015:70): τους βετεράνους ισλαμιστές της MIA, υπό την καθοδήγηση του Abd al-Qadir al-Shubuti, τους Αλγερινούς μαχητές που είχαν πολεμήσει στο Αφγανιστάν εναντίον των σοβιετικών υπό την καθοδήγηση των Qari Said και Mansuri al-Meliani και τους ριζοσπαστικοποιημένους νέους, με βεβαρυσμένο ποινικό μητρώο, υπό την καθοδήγηση των Mohammed Alal και Abd al-Haq Layada.

Η συνύπαρξη των βετεράνων και των ριζοσπαστικοποιημένων νέων με τους μαχητές που είχαν πολεμήσει στο Αφγανιστάν στην εμπροσθοφυλακή δημιούργησε δύο ξεχωριστές και συχνά αντικρουόμενες φιλοσοφίες κινήτρων πίσω από τη δράση της οργάνωσης. Από τη μία πλευρά στόχος της δράσης τους ήταν η κατάλυση της εξουσίας της τοπικής κυβέρνησης της Αλγερίας και η εκδίωξη των αλλοδαπών κατοίκων, κυρίως των Γάλλων (Nesser 2015:70-71,76-77, 79). Από την άλλη πλευρά, στόχος ήταν η δημιουργία ισλαμιστικών δικτύων σε χώρες της Ευρώπης, όπως στη Γαλλία, στο Βέλγιο, στη Δανία, στη Σουηδία και στο Ηνωμένο Βασίλειο, όπως ιδιαίτερα μάλιστα στο Λονδίνο γνωστό και ως “Londonistan” (Filiu 2014:358), και στις ΗΠΑ με απώτερο στόχο την πραγματοποίηση επιθέσεων εις βάρος των συμμάχων της κυβέρνησης της Αλγερίας ή των εν γένει δυτικών (Nesser 2015:70-71,76-77, 79).

Η πρώτη τρομοκρατική επίθεση που πραγματοποίησε η GIA εις βάρος της Γαλλίας έλαβε χώρα στις 24 Δεκεμβρίου του 1994 στο αεροδρόμιο Houari Boumedienne στο Αλγέρι (Nesser 2008:927). Οι τρομοκράτες θα επιχειρήσουν να καταλάβουν την πτήση 8969 της Air France με προορισμό το Παρίσι. Οι τέσσερις αεροπειρατές της πτήσης σκόπευαν να προκαλέσουν έκρηξη πάνω από τη γαλλική πρωτεύουσα (Ibid). Ωστόσο, οι Γάλλοι διαπραγματευτές κατάφεραν να πείσουν τους τρομοκράτες ότι ήταν απαραίτητος ο ανεφοδιασμός του αεροσκάφους με καύσιμα. Ακολούθως, προσγειώθηκαν στο αεροδρόμιο της Μασσαλίας, όπου και οι ειδικές δυνάμεις εισέβαλαν και θανάτωσαν τους αεροπειρατές (Ibid). Δεν υπήρξαν άλλα θύματα στο αεροδρόμιο της Μασσαλίας. Οι τρομοκράτες πάρα ταύτα, είχαν σκοτώσει ήδη τρεις επιβάτες πριν την πραγματοποίηση της απογείωσης στο Αλγέρι (Ibid).

Λίγες ημέρες αργότερα, τη 1η Ιανουαρίου 1995, οι βελγικές αρχές θα λάβουν απειλητικό μήνυμα από τη GIA ότι είχαν τοποθετήσει βόμβα σε ένα από τα πρωθυπουργικά αυτοκίνητα της χώρας, κάτι όμως που δεν επαληθεύθηκε (Ibid:927-928). Στις 25 Ιουλίου το δίκτυο του Khaled Kelkal θα τοποθετήσει εκρηκτικά σε

βαγόνι του υπόγειου σιδηρόδρομου στο Παρίσι (Ibid). Η επίθεση κόστισε τη ζωή σε 8 άτομα και προκάλεσε τον τραυματισμό άλλων 86 επιβατών (Ibid). Στις 17 Αυγούστου θα τοποθετήσουν παρόμοια βόμβα δίπλα από την Αψίδα του Θριάμβου στο Παρίσι τραυματίζοντας 17 άτομα (Ibid). Εννέα ημέρες αργότερα οι γαλλικές αρχές θα εντοπίσουν μέσα σε ένα τρένο TGV με κατεύθυνση τη Λυών βομβιστικό μηχανισμό, τον οποίο και θα εξουδετερώσουν (Ibid).

Στις 7 Σεπτεμβρίου 1995 αυτοκίνητο με εκρηκτικά θα εκραγεί έξω από εβραϊκό σχολείο στη Λυών (Nesser 2015:76). Συνέπεια της επίθεσης ήταν να τραυματιστούν 14 άτομα (Ibid). Η συγκεκριμένη επίθεση της GIA λειτούργησε και ως αντίποινα προς το Ισραήλ για την πολιτική που ασκεί προς την Παλαιστίνη επιφέροντας την επιδείνωση των σχέσεων Γαλλίας-Ισραήλ (Ibid).

Τον Οκτώβριο και τον Νοέμβριο του 1995 θα ακολουθήσουν άλλες τρεις επιθέσεις (Nesser 2008:928). Η μία, στις 6 Οκτωβρίου, την ημέρα της κηδείας του Khadel Kelkal, έξω από σταθμό του υπόγειου σιδηρόδρομου στο Παρίσι τραυματίζοντας δώδεκα άτομα (Ibid). Η δεύτερη επίθεση έλαβε χώρα εντός του προαστιακού σιδηρόδρομου της γαλλικής πρωτεύουσας πυροδοτώντας εκρηκτικά και τραυματίζοντας 29 άτομα (Ibid). Η τελευταία επίθεση του 1995 απειράπη από τις γαλλικές αρχές. Οι τρομοκράτες στόχευαν να χτυπήσουν μια αγορά στην πόλη Λιλ και στο Στρασβούργο (Ibid). Οι δράστες, οι οποίοι ενεργούσαν υπό την καθοδήγηση του Boulaem Bensaïd, συνελήφθησαν εγκαίρως (Ibid).

Κατά τον Μάρτιο του 1996 η συμμορία ληστών “Roubaix”, η οποία δρούσε στα σύνορα Γαλλίας-Βελγίου, τοποθέτησε εκρηκτικά σε δρόμους της γαλλικής πόλης Λιλ, λίγα τετράγωνα μακριά από την τοποθεσία που επρόκειτο να πραγματοποιηθεί η Σύνοδος Κορυφής των G7 (Nesser 2008:929, Shapiro & Suzan 2003:86-87). Οι βόμβες ωστόσο εντοπίστηκαν έγκαιρα από τις γαλλικές αρχές και οι δράστες σκοτώθηκαν σε συμπλοκή με τις αστυνομικές δυνάμεις την επόμενη ημέρα (Ibid). Σχετικά με τα μέλη της οργάνωσης, επρόκειτο για Γάλλους πολίτες μετανάστες δεύτερης γενιάς με καταγωγή από τις χώρες του Μαγκρέμπ (Shapiro & Suzan 2003:87). Από πληροφορίες που βρέθηκαν επάνω στους δράστες, αποδείχθηκε πως είχαν σχέση με τρομοκρατικούς συνδέσμους στην Ιταλία, στο Βέλγιο, στην Αλγερία, στη Βρετανία, στο Καναδά και στις ΗΠΑ (Ibid).

Οι επιθέσεις της GIA στη γαλλική επικράτεια κατά τα έτη 1995-1996 οργανώθηκαν και υλοποιήθηκαν από τοπικό Ισλαμιστικό δίκτυο. Το τοπικό δίκτυο το έστησαν ο Ali Touchent και ο Rachid Ramda (Nesser 2015:76). Οι ισλαμιστές

εκμεταλλεύτηκαν τις αυξανόμενες μεταναστευτικές ροές μουσουλμάνων από τις χώρες του Μαγκρέμπ προς τη Γαλλία, αλλά και το Δόγμα «Ουδετερότητας» (1982-1986), το οποίο εγκαθιδρύθηκε επί Προεδρίας Mitterand στη Γαλλία (Parmentier 2006:60), ώστε να οικοδομήσουν τα ισλαμιστικά δίκτυα εντός της Γαλλίας (Brynjar & Åshild 2001:12, Galli 2015:10).

Πράγματι, η Γαλλία είχε δεχτεί τέσσερα εκατομμύρια μουσουλμάνους από τους 10.370.000 συνολικά που κατοικούσαν στις χώρες της Ευρώπης κατά το 1991. Μάλιστα, ο αριθμός εισροών αποτελούσε το 7% έναντι του συνολικού πληθυσμού της Γαλλίας, σε αντίθεση με το μέσο όρο 2.8% στην υπόλοιπη Ευρώπη (Brynjar & Åshild 2001:10). Οι μουσουλμάνοι μετανάστες ξεκίνησαν να εισρέουν από τις γαλλικές αποικίες προς τη μητρόπολη κατά τη δεκαετία του 1960, στελεχώνοντας τη γαλλική οικονομία (Viorst 1996:78). Τα τρία από τα τέσσερα εκατομμύρια μεταναστών μουσουλμάνων στη Γαλλία προέρχονται από χώρες της Βορείου Αφρικής, εκ των οποίων 1,5 εκατομμύριο από την Αλγερία, 1 εκατομμύριο από το Μαρόκο και μισό εκατομμύριο από την Τυνησία. Οι υπόλοιποι μουσουλμάνοι κατάγονταν από την Τουρκία (350.000), καθώς και από χώρες της Υποσαχάρια Αφρικής (250.000), όπως και από το Ιράν, και από άλλες αραβικές χώρες (Maillard 2005:62-63).

Σημαντική μερίδα των μουσουλμάνων μεταναστών δεύτερης και τρίτης γενιάς στη Γαλλία στράφηκε, σύμφωνα με τον Γάλλο κοινωνιολόγο Gilles Kepel (1997), προς τον ισλαμισμό, στο πλαίσιο του κοινωνικού έργου που προσέφεραν οι ισλαμιστικές οργανώσεις στη Γαλλία. Προσέφεραν έτσι μια διέξοδο από την κοινωνική απομόνωση και την έλλειψη ελπίδας για το μέλλον, καθώς και στο μόνιμο δίλημμα συνύπαρξης εντός μίας πολυπολιτισμικής Γαλλίας ή της επιστροφής στις παραδόσεις του Ισλάμ και της ενίσχυσης των σχέσεων της διασποράς με τις πατρίδες τους, εντός των οποίων και αναπτύσσονταν τα ισλαμιστικά κινήματα (Kepel 1997:154).

Παρ' όλα αυτά, μέσα στα τόσα εκατομμύρια μουσουλμάνων μεταναστών που κατοικούσαν στη Γαλλία, μια μικρή μειονότητα εξ' αυτών, μερικές χιλιάδες δυναμικώς ενεργοποιημένοι, ενστερνίζονταν τη σαλαφιστική ιδεολογία, αντιτιθέμενοι ωστόσο σε οποιαδήποτε πράξη βίας (Filiu 2014:361).

Η ηγεσία της GIA και οι οργανωτές των σχετικών δικτύων ήταν συνήθως τριάντα ετών έχοντας διατελέσει στο παρελθόν μαχητές στο Αφγανιστάν και στην Αλγερία. Τα άτομα που στρατολογούσαν ωστόσο για να πραγματοποιήσουν τις

επιθέσεις στο γαλλικό έδαφος ήταν κυρίως Γάλλοι ή γαλλοαλγερινοί, ηλικίας περίπου είκοσι ετών (Nesser 2015:76). Η ριζοσπαστικοποίησ και η στρατολόγησή τους λάμβανε χώρα συνήθως σε ισλαμικούς συλλόγους νέων, στις φυλακές, μέσω του διαδικτύου καθώς και σε σαλαφιστικά τζαμιά (Brynjar & Åshild 2001:29-30).

Τα δίκτυα δημιουργήθηκαν υπό την προστασία της οργάνωσης “Islamic Salvation Front” (FIS) (Brynjar & Åshild 2001:19-21). Μία από τις πρώτες ισλαμιστικές οργανώσεις στη Γαλλία ήταν η “Fraternité Algérienne en France”, η οποία ιδρύθηκε το 1991 (Ibid). Η συγκεκριμένη οργάνωση μάλιστα εξέδιδε μηνιαία εφημερίδα σχετικά με τις εξελίξεις στον Εμφύλιο της Αλγερίας (Ibid). Τα κέντρα του δικτύου της Γαλλίας είχαν αναπτυχθεί στη Λυών, και συγκεκριμένα στην περιοχή Vaulx-en-Velin, στη Λιλ και στη Chasse-sur-Rhone (Ibid). Τα κέντρα στη Λιλ και στη Chasse-sur-Rhone δρούσαν υποστηρικτικά προς το δίκτυο της Vaulx-en-Velin, παρασκευάζοντας εκρηκτικά στο πρώτο και λειτουργώντας ως γιάφκες/κρησφύγετα στο δεύτερο κέντρο (Ibid:38-39).

Το σύνολο των ισλαμιστικών δικτύων που δημιούργησε η GIA χρηματοδοτούταν από ιδιωτικές χορηγίες, από την επιβολή φόρων στις κατεχόμενες περιοχές στην Αλγερία, από ληστείες συνεργαζόμενων συμμοριών, όπως ήταν η περίπτωση της Roubaix, καθώς και μέσω της πώλησης ναρκωτικών, όπλων και πλαστών εγγράφων στη μαύρη αγορά (Ibid:27, Nesser 2015:83). Σημαντική ακόμη ήταν η σχέση της οργάνωσης GIA με την al-Qaeda (Shapiro & Suzan 2003:86). Αυτό αποδεικνύεται από τη χρηματοδότηση που προσέφερε η al-Qaeda στους Αλγερινούς τρομοκράτες για τη δράση τους εναντίον του FLN και στα ισλαμιστικά δίκτυα στην Ευρώπη (Ibid). Μάλιστα, τα μέλη της GIA εκπαιδούνταν συνήθως σε στρατόπεδα εκπαίδευσης της al-Qaeda στο Αφγανιστάν και στο Σουδάν (Ibid). Ένας επιπλέον λόγος στήριξης της GIA από την al-Qaeda ήταν το γεγονός ότι η Γαλλία αποτελούσε έναν από τους βασικούς στόχους του bin Laden, λόγω της υποστήριξης των σύγχρονων κοσμικών καθεστώτων στην Αλγερία, στην Τυνησία και στο Μαρόκο (Gregory 2003:131-132).

Το 1998 η GIA, όπως αναφέρει ο Peter Nesser (2015), θα διαλυθεί και θα μετεξελιχθεί στην οργάνωση “The Shalafi Group for Call and Combat” (GSPC). Ακολούθως, ηγέτης της GSPC ανέλαβε ο Hasan Hattab, ο οποίος αποφάσισε να μεταστρέψει τις δραστηριότητες της οργάνωσης προς το εσωτερικό της Αλγερίας και να εγκαταλείψει τις τρομοκρατικές επιθέσεις στο εξωτερικό, πέρα από ορισμένες υφιστάμενες δράσεις ακτιβισμού. Η στενή σχέση του ισλαμιστικού κινήματος στην

Αλγερία και της GSPC με την al-Qaeda διακόπηκε κατά τα επόμενα χρόνια. Το 2003 ωστόσο, ο διάδοχος στην ηγεσία της οργάνωσης, Nabil Sahraoui, αποκατέστησε τις σχέσεις με τον bin Laden, στηρίζοντας τους Ταλιμπάν στον Πόλεμο στο Αφγανιστάν του 2001. Το 2004 ο Sahraoui θα σκοτωθεί από τις δυνάμεις ασφαλείας και θα αντικατασταθεί από τον Abdelmalek Droukdel. Ο Droukdel αποφάσισε να πάει ένα βήμα παραπάνω τη συνεργασία της GSPC με την al-Qaeda και να δηλώσει πίστη στον bin-Laden. Με την κίνηση αυτή η οργάνωση GSPC θα μετονομαστεί σε “al-Qaeda in the Islamic Maghreb” γνωστή και ως “AQIM” (Nesser 2015:85-86).

Τρίτη περίοδος Ισλαμιστικής Τρομοκρατίας

Η τρίτη περίοδος ισλαμιστικής τρομοκρατικής δράσης στη Γαλλία θα λάβει χώρα από την έναρξη της δράσης της al-Qaeda στη Δύση, δηλαδή από το 1996-1997 και μετά, και θα διαρκέσει μέχρι το 2015 (Filiu 2016:97-101). Αυτή η χρονική περίοδος ωστόσο, όπως καταδεικνύεται και από την ανάλυση των στοιχείων της Global Database Terrorism του πανεπιστήμιου του Maryland (University of Maryland 2018), θα χαρακτηριστεί από την ενίσχυση της γαλλικής αντιτρομοκρατικής πολιτικής, η οποία θα αποτρέψει την πραγματοποίηση ισλαμιστικών τρομοκρατικών επιθέσεων εναντίον της Γαλλίας (Filiu 2014:357).

Για μια περίοδο από το 1996 μέχρι το 2014 η γαλλική αντιτρομοκρατική πολιτική θα καταφέρει να αποτρέψει την πραγματοποίηση ισλαμιστικών επιθέσεων στο έδαφός της. Αυτό δεν σημαίνει πως δεν έλαβε χώρα κανένα άλλο τρομοκρατικό χτύπημα στη Γαλλία. Αντιθέτως, μέσα σε αυτό το διάστημα έδρασαν μια σειρά από αποσχιστικά κινήματα, όπως οι Εθνικιστές της Κορσικής και η οργάνωση “Corsican National Liberation Front (FLNC), που πραγματοποίησαν πάνω από 200 επιθέσεις, καθώς και η βασκική οργάνωση ETA σε συνεργασία με την “Iparretarrak”, με τις επιθέσεις τους να αριθμούνται σε μερικές δεκάδες πλήγματα (University of Maryland 2018).

Τα δίκτυα που είχε οικοδομήσει η GIA στη Γαλλία είχαν διαλυθεί από τις γαλλικές αρχές. Ωστόσο, με αφορμή τους πολέμους στο Αφγανιστάν και στο Ιράκ, το 2001 και το 2003 αντίστοιχα, κινητοποιήθηκε βίαια ένα μικρό μέρος της μουσουλμανικής κοινότητας στη Δύση για να υποστηρίξει τους Ταλιμπάν (Filiu 2014:353-371, 2017:45-49). Τα ισλαμιστικά δίκτυα που αναπτύχθηκαν κατά την πρώτη δεκαετία του 21^{ου} αιώνα στη Γαλλία ήταν (Ibid) το “Ansar al-Fatah”, το δίκτυο “Buttes- Chaumont”, το δίκτυο “Montpellier” και το δίκτυο “Artigat”

Αρχικά, το δίκτυο “Ansar al-Fatah” ιδρύθηκε από τον Αλγερινό Safe Bourada. Ο ίδιος είχε ενταχθεί στην οργάνωση GIA λειτουργώντας ως διαμεσολαβητής ανάμεσα στα δίκτυα του Βελγίου και της Λυών (Filiu 2014:358-359). Το 1995 θα συλληφθεί από τις γαλλικές αρχές και θα καταδικασθεί σε 10ετή κάθειρξη (Ibid). Τα χρόνια στη φυλακή τον ριζοσπαστικοποίησαν περαιτέρω και όταν πλέον απελευθερώθηκε, το 2003, ίδρυσε την επαναστατική οργάνωση “Ansar al-Fatah” (Ibid).

Στην ιεραρχία της οργάνωσης, κάτω από τον Bourada, βρισκόταν ο Kaci Ouagab, ο οποίος ήταν υπεύθυνος για την αποστολή και εκπαίδευση των μελών του δικτύου σε στρατόπεδα εκπαίδευσης στο Βόρειο Λίβανο (Ibid). Υπεύθυνος για την οικονομική διαχείριση της οργάνωσης ήταν ο Kais Melliti, ο οποίος και χρηματοδοτούσε τις δραστηριότητες του δικτύου μέσα από την εκμετάλλευση εκδιδομένων γυναικών στο Παρίσι (Ibid).

Ωστόσο, το 2005, ένα επεισόδιο βιαιοπραγίας εναντίον μίας εκ των εκδιδόμενων γυναικών οδήγησε στη σύλληψη του Melliti και δύο άλλων συνεργατών, αποκαλύπτοντας έτσι την τρομοκρατική τους δράση (Ibid). Παράλληλα, σε αεροδρόμιο της Αλγερίας ένα άλλο μέλος του δικτύου, ο Mohammed Benyamina, συνελήφθη, ομολογώντας κατά την ανάκρισή του την πρόθεση του δικτύου να πλήξει τον υπόγειο σιδηρόδρομο ή το αεροδρόμιο “Orly” στο Παρίσι (Ibid).

Μέσα από τη σύλληψη και την ανάκριση των μελών του δικτύου, οι αρχές της Γαλλίας, σε συνεννόηση με την Αλγερία, συνέλαβαν τον Bourada κατά την επιστροφή του το 2005 από την Αίγυπτο (Ibid). Ο Bourada καταδικάστηκε σε 15ετή κάθειρξη, ενώ τα υπόλοιπα μέλη του δικτύου “Ansar al-Fatah” έλαβαν ποινές από τρία μέχρι εννέα χρόνια (Ibid:360).

Όσον αφορά στο δίκτυο “Buttes-Chaumont” ιδρύθηκε από τον γαλλοαλγερινό Farid Benyettou (Ibid:360-361). Μεγαλωμένος σε μια από τις φτωχότερες γειτονιές στο 19ο δημοτικό διαμέρισμα των Παρισίων, σε ηλικία 16 ετών μυήθηκε στην ισλαμιστική ιδεολογία από τον σύζυγο της αδελφής του, οποίος ήταν μέλος της GIA (Ibid). Στα 22 του χρόνια είχε ξεκινήσει να μελετάει τη σαλαφιστική ιδεολογία, με την εξωτερική του εμφάνιση να προσδίδει χαρακτηριστικά ριζοσπαστικοποίησης/βίαιου εξτρεμισμού (Ibid). Ο Farid Benyettou θεωρώντας τον Ιμάμη και τους υπόλοιπους πιστούς ως ιδιαίτερα μετριοπαθείς, ίδρυσε ένα δίκτυο το 2004 μαζί με μια ομάδα από ακόλουθους, ξεκινώντας τα δημόσια κηρύγματα (Ibid).

Ιδεολογικός πατέρας του Farid Benyettou, στενός φίλος και γείτονας του ήταν ο γαλλοτουνήσιος Boubaker al-Hakim (Filiu 2016:97-101). Εκτός από τον Farid Benyettou, ο al-Hakim απετέλεσε τον ιδεολογικό πατέρα πολλών ισλαμιστών ανάμεσα στους οποίους ήταν τα αδέρφια Cherif και Said Kouachi, ο Macreme Abrougui που αποπειράθηκε να χτυπήσει την εκκλησία Villejuif τον Απρίλιο του 2015, καθώς και οι δράστες στο Bataclan, λίγους μήνες αργότερα. Τον Νοέμβριο του 2016 ο al-Hakim θα σκοτωθεί μετά από αεροπορική επιδρομή των ΗΠΑ στη Raqqa (Filiu 2016:98, 2018:82-86).

Αρμοδιότητα του Boubaker al-Hakim ήταν να ανοίξει το δρόμο για τους ακόλουθους του Farid Benyettou οδηγώντας τον στα κέντρα εκπαίδευσης στο Ιράκ. Οι ριζοσπαστικοποιημένοι γείτονες και φίλοι του Farid ξεκίνησαν σταδιακά να ταξιδεύουν προς το Ιράκ, χωρίς στρατιωτική εκπαίδευση και γνώση αραβικών, για να πολεμήσουν εναντίον των αμερικανικών και συμμαχικών δυνάμεων. Συνέπεια τούτου ήταν να σκοτωθεί η πλειονότητα των Γάλλων μαχητών και οι υπόλοιποι να συλληφθούν (Walklate & Mythen 2016:333-346). Θα πρέπει να ειπωθεί μάλιστα πως μέλη του δικτύου ήταν και τα αδέρφια Kouaci, εκ των οποίων ο ένας είχε συλληφθεί από τις αμερικανικές δυνάμεις στο Ιράκ (Ibid). Στις αρχές του 2005 ο Benyettou, ο Bouchnak και ο δεύτερος εκ των αδελφών Kouaci, θα συλληφθούν από τις γαλλικές αρχές (Ibid). Ο Benyettou θα καταδικασθεί σε εξαιτή και τα υπόλοιπα μέλη σε τριετή κάθειρξη (Filiu 2014:362-363).

Το τρίτο σημαντικό ισλαμιστικό δίκτυο που δημιουργήθηκε και έδρασε κατά την τρέχουσα περίοδο ήταν το “Montpellier” (Filiu 2014:364-365). Όπως καταδεικνύεται και από την ονομασία του είχε ως έδρα τη γαλλική πόλη “Montpellier” και ειδικότερα τη γειτονιά “Paillade” (Ibid). Ιδρυτές του δικτύου ήταν οι Μαροκινοί Hamid Bach και Hamza Safi (Ibid). Αρχικά, ταξίδεψαν στο Ιράκ το 2003 και ακολούθως στη Συρία το 2004, ώστε να εκπαιδευτούν, αποκτώντας κατά ταύτα σημαντική φήμη ανάμεσα στους τζιχαντιστές (Ibid).

Ο Safi θα σκοτωθεί στη Συρία, ενώ ο Bach εν συνεχεία θα επιστρέψει στη Γαλλία (Ibid). Ο Bach μέσα από το περιβάλλον της γειτονιάς του Paillade θα επηρεάσει άλλους φίλους του μαροκινούς και θα τους ριζοσπαστικοποιήσει (Ibid). Μάλιστα, θα συνάψει δεσμούς μεταξύ του δικτύου και της οργάνωσης GSPC. Ωστόσο, ήδη οι γαλλικές αρχές παρακολουθούσαν τον Bach, επιφέροντας την σύλληψή του και τη διάλυση του δικτύου το 2005 (Ibid).

Τέλος, ως το τέταρτο ισλαμιστικό δίκτυο εκδηλώθηκε το “Artigat Network” με έδρα την Τουλούζη (Charpier 2017:242). Αρχηγός του δικτύου ήταν ο γαλλοσύριος Abdelilah Dandachi, γνωστός και ως Olivier Corel (Ibid). Άλλα μέλη του δικτύου ήταν ο Sabri Essid, αλλά και ο Fabien Clain, ο μετέπειτα εγκέφαλος των επιθέσεων του Νοεμβρίου 2015 (Ibid). Τα μέλη του δικτύου είχαν στενή σχέση και με τον Mohammed Merah (Ibid), ο οποίος σκοτώθηκε το 2012 μετά από σειρά τρομοκρατικών επιθέσεων στην Τουλούζη. Το δίκτυο “Artigat” εξαρθρώθηκε εν τέλει το 2007 (Filiu 2017:48).

Θα πρέπει να αναφερθεί ότι και τα τέσσερα ανωτέρω ισλαμιστικά δίκτυα σχεδίαζαν να πραγματοποιήσουν τρομοκρατικά χτυπήματα εντός της Γαλλίας, και ότι στην πλειονότητά τους τα μέλη τους δεν ήταν πιστοί μουσουλμάνοι, ούτε και είχαν μελετήσει ποτέ το Ισλάμ (Filiu 2014:367).

Τέταρτη περίοδος Ισλαμιστικής Τρομοκρατίας

Η τέταρτη περίοδος της ισλαμιστικής τρομοκρατίας στη Γαλλία είχε ως αφετηρία της τη δράση του Mohammed Merah το 2012, και πιο έντονα παραπέμπει στα χτυπήματα του Ιανουαρίου και του Νοεμβρίου 2015 (Filiu 2016:99). Παρά την καταδίκη του Farid Benyettou και αρκετών από τα μέλη του δικτύου “Buttes-Chaumont”, το ίδιο το δίκτυο εξαρθρώθηκε μόνο μετά το τρομοκρατικό χτύπημα στο Charlie Hebdo και την εκτέλεση των αδερφών Kouachi (Ibid).

Όταν απελευθερώθηκε ο Boubaker al-Hakim, μετά την αποφυλάκισή του το 2011 ταξίδεψε στην Τυνησία εκμεταλλεόμενος την πτώση του καθεστώτος Ben Ali και την αντικατάστασή του από τον ισλαμιστή και μέλος της al-Qaeda, Seifallah Benhassine (Filiu 2017:48-49). Ο τελευταίος ίδρυσε παράλληλα και την οργάνωση “Ansar al-Sharia”. Ο Boubaker al-Hakim ανέλαβε να στρατολογήσει νέα μέλη στην οργάνωση (Ibid). Η δράση της Ansar al-Sharia φαίνεται να συνδέεται με τις μετέπειτα επιθέσεις στη Γαλλία (Ibid). Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η μικρή χρονική απόσταση μεταξύ των επιθέσεων στην εφημερίδα “Charlie Hebdo” και στο μουσείο “Bardo”, στην αποτυχημένη επίθεση εναντίον μίας εγκατάστασης χημικών στις Άλπεις με την επίθεση στο τουριστικό θέρετρο “Sousse” στη Λιβύη (Ibid). Πέραν τούτων συνδέονται και οι επιθέσεις του Νοεμβρίου 2015 με την επίθεση αυτοκτονίας εναντίον της προεδρικής φρουράς της Τυνησίας (Ibid).

5.1.2 Η εξέλιξη της γαλλικής αντιτρομοκρατικής πολιτικής.

Από το 1950 μέχρι και τη δεκαετία του 1980 η Γαλλική πολιτική απέναντι στην τρομοκρατία θεωρήθηκε ως μετριοπαθής και ιδιαίτερα αποκομμένη από την υπόλοιπη ευρωπαϊκή πολιτική σκηνή (Wieviorka 1991:160-161). Επιπλέον, αποτελείτο από την υπηρεσία πληροφοριών, την υπηρεσία εξωτερικών υποθέσεων, ένα ειδικό δικαστήριο για υποθέσεις τρομοκρατίας, καθώς και από αστυνομικές δυνάμεις αμέσου επεμβάσεως και καταστολής (Ibid).

Αρχικά, όσον αφορά στις υπηρεσίες πληροφοριών υπό την εποπτεία του Υπουργείου Εσωτερικών λειτουργούσαν δύο όργανα:

α) Renseignement Généraux (RG), το οποίο είχε ως σκοπό να αναλύει πληροφορίες και να εξάγει αναφορές σχετικά με τις απειλές που προέρχονται από Γάλλους πολίτες στο εσωτερικό της χώρας (Foley 2013:93,101)

β) Direction du Surveillance Territoire (DST), έχοντας κατά ταύτα διττό ρόλο ως υπηρεσία συλλογής πληροφοριών, αλλά και ως δικαστική αστυνομία, η οποία μπορούσε να διεξάγει αστυνομικές έρευνες (Foley 2013:115, Shapiro & Suzan 2003:82,92).

Μάλιστα, η DST διατηρούσε τα κεντρικά της γραφεία στο Παρίσι, διαθέτοντας ωστόσο άλλα 7 περιφερειακά διευθυντήρια εντός της Γαλλίας, καθώς και σχετικά γραφεία σε τρίτες χώρες (Parmentier 2006:56).

Ειδικότερα, η DST αποτελεί μέχρι και τη σύγχρονη εποχή την κύρια υπηρεσία πληροφοριών της Γαλλίας επιτελώντας (Chalk & Rosenau 2004:17-20) την άσκηση αντιτρομοκρατικής πολιτικής, την άσκηση αντικατασκοπείας και την προστασία των οικονομικών και επιστημονικών υποδομών της Γαλλίας.

Επιπλέον, η υπηρεσία είναι στελεχωμένη από πράκτορες/πληροφοριοδότες, οι οποίοι δρουν εντός της γαλλικής μουσουλμανικής κοινότητας, έτσι ώστε να πληροφορούν τις γαλλικές υπηρεσίες για περιπτώσεις ριζοσπαστικοποίησης/βίαιου εξτρεμισμού, ενώ παρακολουθεί και τις μεταναστευτικές ροές προς τη Γαλλία, για τον εντοπισμό εξτρεμιστών/ριζοσπαστικοποιημένων ατόμων. Πληροφορίες από τρίτες χώρες παρέχει στην υπηρεσία DST, η “Direction General de la Securité Exterieur” (DGSE), η οποία υπάγεται στο Υπουργείο Αμύνης και θα αναλυθεί κατωτέρω (Ibid).

Όσον αφορά στην υπηρεσία εξωτερικών υποθέσεων, το 1946 η Γαλλική Δημοκρατία, υπό τον Στρατηγό Charles de Gaulle, ίδρυσε την υπηρεσία “Service de documentation extérieure et de contre-espionnage” (SDECE), αντικαθιστώντας την

προηγούμενη αντίστοιχη υπηρεσία υπό την ονομασία DGER. Βασική αρμοδιότητα της υπηρεσίας SDECE ήταν η διεξαγωγή έρευνας εκτός των γεωγραφικών ορίων της χώρας για τη συλλογή πληροφοριών που θα μπορούσαν να είναι χρήσιμες για την κυβέρνηση, καθώς και ο εντοπισμός και η ενημέρωση σχετικά με τη δραστηριότητα των υπηρεσιών τρίτων κρατών, που θεωρείτο απειλητική για την εθνική ασφάλεια της Γαλλίας (Faure 2016:13).

Επιπροσθέτως, το 1963, και υπό την απειλή τρομοκρατικών επιθέσεων λόγω του πολέμου ανεξαρτησίας της Αλγερίας, ιδρύθηκε το ειδικό δικαστήριο “Cour de Sûreté de l’Etat” για την εκδίκαση υποθέσεων τρομοκρατίας. Παρότι η αποτελεσματικότητά του δεν έχει αμφισβητηθεί (Shapiro & Suzan 2003:89), το ειδικό δικαστήριο χαρακτηριζόταν από κρυφές διαδικασίες, από το γεγονός ότι το δικαστικό σώμα ήταν εν μέρει στελεχωμένο από στρατιωτικούς, καθώς και το ότι δεν προέβλεπε εν τοις πράγμασι τη δυνατότητα έφεσης

Κατά ταύτα, το ειδικό δικαστήριο δέχτηκε ισχυρή κριτική από την αντιπολίτευση, οδηγώντας τη σοσιαλιστική κυβέρνηση του François Mitterrand, τη δεκαετία του 1980, να λάβει την απόφαση της διάλυσής του (Foley 2013:193).

Σχετικά με την κατασταλτική δράση της αστυνομίας, τούτο στηριζόταν στην εθελοντική σύσταση ειδικών σωμάτων κρούσης για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας (Wienvorka 1991:160). Η πρώτη αντιτρομοκρατική ομάδα κρούσης της αστυνομίας ήταν η “Brigade Anti-Commando” (BAC), η οποία συστάθηκε το 1972 αμέσως μετά την τρομοκρατική επίθεση στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Μονάχου (Gregory 2003:136).

Τέλος, ένα σημαντικό εργαλείο, το οποίο διέθετε η Τέταρτη Γαλλική Δημοκρατία από το 1955 και μετά (Raflik 2017:206) ήταν η δυνατότητα κήρυξης ολόκληρης της χώρας ή μέρους της σε «Καθεστώς Έκτακτης Ανάγκης» (άρθρο 1). Την απόφαση για την επιβολή του Καθεστώτος Έκτακτης Ανάγκης τη λάμβανε το Υπουργικό Συμβούλιο (άρθρο 2).

Σύμφωνα με τον νόμο «Loi n° 55-385» που ψηφίστηκε στις 3 Απριλίου 1955 οριζόταν ότι η κυβέρνηση είχε τη δυνατότητα της επιβολής απαγόρευσης κυκλοφορίας (άρθρο 5), της απαγόρευσης ή της ρύθμισης με νέο κανονισμό της παραμονής υπόπτων στη χώρα (άρθρο 5), της απαγόρευσης του συνεταιρίζεσθαι (άρθρο 6,8), της έκδοσης εντάλματος για έρευνα το βράδυ (άρθρο 11), της επιβολής κατ’οίκον παραμονής υπόδικων ατόμων (άρθρο 6), καθώς και της κατ’ εξαίρεσιν εκδίκασης υποθέσεων από στρατοδικείο και όχι από πολιτικά δικαστήρια (άρθρο 12).

Θα πρέπει να ειπωθεί σε αυτό το σημείο πως ούτε το Σύνταγμα του 1958, ούτε ο γαλλικός Ποινικός Κώδικας 1810, ούτε και ο Κώδικας Ποινικής Δικονομίας του 1958 εμπεριείχαν προβλέψεις για την αντιτρομοκρατική πολιτική. Η γαλλική κοινωνία έπρεπε να περιμένει μέχρι τη δεκαετία του 1980, όταν και η τρομοκρατική δραστηριότητα θα ενταθεί, στοχεύοντας με συστηματικό τρόπο τη γαλλική πολιτειακή δομή (Galli 2015:10).

Ήδη από τη δεκαετία του 1970 βρισκόταν σε εφαρμογή το «Δόγμα Ουδετερότητας», σύμφωνα με το οποίο, οι τρομοκράτες μπορούσαν να παραμένουν στο γαλλικό έδαφος, εφόσον δεν απειλούσαν την ίδια τη Γαλλία (Shapiro & Suzan 2003:69). Ειδικότερα, η γαλλική πολιτεία με το συγκεκριμένο δόγμα μετέτρεπε τη γαλλική επικράτεια σε ουδέτερο έδαφος, έτσι ώστε να ενσωματώσει τους τρομοκράτες στη γαλλική κοινωνία, καταργώντας τη θανατική ποινή και τη λειτουργία του ειδικού δικαστηρίου “Cour de Sûrete de l’Etat”, κάνοντας χρήση της Προεδρικής Αμνηστίας, και ανοίγοντας τα σύνορα της χώρας (Parmentier 2006:60). Ακόμη, η γαλλική κυβέρνηση στόχευε, μέσω του ανωτέρω δόγματος, να κατευνάσει την τρομοκρατική δραστηριότητα στο εσωτερικό της, ώστε να μην αποτελεί η Γαλλία πιθανό στόχο της διεθνούς τρομοκρατίας (Wieniorka 1991:160-161).

Ως αποτέλεσμα, οι τρομοκράτες που διέμεναν στο γαλλικό έδαφος, είτε δεν συλλαμβάνονταν, είτε παραδίδονταν στις χώρες προέλευσής τους, είτε καταδικάζονταν υπό ευνοϊκό καθεστώς (Ibid). Το «δόγμα ουδετερότητας» διατηρήθηκε και κατά την θητεία στη Γαλλική Προεδρία του σοσιαλιστή Προέδρου Mitterrand μέχρι και το 1986, όταν πλέον η Γαλλία δέχτηκε μια σειρά από τρομοκρατικές επιθέσεις, αναγκάζοντας το γαλλικό κράτος να εγκαταλείψει το δόγμα και να λάβει μέτρα ασφάλειας (Galli 2015:10, Shapiro & Suzan 2003:69-71).

Οργανόγραμμα Διαχείρισης Τρομοκρατικών Επιθέσεων

Από τα μέσα του 1980 και μετά η γαλλική αντιτρομοκρατική πολιτική ξεκίνησε να παίρνει τη σύγχρονη μορφή της, όπως αναπαρίσταται στο γράφημα I.2 στο παράρτημα I της διατριβής, ως αποτέλεσμα της δράσης της τρομοκρατικής δράσης των αυτονομιστών στην Κορσική, καθώς και στα σύνορα Γαλλίας-Ισπανίας (Gregory 2003:134).

Ένα από τα βασικά θεσμικά εργαλεία της γαλλικής αντιτρομοκρατικής πολιτικής που συστάθηκε εκείνη την περίοδο ήταν η “**Unité de Coordination de la Lutte Antiterroriste**” (UCLAT). Ιδρύθηκε το 1984, υπάγεται στο Υπουργείο Εσωτερικών (Livre Blanc 2005:50) και συγκεκριμένα στον τομέα της Διεύθυνσης

“Direction Générale de la Police Nationale”. Στις αρμοδιότητες της UCLAT είναι η συγκέντρωση των πληροφοριών όλων των υπηρεσιών αντιτρομοκρατικής πολιτικής της χώρας, καθώς και η επεξεργασία τους, έτσι ώστε να εξαχθούν αναφορές διακινδύνευσης για τη δημόσια ασφάλεια σε συνάφεια με την ανάπτυξη της τρομοκρατίας (Unité de Coordination de la lutte Antiterroriste, 2018). Σχετικά με την πρώτη της αρμοδιότητα, η UCLAT συνεδριάζει κάθε εβδομάδα, με τα μέλη τα οποία την απαρτίζουν να προέρχονται από 14 αντιτρομοκρατικές υπηρεσίες (Foley 2013:95,166): DCRI, RGPP, DGSE, SAT, Police Aux Frontières, Sécurité Publique, Service de Protection des Hautes Personnalités και η Service de Co-operation Technique Internationale de Police, η Γαλλική Υπηρεσία Τελωνείων, La Douane, εκπρόσωποι του Υπουργείου Μεταφορών και Δικαιοσύνης, καθώς και η Direction de la Protection et de la Sécurité de la Defence.

Όσον αφορά στη δεύτερη αρμοδιότητά της, η UCLAT εκδίδει αναφορές σχετικά με το επίπεδο διακινδύνευσης από την τρομοκρατία, μετά την επεξεργασία των πληροφοριών. Κάθε αναφορά παραδίδεται στη Γενική Γραμματεία για την Άμυνα και την Εθνική Ασφάλεια - **“Secrétariat Général de la Défense et de la Sécurité Nationale”**, υπό την εποπτεία του Πρωθυπουργού. Διοικητής της UCLAT ορίζεται αξιωματικός. Ωστόσο σε ειδικές καταστάσεις κρίσεων ενδέχεται να αντικατασταθεί από ανώτερο σε βαθμό αξιωματικό, πχ τον αρχηγό της Αστυνομίας (Foley 2013:98).

Τέλος, το 1985 ιδρύθηκε η ομάδα άμεσης επέμβασης **“Recherche, Assistance, Intervention, Dissuasion” (RAID)**. Η RAID, η οποία αντικατέστησε τη BAC, υπάγεται στο Υπουργείο Εσωτερικών. Βασικές της αρμοδιότητες είναι η αποκλιμάκωση σημαντικών κρίσεων που επηρεάζουν τη δημόσια ασφάλεια, η παροχή προστασίας στις αποστολές στο εξωτερικό εκπροσώπων της Γαλλικής Δημοκρατίας, η διασφάλιση της διεξαγωγής εκδηλώσεων, η πρόληψη και καταστολή της τρομοκρατίας και της εγκληματικότητας εν γένει, η προστασία υψηλών προσωπικοτήτων, καθώς τέλος και η πληροφόρηση σε εξειδικευμένα ζητήματα του υπόλοιπου προσωπικού της αστυνομίας (Le RAID, 2012).

Από το 2009 και μετά η RAID διοικητικά είναι τοποθετημένη κάτω από τη διεύθυνση **“la Force d’Intervention de la Police Nationale (FIPN)”**. Μαζί με τη RAID έχουν αναπτυχθεί και άλλες ομάδες άμεσης επέμβασης, όπως είναι η **“Groupes d’Intervention de la Police Nationale” (GIPN)**, καθώς και η **“Brigade**

de Recherche et d'Intervention et Brigade Anti-Commandos” (BRI/BAC) (Le RAID, 2012).

Η GIPN συνιστά ομάδα επέμβασης σε περιπτώσεις κρίσεων, η οποία όμως δρα ως επί το πλείστον στις μεγαλύτερες πόλεις της Γαλλίας εκτός Παρισιού. Αυτές οι πόλεις είναι το Bordeaux, η Lille, η Lyon, η Marseilles, η Nice, η Rennes και το Strasbourg, όπως επίσης και οι πρωτεύουσες των λεγόμενων DOT-TOMs, δηλαδή των υπερπόντιων κτήσεων της Γαλλίας (Gregory 2003:136).

Επιπλέον, υπό την εποπτεία της διεύθυνσης “DGPN” βρίσκεται η “Police Judiciaire”, η δικαστική δηλαδή αστυνομία, με διαδρομή πάνω από εκατό χρόνων ιστορίας. Η σύγχρονη ονομασία της, “**Direction Centrale de la Police Judiciare” (DCPJ)**, της αποδόθηκε τον Ιούλιο του 1966 (Police Nationale, 2011). Υπό τη διεύθυνση της DCPJ, ήταν η Division Nationale Anti-Terroriste (DNAT). Αρμοδιότητα της DNAT ήταν η έρευνα δικαστικών υποθέσεων που είχαν σχέση με τρομοκρατικές επιθέσεις εντός της γαλλικής επικράτειας, καθώς και η παρακολούθηση της δραστηριότητας των μυστικών υπηρεσιών τρίτων κρατών, όπως και διεθνών τρομοκρατών που δρούσαν εντός της Γαλλίας (Gregory 2003:135). Παραδείγματα τέτοιων τρομοκρατών ήταν μέλη των αποσχιστικών, των ισλαμιστικών και των ακροδεξιών οργανώσεων που δρούσαν εντός της Γαλλίας (Parmentier 2006:56). Μάλιστα, η DNAT συνεργαζόταν στενά γι’ αυτό τον λόγο με την υπηρεσία SAT, το παράρτημά της DNAT στο Παρίσι (Foley 2013:109).

Κάτω από την υπηρεσία DNAT ιεραρχικά βρίσκονταν οι υπηρεσίες DST και RG. Ωστόσο, το 2006, μετά από μια περίοδο de facto παροπλισμού της DNAT, μετονομάστηκε σε “**Sous-Direction Anti-Terrorist” (SDAT)**, ενώ και οι υπηρεσίες DST και RG συγχωνεύτηκαν κάτω από τη διεύθυνση “Direction Centrale du Renseignement Interieur” (DCRI) (Foley 2013:93,125). Από το 2014 η υπηρεσία (DCRI) μετονομάστηκε σε “**Direction Générale de la Sécurité Interieure” (DGSJ)** (Ibid).

Τέλος, πρωταγωνιστικό ρόλο στην αντιτρομοκρατική πολιτική, και ειδικότερα στο πεδίο της καταστολής, διαδραματίζει η μονάδα “**Groupe d’Intervention de la Gendarmerie Nationale” (GIGN)**, η οποία συστάθηκε το 1972. Αφορμή για τη δημιουργία της ομάδας καταστολής υπήρξε η τρομοκρατική επίθεση στους Ολυμπιακούς Αγώνες του Βερολίνου το 1972 (Gendarmerie Nationale, 2019).

Η μονάδα επέμβασης GIGN τελεί άμεσα υπό την εποπτεία του Υπουργείου Εσωτερικών και εμμέσως υπό το Υπουργείο Αμύνης (Livre Blanc 2005:51,

Parmentier 2006:55). Ειδικότερα, στο Υπουργείο Εσωτερικών υπάγεται η Εθνική Χωροφυλακή – Gendarmerie Nationale και κάτω από αυτή, η Direction Générale de la Gendarmerie Nationale (DGGN), η οποία στελεχώνει τη GIGN με αξιωματικούς των γαλλικών ενόπλων δυνάμεων (Parmentier 2006:55). Αρμοδιότητα της ομάδας επέμβασης GIGN είναι η πρόληψη και η κατασταλτική αντιμετώπιση τρομοκρατικών επιθέσεων. Στην ίδια υπηρεσία υπάγονται και δύο άλλες ομάδες:

Πρώτον, η **“Escadrons de Parachutistes et Intervention de la Gendarmerie” (EPIGN)**, η οποία δρα στο εσωτερικό της χώρας ως ομάδα προστασίας και καταστολής και στο εξωτερικό με στόχο την προστασία των επίσημων αποστολών της Γαλλικής Δημοκρατίας (Gregory 2003:136-137).

Δεύτερον, η **“Groupe de Sécurité de la Présidence de la République” (GSPR)**, που έχει ως αποστολή της να προστατεύει τον Πρόεδρο της Γαλλικής Δημοκρατίας (Gendarmerie Nationale, 2019).

Το Υπουργείο Αμύνης διαθέτει τέσσερις υπηρεσίες οι οποίες ασκούν αντιτρομοκρατική πολιτική: Εκτός από την ομάδα καταστολής και επέμβασης GIGN, διαθέτει την υπηρεσία **“Direction Générale de la Sécurité Extérieure” (GDSE)**, την **“Direction du Renseignement Militaire” (DRM)**, καθώς και την **“Direction du Renseignement et de la Sécurité de la Défense” (DRSD)** (Ministère de la Défense, 2019).

Αναλυτικότερα, η Υπηρεσία **“Direction de la Sécurité Militaire” (DSM)**, ιδρύθηκε το 1961, έχοντας ως βασικούς της στόχους τη στήριξη των ενόπλων δυνάμεων, την αντικατασκοπεία, καθώς και την προστασία της γαλλικής οικονομίας (Ministère de la Défense, 2019). Στις 20 Νοεμβρίου 1981 αντικαταστάθηκε η DSM από την **“Direction de la Protection et de la Sécurité de la Défense” (DPSD)**. Η DPSD μετονομάστηκε εν συνεχεία το 2016 σε **“Direction du Renseignement et de la Sécurité de la Défense” (DRSD)** έχοντας ως βασική της αποστολή την αντικατασκοπεία (Ibid).

Η υπηρεσία **“Direction Générale de la Sécurité Extérieure” (DGSE)** αντιπροσωπεύει την αντίστοιχη υπηρεσία μυστικών υπηρεσιών άλλων χωρών, όπως είναι επί παραδείγματι η CIA στις ΗΠΑ. Η DGSE θα συσταθεί το 1982 με βάση το Προεδρικό Διάταγμα 82-306 (Ministère de la Défense, 2014). Επιπροσθέτως, η DGSE διαθέτει μια ιστορία που ξεκινάει από το 1940 με την πρωτοβουλία του Στρατηγού Charles de Gaulle, ώστε να δημιουργήσει μια υπηρεσία μυστικών υπηρεσιών υπό την εποπτεία του Υπουργείου Αμύνης (Ibid).

Τέλος, η Υπηρεσία “Direction du Renseignement Militaire” (DRM) συστάθηκε το 1992 (Ministère de la Défense, 2017) με στόχο τη διαχείριση πληροφοριών στο πλαίσιο των ενόπλων δυνάμεων, ενώ ταυτόχρονα συνεργάζεται στενά με τις αντίστοιχες υπηρεσίες του υπουργείου εσωτερικών και της χωροφυλακής. Ο Διοικητής της DRM τέλος εκτελεί και χρέη συμβούλου του Υπουργού Αμύνης (Faure 2007:8-9).

Όσον αφορά στο Υπουργείο Οικονομικών υπάγονται δύο υπηρεσίες, οι οποίες συνεισφέρουν στην καταπολέμηση του οικονομικού εγκλήματος αναφορικά προς την τρομοκρατία Δικαιοσύνης (Livre Blanc 2005:52). Αυτές είναι η “**Direction Nationale du Renseignement et des Enquêtes Douanières**” (DNRED) και η “**Traitement du Renseignement et Action Contre les Circuits Financiers Clandestins**” (TRACFIN) (Ibid). Η Υπηρεσία “Direction Nationale du Renseignement et des Enquêtes Douanières” (DNRED) έχει ως βασική της αρμοδιότητα την ανάλυση και τη διάχυση πληροφοριών σε άλλες υπηρεσίες σχετικά με τη χρηματοδότηση της τρομοκρατίας (Ibid). Αντιστοίχως, η υπηρεσία “Traitement du Renseignement et Action Contre les Circuits Financiers Clandestins” (TRACFIN), επεξεργάζεται πληροφορίες σχετικές με παράνομα χρηματοοικονομικά κυκλώματα και ακολούθως τις διαχέει στο Υπουργείο (Ibid).

Στο Παρίσι λειτουργεί αυτόνομη αστυνομική διεύθυνση, η “Préfecture du Police de Paris”, η οποία και διαθέτει αποσπασμένη τοπική υπηρεσία πληροφοριών, τη “**Renseignements Généraux de la Préfecture du Police**” (RGPP) (Foley 2013:93). Επιπλέον, διαθέτει αποσπασμένη δομή της υπηρεσίας της Δικαστικής Αστυνομίας (DGSI), επιφορτισμένη με τη δυνατότητα να διεξάγει αυτόνομες αστυνομικές έρευνες για περιπτώσεις τρομοκρατικών επιθέσεων στο Παρίσι εν προκειμένω (Ibid).

Ακόμη, η αστυνομική διεύθυνση στο Παρίσι διαθέτει εγκληματολογική υπηρεσία, την “**Brigades Criminelles**”, η οποία διεξάγει έρευνες σε περιπτώσεις δολοφονιών, απαγωγών, εμπρησμών καθώς και τρομοκρατικών επιθέσεων (Police Nationale, 2014). Εντός της εγκληματολογικής υπηρεσίας στο Παρίσι στεγάζεται επίσης και η αντιτρομοκρατική υπηρεσία - “**Section Anti-Terroriste**” (SAT) (Foley 2013:93).

Όσον αφορά στα όργανα λήψης αποφάσεων στη Γαλλία ως προς την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, συγκαλούνται τρεις βασικές διασκέψεις κορυφής (Livre Blanc 2005:49), η Comité Interministeriel de Liaison Anti-Terroriste (CILAT),

το Conseil de Sécurité Intérieure (CSI) και το Conseil National du Renseignement (CNR).

Πιο συγκεκριμένα, η **Comité Interministeriel de Liaison Anti-Terrorist (CILAT)** συστάθηκε το 1982 της οποίας προεδρεύει ο Υπουργός Εσωτερικών, ενώ συμμετέχουν τα μέλη του Συμβουλίου της Γαλλικής Προεδρίας, ο Πρωθυπουργός, οι Υπουργοί Εξωτερικών και Αμύνης και Δημιουργικών Κτήσεων (DOT-TOMs), καθώς και οι Διοικητές της Αστυνομίας, της UCLAT, καθώς και των Υπηρεσιών Πληροφοριών με αρμοδιότητα στην τρομοκρατία (Gregory 2003:134). Ωστόσο, η σύγκλιση του συγκεκριμένου οργάνου συνέρχεται σπανίως τα τελευταία χρόνια (Foley 2013:85).

Το Συμβούλιο Εσωτερικής Ασφάλειας (CSI), παρά το γεγονός ότι σε παρελθόντα χρόνο υφίστατο, μόλις το 2002 ενισχύθηκε ο ρόλος του από τον τότε Γάλλο Πρόεδρο Chirac. Στο όργανο αυτό προεδρεύει ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, ενώ συμμετέχουν ο Πρωθυπουργός, καθώς και οι αρμόδιοι κάθε φορά υπουργοί. Ο Πρόεδρος Σαρκοζί την περίοδο 2008-09 θα ενσωματώσει με ρύθμιση τις αρμοδιότητες του Συμβουλίου Εσωτερικής Ασφάλειας στο “**Conseil de Défense et de Sécurité Nationale**” (CDSN) (Foley 2013:85-86).

Τέλος, η τρίτη διάσκεψη κορυφής για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας είναι το “**Comité National du Renseignement**” (CNR), το οποίο αντικατέστησε το Comité Interministeriel du Renseignement (CIR) (Ibid:86). Το CIR συνιστούσε το βασικό όργανο για τη λήψη αποφάσεων στον τομέα των πληροφοριών. Ωστόσο, κατά την προεδρία Σαρκοζί, κατά τα έτη 2008-9, αντικαταστάθηκε από το CNR, διατηρώντας το ίδιο χαρτοφυλάκιο (Ibid). Επίσης, με απόφαση του Προέδρου Σαρκοζί πολιτικός υπεύθυνος του CNR ορίστηκε ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας, αντί του Πρωθυπουργού που ήταν μέχρι τότε (Ibid).

Απότοκος της ίδιας μεταρρύθμισης ήταν και η σύσταση του “**Εθνικού Συντονιστή Πληροφοριών-coordonnateur national du renseignement**”, που αποσκοπούσε στην επίβλεψη και τον συντονισμό των δραστηριοτήτων των υπηρεσιών πληροφοριών της χώρας (Ibid). Με βάση Προεδρικό Διάταγμα του 2017, ο Εθνικός Συντονιστής Πληροφοριών απέκτησε επιπλέον ρόλο, μετονομαζόμενος σε “**Coordonnateur National du Renseignement et de la Lutte Contre le Terrorisme**” (Académie du Renseignement, 2019).

Σχέδιο “Vigipirate”

Το 1978 η γαλλική κυβέρνηση απαντώντας στα κύματα τρομοκρατίας συνέταξε ένα πρόγραμμα ασφαλείας, το οποίο εγκαθιδρύθηκε από τον Γάλλο Πρωθυπουργό, Pierre Mauroy, το 1981 (Schehr 2008:433). Σκοπός του συστήματος ασφαλείας ήταν η βελτίωση της ικανότητας κινητοποίησης της αστυνομίας, της αποτελεσματικότητας των ενόπλων δυνάμεων και των τελωνειακών αρχών, ώστε να προστατευθούν οι σιδηροδρομικοί σταθμοί, τα λιμάνια, τα αεροδρόμια, και οι εθνικές οδοί (Dagron 2004:283).

Το ανωτέρω σύστημα ασφαλείας πήρε τη μορφή του σχεδίου “Pirate”, το οποίο παρουσιάστηκε στη δημοσιότητα από τη γαλλική κυβέρνηση το 1991 (Assemblée Nationale 2016a:237). Σκοπός του εργαλείου αυτού ήταν η διευκόλυνση του Πρωθυπουργού της χώρας στην αντιμετώπιση των τρομοκρατικών επιθέσεων. Το 1995 το σχέδιο “Pirate” αντικαταστάθηκε από το “Vigipirate” (Ibid). Στόχος του εν λόγω σχεδίου ήταν ο εξορθολογισμός των αρμοδιοτήτων ανάμεσα στην κεντρική και στην αποκεντρωμένη διοίκηση (Ibid). Ακόμη, εισήγαγε μια κλίμακα εκτίμησης απειλής της τρομοκρατίας για τη χώρα, λαμβάνοντας φυσικά κάθε φορά και τα αντίστοιχα μέτρα (Ibid). Η πρώτη κλίμακα Vigipirate συντελείται σε δύο επίπεδα ετοιμότητας (Ibid): το Vigipirate Simple και το Vigipirate Renforcé.

Το σχέδιο έχει διττό ρόλο, την προστασία του πληθυσμού της Γαλλίας, των υποδομών και των θεσμών, καθώς και την προετοιμασία της πολιτείας για την αποτελεσματική αντιμετώπιση σε περίπτωση τρομοκρατικής επίθεσης (Livre Blanc 2005:67). Το Vigipirate είχε εφαρμοστεί στο παρελθόν από τη γαλλική κυβέρνηση κατά τα έτη 1985, 1986, καθώς και τον Ιανουάριο με Απρίλιο του 1991 ως αποτέλεσμα του Πολέμου του Κόλπου, το 1995 και το 1996 λόγω των τρομοκρατικών επιθέσεων στο Παρίσι, αλλά και το 1998 στο πλαίσιο του Παγκοσμίου Κυπέλλου που έλαβε τότε χώρα στη Γαλλία (Dagron 2004:283).

Το Vigipirate από το 2000 μέχρι και το 2005 επιδέχθηκε αρκετές μεταρρυθμίσεις. Ειδικότερα, το 2001 και το 2003 στον απόηχο της τρομοκρατικής επίθεσης της 11^{ης} Σεπτεμβρίου, ενισχύθηκαν τα μέτρα καταστολής των σωμάτων ασφαλείας που λειτουργούν στο πλαίσιο του σχεδίου Vigipirate (Ibid:284):

α) ενισχύθηκαν τα μέτρα για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας με βιολογικά όπλα, αλλά και για την προστασία των πυρηνικών εγκαταστάσεων στη Γαλλία

β) τα μέτρα καταστολής ενισχύθηκαν με σχετικές νομοθεσίες στις 15 Νοεμβρίου 2001 και στις 18 Μαρτίου 2003, κατοχυρώνοντας διευρυμένα δικαιώματα για την αστυνομία και το δικαστικό σύστημα για την καταστολή της τρομοκρατίας

γ) τα επίπεδα ετοιμότητας αυξήθηκαν από δύο σε τέσσερα, περιλαμβάνοντας πλέον το κίτρινο, το πορτοκαλί, το κόκκινο και το βαθύ κόκκινο (Wachtel & Paillet 2004:41)

Στο χαμηλότερο επίπεδο απειλής, στο κίτρινο, ο ρόλος της κυβέρνησης συνίσταται στο να προετοιμαστεί η ίδια και να ενημερώσει την κοινωνία για ενδεχόμενο τρομοκρατικό χτύπημα, αυξάνοντας κατά ταύτα τα μέτρα προστασίας (Schehr 2008:432). Στο πορτοκαλί επίπεδο ετοιμότητας, η κυβέρνηση βρίσκεται αντιμέτωπη με αναμενόμενη εκδήλωση τρομοκρατίας (Ibid). Στο κόκκινο επίπεδο ετοιμότητας, η κυβέρνηση λαμβάνει μέτρα για την αντιμετώπιση μιας ή περισσότερων σοβαρών τρομοκρατικών επιθέσεων (Ibid). Στο τελευταίο επίπεδο, η κυβέρνηση βρίσκεται αντιμέτωπη με μια σειρά από επερχόμενα σοβαρά τρομοκρατικά χτυπήματα (Ibid).

Το Vigipirate ανανεώθηκε το 2014 και το 2016 μετά τις επιθέσεις στο Παρίσι (Assemblée Nationale 2016a:237). Αποτέλεσμα των ανανεώσεων του 2014 ήταν η κατάργηση των επιπέδων βάση των χρωμάτων κίτρινο, πορτοκαλί, κόκκινο, μωβ, και η υιοθέτηση δύο επιπέδων: Vigilance και Alerte Attentat (Ministère de l'Intérieur, 2014). Τον Δεκέμβριο του 2016 ανανεώθηκε εκ νέου το σχέδιο υιοθετώντας τρία επίπεδα: Vigilance, Sécurité Renforcée, Urgence Attentat.

Η εφαρμογή του σχεδίου Vigipirate επαφίεται στην αποκλειστική αρμοδιότητα του Γάλλου Πρωθυπουργού (Secretary General for Defence and National Security 2016:16). Ο Υπουργός Εσωτερικών της χώρας διασφαλίζει τη σωστή εφαρμογή των μέτρων, ο Υπουργός Εξωτερικών επιβλέπει την εφαρμογή του Vigipirate, στις περιπτώσεις που αφορά πολίτες ή περιουσία της Γαλλικής Δημοκρατίας στο εξωτερικό, ενώ ο Υπουργός Αμύνης διατηρεί σε ετοιμότητα το σύνολο των ενόπλων δυνάμεων για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας (Ibid).

Ορισμός του φαινομένου και αδικήματα της τρομοκρατίας

Ξεκινώντας από τον επίσημο ορισμό της τρομοκρατίας διατυπωμένο από τη Δημοκρατία της Γαλλίας για το φαινόμενο της τρομοκρατίας, η πρώτη απόπειρα ορισμού της έλαβε χώρα το 1986 με το νόμο 1020/1986 (άρθρο 706§16) (Galli 2015:50). Σύμφωνα με το συγκεκριμένο νόμο, η τρομοκρατία οριζόταν ως εξής: *Αδικήματα σχετικά με ατομική ή συλλογική δράση που έχει ως στόχο τη διατάραξη της*

δημόσιας τάξης μέσω της πρόκλησης εκφοβισμού ή τρόμου. Τα αδικήματα αυτά ήταν: η κατασκευή πολεμικών όπλων, η κατοχή όπλων και εκρηκτικών υλών, καθώς και η αποθήκευση, κατοχή και διάθεση βιολογικών και χημικών όπλων (Loi n°86-1020 du 9 septembre 1986 - art. 1 JORF 10 septembre 1986).

Ο συγκεκριμένος ορισμός αφορούσε σε μια περιορισμένη σειρά αδικημάτων, τα οποία εμπεριέχονταν στον νόμο 22/1963 του γαλλικού Ποινικού Κώδικα. Η κριτική που ασκήθηκε στον ορισμό του 1986 βασιζόταν σε μια περιορισμένη λίστα αδικημάτων, καθώς και στις φράσεις «σχετικά με», «ατομική ή συλλογική δράση» και «πρόκλησης εκφοβισμού ή τρόμου» (Galli 2015:51). Ωστόσο, με απόφαση του Συνταγματικού Δικαστηρίου το 1986 ο ορισμός θεωρήθηκε τόσο επαρκής, όσο και πλήρης για την εποχή του (Ibid).

Το 1996 η γαλλική νομοθεσία θα επιδιώξει να εκσυγχρονίσει τον ορισμό της τρομοκρατίας με το νόμο 647/96, ενώ θα τροποποιηθεί από το νόμο 1062/2001. Ο ορισμός της τρομοκρατίας τροποποιήθηκε και διαμορφώθηκε εν τέλει ως εξής: *Τα ακόλουθα αδικήματα συνιστούν πράξεις τρομοκρατίας όταν διαπράττονται εκούσια σε άμεση σύνδεση με ένα άτομο ή μια ομάδα ατόμων, που έχουν ως στόχο να διαταράξουν τη δημόσια τάξη μέσω της πρόκλησης εκφοβισμού ή τρόμου: οι εκ προθέσεως επιθέσεις κατά ζωής, οι εκ προθέσεως επιθέσεις κατά της φυσικής ακεραιότητας ατόμων, η απαγωγή και παράνομη κράτηση, καθώς και η αεροπειρατεία, και η πειρατεία κάθε σκάφους ή μέσου μετακίνησης (Loi n° 2001-1062 du 15 novembre 2001 relative à la sécurité quotidienne).*

Θα πρέπει περαιτέρω να τονιστεί πως ο τροποποιημένος ορισμός, καθώς και τα αδικήματα και οι ποινές, όπως παρουσιάζονται στην παρούσα έρευνα, ήταν ήδη σε ισχύ κατά τη διάρκεια των επιθέσεων του Νοεμβρίου 2015. Ο τροποποιητικός νόμος, μαζί με τον εκσυγχρονισμό του ορισμού της τρομοκρατίας, αυστηροποίησε τις ποινές για τα αδικήματα της τρομοκρατίας (Galli 2015:50). Σύμφωνα με το άρθρο 421§1 του Ποινικού κώδικα τα αδικήματα που συνιστούν τρομοκρατική πράξη είναι:

α) *Οι εκ προθέσεως επιθέσεις κατά ζωής, οι εκ προθέσεως επιθέσεις κατά της φυσικής ακεραιότητας ενός ατόμου, η απαγωγή και η κράτηση καθώς και η πειρατεία αεροσκαφών, πλοίων ή και κάθε είδους μέσων μετακίνησης, όπως ορίζει το κεφάλαιο II του Ποινικού Κώδικα*

β) *Οι ληστείες, οι εκβιασμοί, οι καταστροφές, η πρόκληση ζημιών και καταστροφών, καθώς και τα αδικήματα στο ψηφιακό περιβάλλον, όπως ορίζει το κεφάλαιο III του Ποινικού Κώδικα*

γ) τα αδικήματα που αφορούν τη δράση ομάδων μάχης και κινημάτων, όπως ορίζουν τα άρθρα από 431-13 μέχρι 431-17, 434-6 και από 441-2 μέχρι 441-5

δ) τα αδικήματα που αφορούν στην κατοχή όπλων, εκρηκτικών ή πυρηνικών υλικών, όπως ορίζουν τα άρθρα από 222-52 μέχρι 222-54, 322-6-1 και 322-11-1 του παρόντος κώδικα, στο Κεφάλαιο I τα άρθρα L. 1333-9, L. 1333-11 και L. 1333-13-2, το Κεφάλαιο II τα άρθρα L. 1333-13-3 και L. 1333-13-4, L. 1333-13-6, L. 2339-2, L. 2339-5, L. 2339-8 και L. 2339-9 με εξαίρεση τα όπλα που ορίζονται στην 6^η κατηγορία, αρ. L. 2339-14, αρ. L. 2339-16, αρ. L. 2341-1, αρ. L. 2341-4, αρ. L. 2341-5, αρ. L. 2342-57 μέχρι αρ. L. 2342-62, αρ. L. 2353-4, αρ. L. 2353-5 και αρ. L. 2353-13.

ε) η απόκρυψη διάπραξης των αδικημάτων, όπως ορίζονται από τα α,β,γ,δ

στ) τα αδικήματα νομιμοποίησης εσόδων από παράνομες ενέργειες όπως ορίζουν τα Κεφάλαια IV, του Τίτλου II

ζ) οι κρυφές συναλλαγές, όπως ορίζονται από το άρθρο L.465-1 του Χρηματοοικονομικού και Νομισματικού Κώδικα.

Οι ποινές για τα ανωτέρω αδικήματα ορίζονται από το άρθρο 421-3 ως εξής:

α) Επισείει ισόβια ποινή φυλάκισης όταν το αδίκημα τιμωρείται με 30 χρόνια κάθειρξης

β) Επισείει 30ετή ποινή φυλάκισης, όταν το αδίκημα τιμωρείται με 20ετή ποινή φυλάκισης

γ) Επισείει 20ετή ποινή φυλάκισης, όταν το αδίκημα τιμωρείται με 15ετή ποινή φυλάκισης

δ) Επισείει 15ετή ποινή φυλάκισης, όταν το αδίκημα τιμωρείται με 10ετή εγκλεισμό

ε) Επισείει 10ετή ποινή φυλάκισης, όταν το αδίκημα τιμωρείται με 7ετή εγκλεισμό

στ) Επισείει 7ετή ποινή φυλάκισης, όταν το αδίκημα τιμωρείται με 5ετή ποινή φυλάκισης

ζ) Η ποινή διπλασιάζεται, όταν το αδίκημα τιμωρείται με 3ετή εγκλεισμό.

Γαλλική Αντιτρομοκρατική Νομοθεσία

Στο σημείο αυτό θα αναπτυχθούν σχετικώς οι διοικητικές διαδικασίες και τα δικαιώματα των διοικητικών υπηρεσιών, καθώς και της εκτελεστικής εξουσίας για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας. Ακόμη, θα επιχειρηθεί η αποτύπωση της

εξέλιξης της ποινικοποίησης των βασικών αδικημάτων που αφορούν στον σχεδιασμό και την τέλεση πράξεων τρομοκρατίας.

Αρχικά, κρίνεται ως κομβικής σημασίας η ανάληψη όλων των δικαστικών υποθέσεων τρομοκρατίας από το δικαστήριο “Palais de Justice” στο Παρίσι. Η σχετική νομοθεσία δημοσιεύθηκε το 1986, εγκαθιστώντας στο ειδικό δικαστήριο ένα σώμα δημοσίων εισαγγελέων και δικαστών εξειδικευμένων σε υποθέσεις τρομοκρατίας. Όσον αφορά στο σώμα των δικαστών, τούτο αποτελείτο αρχικά από τέσσερις δικαστές, οι οποίοι ακολούθως αυξήθηκαν σε επτά το 2004 με 2006 και σε οκτώ το 2010 (Foley 2013:104).

Όσον αφορά στο αδίκημα “association de malfaiteurs”, δηλαδή της σύστασης εγκληματικής οργάνωσης για τον σχεδιασμό και την προετοιμασία πράξεων τρομοκρατίας, ποινικοποιήθηκε με το νόμο 647/96 (Loi n°96-647 du 22 juillet 1996 - art. 3 JORF 23 juillet 1996), και ενσωματώθηκε στο γαλλικό Ποινικό Κώδικα με το άρθρο 421 (2)(1):

Constitue également un acte de terrorisme le fait de participer à un groupement formé ou à une entente établie en vue de la préparation, caractérisée par un ou plusieurs faits matériels, d'un des actes de terrorisme mentionnés aux articles précédents.

Το αδίκημα της συμμετοχής στην προετοιμασία τρομοκρατικής επίθεσης θεωρείται πλημμέλημα (délit), τιμωρείται με δεκαετή ποινή φυλάκισης και αρμόδιο είναι μόνο το ποινικό δικαστήριο (Galli 2013:65). Η κριτική που έχει ασκηθεί στο γαλλικό δικαστικό σύστημα είναι η μαζική καταδίκη μελών τρομοκρατικών οργανώσεων με το αδίκημα “association de malfaiteurs” σε μια σειρά από δίκες, με πιο γνωστή την υπόθεση “Chalabi” (McColgan & Attanasio 1999:9,11,17). Μάλιστα, βασικό χαρακτηριστικό των δικών αυτών ήταν και η καθυστέρηση απονομής δικαιοσύνης, παρατείνοντας την κράτηση των κρατουμένων στις γαλλικές φυλακές (McColgan & Attanasio 1999:12).

Το αδίκημα της στρατολόγησης και εκπαίδευσης με σκοπό την τέλεση τρομοκρατικής πράξης καλυπτόταν από το άρθρο 421(2)(1) στο πλαίσιο του “association de malfaiteurs”. Ωστόσο, το 2012 τα δύο αδικήματα ποινικοποιήθηκαν ανεξάρτητα με την ψήφιση του νόμου 1432/2012 και πλέον τιμωρείται με 10ετή κάθειρξη και 15.000€ χρηματικό πρόστιμο (LOI n° 2012-1432 du 21 décembre 2012 relative à la sécurité et à la lutte contre le terrorisme):

Le fait d'adresser à une personne des offres ou des promesses, de lui proposer des dons, présents ou avantages quelconques, de la menacer ou d'exercer sur elle des pressions afin qu'elle participe à un groupement ou une entente prévue à l'article 421-2-1 ou qu'elle commette un des actes de terrorisme mentionnés aux articles 421-1 et 421-2 est puni, même lorsqu'il n'a pas été suivi d'effet, de dix ans d'emprisonnement et de 150 000 € d'amende.

Όσον αφορά στο **αδίκημα της υποκίνησης ή του εκθιασμού, καθώς και της εξύμνησης της τρομοκρατίας**, ποινικοποιήθηκαν νωρίς από το άρθρο 24(4) του νόμου της 29 Ιουλίου 1881, όπως τροποποιήθηκε από το διάταγμα 916/2000, και τα άρθρα 1-7 του νόμου της 10^{ης} Ιανουαρίου 1936. Η ποινή για το ανωτέρω αδίκημα επισείει πενταετή κάθειρξη, καθώς και πρόστιμο 45.000€ (Masferrer & Walker 2013:117).

Το 2012 η νομοθετική εξουσία, με το άρθρο 2 του νόμου 1432/2012 και αντίστοιχα με το άρθρο 113 (2) του Ποινικού Κώδικα της Γαλλίας, ποινικοποίησε την **τρομοκρατική δράση εκτός της γαλλικής επικράτειας Γάλλων πολιτών, ή κατοίκων της Γαλλίας** (LOI n° 2012-1432 du 21 décembre 2012 relative à la sécurité et à la lutte contre le terrorisme):

La loi pénale française s'applique aux crimes et délits qualifiés d'actes de terrorisme et réprimés par le titre II du livre IV commis à l'étranger par un Français ou par une personne résidant habituellement sur le territoire français.

Η γαλλική πολιτεία επεδίωξε κατά ταύτα να αντιμετωπίσει το ζήτημα της μετεγκατάστασης Γάλλων πολιτών και κατοίκων της Γαλλίας σε τρίτες χώρες, ώστε να εκπαιδευτούν σε στρατόπεδα τρομοκρατικών οργανώσεων και ακολούθως να πραγματοποιήσουν τρομοκρατική επίθεση στη Δύση (Galli 2013:85).

Ακολούθως, αναλύονται οι δύο διακρίσεις, καθώς και ο βαθμός άσκησης της παρακολούθησης των επικοινωνιών στη Γαλλία. Οι παρακολουθήσεις στη Γαλλία διακρίνονται σε δικαστική και διοικητική, όπως ορίζονται από το νόμο 646/91 και τις τροποποιήσεις του που έλαβαν χώρα κατά τα ακόλουθα έτη από τους νόμους 1138/2002, 204/2004, και 1432/2012 (LOI n° 2012-1432 du 21 décembre 2012 relative à la sécurité et à la lutte contre le terrorisme).

Η δικαστική παρακολούθηση με βάση τους ανωτέρω νόμους μπορεί να διαταχθεί από τον αρμόδιο ανακριτή σε εξαιρετικές περιπτώσεις (*extrema ratio*), και μόνο κατά την ανακριτική περίοδο, για αδικήματα (πλημμέλημα ή κακούργημα) που επισύρουν ποινή φυλάκισης άνω των δύο ετών.

Ο νόμος 204/2004 επέκτεινε τη δυνατότητα διεξαγωγής παρακολούθησεων για μια σειρά αδικημάτων, όπως αναφέρονται στο άρθρο 706(73) του Ποινικού Κώδικα της Γαλλίας, και δη κατά τα πρώτα στάδια των αστυνομικών ερευνών. Η δικαστική παρακολούθηση σε αυτή την περίπτωση απαιτεί την έκδοση σχετικού εντάλματος από την αρμόδια δικαστική αρχή για τις ατομικές ελευθερίες “*juge des libertés et de la détention*” δύναται δε να διαρκέσει έως 15 ημέρες, με τη δυνατότητα μίας ανανέωσης. Ωστόσο, δεν είναι απαραίτητο να εκδοθεί το ένταλμα εκ των προτέρων για να ξεκινήσει η δικαστική παρακολούθηση (Galli 2013:109).

Η διοικητική παρακολούθηση καθορίζεται από τα άρθρα 3-19 του νόμου 646/91, σύμφωνα με τα οποία, ο Πρωθυπουργός είναι εκείνος που εξουσιοδοτεί γραπτώς και αιτιολογημένα τον Υπουργό Εσωτερικών, Αμύνης ή Τελωνείων την παρακολούθηση των επικοινωνιών για τη συλλογή πληροφοριών αναφορικά προς το συμφέρον της εθνικής ασφάλειας (*Loi n° 91-646 du 10 juillet 1991 relative au secret des correspondances émises par la voie des communications électroniques*). Επίσης, σύμφωνα με το νόμο 64/2006 ορίζεται η δυνατότητα διοικητικής παρακολούθησης ψηφιακών δεδομένων μέσω διαδικτύου και σύγχρονων τηλεπικοινωνιών, ως προς την περίπτωση την αποτροπή τρομοκρατικής πράξης (*Loi n° 2006-64 du 23 janvier 2006 relative à la lutte contre le terrorisme et portant dispositions diverses relatives à la sécurité et aux contrôles frontaliers*).

Η χρονική περίοδος παρακολούθησης διαρκεί έως και τέσσερις μήνες, με δυνατότητα ανανέωσης. Στην περίπτωση που βρεθεί ενοχοποιητικό υλικό κατά τη διάρκεια της παρακολούθησης, τότε η υπόθεση παραπέμπεται άμεσα στον αρμόδιο Εισαγγελέα (άρθρο 40 Ποινικός Κώδικας). Οι διοικητικές παρακολουθήσεις εποπτεύονται από την “*Commission Nationale de Contrôle des Interceptions de Sécurité*” (CNCIS), με στόχο την βεβαίωση ότι η παραμένει σύννομη (Galli 2013:110).

Ένα ακόμη εργαλείο της γαλλικής αντιτρομοκρατικής νομοθεσίας είναι η εξακρίβωση στοιχείων και οι έλεγχοι από αστυνομικούς σε οχήματα και σε οικείες/ακίνητα. Σύμφωνα με το άρθρο 78(1) του γαλλικού Ποινικού Κώδικα και το νόμο 239/2003, κάθε πολίτης είναι υποχρεωμένος να δέχεται τον έλεγχο των προσωπικών του στοιχείων από την αστυνομία υπό την υποψία τέλεσης αδικήματος (*Loi n° 2003-239 du 18 mars 2003 pour la sécurité intérieure*).

Ακόμη, η δικαστική αστυνομία, σύμφωνα με το νόμο 1062/2001, υπό την επίβλεψη του Εισαγγελέα της Περιφέρειας δύναται να πραγματοποιήσει έρευνα σε

αυτοκίνητα και πολίτες σε καθορισμένο δημόσιο χώρο, στην περίπτωση υποψίας τέλεσης αδικημάτων σχετικά με την τρομοκρατία, με τη κατοχή ναρκωτικών, όπλων, εκρηκτικών, καθώς και με την κλοπή, ή την κατοχή κλεμμένων αντικειμένων (Loi n° 2001-1062 du 15 novembre 2001 relative à la sécurité quotidienne).

Ενώ, σύμφωνα με το νόμο 239/2003 και το άρθρο 78(2) του Ποινικού Κώδικα, η πρότερη έκδοση εντάλματος μπορεί να παρακαμφθεί στην περίπτωση που υπάρχουν βάσιμα στοιχεία ότι οδηγός ή επιβάτης οχήματος μόλις τέλεσε ή πρόκειται να τελέσει σοβαρό αδίκημα (επ' αυτοφώρω) (Loi n° 2003-239 du 18 mars 2003 pour la sécurité intérieure).

Στη Γαλλία οι έρευνες σε οικίες και σε ακίνητα εν γένει κατά τις νυχτερινές ώρες νομιμοποιήθηκαν το 1996 και ενσωματώθηκαν κατά το άρθρο 59 στον Ποινικό Κώδικα. Οι έρευνες αφορούν στην περίπτωση που ο δράστης συλλαμβάνεται επ' αυτοφώρω (*in flagrante delicto*), όταν υπάρχει ο κίνδυνος να χαθούν αποδεικτικά στοιχεία, καθώς και όταν υφίστανται βάσιμες υποψίες πως εντός του ακινήτου ένα ή περισσότερα άτομα βρίσκονται εν τη τελέσει τρομοκρατικών πράξεων (άρθρο 706(24)(1) CPP).

Το ένταλμα για τη διεξαγωγή της έρευνας σε ακίνητα κατά τις νυχτερινές ώρες εκδίδεται, έπειτα από αίτημα εισαγγελέα, από τον αρμόδιο δικαστή για τα ανθρώπινα δικαιώματα, ο οποίος και επιβλέπει και την όλη επιχείρηση (άρθρο 76 CPP).

Η δικαστική αστυνομία επίσης μπορεί να πραγματοποιήσει συλλογή βιολογικού υλικού από καταδικασθέντες, χωρίς να χρειάζεται η σύμφωνη γνώμη του αρμόδιου δικαστικού οργάνου, όταν πρόκειται για πλημμέλημα ή κακούργημα που επισύρει ποινή 10ετούς κάθειρξης και πάνω. Με το νόμο 468/98 συστάθηκε μια βάση δεδομένων με DNA καταδικασθέντων στη Γαλλία, συμπεριλαμβανομένων και εκείνων που έχουν φυλακισθεί για τρομοκρατική πράξη (άρθρο 706(54) CPP). Αρμόδιος για την επίβλεψη της βάσης δεδομένων είναι ο Γενικός Εισαγγελέας του Εφετείου στο Παρίσι. Το μέγιστο διάστημα διατήρησης ενός δείγματος DNA είναι 15 έτη (Galli 2013:156-157).

Επίσης, στη γαλλική νομοθεσία προβλέπεται από το νόμο 204/2004 η δυνατότητα προσωρινής κράτησης (*garde à vue*), ώστε να διευκολυνθεί η διαδικασία της ανάκρισης και της αστυνομικής έρευνας. Η προσωρινή κράτηση διαρκεί έως 24 ώρες με δυνατότητα επιπλέον επέκτασής της έως 48 ώρες μετά τη γραπτή άδεια του περιφερειακού εισαγγελέα. Στην περίπτωση της τρομοκρατίας δίνεται η δυνατότητα

δύο επιπλέον επεκτάσεων 24ωρης κράτησης, τις οποίες ορίζει είτε ο ανακριτής, είτε ο αρμόδιος δικαστής για τις ατομικές ελευθερίες (LOI n° 2004-204 du 9 mars 2004 portant adaptation de la justice aux évolutions de la criminalité).

Ο νόμος 64/2006 πρόσθεσε τη δυνατότητα του αρμόδιου δικαστή για τις ατομικές ελευθερίες να αδειοδοτεί άλλες 24 ώρες κράτησης, επιπλέον των συνολικά τεσσάρων ημερών κράτησης στην περίπτωση που απειλείται άμεσα η δημόσια ασφάλεια στη Γαλλία (Loi n° 2006-64 du 23 janvier 2006 relative à la lutte contre le terrorisme et portant dispositions diverses relatives à la sécurité et aux contrôles frontaliers).

Πέραν της προσωρινής κράτησης, βρίσκεται στην ευχέρεια του δικαστή και η προφυλάκιση του υπόδικου, όπως ορίζεται από το άρθρο 137 του Ποινικού Κώδικα. Στην περίπτωση της τέλεσης τρομοκρατικής πράξης για πλημμεληματικού χαρακτήρα αδικήματα ο υπόδικος προφυλακίζεται για μια περίοδο μέχρι 2 ετών, ενώ για κακουργηματικής φύσης για μια περίοδο μέχρι 4 ετών. Για παράδειγμα, το αδίκημα της σύστασης εγκληματικής οργάνωσης για τέλεση τρομοκρατικών πράξεων-association de malfaiteurs επιφέρει έως τρία χρόνια προφυλάκιση, σύμφωνα με το νόμο 1138/2002 (Galli 2013:182-183).

Τέλος, η πολιτεία έχει στη διάθεσή της τρία επιπλέον εργαλεία αντιτρομοκρατικής πολιτικής για τον περιορισμό της δράσης των τρομοκρατών: την απώλεια εθνικότητας, την απέλαση και τον κατ'οίκον περιορισμό.

Αρχικά, σύμφωνα με το άρθρο 25(1) του Αστικού Κώδικα, η απώλεια εθνικότητας ορίζεται από τη γαλλική πολιτεία όταν ένα άτομο είχε αποκτήσει εντός 10 ετών τη γαλλική υπηκοότητα πριν την τέλεση της τρομοκρατικής πράξης (Loi n°93-933 du 22 juillet 1993 - art. 50 JORF 23 juillet 1993). Υπεύθυνος για την απόφαση της αφαίρεσης εθνικότητας είναι ο Γάλλος Πρωθυπουργός, έπειτα από σχετική διαβούλευση του Συμβουλίου της Επικρατείας. Ο κατηγορούμενος έχει τη δυνατότητα να προσφύγει στο εφετείο κατά της απόφασης. Κατά ταύτα, οι περιπτώσεις απώλειας εθνικότητας είναι ιδιαίτερα σπάνιες στη Γαλλία (Galli 2013:244).

Σχετικά με την απέλαση, μπορεί να εφαρμοστεί σε τρεις περιπτώσεις: πρώτον ως αποτέλεσμα της καταδικαστικής απόφασης δικαστηρίου, δεύτερον με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών και τρίτον με απόφαση της Νομαρχιακής Διοίκησης, λόγω εκδηλούμενης άμεσης απειλής της δημόσιας ασφάλειας, σύμφωνα με το άρθρο L521-1 του Code de l'entrée et du séjour des étrangers et du droit d'asile (Ibid:245).

Τέλος, στην περίπτωση που η απόφαση για απέλαση προσκρούει στις διατάξεις του προσφυγικού δικαίου ή του διεθνούς ανθρωπιστικού δικαίου, τότε δύναται να οριστεί κατ' οίκον περιορισμός-arrêté d'assignation à residence. Το καθεστώς κατ' οίκον περιορισμού ορίζεται από τον Υπουργό Εσωτερικών (Human Right Watch 2007).

5.2 Βελγική αντιτρομοκρατική πολιτική

5.2.1 Το φαινόμενο της τρομοκρατίας στο σύγχρονο Βέλγιο.

Σύμφωνα με τη βάση δεδομένων Tweed, έλαβαν χώρα στο Βέλγιο, από το 1950 μέχρι το 1995, 66 τρομοκρατικές επιθέσεις. Μια αιτία, η οποία θα μπορούσε να θεωρείται πηγή τρομοκρατικών επιθέσεων συνιστά ο εθνικός χωρισμός του Βελγίου σε δύο αυτόνομες κοινότητες, τη Φλαμανδική και τη Βαλλονία (Engene 2004:156-157). Παρ' όλα αυτά, πιθανότατα λόγω της πολιτικής ισονομίας και ισοπολιτείας των βελγικών κυβερνήσεων στο συγκεκριμένο θέμα, δεν αναπτύχθηκαν αυτονομιστικά κινήματα στο Βέλγιο (Ibid).

Αντιθέτως, περίπου το ένα τέταρτο των τρομοκρατικών επιθέσεων στο Βέλγιο έλαβαν χώρα αμέσως μετά τον δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο ως αποτέλεσμα του γεγονότος ότι κατηγορήθηκε ο Βασιλιάς του Βελγίου Λεοπόλδου Γ', για συνεργασία με το ναζιστικό καθεστώς (Ibid). Όταν τέθηκε σε δημοψήφισμα στις δύο κοινότητες το ζήτημα της επιστροφής του Βασιλιά στη χώρα, το 72% των Φλαμανδών ψηφοφόρων ψήφισε υπέρ της επιστροφής του, ενώ το 58% του πληθυσμού στη Βαλλονία καταψήφισε την πρόταση (Ibid). Παρότι το δημοψήφισμα υπερψηφίστηκε κατά 58% σε εθνικό επίπεδο, οι σοσιαλιστικές και αριστερές κυρίως πληθυσμιακές ομάδες αντέδρασαν, καταφεύγοντας ακόμα και σε ορισμένες πράξεις τρομοκρατίας, χωρίς ωστόσο να σημειωθούν θύματα (Ibid).

Κατά τη δεκαετία του 1970 το Βέλγιο θα δεχτεί ένα νέο κύμα τρομοκρατικών επιθέσεων, όχι ως αποτέλεσμα της ανάπτυξης εσωτερικής πολιτικής βίας, αλλά κυρίως λόγω της εισαγωγής εμπόλεμων καταστάσεων από τρίτες χώρες στο Βέλγιο (Jenkins 1990:300). Τέτοιες περιπτώσεις ήταν για παράδειγμα η δράση της ισπανικής αναρχικής οργάνωσης “International Revolutionary Action Group” (GARI) (Jenkins & Johnson 1976:10,12), της παλαιστινιακής οργάνωσης “Black September”, του IRA και της «Φράξια-Κόκκινος Στρατός» (University of Maryland 2018).

Τις χρονιές 1984 και 1985, αναπτύχθηκε στο Βέλγιο, όπως και στην υπόλοιπη Ευρώπη, το κύμα της νέας αριστερής τρομοκρατίας, μέσω της δράσης της

οργάνωσης “Cellules Communistes Combattantes” (CCC) (Engene 2004:156-157). Η οργάνωση CCC πραγματοποίησε συνολικά 21 επιθέσεις κατά τα έτη 1984 και 1985 (University of Maryland 2018). Η ιδεολογία της οργάνωσης στηριζόταν στις θεωρίες των Engels και Lenin, καθώς και στο Μανιφέστο του Κομμουνιστικού Κόμματος, προσεγγίζοντας εκείνες των οργανώσεων Φράξια-Κόκκινος Στρατός και Ερυθρές Ταξιαρχίες. Στο στόχαστρο της τρομοκρατικής δράσης της CCC ήταν η βελγική κυβέρνηση, η Βορειοατλαντική Συμμαχία (NATO), οι επιχειρήσεις, η μεσαία τάξη, καθώς και η καπιταλιστική κοινωνία της χώρας (Petermann 1991:94).

Οι επιθέσεις που πραγματοποίησαν ήταν κυρίως συμβολικού χαρακτήρα, ενώ στόχευαν κτίρια πολυεθνικών εταιρειών, όπως ήταν η Motorola, η Charleroi, η Bank of America (Jenkins 1990:305) στις Βρυξέλλες, προειδοποιώντας μάλιστα εκ των προτέρων, ώστε να ελαχιστοποιήσουν την πιθανότητα πρόκλησης θυμάτων. Επικεφαλής της οργάνωσης ήταν ο Pierre Carette, γιός μέλους της Υπηρεσίας Ασφαλείας της χώρας, ενώ ο ίδιος ήταν πρώην φοιτητής της σχολής Καλών Τεχνών. Κατά τη διάρκεια της δράσης της η οργάνωση με πρωτοβουλία του Carette, ανέπτυξε σημαντικούς δεσμούς με άλλες ιδεολογικά συγγενικές οργανώσεις στην Ευρώπη και στη Μέση Ανατολή. Το 1985 θα συλληφθούν τέσσερα ηγετικά μέλη, μεταξύ αυτών και ο Carette, θέτοντας τέλος στη δράση της CCC (Petermann 1991:95-100).

Κατά τη δεκαετία του 1980 το Βέλγιο ήρθε αντιμέτωπο και με ένα άλλο κύμα τρομοκρατίας, ως αποτέλεσμα της ανάπτυξης ακροδεξιών οργανώσεων στο εσωτερικό της χώρας. Ακροδεξιές οργανώσεις που έδρασαν στο Βέλγιο ήταν η “National Front for the Liberation of Belgium”, η “Flemish Militant Order”, η “Westland New Post” και η “Youth Front”, διαπράττοντας μεμονωμένες τρομοκρατικές επιθέσεις (Jongman 1992:55).

Ωστόσο, η οργάνωση της ακροδεξιάς με τη σημαντικότερη δράση στη χώρα που ήταν γνωστή ως “Nivelles Gang” ή “the Mad Killers” αναπτύχθηκε το 1982. Κύριο χαρακτηριστικό της δράσης των μελών της ήταν ένοπλες ληστείες με τη χρήση υπέρμετρα ασυνήθιστης βίας (Jenkins 1990:302). Ο τρόπος δράσης τους χαρακτηρίζεται ως ιδιαίτερα μελετημένος, χρησιμοποιούσε δε κλεμμένα αυτοκίνητα και στρατιωτικό εξοπλισμό (Ibid:301). Επίσης, δεν ενδιαφέρονταν τόσο για το ποσό της λείας, όσο για την πρόκληση θανάτων. Ειδικότερα, επέφεραν το θάνατο συνολικά 28 ατόμων κατά την περίοδο της δράσης τους. Στο στόχαστρο της οργάνωσης βρίσκονταν κυρίως καταστήματα της αλυσίδας σουπερμάρκετ “Delhaize”, πιθανότατα λόγω της ευκολίας του στόχου και της διεξόδου σε δρόμους ταχείας

κυκλοφορίας (Ibid). Το 1985 η δράση τους σταμάτησε απότομα και δεν απασχόλησαν πλέον τις αρχές, χωρίς να έχει προηγηθεί οποιαδήποτε σύλληψη μελών τους από τις βελγικές αρχές (Lasoen 2016:15). Σύμφωνα με σχετική έρευνα του βελγικού κοινοβουλίου το 1990 φαίνεται πως πίσω από την οργάνωση κρυβόταν ένα δίκτυο μελών των σωμάτων ασφαλείας της χώρας, καθώς και στελέχη ακροδεξιών παραστρατιωτικών οργανώσεων (Jenkins 1990:302).

Κατά τη δεκαετία του 1990 το Βέλγιο βρέθηκε αντιμέτωπο με την ισλαμιστική τρομοκρατία, ως αποτέλεσμα της εξαγωγής της δράσης της Αλγερινής οργάνωσης GIA στη Γαλλία (Coolsaet & Swielande 2007:5-6). Η δράση της GIA στο Βέλγιο περιλάμβανε κυρίως τη σύσταση του ισλαμιστικού δικτύου “Zaoui”, το οποίο εξαρθρώθηκε το 1995 (Ibid). Ο βασικός ρόλος του δικτύου ήταν η υλικοτεχνική υποστήριξη της ένοπλης δράσης της GIA στην Αλγερία, καθώς και των εν γένει ισλαμιστών τρομοκρατών στην υπόλοιπη Ευρώπη (Ibid).

Στο πλαίσιο αυτό, τον Ιανουάριο του 1995, η GIA αρχικά απείλησε ότι είχε τοποθετήσει εκρηκτικό μηχανισμό στα πρωθυπουργικά αυτοκίνητα του Βελγίου, απαιτώντας κατά ταύτα τη διακοπή των διπλωματικών σχέσεων της Ευρωπαϊκής Ένωσης με την κυβέρνηση της Αλγερίας (Brynjar & Åshild 2001:35). Τον Αύγουστο του 1995 οι απειλές από πλευράς GIA συνεχίστηκαν προβάλλοντας ότι έχουν τοποθετηθεί βόμβες σε σταθμούς του σιδηρόδρομου και στο αεροδρόμιο των Βρυξελλών (Ibid).

Τον Ιανουάριο του 1996 οι βελγικές αρχές συνεπλάκησαν με Αλγερινούς τρομοκράτες, οι οποίοι επέβαιναν σε όχημα γεμάτο με εκρηκτικά. Ωστόσο οι τρομοκράτες κατάφεραν να ξεφύγουν. Άλλη μια συμπλοκή θα λάβει χώρα τον Ιανουάριο του 1996 μετά από έρευνα των βελγικών αρχών σε κρησφύγετο της GIA στις Βρυξέλλες. Τον Ιούνιο του 1999 τα μέλη της GIA θα επαναλάβουν την τακτική των απειλών, αξιώνοντας ότι αν εντός 20 ημερών δεν έχουν αποφυλακιστεί ισλαμιστές από τις βελγικές φυλακές, τότε θα ακολουθήσουν τρομοκρατικές επιθέσεις εις βάρος του πληθυσμού και των εκκλησιών, ωστόσο μετά τη λήξη της προθεσμίας δεν υλοποιήθηκε καμία από τις απειλές των τρομοκρατών (Brynjar & Åshild 2001:35).

Όπως και η Γαλλία, έτσι και το Βέλγιο, από τις απαρχές του 21^{ου} αιώνα θα βιώσει αρχικά μια περίοδο χωρίς τρομοκρατικές επιθέσεις έως και το 2012 (University of Maryland 2018). Αυτό δεν σημαίνει όμως ότι κατά τη δεκαετία αυτή δεν έλειψαν οι απόπειρες σύστασης μίας σειράς ισλαμιστικών τρομοκρατικών

δικτύων εντός της χώρας. Ειδικότερα το 1998, δύο χρόνια μετά τη διάλυση του δικτύου “Zaoui”, οι βελγικές αρχές, όντας σε συνεννόηση με τις αρχές της Μ. Βρετανίας και της Ιταλίας, εξάρθρωσαν το δίκτυο “Mellouk”, το οποίο συνεργαζόταν με την al-Qaeda (Renard 2016a), πράγμα που επήλθε μετά τη σύλληψη του Farid Mellouk (Coolsaet & Swielande 2007:6).

Το 2004 οι βελγικές αρχές εντόπισαν και διέλυσαν το ισλαμιστικό δίκτυο “Maaseik”. Το δίκτυο αποτελείται από βετεράνους Αφγανούς μαχητές, καθώς και από Βέλγους υπηκόους με μαροκινή καταγωγή. Βασικός τους στόχος δεν ήταν τόσο η τέλεση τρομοκρατικής επίθεσης στο Βέλγιο, όσο η υλικοτεχνική υποστήριξη και ένταξη στον βίαιο εξτρεμισμό νέων μελών των τρομοκρατικών ομάδων και η μετέπειτα αποστολή τους στον πόλεμο στο Ιράκ. Τέλος, το 2006 θα εξαρθρωθεί το δίκτυο “Muriel Degauque”, το οποίο βρισκόταν υπό την άμεση καθοδήγηση του ηγετικού στελέχους της al-Qaeda, al-Zarqawi (Ibid:7-8).

Κατά τα επόμενα χρόνια, θα αυξηθεί η δράση των ισλαμιστικών δικτύων στο Βέλγιο (du Bois & Bruggeman 2019:26-27). Ειδικότερα, θα ιδρυθεί το 2010 από τον Fouad Belkacem το ισλαμιστικό δίκτυο “Sharia4Belgium”. Θα ακολουθήσει το 2012 η δολοφονία ενός σίιτη μάμη στο Anderlecht από σουνίτη, με απώτερο στόχο τον εκφοβισμό του σιιτικού πληθυσμού της χώρας. Έπειτα, θα συσταθούν το δίκτυο “Resto du Tawhid” από τον Jean-Louis Denis και το δίκτυο “Zerkani”, από τον μαροκινό Khalid Zerkaní. Επιπροσθέτως, το 2014 θα λάβει χώρα η επίθεση στο εβραϊκό μουσείο στις Βρυξέλλες από τον γαλλοαλγερινό Mehdi με αποτέλεσμα το θάνατο τεσσάρων ατόμων. Το 2015 θα εξαρθρωθεί το δίκτυο “Verviers” με τον Abdelhamid Abaaoud να διαφεύγει ακολούθως, ενώ το Μάρτιο του 2016 θα λάβουν χώρα οι επιθέσεις στον υπόγειο σιδηρόδρομο και στο Αεροδρόμιο των Βρυξελλών (Ibid).

Το Βέλγιο έχει δεχθεί κριτική στο παρελθόν για την αδυναμία του να αποτρέψει τη δράση των ισλαμιστικών παρακλαδιών από το να αναπτυχθούν στην επικράτειά του. Μάλιστα, η δραστηριοποίηση ισλαμιστών σε συγκεκριμένες περιοχές του Βελγίου, όπως είναι το Molenbeek και το Verviers, δημιούργησε και τη φήμη του άβατου των περιοχών αυτών (Lefebvre 2017:1).

Πράγματι, στο Βέλγιο, σε μία χώρα δέκα εκατομμυρίων περίπου κατοίκων, διαβιούν 468.687 κάτοικοι με μαροκινή καταγωγή, συνιστώντας τη μεγαλύτερη μειονότητα στη χώρα. Ακολουθούν σε πληθυσμό οι κάτοικοι τουρκικής καταγωγής

αριθμώντας το ήμισυ της πληθυσμιακής ομάδας των μαροκινών (Van Ostaeyen & Van Vlierden 2018:5).

Οι πόλεις με την υψηλότερη συγκέντρωση μουσουλμάνων στη χώρα είναι η Liège, η Verviers, η Genk, η Maaseik, η Charleroi, η Mons, η Namur, η Ghent και βέβαια οι Βρυξέλλες (Van Vlierden 2016a:52). Η περιοχή του Βελγίου που συγκεντρώνει το μεγαλύτερο μουσουλμανικό πληθυσμό εντοπίζεται στον άξονα Brussels-Antwerp με 378.167 μουσουλμάνους σε σύνολο 2 εκατομμυρίων κατοίκων, σύμφωνα με στατιστικά στοιχεία του 2015 (Ibid). Ακολουθεί η περιοχή Charleroi/Mons/Namur με 50.902 μουσουλμάνους σε συνολικό πληθυσμό 335 χιλιάδων, η περιοχή Liège/Verviers με 48.515 μουσουλμάνους σε συνολικό 400 χιλιάδων κατοίκων και τέλος η περιοχή της Ghent/Maaseik και Ghent με 35.601 και 32.452 μουσουλμάνους αντίστοιχα (Ibid).

Οι Βέλγοι ριζοσπαστικοποιημένοι που ταξίδεψαν από το Βέλγιο για να εκπαιδευτούν και να πολεμήσουν υπέρ του Ισλαμικού Κράτους ανέρχονταν το 2015 σε 430 άτομα, εκ των οποίων οι 355 προέρχονταν από τις πόλεις που βρίσκονται στον άξονα Brussels-Antwerp (Ibid). Σε κάθε μια από τις λοιπές περιοχές της χώρας οι μαχητές του ISIS που εγκατέλειψαν το Βέλγιο ανέρχονταν από 9 μέχρι 27 άτομα (Ibid).

Δύο περιοχές, ωστόσο, έχουν προσελκύσει το ενδιαφέρον των υπηρεσιών ασφαλείας και της ακαδημαϊκής κοινότητας στο Βέλγιο, και δη η συνοικία “Molenbeek” στις Βρυξέλλες (Schmid 2016:4) και η συνοικία “Verviers” στη Λιέγη. Στις δύο ανωτέρω συνοικίες ανδρώθηκαν οι δράστες των τρομοκρατικών επιθέσεων του 2015 και του 2016 του δικτύου Zerkani, ενώ εκπαιδεύτηκαν και αρκετοί από τους ξένους μαχητές του ISIS που ταξίδεψαν στη Συρία (Lefebvre 2017:4-6). Βέβαια, ιδιαίτερο ρόλο στη ένταξη στον βίαιο εξτρεμισμό των ατόμων αυτών έπαιξαν οι χώροι των φυλακών και των, αναλογικά με τον μουσουλμανικό πληθυσμό, λιγοστών τζαμιών (Ibid).

Όσον αφορά στους παράγοντες που οδήγησαν αυτή τη μικρή μερίδα των Βέλγων πολιτών να ριζοσπαστικοποιηθούν και να ταξιδέψουν για να πολεμήσουν στη Συρία, επιχείρησε να απαντήσει μελέτη των ακαδημαϊκών Edwin Bakker και Roel de Bont (2016), αναλύοντας κατά ταύτα 370 υποθέσεις βέλγων και ολλανδών τζιχαντιστών. Πιο συγκεκριμένα, και σύμφωνα με τη μελέτη, το κοινωνικοοικονομικό επίπεδο των τζιχαντιστών τοποθετείται στην κατώτερη ή τη μεσαία τάξη, και έχει ολοκληρώσει συνήθως την πρωτοβάθμια ή δευτεροβάθμια

εκπαίδευση. Επιπλέον, πρόκειται συνήθως για ανέργους είτε για άτομα που εργάζονται ως ανειδίκευτοι εργάτες. Ο μέσος όρος ηλικίας τους κυμαίνεται στα 23.5 έτη, με το 81% εξ αυτών να είναι άνδρες. Επιπροσθέτως, η μελέτη κατέδειξε πως μόλις το 2% από το δείγμα έπασχε από κάποια ψυχική διαταραχή. Το 78% των τζιχαντιστών είναι παντρεμένο και συνήθως οι μαχητές είχαν ήδη μεταξύ τους στενές φιλικές ή συγγενικές σχέσεις. Ως βασικό αίτιο που τους οδηγεί στην τρομοκρατία θεωρείται η αίσθηση της άρνησης του δυτικού τρόπου ζωής, όπως και η αντίληψη της απογοήτευσης και της απομόνωσης από το ευρύτερο κοινωνικό σύνολο (Bakker & de Bont 2016:841-846). Τέλος, ως αίτια θεωρήθηκαν η αύξηση της ισλαμοφοβίας και της κοινωνικής διάκρισης στο Βέλγιο (Van Ostaeyen & Van Vlierden 2018:5).

Όσον αφορά τον όρο «ισλαμοφοβία» στην έκθεση του Ειδικού Απεσταλμένου για την ελευθερία της θρησκείας ή της πίστης, Ahmed Shaheed, τον Φεβρουάριο 2021, χαρακτηρίζεται ως μια σειρά από πολύπλοκες και διαφορετικές διαδικασίες, οι οποίες υιοθετούν συγκεκριμένα παραδείγματα του περιθωριοποιημένου Ισλάμ ή λανθασμένης αντίληψης αυτού με στόχο τον στιγματισμό του συνόλου της μουσουλμανικής κοινότητας (Shaheed, 2021:3). Ειδικότερα, τονίζει στην αναφορά του ο Shaheed πως μια σειρά από στερεότυπα παρομοιάζουν τον κόσμο του ισλάμ ως τον κόσμο της τρομοκρατίας λειτουργώντας ως απειλή για τη Δύση. Αυτά τα στερεότυπα ενισχύονται μέσω μερίδας μέσων μαζικής ενημέρωσης, πολιτικών, ακαδημαϊκών, κυβερνητικών αποφάσεων δυσχεραίνοντας κατά ταύτα την οικονομική, κοινωνική και πολιτισμική έκφραση και ένταξη των μουσουλμάνων στις δυτικές κοινωνίες (Ibid:1 – 15).

5.2.2 Η εξέλιξη της βελγικής αντιτρομοκρατικής πολιτικής.

Αρχικά, θα πρέπει να ειπωθεί ότι η κρατική δομή του Βελγίου είναι ομοσπονδιακή, δομούμενη εν τέλει από τρεις περιφέρειες, η κάθε μια διεκπεραιωμένη από τοπική κυβέρνηση (Coolsaet & Swielande 2007:19, Ponsaers & Devroey 2017:5): τούτη διαρθρώνεται στην περιοχή των Φλαμανδών, όπου μιλούν ολλανδικά, στη γαλλόφωνη περιοχή των Βαλλόνων, και στην πόλη των Βρυξελλών. Η Ομοσπονδιακή Κυβέρνηση συγκροτείται από ένα συνασπισμό των κομμάτων των Φιλελεύθερων, των Χριστιανοδημοκρατών και των Φλαμανδών Εθνικιστών. Στην περιοχή της Φλαμανδίας η τοπική κυβέρνηση αποτελείται από τον ίδιο συνασπισμό κομμάτων, σε αντίθεση με την τοπική κυβέρνηση στη γαλλόφωνη περιοχή της Βαλλονίας, όπου επικρατούν οι Σοσιαλδημοκράτες. Επιπροσθέτως, στην πόλη των

Βρυξελλών η τοπική κυβέρνηση αποτελείται από σοσιαλδημοκράτες, χριστιανοδημοκράτες και φιλελευθέρους, ενώ η περιφέρεια χωρίζεται σε 19 δήμους, όπου ο κάθε ένας εκπροσωπεί διαφορετική ιδεολογική/πολιτική κατεύθυνση.

Ωστόσο, το Βέλγιο δεν ήταν ανέκαθεν ομοσπονδιακό κράτος. Οι δύο κοινότητες, η γαλλόφωνη και η ολλανδόφωνη, μετά την ψήφιση σχετικών νόμων το 1962, χωρίστηκαν σε δύο αυτόνομες κοινότητες: τη γαλλόφωνη στον νότο, και την ολλανδόφωνη στον Βορρα (Martiniello 2013:121). Με τη συνταγματική αναθεώρηση του 1993 το Βέλγιο θα μετατραπεί σε Ομοσπονδιακό Κράτος. Ειδικότερα, ανάμεσα στις αρμοδιότητες της ομοσπονδιακής κυβέρνησης ήταν η εξωτερική πολιτική, η άμυνα, η δικαιοσύνη, τα οικονομικά, η εσωτερική ασφάλεια, τα εσωτερικά διοικητικά ζητήματα, η δημόσια υγεία και η πολιτική για την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ibid).

Η συνύπαρξη τόσων βαθμίδων στην εκτελεστική εξουσία σε ομοσπονδιακό και τοπικό επίπεδο θεωρείται πως προκαλεί μια σειρά από αδυναμίες στον μηχανισμό λήψης αποφάσεων σε καταστάσεις κρίσης (Miny & Pironnet 2018:8). Τέλος, η ισχνή τρομοκρατική δράση των προηγούμενων ετών στο Βέλγιο οδήγησε και στην έλλειψη ετοιμότητας του κρατικού μηχανισμού, καθώς και στην απουσία βασικών μηχανισμών αντιτρομοκρατικής πολιτικής (Ibid:1).

Η υπηρεσία που επωμίστηκε το βάρος της αντιτρομοκρατικής πολιτικής κατά τα προηγούμενα χρόνια ήταν η **“Sûreté de l’État” (VSSE)**, η οποία ιδρύθηκε το 1830, αμέσως μετά την ανεξαρτησία της χώρας. Η υπηρεσία βρίσκεται υπό την ευθύνη του Υπουργού Δικαιοσύνης, ενώ το Υπουργείο Εσωτερικών είναι δυνατό να ζητήσει τη συνδρομή της υπηρεσίας, όταν κριθεί απαραίτητο (Lefebvre 2017:14).

Βασικές αρμοδιότητες της **“Sûreté de l’État”** είναι η συλλογή και η επεξεργασία πληροφοριών σχετικά με τις απειλές ως προς την επιστημονική και οικονομική υποδομή της χώρας, καθώς και την προστασία της ζωής των αρχηγών κρατών ή κυβερνήσεων, των οικογενειών τους, και των μελών της βελγικής κυβέρνησης (Ibid). Πιο αναλυτικά, το 1996 οι βασικές αρμοδιότητες της υπηρεσίας ήταν η παρακολούθηση της ανάπτυξης ή διακίνησης πυρηνικών, της τρομοκρατίας, της διάστασης του οργανωμένου εγκλήματος, της πορείας του ιδεολογικού εξτρεμισμού, των παράνομων σχέτων καθώς και η αντικατασκοπεία (Ibid).

Ωστόσο, σημαντικός ανασταλτικός παράγοντας για τη λειτουργία της υπηρεσίας ήταν η έλλειψη επαρκών οικονομικών πόρων, καθώς και του απαραίτητου

προσωπικού ικανού για την κάλυψη όλων αυτών των ετερόκλητων αρμοδιοτήτων (Lefebvre 2017:16-17).

Η δεύτερη υπηρεσία για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας είναι η **“Service Général du Renseignement et de la Sécurité” (SGRS)**, η οποία υπάγεται στο Υπουργείο Αμύνης. Βρίσκεται στην υπηρεσία της χώρας από το 1915 με βασικό της ρόλο την παροχή πληροφοριών στις ένοπλες δυνάμεις, την προστασία των Βέλγων πολιτών στο εξωτερικό και τη διαφύλαξη της ασφάλειας στο εσωτερικό της χώρας (Ibid:17-18). Επίσης, από το 2003, κατόπιν εντολής του Υπουργού Αμύνης, δύναται να παρακολουθήσει τα δίκτυα επικοινωνίας οργανισμών και ινστιτούτων στο εξωτερικό (Ibid). Ενώ, από το 2010, μετά από την έκδοση σχετικού διατάγματος, η υπηρεσία δύναται να πραγματοποιεί επιχειρήσεις στον κυβερνοχώρο κατά στόχων στο εξωτερικό, ως αντίδραση σε κυβερνοεπίθεση υπερασπιζόμενη έτσι τα εθνικά συμφέροντα του Βελγίου (Ibid).

Η πρώτη υπηρεσία συντονισμού όλων των υπηρεσιών ασφάλειας, πληροφοριών και αστυνομίας συστάθηκε το 1984, και επίσημα το 1991, μετά από έκδοση σχετικού βασιλικού διατάγματος. Η υπηρεσία αυτή ήταν η **“Group Interforces Antiterroriste” (GIA)** (Ibid:7-8). Η GIA απασχολούσε 23 άτομα προσωπικό, που τα αντλούσε από τη δικαστική αστυνομία, την κοινοτική αστυνομία, τη Sûreté de l'État, τη SGRS και τη χωροφυλακή, από την οποία προερχόταν και ο διοικητής της GIA (Ibid). Ρόλος της υπηρεσίας αυτής ήταν η συλλογή, η ανάλυση και η αξιολόγηση των στοιχείων αναφορικά προς την τρομοκρατική δραστηριότητα στη χώρα. Τέλος, η GIA υπαγόταν στα Υπουργεία Εσωτερικών και Δικαιοσύνης (Ibid).

Οργανόγραμμα Διαχείρισης Τρομοκρατικών Επιθέσεων

Οι βασικές μεταρρυθμίσεις που οδήγησαν στη σύγχρονη μορφή της βελγικής αντιτρομοκρατικής πολιτικής, όπως παρουσιάζεται στο γράφημα I.3 στο παράρτημα I, έλαβαν χώρα από τη δεκαετία του 1990 και μετά. Ιδιαίτερος μάλιστα τούτο συνετελέσθη μετά την τρομοκρατική επίθεση της 11^{ης} Σεπτεμβρίου του 2001 στις ΗΠΑ.

Η πρώτη ουσιαστική προσπάθεια αναδιοργάνωσης των υπηρεσιών πληροφοριών και της αστυνομίας έγινε πραγματικότητα με την ψήφιση του νόμου **“Loi organique du contrôle des services de police et de renseignement et de l'Organe de coordination pour l'analyse de la menace”** της 18^{ης} Ιουλίου 1991. Με βάση τον συγκεκριμένο νόμο ιδρύθηκαν: η επιτροπή **“Comité permanent de contrôle des services de police”**, γνωστή ως Comité permanent P, και η επιτροπή **“Le Comité**

permanent de contrôle des [4 services de renseignement]4 et de sécurité”, γνωστή ως Comité permanent R. (18 Juillet 1991-Loi organique du contrôle des services de police et de renseignement et de l'Organe de coordination pour l'analyse de la menace).

Σκοπός των δύο επιτροπών R και P είναι ο έλεγχος της εύρυθμης λειτουργίας των υπηρεσιών πληροφοριών και αστυνομίας αντίστοιχα (18 Juillet 1991-Loi organique du contrôle des services de police et de renseignement et de l'Organe de coordination pour l'analyse de la menace). Οι δύο επιτροπές είναι ανεξάρτητες και ελέγχονται μόνο από το βελγικό κοινοβούλιο. Η επιτροπή R απαρτίζεται κατά ταύτα από επιθεωρητές, δικαστές και ανακριτές (Van Outrive 1999:66).

Ακολούθως, στις 30 Σεπτεμβρίου 1998 θα ψηφιστεί ο νόμος “Loi organique des services de renseignement et de sécurité”, που ορίζει πως οι υπηρεσίες πληροφοριών της χώρας θα είναι η “Sûreté de l'État” και η “Service General du Renseignement et de la Sécurité” (SGRS) (30 Novembre 1998- Loi organique des services de renseignement et de sécurité).

Το 2006 με το βασιλικό διάταγμα της 28 Νοεμβρίου και με την ψήφιση του νόμου της 10^{ης} Ιουλίου, η υπηρεσία “Group Interforces Antiterroriste” (GIA) αντικαταστάθηκε από την “Organe de Coordination pour l'Analyse de la Menace” (OCAM), παραμένοντας ιεραρχικά κάτω από τα υπουργεία δικαιοσύνης και εσωτερικών (Arrêté royal portant exécution de la loi du 10 juillet 2006 relative à l'analyse de la menace, 28 Novembre 2006).

Βασική αρμοδιότητα του οργανισμού είναι η εκτίμηση του βαθμού της απειλής της τρομοκρατίας και του εξτρεμισμού ως προς τους Βέλγους πολίτες στο εξωτερικό, τις κρίσιμες υποδομές της χώρας, τους οργανισμούς και τα συμφέροντα του Βελγίου στο εξωτερικό. Ο οργανισμός OCAM διακρίνει τέσσερα επίπεδα απειλής (Arrêté royal portant exécution de la loi du 10 juillet 2006 relative à l'analyse de la menace, 28 Novembre 2006):

α) το επίπεδο “Faible” (Αδύναμο), σύμφωνα με το οποίο δεν υφίσταται κάποια απειλή

β) το επίπεδο “Moyen” (Μέτριο), όταν υπάρχει μικρή πιθανότητα ύπαρξης της απειλής,

γ) το επίπεδο “Grave” (Σοβαρό), όπου η απειλή είναι υπαρκτή και πιθανόν να εξελιχθεί

δ) το επίπεδο “Très Grave” (Πολύ Σοβαρό), όταν η απειλή κρίνεται ως κρίσιμη και άμεση.

Το Βελγικό Κράτος για τη διαμόρφωση του επιπέδου απειλής αναλύει την πιθανότητα εκδήλωσης, καθώς και τη βαρύτητα των επιπτώσεων βασιζόμενο σε ένα πίνακα matrix, ο οποίος διακυμαίνεται ανάμεσα στα επίπεδα Faible, Moyen, Grave, και Très Grave (Assemblée Nationale 2016a:376-378).

Το OCAM για να καθορίσει το επίπεδο απειλής για την εθνική ασφάλεια τροφοδοτείται με πληροφορίες, σχετικά με την τρομοκρατική δραστηριότητα, από τη Sûreté de l'État, τη SGRS, την Ομοσπονδιακή και την τοπική αστυνομία, την Ομοσπονδιακή Διεύθυνση Αλλοδαπών (Office des Etrangers), το Ομοσπονδιακό Υπουργείο Οικονομικών, την Ομοσπονδιακή Διεύθυνση Τελωνείων, το Ομοσπονδιακό Υπουργείο Κινητικότητας και Μέσων Μαζικής Μεταφοράς, καθώς και το Ομοσπονδιακό Υπουργείο Εξωτερικών (Lefebvre 2017:9).

Άλλη αρμοδιότητα του OCAM είναι ο εντοπισμός των ατόμων ή των οργανισμών που αποτελούν την πηγή της απειλής εθνικής ασφάλειας, ενημερώνοντας τις υπόλοιπες αρμόδιες υπηρεσίες του Βελγίου για τη σοβαρότητα της απειλής (Arrêté royal portant exécution de la loi du 10 juillet 2006 relative à l'analyse de la menace, 28 Novembre 2006).

Στο πλαίσιο αυτό, σύμφωνα με το παρόν βασιλικό διάταγμα, αλλά και εν συναρτήσει προς το άρθρο 44§4 του νόμου της 5^{ης} Αυγούστου 1992, η OCAM μπορεί να συλλέγει σε μια βάση δεδομένων τα στοιχεία των ατόμων, των οργανισμών και των γεγονότων που απείλησαν ή πρόκειται να απειλήσουν την εθνική ασφάλεια της χώρας. Τα δεδομένα αυτά διατηρούνται στη βάση δεδομένων για μια περίοδο 30 ετών (Arrêté royal portant exécution de la loi du 10 juillet 2006 relative à l'analyse de la menace, 28 Novembre 2006).

Η λειτουργία της OCAM ενισχύθηκε με το νόμο “Loi relative à l'analyse de la menace” της 10ης Ιουλίου 2006, ποινικοποιώντας με το άρθρο 14 την εκούσια αποτυχία μεταφοράς των πληροφοριών από και προς την υπηρεσία, επισύροντας ποινή φυλάκισης ενός με έξι μηνών και χρηματικό πρόστιμο 25-500 ευρώ (Loi relative à l'analyse de la menace, 10 Juillet 2006).

Τέλος, η OCAM ξεκίνησε να συντάσσει λίστα με πληροφορίες σχετικά με τους Βέλγους μαχητές του ISIS στη Συρία, η οποία, αργότερα, σύμφωνα με το νόμο της 27^{ης} Απριλίου 2016, επισημοποιήθηκε και εξελίχθηκε δε σε βάση δεδομένων των Foreign Fighters (FTF) (Onkelinx et al. 2017:138).

Τον συντονισμό των υπηρεσιών πληροφοριών και αστυνομίας σε κατάσταση κρίσης τον αναλαμβάνει η υπηρεσία “Centre de Coordination et de Crise du Gouvernement” (CGCCR), η οποία ιδρύθηκε το 1988, με αφετηρία το βασιλικό διάταγμα της 18^{ης} Απριλίου του 1988. Η υπηρεσία CGCCR βρίσκεται υπό τη διεύθυνση του Υπουργείου Εσωτερικών και έχει αναλάβει το συντονισμό του συνόλου των υπηρεσιών αστυνόμευσης και συλλογής πληροφοριών, όπως και την ανάλυση της διακινδύνευσης, σε συνάρτηση με το επίπεδο απειλής που εκδίδει η OCAM και του ενδεχόμενου κόστους μιας τρομοκρατικής επίθεσης σε υποδομές και ανθρώπινες ζωές, προτείνοντας ακολούθως και τα κατάλληλα μέτρα αντιμετώπισης (Onkelinx et al. 2017:157-160).

Για την αντιμετώπιση του φαινομένου της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας το Βέλγιο έχει συστήσει την εξεταστική επιτροπή “La Cellule de Traitement des Informations Financières (CTIF), αντίστοιχη της γαλλικής Tracfin. Η CTIF συστάθηκε το 1993 με νόμο της 11^{ης} Ιανουαρίου, λειτουργώντας υπό την επίβλεψη των Υπουργείων Οικονομικών και Δικαιοσύνης. Στην επιτροπή CTIF συμμετέχουν ειδικοί σε οικονομικά ζητήματα, καθώς και ένας ανώτατος αξιωματικός, αποσπασμένος από την Ομοσπονδιακή Αστυνομία (Loi du 11 janvier 1993* relative à la prévention de l’utilisation du système financier aux fins du blanchiment de capitaux et du financement du terrorisme).

Όσον αφορά στη δομή και στον ρόλο της αστυνομίας στην αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, μέχρι το 1998 το Βέλγιο διέθεται Δικαστική Αστυνομία, Χωροφυλακή και Δημοτική Αστυνομία (Devroe & Ponsaers 2018:20). Την ανάπτυξη της αντιτρομοκρατικής πολιτικής, κατά τα προηγούμενα χρόνια, την είχε αναλάβει η κεντρική υπηρεσία πληροφοριών, SGRS, και ειδικότερα το 1986, ως συνέπεια των τρομοκρατικών επιθέσεων στο Παρίσι από το ισλαμιστικό δίκτυο του Fouad Ali Saleh και το Ιράν. Συστάθηκε κατά ταύτα, εντός της Χωροφυλακής και της Μονάδας Αντιτρομοκρατικής Πολιτικής, ειδική υπηρεσία που μελετούσε επισταμένως την ιδεολογία και τη δράση της ισλαμιστικής τρομοκρατίας (Coolsaet & Swielande 2007:5).

Το 1998 με την ψήφιση του νόμου “Loi organisant un service de police intégré, structuré à deux niveaux” της 7^{ης} Δεκεμβρίου του 1998, αναδιαρθρώθηκε το σύνολο της Βελγικής Αστυνομίας, δια της εγκαθίδρυσης δύο σωμάτων (Devroe & Ponsaers 2018:20): την Τοπική Αστυνομία και την Ομοσπονδιακή Αστυνομία. Η Χωροφυλακή ενσωματώθηκε και στα δύο σώματα, η Δικαστική Αστυνομία

εντάχθηκε στην Ομοσπονδιακή αστυνομία και η Δημοτική Αστυνομία στην Τοπική Αστυνομία.

Η αντιτρομοκρατική πολιτική, στο πλαίσιο της αστυνομίας, πλέον ασκείται σε ομοσπονδιακό επίπεδο μέσω της Δικαστικής Αστυνομίας και συγκεκριμένα της Μονάδας της Αντιτρομοκρατικής-Unité Centrale Anti-Terrorisme (DJSOC/Terro) και των ειδικών δυνάμεων για την επέμβαση και καταστολή σε καταστάσεις κρίσης.

Μεταξύ των αρμοδιοτήτων της Δικαστικής Αστυνομίας είναι (Onkelinx et al. 2017:324-325) η διεξαγωγή επιχειρήσεων παρακολούθησης των τηλεπικοινωνιών και ο συντονισμός των επιχειρήσεων αντιμετώπισης απαγωγών, εκβιασμών και ομηριών, η συμμετοχή μαζί με την ομοσπονδιακή αστυνομία στο Point de Contact National, 24ωρες το 24ωρο, η διαχείριση της ροής των πληροφοριών εντός της αστυνομίας, ώστε να δημοσιεύει έρευνες και δελτία τύπου στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και η διεύθυνση της μονάδας “Fugitive Active Search Team” (FAST), η οποία είναι υπεύθυνη για τον εντοπισμό καταζητούμενων και καταδικασθέντων φυγάδων.

Εντός του πλαισίου της Δικαστικής Αστυνομίας λειτουργεί η αντιτρομοκρατική μονάδα (DJSOC/Terro), ερευνώντας τρία διαφορετικά αντικείμενα: την οργανωμένη εγκληματικότητα, τη διαφθορά και τις κυβερνοεπιθέσεις. Βασικός σκοπός της υπηρεσίας συνίσταται στην απεικόνιση και την ανάλυση των απειλών από τις τρομοκρατικές πράξεις και τις τρομοκρατικές οργανώσεις (Onkelinx et al. 2017:324-325).

Τέλος, στη διεύθυνση της Δικαστικής Αστυνομίας υπάγονται οι ομάδες επέμβασης και καταστολής του Βελγίου. Οι ομάδες επέμβασης και καταστολής διακρίνονται σε κεντρικές και αποκεντρωμένες. Οι κεντρικές εδράζονται στις Βρυξέλλες και χωρίζονται στην Unité d’Observation, Unité d’Intervention και στην Unité Technique (Onkelinx et al. 2017:326). Οι αποκεντρωμένες ομάδες ονομάζονται “POSA” και αποτελούνται από τις τέσσερις διμοιρίες Protection, Observation, Appui και Arrestation, είναι δε τοποθετημένες στις πόλεις Anvers, Gand, Charleroi και Liège (Ibid). Όπως διαφαίνεται και από τις ονομασίες τους, οι κεντρικές και αποκεντρωμένες ομάδες καταστολής τοποθετούνται σε εξειδικευμένες ομάδες παρατήρησης, επέμβασης, ενίσχυσης και τεχνικής υποστήριξης.

Σχετικά με την Τοπική Αστυνομία, δεν διαθέτει κάποια αρμοδιότητα στον τομέα της αντιτρομοκρατικής πολιτικής. Ωστόσο, διαδραματίζει πολύ σημαντικό ρόλο στη συλλογή πληροφοριών από τις τοπικές κοινωνίες όσον αφορά στα επίπεδα ελέγχου του βίαιου εξτρεμισμού/ρίζοσπαστικοποίησης. Μάλιστα, ο Υπουργός

Δικαιοσύνης δύναται να αναθέσει στην Τοπική Αστυνομία αρμοδιότητες συνδρομής στην περίπτωση διεξαγωγής δικαστικής έρευνας. Η Τοπική αστυνομία είναι χωρισμένη σε 5 γεωγραφικές ζώνες (Onkelinx et al. 2017:332): στη Bruxelles Capitale-Ixelles, τη Bruxelles Ouest (Molenbeek-Saint-Jean και Koekelberg), τη Bruxelles Nord (Schaerbeek και Saint-Josse-Ten-Noode), τη Bruxelles Midi (Anderlecht και de Saint-Gilles) και τη Vilvorde-Machelen.

Στην Αστυνομία επίσης υπάγονται δύο εξίσου σημαντικές ομάδες εργασίας (Onkelinx et al. 2017:160): η Task Force National (TFN) και οι Task Forces Locales (TFL). Η TFN ιδρύθηκε το 2006, υπάγεται στην Ομοσπονδιακή Αστυνομία και αποτελεί τον πολιτικό και στρατηγικό φορέα του σχεδίου R για την αντιμετώπιση του εξτρεμισμού, πράγμα που θα αναπτυχθεί κατωτέρω. Η υπηρεσία στελεχώνεται από το προσωπικό της OCAM, ενώ μηνιαίως πραγματοποιείται στο πλαίσιο της λειτουργίας της συνεδρίαση με τους διοικητές της TFN, της OCAM, της VSSE, της SGRS, του Γραφείου Αλλοδαπών, της DGCC, του γραφείου του Υπ. Εξ. “Service public fédéral Affaires étrangères”, καθώς και με τους εκπροσώπους από την ομοσπονδιακή και την τοπική αστυνομία. Τέλος, εντός της TFN εργάζονται ομάδες ειδικευμένες σε συγκεκριμένα ζητήματα όπως είναι ο σαλαφισμός, η άκρα δεξιά, η άκρα αριστερά, καθώς και οι εξελίξεις στον Βόρειο Καύκασο, όπως και στη Μικρά Ασία.

Όσον αφορά στη TFL, υπάγεται στην Ομοσπονδιακή Αστυνομία (Ibid:163-164). Η TFL αποτελεί μια πλατφόρμα διαβούλευσης και ανταλλαγής πληροφοριών σχετικά με το φαινόμενο του βίαιου εξτρεμισμού. Αρμοδιότητα της TFL είναι εν προκειμένω η παρακολούθηση, σε επίπεδο δημοτικών διαμερισμάτων και γειτονιών, των ατόμων και των ομάδων που έχουν την τάση να ενταχθούν στον βίαιο εξτρεμισμό ή θεωρούνται ήδη ως εξτρεμιστές, καθώς και να προτείνουν σχετικά μέτρα περιορισμού των επιπτώσεων της δράσης τους. Ως αποτέλεσμα της λειτουργίας της σε τοπικό επίπεδο, καταφέρνει να συνδέει το ομοσπονδιακό επίπεδο διοίκησης με τις κοινωνικές δημόσιες και ιδιωτικές υπηρεσίες στο επίπεδο της γειτονιάς. Ακόμη, η λειτουργία της TFL χωρίζεται σε δύο επίπεδα, το στρατηγικό και το λειτουργικό.

Τέλος, το ρόλο της λήψης των σχετικών αποφάσεων της αντιτρομοκρατικής πολιτικής τον έχουν αναλάβει διυπουργικά συμβούλια. Αρχικά, σύμφωνα με δύο βασιλικά διατάγματα της 21ης Ιουνίου 1996 συστάθηκαν δύο διυπουργικά συμβούλια για τον βέλτιστο συντονισμό και έλεγχο των υπηρεσιών πληροφοριών (Van Outrive

1999:65): το Comité Ministériel du Renseignement et de la Sécurité (CMRS) και το Collège du Renseignement et de la Sécurité (CRS).

Το Συμβούλιο CMRS ήταν υπεύθυνο για τον σχεδιασμό της κυβερνητικής πολιτικής στον τομέα των πληροφοριών, τον καθορισμό προτεραιοτήτων, όπως επίσης και τον συντονισμό των δραστηριοτήτων των υπηρεσιών Sûreté de l'État και SGRS (Van Oustrive 1999:65). Από το 2013 ανέλαβε περαιτέρω την αντιμετώπιση της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας και της αύξησης της παραγωγής/μεταφοράς όπλων μαζικής καταστροφής (Lefebvre 2017:10). Στο Συμβούλιο CMRS προέδρευε ο Πρωθυπουργός, ενώ τα υπόλοιπα μέλη ήταν οι Υπουργοί Εξωτερικών, Αμύνης, Εσωτερικών και Δικαιοσύνης. Τον Ιανουάριο του 2015 το CMRS αντικαταστάθηκε από το "Conseil National de Sécurité" (CNS). Η προηγούμενη σύσταση του CMRS διατηρήθηκε στο CNS, προσθέτοντας ανάμεσα στα μέλη τους αντιπροέδρους της κυβέρνησης, τους διοικητές της "Sûreté de l'État", της SGRS, της Ομοσπονδιακής Αστυνομίας, της OCAM, καθώς και τον Ομοσπονδιακό Εισαγγελέα (Sûreté de l'État, 2019).

Όσον αφορά στο CRS, σε αυτό προέδρευε εκπρόσωπος του Πρωθυπουργού, συνεδριάζοντας μαζί με άλλα 14 μέλη, στα οποία συμπεριλαμβάνονταν οι διοικητές της Sûreté de l'État, της SGRS, της Ομοσπονδιακής Αστυνομίας, της Autorité Nationale de Sécurité, του Κέντρου Διαχείρισης Κρίσεων του Υπουργείου Εσωτερικών, της GIA, καθώς και αξιωματούχοι των υπουργείων εξωτερικών, κινητικότητας και μέσων μαζικής μεταφοράς, και οικονομικών, εκπρόσωποι των μελών του CMRS, ο Ομοσπονδιακός Εισαγγελέας και εκπρόσωπος του Κολεγίου Γενικών Εισαγγελέων (Lefebvre 2017:10). Ο βασικός ρόλος του CRS ήταν η διασφάλιση της εφαρμογής των αποφάσεων του CMRS (Ibid). Επίσης, λάμβανε τις αναφορές του OCAM, ενημερώνοντας ακολούθως σχετικά τα μέλη του CMRS (Ibid).

Τον Ιούνιο του 2015 αντικαταστάθηκε και το CRS από δύο άλλα συμβούλια ως συνέπεια της επίθεσης στην εφημερίδα Charlie Hebdo και στο Εβραϊκό σούπερ μάρκετ τον Ιανουάριο του 2015 (Lefebvre 2016:11). Τα δύο νέα διυπουργικά συμβούλια είναι (Arrêté royal portant création du Comité stratégique et du Comité de coordination du renseignement et de la sécurité-2 Juin 2015): το Comité Strategique du Renseignement et de la Sécurité (CSRS) και το Comité de Coordination du Renseignement et de la Sécurité (CCRS)

Ρόλος του Συμβουλίου CSRS είναι η εξέταση της πολιτικής ασφάλειας και των πληροφοριών, καθώς και η αξιολόγηση των προτάσεων από το CCRS πριν την

παρουσίασή τους στο CSN. Παράλληλα, επιβλέπει και την εφαρμογή των αποφάσεων του CSN. Στο Συμβούλιο CSRS προεδρεύει εκπρόσωπος του Πρωθυπουργού και απαρτίζεται από τα μέλη του CCRS: τον διοικητή της Sûreté de l'État, της SGRS, της OCAM, της Ομοσπονδιακής Αστυνομίας, του Κέντρου Διαχείρισης Κρίσεων του Υπουργείου Εσωτερικών, τον Ομοσπονδιακό Εισαγγελέα και τέλος τον Υπουργό Εξωτερικών (Arrêté royal portant création du Comité stratégique et du Comité de coordination du renseignement et de la sécurité-2 Juin 2015).

Σχετικά με το Συμβούλιο CCRS, τούτο διαθέτει 6 μη μόνιμα μέλη και ένα προεδρεύον μόνιμο μέλος, τα οποία ορίζονται από το Συμβούλιο Υπουργών. Οι αρμοδιότητες του CCRS είναι (Arrêté royal portant création du Comité stratégique et du Comité de coordination du renseignement et de la sécurité-2 Juin 2015): η κατάθεση προτάσεων στο συμβούλιο CSN δια μέσω του CSRS, η ανάπτυξη σχεδίου δράσης και η εφαρμογή του για κάθε προτεραιότητα που θέτει το CNS, ο συντονισμός της σχέσης των υπηρεσιών πληροφοριών και ασφαλείας, καθώς και η επίβλεψη της εφαρμογής των αποφάσεων του CNS.

Ορισμός και αδικήματα της τρομοκρατίας

Σύμφωνα με το Τόμο II, Κεφάλαιο I, άρθρο 137 του Βελγικού Ποινικού Κώδικα, η τρομοκρατική πράξη ορίζεται ως: *η πράξη εκείνη που από τη φύση της ή το περιεχόμενό της, δύναται να επιφέρει σοβαρό πλήγμα σε μια χώρα ή σε έναν διεθνή οργανισμό, αποσκοπώντας εκούσια να προκαλέσει δημόσιο φόβο ή να περιορίσει σημαντικά τη δημόσια εξουσία ή να παρεμποδίσει την τέλεση μίας πράξης ενός διεθνούς οργανισμού ή να καταστρέψει τις θεμελιώδεις πολιτικές, συνταγματικές, οικονομικές ή κοινωνικές δομές μίας χώρας ή ενός διεθνούς οργανισμού.*

Το Κοινοβούλιο του Βελγίου με την ψήφιση του νόμου της 19^{ης} Δεκεμβρίου το 2003 επέφερε την ποινικοποίηση για πρώτη φορά στο νομικό σύστημα της χώρας των αδικημάτων εκείνων που συνιστούν τρομοκρατικές πράξεις, εναρμονίζοντας έτσι τη νομοθεσία με την απόφαση-πλαίσιο της 13^{ης} Ιουνίου του 2002 του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Delhaise 2019:26).

Ως τέτοια αδικήματα θεωρούνται (Delhaise 2019:27-28):

- α) η εκούσια ανθρωποκτονία, ή άσκηση βίας με στόχο τον τραυματισμό
- β) η ομηρία
- γ) η απαγωγή

δ) η καταστροφή ή η υποβάθμιση της ναυτιλίας και της αλιείας, με στόχο να τεθούν σε κίνδυνο ανθρώπινες ζωές ή να προκληθούν σημαντικές οικονομικές απώλειες

ε) η αεροπειρατεία

στ) η κράτηση καπετάνιου μέσω απάτης, άσκησης βίας ή απειλής άσκησης βίας ή η πειρατεία πλωτού σκάφους

ζ) η παρασκευή, η αποθήκευση, η κατοχή, η διακίνηση, η μεταφορά και η χρήση εκρηκτικών

η) η πρόκληση πλημμύρας ή εμπρησμού

θ) τα αδικήματα που εντάσσονται στη νομοθεσία περί όπλων της 10^{ης} Ιουλίου 2006

ι) η παρασκευή και αποθήκευση βιολογικών όπλων ή τοξινών

κ) τα αδικήματα: 1. της πρόθεσης υλοποίησης των αδικημάτων της καταστροφής ή υποβάθμισης ή της πρόκλησης πλημμύρας μίας υποδομής, ενός μέσου μαζικής μεταφοράς, ενός δημοσίου ή ιδιωτικού αγαθού, με στόχο τη διακινδύνευση ανθρωπίνων ζώων ή την πρόκληση σοβαρής οικονομικής ζημιάς, 2. της κατάληψης ενός μέσου μεταφοράς, 3. της παρασκευής, κατοχής, μεταφοράς, ή παροχής πυρηνικών, ή χημικών όπλων, της χρήσης πυρηνικών, χημικών ή βιολογικών όπλων, 4. της απελευθέρωσης επικίνδυνων ουσιών με σκοπό τη θέση σε κίνδυνο ανθρωπίνων ζώων, 5. της παρεμπόδισης παροχής νερού, ηλεκτρικής ενέργειας, ή κάθε άλλου φυσικού αγαθού με αποτέλεσμα τη διακινδύνευση ανθρωπίνων ζώων, καθώς και 6. της απειλής πραγματοποίησης των ανωτέρω αδικημάτων

Στις 18 Φεβρουαρίου 2013 ψηφίστηκε νόμος δια τον οποίον εντάσσονται στον Τόμο II, Κεφάλαιο I του Ποινικού Κώδικα, τα αδικήματα (Loi modifiant le livre II, titre Ier du Code pénal-18 FEVRIER 2013): της πρόθεσης πραγματοποίησης μίας τρομοκρατικής πράξης, της στρατολόγησης με στόχο την υλοποίηση τρομοκρατικής πράξης και της συμμετοχής στις δραστηριότητες μίας τρομοκρατικής ομάδας ή της διεύθυνση μίας τέτοιας ομάδας, καθώς και της απαλλαγής ή της λήψης τέτοιου σχήματος, με σκοπό την πραγματοποίηση τρομοκρατικής πράξης

Ενώ, τέλος, στις 20 Ιουλίου του 2015 ποινικοποιήθηκε το ταξίδι με στόχο τη συμμετοχή σε πράξεις τρομοκρατίας, ποινικοποιώντας κατά ταύτα την τρομοκρατική δράση των Βέλγων πολιτών εκτός των βελγικών συνόρων (Loi visant à renforcer la lutte contre le terrorisme-20 JUILLET 2015).

Οι ποινές για τα ανωτέρω αδικήματα όπως ορίζονται από το άρθρο 137 παρ. 6 του Ποινικού Κώδικα διαφοροώνονται ως εξής (Delhaise 2019:89 – 136):

α) Επισείει ισόβια ποινή φυλάκισης όταν το αδίκημα τιμωρείται με 20 έως 30 χρόνια κάθειρξης

β) Επισείει ποινή φυλάκισης 20 έως 30 ετών, όταν το αδίκημα τιμωρείται με ποινή φυλάκισης 17 έως 20 ετών

γ) Επισείει 15 έως 20 ετών ποινή φυλάκισης, όταν το αδίκημα τιμωρείται με 10 έως 15 έτη ποινή φυλάκισης

δ) Επισείει 10 έως 15 έτη ποινή φυλάκισης, όταν το αδίκημα τιμωρείται με 5ετή έως 10ετή εγκλεισμό

ε) Επισείει 5 έως 10 ετών ποινή φυλάκισης, όταν το αδίκημα τιμωρείται με 3 έως 5 έτη εγκλεισμό

στ) Επισείει 5 ετών και πάνω ποινή φυλάκισης, όταν το αδίκημα τιμωρείται με 3 μήνες έως 2 έτη ποινή φυλάκισης

ζ) Επισείει 3 ετών και πάνω ποινή φυλάκισης, όταν το αδίκημα τιμωρείται με 15 ημερών έως 1 έτος ποινή φυλάκισης

η) Η ποινή διπλασιάζεται, όταν το αδίκημα τιμωρείται με 3ετή εγκλεισμό.

Βελγική Αντιτρομοκρατική Νομοθεσία

Σύμφωνα με τη βελγική νομοθεσία οι κατηγορούμενοι για τρομοκρατία υπάγονταν μέχρι το 2015 στο ίδιο νομικό καθεστώς με τους υπόλοιπους ποινικούς κατηγορούμενους. Κατά ταύτα είχαν τα ίδια ακριβώς δικαιώματα κατά τη διαδικασία της ανάκρισης και κατά τη διάρκεια της εκδίκασης της υπόθεσης.

Ωστόσο, οι παρακολουθήσεις των τηλεπικοινωνιών ύποπτων για τρομοκρατία ορίζονταν από το άρθρο 137 του Ποινικού Κώδικα. Υπεύθυνος για την αδειοδότηση της έρευνας είναι η ομοσπονδιακή εισαγγελία (Comité d'Experts sur le Terrorisme 2016:3). Σύμφωνα με το νόμο της 19^{ης} Δεκεμβρίου 2003 και το Κώδικα Ποινικής Δικονομίας, για τα αδικήματα που καλύπτονται στα άρθρα 137-141 του Ποινικού Κώδικα, δύναται δε η έκδοση εντάλματος για τη διεξαγωγή τηλεφωνικών παρακολουθήσεων, προκαταρκτικής έρευνας, για τη διείδυση πρακτόρων σε τρομοκρατική οργάνωση, για την παρακολούθηση κατοικιών/κτιρίων με τεχνικά μέσα, για τη λήψη μαρτυριών υπό καθεστώς ανωνυμίας, ως προς τη διεξαγωγή έρευνας εντός κατοικίας οποιαδήποτε ώρα, καθώς και για την τοποθέτηση μαρτύρων σε καθεστώς προστασίας (Loi Relative aux Infractions Terroristes-19 Decembre 2003). Όσον αφορά στη δυνατότητα των αρχών κράτησης των υπόπτων για

τρομοκρατική πράξη, διαρκεί από 24 έως 72 ώρες συνολικά (Van Outryve d'Ydewalle & Macq 2017:42).

Ακόμη, με το νόμο της 18^{ης} Φεβρουαρίου 2015, μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα στο Παρίσι, δύναται να διαταχθεί η αφαίρεση της ιθαγένειας σε καταδικασθέντες τρομοκράτες (Comité d'Experts sur le Terrorisme 2016:5-6). Το μέτρο αυτό αφορά στα άτομα που έχουν λάβει τη βελγική υπηκοότητα εντός 10 ετών, ενώ εξαιρούνται όσοι δεν έχουν διπλή υπηκοότητα υπό το κίνδυνο να χαρακτηριστούν ως ανιθαγενείς. Υπεύθυνος για την απόφαση της αφαίρεσης της ιθαγένειας είναι ο αρμόδιος δικαστής (Committee T 2018:17-18). Επιπροσθέτως, δύναται με βάση το νόμο της 10^{ης} Αυγούστου 2015 με απόφαση του Υπουργού Εσωτερικών να λάβει χώρα η αφαίρεση του εγγράφου της ταυτότητας από ύποπτο τρομοκρατίας. Αντιστοίχως, με βάση τον ίδιο νόμο δύναται με απόφαση του Υπουργού Εξωτερικών η αφαίρεση διαβατηρίου μετά από πρόταση της OCAM (Comité d'Experts sur le Terrorisme 2016:5-6).

Όσον αφορά στη δυνατότητα διαταγής προφυλάκισης του κατηγορουμένου για τρομοκρατία, εφαρμόζεται τούτο σε εξαιρετικές περιπτώσεις από τον αρμόδιο δικαστή, ώστε να προστατεύεται η δημόσια ασφάλεια, να ολοκληρωθεί απρόσκοπτα η συλλογή αποδεικτικών στοιχείων, καθώς και η επίτευξη της διαδικασίας της ανάκρισης (Belgian Working Group 2007:20-21). Ο δικαστής δύναται να αρνηθεί το δικαίωμα της προσωρινής απόλυσης με εγγύηση στην περίπτωση σοβαρών εγκλημάτων, εγκλημάτων που επισύρουν ποινή φυλάκισης άνω του ενός έτους, καθώς και αν υπάρχουν υποψίες φυγής του κατηγορουμένου (Ibid).

Από τον Ιανουάριο του 2015 αυστηροποιήθηκε το καθεστώς της κράτησης των προφυλακισμένων και των καταδικασμένων για τρομοκρατία, εφαρμόζοντας, όχι κατά περίπτωση, αλλά εν συνόλω τον εγκλεισμό τους σε καθεστώς απομόνωσης (Committee T 2018:12-13). Παράλληλα, βρίσκονται υπό στενή παρακολούθηση καθ' όλη τη διάρκεια της ημέρας. Η επικοινωνία μέσω τηλεφώνου, οι επισκέψεις και η αλληλογραφία τίθενται επίσης σε πλαίσιο αυστηρών περιορισμών (Ibid). Τέλος, δεν επιτρέπεται η έκτιση της ποινής καταδικασθέντος για τρομοκρατία υπό το καθεστώς της παρακολούθησης με ηλεκτρονικό βραχιολάκι, ακόμα και αν η ποινή δεν υπερβαίνει τα τρία χρόνια (Ibid).

Κεφάλαιο 6 : Διαχείριση των τρομοκρατικών επιθέσεων στο Παρίσι και τις Βρυξέλλες

Στο έκτο κεφάλαιο αρχικά επιχειρείται μια αποτύπωση των βασικών θεωρητικών προσεγγίσεων της διαχείρισης κρίσεων και της στρατηγικής επικοινωνίας. Ακολούθως, αναλύεται η διαχείριση κρίσεων από πλευράς των κρατικών μηχανισμών της Γαλλίας και του Βελγίου κατά τις υπό εξέταση τρομοκρατικές επιθέσεις. Η ανάλυση χωρίστηκε σε τέσσερα στάδια (Πρόληψη, Προετοιμασία, Προστασία, Αποκατάσταση), έτσι ώστε να αποτυπωθούν με μεγαλύτερη σαφήνεια τα εργαλεία αντιτρομοκρατικής πολιτικής και πολιτικής προστασίας που διαθέτουν οι δύο χώρες. Επιπροσθέτως, αναλύονται στο πλαίσιο του κεφαλαίου οι ομιλίες των αρχηγών κρατών της Γαλλίας και του Βελγίου, αμέσως μετά τις επιθέσεις, με σκοπό την αναλυτική εξέταση της επικοινωνιακής πολιτικής των δύο χωρών.

6.1 Θεωρία διαχείρισης κρίσεων

Στη σύγχρονη εποχή η λέξη «κρίση» χρησιμοποιείται ευρέως στα έντυπα και στα ηλεκτρονικά μέσα ενημέρωσης ή και σε καθημερινές συζητήσεις πολιτών για την περιγραφή μίας δύσκολης, δυσάρεστης ή/και απρόβλεπτης κατάστασης. Συνήθως γίνεται αναφορά σε ατομικό επίπεδο για ψυχολογική ή συναισθηματική κρίση, σε κρατικό επίπεδο για πολιτισμική, οικονομική, κοινωνική, θεσμική κρίση, ή ως κρίση αποτέλεσμα φυσικών καταστροφών, καθώς και σε διεθνές επίπεδο για κρίση στις διεθνείς ή στις διακρατικές σχέσεις.

Η ακαδημαϊκή κοινότητα μέσα από την προσπάθεια κατανόησης και αντιμετώπισης των κρίσεων έχει αναπτύξει μια σειρά από ορισμούς για τη συγκεκριμένη έννοια. Αρχικά, σύμφωνα με τον Foster H.D (Foster 1980:217): *μία κρίση αποτελεί ένα έκτακτο περιστατικό, το οποίο προσδιορίζεται από τέσσερα χαρακτηριστικά: α) την επείγουσα ανάγκη για γρήγορες αποφάσεις, β) την έντονη έλλειψη του απαραίτητου εξειδικευμένου/εκπαιδευμένου προσωπικού, γ) την έλλειψη των υλικών και δ) την έλλειψη του χρόνου*

Ο Barton L. ορίζει την κρίση ως (Barton, 1993:2): *ένα μεγάλο, ξαφνικό γεγονός, το οποίο επιφέρει πιθανώς αρνητικά αποτελέσματα. Αυτό το γεγονός, καθώς και οι συνέπειές του, μπορούν να βλάψουν σοβαρά τον οργανισμό και τους υπαλλήλους, τα προϊόντα, τις υπηρεσίες, την οικονομική κατάσταση και την υπόληψή του.*

Οι Arjen Boin, Paul ‘t Hart, Eric Stern, Bengt Sundelius, στο βιβλίο “The Politics of Crisis Management” όρισαν την κρίση ως: *μια κατάσταση κατά την οποία βασικές δομές και θεμελιώδεις αξίες μιας κοινότητας, ενός οργανισμού, της δημόσιας ασφάλειας, μιας χώρας ή μιας ολόκληρης περιφέρειας, έρχονται αντιμέτωπες με μια ξαφνική απειλή, υπό την οποία υποκρύπτεται η αβεβαιότητα καθώς και η ανάγκη για ευρεία αντίδραση* (Boin et al. 2005:5-7).

Ακόμη, σημείωσαν πως τα βασικά χαρακτηριστικά μιας κρίσης είναι **το αίσθημα της απειλής, της αναγκαιότητας και της αβεβαιότητας**. Τόνισαν όμως πως ο τρόπος που αντιλαμβάνεται μια χώρα τον βαθμό της αναγκαιότητας και της απειλής μίας κατάστασης είναι κοινωνικά κατασκευασμένος (Ibid). Κατά ταύτα, διαφοροποιείται η στόχευση και ο χαρακτήρας της διαχείρισης κρίσεων που θα εφαρμόσει κάθε κράτος ανάλογα με τα υφιστάμενα κοινωνικά πρότυπα (Ibid).

Όσον αφορά στις πηγές/αίτια που προκαλούν τη δημιουργία μίας κρίσης, το 1997 οι δύο θεωρητικοί Rosenthal και Kouzmin (1997) κατηγοριοποίησαν τις κρίσεις με βάση τις μεταβλητές της γεωγραφίας και του παράγοντα που τις προκαλεί. Κατά ταύτα διέκριναν τις κρίσεις σε διεθνείς, εθνικές, περιφερειακές, τοπικές, ή οργανωσιακές, και είτε ως αποτέλεσμα του ανθρώπινου παράγοντα, ή του παράγοντα της φύσης (Ibid). Επιπλέον, διέκριναν τις πηγές μίας κρίσης σε ενδογενείς και εξωγενείς (Rosenthal & Kouzmin, 1997:227-282).

Με την ολοκλήρωση της ανάλυσης των βασικών ορισμών και χαρακτηριστικών που διέπουν τον όρο «κρίση», κρίνεται σημαντικό να αναπτυχθούν στο σημείο αυτό τα στάδια στα οποία και συντίθεται μία κρίση. Ίσως μια από τις πιο γνωστές θεωρητικές προσεγγίσεις ανήκει στον Michael Brecher (1993), ο οποίος και διέκρινε τέσσερα στάδια στη διαχείριση κρίσεων: της Έναρξης, της Κλιμάκωσης, της Αποκλιμάκωσης και της Επίπτωσης.

Στο στάδιο της έναρξης, το προηγούμενο status quo/κατάσταση έχει διαφοροποιηθεί, οι βασικές αξίες απειλούνται, ενώ παράλληλα αυξάνεται και η ψυχολογική πίεση (Brecher 1993:25-29). Το δεύτερο στάδιο της κλιμάκωσης χαρακτηρίζεται από το ανώτατο επίπεδο παραμόρφωσης του πρότερου status quo, η κρίση πλέον έχει αναπτυχθεί πλήρως με το αίσθημα της απειλής να είναι άμεσο, τον χρόνο ελαχιστοποιημένο και την ψυχολογική πίεση να βρίσκεται στο ανώτατο επίπεδο (Ibid). Κατά το τρίτο στάδιο της αποκλιμάκωσης, η κρίση βρίσκεται στο τελικό στάδιο, οδηγώντας τα πράγματα σε μία κατάσταση προσαρμογής του status quo, ενώ επίσης το αίσθημα της απειλής και της χρονικής πίεσης και ψυχολογικής

πίεσης εμφανίζονται να υποχωρούν. Τέλος, κατά το τελευταίο στάδιο της επιπτώσης, πλέον η κρίση έχει λήξει, ενώ το αίσθημα της απειλής και της ψυχολογικής πίεσης έχουν μειωθεί στο ελάχιστο (Ibid).

Ακολούθως, σε ότι αφορά την έννοια της διαχείρισης κρίσεων, σύμφωνα με τον Timothy Coombs, η διαχείριση κρίσεων ορίζεται ως: *η διαδικασία εκείνη που αποτρέπει ή περιορίζει τις αρνητικές επιπτώσεις μίας κρίσης, προστατεύοντας τον οργανισμό, τους μετόχους, και/ή την επιχείρηση από την πρόκληση ζημιάς»* (Coombs, 1999).

Εξάλλου, σύμφωνα με τους Christensen Tom, Lægreid Per και Rykkja H. Lise ως διαχείριση κρίσεων θεωρείται (Christensen et al. 2019:6-7): *η συστηματική διαδικασία μέσω της οποίας ένας οργανισμός αντιμετωπίζει μια κρίση, πριν, κατά τη διάρκεια ή μετά την εμφάνισή της. Πιο αναλυτικά, διαχείριση κρίσεων αποτελεί το σύνολο των δραστηριοτήτων με τις οποίες ελαχιστοποιούνται οι επιπτώσεις μίας κρίσης, απαιτώντας τη συμμετοχή πολλών ατόμων σε ξεχωριστά επίπεδα διοίκησης και τομείς διαχείρισης σε στρατηγικό και λειτουργικό επίπεδο. Τέλος, η διαχείριση της κρίσης εξαρτάται από τη μοναδικότητα, την αβεβαιότητα, την ασάφεια και την πολυπλοκότητα αυτής.*

Ένα ίσως από τα πιο γνωστά σύγχρονα μοντέλα διαχείρισης κρίσεων σχεδιάστηκε το 1986 από τον Steven Fink (2002). Σύμφωνα με το μοντέλο του Fink (Fink 2002:20-27):

Αρχικά, κατά το «πρόδρομο», επίπεδο η κρίση είναι πιθανό να ξεσπάσει και ο διαχειριστής θα πρέπει να διαγνώσει τα σημάδια εμφάνισης της κρίσης και να λάβει τα κατάλληλα μέτρα για την έγκαιρη αντιμετώπισή της.

Κατά το δεύτερο επίπεδο, λαμβάνει χώρα η βίαιη κορύφωση της κρίσης κατά την οποία επήλθε ήδη ζημιά στον οργανισμό, ωστόσο, εφόσον υπάρχει ήδη σχεδιασμός αντιμετώπισης της κρίσης, ο διαχειριστής θα μπορεί να κατευθύνει την πορεία της κρίσης χωρίς ιδιαίτερη πίεση χρόνου.

Στο τρίτο στάδιο, πλέον οι επιπτώσεις των αποτελεσμάτων της κρίσης είναι έντονες, όμως ο διαχειριστής δύναται να μειώσει τον βαθμό και τον χρόνο των επιπτώσεων στον οργανισμό με την ανάπτυξη ενός σχεδίου διαχείρισης κρίσεων

Τέλος, στο τέταρτο επίπεδο, όταν και λαμβάνει χώρα η διαδικασία επίλυσης της κρίσης, ο διαχειριστής πρέπει να επανακτήσει τον έλεγχο του οργανισμού και να εξασφαλίσει τη διευθέτηση της κρίσης

Κατά το μοντέλο της διαχείρισης κρίσεων του Gerald Mayers, το οποίο δημιουργήθηκε το 1986, η διαχείριση της κρίσης επέρχεται σε τρία στάδια (Heath & Dan 2009:43): Πρώτον, της προ-κρίσης, όπου ο διαχειριστής εντοπίζει προειδοποιητικές ενδείξεις εμφάνισης της κρίσης, δεύτερον το στάδιο της κρίσης, όταν και αυτή λαμβάνει χώρα, και τρίτον το στάδιο μετά την κρίση, το οποίο περιλαμβάνει τη λήψη μέτρων ανάκαμψης και εκτίμησης των περιστατικών της κρίσης.

Κατά τους ακαδημαϊκούς Αργυρώ Φιλολιά, Ηλία Παπαγεωργίου και Στέλιο Στεφανάτο, η διαχείριση της κρίσης ορίζεται ως (Φιλολιά et al. 2005:46): *το σύνολο των προληπτικών, παρεμβατικών και συντονιστικών ενεργειών, οι οποίες πραγματοποιούνται, πριν, κατά τη διάρκεια και μετά από μια ανεπιθύμητη κατάσταση, από μεμονωμένα άτομα ή συγκροτημένες ομάδες, και έχουν στόχο την προσπάθεια άμβλυνσης των δυσμενών αποτελεσμάτων και των επιπτώσεων της στον Οργανισμό και το ευρύτερο περιβάλλον του.*

Επίσης, στο ίδιο θεωρητικό πλαίσιο ο κύκλος της διαχείρισης κρίσεων αποτελείται από τέσσερις διακριτές φάσεις: της Πρόληψης, της Προετοιμασίας, της Ανταπόκρισης και της Ανάκαμψης/Αποκατάστασης (Ibid).

Το στάδιο της Πρόληψης περιλαμβάνει τον προσδιορισμό των πιθανών κινδύνων και παραμέτρων, την εκτίμηση και την προσέγγιση των κινδύνων κατά προτεραιότητα, την εκτίμηση των χειρότερων σεναρίων και τη χρήση μοντέλων πρόβλεψης, τη μελέτη του ιστορικού προηγούμενων κρίσεων, την έρευνα των κατάλληλων συμβούλων και στελεχών για την αντιμετώπιση της κρίσης, καθώς και τον καθορισμό μεθόδου αδιαλείπτου αξιολόγησης (Ibid:47-49).

Κατά το δεύτερο στάδιο της Προετοιμασίας ο οργανισμός οφείλει να προβεί στην ανάπτυξη ενός σχεδίου δράσης, το οποίο περιλαμβάνει το Λειτουργικό Σχέδιο (διοίκηση της διαχείρισης κρίσεων, καθορισμό κινδύνων, λήψη μέτρων για τη διευκόλυνση της λήψης αποφάσεων, ανάλυση των διαθέσιμων πόρων και υποδομών), και το Επικοινωνιακό Σχέδιο (ανάπτυξη τακτικών ως προς την αντιμετώπιση και διαχείριση των ΜΜΕ, υιοθέτηση κοινής ορολογίας, καθορισμός εκπροσώπου τύπου και αρμοδιοτήτων στελεχών) (Ibid:50-55). Επίσης, σε αυτό το στάδιο ο οργανισμός συγκροτεί την ομάδα διαχείρισης κρίσεων, εγκαθιστά τις υποδομές, τον τεχνολογικό εξοπλισμό και την ομάδα διαχείρισης κρίσεων, ενώ ταυτόχρονα πραγματοποιεί συνεχή εκπαίδευση του προσωπικού και έλεγχο των συστημάτων. Τέλος, σημαντικό

θεωρείται και το “brainstorming” για την αντιμετώπιση τυχόν προβλημάτων και την εκπόνηση αναγκαίων σχετικών λύσεων (Ibid).

Όσον αφορά στο τρίτο στάδιο της ανταπόκρισης, ο οργανισμός θα πρέπει να προβεί αρχικά στην αξιολόγηση της κατάστασης επί τη βάση των πληροφοριών που λαμβάνει. Ακολούθως, ο οργανισμός αναπτύσσει το λειτουργικό σχέδιο (emergency ή disaster management plan), καθώς και το σχέδιο επικοινωνίας (communications management plan) (Ibid:56-57).

Κατά το τελευταίο στάδιο, ο οργανισμός θα πρέπει να λάβει τα κατάλληλα μέτρα για την ανάκαμψη του οργανισμού και την αποκατάσταση των επελθουσών ζημιών. Τα βασικά μέτρα συνίστανται στην ενημέρωση των ΜΜΕ για το τέλος της κρίσης, στην παροχή υποστήριξης στα εμπλεκόμενα μέλη και στην αξιολόγηση της πορείας της διαχείρισης της κρίσης ως προς τη βελτίωση του σχεδίου (Ibid:58-59).

Με βάση τα ανωτέρω θεωρητικά μοντέλα και τη συναχθείσα εμπειρία από κρίσεις του παρελθόντος οι πλείστες κυβερνήσεις και οργανισμοί έχουν αναπτύξει σήμερα αντίστοιχα μοντέλα διαχείρισης κρίσεων για την έγκαιρη πρόβλεψη και αντιμετώπισή τους.

Αντίστοιχο μοντέλο διαχείρισης κρίσεων παρουσίασε και ο διεθνής Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης (ΟΟΣΑ) το 2013 σε αναφορά του ως προς τις στρατηγικές διαχείρισης κρίσεων, παρουσιάζοντας δύο μοντέλα. Το ένα μοντέλο αφορά στην αντιμετώπιση γνωστών κρίσεων, σχετικά με τον εκάστοτε οργανισμό ή το κράτος, και το άλλο ως προς την αντιμετώπιση άγνωστων κρίσεων. Τα δύο μοντέλα διαχείρισης κρίσεων διακρίνονται σε δύο φάσεις (Baubion 2013:9): της προετοιμασίας και της αντίδρασης.

Για την αντιμετώπιση των κλασσικών/γνωστών κρίσεων κατά το επίπεδο της προετοιμασίας ένας οργανισμός ή ένα κράτος δύναται να προβεί σε εκτίμηση διακινδύνευσης λαμβάνοντας υπόψιν το ιστορικό προηγούμενων κρίσεων. Ακόμη, δύναται οι ανωτέρω θεσμοί να αναπτύξουν σχέδιο αντιμετώπισης έκτακτων αναγκών βασισμένο σε σχετικά σενάρια. Επίσης, μπορεί να πραγματοποιήσει εκπαίδευση στην εφαρμογή των σχεδίων και των σχετικών διαδικασιών. Τέλος, προτείνει την υιοθέτηση ενός συστήματος έγκαιρης προειδοποίησης βασισμένο στην παρατήρηση, στην πρόβλεψη, στην ανάγνωση των προειδοποιητικών ενδείξεων, και στην επικοινωνία και στην ανάγκη έγκαιρης αντιμετώπισης έκτακτων συνθηκών (Ibid:22).

Όσον αφορά στο δεύτερο στάδιο της αντίδρασης, το σχέδιο διαχείρισης κρίσεων περιλαμβάνει την ανάπτυξη ενός συστήματος διοίκησης και ελέγχου, την υιοθέτηση τυποποιημένης διαδικασίας λειτουργίας (SOP), την ανάθεση αυστηρά καθορισμένων αρμοδιοτήτων, την προσέγγιση της διαχείρισης κρίσεων ανά τομείς, την τήρηση της αρχής της επικουρικότητας και τέλος την επεξεργασία των πληροφοριών για τη βελτίωση της τυποποιημένης διαδικασίας λειτουργίας (Ibid).

Στην περίπτωση της αντιμετώπισης άγνωστων κρίσεων απαιτείται διαφοροποίηση του σχεδίου διαχείρισης κρίσεων. Αρχικά, κατά τη φάση της προετοιμασίας, προτείνει την εκτίμηση διακινδύνευσης λαμβάνοντας υπόψιν μοντέλα πρόβλεψης κινδύνων ώστε να εντοπιστούν πιθανές απειλές. Για να συμβεί αυτό απαιτείται συνεχής ανανέωση των βάσεων δεδομένων, διεθνής συνεργασία στον τομέα των πληροφοριών, καθώς και μια πολυεπίπεδη ανάλυση των κρίσιμων χαρακτηριστικών των πιθανών κρίσεων. Επίσης, προτείνεται σχεδιασμός διαχείρισης κρίσεων ανάλογα με τις δυνατότητες του κάθε οργανισμού, καθώς και ανάπτυξη ενός δικτύου με άλλους οργανισμούς και άτομα. Επιπλέον, σημαντική θεωρεί την εκπαίδευση έτσι ώστε να αυξηθεί η προσαρμοστικότητα και η ευελιξία του οργανισμού, καθώς και η ανάπτυξη σχετικών συνεργασιών. Τέλος, προτείνεται η στρατηγική εμπλοκή των βασικών στελεχών της κυβέρνησης στη διαχείριση κρίσεων (Ibid).

Στο επόμενο στάδιο, της αντίδρασης, κρίνεται απαραίτητη η αναγνώριση της κρίσης, η ανάπτυξη ευέλικτων και πολυδιάστατων ομάδων και συγκροτημένων υποδομών διαχείρισης κρίσεων, η εν προκειμένω υιοθέτηση ενός ενιαίου τρόπου μετάδοσης των πληροφοριών από τις υπηρεσίες στη διοίκηση με υψηλό βαθμό προσαρμοστικότητας, η ενιαία χρήση των εργαλείων και των πρωτοκόλλων από τις υπηρεσίες, η ανάπτυξη διεθνών συνεργασιών, η λήξη της κρίσης και η επανάκτηση της εμπιστοσύνης, καθώς και η μετέπειτα επεξεργασία των πληροφοριών από την πορεία της κρίσης (Ibid).

Όπως ειπώθηκε ανωτέρω, στο πλαίσιο του Σχεδίου Διαχείρισης Κρίσεων, ο εκάστοτε διαχειριστής, το κράτος εν προκειμένω, θα πρέπει να αναπτύξει και σχέδιο επικοινωνιακής διαχείρισης της κρίσης.

Σύμφωνα με τον ορισμό του Timothy Coombs, η στρατηγική επικοινωνίας (Crisis Communication Management) παραπέμπει στη συλλογή, επεξεργασία, καθώς και διάχυση των κατάλληλων πληροφοριών για την αντιμετώπιση μίας κρίσης (Coombs & Holladay 2010:20).

Κατά τη «προ-κρίση» κατάσταση, ο διαχειριστής της κρίσης έχει ως βασικό σκοπό του τον εντοπισμό και τη μείωση των κινδύνων. Για την επίτευξη αυτού δύναται να αποστείλει ενημερωτικά «μηνύματα» προς τους συντελεστές του οργανισμού σχετικά με τους πιθανούς κινδύνους, ώστε να αυξηθεί η αντοχή του οργανισμού στην περίπτωση που πληγεί η εικόνα του οργανισμού ως αποτέλεσμα της κρίσης. Ακόμη, είναι σημαντική η παρακολούθηση των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης, καθώς και ο συνδυασμός της ακαδημαϊκής θεωρίας με την εμπειρία από επαγγελματίες του χώρου των δημοσίων σχέσεων. Τέλος, ουσιώδες κομμάτι της προετοιμασίας για μια κρίση είναι η συχνή πραγματοποίηση ασκήσεων ετοιμότητας (Ibid:25-28).

Κατά τη διάρκεια μίας κρίσης, για την αντιμετώπισή της ο διαχειριστής έχει στην εργαλειοθήκη του μια σειρά από στρατηγικές με στόχο την αποκατάσταση της εικόνας του οργανισμού (Ibid:28). Από τους πρώτους θεωρητικούς που ασχολήθηκαν με το συγκεκριμένο κομμάτι της θεωρίας της επικοινωνίας είναι ο William Benoit, ο οποίος ανέπτυξε τη Θεωρία Αποκατάστασης Εικόνας (IRT).

Σύμφωνα με την εν λόγω θεωρία, ο διαχειριστής έχει στη διάθεσή του τρεις βασικές στρατηγικές: την **Άρνηση**, την **Αποφυγή της Ευθύνης** και τον **Περιορισμό Επιπτώσεων**

Κάθε μια από τις ανωτέρω στρατηγικές διαθέτουν και επιμέρους στρατηγικές. Ξεκινώντας από τη **Στρατηγική της Άρνησης**, ο διαχειριστής δύναται είτε να προβεί στην **Άρνηση οποιασδήποτε ευθύνης**, είτε να **καταλογίσει τις ευθύνες σε άλλο άτομο ή οργανισμό** (Benoit 2015:22).

Στο πλαίσιο της **Στρατηγικής της Αποφυγής της Ευθύνης**, ο διαχειριστής δύναται να χρησιμοποιήσει (Benoit 2015:23):

α) τη Στρατηγική της Πρόκλησης, λέγοντας ότι η κρίση είναι αποτέλεσμα προβοκάτσιας

β) τη Στρατηγική της Αδυναμίας, λόγω έλλειψης πληροφοριών ή αποτελεσματικού ελέγχου της κατάστασης

γ) τη Στρατηγική του Ατυχήματος, προβάλλοντας την κρίση ως ατύχημα και όχι αποτέλεσμα κακόβουλης πράξης

δ) τη Στρατηγική των Καλών Προθέσεων, προτάσσοντας την καλή πρόθεση του οργανισμού

Τέλος, σύμφωνα με τη **Στρατηγική του Περιορισμού των Επιπτώσεων** ο διαχειριστής έχει τις κατωτέρω επιλογές (Benoit 2015:24-25):

α) τη Στρατηγική της Ενίσχυσης, υπενθυμίζοντας στην κοινή γνώμη την αξιοπιστία του οργανισμού πριν την κρίση

β) τη Στρατηγική της Ελαχιστοποίησης της Ζημιάς, υποβαθμίζοντας τη σοβαρότητα των επιπτώσεων της κρίσης

γ) τη Στρατηγική της Διαφοροποίησης, παρομοιάζοντας τη δεδομένη κρίση με τα αποτελέσματα άλλων παρεμφερών κρίσεων

δ) τη Στρατηγική της Υπέρβασης, στοχεύοντας στην υποβάθμιση των επιπτώσεων μέσω της μεταφοράς της προσοχής της κοινής γνώμης προς «σημαντικότερα» ζητήματα

ε) τη Στρατηγική της Επίθεσης κατά του Κατήγορου, προσάπτοντας ενοχή σε εκείνους που υποστηρίζουν ότι υπήρξε κρίση

στ) τη Στρατηγική της Αποζημίωσης, προσφέροντας υλικά αγαθά ή χρηματική αποζημίωση στους πληγέντες

ζ) τη Στρατηγική της Επανορθωτικής Δράσης, λαμβάνοντας μέτρα για την επαναφορά στο προηγούμενο status quo, ή υπόσχεση για αλλαγή και αποτροπή επανάληψης της κρίσης

η) τη Στρατηγική της Αυτοταπείνωσης, αποδεχόμενος ο οργανισμός την ευθύνη του, και ζητώντας παράλληλα συγχώρεση

Αντιστοίχως, ο Timothy Coombs δημιούργησε το 1995 τη Θεωρία «**Κατά Περίπτωση Επικοινωνιακής Διαχείρισης Κρίσεων**» (SCCT). Σύμφωνα με τη θεωρία του, ο Coombs διακρίνει τρεις βασικές στρατηγικές, καθώς και μια συμπληρωματική παρέμβαση, λειτουργώντας υποστηρικτικά στις τρεις πρώτες (Coombs 2010:40-41). Όσον αφορά στις τρεις βασικές στρατηγικές είναι: η Στρατηγική της Άρνησης, η Στρατηγική της Ελαχιστοποίησης και η Στρατηγική της Αποκατάστασης.

Αρχικά, σύμφωνα με τη **Στρατηγική της Άρνησης**, ο διαχειριστής έχει την επιλογή της Αντεπίθεσης κατά του κατήγορου, της άρνησης της ύπαρξης της κρίσης, όπως και της απόδοσης των ευθυνών σε άλλους.

Ακολούθως, η **Στρατηγική της Ελαχιστοποίησης** περιλαμβάνει την αιτιολόγηση ως προς την ύπαρξη της κρίσης και την προβολή δικαιολογιών.

Τέλος, η **Στρατηγική της Αποκατάστασης** διαλαμβάνει την επιλογή στον διαχειριστή (Coombs 2010:103) είτε να αποκαταστήσει τα θύματα της κρίσης, είτε να απολογηθεί και να αποδεχθεί τις ευθύνες του.

Τέλος, η συμπληρωματική στρατηγική που προτείνει ο Coombs, είναι η **Στρατηγική της Ενίσχυσης**, δίνοντας τη δυνατότητα στον διαχειριστή (Ibid) είτε να υπενθυμίσει στους μετόχους μίας εταιρείας/οργανισμού ή και στην κοινή γνώμη την αξιοπιστία της εταιρείας/οργανισμού ανατρέχοντας στο ιστορικό της, την επιδίωξη της εύνοιας της κοινής γνώμης, είτε της αυτοθυματοποίησης του οργανισμού.

Ακόμη, ο Coombs, σύμφωνα με τη θεωρία SCCT, διαχώρισε τις κρίσεις σε τρεις κατηγορίες (Ibid): Η πρώτη κατηγορία είναι εκείνη της Χαμηλής Ευθύνης, λόγω φυσικών καταστροφών, φημών, βίας στον χώρο εργασίας, ή μίσους εις βάρος του οργανισμού, με τον οργανισμό κατά ταύτα να θεωρείται θύμα. Η δεύτερη κατηγορία είναι εκείνη της Μεσαίας Ευθύνης, λόγω αλλαγών, εργατικών/τεχνικών ατυχημάτων, με το συμβάν να γίνεται αντιληπτό ως ατύχημα. Τέλος, διέκρινε την κατηγορία της Υψηλής Ευθύνης, λόγω ατυχήματος ή χαλασμένου προϊόντος ή κατόπιν ανθρώπινου λάθους, ή κακής οργάνωσης του οργανισμού.

Όταν πλέον η κρίση έχει τελειώσει ο Coombs προτείνει τη συνέχιση της στρατηγικής επικοινωνίας, ώστε να ενημερωθούν τα στελέχη του οργανισμού, καθώς και η κοινή γνώμη, αναφορικά προς τη λήξη της κρίσης και την επαναφορά του οργανισμού στην κανονικότητα. Βασικός στόχος του ανωτέρω θεσμού θα πρέπει να είναι η επανάκτηση της εμπιστοσύνης, η αποζημίωση και απόδοση φόρου τιμής στα θύματα της κρίσης, καθώς και η ανοικοδόμηση της εικόνας του οργανισμού. Τέλος, συστατικό στοιχείο της διαχείρισης της κρίσης είναι και η κατανόηση των αιτιών που οδήγησαν σε αυτήν, καθώς και η αξιολόγηση των τυχόν λαθών κατά τη διάρκεια της κρίσης, ώστε αυτά να μην επαναληφθούν στο μέλλον (Ibid:45-46).

6.2 Η διαχείριση των επιθέσεων της 13^{ης} Νοεμβρίου 2015 στο Παρίσι

Λαμβάνοντας υπόψιν το θεωρητικό πλαίσιο που αναπτύχθηκε ανωτέρω σε αυτό το σημείο θα επιχειρηθεί ανάλυση της διαχείρισης των επιθέσεων του Νοεμβρίου 2015 στο Παρίσι από την κυβέρνηση και τον κρατικό εν γένει μηχανισμό της Γαλλίας. Για την καλύτερη ανάλυση της διαχείρισης μίας κρίσης θα πρέπει να γίνει διάκριση σε τέσσερα στάδια: της πρόληψης, της προετοιμασίας, της ανταπόκρισης και της αποκατάστασης.

6.2.1. Στάδιο πρόληψης.

Κατά το πρώτο στάδιο θα εξεταστεί η εκτίμηση διακινδύνευσης από τις γαλλικές αρχές αμέσως μετά το χτύπημα στο Charlie Hebdo, καθώς και τα μέτρα ασφαλείας που ελήφθησαν, ως αποτέλεσμα του σταδίου Αποκατάστασης της

διαχείρισης κρίσης κατά την επίθεση του Ιανουαρίου 2015. Ως αποτέλεσμα, τα μέτρα αυτά διαμόρφωσαν και το καθεστώς ασφαλείας που ίσχυε λίγους μήνες αργότερα μέχρι και τη στιγμή της πραγματοποίησης των επιθέσεων της 13^{ης} Νοεμβρίου 2015.

Η εκτίμηση διακινδύνευσης σύμφωνα με το μοντέλο (Risk Management) ISO 31000:2009 αποτελεί από τα στάδια της Αναγνώρισης Διακινδύνευσης, της Ανάλυσης Διακινδύνευσης και της Αποτίμησης Διακινδύνευσης.

Ως αναγνώριση διακινδύνευσης ορίζεται (Lund et al, 2011): *η αναγνώριση των πιθανών απειλών και σεναρίων που μπορούν να συμβάλουν στην αύξηση της διακινδύνευσης. Ανάλυση Διακινδύνευσης ορίζεται ως (Ibid): η εκτίμηση της πιθανότητας και των επιπτώσεων της διακινδύνευσης κινήσεων που έχουν αναγνωριστεί. Τέλος, αποτίμηση διακινδύνευσης ορίζεται ως (Ibid): η ιεράρχηση των διακινδυνεύσεων βάσει του επιπέδου επικινδυνότητας με σκοπό τον εντοπισμό εκείνων που θα πρέπει ενεργώς να αντιμετωπιστούν.*

Σύμφωνα με το βασικό εγχειρίδιο της Γαλλίας για τη διαμόρφωση της εθνικής πολιτικής ασφαλείας “Livre Blanc” του 2013, ως εκτίμηση διακινδύνευσης ορίζεται (Livre Blanc, 2013:101): *η διαδικασία εκείνη που συνδέεται άμεσα με την αναγνώριση των αδυναμιών των πιθανών στόχων, καθώς και με την ικανότητα διάχυσης, συλλογής και αξιοποίησης των πληροφοριών. Επιπλέον, η εκτίμηση διακινδύνευσης, επιτρέπει την προετοιμασία και την προσαρμογή στις ανάγκες πρόληψης και προστασίας (οργάνωση, σχεδιασμός, κατοχή και ανάπτυξη τεχνικών δεξιοτήτων).*

Η Γαλλία αμέσως μετά το τρομοκρατικό χτύπημα της 7^{ης} Ιανουαρίου 2015, στην εφημερίδα Charlie Hebdo, προέβη σε εκτίμηση διακινδύνευσης όσον αφορά στην πιθανότητα ύπαρξης νέων τρομοκρατικών χτυπημάτων, ωσαύτως και στη βαρύτητα αυτών. Ως αποτέλεσμα, την ίδια ακριβώς ημέρα ετέθη το επίπεδο διακινδύνευσης της εθνικής ασφάλειας στο ανώτατο επίπεδο “Alerte Attentat”, σύμφωνα με τις ορισθέντες διαβαθμίσεις του σχεδίου Vigipirate της 13^{ης} Φεβρουαρίου 2014 και δη, στην ευρύτερη περιφέρεια της γαλλικής πρωτεύουσας, Ile-de-France, μετά από απόφαση του Γάλλου Πρωθυπουργού, Manuel Valls (Assemblée Nationale, 2016a:237).

Παράλληλα, η Γενική Γραμματεία Άμυνας και Εθνικής Ασφάλειας (SGDSN), ενημέρωσε όλες τις αρμόδιες υπηρεσίες κινητοποιώντας άμεσα 200 άτομα στρατιωτικού προσωπικού, ενώ ενίσχυσε την ικανότητα λήψης πληροφοριών και τα μέτρα ελέγχου στα σύνορα της χώρας, καθώς και στα κτίρια μέσω μαζικής ενημέρωσης, εμπορικών κέντρων, στους βασικούς σταθμούς μέσω μαζικής

μεταφοράς, σε χώρους λατρείας, όπως και σε κυβερνητικά κτίρια. Συνολικά, τα κτίρια που αποφασίστηκε να φυλάσσονται αριθμούσαν 11,719, εκ των οποίων τα 3,068 ήταν χώροι λατρείας, ως επί το πλείστον δε συναγωγές (Assemblée Nationale, 2016a:237-238).

Για την προστασία της ευρύτερης περιοχής του Ile-de-France, και των ευαίσθητων υποδομών και κτιρίων αναπτύχθηκαν τη 1η Μαρτίου του 2015 10.000 στρατιωτικές δυνάμεις επί ποδός εντός τριών ημερών (Dive 2016:103), στο πλαίσιο της επιχείρησης “Sentinelle”, υπό την άμεση εποπτεία του Προέδρου της Γαλλικής Δημοκρατίας (Rieker 2017:141). Σύμφωνα με την επιχείρηση “Sentinelle” το Παρίσι είναι χωρισμένο σε τρεις διακριτές ζώνες (Assemblée Nationale 2016b:51): το κέντρο, την ανατολική περιοχή και τη δυτική περιοχή.

Επιπρόσθετα μέτρα που αποφασίστηκαν στον απόηχο της τρομοκρατικής επίθεσης στο Charlie Hebdo ήταν η αύξηση του κόστους της αντιτρομοκρατικής πολιτικής επί του ΑΕΠ κατά 736 εκατομμύρια έως το 2017, δημιουργώντας κατά ταύτα 2.680 επιπλέον θέσεις απασχόλησης (Hellmuth 2015:11-12). Ακόμη, όσον αφορά στο γαλλικό σωφρονιστικό ίδρυμα, το οποίο απετέλεσε βασικό χώρο ριζοσπαστικοποίησης/ένταξης στον βίαιο εξτρεμισμό, σύμφωνα με τα στοιχεία που παρατέθηκαν ανωτέρω, αποφασίστηκε να απομονώνονται οι ριζοσπαστικοποιημένοι/εξτρεμιστές έγκλειστοι, τελώντας μάλιστα υπό συνεχή ηλεκτρονική παρακολούθηση (Ibid). Επίσης, αυξήθηκαν κατά 60 επιπλέον οι διαπιστευμένοι από το γαλλικό κράτος μιάμηδες εντός των φυλακών, για τη μείωση του φαινομένου της ριζοσπαστικοποίησης/εξτρεμισμού (Ibid).

Επιπλέον, με την υπερψήφιση του νόμου της 13ης Νοεμβρίου 2014 “Loi n° 2014-1353 du 13 novembre 2014 renforçant les dispositions relatives à la lutte contre le terrorisme” δόθηκε η δυνατότητα στις γαλλικές αρχές να κατάσχουν τα διαβατήρια και τις ταυτότητες για μια περίοδο από έξι μήνες έως και δύο χρόνια, εφόσον υπήρχαν βάσιμες υποψίες ότι επρόκειτο κάποιος να ταξιδέψει εκτός Γαλλίας με πρόθεση την άσκηση τρομοκρατικής δράσης. Πέραν τούτου, στο πλαίσιο της ίδιας νομοθεσίας δόθηκε η δυνατότητα στις αρχές να παρεμποδίζουν την πρόσβαση σε ιστοσελίδες στο διαδίκτυο που προωθούσαν υλικό τρομοκρατίας, χωρίς να χρειάζεται προηγούμενο ένταλμα, ενώ ταυτοχρόνως απαγορεύθηκε η υποστήριξη στο διαδίκτυο των πράξεων τρομοκρατίας επισείοντας ποινή φυλάκισης ανερχόμενη στα 7 χρόνια και χρηματικό πρόστιμο 100.000 ευρώ (Loi n° 2014-1353 du 13 novembre 2014 renforçant les dispositions relatives à la lutte contre le terrorisme).

Τέλος, στις 24 Ιουλίου 2015 ψηφίστηκε από το γαλλικό κοινοβούλιο ο νόμος “Loi n° 2015-912 du 24 juillet 2015 relative au renseignement” που απέβλεπε στην ενίσχυση του τομέα πληροφοριών ως προς την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Ειδικότερα, μια από τις βασικές αλλαγές που επέφερε το νομοσχέδιο ήταν η αντικατάσταση της Εθνικής Επιτροπής Ελέγχου των Παρακολουθήσεων Ασφαλείας (CNCIS), από την Εθνική Επιτροπή Ελέγχου των Τεχνικών Παρακολούθησης (CNCTR) (Ibid).

Επιπλέον, δόθηκε η δυνατότητα στις μυστικές υπηρεσίες να παρακολουθούν τα δίκτυα επικοινωνίας σε άμεσο χρόνο, των προσώπων εκείνων για τα οποία υπήρχαν βάσιμες υποψίες εμπλοκής τους σε τρομοκρατική δραστηριότητα. Ακόμη, με τη χρήση ενός αλγορίθμου κατέστη πλέον δυνατός ο εντοπισμός και ο αποκλεισμός υλικού προώθησης της τρομοκρατίας στη Γαλλία (Loi n° 2015-912 du 24 juillet 2015 relative au renseignement).

Όμως, παρά το γεγονός της αύξησης των μέτρων ασφαλείας στη Γαλλία, τα μέλη του δικτύου Zerkanι υλοποίησαν, μερικούς μήνες αργότερα από το χτύπημα στο Charlie Hebdo, μία σαφώς πιο οργανωμένη πολλαπλή επίθεση στο κέντρο του Παρισιού.

Τούτου είχε προηγηθεί τον Ιανουάριο του 2015 η διάλυση του δικτύου Verviers, κάτι που έδωσε στοιχεία στις γαλλικές αρχές για τη δραστηριοποίηση του Abdelhamid Abaaoud και για την έμπρακτη προετοιμασία τρομοκρατικών επιθέσεων (Cragin, 2017:11). Σημειωτέων δε, είχαν ήδη στην κατοχή τους όπλα, υλικά για την κατασκευή εκρηκτικών και τεχνολογικό εξοπλισμό (Ibid).

Οι δράστες των επιθέσεων του Νοεμβρίου 2015 στο Παρίσι, σύμφωνα με την ανωτέρω αναφορά, ήταν συνολικά 9, ενώ τελούσαν δε υπό την καθοδήγηση του Abdelhamid Abaaoud, εμπλέκοντας 21 άτομα εν συνόλω για την οργάνωση και την υλοποίηση των δύο επιθέσεων στο Παρίσι και στις Βρυξέλλες (Mathias, 2015:125). Αρχικά, οι προετοιμασίες της πραγματοποίησης των επιθέσεων είχαν χρονικά ως αφετηρία τον Ιούνιο του 2015 (Ibid). Ο Abaaoud, μαζί με έναν άλλο τζιχαντιστή, τον ισπανομαροκινό Ahdeljalil Aït El Kaid, ταξίδεψαν στην Ευρώπη (Ibid). Ωστόσο, ο El Kaid συνελήφθη στην Πολωνία τον ίδιο μήνα, μετά από σχετική έρευνα, κατόπιν συνεννοήσεως των ισπανικών αρχών με τις αντίστοιχες πολωνικές. Ακολούθως, εκδόθηκε στην Ισπανία, όπου και ομολόγησε ότι είχε στρατολογηθεί από το Ισλαμικό Κράτος για να εξετάσει πιθανές τοποθεσίες στο Παρίσι και στις Βρυξέλλες, ενώ έδωσε και το όνομα ενός άλλου τζιχαντιστή του Reda Hame (Ibid).

Παράλληλα, ο Abaaoud είχε διευθετήσει τη μετάβαση του Mohamed Abrini στο Birmingham στην Αγγλία με στόχο την εξεύρεση χρηματοδότησης από τους Mohammed Ali Ahmed και Zakaria Boufassil. Το ποσό ανερχόταν στις 3.000 βρετανικές λίρες (Cragin, 2017:12).

Τον Αύγουστο του 2015 θα συλληφθεί ο γαλλομαροκινός Reda Hame αφού πέρασε αρχικά στην Τουρκία, και μετά από την Πολωνία, στην Τσεχία και στην Ολλανδία. Ο Reda Hame μάλιστα, υπό τις οδηγίες του Abaaoud προετοιμαζόταν να χτυπήσει τους θεατές μίας συναυλίας στη Γαλλία (Mathias, 2015:126). Οι γαλλικές αρχές γνώριζαν τρεις μήνες πριν την πραγμάτωση των τρομοκρατικών χτυπημάτων του Νοεμβρίου 2015, ότι το Ισλαμικό Κράτος είχε βάλει στο στόχαστρό του συναυλιακούς χώρους στο Παρίσι (Ibid).

Τούτων, είχε προηγηθεί η εκπαίδευση των τρομοκρατών σε οργανωμένα στρατόπεδα εκπαίδευσης του Ισλαμικού Κράτους στη Συρία (Cragin, 2017:10,12). Το πρώτο κύμα μετακίνησης των τρομοκρατών από τη Συρία προς τη Γαλλία ξεκίνησε αρχές Σεπτεμβρίου. Το επόμενο δε κύμα έλαβε χώρα στις αρχές Οκτωβρίου χρησιμοποιώντας προς τούτο πλαστά έγγραφα (Ibid). Για να πραγματοποιήσουν το ταξίδι τους από τη Συρία στη Γαλλία, ακολούθησαν τη διαδρομή, όπου πέρασαν αρχικά μέσω των προσφυγικών κέντρων φιλοξενίας στην Ελλάδα (Ibid). Ακολούθως, ο Salah Abdeslam παρέλαβε από την Ουγγαρία, και συγκεκριμένα τη Βουδαπέστη, τους Najim Laacharaoui και Mohamed Belkaid (Ibid). Παρ'ότι αρχικά κρατήθηκαν από τις Αυστριακές αρχές οι τρεις τρομοκράτες, αφέθηκαν ακολούθως ελεύθεροι (Ibid).

Ο σχεδιασμός και η προετοιμασία των επιθέσεων της 13^{ης} Νοεμβρίου ξεκίνησε τη 1^η Σεπτεμβρίου 2015, όταν και νοίκιασαν το διαμέρισμα/γιάφκα στο Schaerbeek των Βρυξελλών, ενώ παράλληλα διατηρούσαν και άλλες δύο γιάφκες στις περιοχές Charleroi και Auvelais (Mathias, 2015:126-127). Ο οπλισμός των τρομοκρατών περιλάμβανε τέσσερα πολυβόλα τύπου Καλάσνικοφ, τα οποία τα είχαν αγοράσει παράνομα μέσω διαδικτύου, και συγκεκριμένα του κοινωνικού δικτύου Darknet, από τον Sascha W., κάτοικο Γερμανίας στη Bade-Wurtemberg (Ibid).

Όσον αφορά στα εκρηκτικά τύπου TATP που χρησιμοποίησαν στις επιθέσεις, ήταν αυτοσχέδια, κατασκευάστηκαν δηλαδή από τους ίδιους τους τρομοκράτες, όντας ο Laachraoui ηλεκτρολόγος μηχανικός (Ibid:127-128). Επιπλέον, τους πυροκροτητές τους αγόρασε ο Salah Abdeslam τον Σεπτέμβριο του 2015 από πυροτεχνουργό στην περιοχή Val-d'Oise (Ibid). Για την επικοινωνία μεταξύ τους

χρησιμοποιούσαν την εφαρμογή Telegram, ενώ είχαν στην κατοχή τους πλείστα κινητά τηλέφωνα (Ibid). Τέλος, τα αυτοκίνητα που χρησιμοποίησαν στις επιθέσεις τα είχαν νοικιάσει τη 12^η Νοεμβρίου, μια ημέρα πριν τις επιθέσεις (Ibid).

6.2.2. Στάδιο προετοιμασίας.

Το δεύτερο στάδιο της διαχείρισης κρίσεων περιλαμβάνει, σύμφωνα με το θεωρητικό πλαίσιο, τον ορισμό των ομάδων διαχείρισης κρίσεων και την ανάπτυξη σχεδίων αποσκοπούντων στην καταπολέμηση της τρομοκρατίας, του βίαιου εξτρεμισμού, καθώς και στην αντιμετώπιση έκτακτων συνθηκών με δεκάδες θύματα και καταστροφές στις υποδομές.

Η Γαλλία έχει αναπτύξει μέσα στο πέρασμα των χρόνων μια σειρά από σχέδια για την αντιμετώπιση των απειλών και την πρόληψη των κινδύνων, από φυσικές καταστροφές μέχρι και τρομοκρατικές επιθέσεις με χημικά ή πυρηνικά όπλα. Όσον αφορά στην τρομοκρατική επίθεση της 13^{ης} Νοεμβρίου αναπτύχθηκαν εν προκειμένω τα σχέδια που αφορούσαν στην αντιτρομοκρατική πολιτική, καθώς και στην παροχή των πρώτων βοηθειών στο σημείο των επιθέσεων και ακολούθως τη μεταγωγή των θυμάτων σε νοσοκομεία.

Την 21^η Ιανουαρίου 2015 παρουσιάστηκε το νέο σχέδιο αντιτρομοκρατικής πολιτικής, “**Plan de Lutte Antiterroriste**” (PLAT), το οποίο είχε εκπονηθεί και ανακοινωθεί σχεδόν ένα χρόνο πριν δηλαδή, στις 29 Απριλίου 2014. Ωστόσο, το PLAT μετά τις επιθέσεις του Ιανουαρίου 2015 ενισχύθηκε με μια σειρά από μέτρα (Assemblée 2016a:164). Το νέο σχέδιο PLAT είχε ως στόχο τη διαμόρφωση της αντιτρομοκρατικής πολιτικής της Γαλλίας σε ορίζοντα τριετίας (2015-2017). Στο πλαίσιο της ανανέωσης του σχεδίου PLAT εντασσόταν (Assemblée 2016a:170, 232):

α) η δημιουργία 1.100 θέσεων έως το 2017 στον τομέα πληροφοριών, εκ των οποίων οι 500 αφορούσαν την υπηρεσία DGSI, οι 500 την υπηρεσία SCRT και άλλες 100 την υπηρεσία πληροφοριών της αστυνομικής διεύθυνσης στο Παρίσι

β) η επιπρόσθετη ενίσχυση του προϋπολογισμού κατά 233 εκατ. ευρώ, με την οποία θα καλύπτονταν οι επιπλέον θέσεις εργασίας, καθώς και τα συστήματα “CHEOPS” και “PHAROS”.

Οι βασικοί σκοποί του PLAT ήταν η αποτροπή της εξόδου από τη χώρα των Γάλλων κατοίκων που στόχευαν σε τρομοκρατική δράση, η ενίσχυση της νομοθεσίας ως προς τη διευκόλυνση της δίωξης των ύποπτων για τρομοκρατία, η καταπολέμηση της διάδοσης προπαγανδιστικού υλικού υπέρ της τρομοκρατίας, ιδίως μέσω του

διαδικτύου, καθώς και η διάθεση στις αστυνομικές και δικαστικές αρχές όλων των απαραίτητων μέσων και θεσμικών εργαλείων για την πραγματοποίηση δικαστικών ερευνών προσαρμοσμένων στις σύγχρονες απειλές.

Το δεύτερο σχέδιο της Γαλλίας για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας ήταν το **“Plan de Lutte Contre la Radicalisation Violente et les Filières Terroristes”**. Το σχέδιο παρουσιάστηκε από το Συμβούλιο Υπουργών στις 23 Απριλίου 2014. Οι σκοποί του σχεδίου ήταν (Conseil des Ministres, 2014):

Πρώτον, ο σχεδιασμός της πολιτικής καταπολέμησης της μετακίνησης τρομοκρατών από και προς τη Συρία, διαμέσου της κράτησης των ταξιδιωτικών τους εγγράφων.

Δεύτερον, η αντιμετώπιση των τζιχαντιστικών δικτύων μέσω της ενίσχυσης των υπηρεσιών πληροφοριών όσον αφορά στην παρακολούθησή τους στον αστικό ιστό και στο διαδίκτυο.

Τρίτον, η ανάπτυξη διεθνούς συνεργασίας με τις χώρες προέλευσης ή διέλευσής των τρομοκρατών.

Τέταρτον, μια σειρά από προληπτικές δράσεις κατά των «ιεροκήρυκων» του μίσους, με βασικότερη τη σύσταση ενός εθνικού κέντρου για τη στήριξη των οικογενειών και την εν γένει ευαισθητοποίηση της κοινωνίας.

Ο βασικός σχεδιασμός της Γαλλικής Πολιτείας για την αντιμετώπιση κρίσεων στηρίζεται, στον νόμο της 17 Αυγούστου 2004, με βάση τον οποίο δημιουργήθηκε το σχέδιο **“ORSEC” (Organisation de la Réponse de Sécurité Civile)** (LOI n° 2004-811 du 13 août 2004 de modernisation de la sécurité civile). Το ORSEC συντονίζει την κινητοποίηση της πυροσβεστικής, της Ομάδας Επειγόντων Περιστατικών-Service d'Aide Médicale Urgente (SAMU) και της αστυνομίας, ενώ λειτουργεί παράλληλα και σε συνεργασία με το σχέδιο **“ORSAN”** (Direction de la Sécurité Civile 2004:4).

Το σχέδιο **“ORSEC”** διακρίνει τρία επίπεδα στη διαχείριση μίας κρίσης (Direction de la Sécurité Civile 2009:12):

α) τη φάση της επείγουσας κατάστασης, όταν οι υπηρεσίες στοχεύουν στην απομάκρυνση όσων βρίσκονται σε κίνδυνο

β) τη φάση της συνδρομής, κατά την οποία η κρίση δεν παράγει επιπλέον αποτελέσματα και οι κρατικές υπηρεσίες τελούν σε πλήρη ανάπτυξη

γ) τη μετά-κρίση φάση, όταν πλέον η κρίση έχει λήξει, οι υπηρεσίες παρέχουν διοικητική και κοινωνική βοήθεια με στόχο την επιστροφή στην κανονικότητα

Όταν το γαλλικό κράτος καλείται να αντιμετωπίσει μια περιορισμένη κρίση, τότε ενεργοποιείται το ORSEC départemental, το οποίο και αποτελεί ένα γενικό σχέδιο αντιμετώπισης κρίσεων, «χαρτογραφώντας» παράλληλα τους κινδύνους (Barkaoui et al. 2016:4-5). Ωστόσο, στην περίπτωση που η κρίση είναι εκτεταμένη ενεργοποιούνται επιμέρους σχέδια, όπως είναι το “**Plan Particulier d’Intervention**” για την διαχείριση των θυμάτων σε εγκαταστάσεις πυρηνικών και χημικών εργοστασίων, σε υποδομές υψηλής επικινδυνότητας (λιμάνια, σιδηρόδρομο κτλ.), σε φράγματα και σε εγκαταστάσεις φυσικού αερίου, τα “**Plans des Exercices et des Retours d’Expérience**” με στόχο τη συνεχή εκπαίδευση και ετοιμότητα των εκάστοτε συντελεστών διαχείρισης κρίσεων, καθώς και τα “**Plans Communaux de Sauvegarde**”. Το τελευταίο πλαίσιο καθορίζει τη δράση των υπηρεσιών σε επίπεδο κοινοτήτων, καθώς και τα Plans Blanc για τις υπηρεσίες υγείας (Ministère de l’Intérieur 2019).

Στην περίπτωση που μια κρίση περιλαμβάνει μεγάλο αριθμό θυμάτων, τότε ενεργοποιείται το **σχέδιο NOVI (Nombreuses Victimes)**, γνωστό και ως “Plan Rouge Alpha”, το οποίο παρουσιάστηκε το 2005 (Brigade des Sapeurs de Pompiers de Paris 2011:5). Στόχος του σχεδίου NOVI, είναι ο διαχωρισμός σε ζώνες της περιοχής όπου λαμβάνει χώρα η επίθεση, η εκτίμηση της κατάστασης των θυμάτων, ο διαχωρισμός τους ανά βαθμό επείγοντος περιστατικού, καθώς και η αποστολή τους στα νοσοκομεία (Frattini et al. 2016:14).

Ακολούθως, και εντός του πλαισίου ORSEC, το **Plan Vigipirate**, όπως παρουσιάστηκε το 2014, εισηγείται τρόπους προστασίας των βασικών αστικών υπηρεσιών, όπως είναι η ναυτιλία, η αεροπλοΐα, τα επίγεια μέσα μαζικής μεταφοράς, η υγεία, τα τρόφιμα, καθώς και τα δίκτυα παροχής νερού, φυσικού αερίου, επικοινωνίας, ηλεκτρισμού και μονάδων εξόρυξης/επεξεργασίας υδρογονανθράκων (SGDSN, 2014). Επίσης, προτείνει ένα περίγραμμα δράσης και επέμβασης των σωμάτων ασφαλείας στην περίπτωση που μεγάλο τμήμα του πληθυσμού βρίσκεται σε κίνδυνο (Ibid). Θα πρέπει να ειπωθεί βέβαια πως κάποια από τα κομμάτια του Σχεδίου Vigipirate είναι προσβάσιμα από το ευρύ κοινό, ενώ κάποια άλλα είναι διαβαθμισμένα (Ibid).

Όσον αφορά στα σώματα ασφαλείας, το Vigipirate, προτείνει δύο στάδια ως προς τη διαχείριση μίας κρίσης (Ibid:20):

Πρώτον, την προειδοποίηση για το Επίπεδο Διακινδύνευσης και Συνεχή Επικοινωνία, τα οποία επιτυγχάνονται με τη δημιουργία διαύλων επικοινωνίας, ώστε

η πληροφόρηση να διαχέεται στις υπηρεσίες και στους Γάλλους πολίτες άμεσα, διαμέσου των σταθμών “Radio France” και “France Télévision”.

Δεύτερον, την κινητοποίηση και επέμβαση για την αντιμετώπιση μίας κρίσης, μέσω της εκπόνησης ενός σχεδίου διατήρησης και ενεργοποίησης των βασικών λειτουργιών του κράτους σε κατάσταση κρίσης, της κινητοποίησης των υπουργείων και των διαχειριστών της κρίσης, καθώς και των κρατικών σωμάτων ασφαλείας.

Πέρα των σωμάτων ασφαλείας, ουσιαστικό ρόλο στη διαχείριση έκτακτων αναγκών παίζουν το ιατρικό και το νοσηλευτικό προσωπικό, όπως και η πυροσβεστική. Η Γαλλία προς τούτο έχει αναπτύξει το **σχέδιο “ORSAN”** (Organisation de la Réponse du Système de Santé en Situations Sanitaires Exceptionnelles), με κύριο στόχο τον συντονισμό της κινητοποίησης και δράσης των υπηρεσιών υγείας, δηλαδή των ασθενοφόρων, των νοσοκομείων και της ιατρικής και ευρύτερης κοινωνικής στήριξης. Το σχέδιο “ORSAN” αποτελείται και από επιμέρους σχέδια, τα λεγόμενα “Plans Blancs” (Ministère de la Santé, 2016):

α) το ORSAN AMAVI, για τη μαζική διαχείριση θυμάτων

β) το ORSAN CLIM, για τη διαχείριση θυμάτων ως αποτέλεσμα κλιματικού φαινομένου

γ) το ORSAN EPI-VAC, για τη διαχείριση θυμάτων ως συνέπεια επιδημίας ή πανδημίας σε εθνικό επίπεδο

δ) το ORSAN BIO, για την αντιμετώπιση βιολογικής απειλής

ε) ORSAN NRC, για την αντιμετώπιση όπλων μαζικής καταστροφής

Συμπερασματικά, το εθνικό σχέδιο υγείας της Γαλλίας σε κατάσταση κρίσεως περιλαμβάνει: την κινητοποίηση του ιατρικού και νοσηλευτικού προσωπικού με την ενεργοποίηση των “Plans Blancs”, τη βέλτιστη διανομή των ιατροφαρμακευτικών πόρων, ανάλογα με τις ανάγκες και τις προσχεδιασμένες ζώνες επέμβασης στην περίπτωση πολλαπλής επίθεσης, την αποστολή ξεχωριστής μονάδας επέμβασης και εκκένωσης σε κάθε σημείο επίθεσης, την κινητοποίηση των νοσοκομείων ώστε να δεχτούν τους τραυματίες, την απλοποίηση και συστηματοποίηση της περίθαλψης των τραυματιών, καθώς και τον διαχωρισμό των τραυματιών σε άκρως επείγουσες και σε σχετικά επείγουσες περιπτώσεις (Phillipe et al. 2016:85-86).

Σύμφωνα με το γαλλικό εγχειρίδιο διαχείρισης κρίσεων “Livre Blanc” του 2013, όσον αφορά στις ομάδες διαχείρισης κρίσεων, αρχικά ο σχεδιασμός της στρατιωτικής και πολιτικής στρατηγικής στους τομείς της εθνικής άμυνας και ασφάλειας υπάγεται στην αρμοδιότητα του Πρωθυπουργού και ακολούθως δε στη

Γενική Γραμματεία Εθνικής Άμυνας και Ασφάλειας (SGDSN), καθώς και στους αρμόδιους υπουργούς Οικονομικών, Υγείας, Εσωτερικών, Υπερπόντιων Κτήσεων και Οικολογίας και Βιώσιμης Ανάπτυξης (Livre Blanc 2013:111).

Στο λειτουργικό επίπεδο, τη διαχείριση της κρίσης την αναλαμβάνει θεσμικώς η διυπουργική επιτροπή **“Interministérielle de Crise (CIC)**, μετά από απόφαση του Πρωθυπουργού σε συνεργασία εν προκειμένω με τον Πρόεδρο της Γαλλικής Δημοκρατίας. Ο βασικός ρόλος της διυπουργικής επιτροπής παραπέμπει στην επίβλεψη των λειτουργιών που ανήκουν εκάστοτε είτε στο υπουργείο εσωτερικών, για την αντιμετώπιση κρίσεων εντός της γαλλικής επικράτειας, είτε στο υπουργείο εξωτερικών, για κρίσεις που λαμβάνουν χώρα στο εξωτερικό, και πλήττουν τα συμφέροντα της Γαλλίας ή Γάλλων πολιτών (Ibid:109).

Η διυπουργική επιτροπή CIC αποτελείται από τέσσερις εξειδικευμένες θεσμικές υποεπιτροπές (Gouvernement.fr, 2019): Πρώτον, την επιτροπή “Situation”, η οποία ερευνά τα αίτια της κρίσης, τις ήδη εκδηλωθείσες επιπτώσεις όσον αφορά στα θύματα και στις υλικές ζημιές, καθώς και τις περαιτέρω πιθανές επιπτώσεις της. Δεύτερον, την επιτροπή “Anticipation”, της οποίας ο ρόλος είναι ο εντοπισμός των στοιχείων εκείνων που θα μπορούσαν να επιδεινώσουν την κρίση και να προτείνει δράσεις για την αποτροπή εμφάνισής τους. Τρίτον, η επιτροπή “Décision”, η οποία εξετάζει τις προτάσεις δράσεων που προτείνουν οι δύο προαναφερθείσες επιτροπές, λαμβάνοντας ακολούθως τις κατάλληλες αποφάσεις για τη διαχείριση της κρίσης και διασφαλίζοντας την εφαρμογή τους. Τέταρτον, την επιτροπή “Communication”, η οποία προτείνει ένα σχέδιο επικοινωνίας για την ενημέρωση του πληθυσμού σχετικά με την εξέλιξη της κρίσης και με τα μέτρα που λαμβάνονται για την αντιμετώπισή της

Επιπλέον, οι εκδηλούμενες λειτουργίες της επιτροπής CIC διακρίνονται σε τρία επίπεδα: σε κεντρικό επίπεδο (CIC Beauvau), σε τοπικό επίπεδο (Centre des Opérations Départemental) και σε επίπεδο ζωνών (Centre des Opérations Zonal).

Παράλληλα, η επιτροπή συνεργάζεται με άλλες επιτροπές διαχείρισης κρίσεων, όπως είναι το επιχειρησιακό κέντρο COGIC (Centre Opérationnel de gestion interministérielle des Crises), το οποίο συνδράμει στον συντονισμό των λειτουργιών της CIC σε όλη τη γαλλική επικράτεια (Le Centre Interministériel de Crise 2010:8).

Επίσης, το γαλλικό Υπουργείο Υγείας διαθέτει ένα κέντρο διαχείρισης κρίσεων, το “Health Emergencies Crisis Management Centre” (HECMC), το οποίο

έχει ως σκοπό να συντονίζει το εθνικό σύστημα υγείας κατά τη διάρκεια μίας κρίσης, να αναλύσει τα στοιχεία που λαμβάνει από τις τοπικές υπηρεσίες υγείας, έτσι ώστε να είναι ενήμερο για την εξέλιξη της κρίσης, καθώς και να συμμετέχει στις εργασίες του διυπουργικού συμβουλίου CIC (Phillipe et al. 2016:85).

Ακολούθως, πολύ σημαντικό ρόλο κατά τη διαχείριση της κρίσης παίζει η διυπουργική επιτροπή **“Cellule interministérielle d’aide aux victimes” (CIAV)**. Ειδικότερα, κατά τη διάρκεια μίας κρίσης, μετά από απόφαση του Πρωθυπουργού, ξεκινάει η λειτουργία της επιτροπής CIAV, με βασικούς της σκοπούς (Ministère de l’Intérieur 2016): πρώτον, την παροχή ενός δημόσια διαθέσιμου τηλεφώνου επικοινωνίας, στο οποίο θα μπορούν να απευθύνονται τα θύματα και οι οικογένειές τους, δεύτερον τη συγκέντρωση όλων των πληροφοριών που αφορούν στα θύματα της εκάστοτε κρίσης, τρίτον τη στήριξη των θυμάτων και των οικογενειών τους, τέταρτον την παροχή εγκαταστάσεων για τη φιλοξενία των συγγενών των θυμάτων, πέμπτον την αποστολή ομάδων επέμβασης για την καταγραφή των θυμάτων και έκτον τον συντονισμό της δράσης των υπολοίπων υπουργείων όσον αφορά στην καταγραφή και συλλογή πληροφοριών

Τέλος, η μονάδα UCoFI (Unité de Coordination des Forces d’Intervention), η οποία ιδρύθηκε τον Ιούνιο του 2010, συντονίζει τη δράση των ειδικών ομάδων επέμβασης ασφαλείας, δηλαδή τη FIPN, τη GIGN, τη RAID, τη BRI, καθώς και τις ομάδες επέμβασης της χωροφυλακής (Groupes de Pelotons Mobiles και Pelotons d’Intervention de 2e Génération) και την ομάδα διαπραγματευτών. Η UCoFI διοικείται από στρατηγό της Χωροφυλακής, καθώς και από έναν αστυνομικό διευθυντή (Ministère de l’Intérieur 2010).

6.2.3. Στάδιο ανταπόκρισης.

Στις 21:19 έλαβε χώρα η πρώτη έκρηξη στο Stade de France. Αμέσως θα ενημερωθεί η Διεύθυνση Direction de l’Ordre Public et de la Circulation (DOPC) στο Παρίσι πως ένα άτομο βρίσκεται τραυματισμένο στο έδαφος. Ακολούθως κινητοποιήθηκαν η πυροσβεστική (BSPP) και η υπηρεσία SAMU για την αποστολή ασθενοφόρου (Assemblée Nationale 2016a:43).

Στις 21:22 συνέβη και η δεύτερη έκρηξη στο “Stade de France”. Αμέσως δίνεται η διαταγή, σύμφωνα με την οποία απαγορεύτηκε η έξοδος από το στάδιο, εντός του οποίου βρίσκονταν 50.000 φίλαθλοι, ο Πρόεδρος της Γαλλίας με τον γιό του και οι εθνικές ομάδες ποδοσφαίρου της Γαλλίας και της Γερμανίας (Ibid). Στις

21:25 ο αρχηγός της γαλλικής αστυνομίας έχει ενημερωθεί για την έκρηξη και κατευθύνεται προς το “Stade de France” (Ibid). Παράλληλα έδωσε διαταγή για την ενεργοποίηση του “Plan Rouge Alpha” (Ibid). Δύο λεπτά αργότερα, στις 21:27 θα φτάσει στο σημείο η πρώτη ομάδα της πυροσβεστικής υπηρεσίας (Ibid).

Στις 21:30 ο Γενικός Διοικητής Υγείας θα ενεργοποιήσει την ομάδα διαχείρισης κρίσεων HECMC, ενώ η υπηρεσία επειγόντων περιστατικών (SAMU), όπως και η πυροσβεστική, θα αποστείλουν 45 κινητές ομάδες ιατρικού προσωπικού στα σημεία που έλαβαν χώρα οι πρώτες εκρήξεις (Phillipe et al., 2016:85). Πιο συγκεκριμένα, η HECMC κινητοποίησε την περιφερειακή υπηρεσία υγείας του Παρισιού, ώστε να διασφαλιστεί η ενημέρωση σχετικά με την προετοιμασία εν προκειμένω δεκαεπτά νοσοκομείων Assistance Publique-Hôpitaux de Paris (APHP), δύο στρατιωτικών νοσοκομείων και 25 άλλων νοσοκομειακών μονάδων (Ibid). Ακόμη, ο Γενικός Διοικητής Υγείας ενεργοποίησε επιπλέον υπηρεσίες υγείας, ώστε να βρίσκονται σε ετοιμότητα, έδωσε εντολή να σταλούν οι μονάδες ψυχολογικής υποστήριξης EPSSU για τη στήριξη των θυμάτων, καθώς και των συγγενών τους, ενώ τέλος κινητοποίησε τη Γαλλική Υπηρεσία Αίματος, ώστε να είναι διαθέσιμα επαρκή αποθέματα αίματος στα νοσοκομεία (Ibid). Τέλος, έθεσε σε επιφυλακή την υπηρεσία Health Emergency Preparedness and Response (EPRUS), στην περίπτωση που κρινόταν αναγκαία η παροχή επιπλέον προμηθειών (Ibid).

Στις 22:34 ενεργοποιήθηκε το Plan Blanc με πρωτοβουλία του διοικητή του Assistance Publique-Hôpitaux de Paris (APHP), ο οποίος κινητοποίησε τα νοσοκομεία, ανακαλώντας δια ταύτα όλο το ιατρικό προσωπικό και απελευθέρωσε κλίνες για την αντιμετώπιση της αυξημένης ζήτησης λόγω των επιθέσεων (Hirsch, 2015:1-2). Μάλιστα, επρόκειτο για την πρώτη φορά στην ιστορία της Γαλλίας που ενεργοποιήθηκε το Plan Blanc (Ibid). Επίσης, επιστρατεύθηκαν 35 ψυχίατροι, μαζί με ψυχολόγους, νοσηλευτές και εθελοντικό προσωπικό στο νοσοκομείο “Hôtel Dieu” (Ibid). Στα σημεία των επιθέσεων, η ομάδα διαχείρισης κρίσεων της SAMU στο Παρίσι, η οποία αποτελείται από προσωπικό 15 ατόμων, είχε ως αρμοδιότητα να οργανώσει τη διαλογή των τραυματιών σε κατηγορίες βαρύτητας περιστατικού και να αποστείλει ιατρικές μονάδες στα σημεία που βρίσκονταν οι τραυματίες (Ibid). Συνολικά από τις 45 κινητές μονάδες ιατρικού προσωπικού που κινητοποιήθηκαν οι 15 κατευθύνθηκαν στο Bataclan, οι 9 στα καφέ “Le Petit Cambodge” και “Le Carillon”, οι 8 στο “Stade de France”, οι 4 στο “Casa Nostra”, οι υπόλοιπες δε 3 κατεύθασαν στο “La Comptoir Voltaire” (Ibid). Μετά την παροχή των πρώτων

βοηθειών στο σημείο των επιθέσεων, οι κινητές μονάδες εντατικής θεραπείας (MICU), μετέφεραν τους τραυματίες στα κοντινότερα νοσοκομεία (Ibid).

Στις 21:45 ενεργοποιήθηκε το σχέδιο διαχωρισμού της γαλλικής πρωτεύουσας σε ζώνες και δη: στη Βόρεια Ζώνη, την Ανατολική Ζώνη, και τη Δυτική Ζώνη. Σύμφωνα με το σχέδιο, η πλειονότητα των χτυπημάτων έλαβαν χώρα στην Ανατολική Ζώνη, πέραν των εκρήξεων στο Stade de France. Οι τελευταίες εντάσσονταν, κατά το σχέδιο διαχωρισμού, στη Βόρεια Ζώνη (Nahon et al. 2016:17-18).

Όσον αφορά στην επέμβαση των σωμάτων ασφαλείας, στο Bataclan κατέφθασαν στις 21:15 τρεις αστυνομικοί της BRI (Cerdan 2016:124-126). Ακολούθως, εστάλησαν κλιμάκια της GIGN στο Bataclan στις 23:10, της RAID στις 23:37, ενώ προς τούτο κινητοποιήθηκε και ομάδα διαπραγματευτών για τη διαχείριση της εν εξελίξει ομηρίας εντός του Bataclan (Ibid).

Παράλληλα, μόλις μια μέρα πριν τις τρομοκρατικές επιθέσεις, στις 12 Νοεμβρίου, ο Πρωθυπουργός της Γαλλίας υπέγραψε την απόφαση για την ενεργοποίηση της διυπουργικής μονάδα CIAV (Ministère de l'Intérieur 2015a). Όταν πια έλαβαν χώρα οι επιθέσεις, η μονάδα CIAV κλήθηκε *a posteriori* να επιτελέσει τον ρόλο της και δη ως προς τη διάθεση τηλεφώνου επικοινωνίας, τη συλλογή και αναγνώριση των θυμάτων, την ενημέρωση και την ψυχολογική εν γένει υποστήριξη των συγγενών τους (Ibid). Στις εργασίες της μονάδας συμμετείχαν εκπρόσωποι των υπουργείων εσωτερικών, δικαιοσύνης, υγείας και εξωτερικών, αξιωματικοί της αστυνομίας, των υπηρεσιών FORMISC, SDIS, BSPP, καθώς και παράγοντες ανθρωπιστικών/εθελοντικών συλλόγων (Ibid).

Συνολικά, αμέσως μετά τις επιθέσεις κινητοποιήθηκαν 4.130 προσωπικό, εκ των οποίων οι 2.500 ήταν αστυνομικοί, οι 590 στρατιωτικοί, οι 535 πυροσβέστες και άλλα 502 άτομα της υπηρεσίας πολιτικής προστασίας (Gouvernement.fr, 2015b).

Από την πλευρά του, ο Γάλλος Πρόεδρος François Hollande, αμέσως μετά την πρώτη έκρηξη στο Stade de France, αφού διέφυγε με ασφάλεια από το στάδιο ώστε να συντονίσει τη διαχείριση της κρίσης, συναντήθηκε με τον Υπουργό Εσωτερικών ώστε να γίνει μια πρώτη εκτίμηση της κατάστασης (Kouri & Tziaferi 2016:35). Λίγο μετά τις 12:00 το βράδυ ο Πρόεδρος Hollande συνεκάλεσε το συμβούλιο των υπουργών, και ενεργοποίησε δε ακολούθως τη διυπουργική επιτροπή CIC, θέτοντάς τη υπό την καθοδήγηση του Πρωθυπουργού (Ibid).

Στη συνεδρίαση του Συμβουλίου συμμετείχαν κατά τα προβλεπόμενα ο Πρόεδρος της Γαλλικής Δημοκρατίας, ο Πρωθυπουργός, Manuel Valls, ο Υπουργός Εσωτερικών, Bernard Cazeneuve, και η Υπουργός Δικαιοσύνης, Christian Taubira (Présidence de la République 2015). Αμέσως μετά τη συνεδρίαση ο Hollande μετέδωσε ζωντανά ανακοίνωση αποβλέποντας στην ενημέρωση του γαλλικού λαού σχετικά με την εξέλιξη της κρίσης (Ibid).

Στη σχετική ομιλία του ο Γάλλος Πρόεδρος ανακοίνωσε την έκδοση δύο διαταγμάτων που αφορούσαν στην ένταξη της μητροπολιτικής Γαλλίας σε Κατάσταση Έκτακτης Ανάγκης με ισχύ 12 ημερών, καθώς και στο κλείσιμο των συνόρων της Γαλλίας ώστε να μην διαφύγει κανένας ύποπτος για τις επιθέσεις.

Όπως γίνεται αναφορά στο πέμπτο κεφάλαιο της ανά χείρας διδακτορικής διατριβής, από το 1955 και την ψήφιση του νόμου Loi n° 55-385 η Γαλλική Δημοκρατία είχε στη διάθεσή της τη δυνατότητα κήρυξης όλης της χώρας ή μέρους της επικράτειας σε «Καθεστώς Έκτακτης Ανάγκης», ενώ την απόφαση για την επιβολή του καθεστώτος την ελάμβανε αρμοδίως το Υπουργικό Συμβούλιο.

Ως αποτέλεσμα της κήρυξης της μητροπολιτικής Γαλλίας σε Κατάσταση Έκτακτης Ανάγκης, εκτός από την αύξηση των μέτρων ασφαλείας σε σταθμούς μέσων μαζικής μεταφοράς, σε αεροδρόμια και σε τοποθεσίες που κρίνονται ως ευάλωτες και υψίστης σημασίας (Ministère de l'Intérieur 2015c), καταλύθηκαν μια σειρά από ατομικά και πολιτικά δικαιώματα. Σε αυτά περιλαμβάνονται: η επιβολή απαγόρευσης κυκλοφορίας (άρθρο 5), η απαγόρευση παραμονής υπόπτων στη χώρα (άρθρο 5), η απαγόρευση του συνεταιρίζεσθαι (άρθρο 6,8), η έκδοση εντάλματος για έρευνα το βράδυ (άρθρο 11), η επιβολή κατ'οίκον παραμονής υπόδικων ατόμων (άρθρο 6), καθώς και η εκδίκαση υποθέσεων από στρατοδικείο και όχι από πολιτικά δικαστήρια (άρθρο 12) (Loi n° 55-385 du 3 avril 1955 relative à l'état d'urgence), (Ministère de l'Intérieur 2015b).

Από το περιεχόμενο της ομιλίας του Françoise Hollande (Παράρτημα II, Ομιλία 1), την οποία και εκφώνησε αμέσως μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα και τη συνεδρίαση του Υπουργικού Συμβουλίου τα ξημερώματα της 14^{ης} Νοεμβρίου 2015, συμπεραίνεται αρχικά πως στόχευε στην απόδοση τιμής και συλλυπητηρίων στις οικογένειες των θυμάτων και στην ενίσχυση του αισθήματος ασφάλειας του γαλλικού λαού, υπογραμμίζοντας την απόφαση για τα δύο διατάγματα που οδήγησαν στην κινητοποίηση όλων των δυνάμεων ασφαλείας, της αστυνομίας και του στρατού,

καθώς και στην αναβάθμιση του βαθμού ετοιμότητας της χώρας στο ανώτατο επίπεδο.

Επιπλέον, ο Γάλλος Πρόεδρος μέσω της ομιλίας του στόχευε στην επίκληση στην κρίση σε μία πρωτόγνωρη κατάσταση για τη Γαλλία, χρησιμοποιώντας προς τούτο χαρακτηριστικά τις λέξεις/φράσεις “*horreur, terrible épreuve, d’une ampleur sans précédent, moments si difficiles*”, στην ενδυνάμωση της αυτοπεποίθησης και του πατριωτισμού του γαλλικού λαού, καθώς και στη διατήρηση της ψυχραιμίας, της εθνικής ενότητας και της πίστης του λαού προς την πολιτεία.

6.2.4. Στάδιο αποκατάστασης.

Το πρωί της 14ης Νοεμβρίου, μετά τη σύγκλιση και τη συνεδρίαση του Εθνικού Συμβουλίου Ασφάλειας (Kouri & Tziaferi 2016:35), ο Πρόεδρος Hollande προέβη σε δεύτερη ομιλία μέσα σε λίγες ώρες. Στην ομιλία του θα καταδικάσει τις επιθέσεις, κάνοντας λόγο για μια πράξη πολέμου “*un acte de Guerre*”, στρεφόμενος αποφασιστικά κατά του ISIS και ενός στρατού τρομοκρατών. Ακολούθως, ανακοίνωσε την κήρυξη τριήμερου εθνικού πένθους για να τιμήσει τα θύματα των τρομοκρατικών επιθέσεων. Επιπλέον, στην ομιλία του χαρακτήρισε τις επιθέσεις ως μια «βίαιη», «αισχρή» και «δειλή» πράξη εναντίον της Γαλλίας, η οποία θα είναι «αμείλικτη» κατά των «βαρβάρων» του ISIS.

Προς τούτο ανακοίνωσε τη λήψη όλων των απαραίτητων μέσων, εντός και εκτός της γαλλικής επικράτειας, σε συνεργασία με τις συμμαχικές χώρες. Τέλος, όπως έπραξε και στην ομιλία του το προηγούμενο βράδυ, τόνισε τη σημασία της διατήρησης της ψυχραιμίας, της ενότητας, καθώς και της εμπιστοσύνης του γαλλικού λαού απέναντι στις δυνάμεις ασφαλείας της χώρας, οι οποίες θα «θριαμβεύσουν» έναντι των «βαρβάρων» (Παράρτημα II, Ομιλία 2).

Την αμέσως επόμενη μέρα, Κυριακή 15 Νοεμβρίου 2015, ο Γάλλος Πρόεδρος έδωσε εντολή σε 10 γαλλικά μαχητικά αεροσκάφη να βομβαρδίσουν στην πρωτεύουσα του ISIS, Raqqa, ένα κέντρο διοίκησης και ένα κέντρο εκπαίδευσης (Aslanoff & Guesdon 2015).

Στις 16 Νοεμβρίου ο François Hollande εκφώνησε ενώπιον των μελών του γαλλικού κοινοβουλίου την τρίτη κατά σειρά ομιλία του μετά τις επιθέσεις της 13^{ης} Νοεμβρίου, με σκοπό την ενημέρωση των μελών της λαϊκής αντιπροσωπείας σχετικά με (Gouvernement.fr, 2015a) το βαθμό της απειλής της τρομοκρατίας για τη Γαλλία, καθώς και με τη διεθνή κινητοποίηση κατά του ISIS, διά της υπερψήφισης νέου

νομοσχεδίου για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, της εντατικοποίησης των επιχειρήσεων κατά του ISIS στη Συρία, καθώς και τέλος της ενίσχυσης των γαλλικών δυνάμεων στις χώρες της βορείου Αφρικής (Παράρτημα II, Ομιλία 3).

Επιπλέον, μέσω της ομιλίας του αποσκοπούσε στην κινητοποίηση της Ε.Ε. και των ευρωπαϊκών χωρών για την εντατικοποίηση και την αύξηση της αποτελεσματικότητας των διασυνοριακών ελέγχων με στόχο την αντιμετώπιση του παραεμπορίου όπλων, τη διαχείριση των κυμάτων προσφύγων και την υιοθέτηση του Passenger Name Record για τον εντοπισμό των τζιχαντιστών που επιχειρούν να επιστρέψουν στις χώρες καταγωγής τους. Επίσης, στόχευσε στην κινητοποίηση σε εθνικό επίπεδο μέσω της ψήφισης από το Κοινοβούλιο της επέκτασης του καθεστώτος έκτακτης ανάγκης για 3 επιπλέον μήνες, και της αναθεώρησης των άρθρων 16 και 36 του συντάγματος, ώστε σε μια κατάσταση κρίσης να λειτουργεί απρόσκοπτα η δημόσια διοίκηση και να μην μεταβιβάζονται αρμοδιότητες της εκτελεστικής εξουσίας στον στρατό, όταν η χώρα βρίσκεται σε καθεστώς κατάστασης πολιορκίας (Ibid).

Τέλος, ο Γάλλος Πρόεδρος τόνισε στις ομιλίες του τη σημασία της ενίσχυσης των δυνάμεων ασφαλείας της χώρας με τη δημιουργία εντός δύο ετών 5.000 επιπλέον θέσεων απασχόλησης στην αστυνομία και στη χωροφυλακή. Κατ'αυτόν τον τρόπο βελτιωνόταν η αποτελεσματικότητα της αστυνομίας, αυξάνοντας συνολικά το δυναμικό σε 10.000 άτομα, με επιπλέον 2.500 θέσεις στον τομέα της δικαιοσύνης και στο σωφρονιστικό σύστημα, καθώς και με 1.000 νέες θέσεις στη διοίκηση τελωνείων. Ενώ, επιπλέον, ανακοίνωσε πως δεν θα εφαρμοστεί καμία μείωση στο προσωπικό του Υπουργείου Αμύνης έως και το 2019. Τέλος, ανακοίνωσε την κανονική διεξαγωγή των εκλογών στην τοπική αυτοδιοίκηση της χώρας, επιστρέφοντας η πολιτική ζωή στην κανονικότητα (Ibid).

Επιπλέον, στην ομιλία του ο François Hollande, επανέλαβε τη φράση «πράξεις πολέμου» για να περιγράψει τις τρομοκρατικές επιθέσεις, χαρακτήρισε δε τους δράστες ως «δειλούς δολοφόνους». Επίσης, ανήγαγε τη μάχη κατά της τρομοκρατίας από εθνικό σε διεθνές ζήτημα, θέτοντας ως βασικό αδιαπραγμάτευτο σκοπό της Γαλλίας και της διεθνούς κοινότητας τη «καταστροφή» του ISIS (Ibid). Υπογράμμισε επιπλέον πως η Συρία αποτελούσε ένα «εργοστάσιο παραγωγής» τρομοκρατών, ενώ τόνισε και την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων που υφίστανται οι κατεχόμενοι πληθυσμοί εντός του Ισλαμικού Κράτους,

ανακοινώνοντας παράλληλα τη διεξαγωγή των βομβαρδισμών στη Raqqa από γαλλικά μαχητικά αεροπλάνα (Ibid).

Στις 18 Νοεμβρίου υπερψηφίστηκε νομοσχέδιο κατά ταύτα από το γαλλικό κοινοβούλιο και στις 20 Νοεμβρίου από τη γαλλική Γερουσία για την παράταση του καθεστώτος έκτακτης ανάγκης για άλλους τρεις μήνες, μέχρι δηλαδή και τον Φεβρουάριο του 2016 (Ministère de l'Intérieur, 2015b). Τα μέτρα που ελήφθησαν στο πλαίσιο της εφαρμογής της κατάστασης εκτάκτου ανάγκης περιλάμβαναν την επέκταση του καθεστώτος, κατά τα ανωτέρω, καλύπτοντας πέραν της γαλλικής μητρόπολης, όλες τις υπερπόντιες κτήσεις της Γαλλίας, εκτός από εκείνες στον Ειρηνικό Ωκεανό και τις νήσους του Αγίου Πέτρου στον Βόρειο Ατλαντικό (Saint-Pierre-et-Miquelon) (Ibid).

Παράλληλα, έλαβε χώρα την ίδια μέρα, 18 Νοεμβρίου, η επιχείρηση εντοπισμού και σύλληψης εντέλει του Abdelhamid Abaaoud και του Chakib Akrouh στην περιοχή Saint-Denis (Cerdan 2016:142-145). Την επιχείρηση την ανέλαβε η RAID, κινητοποιώντας ισχυρές δυνάμεις στις 4:16 το πρωί έξω από το κτίριο για το οποίο είχαν λάβει πληροφορίες πως εντός του βρίσκονταν οι δύο τρομοκράτες (Ibid). Η ομάδα πυροτεχνουργών “explo” τοποθέτησε και πυροδότησε εκρηκτικά στη θωρακισμένη πόρτα της εισόδου άνευ αποτελέσματος (Ibid).

Οι τρομοκράτες εντός του διαμερίσματος άρχισαν να πυροβολούν εναντίον των ομάδων ασφαλείας (Ibid). Η μονάδα της RAID άρχισε τη διαπραγμάτευση με τον Abaaoud αποσκοπώντας στο να τους μεταπείσει να βγουν από το διαμέρισμα και να παραδοθούν (Ibid). Στις 4:31 κατέφθασε μονάδα της πυροσβεστικής ώστε να περιθάλψει τους τραυματισμένους αστυνομικούς (Ibid).

Στις 5:07 οι αρχές ανέπτυξαν μια ζώνη ασφαλείας 500 μέτρων γύρω από το ακίνητο (Ibid:146-150). Επιπλέον, στις 5:20 κατέφτασε δεύτερο κλιμάκιο της RAID μαζί με 20 αστυνομικούς της BRI (Ibid). Τέλος, στις 5:30 θα ακουστεί μια δυνατή έκρηξη μέσα από το διαμέρισμα, με έναν από τους τρομοκράτες να πυροδοτεί έναν εκρηκτικό μηχανισμό αποβλέποντας το θάνατο αστυνομικών (Ibid). Στις 11:30 το πρωί η επιχείρηση θα τελειώσει, με τους τρομοκράτες να έχουν εξουδετερωθεί μέσα στο διαμέρισμα είτε από σφαίρες αστυνομικών, είτε από τις εκρήξεις, ενώ πέντε συνολικά αστυνομικοί θα τραυματιστούν σοβαρά κατά τη διάρκεια της επιχείρησης (Ibid).

Δύο ημέρες αργότερα, την 20^η Νοεμβρίου 2015, το γαλλικό κοινοβούλιο υπερψήφισε το νόμο “LOI n° 2015-1501 du 20 novembre 2015 prorogeant

l'application de la loi n° 55-385 du 3 avril 1955 relative à l'état d'urgence et renforçant l'efficacité de ses dispositions". Ο συγκεκριμένος νόμος τροποποίησε τον προγενέστερο νόμο του 1955, που καθόριζε το καθεστώς εκτάκτου ανάγκης. Ειδικότερα, όριζε πως:

α) το κοινοβούλιο ενημερώνεται άμεσα για τα μέτρα που λαμβάνει η κυβέρνηση κατά τη διάρκεια του καθεστώτος εκτάκτου ανάγκης, αξιολογώντας και ελέγχοντας τα μέτρα

β) τα άτομα για τα οποία υπάρχουν βάσιμες υποψίες για συμμετοχή σε τρομοκρατικές ενέργειες τίθενται σε κατ' οίκον περιορισμό, ενώ θα πρέπει να παραμείνουν εντός του χώρου κατά τη χρονική περίοδο που έχει οριστεί από τον Υπουργό Εσωτερικών, να εμφανίζονται τουλάχιστον τρεις φορές την ημέρα στη χωροφυλακή ή στην αστυνομία, να παραδίδουν το διαβατήριό τους, να μην επικοινωνούν άμεσα ή έμμεσα με άτομα που θεωρούνται απειλή για τη δημόσια ασφάλεια, καθώς και να φορούν το ηλεκτρονικό βραχιόλι εφόσον έχουν καταδικασθεί για τρομοκρατική πράξη

γ) εξουσιοδοτεί το συμβούλιο των υπουργών να διαλύει συλλόγους και ομάδες που συμμετέχουν, διευκολύνουν ή προτρέπουν τη διάπραξη πράξεων στρεφόμενων κατά της δημόσιας ασφάλειας

δ) δίνει τη δυνατότητα στις δημόσιες υπηρεσίες να διατάσσουν την παράδοση όπλων από τους νόμιμους κατόχους τους

ε) δίνει τη δυνατότητα στο υπουργείο εσωτερικών και στις δυνάμεις ασφαλείας να διεξάγουν έρευνες εντός οποιουδήποτε ακινήτου όλο το 24ωρο, όταν υπάρχουν σχετικώς σαφείς ενδείξεις πως σε αυτό το ακίνητο συχνάζει άτομο, πράγμα που αποτελεί απειλή για την ασφάλεια και τη δημόσια ασφάλεια, πάντοτε υπό την παρουσία αξιωματικού της δικαστικής αστυνομίας όπερ απαιτεί την άδεια του αρμόδιου εισαγγελέα

στ) εξουσιοδοτεί τον υπουργό εσωτερικών να λαμβάνει κάθε δυνατό μέτρο, ώστε να παρεμποδίσει την πρόσβαση σε διαδικτυακές σελίδες που προωθούν τρομοκρατικό υλικό ή στηρίζουν πράξεις τρομοκρατίας

ζ) καταστέλλει τη λειτουργία του τύπου, του ραδιοφώνου, των κινηματογράφων και των θεάτρων

Θα ακολουθήσει στις 27 Νοεμβρίου 2015 στις 10:30 η ομιλία του Γάλλου Προέδρου, François Hollande, ενώπιον των ηγετών ξένων κρατών, αποδίδοντας φόρο τιμής στα θύματα των επιθέσεων (Ambassade de France à Yaoundé, 2015)

(Παράρτημα II, Ομιλία 4). Στην ομιλία του, η οποία παρατίθεται σχετικώς στο παράρτημα, έκανε λόγο πάλι για ένα χτύπημα δειλίας, μια πράξη πολέμου από μια ορδή δολοφόνων, ένα στρατό φανατισμένων, υπογραμμίζοντας το καθήκον της Γαλλίας να προστατέψει τα παιδιά της, τις αξίες της και την ελευθερία διά της καταστροφής του ISIS, συνεχίζοντας τον αγώνα στη Συρία, στο Ιράκ και στη περιοχή του Sahel. Τόνισε πως ο στόχος των τρομοκρατών εστιάζεται στο να διασπάσουν τον γαλλικό λαό, έτσι ώστε να νικήσει το μίσος και ο φανατισμός. Επιπλέον, εξέφρασε για άλλη μια φορά τα συλλυπητήριά του στους συγγενείς των θυμάτων, εξήρε δε τον πατριωτισμό και το εθνικό φρόνημα των Γάλλων, ιδιαιτέρως μάλιστα της νέας γενιάς. Τέλος, συνεχάρη το έργο των σωμάτων ασφαλείας και της πολιτικής ασφάλειας, τονίζοντας τη σημασία της διατήρησης της εμπιστοσύνης του λαού στον στρατό, στην αστυνομία, στη χωροφυλακή και στη δικαιοσύνη.

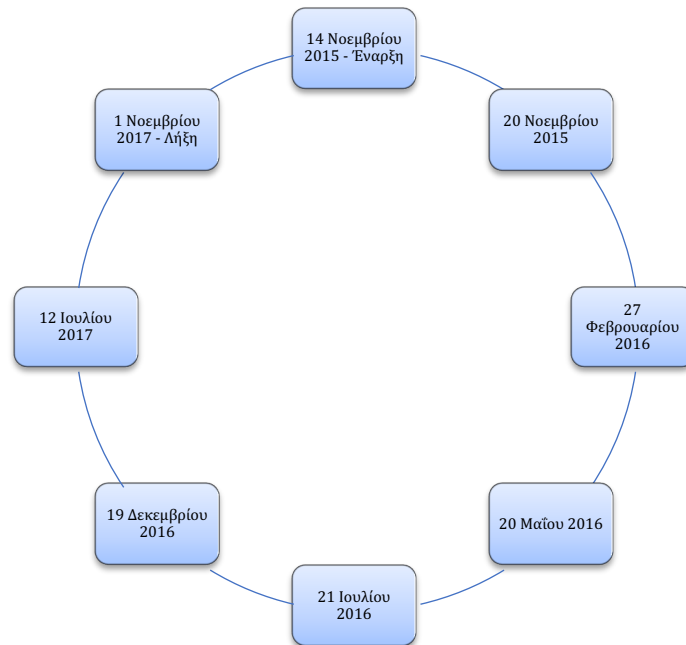
Όσον αφορά στα μέτρα που ελήφθησαν συνολικά κατά την πρώτη περίοδο της κατάστασης έκτακτης ανάγκης, για την κάλυψη των επιπλέον αναγκών σε ασφάλεια κινητοποιήθηκαν 58.000 αστυνομικοί, 50.000 χωροφύλακες, για τη φύλαξη της χώρας και των συνόρων και τη διεξαγωγή ερευνών. Παράλληλα, κινητοποιήθηκε ένα σώμα 7.000-10.000 στρατιωτών στο πλαίσιο της επιχείρησης “Sentinelle”. Μόνο κατά τη 15^η και τη 16^η Ιανουαρίου έλαβαν χώρα 296 έρευνες, 33 άτομα τέθηκαν σε καθεστώς προσωρινής κράτησης, ενώ ο Υπουργός Εσωτερικών εξέδωσε εντάλματα έρευνας σε 114 ακίνητα (Gouvernement.gr 2015b).

Λίγο πριν τη λήξη της παράτασης του καθεστώτος έκτακτης ανάγκης, ο Πρωθυπουργός Bernard Cazeneuve παρουσίασε στις 3 Φεβρουαρίου 2016 στο υπουργικό συμβούλιο ένα νομοσχέδιο για την περαιτέρω παράτασή του καθεστώτος για άλλους τρεις μήνες, με έναρξη ισχύος την 26^η Φεβρουαρίου (Gouvernement.fr, 2016).

Μέχρι τότε, είχαν πραγματοποιηθεί 3.289 διοικητικές έρευνες, επιτυγχάνοντας την κατάσχεση 560 όπλων, καθώς και το να θέσουν υπό καθεστώς προσωρινής κράτησης 341 άτομα, όπως και να διεξαγάγουν 571 δικαστικές έρευνες (Ibid). Επιπλέον, επιβλήθηκε κατ’οίκον περιορισμός σε 407 υπόπτους, ενώ δόθηκε εντολή να σφραγιστούν τζαμιά και χώροι προσευχής προσώπων που επρόσκειντο στο ακραίο ισλάμ (Ibid).

Εντέλει, όπως αποτυπώνεται στο γράφημα 6.1 κατωτέρω, υπερψηφίστηκαν συνολικά επτά σχετικές παρατάσεις, διατηρώντας την κατάσταση έκτακτης ανάγκης μέχρι και τη 1^η Νοεμβρίου 2017. Συγκεκριμένα μάλιστα, μετά την ψήφιση της

τρίμηνης παράτασης από το γαλλικό κοινοβούλιο τον Φεβρουάριο του 2016, ακολούθησε η επόμενη παράταση της 20^{ης} Μαΐου 2016, της 21^{ης} Ιουλίου 2016, της 19^{ης} Δεκεμβρίου 2016 και της 12^{ης} Ιουλίου παρατείνοντάς το μέχρι και τη 1^η Νοεμβρίου 2017.

Γράφημα 6-1 Παρατάσεις Κατάστασης Έκτακτης Ανάγκης στη Γαλλία (2015 - 2017)

Κάθε νομοθεσία που ψηφιζόταν από το γαλλικό κοινοβούλιο για την παράταση της κατάστασης έκτακτης ανάγκης περιλάμβανε και μια σειρά από μέτρα αποσκοπούντα στην ενίσχυση της δημόσιας ασφάλειας (Guérin-Bargues 2018:214). Ειδικότερα, δόθηκε η δυνατότητα αναστολής μιας σειράς από συνταγματικώς κατοχυρωμένα δικαιώματα (Ibid). Ωστόσο, ο νόμος της 20^{ης} Μαΐου δεν προέβλεπε τη συνέχιση των δικαστικών και διοικητικών ερευνών, αναστέλλοντας για μία μικρή περίοδο τη διεξαγωγή τους (Ibid). Ωστόσο, μετά την τρομοκρατική επίθεση στη Νίκαια στις 14 Ιουλίου 2016, ο νόμος της 21 Ιουλίου ενίσχυσε τις δικαστικές, καθώς και τις διοικητικές έρευνες ατόμων (Ibid).

Όλο αυτό το διάστημα, για σχεδόν 2 χρόνια, οι αρχές στη Γαλλία είχαν τη δυνατότητα να θέσουν ύποπτους για τρομοκρατία σε κατ'οίκον περιορισμό, να περιορίζουν το δικαίωμα στην ελευθερία κινήσεως προσώπων, να διαλύουν οργανώσεις, να κλείνουν καταστήματα διασκέδασης ή να ακυρώνουν εκδηλώσεις, να διεξάγουν έρευνες σε τσάντες και οχήματα, καθώς και να κατάσχουν όπλα (Ibid:214-215).

Παράλληλα, ακολούθησαν μια σειρά από αλλαγές στην αντιτρομοκρατική πολιτική της Γαλλίας το 2016, όπως ήταν ο εκσυγχρονισμός του σχεδίου Vigipirate.

Το σχέδιο Vigipirate με ισχύ από το 2016 και ύστερα εφαρμόζεται σε 13 διαφορετικούς τομείς, όπως είναι η υγεία, τα τρόφιμα, οι υποδομές δικτύων, τα σύνορα, τα δημόσια κτίρια, η κυβερνοασφάλεια, η αεροπλοΐα, καθώς και η ανθρώπινη προστασία από βιολογικά και χημικά όπλα (Secretary General for Defence and National Security 2016:7-13). Στο πλαίσιο των 13 τομέων διαθέτει 300 μέτρα, τα οποία αναπτύσσονται σε τρεις πυλώνες (Ibid): την «Επαγρύπνηση», δηλαδή την κατανόηση και εκτίμηση εκ μέρους της πολιτείας της απειλής της τρομοκρατίας για τη χώρα, και τη λήψη ανάλογων μέτρων, τη «Πρόληψη», δηλαδή την ενημέρωση των κρατικών λειτουργών και των πολιτών, ώστε να προετοιμαστούν κατάλληλα καθώς και τη «Προστασία», με στόχο τον εξορθολογισμό των ευάλωτων σημείων της πολιτείας, χωρίς ωστόσο να επηρεαστεί η συνολική οικονομική και κοινωνική ζωή

Το σχέδιο Vigipirate (2016) διαθέτει τρεις βαθμίδες ετοιμότητας: Vigilance, Sécurité Renforcée-Risque Attentat και Urgence Attentat. Ειδικότερα, το επίπεδο “Vigilance” στηρίζεται στη μόνιμη ετοιμότητα των δυνάμεων ασφαλείας, ισχύει δε σε όλη την επικράτεια και όλες τις ώρες, ενώ τίθενται σε εφαρμογή τα βασικά μέτρα ασφαλείας. Το επίπεδο “Sécurité Renforcée-Risque Attentat” αφορά σ’ ένα διαβαθμισμένο επίπεδο ασφάλειας, εφαρμόζεται δε είτε σε εθνικό επίπεδο, είτε σε συγκεκριμένες περιοχές και έχει ως στόχο τη λήψη μόνιμων, καθώς και επιπρόσθετων μέτρων ασφαλείας. Τέλος, το επίπεδο “Urgence Attentat” συνιστά το ανώτατο επίπεδο ετοιμότητας και προστασίας προληπτικώς μετά την εκδήλωση τρομοκρατικής επίθεσης. Εφαρμόζεται τέλος για περιορισμένο χρονικό διάστημα σε εθνικό ή τοπικό επίπεδο με τη λήψη επιπρόσθετων μέτρων για τη συλλογή πληροφοριών, καθώς και τη δημόσια ενημέρωση (Ibid:20).

Επιπροσθέτως, την ίδια χρονιά αντικαταστάθηκε το σχέδιο αντιτρομοκρατικής πολιτικής “Plan de Lutte Antiterroriste” (PLAT), με το “Plan d’action contre la radicalisation et le terrorism” (PART). Το σχέδιο PART διαρθρώνεται σε επτά ξεχωριστούς στόχους (Premier Ministre 2016:5-10):

α) τον εντοπισμό το συντομότερο δυνατό των διαδικασιών ένταξης στον βίαιο εξτρεμισμό και των τρομοκρατικών δικτύων

β) την παρακολούθηση, την αποτροπή και την εξουδετέρωση των τρομοκρατικών δικτύων

γ) την αντιμετώπιση των διεθνών δικτύων, καθώς και των πηγών της τρομοκρατίας

δ) την εντατικοποίηση των πολιτικών αποτροπής εμφάνισης του βίαιου εξτρεμισμού

ε) την ανάπτυξη της εξειδικευμένης έρευνας στον τομέα του ισλαμικού «λόγου έκφρασης» και της κινητικότητας του Ισλάμ στη Γαλλία

στ) τη βέλτιστη προστασία των πιο ευαίσθητων χώρων ως πιθανών τρομοκρατικών στόχων

ζ) τη γνώση της αντιμετώπισης κάθε τρομοκρατικής επίθεσης και την προβολή της ανθεκτικότητας της χώρας

Για την επίτευξη των ανωτέρω σκοπών, το γαλλικό κράτος παρουσίασε 80 μέτρα, τα οποία και ήταν ενταγμένα στο σχέδιο “PART”.

6.3 Η διαχείριση των επιθέσεων της 22^{ας} Μαρτίου 2016 στις Βρυξέλλες

Το Βασίλειο του Βελγίου σύμφωνα με την εγκύκλιο “Circulaire Ministérielle NPU-2 relative au plan général d’urgence et d’intervention du Gouverneur de province-30 Mars 2009” διέκρινε τη διαχείριση κρίσεων σε πέντε στάδια: την αναγνώριση της απειλής, την εκτίμηση της απειλής, την προετοιμασία ως προς την εκδήλωση μίας επερχόμενης κρίσης, τη διαχείριση της κρίσης και την αποκατάσταση μετά το τέλος της κρίσης.

Έχοντας υπόψιν τα ανωτέρω στάδια, καθώς και την ανάλυση της διαχείρισης κρίσεων των τρομοκρατικών επιθέσεων στο Παρίσι, παρουσιάζονται κατωτέρω τα στάδια της διαχείρισης της κρίσης ως προς τις επιθέσεις των Βρυξελλών στις 22ας Μαρτίου 2016.

6.3.1. Στάδιο πρόληψης.

Το Βέλγιο για παραπάνω από μια δεκαετία, όπως γίνεται σχετική αναφορά στο 5^ο κεφάλαιο, δεν είχε βιώσει μέχρι τότε στην επικράτειά του τρομοκρατική επίθεση, ιδίως μάλιστα από ισλαμιστές. Η πρώτη ισλαμιστική επίθεση από τον ISIS έλαβε χώρα στις 24 Μαΐου 2014 με δράστη τον γαλλοαλγερινό Mehdi Nemmouche στο εβραϊκό μουσείο των Βρυξελλών, επιφέροντας το θάνατο σε τέσσερα άτομα. Ακολούθησε, τέλος, 8 μήνες αργότερα το τρομοκρατικό χτύπημα στη γαλλική εφημερίδα “Charlie Hebdo” και η διάλυση του δικτύου “Verviers” στις 15 Ιανουαρίου 2015.

Η βελγική υπηρεσία OCAM, αμέσως μετά το τρομοκρατικό χτύπημα στο εβραϊκό μουσείο, τοποθέτησε το επίπεδο απειλής από το “Grave” (3), στο “Très Grave” (4), ενώ μετά και την εξάρθρωση του δικτύου Verviers το επίπεδο απειλής

έπεσε στο Moyen (2) (Ponsærs & Devroe 2017:5-6), σύμφωνα με την κλίμακα απειλής τρομοκρατικών επιθέσεων, όπως ορίστηκε από το βασιλικό διάταγμα “Arrêté royal portant exécution de la loi du 10 juillet 2006 relative à l'analyse de la menace, 28 Novembre 2006”.

Μετά την επίθεση στο Charlie Hebdo, το Βέλγιο έλαβε 12 μέτρα προσβλέποντας στην κατά τα ανωτέρω αναβάθμιση της αντιτρομοκρατικής του πολιτικής (Renard 2016b:11-12): 1) την ένταξη στο Ποινικό Κώδικα του αδικήματος της μετεγκατάστασης Βέλγων κατοίκων σε τρίτη χώρα, αποσκοπώντας στη συμμετοχή σε τρομοκρατικές πράξεις, 2) την περαιτέρω διεύρυνση των αδικημάτων της τρομοκρατίας, 3) την αύξηση των μέσων εκδίωξης των τρομοκρατών με βελγική υπηκοότητα (νόμος 18^{ης} Φεβρουαρίου 2015), 4) την υιοθέτηση της προσωρινής κατάσχεσης των προσωπικών εγγράφων της ταυτότητας και του διαβατηρίου (νόμος 10^{ης} Αυγούστου 2015), 5) την αναδιαμόρφωση των υπηρεσιών πληροφοριών και ασφαλείας, καθώς και τη σύσταση του Εθνικού Συμβουλίου Ασφάλειας (CSN), 6) την ενεργοποίηση του μηχανισμού εξακρίβωσης προσώπων εμπλεκόμενων σε χρηματοδότηση της τρομοκρατίας και παγώματος σχετικών τραπεζικών λογαριασμών, 7) αναθεώρηση της ανακοίνωσης της 25^{ης} Σεπτεμβρίου 2014 σχετικά με τους Ξένους Μαχητές του ISIS, 8) τη βελτιστοποίηση της διαδικασίας ανταλλαγής πληροφοριών ανάμεσα στις υπηρεσίες πληροφοριών και τις λοιπές διοικητικές και δικαστικές υπηρεσίες, 9) την αναθεώρηση του Plan R του 2005, 10) τη λήψη μέτρων για την αντιμετώπιση του βίαιου εξτρεμισμού/τρομοκρατίας στις φυλακές, 11) την κινητοποίηση του βελγικού στρατεύματος υπό την ονομασία “Operation Homeland” με στόχο την παροχή προστασίας σε ευάλωτους στόχους (Lasoen 2018:2), και 12) την αύξηση της ικανότητας της Sûreté de l'État και τη μεταφορά της υπηρεσίας προστασίας προσώπων VIP στην Ομοσπονδιακή Αστυνομία.

Μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 13^{ης} Νοεμβρίου 2015 στο Παρίσι και τη διαφυγή του Salah Abdeslam, οι βελγικές αρχές ενεργοποιήθηκαν αναβαθμίζοντας το επίπεδο απειλής κατά την περίοδο 21 – 26 Νοεμβρίου 2015 στο ανώτατο επίπεδο “Très Grave” (επίπεδο 4) (Onkelinx et al. 2017:143-144).

Αμέσως μετά το πολλαπλό χτύπημα του Νοεμβρίου στο Παρίσι, στις 19 Νοεμβρίου 2015, το Βέλγιο έλαβε 18 επιπλέον μέτρα για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας (Renard 2016a:11): 1) ενίσχυσε με 400 εκατ. τις υπηρεσίες ασφαλείας και αντιτρομοκρατικής πολιτικής, 2) αύξησε τους αστυνομικούς ελέγχους στα σύνορα, 3) κινητοποίησε 520 στρατιώτες για την ενίσχυση των μέτρων ασφαλείας, 4)

υιοθέτησε νέες σύγχρονες τεχνικές έρευνας στις υπηρεσίες πληροφοριών, 5) επέκτεινε το όριο κράτησης υπόπτων για αδικήματα τρομοκρατίας από 24 σε 72 ώρες, 6) επέτρεψε τους ελέγχους σε οικίες όλο το 24ωρο, 7) έδωσε τη δυνατότητα του περιορισμού της ελευθερίας και της καταδίκης των Βέλγων μαχητών του ISIS όταν επιστρέφουν πίσω στο Βέλγιο, 8) οι μυστικές υπηρεσίες υιοθέτησαν την τακτική της παρακολούθησης των υπόπτων για τρομοκρατία με ηλεκτρονικά βραχιόλια, 9) εγκαθίδρυσε τη βάση δεδομένων επιβατών (PNR), 10) υιοθέτησε τον εντοπισμό, την τοποθέτηση σε κατ'οίκον περιορισμό, τον περιορισμό ελευθερίας ή την απέλαση των μιάμηδων που διαδίδουν ακραίο ισλαμισμό, 11) τη διάλυση των ανεπίσημων τζιχαντιστικών τζαμιών, 12) την απαγόρευση ανώνυμων προπληρωμένων καρτών, 13) την παρουσίαση του σχεδίου Plan Molenbeek (πρώην Plan Canal) με στόχο την πρόληψη και την καταστολή, 14) την εντατικοποίηση της παρακολούθησης ατόμων που καταλαμβάνουν ευαίσθητα πόστα, 15) την επέκταση του δικτύου καμερών ηλεκτρονικής παρακολούθησης για την καταγραφή πινακίδων των οχημάτων, 16) τη φραγή διαδικτυακών ιστοσελίδων που υποστηρίζουν το μίσος, 17) την εκτίμηση και αξιολόγηση ως προς την ψήφιση νόμων για την εγκαθίδρυση καθεστώτος έκτακτης ανάγκης, και 18) τη συμμετοχή του Βελγίου στον Συνασπισμό κατά του ISIS, με τη συμμετοχή της φρεγάτας “Leopold I”, καθώς και την αποστολή μαχητικών αεροσκαφών.

Επιπλέον, μία εβδομάδα μετά το πολλαπλό χτύπημα της 13^{ης} Νοεμβρίου 2015 στο Παρίσι, στις 20 Νοεμβρίου, η βελγική υπηρεσία “OCAM” αναβάθμισε στο ανώτατο επίπεδο απειλής από τρομοκρατική επίθεση “Sérieuse et Imminente” στην ευρύτερη περιοχή των Βρυξελλών. Ακολούθως, κινητοποιήθηκαν αστυνομικές και στρατιωτικές δυνάμεις στους δρόμους της βελγικής πρωτεύουσας, έκλεισαν τα σχολεία, τα μέσα μαζικής μεταφοράς, και τα εμπορικά καταστήματα. Το καθεστώς, γνωστό ως “Brussels Lockdown” διατηρήθηκε επί έξι ημέρες, μέχρι και τις 26 Νοεμβρίου 2015, όταν και επανάφερε η υπηρεσία OCAM την ετοιμότητα των κρατικών υπηρεσιών στο τρίτο επίπεδο απειλής (Jardon et al. 2017:1). Αποτέλεσμα της αύξησης ετοιμότητας των βελγικών αρχών ήταν η σύλληψη τριών υπόπτων και η κατάσχεση όπλων σε διαμέρισμα στις Βρυξέλλες (Lefebvre 2017:6).

Η βασική διαφορά του Βελγίου με τη Γαλλία στηρίζεται στο άρθρο 187 του βελγικού συντάγματος, το οποίο απαγορεύει την κήρυξη του Βελγίου σε καθεστώς έκτακτης ανάγκης, αναφέροντας συγκεκριμένα πως απαγορεύεται οιαδήποτε κατάλυση ολόκληρου ή τμήματος του συντάγματος της χώρας. Κατά ταύτα, τα μέτρα

που ελήφθησαν από τις βελγικές αρχές στις 20 με 26 Νοεμβρίου 2015 δεν περιλάμβαναν την κατάλυση συνταγματικά κατοχυρωμένων δικαιωμάτων (La Constitution Belge, 2019).

Τέλος, θα πρέπει να ειπωθεί πως οι ενδείξεις της διασύνδεσης των τρομοκρατών της 13^{ης} Νοεμβρίου με το Βέλγιο ήταν πολλές. Αρχικά, τα αυτοκίνητα που χρησιμοποιήθηκαν για τις επιθέσεις ενοικιάστηκαν στις Βρυξέλλες (Lefebvre 2017:5). Επιπλέον, η καταγωγή της πλειονότητας των τρομοκρατών ήταν από το Βέλγιο, προερχόμενοι κυρίως από την περιοχή του Molenbeek (Ibid). Ειδικότερα, οι βελγικές αρχές ήταν ήδη ενήμερες περί της δράσης του Brahim Abdeslam, του ταξιδιού του στη Συρία που είχε πραγματοποιήσει τον Φεβρουάριο του 2015, ενώ κατά την επιστροφή του είχαν ανακρίνει τόσο τον ίδιο, όσο και τον αδερφό του Salah (Ibid). Επίσης, υπόψιν της “Sûrete de l’État” ήταν και ο Bilal Hadfi, κάτοικος του Molenbeek, ο οποίος βρισκόταν υπό την παρακολούθηση της υπηρεσίας, χωρίς ωστόσο να βρεθεί κάτι εις βάρος του. Επιπλέον, από τις βελγικές αρχές διωκόταν και ο Abdelhamid Abaaoud με την κατηγορία της στρατολόγησης του 13χρονου αδερφού του στο Ισλαμικό Κράτος (Ibid).

6.3.2. Στάδιο προετοιμασίας.

Στο δεύτερο στάδιο περιλαμβάνονται τα σχέδια διαχείρισης κρίσεων που διαθέτει το Βέλγιο. Τα σχέδια αντιμετώπισης κρίσεων που αναπτύχθηκαν κατά τη διάρκεια των τρομοκρατικών επιθέσεων της 22ας Μαρτίου 2016 βασίζονταν στις διατάξεις των βασιλικών διαταγμάτων της 31ης Ιανουαρίου 2003 και της 16ης Φεβρουαρίου 2006. Ωστόσο, θα πρέπει να ειπωθεί πως κανένα από αυτά τα σχέδια δεν ήταν εξειδικευμένο ως προς την αντιμετώπιση τρομοκρατικών επιθέσεων. Αντιθέτως, το Βέλγιο διέθετε σχέδια για την εν γένει αντιμετώπιση καταστάσεων κρίσεων (Onkelinx 2016:31-32).

Ειδικότερα, το σύστημα διαχείρισης κρίσεων του Βελγίου έχει αναπτύξει τρία κύρια σχέδια (Barkaoui 2017:6-7, Service Public Fédéral Intérieur 2013:5):

α) το σχέδιο “Plan d’Urgence et d’Intervention” (PUI), το οποίο αποτελείται από τα επιμέρους σχέδια “Plan Général d’Urgence et d’Intervention” (PGUI), που περιλαμβάνουν ορισμένες γενικές κατευθυντήριες γραμμές για τη διαχείριση της κρίσης, και τα εξειδικευμένα προς τούτο σχέδια “Plans Particuliers d’Urgence et d’Intervention” (PPUI).

Με βάση την εγκύκλιο της 19ης Δεκεμβρίου 2006 (Circulaire n° 565 Répartition des emplois rémunérés par certaines échelles de traitement-19 Decembre 2006) τα σχέδια “PUI” διαχωρίζονται επιπλέον σε 5 τομείς ανάλογα με τις παρεχόμενες υπηρεσίες. Ο πρώτος τομέας αφορά στην παροχή των πρώτων βοηθειών, και ειδικότερα την ελαχιστοποίηση των επιπτώσεων της κρίσης, την έρευνα, την απελευθέρωση και την προστασία των ατόμων που βρίσκονται σε κίνδυνο.

Ο δεύτερος τομέας αφορά στον σχεδιασμό της αλυσίδας των υπηρεσιών ιατρικής περίθαλψης, στην παροχή ιατρικών, υγειονομικών και ψυχολογικών υπηρεσιών στα θύματα και στους τραυματίες, στη μεταφορά των θυμάτων, και τέλος στη λήψη μέτρων για την προστασία της δημόσιας υγείας. Για την αντιμετώπιση κρίσεων όπου απαιτείται η παρέμβαση ιατρικού προσωπικού ενεργοποιούνται τέσσερα εξειδικευμένα σχέδια: το “Plan d’Intervention Médical – PIM”, το “Plan Risques & Manifestations – PRIMA”, το “Plan d’Intervention Sanitaire – PISA” και το “Plan d’Intervention Psychosocial – PIPS”.

Ειδικότερα, το σχέδιο PIM διακρίνεται σε τρία επίπεδα ανάλογα με τον αριθμό των θανάτων και των τραυματιών, το PIM (5 βαριά τραυματίες και 10 χωρίς γνώση της κατάστασής τους) κινητοποιώντας προς τούτο 3 μονάδες SMUR, 5 ασθενοφόρα και τις μονάδες άμεσης επέμβασης MIR, το PIM Élargi (20 βαριά τραυματίες, και 40 χωρίς γνώση της κατάστασής τους), αποστέλλοντας 10 μονάδες SMUR, 20 ασθενοφόρα και τις μονάδες άμεσης επέμβασης MIR, το MAXI-PIM (50 βαριά τραυματίες και 100 χωρίς γνώση της κατάστασής τους), αποστέλλοντας 20 μονάδες SMUR, 40 ασθενοφόρα και τις μονάδες άμεσης επέμβασης MIR (Service Public Fédéral Santé publique 2017:12-13).

Ο τρίτος τομέας αφορά στην κινητοποίηση της αστυνομίας όταν κρίνεται απαραίτητο με στόχο τη διατήρηση της δημόσιας ασφάλειας, την απελευθέρωση των μπλοκαρισμένων δρόμων και τη συνοδεία των ομάδων πρώτων βοηθειών, καθώς και τον σχεδιασμό και την προστασία ειδικών περιμετρικών ζωνών, αλλά και για την εκκένωση κτιρίων.

Ο τέταρτος τομέας αφορά στην παροχή λογιστικής υποστήριξης, διασφαλίζοντας την παροχή με τα κατάλληλα εφόδια τις υπηρεσίες, οργανώνοντας παράλληλα τα τεχνικά μέσα για την ενημέρωση του πληθυσμού και τον εν γένει συντονισμό της διαχείρισης της κρίσης.

Τέλος, ο πέμπτος τομέας αφορά στην παροχή πληροφόρησης στον πληθυσμό και στα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης. Για κάθε έναν από τους τομείς αναπτύσσεται και ένα διαφορετικό “Monodisciplinaire” σχέδιο διαχείρισης κρίσεων.

β) τα Plans Monodisciplinaires d’Intervention, που έχουν ως στόχο τον συντονισμό και τη διεύθυνση των εμπλεκόμενων μερών του κάθε τομέα, τον σχεδιασμό, την προετοιμασία και την άμεση κινητοποίηση των υπηρεσιών, τον συντονισμό της παράλληλης δράσης των διαφόρων τομέων και την κάλυψη τυχόν έλλειψης δυνάμεων πρώτων βοηθειών, υγειονομικής, ιατροφαρμακευτικής και ψυχολογικής στήριξης. Πέραν τούτου, καθορίζει και τη δράση του αστυνομικού σώματος, στον τομέα παροχής λογιστικής υποστήριξης και στην υποχρέωση πληροφόρησης του πληθυσμού.

γ) το “Plan Interne d’Urgence” (PIU), το οποίο συντάσσεται από τη διοίκηση ενός οργανισμού ή εταιρίας, με στόχο τη διάθεση μιας δεσμίδας μέτρων οργανωσιακής και υλικής φύσης για την άμεση επέμβαση μεσούσης μίας κρίσης, τον περιορισμό των επιπτώσεων της κρίσης, και τη συντονισμένη δράση των υπηρεσιών για την παροχή της αναγκαίας βοήθειας (Centre de Crise, 2018). Τέτοια σχέδια συναντώνται στο πλαίσιο της παροχής υπηρεσιών υγείας και στην οργάνωση των νοσοκομείων.

Η προσπάθεια αρχικής εκτίμησης και διαχείρισης μίας κρίσης εκκινεί από το τοπικό επίπεδο στο πλαίσιο αρμοδιοτήτων του εκάστοτε δημάρχου, ή περιφερειάρχη μαζί με τα στελέχη των τοπικών κοινωνικών υπηρεσιών, εφόσον το μέγεθος της κρίσης απαιτεί την κινητοποίηση περισσότερου προσωπικού, ξεπερνώντας τα όρια του δήμου, με την παράλληλη ενημέρωση του αρμόδιου υπουργού (Service Public Fédéral Intérieur 2013:8, 20). Τέλος, εάν μια κρίση πλήττει δύο περιφέρειες και πάνω, τότε αναλαμβάνει ο ίδιος ο υπουργός εσωτερικών, δρώντας πλέον σε ομοσπονδιακό επίπεδο (Ibid).

Τη διαχείριση της κρίσης την αναλαμβάνουν συνήθως ειδικές επιτροπές. Τα δε μέλη των επιτροπών είναι οι ιθύνοντες των υπηρεσιών που δρουν στο σημείο της κρίσης, όπως επίσης και ο τοπικός περιφερειάρχης ή δήμαρχος. Οι ανωτέρω επιτροπές ονομάζονται Comité Provincial de Coordination (CC-prov) και Comité Communal de Coordination (CC-Com) κινούνται σε επίπεδο περιφέρειας ή δήμου αντίστοιχα (Service Public Fédéral Intérieur 2013:20-21). Στο ομοσπονδιακό επίπεδο το στρατηγικό σκέλος της διαχείρισης το αναλαμβάνει το Κέντρο Εθνικής Κρίσης “Centre de Crise National”, το οποίο και αποτελείται από την επιτροπή αξιολόγησης

της κρίσης, με τη συμμετοχή ειδικού επιστημονικού προσωπικού, την επιτροπή διαχείρισης της κρίσης, της οποίας ηγείται ο υπουργός εσωτερικών και την επιτροπή πληροφόρησης του πληθυσμού.

Την επιχειρησιακή διαχείριση της κρίσης την αναλαμβάνει η επιτροπή “Poste de Commandement Opérationnel” (PC-Ops), την οποία στελεχώνουν οι εκάστοτε διοικητές των υπηρεσιών που δρουν στο επίκεντρο της κρίσης (Arrêté royal relatif aux plans d’urgence et d’intervention-16 Février 2006).

Τέλος, ο επικεφαλής της επιτροπής Poste de Commandement Opérationnel (Dir PC-Ops) δύναται να σχεδιάσει περιμετρικές ζώνες ασφαλείας γύρω από τα σημεία της κρίσης. Οι ζώνες διακρίνονται στην κόκκινη, την πορτοκαλί και την κίτρινη (Ibid):

Ειδικότερα, στην κόκκινη Ζώνη η πρόσβαση επιτρέπεται μόνο μετά από άδεια του Dir-PC-Ops με βασικό στόχο την παροχή των υπηρεσιών άμεσης επέμβασης και του τεχνικού προσωπικού. Ακολουθώς, στην πορτοκαλί Ζώνη οργανώνονται οι υπηρεσίες λογιστικής υποστήριξης, όπου παρέχουν παράλληλα τη δυνατότητα πρόσβασης στους κατοίκους ή στους εργαζόμενους της περιοχής μετά από άδεια του Dir-PC-Ops. Τέλος, στην κίτρινη Ζώνη, αποθαρρύνεται η πρόσβαση σε άτομα που δεν είναι κάτοικοι ή εργαζόμενοι στην περιοχή, ενώ παράλληλα λαμβάνονται τα κατάλληλα μέτρα για τη διασφάλιση της απρόσκοπτης παροχής υπηρεσιών πρώτων βοηθειών

Η πολιτεία του Βελγίου το 2015 είχε στη διάθεσή της δύο σχέδια για την αντιμετώπιση της τρομοκρατίας (Onkelinx et al. 2017:99-100): Les Plans Nationaux de Sécurité (PNS) και Le Plan d’Action Radicalisme (Plan R).

Ειδικότερα, τα σχέδια PNS παρουσιάστηκαν με το άρθρο 4 του νόμου της 7ης Δεκεμβρίου του 1998 (Vincke et al. 2016:11). Υπεύθυνη για τη σύνταξη των σχεδίων είναι η Ομοσπονδιακή Αστυνομία, ενώ για την εφαρμογή τους είναι τα Υπουργεία Εσωτερικών και Δικαιοσύνης (Ibid). Επιπλέον, τα σχέδια ανανεώνονται/εκσυγχρονίζονται κάθε τετραετία, με το σχέδιο της περιόδου 2012-2015 να αποτελεί το έκτο εν προκειμένω κατά σειρά (Ibid).

Τα σχέδια PNS του 2012-2015 αποσκοπούν στη βέλτιστη συνεργασία της Ομοσπονδιακής Αστυνομίας με την Τοπική Αστυνομία, έτσι ώστε να καθορίζουν τις σημαντικότερες απειλές για τη δημόσια ασφάλεια κατά την υπό εξέταση περίοδο. Η τρομοκρατία στην προκειμένη περίπτωση διαδραματίζει πρωταγωνιστικό ρόλο (Ibid). Τα σχέδια κατέδειξαν ως σημαντικότερο πρόβλημα κατά την περίοδο 2012-2015 τον

περιορισμένο αριθμό προσωπικού στα δύο σώματα της αστυνομίας, καθώς και τον καθορισμό κριτηρίων για τη διατήρηση της ποιότητας, καθώς και τον περιορισμένο αριθμό του προσωπικού (Onkelinx et al. 2017:99).

Όσον αφορά στο Plan R, το Υπουργείο Εσωτερικών σε συνεργασία με το Κέντρο Διαχείρισης Κρίσεων παρουσίασαν το 2002 ένα πρώτο σχέδιο, το Plan M (Mosquées) για την αντιμετώπιση του βίαιου εξτρεμισμού στα τζαμιά (Vincke et al. 2016:11). Στα τέλη του 2004 κατά τη συνεδρίαση του διυπουργικού συμβουλίου “Committee for Intelligence and Security” αποφασίστηκε ο επανασχεδιασμός του Plan M, ώστε να αντιμετωπίζει συνολικά πλέον τις πηγές του βίαιου εξτρεμισμού με τη λήψη μέτρων προς την πρόληψη και την αντιμετώπιση του φαινομένου. Αποτέλεσμα της διεργασίας αυτής ήταν η παρουσίαση του Plan R (Ibid).

Υπεύθυνη υπηρεσία για την εφαρμογή του Plan R ήταν η GIA, ωστόσο από το 2006 και μετά καθιερώθηκαν η OCAM και το διυπουργικό συμβούλιο “Comité de Coordination du Renseignement et de la Sécurité” (CCRS) (Ibid). Μετά τη διάλυση του δικτύου “Verviers” το 2015 η Ομοσπονδιακή κυβέρνηση αποφάσισε να ανανεώσει το Plan R για την αντιμετώπιση του βίαιου εξτρεμισμού/ριζοσπαστικοποίησης (ibid).

Το Plan R του 2015 έχει ως στόχο τον εντοπισμό των ριζοσπαστικοποιημένων/εξτρεμιστών και τη λήψη των προς τούτο κατάλληλων μέτρων (Van Tigchelt 2016:7-8,11-12). Επίσης, το ανωτέρω λειτουργεί ως μια πλατφόρμα επικοινωνίας και ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των αντιτρομοκρατικών υπηρεσιών (Ibid). Την εφαρμογή του σχεδίου R την έχει αναλάβει η Task Forces National, ενώ το ρόλο των ομάδων εργασίας τον έχουν αναλάβει οι Task Forces Locales (Ibid).

Τέλος, το “Plan d’Action Contre la Radicalisation, l’Extrémisme Violent et le Terrorisme dans la Zone du Canal”, γνωστό και ως “Plan Canal” παρουσιάστηκε επίσημα τον Φεβρουάριο του 2016 από τη Βελγική Κυβέρνηση, εκπληρώνοντας μια από τις δεσμεύσεις που ανέλαβε μετά τις επιθέσεις της 13^{ης} Νοεμβρίου στο Παρίσι (Onkelinx et al. 2017:102-104). Βασικοί στόχοι του Σχεδίου είναι η αντιμετώπιση της ριζοσπαστικοποίησης/βίαιου εξτρεμισμού, της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος, καθώς και η καταπολέμηση του παραεμπορίου (Ibid). Σύμφωνα κατά ταύτα με το σχέδιο, οι Βρυξέλλες χωρίζονται σε πέντε ζώνες και οκτώ περιφέρειες, περιλαμβάνοντας και την παράλληλη κινητοποίηση της Ομοσπονδιακής Αστυνομίας,

όπως και των τοπικών αστυνομικών δυνάμεων στις πέντε ζώνες, του Υπουργού Εσωτερικών και της τοπικής αυτοδιοίκησης (Ibid).

6.3.3. Στάδιο ανταπόκρισης.

Το επόμενο στάδιο του υπό εξέταση γνωστικού αντικειμένου περιλαμβάνει τα μέτρα που ελήφθησαν κατά τη διάρκεια των τρομοκρατικών επιθέσεων στις Βρυξέλλες για τη διαχείριση των τραυματιών, την ψυχολογική στήριξη των θυμάτων και την αποκατάσταση της δημόσιας τάξης.

Αρχικά, στο αεροδρόμιο του Zaventem έλαβαν χώρα δύο επιθέσεις αυτοκτονίας στις 7:58 το πρωί. Ένα λεπτό αμέσως μετά τις επιθέσεις μια από τις υπηρεσίες άμεσης δράσης, η 112 στη Φλαμανδική πόλη της Louvain, ενημερώθηκε για τις επιθέσεις. Στο αεροδρόμιο δεν υπήρχε εγκατεστημένη επιτροπή PC-Ops για τη διαχείριση κρίσεων, σύμφωνα με το σχέδιο διαχείρισης και επέμβασης του αεροδρομίου (The Belgian House of Representatives 2016:20). Ο κυβερνήτης δε της φλαμανδικής περιφέρειας Brabant αδυνατούσε να λάβει την πρωτοβουλία να τοποθετήσει κάποιον αξιωματούχο στη θέση του διαχειριστή (Onkelinx et al. 2016:42-43). Από την άλλη πλευρά, ο διοικητής της αστυνομίας Dir-Pol ανέλαβε *ad hoc* τη διαχείριση των αστυνομικών δυνάμεων του αεροδρομίου (Ibid).

Παράλληλα, στις 8:06 το Κέντρο Εθνικής Κρίσης του Βελγίου ενημερώθηκε για την έκρηξη στο αεροδρόμιο του Zaventem, καλώντας άμεσα σύσκεψη για τη διαχείριση της κρίσης. Παρόντες ήταν ο Υπουργός Ασφάλειας και Εσωτερικών, ο Γενικός Διευθυντής του Κέντρου Διαχείρισης Κρίσεων, ο Γενικός Διοικητής της Ομοσπονδιακής Αστυνομίας, ο Διοικητής της Διεύθυνσης Επιχειρήσεων της Αστυνομίας (DAO), ο διοικητής της υπηρεσίας OCAM, καθώς και ο Πρόεδρος της Επιτροπής της Υπηρεσίας της Ομοσπονδιακής Υπηρεσίας Εσωτερικών. Ανάμεσα στις αποφάσεις που ελήφθησαν κατά τη συνεδρίαση ήταν (Onkelinx et al. 2016:54-55) σε πρώτο βαθμό η εκκένωση του αεροδρομίου του Zaventem και η λήψη των απαραίτητων μέτρων για τη διακομιδή των τραυματιών. Ακολούθως, αποφασίστηκε η περαιτέρω ενίσχυση των μέτρων προστασίας των σιδηροδρομικών σταθμών Bruxelles-Midi, Bruxelles-Central, Bruxelles-Nord, Liège και Anvers, καθώς και στα αεροδρόμια Charleroi, Liège, Deurne, Ostende, Wevelgem. Επιπλέον, αποφασίστηκε η ενημέρωση της αστυνομίας και του στρατού, η προστασία των πυρηνικών εγκαταστάσεων της χώρας, καθώς και η εκκένωση του δικτύου του υπόγειου σιδηρόδρομου των Βρυξελλών με ισχύ έως και 12 ώρες (Ibid).

Παράλληλα, η υπηρεσία OCAM αναβάθμισε κατά τις 8:45 το πρωί το επίπεδο απειλής τρομοκρατικών επιθέσεων στον τέταρτο και υψηλότερο βαθμό, ενώ μετά από πρόταση του Ομοσπονδιακού Εισαγγελέα και απόφαση του Υπουργού Ασφάλειας και Εσωτερικών στις 9:03 η διαχείριση κρίσεων πέρασε από το περιφερειακό στο ομοσπονδιακό επίπεδο, διατηρώντας κατά ταύτα τις αρμοδιότητές τους οι περιφερειάρχες (Ibid:56,58).

Στις 9:11 έλαβε χώρα η επίθεση στον σταθμό του υπόγειου σιδηρόδρομου στο Maelbeek. Σε αντίθεση με το αεροδρόμιο του Zaventem, στο Maelbeek υφίστατο επιτροπή διαχείρισης κρίσεων PC-Ops, η οποία και ενεργοποίησε τα σχέδια διαχείρισης κρίσεων (Ibid:45).

Στις δύο επιθέσεις σκοτώθηκαν συνολικά 32 άνθρωποι και τραυματίστηκαν άλλοι 300 (Renard 2016a:3). Όσον αφορά στην αντίδραση της πυροσβεστικής και του συστήματος υγείας του Βελγίου, άμεσα κινητοποιήθηκε η Υπηρεσία Άμεσης Επέμβασης Πυροσβεστικής και Επειγόντων Περιστατικών (SIAMU). Οι διασώστες διαχώρισαν τους τραυματίες σε τρεις κατηγορίες επειγόντων περιστατικών στο Zaventem και στο Maelbeek (Onkelinx et al. 2016:104): την T1, με άμεση ανάγκη ιατρικής φροντίδας και χειρουργικής επέμβασης εντός 6 ωρών, την T2, με μια περιορισμένη ευελιξία στον τρόπο αντιμετώπισης και υποχρεωτικής χειρουργικής επέμβασης εντός 6 με 18 ωρών και την T3, όπου δεν είναι απαραίτητη η παροχή άμεσης ιατρικής φροντίδας και με υποχρεωτική χειρουργική επέμβαση εντός 18 ωρών.

Στο Zaventem παρελήφθησαν 31 τραυματίες τύπου T1, 24 τραυματίες Τύπου T2 και 86 τραυματίες Τύπου T3 (Onkelinx et al. 2016:42). Ενώ, από το σημείο των επιθέσεων στο Maelbeek διακομίστηκαν 35 τραυματίες τύπου T1, 33 τραυματίες τύπου T2 και 86 τραυματίες τύπου T3 (Onkelinx 2016:46).

Τα νοσοκομεία των Βρυξελλών υποδέχθηκαν τους τραυματίες σε πλήρη ετοιμότητα. Δύο από τα νοσοκομεία που διαδραμάτισαν σημαντικό ρόλο στη διαχείριση της κρίσης ήταν το στρατιωτικό νοσοκομείο Neder-over-Heembeek, καθώς και το Bruxelles Saint-Luc, τα οποία και δέχθηκαν μεγάλο αριθμό τραυματιών, λόγω κυρίως της τοποθεσίας τους το ένα κοντά στο μετρό του Maelbeek και το άλλο πλησίον του αεροδρομίου του Zaventem (Ibid:52).

Υπεύθυνος για τη διαχείριση της κρίσης, από την πλευρά του συστήματος υγείας, είναι ο Dir-Med, ο οποίος και εξ'αρχής καθορίζει πόσα ασθενοφόρα θα αποσταλούν στο σημείο της κρίσης (Ibid:92-93). Δύο βασικές αρχές διέπουν τη

φροντίδα των τραυματιών (Ibid): η κινητοποίηση των ιατροφαρμακευτικών μονάδων και η άμεση επιτόπια παροχή φροντίδας και η παραλαβή των τραυματιών και η διακομιδή τους στο νοσοκομείο.

Τη διαδικασία αναγνώρισης των θυμάτων την ανέλαβε η Ομοσπονδιακή Εισαγγελία και η «Ομάδα Αναγνώρισης Θυμάτων λόγω Καταστροφών» (DVI) (Ibid:94).

Τα βασικά προβλήματα που αντιμετώπισε ο κρατικός μηχανισμός κατά τη διάρκεια της διαχείρισης κρίσεων ήταν αφενός η παράλληλη λειτουργία τριών τηλεφωνικών κέντρων (100,101,112), χωρίς να προβλέπεται η αμοιβαία συνεργασία μεταξύ τους (Ibid:47). Το ζήτημα της επικοινωνίας μεταξύ των υπηρεσιών που συμμετείχαν στην αντιμετώπιση των τρομοκρατικών επιθέσεων της 22ας Μαρτίου παρουσιάστηκε και στην καθυστερημένη εφαρμογή των αποφάσεων του Κέντρου Εθνικής Κρίσης από τις επιτόπιες μονάδες (Ibid:67-68). Τέλος, το βασικό σύστημα ενδοεπικοινωνίας των υπηρεσιών επέμβασης, “Astrid”, αντιμετώπισε σημαντικά προβλήματα, λόγω κυρίως του όγκου των τηλεπικοινωνιών που έπρεπε να καλύψει το σύστημα, όπου ανήρχετο σε 34.000 συνομιλίες (Ibid:85).

Στον απόηχο των επιθέσεων στο Zaventem και στο Maelbeek κατά τις 18:30 ο Πρωθυπουργός του Βελγίου, Charles Michel, συγκάλεσε το υπουργικό συμβούλιο ασφαλείας, όπου ανακοινώθηκε τριήμερο εθνικό πένθος, ο ορισμός του επίπεδου απειλής για τη χώρα, όπως είχε οριστεί από την υπηρεσία OCAM, στο επίπεδο 4, καθώς και η κινητοποίηση του στρατεύματος για την προστασία ευαίσθητων στόχων (Gouvernement Belgique, 2016a).

Πιο συγκεκριμένα, στο πλαίσιο της διατήρησης του επιπέδου απειλής στο ανώτατο επίπεδο, ενισχύθηκαν οι διασυνοριακοί έλεγχοι, εφαρμόστηκαν περιορισμοί στις δημόσιες συγκοινωνίες, αποκλείστηκε ο εναέριος χώρος των Βρυξελλών, ενώ πραγματοποιούνται έλεγχοι για εκρηκτικούς μηχανισμούς στα υπόλοιπα αεροδρόμια της χώρας, ενώ επίσης εντατικοποιήθηκε και η παρουσία του στρατού στους δρόμους των Βρυξελλών (Gouvernement Belgique, 2016b, Centre de Crise, 2016).

Θα πρέπει να ειπωθεί επίσης, όσον αφορά στην παρουσία του στρατού στο Βέλγιο, πως ήδη από τον Ιανουάριο του 2015 βρισκόταν σε εξέλιξη η επιχείρηση “Homeland”, η οποία στις 22 Μαρτίου 2016 μετονομάστηκε σε “Vigilant Guardian” (OVG), ενισχύοντας παράλληλα τις αρμοδιότητες και τις δυνατότητες της επιχείρησης (Lasoen 2018:2-3). Ειδικότερα, κινητοποιήθηκαν συνολικά 1.800 στρατιωτικοί με βασικό τους στόχο την πρόληψη, την αποτροπή και την καταστολή

οποιασδήποτε τρομοκρατικής απειλής, δρώντας προληπτικά και υποστηρικτικά στις δυνάμεις της αστυνομίας (Ibid).

Μετά το τέλος της συνεδρίασης του Υπουργικού Συμβουλίου Ασφαλείας, στις 22 Μαρτίου 2016, ο Πρωθυπουργός του Βελγίου, Charles Michel, παραχώρησε συνέντευξη τύπου (“Charles Michel, premier ministre belge”, 2016). Κατά την ομιλία του αναφέρθηκε στα τρομοκρατικά χτυπήματα στο Zaventem και στο Maelbeek χαρακτηρίζοντάς τα ως τυφλές, βίαιες και άνανδρες επιθέσεις. Ταυτόχρονα, τόνισε πως οι σκέψεις όλων βρίσκονται στα θύματα και στις οικογένειες των θυμάτων. Επιπλέον, ανακοίνωσε τα μέτρα που αποφασίστηκαν κατά τη διάρκεια της συνεδρίασης του Εθνικού Συμβουλίου Ασφαλείας. Τέλος, έκανε αναφορά στη «μαύρη» στιγμή για τη χώρα, και σε μια δύσκολη δοκιμασία στην οποία ο βελγικός λαός θα πρέπει να φανεί ψύχραιμος, αλληλέγγυος και ενωμένος.

Την ίδια ημέρα, ο Βασιλιάς του Βελγίου, Φίλιππος, προέβη ωσαύτως σε δημόσια δήλωση για τις τρομοκρατικές επιθέσεις (Παράρτημα II, Ομιλία 8). Κατά τη σύντομη ομιλία του, η οποία και βρίσκεται αναρτημένη στο παράρτημα II της παρούσας διατριβής, ο Βασιλιάς Φίλιππος εξέφρασε την αλληλεγγύη του προς τους τραυματίες και τις οικογένειες των θυμάτων. Χαρακτήρισε δε τις επιθέσεις ως άνανδρες και φριχτές, επιφέροντας βαριά και βαθιά πλήγματα στις ζωές των βέλγων πολιτών. Επιπλέον, ευχαρίστησε τις υπηρεσίες της πολιτικής προστασίας και το ιατροφαρμακευτικό προσωπικό, καθώς και τους εθελοντές που συνεισέφεραν κατά τη διάρκεια της κρίσης. Τέλος, τόνισε πως το Βέλγιο θα απαντήσει με αποφασιστικότητα, ψυχραιμία και αξιοπρέπεια, απευθυνόμενος παράλληλα στην εμπιστοσύνη του λαού του Βελγίου.

6.3.4. Στάδιο αποκατάστασης.

Δύο ημέρες μετά τις επιθέσεις στις Βρυξέλλες, στις 24 Μαρτίου, η υπηρεσία OCAM, υποβάθμισε το επίπεδο απειλής της χώρας από το ανώτατο (επίπεδο 4) στο επίπεδο 3, επαναφέροντας τη λειτουργία των μέσων μαζικής μεταφοράς, όπως του υπόγειου σιδηρόδρομου, του επίγειου σιδηρόδρομου και των αεροδρομίων της χώρας, εκτός του Zaventem, διατηρώντας ωστόσο την παρουσία των στρατιωτών και τη διενέργεια συστηματικών ελέγχων (Centre de Crise, 2016).

Την ίδια μέρα, ενώπιον των ηγετών ξένων κρατών, ο Πρωθυπουργός, Charles Michel, εκφώνησε λόγο αποδίδοντας φόρο τιμής στα θύματα των επιθέσεων. Κατά την ομιλία του (Παράρτημα II, Ομιλία 5) χαρακτήρισε για άλλη μια φορά τις

τρομοκρατικές επιθέσεις ως πράξεις απαίσιες, απάνθρωπες και άνανδρες. Εξέφρασε την αλληλεγγύη όλης της χώρας προς τις οικογένειες των θυμάτων, που έχασαν τόσο σκληρά και άδικα τις ζωές τους, αλλά και σε εκείνων που τραυματίστηκαν βαριά, ή που είναι ακόμα αγνοούμενοι. Ακόμη, πρόσθεσε πως οι αξίες της ελευθερίας, της δημοκρατίας και της Ευρώπης επλήγησαν βαθιά στο Zaventem και στο Maelbeek. Οι Βρυξέλλες, όπως ανέφερε, μαζί με το Παρίσι, το Bamako, την Τυνησία και την Άγκυρα μετατράπηκαν σε τόπο τυφλής βίας και σφαγής. Ωστόσο, κάλεσε τον λαό του Βελγίου να αντιμετωπίσει αυτήν την τραγωδία δείχνοντας αλληλεγγύη, θάρρος και ενότητα. Τέλος, δεσμεύτηκε πως οι αρχές του Βελγίου θα βρουν την αλήθεια πίσω από τις επιθέσεις, ενώ τόνισε πως τα σπουδαιότερα εργαλεία ως προς το μέλλον είναι η δημοκρατία, η ελευθερία, το κράτος δικαίου και η ανεκτικότητα.

Το τρίτο σημαντικό γεγονός που έλαβε χώρα στις 24 Μαρτίου 2016 ήταν η υποβολή των παραιτήσεων από τον Υπουργό Εσωτερικών, Jan Jambon, και τον Υπουργό Δικαιοσύνης, Koen Geens, στον Πρωθυπουργό του Βελγίου, αναγνωρίζοντας με αυτόν τον τρόπο τα λάθη τους κατά τη διάρκεια της παρακολούθησης των δραστών στο πλαίσιο του σταδίου της πρόληψης, πριν την πραγματοποίηση των επιθέσεων (Deux ministres belges proposent leur démission, 2016). Ωστόσο, οι παραιτήσεις τους δεν έγιναν δεκτές από τον Πρωθυπουργό (Ibid).

Ακολούθησε στις 22 Απριλίου η συνεδρίαση του Υπουργικού Συμβουλίου υπό τον Πρωθυπουργό. Στο πλαίσιο αυτό αποφασίστηκαν μια σειρά από επιπρόσθετα μέτρα, τα οποία και πρότειναν ο Υπουργός Δικαιοσύνης Koen Geens, ο Υπουργός Κοινωνικών Ζητημάτων και Δημόσιας Υγείας, Maggie De Block, και ο Υπουργός Αμύνης, Steven Valdeput (Première Ministre de Belgique, 2016a). Στο πακέτο των μέτρων περιλαμβάνονταν (Ibid): η σύσταση ενός Ταμείου Στήριξης των Θυμάτων Τρομοκρατικών Επιθέσεων, καθώς και η αναγνώριση καθεστώτος των θυμάτων πολέμων στα θύματα τρομοκρατίας, προσφέροντας στις οικογένειές τους σύνταξη, οικονομική κάλυψη των ιατροφαρμακευτικών δαπανών και μια ειδική κάρτα με προνόμια.

Επιπλέον, οι τραυματίες και οι οικογένειες των θυμάτων λαμβάνουν σύμφωνα με την απόφαση του υπουργικού συμβουλίου και σχετική νομοθεσία του 1985 έκτακτη οικονομική ενίσχυση ύψους 15.000 με 30.000 ευρώ, και μακροπρόθεσμη οικονομική στήριξη ύψους 62.000 με 125.000 ευρώ (Ibid). Το πακέτο οικονομικής στήριξης το δικαιούνται εκτός από τους Βέλγους πολίτες και άτομα με υπηκοότητα τρίτων χωρών, στις οποίες δεν προβλέπεται σχετική στήριξη (Ibid). Επιπροσθέτως,

στη διάθεση των πληγέντων είναι και ένα επιπλέον πόσο των 5.000 ευρώ για την κάλυψη των δαπανών νοσηλείας (Ibid).

Παράλληλα, στο αεροδρόμιο του Zaventem ξεκίνησαν οι πρώτες πτήσεις την Κυριακή, 3 Απριλίου 2016 προς την πόλη Faro, στην Πορτογαλία, το Τορίνο της Ιταλίας και την Αθήνα στην Ελλάδα, σχεδιάζοντας να εξυπηρετήσουν 800 άτομα συνολικά (Dearden, 2016). Ωστόσο, οι έλεγχοι παρέμεναν εξονυχιστικοί, πραγματοποιώντας τους ελέγχους των επιβατών εκτός του χώρου του αεροδρομίου, με τους επιβάτες να πρέπει να βρίσκονται στις εγκαταστάσεις 3 ώρες πριν την αναχώρηση της πτήσης τους (Ibid).

Την 1^η Μαΐου πραγματοποιήθηκε το επίσημο άνοιγμα του αεροδρομίου του Zaventem στις Βρυξέλλες επιστρέφοντας σε κανονικούς ρυθμούς, υπό την παρουσία του Πρωθυπουργού του Βελγίου (Premièr Ministre, 2016b). Κατά την επίσκεψή του ο Βέλγος Πρωθυπουργός παραχώρησε ομιλία (Παράρτημα II, Ομιλία 6). Κατά τη διάρκεια της ομιλίας του αναφέρθηκε στις υπεράνθρωπες προσπάθειες του τεχνικού προσωπικού για την επαναφορά του αεροδρομίου σε κανονική λειτουργία, καθώς και στη σημασία του ίδιου του αεροδρομίου για την οικονομία και τον εν γένει πολιτισμό της χώρας. Για τρίτη συνεχόμενη φορά χαρακτήρισε ο Βέλγος Πρωθυπουργός τις επιθέσεις ως άνανδρες, εγκληματικές και τερατώδεις. Ωστόσο, τόνισε πως παρά τα πλήγματα που δέχτηκαν οι οικογένειες των θυμάτων, οι τραυματίες και το προσωπικό ασφαλείας, ο βελγικός λαός επέδειξε συμπόνια, γενναιοδωρία και αλληλεγγύη.

Επιπλέον, την ίδια ημέρα ο Βασιλιάς Φίλιππος εξέδωσε διάταγμα με σκοπό τη δημιουργία ενός σχεδίου για την αντιμετώπιση τρομοκρατικών επιθέσεων και ομηρίας (1 MAI 2016. - Arrêté royal portant fixation du plan d'urgence national relatif à l'approche d'une prise d'otage terroriste ou d'un attentat terroriste).

Ακολούθησαν άλλες δύο ομιλίες, του Πρωθυπουργού και του Βασιλιά του Βελγίου στις 22 Μαΐου, οι οποίες και παρατίθενται στο παράρτημα II (Ομιλίες 7 & 9), κατά την εκδήλωση μνήμης των θυμάτων των τρομοκρατικών επιθέσεων της 22ας Μαρτίου 2016. Στην ομιλία του ο Πρωθυπουργός, Charles Michel, αναφέρθηκε εκ νέου στα γεγονότα της 22ας Μαρτίου, χαρακτηρίζοντας τις επιθέσεις ως άνανδρες και φριχτές. Υπενθύμισε δε, ότι δεν πρέπει να βγάλει από τη μνήμη του ο βελγικός λαός την απώλεια των ανθρώπων αυτών. Τέλος, τόνισε πως δεν πρόκειται για πόλεμο μεταξύ του Ισλάμ και της Δύσης, και ότι θα κάνει ό,τι είναι δυνατόν για να σταματήσει τους τρομοκράτες και να επιτύχει, στηριζόμενοι στις αξίες της

συμπόνοιας, της προσφοράς, της αλληλεγγύης, και της δημοκρατίας, δίνοντας παράλληλα ένα τόνο ενότητας στην ομιλία του.

Κατά την ομιλία του, στην ίδια εκδήλωση, ο Βασιλιάς Φίλιππος αναφέρθηκε στα 32 θύματα των επιθέσεων που βρέθηκαν, ανεξαρτήτως ιδιότητας, στο λάθος σημείο τη λάθος στιγμή, ενώ έπλεξε το εγκώμιο στις δυνάμεις ασφαλείας που με αυτοθυσία επενέβησαν στο σημείο της τραγωδίας. Επιπροσθέτως, δήλωσε συγκινημένος, εκ μέρους του ίδιου και της Βασίλισσας, έχοντας γνωρίσει μάρτυρες και ακούσει από κοντά μαρτυρίες από την ημέρα της επίθεσης. Ακολούθως, τόνισε πως οι τρομοκράτες είχαν ως σκοπό να προκαλέσουν το φόβο, τον πόνο και τη διχόνοια, καταστρέφοντας τις δομές της βελγικής κοινωνίας. Δήλωσε επίσης εντυπωσιασμένος από τα αναρτημένα μηνύματα των περαστικών που διάβασε όταν επισκέφθηκε το σημείο των επιθέσεων, αποπνέοντας κουράγιο, αξιοπρέπεια, προσβλέποντας σε ένα καλύτερο, ενωμένο κόσμο, και υπερβαίνοντας κατά ταύτα το αίσθημα του μίσους, του εγωισμού και της εκδίκησης. Τέλος τόνισε τη σημασία της αναζήτησης μέσα από τα γεγονότα της 22ας Μαρτίου 2016 ενός καλύτερου κόσμου, πιο ανθρώπινου και ανεκτικού.

Στις 26 Μαΐου εκδόθηκαν τρεις εγκύκλιοι “Circulaire COL 11/2016, 12/2016, 13/2016 από το Συμβούλιο των Γενικών Εισαγγελέων του Βελγίου, σχετικά με την αυστηροποίηση του καθεστώτος έκδοσης και δέσμευσης των βελγικών ταυτοτήτων, διαβατηρίων και ταξιδιωτικών εγγράφων, καθώς και του ελέγχου των οικονομικών στοιχείων φυσικών και νομικών προσώπων στο πλαίσιο των πολιτικών καταπολέμησης της χρηματοδότησης της τρομοκρατίας. Επιπλέον, στις 21 Ιουλίου 2016 υπεγράφη το Προεδρικό Διάταγμα σχετικά με τη δημιουργία βάσης δεδομένων «Ξένων Μαχητών». Ακόμη, ο Πρωθυπουργός της χώρας τον Οκτώβριο του 2016 αποφάσισε να ενισχύσει το Σχέδιο Canal με επιπλέον 485 αστυνομικούς, να προσλάβει στο αστυνομικό σώμα επιπλέον 1000 άτομα προσωπικό και να λάβει περαιτέρω 30 μέτρα ύψους 400 εκατομμυρίων ευρώ (Onkelinx et al. 2017:112-113).

Στα μέτρα που αποφασίστηκαν από τον Πρωθυπουργό περιλαμβάνονται (Boussois 2017:180):

α) η προσθήκη στο Ποινικό Κώδικα ως αδίκημα τρομοκρατίας των βέλγων πολιτών που προχωρούν στη μετεγκατάστασή τους σε χώρα του εξωτερικού με στόχο τη διάπραξη τρομοκρατικών πράξεων

β) η διεύρυνση των κατηγοριών που άπτονται της απώλειας της βελγικής υπηκοότητας, της βραχυπρόθεσμης κράτησης της ταυτότητας ή του διαβατηρίου,

όταν πρόκειται για άτομο επικίνδυνο για τη δημόσια ασφάλεια και τη διάπραξη τρομοκρατικής πράξης

γ) τη βελτίωση της αντιμετώπισης του βίαιου εξτρεμισμού στα σωφρονιστικά καταστήματα

δ) τον εκσυγχρονισμό των δομών των υπηρεσιών πληροφοριών και ασφάλειας

ε) την εγκαθίδρυση του ενισχυμένου ρόλου του στρατού σε ευαίσθητα σημεία της χώρας

στ) την εντατικοποίηση των διασυνοριακών ελέγχων

ζ) την προσαύξηση στις 72 ώρες του καθεστώτος προσωρινής κράτησης για τα αδικήματα τρομοκρατίας

η) την υιοθέτηση της δυνατότητας διεξαγωγής ερευνών σε ακίνητα όλο το 24ωρο

θ) την καταγραφή των δεδομένων των επιβατών των αεροπορικών εταιριών

ι) το κλείσιμο των παράνομων χώρων λατρείας που στηρίζουν την τζιχάντ

κ) την παρουσίαση ενός σχεδίου για την προστασία της περιοχής του Molenbeek

λ) την ενεργό συμμετοχή του Βελγίου στον αγώνα κατά του ISIS

Κεφάλαιο 7 : Εμπειρικό τμήμα – Ανάλυση περιεχομένου έντυπου τύπου

Σκοπός του έβδομου κεφαλαίου είναι να μελετηθεί η σχέση της τρομοκρατίας με τα μέσα μαζικής επικοινωνίας, καθώς και η επιρροή της σε αυτά. Για την πραγματοποίηση του σκοπού αυτού αναλύεται αρχικά το θεωρητικό πλαίσιο που έχει αναπτυχθεί σχετικά με τους στόχους των τρομοκρατών τους οποίους επέρχονται μέσα από τη χρήση της τρομοκρατίας και το συναφή ρόλο των μέσων μαζικής επικοινωνίας. Ακολούθως, διενεργείται ανάλυση περιεχομένου δύο γαλλικών εφημερίδων, της *Le Monde* και της *Libération* και δύο βελγικών εφημερίδων, της *Le Soir* και της *La Libre*, με στόχο την αποτίμηση του βαθμού της επιρροής της τρομοκρατίας στα μέσα μαζικής ενημέρωσης. Προς τούτο, αναλύονται δημοσιεύματα των ανωτέρω εφημερίδων 15 ημέρες πριν και 15 ημέρες μετά τα υπό εξέταση τρομοκρατικά χτυπήματα.

7.1. Θεωρία επικοινωνίας της τρομοκρατίας

Κύριος στόχος της μελέτης της επικοινωνιακής διάστασης της τρομοκρατίας είναι η εξέταση του ρόλου των μέσων μαζικής επικοινωνίας σε σχέση με τα ίδια τα μέλη των τρομοκρατικών οργανώσεων και τη διαμόρφωση της κοινής γνώμης και της στάσης των κυβερνητικών στελεχών (Engene 2004:17-18).

Σύμφωνα με τους Alex Schmid και Janny de Graaf η βία και η προπαγάνδα μοιράζονται ένα κοινό στόχο, την επιρροή και τη διαμόρφωση της συμπεριφοράς της κοινής γνώμης/κυβέρνησης μέσω της τακτικής του εξαναγκασμού (Schmid & de Graaf 1982:14). Συνεχίζοντας το σκεπτικό τους, καθώς η τρομοκρατία αποτελεί το συνδυασμό βίας και προπαγάνδας, στοχεύει κατά ταύτα στη διαμόρφωση συμπεριφορών μέσω του εξαναγκασμού (Ibid).

Η σημαντικότερη μερίδα των θεωρητικών της τρομοκρατίας αντιλαμβάνεται τα μέσα μαζικής επικοινωνίας ως ένα μέσο, δια του οποίου «ενθαρρύνεται» η τρομοκρατία (Jetter, 2017), προσφέροντας ένα βήμα έκφρασης των αξιώσεων των δραστών, «υπονομεύοντας» το έργο των αρχών άθελά τους τα ΜΜΕ, επιφέροντας την παράταση των καθεστώτων ομηρίας, αποκαλύπτοντας αστυνομικές επιχειρήσεις, προσφέροντας σημαντικές πληροφορίες στους τρομοκράτες, και τέλος ασκώντας πίεση στις κυβερνητικές αρχές για άμεση διευθέτηση της κρίσης (Schmid & Paletz 1992:10). Από την άλλη πλευρά, πολύ λιγότερες είναι οι έρευνες που αποδίδουν στα μέσα μαζικής επικοινωνίας την κατηγορία της συνεργασίας με τις κυβερνητικές αρχές και την εξυπηρέτηση συμφερόντων του ιδιωτικού τομέα, κάτι που θα απέτρεπε

την κατανόηση του φαινομένου της τρομοκρατίας και την αντικειμενική ενημέρωση της κοινωνίας (Ibid:12).

Συνεχίζοντας, ο Γάλλος κοινωνιολόγος Michel Wieviorka διέκρινε τέσσερις τύπους της σχέσης των τρομοκρατών με τα μέσα μαζικής ενημέρωσης (Wilkinson 2006:145-146): Πρώτον, διέκρινε τον τύπο της πλήρως αδιάφορης στάσης των τρομοκρατών απέναντι στα ΜΜΕ, κάτι που ο Wieviorka θεωρεί ως μια μη ρεαλιστική επιλογή. Ακολούθως, ο δεύτερος τύπος είναι εκείνος της σχετικής αδιαφορίας, λόγω κυρίως της ύπαρξης παράλληλων κόμβων επικοινωνίας, παρακάμπτοντας οι τρομοκράτες τα ΜΜΕ. Τρίτον, διέκρινε τον τύπο της προσανατολισμένης προς τα ΜΜΕ στρατηγικής επικοινωνίας, όταν οι τρομοκράτες διατηρούν μια εργαλειακή σχέση με τα ΜΜΕ με στόχο την προώθηση της δράσης τους. Τέλος, ο τέταρτος τύπος αφορά την απόλυτη ρίζη μεταξύ των δύο μερών, με τα ΜΜΕ να γίνονται τα ίδια στόχος των τρομοκρατικών επιθέσεων.

Η σχέση της τρομοκρατίας με τα μέσα μαζικής επικοινωνίας εντοπίζεται ήδη από τον 19^ο αιώνα και τη δράση των αναρχικών τρομοκρατών, με τη βοήθεια της ανακάλυψης της δυναμίτιδας και του τηλεγράφου την ίδια εποχή (Ibid:12-13). Κατά τη σύγχρονη εποχή, η τηλεόραση, το ραδιόφωνο και η δυνατότητα παραγωγής ταινιών έδωσαν στους τρομοκράτες επιπλέον εργαλεία προπαγάνδισης της ιδεολογίας και προβολής των αιτημάτων τους (Ibid:17).

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η περίπτωση της τρομοκρατικής επίθεσης της Παλαιστινιακής οργάνωσης “Black September” στους Ολυμπιακούς αγώνες του 1972 στο Μόναχο, όπου και κατάφεραν μόλις οκτώ τρομοκράτες να κεντρίσουν το ενδιαφέρον 800 εκατομμυρίων τηλεθεατών μέσω της ζωντανής κάλυψης της τρομοκρατικής επίθεσης εις βάρος των ισραηλινών αθλητών (Ibid:30).

Άλλο χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η απαγωγή του Πρωθυπουργού της Ιταλίας, Aldo Moro, από τις Ερυθρές Ταξιαρχίες. Επί δύο μήνες τα μέλη της ιταλικής οργάνωσης είχαν κερδίσει την προσοχή των μέσων μαζικής ενημέρωσης, δημοσιεύοντας τις προκηρύξεις της οργάνωσης (Ibid:52).

Σε αντίθεση με τη μαζική στήριξη που χαίρουν συνήθως τα λαϊκά επαναστατικά κινήματα, οι τρομοκρατικές οργανώσεις λειτουργούν παρασκηνιακά και στο κοινωνικό περιθώριο, χωρίς να εκφράζουν κατ’ ανάγκη την επιθυμία του κοινωνικού συνόλου (Schmid 1989:542-543). Επιπλέον, όπως έγινε αναφορά και στο τρίτο κεφάλαιο, τα μέλη των τρομοκρατικών οργανώσεων δεν ανήκουν στις

κατώτερες οικονομικές τάξεις, αλλά κατά κύριο λόγο προέρχονται από τα μεσαία ή ανώτερα κοινωνικά στρώματα (Ibid).

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, λόγω του ελλείμματος λαϊκής υποστήριξης που συνήθως χαρακτηρίζει τις τρομοκρατικές οργανώσεις, καταφεύγουν στην πραγματοποίηση τρομοκρατικών επιθέσεων με απώτερο στόχο την πρόκληση του δημόσιου ενδιαφέροντος, ώστε να μεταφέρουν στην κοινωνία τα αιτήματά τους ή οιαδήποτε μηνύματα επιθυμούν (Hoffman 2006:173-174). Κατά ταύτα, χωρίς τη δημοσιογραφική κάλυψη των τρομοκρατικών επιθέσεων που προσφέρουν τα μέσα μαζικής επικοινωνίας τα θύματα και οι υλικές ζημιές μίας επίθεσης θα ήταν ουσιαστικά χωρίς κανένα νόημα για τους τρομοκράτες, απευθυνόμενες σε ένα περιορισμένο μόνο κοινό, δηλαδή στους μάρτυρες που ήταν παρόντες και στα θύματα της επίθεσης (Ibid).

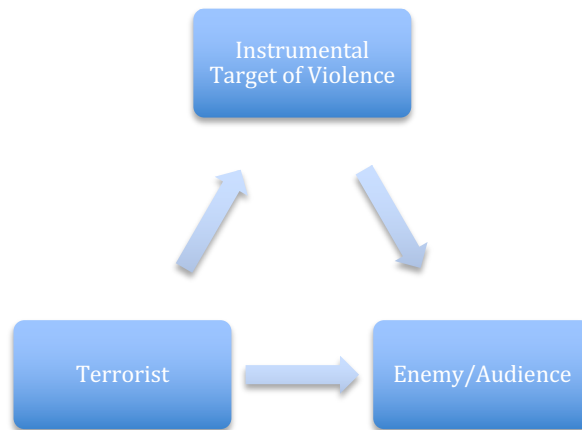
Σύμφωνα με τον Ronald D. Crelinsten (1989) κατά την επικοινωνία του μηνύματος των τρομοκρατών προς τον τελικό αποδέκτη αλληλοεπιδρούν μια σειρά από δρώντες. Ως τέτοιοι είναι οι τρομοκράτες που μεταδίδουν το μήνυμα, η κυβέρνηση και οι πολιτικοί αξιωματούχοι που κλείνονται να αντιμετωπίσουν την τρομοκρατία, τα μέσα μαζικής επικοινωνίας με δεδηλωμένο στόχο την αύξηση της τηλεθέσης, καθώς τέλος και το ευρύ κοινό που είναι ο βασικός αποδέκτης του μηνύματος (Crelinsten 1989:311-312).

Όσον αφορά στον τρόπο μετάδοσης του μηνύματος μέσω των τρομοκρατικών επιθέσεων, σύμφωνα με το μοντέλο επικοινωνίας της τρομοκρατίας των Bjerger και Heradstveit η σχέση αυτή έχει τριγωνική δομή, όπως φαίνεται και στο γράφημα 7.1 κατωτέρω (Engene 2004:15). Ο πομπός του μηνύματος είναι οι τρομοκράτες, τα θύματα της πράξης βίας αποτελούν το μέσο μεταφοράς του μηνύματος, ενώ οι ουσιαστικοί αποδέκτες του μηνύματος των τρομοκρατών είναι το ευρύ κοινό (Ibid).

Ωστόσο, θα πρέπει να ειπωθεί πως ο παράγοντας που παίζει τον καθοριστικό ρόλο στη διαδικασία μετάδοσης του μηνύματος είναι τα μέσα μαζικής επικοινωνίας. Ενώ και αντιστρόφως, οι τρομοκράτες στηρίζονται στα μέσα μαζικής επικοινωνίας για τη μεταφορά των μηνυμάτων και την επιτυχία της επίθεσής τους (Martin 2003:281-283).

Τέλος, κατά τούτο, τα μέσα μαζικής ενημέρωσης έχουν άμεση επιρροή στη διαμόρφωση του τελικού χαρακτήρα του μηνύματος των τρομοκρατών, είτε μεταφέροντας τα γεγονότα με αντικειμενικό τρόπο, είτε σχολιάζοντας τα γεγονότα οι δημοσιογράφοι με αρνητικό ή θετικό τρόπο, θέτοντας τους τρομοκράτες σε δεύτερο

ρόλο όσον αφορά στον έλεγχο του ύφους του μηνύματος. Τέλος, παράλληλα με τους δημοσιογράφους ή ρεπόρτερ, σχόλια και αναλύσεις επί των γεγονότων δύνανται να κάνουν και οι εκπρόσωποι της κυβέρνησης και των σωμάτων ασφαλείας, αντιστρέφοντας το πραγματικό μήνυμα που ήθελαν εξαρχής να μεταδώσουν οι δράστες της επίθεσης (Ibid:16-17).

Γράφημα 7-1 Μοντέλο Επικοινωνίας της Τρομοκρατίας των Bjørgo and Heradstveit (Πηγή Egene 2004:15)

Τα στοιχεία που ωθούν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης να δημοσιεύσουν τα γεγονότα ενός τρομοκρατικού χτυπήματος, είτε ζωντανά από το σημείο της επίθεσης, είτε ως άρθρο ή είδηση αργότερα μετά από επεξεργασία, είναι (Wilkinson 1997:52, Schmid 1982:68-71,75) αρχικά τα αυξημένα έσοδα των ΜΜΕ, λόγω της ευρείας δημοφιλίας των ειδήσεων που εμπεριέχουν το στοιχείο της βίας. Επιπλέον, άλλος ένας λόγος είναι η επιθυμία της κοινής γνώμης για να πληροφορηθεί σχετικά με ότι συνιστά απειλή για την κοινωνία (Ibid). Επίσης, οφείλεται στο γεγονός της αποξένωσης του μέσου πολίτη στις πόλεις καθώς και των λιγοστών απολαύσεων της καθημερινότητας, οδηγώντας τον στην επιλογή ειδήσεων σχετικών με τη βία και το σεξ (Ibid). Ακολούθως, βασικό στοιχείο αποτελεί το υποσυνείδητο αίσθημα της ικανοποίησης του τηλεθεατή στο θέαμα της πάλης του «αδύναμου» τρομοκράτη με το «δυνατό» και «τυραννικό» κράτος (Ibid). Τέλος, τονίζεται η σημασία της τάσης του γενικού διαχωρισμού του κόσμου του θεάματος σε «καλούς», «κακούς» και «θεαματικούς» πρωταγωνιστές (Ibid).

Για τους τρομοκράτες η δημοσιοποίηση της δράσης τους έχει πολλά «οφέλη», όπως είναι η έκθεση των αδυναμιών της κυβέρνησης και της δυναμικής του τρομοκρατικού κινήματος, η αποκάλυψη της κυβερνητικής καταπίεσης εις βάρος των τρομοκρατών «νομιμοποιώντας», κατ' αυτόν τον τρόπο, την προσφυγή στην ένοπλη δράση, η αποκάλυψη του ανήθικου προσωπείου του κράτους και του ηθικού

χαρακτήρα της οργάνωσης, η προσέλκυση/στρατολόγηση νέων μελών στην οργάνωση, η ένταξη νέων μελών στον βίαιο εξτρεμισμό ή πόλωση της κοινωνίας, προξενώντας το χάος και τον φόβο, καθώς και η προβολή των δραστών ως ήρωες, χρησιμοποιώντας τον αναγκαίο βαθμό βίας (Schmid & Paletz 1992:35-45).

Από την άλλη πλευρά, κατά τον Alan M. Dershowitz (2002), ο έλεγχος των μέσων μαζικής ενημέρωσης θα μπορούσε να επιφέρει σοβαρό πλήγμα στην αποτελεσματικότητα της τρομοκρατίας. Ειδικότερα, δύναται η εκάστοτε κυβέρνηση είτε να αποτρέψει τη δημοσιοποίηση των γεγονότων, είτε να χρησιμοποιήσει τα μέσα μαζικής ενημέρωσης εις βάρος των τρομοκρατών δημοσιοποιώντας πληροφορίες που υποσκιάζουν τη «νομιμοποιητική» βάση των τρομοκρατικών επιθέσεων. Ωστόσο, κατά τον ίδιο, στις ελεύθερες δημοκρατίες ο έλεγχος των μέσων μαζικής ενημέρωσης είναι εκ των πραγμάτων πολύ πιο δύσκολος και μη πραγματοποιήσιμος (Dershowitz 2002:106-109).

7.2. Μεθοδολογία έρευνας

Έχοντας αναλύσει τη θεωρία όσον αφορά στη σχέση και την αλληλεπίδραση των Μέσων Μαζικής Επικοινωνίας με τις τρομοκρατικές οργανώσεις, καθώς και τον απώτερο στόχο των τρομοκρατικών επιθέσεων, στο σημείο αυτό ακολουθεί το εμπειρικό κομμάτι της διδακτορικής διατριβής. Το βασικό ερώτημα που τίθεται προς διερεύνηση στην κατωτέρω μελέτη είναι:

«Η απεικόνιση του ISIS στα ημερήσια γαλλικά και βελγικά έντυπα μέσα ως αποτέλεσμα των τρομοκρατικών επιθέσεων της 13^{ης} Νοεμβρίου 2015 και της 22ας Μαρτίου αντίστοιχα»

Για την πραγματοποίηση της περιπτωσιολογικής μελέτης χρησιμοποιήθηκε ως εργαλείο έρευνας η μέθοδος της ποσοτικής ανάλυσης περιεχομένου (content analysis). Η ανάλυση περιεχομένου, ως ακαδημαϊκή μέθοδος, αναπτύχθηκε και χρησιμοποιήθηκε κατά τα μέσα του 20^{ου} αιώνα, αρχικά από τον Bernard Berelson στο σύγγραμμά του *Content analysis in Communication Research* και τον Harold Lasswell, έχοντας ο τελευταίος ως στόχο του την αξιολόγηση της προπαγάνδας των εμπόλεμων μερών κατά τη διάρκεια του δευτέρου Παγκοσμίου Πολέμου (Krippendorff 1980:7-8, Lasswell 1968:57-70).

Σύμφωνα με τον Berelson η ανάλυση περιεχομένου ορίζεται ως: *μια τεχνική έρευνας για την αντικειμενική, τη συστηματική και την ποσοτική περιγραφή του έκδηλου περιεχομένου της επικοινωνίας* (Berelson 1952:18). Επιπροσθέτως, κατά τον

Robert Philip Weber η ανάλυση περιεχομένου αποτελεί μια μέθοδο έρευνας, που χρησιμοποιεί μια σειρά από διαδικασίες ώστε να εξαχθούν έγκυρα συμπεράσματα. Αυτά τα συμπεράσματα αφορούν τον αποστολέα του μηνύματος, το ίδιο το μήνυμα ή έναν αποδέκτη (Weber 1990:9). Τέλος, σύμφωνα με τον ακαδημαϊκό Klaus Krippendorff η ανάλυση περιεχομένου ορίζεται ως (Krippendorff 1980:18): *μια τεχνική έρευνας για την κατασκευή επαναλαμβανόμενων και έγκυρων συμπερασμάτων εξαγόμενων από κείμενα και βάσεις δεδομένων.*

Επιπλέον, η ανάλυση περιεχομένου διακρίνεται στην εννοιολογική (conceptual) ανάλυση και στη Σχεσιακή (Relational) ανάλυση (Colorado State University, 2012). Η εννοιολογική ανάλυση, η οποία εφαρμόζεται στην παρούσα έρευνα, στηρίζεται στη δημιουργία ενός έντυπου κωδικοποίησης χωρισμένο σε κατηγορίες με στόχο τον εντοπισμό ή τη μέτρηση συγκεκριμένων λέξεων-κλειδιών μέσα στο εκάστοτε κείμενο (Ibid). Από την άλλη πλευρά, η σχεσιακή ανάλυση αφορά στον εντοπισμό εννοιολογικών συσχετίσεων μέσα στο κείμενο (Ibid).

Σχετικά με τη σημασία της ανάλυσης περιεχομένου ως εργαλείο, κατά τον Αμερικανό πολιτικό επιστήμονα Ole Rudolf Holsti χρησιμεύει (Holsti 1969:43): στην περιγραφή των τάσεων των γραπτών/προφορικών λόγων στα μέσα μαζικής επικοινωνίας, στη συσχέτιση γνωστών χαρακτηριστικών κειμένων με τα μηνύματα που εκπέμπουν, στον έλεγχο κειμένων επικοινωνίας με βάση συγκεκριμένες σταθερές, στην ανάλυση τεχνικών πειθούς, στην ανάλυση διαφορετικών τύπων επικοινωνίας, στη συσχέτιση γνωστών χαρακτηριστικών του αποδέκτη (κοινό) με τα παραγόμενα μηνύματα, και στην περιγραφή μοτίβων επικοινωνίας.

Η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε στην έρευνα ακολουθεί την κατωτέρω ακολουθία:

1. Επιλογή των κατάλληλων εφημερίδων για την εκπλήρωση των σκοπών της έρευνας
2. Ορισμός του χρονικού περιορισμού που θα καλύπτει η έρευνα, πριν και μετά το πέρας των τρομοκρατικών επιθέσεων, όσον αφορά στα δημοσιευμένα άρθρα, καθώς και τα κριτήρια αναζήτησης και επιλογής του τελικού προς εξέταση δείγματος
3. Αρχικός σχεδιασμός, και παράλληλη προσαρμογή του έντυπου κωδικοποίησης, και πιο συγκεκριμένα των κατηγοριών και των ενότητων καταγραφής, συγκεκριμένου και μέτρησης παράλληλα με

την επεξεργασία των άρθρων σύμφωνα με προκαθορισμένο κατάλογο σημασιολογικά συγγενών λέξεων/φράσεων-κλειδιά

4. Επανελέγχος της εγκυρότητας των ποσοτικών στοιχείων που εξήχθησαν από την πρώτη ανάλυση του δείγματος
5. Αποτύπωση σε γραφήματα μετά από τη χρήση στατιστικών μεθόδων στα προγράμματα Knime και Excel των αποτελεσμάτων της επεξεργασίας του συνόλου της βάσης δεδομένων με βάση το τελικό έντυπο κωδικοποίησης

Επιλογή Εφημερίδων

Για την πραγματοποίηση της έρευνας συλλέχτηκαν άρθρα από δύο ημερήσιες εφημερίδες της Γαλλίας, *Le Monde* και *Liberation*, και δύο εφημερίδες του Βελγίου, *Le Soir* και *La Libre*. Οι ανωτέρω εφημερίδες επελέγησαν σύμφωνα με ορισμένα κριτήρια (Κόλλιας 2014:200-201): Πρώτον έπρεπε να είναι εφημερίδες «κύρους», ευρείας κυκλοφορίας, με άρθρα που χαρακτηρίζονται από τακτικότητα στη συχνότητα παραγωγής τους και ομοιογενέστερη μορφή. Δεύτερον, θα έπρεπε τα άρθρα τους να είναι πλούσια σε λέξεις-κλειδιά με πολιτικό συμβολισμό, αποτυπώνοντας τη στάση της πολιτικής εξουσίας των δύο χωρών, αλλά και τα συναισθήματα του γαλλικού και βελγικού λαού. Τέλος, θα έπρεπε να προσφέρουν μια ποικιλία διαφορετικών απόψεων και προσεγγίσεων απέναντι στο βασικό ερώτημα της έρευνας

Χρονικός Περιορισμός και Κριτήρια Αναζήτησης Δείγματος

Για την εγκυρότερη αποτύπωση της επιρροής της τρομοκρατικής δραστηριότητας των δραστών του Ισλαμικού Κράτους στον γαλλικό και τον βελγικό τύπο κρίθηκε απαραίτητος ο ορισμός δύο χρονικών διαστημάτων (χρονοσειρών) συλλογής και ανάλυσης των άρθρων (Ibid:203). Η μία χρονική περίοδος ξεκινάει 15 ημέρες πριν την πραγματοποίηση των τρομοκρατικών επιθέσεων και λήγει λίγο πριν τη διάπραξη αυτών, και η δεύτερη χρονική περίοδος ξεκινάει κατά τη διάρκεια και μετά τη διάπραξη των επιθέσεων έως και 15 ημέρες μετά.

Πιο συγκεκριμένα, για την περίπτωση της Γαλλίας η πρώτη περίοδος διήρκεσε από την **27^η Οκτωβρίου 2015** έως και τη **13^η Νοεμβρίου 2015** (πριν τις επιθέσεις), και η δεύτερη περίοδος διήρκεσε από τη **13^η Νοεμβρίου 2015** (μετά τις επιθέσεις) έως και την **28^η Νοεμβρίου 2015**. Αντιστοίχως, στην περίπτωση του Βελγίου, η πρώτη περίοδος διήρκεσε από την **7^η Μαρτίου 2016** έως και την **21^η**

Μαρτίου 2016 και η δεύτερη περίοδος από την **22^α Μαρτίου 2016** έως και τη **5^η Απριλίου 2016**.

Για την αναζήτηση και συλλογή των άρθρων έγινε μηνιαία συνδρομή και στις τέσσερις εφημερίδες, έτσι ώστε να είναι δυνατή η έρευνα σε όλο το εύρος των ηλεκτρονικών βάσεων των εφημερίδων. Αφού τέθηκαν οι ανωτέρω χρονικοί περιορισμοί και οι όροι *Terrorisme, Daech, ISIS, Islamisme*, στις μηχανές αναζήτησης των ιστοσελίδων εντοπίστηκαν και ελέγχθηκαν, συνολικά και στις τέσσερις εφημερίδες, 2.759 άρθρα.

Ακολουθως, με βάση τον πίνακα με τις κατηγορίες και τις λέξεις-κλειδιά, όπως παρουσιάζονται στο παράρτημα ΙΙΙ της παρούσας διατριβής, αφαιρέθηκαν από τα διαθέσιμα άρθρα, εκείνα τα οποία δεν εμπεριείχαν σχετικές λέξεις-κλειδιά ή δεν σχετιζόνταν άμεσα ή έμμεσα με τη δράση του ISIS. Συνολικά εντοπίστηκαν 226 λέξεις-κλειδιά χωρισμένες σε 9 *Πλαίσια Ταξινόμησης*, τα οποία αναλύονται κατωτέρω. Ως αποτέλεσμα, το τελικό δείγμα άρθρων που χρησιμοποιήθηκε για την έρευνα αποτελούταν από 682 άρθρα, εκ των οποίων 92 στη *La Libre*, 78 στη *Le Soir*, 144 στη *Libération* και 368 στη *Le Monde*.

Έντυπο Κωδικοποίησης

Η επόμενη φάση της έρευνας αφορά στη μορφοποίηση και την εφαρμογή του *έντυπου κωδικοποίησης*, ένα ερωτηματολόγιο δηλαδή, το οποίο είναι κατασκευασμένο από 15 *αμοιβαία διακριτές και ανεξάρτητες* κατηγορίες, με στόχο την κάλυψη των αναγκών της έρευνας (Holsti 1969:95). Οι κατηγοριοποίηση είχε γίνει εκ των προτέρων, ελέγχοντας την εγκυρότητα και την εφαρμογή του ερωτηματολογίου στο δείγμα παράλληλα με την ανάλυση των άρθρων (Κυριαζή 2005:288-289).

Οι Κατηγορίες βασίζονται, όπως ήδη ειπώθηκε ανωτέρω, στις *ενότητες καταγραφής, συγκεκριμένου και μέτρησης*. Πιο αναλυτικά, στην ενότητα καταγραφής (Recording Unit), σύμφωνα με τη θεωρία, λαμβάνονται υπόψιν οι μεμονωμένες λέξεις-κλειδιά, πρόταση, παράγραφος, το θέμα του εκάστου άρθρου, το συνολικό κείμενο, και τα πρόσωπα/χώρες (Bailey 1994:308-309).

Όσον αφορά στην ενότητα του *συγκεκριμένου* (Context Unit), λαμβάνεται υπόψιν το κείμενο που περιβάλλει μια λέξη-κλειδί ώστε να μπορέσει να γίνει αντιληπτή, όπως είναι μια πρόταση, μια παράγραφος, ένα κεφάλαιο ή και ολόκληρο το κείμενο (Ibid:309-310).

Πολύ σημαντικό σκοπό διαδραματίζει στην έρευνα και η ενότητα μέτρησης (Systems of Enumeration). Η συγκεκριμένη ενότητα μετρά την εμφάνιση ή μη μίας λέξης-κλειδί σε ένα κείμενο, καθώς και τη συχνότητα εμφάνισής της μέσα στο εκάστοτε άρθρο (Ibid:310-11). Επιπλέον μετρά τον βαθμό επιρροής του συγγραφέα, καθώς και τον βαθμό της πρόθεσης σύγκρουσής του, όπως αποδίδεται στο εκάστοτε άρθρο (Κόλλιας 2014:202).

Θα πρέπει να τονιστεί σε αυτό το σημείο πως δεν ελήφθησαν υπόψη στη μελέτη τα βαθύτερα νοήματα του κειμένου, παρά μόνο έγινε καταμέτρηση των λέξεων-κλειδιών, καθώς και η εμφάνιση, και η συχνότητα εμφάνισης, συγκεκριμένων λέξεων που αφορούσαν σε κατονομασμένες χώρες και θεματικές στις κατηγορίες του έντυπου κωδικοποίησης.

Επιπροσθέτως, σημαντικό εργαλείο θεωρείται και η ανάλυση των άρθρων κατά χώρο, δηλαδή τον όγκο που καταλαμβάνει το κάθε κείμενο (Κυριαζή 2005:284), διερευνώντας, κατ' αυτόν τον τρόπο, τη σημασία που θέλει να αποδώσει κατά πρώτο λόγο ο συντάκτης, και κατά δεύτερο λόγο η εφημερίδα στο ζήτημα της δράσης του ISIS σε διεθνές επίπεδο, καθώς και στη Γαλλία και στο Βέλγιο. Για τη μέτρηση του όγκου των άρθρων χρησιμοποιήθηκε μια κλίμακα πέντε σταδίων: 1) 200 λέξεων, 2) 500 λέξεων, 3) 1000 λέξεων, 4) 3000 λέξεων, 5) 4000 λέξεων.

Αρχικά, στο έντυπο κωδικοποίησης, όπως παρουσιάζεται στο παράρτημα III της διδακτορικής διατριβής, από τις 15 συνολικά κατηγορίες, οι πρώτες τέσσερις αφορούν στην κατηγορία του **Εντύπου**, της **Ημερομηνίας**, του **Αύξοντα Αριθμού** και του **Μεγέθους του Άρθρου**. Η καταγραφή του ονόματος του εντύπου, της ημερομηνίας δημοσίευσης, καθώς και του αύξοντα αριθμού αξιολόγησης του κάθε άρθρου κρίνεται απαραίτητη, ώστε να αξιολογηθεί ο αριθμός των άρθρων που δημοσιεύθηκαν πριν και μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις από την εκάστοτε εφημερίδα. Επιπλέον, στην τέταρτη κατηγορία, **Μέγεθος του Άρθρου**, προσμετράται ο αριθμός των λέξεων που διαθέτει το κάθε άρθρο, σύμφωνα με μια κλίμακα πέντε επιπέδων.

Η πέμπτη κατηγορία αφορά τον **Τύπο Άρθρου**, διακρινόμενη σε 7 ξεχωριστές υπο-κατηγορίες (Γιαλλουρίδης 2001:111-112):

1. Σχολιασμός: Δημοσιευμένο άρθρο γνώμης, αξιολόγησης περιστατικών είτε δημοσιογράφου, είτε έγκριτου ακαδημαϊκού/προσωπικότητας
2. Ρεπορτάζ/Ανταπόκριση: αποτελεί την περίπτωση επιτόπιας έρευνας για ένα γεγονός

3. Συνέντευξη: Αφορά την περίπτωση παράθεσης συγκεκριμένης σειράς ερωτήσεων από δημοσιογράφο σε τρίτο πρόσωπο
4. Ιστορικό Ρεπορτάζ: Ερμηνευτική εξιστόρηση γεγονότων χωρίς να αναφέρονται στην επικαιρότητα
5. Είδηση: Σύντομο περιγραφικό κείμενο συμβάντος ή γεγονότος χωρίς οποιαδήποτε μορφή κρίσης ή επιπλέον παρασκηνιακών πληροφοριών
6. Έκθεση Γεγονότων: Τεχνικό δημοσίευμα αναφερόμενο σε περιστατικά και γεγονότα του παρόντος ή του παρελθόντος

Ο **Τόνος του Άρθρου** αποτελεί την έκτη κατηγορία και αφορά τον παράγοντα που επηρεάζει σε μεγαλύτερο βαθμό το ύφος του άρθρου. Κατά ταύτα διακρίνεται σε 3 υπο-κατηγορίες:

1. Συγγραφέας: Ο τόνος του δημοσιεύματος επηρεάζεται άμεσα από την άποψη/κριτική του συντάκτη
2. Πηγές: Ο τόνος του δημοσιεύματος επηρεάζεται άμεσα από τα λεγόμενα τρίτων χωρίς παράλληλη άσκηση κριτικής/άποψης του συντάκτη
3. Δυναμική των Γεγονότων: Ο τόνος του δημοσιεύματος επηρεάζεται άμεσα από τα γεγονότα του παρόντος ή του παρελθόντος χωρίς παράλληλη άσκηση κριτικής/άποψης του συντάκτη

Η έβδομη κατηγορία

1. Ίδια Πηγή: Δημοσιεύματα που συντάχθηκαν από τους δημοσιογράφους/ανταποκριτές του ίδιου μέσου
2. Αναδημοσίευση: Δημοσιεύματα που συντάχθηκαν από τρίτο μέσο επικοινωνίας
3. Πρακτορείο: Δημοσιεύματα που συντάχθηκαν από το κεντρικό ειδησεογραφικό πρακτορείο της χώρας

Η όγδοη κατηγορία, **Χώρα Αναφοράς**, περιλαμβάνει τις χώρες που αναφέρονται μέσα στα άρθρα υπό εξέταση, διακρίνοντας συγκεκριμένα τη Γαλλία, το Βέλγιο, τις ΗΠΑ, το Ιράκ, τη Συρία, και τη Ρωσία, εντάσσοντας όλες τις υπόλοιπες χώρες υπό την κατηγορία «Άλλο». Για τη διεξαγωγή της έρευνας επιλέχτηκε η ειδική αναφορά στις δύο πρώτες χώρες, Γαλλία και Βέλγιο, με βάση ότι εκεί διεξήχθησαν τα τρομοκρατικά χτυπήματα, και στις άλλες τέσσερις ανωτέρω χώρες, λαμβάνοντας υπόψιν το σημαντικό τους ρόλο για την αντιμετώπιση του Ισλαμικού Κράτους. Επιπλέον, στη συγκεκριμένη κατηγορία, όπως και στις επόμενες πέντε, μετράται όχι

μόνο η παρουσία των χωρών, αλλά και εκείνη που κυριαρχεί, δηλαδή που σημειώνει τη μεγαλύτερη συχνότητα εμφάνισης μέσα στο εκάστοτε κείμενο.

Ακολούθως, στην ένατη κατηγορία, **Περιφέρειες**, περιλαμβάνονται μια σειρά από ηπείρους/περιφέρειες, όπως είναι η Δυτική Ευρώπη, η Ανατολική Ευρώπη, η Υποσαχάριος Αφρική, η Μέση Ανατολή/Μαγκρέμπ, η Ασία και η Αμερική. Στόχος της συγκεκριμένης κατηγορίας είναι η παρουσίαση του πραγματικού τόπου δράσης των αναφερόμενων χωρών μέσα από την ανάλυση των άρθρων. Για να συμβεί αυτό λαμβάνεται υπόψιν η εμφάνιση μέσα στο κείμενο ονομάτων από πόλεις, τοποθεσίες, τοπικές οργανώσεις σχετικές με την εκάστοτε περιφέρεια που μπορεί να πλαισιώνουν τη χώρα αναφοράς.

Στην επόμενη κατηγορία, **Τοπικοί-Διεθνείς Οργανισμοί/Συμμαχίες**, μετράται η εμφάνιση και η κυριαρχία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, του NATO, του ΟΗΕ, καθώς και της Συμμαχίας κατά του ISIS μέσα στο δείγμα, ώστε να αποτυπωθεί ο ρόλος των συγκεκριμένων οργανώσεων/συμμαχιών ως προς την πρόληψη τρομοκρατικών επιθέσεων και την αντιμετώπιση του ISIS.

Ακολούθως, στην κατηγορία, **Η Αναφορά στη Χώρα αφορά**, εξετάζεται η οπτική του συγγραφέα από το εσωτερικό της χώρας, τη διαλεκτική ενδοκρατικού-διακρατικού ή τη θέση της χώρας στο διεθνές σύστημα κρατών. Για να συμβεί αυτό λαμβάνεται υπόψιν το λεξιλόγιο που περιβάλλει τη χώρα αναφοράς μέσα στο κείμενο.

Στη δωδέκατη κατηγορία εξετάζεται η συσχέτιση της Κυρίαρχης χώρας στο εκάστοτε κείμενο με το Ισλαμικό Κράτος, διακρίνοντας τις κάτωθι υπο-κατηγορίες:

α) Οι αναφορές στη Χώρα σχετίζονται με τις επιπτώσεις του ISIS στο εσωτερικό της Συρίας/Ιράκ.

β) οι αναφορές στη χώρα σχετίζονται με τις διεθνείς προεκτάσεις της δράσης του ISIS

γ) Οι αναφορές στη χώρα σχετίζονται με τις προεκτάσεις της δράσης του ISIS στο εσωτερικό της χώρας

δ) Οι αναφορές στη χώρα δεν σχετίζονται με τη δράση του ISIS

Στην δέκατη τρίτη κατηγορία επιχειρείται η αποτύπωση της κατεύθυνσης των **αρνητικών επιπτώσεων**:

α) είτε από την πλευρά του ISIS προς τη χώρα αναφοράς, όταν δηλαδή αναφέρεται ο συγγραφέας στις τρομοκρατικές επιθέσεις και στα προβλήματα που έχουν προκαλέσει σε κοινωνικό, οικονομικό, πολιτικό επίπεδο

β) είτε από την πλευρά της χώρας αναφοράς προς το ISIS, με την έκφραση της πρόθεσης ή τη διάπραξη στρατιωτικών επιχειρήσεων ή τη λήψη προληπτικών πολιτικών για την ενίσχυση της ασφάλειας ή τη σύλληψη τρομοκρατών ή διάλυση ισλαμιστικών δικτύων προσκείμενων στο ISIS

Στη δέκατη τέταρτη κατηγορία εξετάζεται η εμφάνιση μίας σειράς θεμάτων μέσα στο δείγμα:

α) Ασφάλεια: για την ασφάλεια λαμβάνονται υπόψιν οι λέξεις που εκφράζουν το αίσθημα της απειλής ή την πρόθεση λήψης προληπτικών μέτρων. Τέτοιες λέξεις είναι *la sécurité* (Ασφάλεια), *la menace* (Απειλή), *le frontière* (Σύνορα), *les mesures antiterroristes* (Αντιτρομοκρατικά μέτρα).

β) Μεταναστευτικό/Προσφυγικό: η συγκεκριμένη υπο-κατηγορία επιλέχθηκε με σκοπό την εξέταση της συσχέτισης, από πλευράς εφημερίδων ή κυβερνήσεων, του μεταναστευτικού/προσφυγικού με την τρομοκρατία. Στο πλαίσιο αυτό ελήφθησαν υπόψιν λέξεις όπως *refugié* (Πρόσφυγας), *immigré* (Μετανάστης).

γ) Ριζοσπαστικοποίηση/βίαιος εξτρεμισμός: ιδιαίτερης σημασίας κρίθηκε η ένταξη της θεματικής της ριζοσπαστικοποίησης, κυρίως για την αξιολόγηση της ανάπτυξης του συγκεκριμένου φαινομένου εντός του Βελγικού και Γαλλικού αστικού ιστού. Οι σχετικές λέξεις που ερευνήθηκαν εντός του κειμένου ήταν *Radicalization* (Ριζοσπαστικοποίηση), *Deradicalization* (Άπο-Ριζοσπαστικοποίηση), *Radicalizer* (Ριζοσπαστικοποιώ).

δ) Ξένοι Μαχητές: όπως ειπώθηκε σε προηγούμενα κεφάλαια της διατριβής, ένα από τα σημαντικά χαρακτηριστικά του ισλαμιστικού τρομοκρατικού κύματος είναι η ένταξη στο πλευρό των τρομοκρατικών οργανώσεων ξένων μαχητών από τρίτες χώρες. Για τον εντοπισμό και τον έλεγχο ύπαρξης του συγκεκριμένου φαινομένου ως θεματική στα άρθρα έγινε έρευνα των λέξεων *Djihadists* (Τζιχαντιστές), *Combattants Étrangers* (Ξένοι Μαχητές).

ε) Ισλαμοφοβία: σημαντικός επίσης θεωρήθηκε και ο εντοπισμός του φαινομένου της ισλαμοφοβίας μέσα στο δείγμα, ερευνώντας για τον σκοπό αυτό τη λέξη *Islamophobie* (Ισλαμοφοβία).

στ) Φονταμενταλισμός: Για τη διερεύνηση του φονταμενταλισμού εντός των υπό εξέταση κειμένων ως χαρακτηριστικό στοιχείο της ιδεολογίας του Ισλαμικού Κράτους, εξετάστηκε η εμφάνιση των λέξεων *Fontamentalisme* (Φονταμενταλισμός), *Islam Radical* (Ριζοσπαστικό Ισλάμ).

Η τελευταία κατηγορία του Έντυπου Κωδικοποίησης αφορά στην ένταξη των λοιπών λέξεων των κειμένων σε εννέα διακριτά Πλαίσια Ταξινόμησης, όπως παρουσιάζονται στο παράρτημα ΙΙΙ. Σκοπός της παρούσας κατηγορίας είναι η εξέταση του ύφους του λεξιλογίου που χρησιμοποιήθηκε στο εκάστοτε άρθρο. Τα πλαίσια διακρίνονται ως εξής:

α) Ηγεμόνα: στο πλαίσιο αυτό εντοπίστηκαν λέξεις που ενισχύουν το ηγετικό προφίλ της χώρας αναφοράς, έχοντας ως βασικό σκοπό την αύξηση του αισθήματος ασφάλειας.

β) Εκδίκησης: στο πλαίσιο αυτό εντοπίστηκαν λέξεις που περικλείουν το αίσθημα του μίσους και της εκδίκησης είτε είναι από πλευράς ISIS, είτε από πλευράς χώρας αναφοράς.

γ) Συνεργασίας/Ομόνοιας: εντάχθηκαν λέξεις στο συγκεκριμένο πλαίσιο που εκφράζουν την πρόθεση για συνεργασία μεταξύ κρατών ή για εθνική ενότητα.

δ) Προβλήματος: στο πλαίσιο αυτό εντάχθηκαν λέξεις που τονίζουν το αίσθημα του προβληματισμού, της αποτυχίας ή της δυστοκίας ενός κρατικού μηχανισμού, μίας πολιτικής ή μίας κατάστασης.

ε) Στρατηγικής: στο παρόν πλαίσιο επιχειρείται να εντοπισθούν λέξεις που με άμεσο τρόπο εκφράζουν τη στρατηγική σκέψη πίσω από τις πράξεις της κάθε πλευράς.

στ) Ελπίδας: σημαντικό πλαίσιο για την έρευνα θεωρήθηκε και αυτό της ελπίδας, ερευνώντας λέξεις που τονίζουν τις αξίες της δημοκρατίας, τη χαρά και την ελπίδα.

ζ) Φόβου: στο συγκεκριμένο πλαίσιο εντοπίζονται λέξεις που εκφράζουν το αίσθημα του φόβου, της ανησυχίας και του τρόμου.

η) Οργής: σε αυτό το πλαίσιο εντάσσονται οι λέξεις που εκφράζουν το αίσθημα του θυμού και της οργής.

θ) Θλίψης: σε αυτό το πλαίσιο περιλαμβάνονται λέξεις που εκφράζουν το αίσθημα της στεναχώριας, της θλίψης, της κατάθλιψης, είτε λόγω της απώλειας των θυμάτων, είτε λόγω της ανασφάλειας που προκάλεσαν οι επιθέσεις στη Γαλλία και στο Βέλγιο.

Υποθέσεις Εργασίας

1. Αύξηση του αριθμού και του όγκου των δημοσιευμάτων του δείγματος μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα, σε σχέση με την προηγούμενη υπό εξέταση χρονική περίοδο

2. Εμφάνιση άρθρων σχολιασμού, συνεντεύξεων και ρεπορτάζ μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα σε σχέση με την προηγούμενη χρονική περίοδο πριν τα τρομοκρατικά χτυπήματα, όταν και θα δημοσιεύονταν κυρίως ειδήσεις χωρίς σχολιασμό
3. Δημοσίευση άρθρων από τους συντάκτες των ίδιων των εφημερίδων αποφεύγοντας τις αναδημοσιεύσεις ή τα δημοσιεύματα από Πρακτορεία ιδίως μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα
4. Εμφάνιση της Γαλλίας και του Βελγίου στο επίκεντρο των δημοσιευμάτων, καθώς και της Μέσης Ανατολής, με τη Δυτική Ευρώπη ως βασικούς χώρους δράσης
5. Δυναμική παρουσία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και της Συμμαχίας κατά του ISIS στα υπό εξέταση άρθρα στο πλαίσιο της πρόληψης αλλά και αντιμετώπισης της ισλαμιστικής τρομοκρατίας
6. Την προσέγγιση της χώρας αναφοράς από το εσωτερικό της όσον αφορά στη δράση του ISIS παρά σε σχέση με άλλες χώρες, ιδίως από τις μικρότερες βελγικές εφημερίδες
7. Τη συσχέτιση της χώρας αναφοράς με τη δράση του ISIS κυρίως στο εσωτερικό της για τις βελγικές εφημερίδες και τη συσχέτιση με τις διεθνείς προεκτάσεις και τις εξελίξεις στη Συρία/Ιράκ για τις Γαλλικές εφημερίδες
8. Επικράτηση στο δείγμα των επιπτώσεων από πλευράς ISIS εις βάρος των χωρών αναφοράς, παρά το αντίστροφο
9. Επικράτηση των θεματικών της Ισλαμοφοβίας, των Ξένων Μαχητών και της Ριζοσπαστικοποίησης/βίαιου εξτρεμισμού στις γαλλικές και τις βελγικές εφημερίδες
10. Επικράτηση των πλαισίων ταξινόμησης της θλίψης, και της Συνεργασίας/Ομόνοιας για τις βελγικές εφημερίδες, και της οργής και εκδίκησης για τις γαλλικές εφημερίδες μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις

7.3. Αποτελέσματα ανάλυσης περιεχομένου

Μετά την περιγραφή της μεθοδολογίας θα γίνει ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας σύμφωνα με τις 15 κατηγορίες που αναπτύχθηκαν ανωτέρω.

Βασικά Χαρακτηριστικά Δείγματος

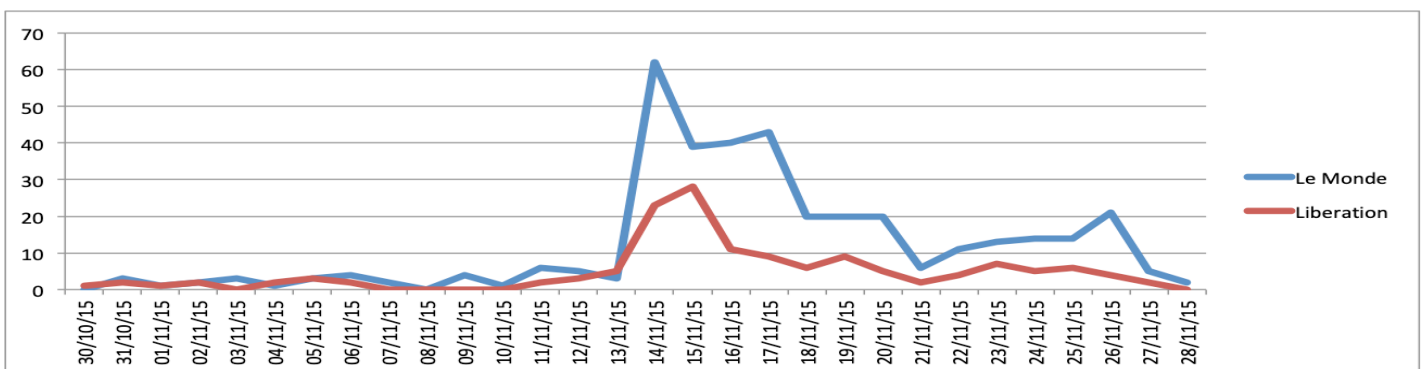
Όπως έχει γίνει αναφορά ανωτέρω, το δείγμα αποτελείται συνολικά από 682 δημοσιεύματα εκ των οποίων 368 στη Le Monde, 144 στη Libération, 92 στη La Libre και 78 στη Le Soir. Με βάση τα αποτελέσματα της έρευνας η κατανομή των δημοσιευμάτων κάθε εφημερίδας ανά χρονική περίοδο φαίνεται να έχει επηρεαστεί άμεσα από τα τρομοκρατικά χτυπήματα.

Ειδικότερα, στον γαλλικό τύπο, η Le Monde κατά το πρώτο διάστημα πριν την επίθεση 30/10/15 – 13/11/15 δημοσίευσε 37 άρθρα σχετικά με τον ISIS, και 331 κατά τη δεύτερη υπό εξέταση περίοδο 13/11/15 – 28/11/15 μετά την τρομοκρατική επίθεση. Παρόμοια αύξηση των δημοσιευμάτων παρατηρήθηκε και στη Libération, όπου κατά την πρώτη περίοδο δημοσιεύθηκαν 21 μόλις άρθρα, ενώ κατά τη δεύτερη περίοδο μετά την επίθεση στο Παρίσι δημοσιεύθηκαν 123 άρθρα σχετικά με το ISIS, τα παρακλάδια του και τη δράση τους.

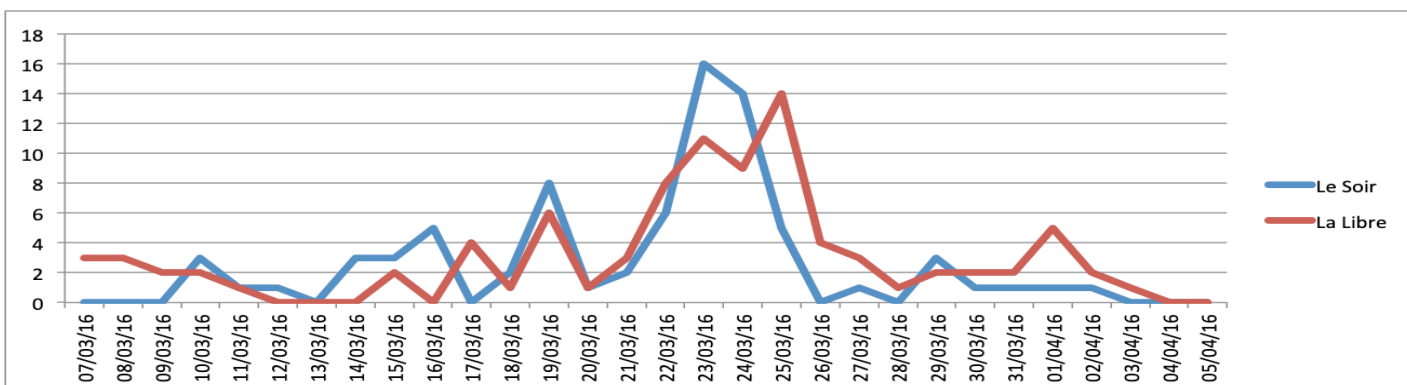
Όσον αφορά στο βελγικό τύπο, η La Libre δημοσίευσε τον διπλάσιο αριθμό άρθρων σχετικών με τη δράση του ISIS μετά τις επιθέσεις: 29 κατά την περίοδο 07/03/16 - 21/03/16 πριν την επίθεση, και 63 άρθρα κατά τη δεύτερη περίοδο της ανάλυσης 22/03/16 - 05/04/16 μετά την επίθεση.

Παρόμοιος ήταν και ο ρυθμός αύξησης των δημοσιευμάτων στη Le Soir, όπου 29 ήταν τα δημοσιευθέντα άρθρα πριν την τρομοκρατική επίθεση στις Βρυξέλλες και 49 μετά την επίθεση.

Μάλιστα, στο σημείο αυτό κρίνεται απαραίτητο να γίνει ιδιαίτερη μνεία στις συγκεκριμένες χρονικές στιγμές που μονοπώλησε το ISIS τις τέσσερις υπό εξέταση εφημερίδες. Όπως φαίνεται στα διαγράμματα χρονοσειράς 7.1 και 7.2 κατωτέρω, και οι τέσσερις εφημερίδες εμφάνισαν απότομη αύξηση του αριθμού των δημοσιευμάτων αμέσως μετά τα χτυπήματα, την ίδια και την επόμενη ημέρα, ακολουθώντας μια πτωτική πορεία έως και την επαναφορά στα επίπεδα της προηγούμενης περιόδου, πριν την επίθεση, μετά από 6-7 ημέρες.

Διάγραμμα 7-1 Χρονοσειρά Αριθμού Δημοσιευμάτων Γαλλικού Τύπου

Διάγραμμα 7-2 Χρονοσειρά Αριθμού Δημοσιευμάτων Βελγικού Τύπου

Ακολουθώς, όπως φαίνεται στο διάγραμμα 7.2, η μικρή αύξηση των δημοσιευμάτων σχετικών με το ISIS που παρατηρείται στον βελγικό τύπο, πριν τις επιθέσεις, κατά το διάστημα τις 16 Μαρτίου με 19 Μαρτίου 2016, οφείλεται στη σύλληψη του Mohamed Belkaïd και του Salah Abdeslam στο Βέλγιο από τις Βελγικές Αρχές στις 15 και 18 Μαρτίου 2016 αντίστοιχα.

Ανάμεσα στα βασικά χαρακτηριστικά του δείγματος που χρησιμοποιήθηκε για την έρευνα είναι και το μέγεθος του εκάστοτε άρθρου, το οποίο κυμάνθηκε από 200 λέξεις έως και 4000 λέξεις βασισμένο σε κλίμακα 5 σταδίων.

Στις γαλλικές εφημερίδες, όπως φαίνεται στον πίνακα 5 στο παράρτημα III, κατά την περίοδο πριν την τρομοκρατική επίθεση μονοπώλησαν κυρίως μικρά άρθρα 200 έως 1000 λέξεων, δηλαδή το 90% περίπου εξ 'αυτών. Ενώ την περίοδο μετά την επίθεση ο όγκος των άρθρων αυξήθηκε, με το 75% της αρθρογραφίας να αποτελείται από άρθρα 1000 έως και 3000 λέξεων.

Μικρότερο ποσοστό αύξησης εντοπίστηκε και στον βελγικό τύπο, όπου πριν το χτύπημα, το 90% των δημοσιευμάτων αποτελείτο από 200 έως 1000 λέξεις, ενώ μετά το τρομοκρατικό χτύπημα αυξήθηκαν κατά 10% τα άρθρα που κάλυπταν 1000 έως και 3000 λέξεις.

Τύπος Άρθρου

Σχετικά με τον τύπο άρθρου, με βάση το πίνακα 6 στο παράρτημα III, πριν τα τρομοκρατικά χτυπήματα το 90% των δημοσιευμάτων και στις τέσσερις εφημερίδες αφορούσε ανταποκρίσεις/ρεπορτάζ και ειδήσεις. Από την πλευρά των γαλλικών εφημερίδων μονοπώλησε η κατάρριψη αεροσκάφους της ρωσικής πολιτικής αεροπορίας από τον ISIS πάνω από την περιοχή του Σινά. Από τη βελγική πλευρά, οι εφημερίδες ασχολήθηκαν με τη σύλληψη του Mohamed Belkaïd και του Salah Abdeslam.

Μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα, ωστόσο, στο Παρίσι και στις Βρυξέλλες, παρ'ότι το ρεπορτάζ/ανταπόκριση παρέμεινε σε υψηλά επίπεδα (35%-50%), αυξήθηκαν παράλληλα τα άρθρα σχολιασμού, Le Monde (29.61%), Libération (39.84%), La Libre (26.98%), Le Soir (36.73%). Ενώ, παράλληλα αυξήθηκαν, σε μικρότερο βαθμό οι συνεντεύξεις, κυρίως από ερευνητές εξειδικευμένους στο Ισλάμ, ειδικούς στην τρομοκρατία και πολιτικά πρόσωπα, καθώς και οι εκθέσεις γεγονότων, περιγράφοντας επακριβώς τις κινήσεις των τρομοκρατών στις δύο επιθέσεις, χωρίς σχολιασμό.

Τόνος Άρθρου

Όσον αφορά στον τόνο των δημοσιευμάτων στον γαλλικό τύπο, σύμφωνα με τον πίνακα 7 στο παράρτημα III, το 90% αφορούσε στις πηγές της είδησης και ελάχιστα εμπεριείχαν την κριτική σκέψη του συντάκτη ή επηρεάζονταν από τη δυναμική των γεγονότων. Ωστόσο, μετά την τρομοκρατική επίθεση στο Παρίσι, παρ'ότι οι πηγές της είδησης εξακολούθησαν να διατηρούν ένα ποσοστό άνω του 55%, οι συντάκτες δημοσίευσαν άρθρα με την προσωπική τους άποψη για τα γεγονότα, ενώ αρκετά (5%-6%) ήταν και τα επηρεασμένα από τη δυναμική των γεγονότων, δηλαδή την περιγραφή των γεγονότων όπως εκτυλίχθηκαν το βράδυ της 13^{ης} Νοεμβρίου 2015.

Από την άλλη πλευρά, στον βελγικό τύπο, κυρίως λόγω της σύλληψης των δύο ισλαμιστών τρομοκρατών στην περιοχή του Forest και του Molenbeek, σημειώθηκαν αυξημένα ποσοστά επιρροής της δυναμικής γεγονότων (27%) στη La Libre και της άποψης του συγγραφέα (48%) στη Le Soir. Τα υπόλοιπα άρθρα ήταν επηρεασμένα από τις πηγές της είδησης και στις δύο εφημερίδες. Επιπροσθέτως, μετά το τρομοκρατικό χτύπημα στις Βρυξέλλες σημειώθηκε αύξηση των δημοσιευμάτων με την άποψη του συγγραφέα, φτάνοντας το 40% στη Le Soir και στη La Libre, μειώνοντας σε επίπεδα κάτω του 50% τα δημοσιεύματα που βασιζόνταν στις πηγές της είδησης, ενώ η δυναμική των γεγονότων δεν έπαιξε σημαντικό ρόλο.

Πηγή Κειμένου

Στην κατηγορία της πηγής κειμένου, οι συντάκτες των γαλλικών εφημερίδων, όπως φαίνεται στον πίνακα 8 στο παράρτημα III, σε ένα ποσοστό 55% - 70% συνέτασσαν από μόνοι τους τα άρθρα που δημοσίευαν κατά τη χρονική περίοδο πριν το τρομοκρατικό χτύπημα. Ενώ, μετά τις επιθέσεις στο Παρίσι αυτό το ποσοστό εκτινάχθηκε πάνω από το 90%, αφήνοντας μόλις ένα 10% των άρθρων να αντλείται

από το γαλλικό Πρακτορείο ειδήσεων “AFP”, ενώ δεν εμφανίστηκαν περιπτώσεις αναδημοσίευσης.

Από την άλλη πλευρά, η La Libre στο Βέλγιο δημοσίευσε ως επί το πλείστον άρθρα από το “AFP” και το βελγικό πρακτορείο ειδήσεων “Belga”, παράγοντας με ίδια μέσα μόλις το 20% των δημοσιευμάτων πριν τις επιθέσεις στις Βρυξέλλες, σκαρφαλώνοντας στο 52% μετά τις επιθέσεις. Εντούτοις, η εφημερίδα Le Soir δημοσίευσε άρθρα που τα είχαν συντάξει οι δημοσιογράφοι της (86%-90%), αφήνοντας τα άρθρα από τα Πρακτορεία και τις αναδημοσιεύσεις σε μονοψήφια ποσοστά.

Χώρα Αναφοράς

Κατά την ανάλυση της κατηγορίας Χώρα Αναφοράς, σύμφωνα με τον πίνακα 9 στο παράρτημα Γ, η γαλλική αρθρογραφία, κατά την πρώτη χρονική περίοδο της ανάλυσης, επικεντρώθηκε στην κατάρριψη του αεροπλάνου της ρωσικής πολιτικής αεροπορίας πάνω από την Αίγυπτο. Το στοιχείο αυτό επιβεβαιώνεται από τα αυξημένα ποσοστά παρουσίας και κυριαρχίας της Ρωσίας, καθώς και της Αιγύπτου που συγκαταλέγεται στην υπο-κατηγορία «Άλλο». Αντιθέτως, μετά το τρομοκρατικό χτύπημα στο Παρίσι η αρθρογραφία της Le Monde και της Libération επικεντρώθηκε κατά ένα ποσοστό μεταξύ 45%-50% στη Γαλλία.

Επιπλέον, αυξημένα ήταν τα ποσοστά αναφοράς στο Βέλγιο (5%-6%), κυρίως για την απόδοση ευθυνών στη γείτονα χώρα, κατηγορώντας τη για ελλιπή λήψη προληπτικών μέτρων έναντι των ισλαμιστικών δικτύων στη βελγική επικράτεια. Η αυξημένη παρουσία της Ρωσίας και στις δύο γαλλικές εφημερίδες (13%-15%) οφείλεται στην προσπάθεια της Γαλλικής Προεδρίας να έρθει σε συνεννόηση με τον Ρώσο Πρόεδρο για τη δημιουργία της Συμμαχίας κατά του ISIS, αλλά και λόγω της πραγματοποίησης ρωσικών βομβαρδισμών σε πόλεις της επικράτειας του Ισλαμικού Κράτους. Οι αναφορές στις ΗΠΑ παραμένουν σε μονοψήφια ποσοστά και στις δύο εφημερίδες (1%-6%), όπως επίσης και οι αναφορές στη Συρία και στο Ιράκ. Τέλος, η αναφορά αλλά και η κυρίαρχη παρουσία της υπο-κατηγορίας «Άλλο» μετά τις επιθέσεις (10%-11%), οφείλεται στην αναφορά του γαλλικού τύπου στις μεταναστευτικές ροές προς τη Γαλλία διαμέσου των Βαλκανίων, καταδεικνύοντάς τες ως πιθανή αιτία μετακίνησης ισλαμιστών τρομοκρατών από και προς τη Μέση Ανατολή.

Όσον αφορά στην περίπτωση της βελγικής αρθρογραφίας, σύμφωνα με τον πίνακα 10 στο Παράρτημα Γ, παρέμεινε πριν και μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις

επικεντρωμένη στη βελγική επικράτεια, είτε ως παρουσία μέσα στο κείμενο, είτε ως κυρίαρχη χώρα όσον αφορά στη συχνότητα παρουσίας της κατά (62%-80%). Κατά την περίοδο πριν την επίθεση στο μετρό και στο αεροδρόμιο των Βρυξελλών, κατά ένα σαφώς μικρότερο ποσοστό (15%-20%) έγινε αναφορά και στη Γαλλία για την επίδειξη της συνεργασίας μεταξύ τους. Το ποσοστό αυτό της Γαλλίας θα πέσει κάτω από το 10% μετά τις επιθέσεις, αυξάνοντας παράλληλα τις αναφορές στη Συρία και στο Ιράκ (11%-25%) με απώτερο στόχο την προσπάθεια κατανόησης του ισλαμιστικού φαινομένου.

Ένα άλλο σημαντικό στοιχείο αποτελεί πως ο αριθμός των διαφορετικών χωρών στις οποίες έγινε αναφορά στο εκάστοτε άρθρο σχεδόν διπλασιάστηκε και στις τέσσερις εφημερίδες μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα, σε αντίθεση με την πρότερη κατάσταση, πριν τις επιθέσεις, όπου οι αναφορές των χωρών σχεδόν ταυτίζονταν με τον απόλυτο αριθμό των κυρίαρχων χωρών αναφοράς στο δείγμα.

Περιφέρειες

Στο δείγμα των γαλλικών εφημερίδων, κατά το πρώτο διάστημα, 30/10/15 έως 13/11/15, το μεγαλύτερο ποσοστό των άρθρων της Libération και της Le Monde (80% - 85%) ασχολήθηκαν με την περιφέρεια της Μέσης Ανατολής, ως αποτέλεσμα των αναφορών στην κατάρριψη του ρωσικού αεροσκάφους στην Αίγυπτο, σύμφωνα με τον πίνακα 10 στο παράρτημα III. Κατά την περίοδο, ωστόσο, μετά το τρομοκρατικό χτύπημα, στη Le Monde το 54.38% (Παρουσία) του δείγματος των άρθρων επικεντρώθηκε στο εσωτερικό της Δυτικής Ευρώπης, δικαιολογώντας την αύξηση του φόβου, της ανασφάλειας και του προβληματισμού για την αποτελεσματικότητα των υπηρεσιών πληροφοριών στη Γαλλία και στις γειτονικές της χώρες. Μάλιστα, το αντίστοιχο ποσοστό Κυριαρχίας της υπο-κατηγορίας «Δυτική Ευρώπη» στο δείγμα ήταν 69%.

Ακολούθησε η Μέση Ανατολή και η περιοχή του ισλαμικού Μαγκρέμπ με ποσοστό 29% (Παρουσία & Κυριαρχία), κύριως λόγω των αναφορών σε πόλεις των κατεχόμενων περιοχών από το ISIS. Επιπλέον, κατά την ίδια περίοδο το 4% των άρθρων αφορούσε τις μεταναστευτικές ροές από την Ανατολική προς τη Δυτική Ευρώπη, ενώ 4% ήταν και το ποσοστό της αρθρογραφίας που επικεντρώθηκε στη δραστηριοποίηση της ισλαμιστικής οργάνωσης Boko Haram στην Υποσαχάρια Αφρική.

Όσον αφορά στα δημοσιεύματα της Libération μετά το τρομοκρατικό χτύπημα επικεντρώθηκαν στη Δ. Ευρώπη κατά 65% (Παρουσία) και 67%

(Κυριαρχία). Ενώ, όπως συνέβη και με τη Le Monde, ένα υψηλό ποσοστό ύψους 30% αναφέρθηκε στη δραστηριοποίηση των χωρών αναφοράς της περιφέρειας «Μέση Ανατολή/Μαγκρέμπ» με στόχο την αντιμετώπιση του ISIS (Πίνακας 9 Παράρτημα Γ).

Τέλος, ο αριθμός των αναφορών στις δύο εφημερίδες στην αμερικανική ήπειρο θεωρείται αμελητέος, αφορώντας ως επί το πλείστον τις πολιτικές συζητήσεις και διεργασίες στο εσωτερικό των ΗΠΑ για την αντιμετώπιση του ISIS.

Από την άλλη πλευρά, στον βελγικό τύπο η αρθρογραφία πριν και μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις του 2016 είχαν ως κεντρική οπτική τη Δ. Ευρώπη αγγίζοντας το ποσοστό του 90% και ως Παρουσία και ως Κυριαρχία στο δείγμα. Ενώ, η υπο-κατηγορία «Μέση Ανατολή/Μαγκρέμπ» εμφάνισε ποσοστά παρουσίας μόλις 18% μέσα στο δείγμα και ποσοστά κυριαρχίας 12%, κατά τη χρονική περίοδο μετά το πέρας των επιθέσεων στη Le Soir. Το αντίστοιχο ποσοστό κυριαρχίας της ίδιας υπο-κατηγορίας στη La Libre περιορίστηκε στο 8% (Πίνακας 12 Παράρτημα Γ).

Τοπικοί-Διεθνείς Οργανισμοί/Συμμαχίες

Στη επόμενη κατηγορία αναλύεται η παρουσία των βασικών τοπικών και διεθνών οργανισμών/συμμαχιών στις οποίες μετέχουν οι χώρες αναφοράς ή δρουν οι ίδιες ενεργά κατά του ISIS. Οι αναφορές σε αυτή την κατηγορία κρίνονται περιορισμένες, σύμφωνα με τον πίνακα 13 στο παράρτημα III. Πιο συγκεκριμένα, ξεκινώντας από τις γαλλικές εφημερίδες, κατά το διάστημα πριν τα τρομοκρατικά χτυπήματα έγιναν μόλις 5 αναφορές σε έναν από τους 4 οργανισμούς/συμμαχίες, και αυτές εντοπίστηκαν όλες στη Le Monde. Στο δείγμα των άρθρων της Libération, κατά το ίδιο χρονικό διάστημα, δεν εντοπίστηκε καμία από τις τέσσερις υπο-κατηγορίες.

Αντιθέτως, μετά το τρομοκρατικό χτύπημα έγιναν 135 αναφορές στη Le Monde και 23 στη Libération. Η Le Monde εστίασε στη Συμμαχία κατά του ISIS (43.70%), αναφέρθηκε ακολούθως στον ΟΗΕ (26%) για τη νομιμοποίηση των στρατιωτικών χτυπημάτων εις βάρος του ISIS από τη διεθνή συμμαχία, ενώ ορισμένα άρθρα στάθηκαν στο σύστημα καταγραφής των ονομάτων των επιβατών (Passenger Name Record) της Ευρωπαϊκής Ένωσης (20%).

Ο αριθμός των αναφορών στη συγκεκριμένη κατηγορία στη Libération είναι ιδιαίτερα μικρός, με τη Συμμαχία κατά του ISIS να συγκεντρώνει το 78% των άρθρων και να κυριαρχεί κατά 85%.

Από την άλλη πλευρά, στις βελγικές εφημερίδες οι αναφορές στους οργανισμούς και στη διεθνή συμμαχία κατά του ISIS ήταν σχεδόν μηδενικές κατά την πρώτη χρονική περίοδο της έρευνας, ενώ μετά το τρομοκρατικό χτύπημα εντοπίστηκαν 16-17 δημοσιεύματα στην κάθε εφημερίδα (πίνακας 14 παράρτημα III). Η Le Soir επικεντρώθηκε στη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τη σημασία της συνεργασίας σε ευρωπαϊκό επίπεδο (58%), ενώ η La Libre αναφέρθηκε κατά 38% στη Συμμαχία κατά του ISIS, και στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στον ΟΗΕ κατά 25%, με τη Συμμαχία κατά του ISIS να κυριαρχεί σε συχνότητα (40%).

Η Αναφορά στη Χώρα Αφορά

Η παρούσα κατηγορία έχει ως στόχο να διερευνήσει τον τρόπο με τον οποίο προσέγγισε ο συντάκτης του κάθε άρθρου τη χώρα αναφοράς, είτε από το εσωτερικό της, είτε σε σχέση με μια άλλη χώρα, είτε εξετάζοντας τη θέση της στο διεθνές σύστημα κρατών. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της έρευνας στον πίνακα 15 στο παράρτημα III κατά ένα 50% με 60% των συντακτών στη Libération και στη Le Monde, πριν και μετά τις επιθέσεις, προσέγγισαν τη χώρα αναφοράς από το εσωτερικό. Ενώ το υπόλοιπο 50% των δημοσιευμάτων ήταν κατανομημένο περίπου ισομερώς ανάμεσα στις άλλες δύο κατηγορίες. Στις περιπτώσεις που επιλέχθηκε η προσέγγιση της θέσης της χώρας αναφοράς στο διεθνές σύστημα κρατών εξετάζονταν η θέση της Γαλλίας ως προς τη μάχη κατά του ISIS και ποια θα πρέπει να είναι η στάση της.

Όσον αφορά στον βελγικό τύπο, όπως φαίνεται στον πίνακα 16 στο παράρτημα III, παρατηρήθηκε μια εθνοκεντρική προσέγγιση από πλευράς των συντακτών, εξετάζοντας σε ποσοστό 60% το εσωτερικό της χώρας καθ' όλη την υπό εξέταση περίοδο. Ενώ σε δεύτερο ρόλο επιλέχθηκε η διαλεκτική ενδοκρατικού-διακρατικού 25%-30%. Τέλος, μονοψήφιο ήταν ποσοστό της εξέτασης της χώρας αναφοράς από την πλευρά της θέσης της στο διεθνές σύστημα κρατών.

Συσχέτιση Χώρας – Ισλαμικού Κράτους

Στην κατηγορία της Συσχέτισης της Χώρας με το Ισλαμικό Κράτος, όσον αφορά στον γαλλικό τύπο, η Le Monde επικεντρώθηκε, κατά τη χρονική περίοδο πριν τις επιθέσεις, στις διεθνείς προεκτάσεις της δράσης του ISIS (41%), καθώς και στις προεκτάσεις της δράσης του στο εσωτερικό της χώρας (38%) (πίνακας 17 παράρτημα III). Ενώ, κατά τη χρονική περίοδο μετά τις επιθέσεις στο Παρίσι το ποσοστό των άρθρων που προσέγγισαν τη σχέση της Χώρας Αναφοράς με το Ισλαμικό Κράτος από το εσωτερικό της αυξήθηκε στο 50%. Ενώ και η σύνδεση της χώρας με τις

διεθνείς προεκτάσεις της δράσης του ISIS μειώθηκε στο 29%. Η σύνδεση της χώρας αναφοράς με τις επιπτώσεις του ISIS στο εσωτερικό της Συρίας/Ιράκ παρέμειναν και στις δύο χρονικές περιόδους στο 19%, αναφερόμενο το δείγμα κυρίως στην ανάλυση του ισλαμιστικού κύματος στη Μέση Ανατολή και στη δραστηριοποίηση της Συμμαχίας κατά του ISIS.

Από την άλλη πλευρά, η Libération πριν τα τρομοκρατικά χτυπήματα επικεντρώθηκε στην ανάλυση της δράσης του ISIS στο εσωτερικό της Συρίας/Ιράκ (48%), ενώ μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα δημοσίευσε άρθρα τα οποία ανέλυαν τη δράση του ISIS στο εσωτερικό της χώρας αναφοράς (64%).

Όσον αφορά στον βελγικό τύπο, η αρθρογραφία των Le Soir και La Libre, εστίασε κατά τουλάχιστον 70%, καθ' όλη την υπό εξέταση περίοδο, στη δράση του ISIS στο εσωτερικό της χώρας, στην προκειμένη περίπτωση το Βέλγιο, επιβεβαιώνοντας την εθνοκεντρική προσέγγιση των συντακτών τους (Πίνακας 18 Παράρτημα III), όπως διαπιστώθηκε και στην προηγούμενη κατηγορία «η Αναφορά στη Χώρα Αφορά».

Αρνητικές Επιπτώσεις

Όσον αφορά στις αρνητικές επιπτώσεις στο έντυπο κωδικοποίησης έγινε διάκριση ως προς την κατεύθυνση των επιπτώσεων είτε εις βάρος της χώρας αναφοράς, είτε εις βάρος του ISIS. Στον γαλλικό τύπο τα δημοσιεύματα της Le Monde κατά 67% στάθηκαν στις επιπτώσεις του ISIS εις βάρος της χώρας αναφοράς (Πίνακας 19 Παράρτημα III), της Ρωσίας πριν και της Γαλλίας μετά τις επιθέσεις εν προκειμένω. Ενώ, τα υπόλοιπα δημοσιεύματα επικεντρώθηκαν στους ρωσικούς βομβαρδισμούς εις βάρος του ISIS, στη σύλληψη ισλαμιστών στην Τουρκία, στη λήψη μέτρων ασφαλείας στη Γαλλία και στην αποστολή του αεροπλανοφόρου Charles de Gaulle στη Μέση Ανατολή.

Τα δημοσιεύματα της Libération ήταν περισσότερο ισομερώς κατανεμημένα, κατά την πρώτη χρονική περίοδο της έρευνας ανάμεσα στις δύο κατηγορίες, με το 57% εξ αυτών να αφορά στις επιπτώσεις του ISIS προς τη χώρα αναφοράς. Αμέσως μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα ο αριθμός των δημοσιευμάτων που στάθηκαν στις επιπτώσεις του ISIS εις βάρος της Γαλλίας έφτασε το 67%-69%.

Αντιθέτως, οι δύο βελγικές εφημερίδες Le Soir και La Libre, κατά τη χρονική περίοδο πριν το τρομοκρατικό χτύπημα στις Βρυξέλλες δημοσίευσαν κατά 55% άρθρα περί των επιπτώσεων της χώρας αναφοράς εις βάρος του ISIS λόγω της σύλληψης των δύο ισλαμιστών τρομοκρατών στο Βέλγιο (Πίνακας 20 Παράρτημα

III). Εντούτοις, μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα παρατηρήθηκε ραγδαία αύξηση των δημοσιευμάτων για τις επιπτώσεις του ISIS στη χώρα αναφοράς, φτάνοντας το ποσοστό του στο 88% με 89%.

Θέματα

Στην επόμενη κατηγορία του έντυπου κωδικοποίησης αποτυπώθηκε η τάση της γαλλικής και της βελγικής ειδησεογραφίας σε μια σειρά από θεματικές σχετικές με το ISIS πριν και μετά τις επιθέσεις. Όπως φαίνεται στον πίνακα 21 στο Παράρτημα III κυριαρχεί με τουλάχιστον 54% στη Le Monde και έως 70% - 80% στις υπόλοιπες τρεις εφημερίδες η θεματική της ασφάλειας.

Σε δεύτερο βαθμό πριν τις επιθέσεις στις δύο χώρες επικράτησε στο δείγμα και των τεσσάρων εφημερίδων η θεματική των ξένων μαχητών που εγκαταλείπουν το Βέλγιο και τη Γαλλία για να ενταχθούν στις τάξεις του Ισλαμικού Κράτους ή που επιδιώκουν να επιστρέψουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση (13%-21%). Ακολούθως, οι συντάκτες ασχολήθηκαν με το φαινόμενο της ριζοσπαστικοποίησης/βίαιου εξτρεμισμού και τη δράση των ισλαμιστικών δικτύων στην Ευρώπη και στην Υποσαχάρια Αφρική (5%-15%). Επιπλέον, υπήρξαν μεμονωμένα άρθρα με αναφορές στον Φονταμενταλισμό (Le Monde), στο Μεταναστευτικό/Προσφυγικό (Le Monde-La Libre), καθώς και στο φαινόμενο της Ισλαμοφοβίας (Le Soir).

Μετά τις επιθέσεις φαίνεται πως, παρ'ότι διατηρήθηκε η θεματική της ασφάλειας στην κορυφή, καλύφθηκε η πλειονότητα των υπόλοιπων θεματικών από τις τέσσερις εφημερίδες. Πιο συγκεκριμένα, η Le Monde επικεντρώθηκε κατά 16% στις θεματικές της Ριζοσπαστικοποίησης/βίαιου εξτρεμισμού και του Φονταμενταλισμού με ακαδημαϊκές κυρίως αναλύσεις. Ενώ, αυξήθηκε και το ποσοστό που αφορά το ζήτημα των Ξένων Μαχητών (14%), καθώς και το Μεταναστευτικό/Προσφυγικό (10%) καταδεικνύοντας τον προβληματισμό τους για τους βαλκανικούς διαδρόμους που χρησιμοποιούν οι ισλαμιστές από και προς την Ευρώπη.

Κατά τον ίδιο τρόπο, οι συντάκτες της Libération επέλεξαν θεματικές σχετικές με τη Ριζοσπαστικοποίηση/βίαιο εξτρεμισμό (15%), τους Ξένους Μαχητές (10%) και τον Φονταμενταλισμό (10%). Εντούτοις, το Μεταναστευτικό/Προσφυγικό παρέμεινε σε μονοψήφιο ποσοστό (8%).

Επιπροσθέτως, ο βελγικός τύπος ακολούθησε παρόμοιο μοτίβο με τις γαλλικές εφημερίδες. Μετά τη θεματική της ασφάλειας ακολούθησε σε σημασία η Ριζοσπαστικοποίηση/βίαιος εξτρεμισμός (12%) και ο Φονταμενταλισμός (9%) στη

La Libre, ενώ τα ζητήματα των Ξένων Μαχητών και του Μεταναστευτικού/Προσφυγικού παρέμειναν στο 6%. Επίσης, στη Le Soir 10%-14% της αρθρογραφίας σημείωσαν οι υπο-κατηγορίες Φονταμενταλισμός, Ξένοι Μαχητές και Ριζοσπαστικοποίηση/βίαιος εξτρεμισμός ξεχωριστά μετά τις επιθέσεις, με την αρθρογραφία σχετικά με το Μεταναστευτικό/Προσφυγικό να μην ξεπερνάει το 2% του δείγματος. Θα πρέπει να τονιστεί επίσης πως η θεματική της Ισλαμοφοβίας δεν ξεπέρασε το 0% - 3% σε καμία από τις τέσσερις εφημερίδες του δείγματος.

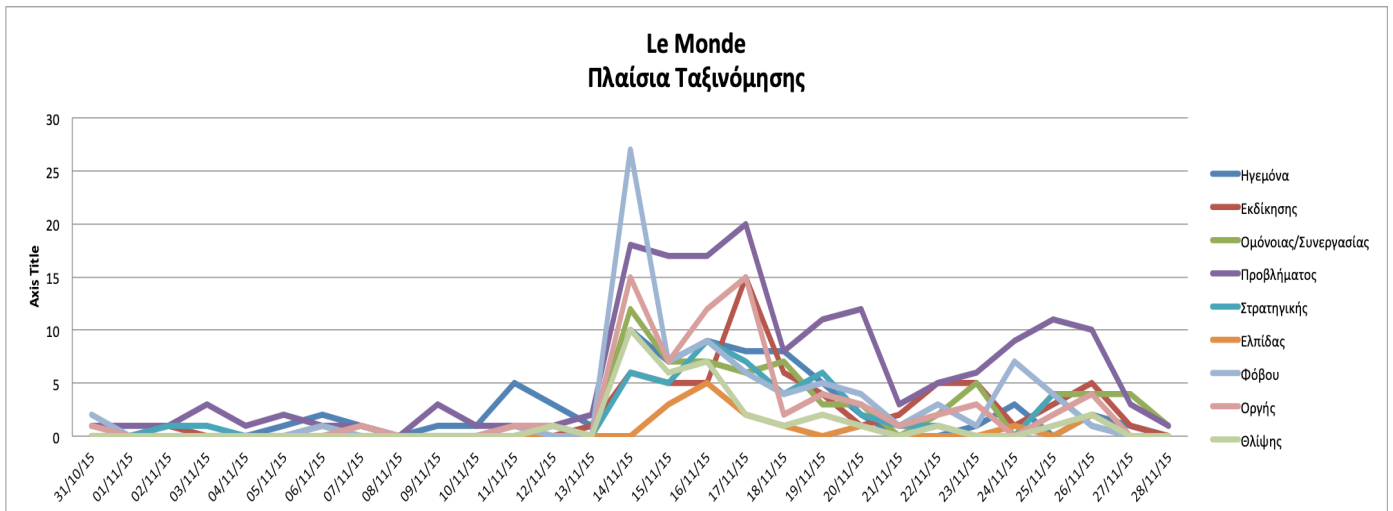
Πλαίσια Ταξινόμησης

Η τελευταία κατηγορία του έντυπου κωδικοποίησης αποσκοπεί στην απεικόνιση εννέα διακριτών πλαισίων ταξινόμησης, βασισμένα, το κάθε ένα, σε συγκεκριμένες, σημασιολογικά συγγενείς, λέξεις-κλειδιά. Ο κατάλογος με τα πλαίσια ταξινόμησης διαμορφώθηκε πριν και κατά τη διάρκεια της ανάλυσης του δείγματος, όπως παρουσιάζεται στο Παράρτημα III. Επικρατών πλαίσιο ταξινόμησης σε όλες τις χρονικές περιόδους και στο σύνολο του δείγματος ήταν εκείνο του Προβληματισμού.

Ειδικότερα, ξεκινώντας από τον γαλλικό τύπο στην εφημερίδα Le Monde, κατά την περίοδο 30/10/2015 – 13/11/2015, όπως φαίνεται στον πίνακα 22 στο Παράρτημα III, επικράτησε το πλαίσιο του Προβληματισμού κατά 37%, το πλαίσιο του Ηγεμόνα με 31%, του Φόβου και της Οργής με 8%, από πλευράς Ρωσίας εις βάρος του ISIS, ακολουθώντας το πλαίσιο της Στρατηγικής με 6% και της Συνεργασίας/Ομόνοιας με 4%. Ενώ μόλις σε ένα άρθρο εντοπίστηκαν λέξεις σχετικές με το πλαίσιο της Θλίψης και καμία λέξη σχετική με το πλαίσιο της Ελπίδας.

Κατά την επόμενη χρονική περίοδο, μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις, ο Προβληματισμός παρέμεινε στην κορυφή (26%), καταδεικνύοντας κυρίως τα προβλήματα στον τομέα των υπηρεσιών πληροφοριών της Γαλλίας και του Βελγίου. Ακολούθως, αυξημένα ήταν τα ποσοστά εμφάνισης των Πλαισίων του Φόβου (14%) και της Οργής (12%), με το Πλαίσιο της Εκδίκησης να ακολουθεί με ποσοστό 11%. Τα Πλαίσια της Οργής και της Εκδίκησης αφορούν κατά το μεγαλύτερο ποσοστό τους τις χώρες της Συμμαχίας κατά του ISIS, αλλά περιλαμβάνονται και δημοσιεύματα σχετικά με την εκδικητικότητα του ISIS πίσω από τις επιθέσεις στο Παρίσι. Ακόμη, το Πλαίσιο της Συνεργασίας/Ομόνοιας είχε σημαντική παρουσία με 11%, περιλαμβάνοντας την πρόθεση για συνεργασία μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών για την αντιμετώπιση ISIS, αλλά και τις προτροπές των συντακτών, πολιτών και πολιτικών για εθνική ενότητα. Τέλος, τα Πλαίσια της Στρατηγικής, της Θλίψης, και της Ελπίδας εμφανίστηκαν σε μόλις 46, 33, και 15 άρθρα αντίστοιχα

αντιπροσωπεύοντας το 8%, 5% και 3% του δείγματος της Le Monde μετά τις επιθέσεις.

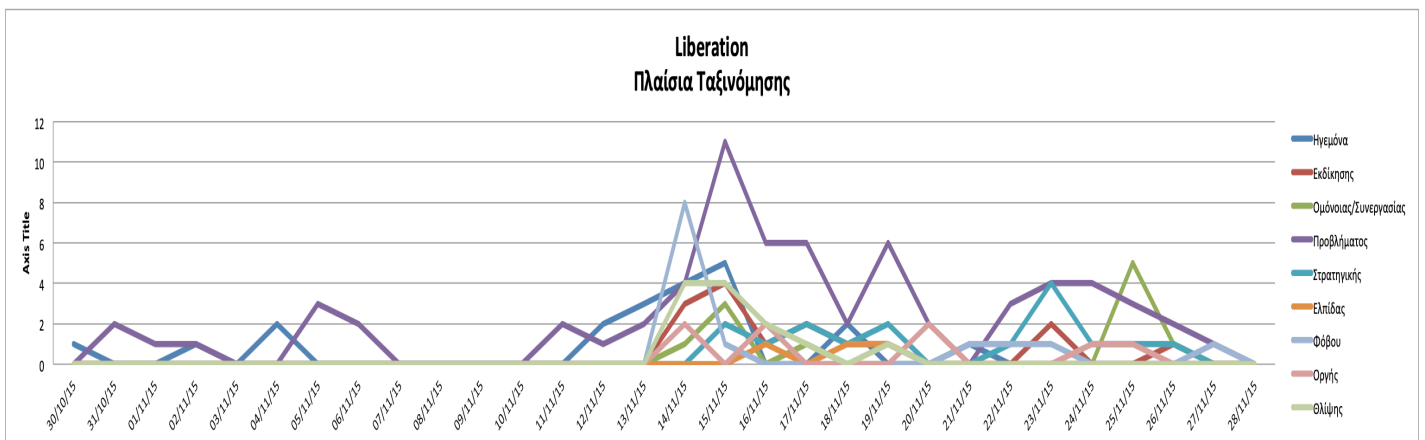

Διάγραμμα 7-3 Χρονοσειρά Πλαισίων Ταξινόμησης στη Γαλλική Εφημερίδα Le Monde

Όπως φαίνεται στο διάγραμμα 7.3, παρ'ότι το προηγούμενο διάστημα τα ποσοστά των πλαισίων ταξινόμησης βρίσκονται κοντά στο μηδέν, το πλαίσιο του φόβου διακρίνεται να επικρατεί αμέσως μετά την πραγματοποίηση των τρομοκρατικών επιθέσεων, ωστόσο η εμφάνισή του μειώνεται με το πέρασμα των ημερών. Ο προβληματισμός φαίνεται να παραμένει καθ'όλη τη διάρκεια της κρίσης μέχρι και τη λήξη του δεύτερου δεκαπενθήμερου της έρευνας. Η οργή δεν έχει ομοιόμορφη κατανομή, σημειώνοντας σημαντική αύξηση στις 14/11 και στις 16-17/11, ενώ παράλληλη πορεία ακολουθεί και το πλαίσιο της Εκδίκησης. Το πλαίσιο της Ομόνοιας/Συνεργασίας υφίσταται αλλά σε χαμηλότερα επίπεδα, εντοπιζόμενο όμως περισσότερο κατά την 22α -23η Νοεμβρίου 2015. Τέλος, τα πλαίσια της Ελπίδας, της Θλίψης και της Στρατηγικής παρέμειναν σε χαμηλά επίπεδα.

Στην εφημερίδα Libération κατά το πρώτο διάστημα της έρευνας εμφανίστηκαν μόλις δύο εκ των εννέα πλαισίων ταξινόμησης (Πίνακας 22 Παράρτημα III). Το κυρίαρχο ήταν το Πλαίσιο του Προβλήματος με 62%, ακολουθώντας το Πλαίσιο του Ηγεμόνα με 38%. Εντούτοις, κατά τη χρονική περίοδο μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις εμφανίστηκαν και τα εννέα πλαίσια ταξινόμησης με διαφορετικά ποσοστά το κάθε ένα. Αρχικά, επικράτησε το πλαίσιο του Προβληματισμού με 38%, με την εμφάνιση ακολούθως του πλαισίου της Στρατηγικής στο 11% του συνόλου των άρθρων, της Εκδίκησης στο 10%, ακολουθώντας τα πλαίσια του Φόβου και της Θλίψης με 8% ποσοστό εμφάνισης το

κάθε ένα. Σε αντίθεση με τη Le Monde, το πλαίσιο της Οργής δεν εμφανίστηκε σε παραπάνω από 8 άρθρα, δηλαδή στο 5% του δείγματος της Libération. Ενώ και το πλαίσιο της Ελπίδας σημείωσε τα χαμηλότερα ποσοστά εμφάνισης με 2%.

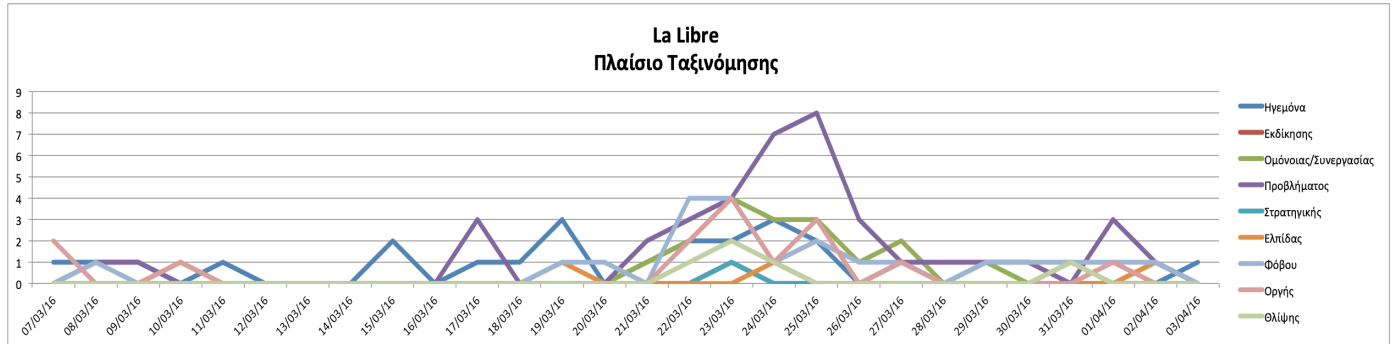
Διάγραμμα 7-4 Χρονοσειρά Πλαισίων Ταξινόμησης στη Γαλλική Εφημερίδα Libération

Τα ανωτέρω φαίνονται να επιβεβαιώνονται από το διάγραμμα 7.4 με τη σχεδόν άδεια από πλαίσια ταξινόμησης χρονική περίοδο πριν τα τρομοκρατικά χτυπήματα και την επικράτηση του Προβληματισμού και του Φόβου αμέσως μετά τα χτυπήματα. Τα πλαίσια της Εκδίκησης και της Οργής εμφανίζονται με ένταση αλλά όχι με σταθερή συχνότητα, δημιουργώντας, αντί για οριζόντιες, σχεδόν κάθετες γραμμές στο διάγραμμα. Σημαντικό στοιχείο αποτελεί η εμφάνιση της Ομόνοιας/Συνεργασίας τις τελευταίες μέρες της έρευνας ανάμεσα στην 24^η και την 26^η Νοεμβρίου 2015, ενώ σταθερή, αλλά χαμηλή, παραμένει και η επιρροή του φόβου, ενώ η ελπίδα δεν εμφανίζεται παρά μόνο κατά το μέσο της κρίσης στις 17 με 19 Νοεμβρίου 2015.

Στον Βελγικό τύπο η τάση εμφάνισης των πλαισίων ταξινόμησης στις δύο εφημερίδες επηρεάστηκε ιδιαίτερα από τη σύλληψη των δύο ισλαμιστών από τις βελγικές αρχές κατά το πρώτο χρονικό διάστημα 07/03/16 με 21/03/16. Ειδικότερα, κατά τη περίοδο αυτή, στη La Libre επικράτησε το πλαίσιο του Ηγεμόνα με ποσοστό 40%, ακολούθησε το πλαίσιο του Προβλήματος με 30% και του Φόβου με 17% (Πίνακας 23, Παράρτημα ΙΙΙ). Τα πλαίσια της Συνεργασίας/Ομόνοιας (3%), της Οργής (3%) και της Ελπίδας (7%) διατηρήθηκαν σε μονοψήφιο ποσοστό.

Ωστόσο, μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις το πλαίσιο του Ηγεμόνα έπεσε στο 11%, σημειώνοντας αύξηση παράλληλα των πλαισίων του Προβληματισμού (32%), του Φόβου (18%) και της Οργής (12%). Το πλαίσιο της Ελπίδας παραμένει σε χαμηλά επίπεδα (2%) και σε αυτή την εφημερίδα, όπως συνέβη και με τις δύο γαλλικές, ενώ αξιοσημείωτο είναι το γεγονός πως μόλις σε ένα άρθρο (1%)

εμφανίστηκε το πλαίσιο της Εκδίκησης, όπως και της Στρατηγικής (1%). Ιδιαίτερα αυξημένο, ωστόσο, ήταν το πλαίσιο της Συνεργασίας/Ομόνοιας (18%) με την έμφαση σε αυτή την περίπτωση να δίνεται στην εθνική ενότητα, παρά στη Συμμαχία κατά του ISIS.

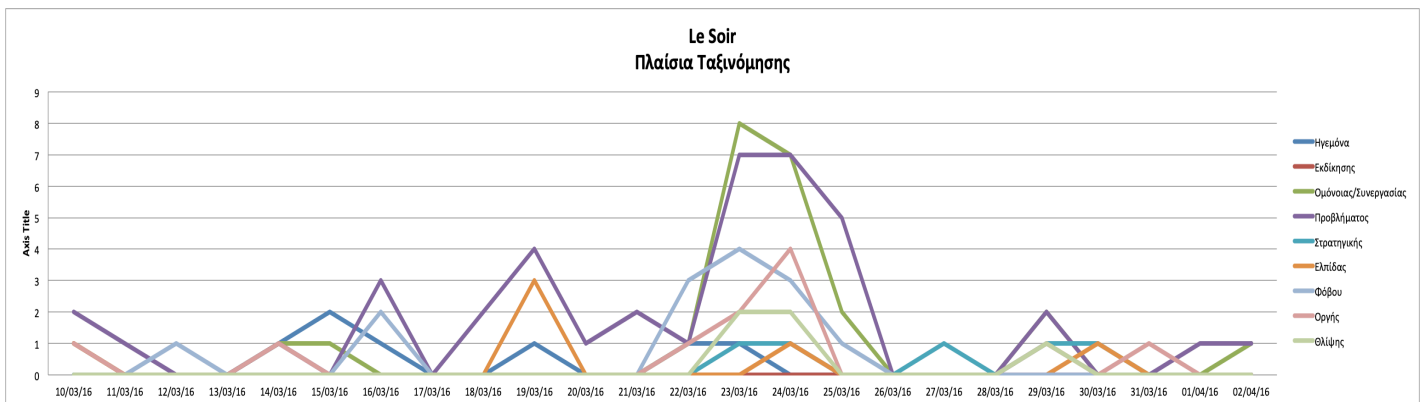
Διάγραμμα 7-5 Χρονοσειρά Πλαισίων Ταξινόμησης στη Βελγική Εφημερίδα La Libre

Στο ανωτέρω διάγραμμα 7.5 το πλαίσιο του Προβληματισμού κυριαρχεί τις πρώτες ημέρες 22α με 27η Μαρτίου, ενώ επανεμφανίζεται στις 31 με 2 Απριλίου. Τα πλαίσια της Οργής και της Θλίψης εμφανίζονται καθ'όλη τη διάρκεια της κρίσης, όχι όμως με σταθερά ποσοστά. Επίσης, το πλαίσιο της Ομόνοιας/Συνεργασίας, παρ'ότι κάνει αισθητή την εμφάνισή του τις πρώτες ημέρες μετά τις τρομοκρατικές ενέργειες, εμφανίζει πτωτική πορεία ακολούθως. Τέλος, το πλαίσιο του Ηγεμόνα έχει ιδιαίτερα μικρή παρουσία στο διάγραμμα, όπως και εκείνο της Στρατηγικής.

Όσον αφορά στη βελγική Le Soir παρά τη θετική κατάληξη των συλλήψεων του Salah Abdeslam και του Mohamed Belkaïd το πλαίσιο του Προβληματισμού πριν τις τρομοκρατικές επιθέσεις στις Βρυξέλλες έφτασε στο 47%, ακολουθώντας το πλαίσιο του Ηγεμόνα με 15%, καθώς και της Ελπίδας με 12% λόγω της επιτυχούς αντιμετώπισης και αποτροπής μίας πιθανής τρομοκρατικής επίθεσης. Επιπροσθέτως, το πλαίσιο της Συνεργασίας/Ομόνοιας εμφάνισε ποσοστό 9%, επιδιώκοντας οι συντάκτες να τονίσουν την αποτελεσματική συνεργασία της Γαλλίας με το Βέλγιο για τη σύλληψη των ισλαμιστών (πίνακας 23, Παράρτημα ΙΙΙ). Τέλος, τα πλαίσια του Φόβου και της Οργής εμφανίστηκαν με ποσοστό 9% και 6% αντίστοιχα, ενώ το πλαίσιο της Στρατηγικής δεν εντοπίστηκε πουθενά μέσα στο δείγμα.

Μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις έκπληξη προκαλεί το γεγονός πως το Πλαίσιο του Ηγεμόνα κατακρημνίστηκε από το 14% στο 2.5% με τα πλαίσια της Οργής (11%), του Προβλήματος (30%) και του Φόβου (30%) να καλύπτουν το 70% της αρθρογραφίας. Σημαντικό επίσης είναι το ποσοστό που καλύπτει το πλαίσιο της Συνεργασίας/Ομόνοιας στο 27% του δείγματος. Το πλαίσιο της Θλίψης παρέμεινε σε

παρόμοια επίπεδα με τις άλλες εφημερίδες (6%), ενώ της Ελπίδας δεν ξεπέρασε το 2.5%. Τέλος, το πλαίσιο της Στρατηγικής εμφανίστηκε στο 6% των δημοσιευμάτων, ενώ εκείνο της Εκδίκησης δεν εμφανίστηκε σε κανένα άρθρο του δείγματος.

Διάγραμμα 7-6 Χρονοσειράς Πλαισίων Ταξινόμησης στη Βελγική Εφημερίδα Le Soir

Στο διάγραμμα 7.6 η εμφάνιση των πλαισίων της Ομόνοιας/Συνεργασίας καθώς και του Προβληματισμού είναι άμεση και με ιδιαίτερη ένταση αμέσως μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα της 22ας Μαρτίου 2016. Ακολουθεί, σε χαμηλότερα επίπεδα, κατά την ίδια περίοδο 22 με 26 Μαρτίου, το Πλαίσιο του Φόβου, ενώ λιγότερο διευρυμένη με παρόμοια ένταση είναι και η εμφάνιση του πλαισίου της Οργής. Την υπόλοιπη περίοδο από τις 27 Μαρτίου μέχρι τις 2 Απριλίου 2016 εμφανίζονται αποσπασματικά τα πλαίσια της Στρατηγικής, του προβληματισμού, της Ελπίδας, της Οργής και της Θλίψης.

Συμπεράσματα – Προτάσεις

Μέσα από τη διδακτορική διατριβή επιχειρήθηκε μια ολοκληρωμένη και περιεκτική κατανόηση και ανάλυση του φαινομένου της τρομοκρατίας, όπως εξελίχθηκε κατά τον 20^ο και 21^ο αιώνα. Επιπλέον, στόχος της διατριβής ήταν η αποτύπωση των σύγχρονων εργαλείων αντιτρομοκρατικής πολιτικής και διαχείρισης κρίσεων, μέσω της ανάλυσης και αντιπαραβολής των δύο περιπτώσιολογικών μελετών των τρομοκρατικών επιθέσεων στο Παρίσι και στις Βρυξέλλες το 2015 και 2016 αντίστοιχα.

Αρχικά, έγινε κατανοητό από την ανάλυση των απόψεων ορισμένων από τους σημαντικότερους ακαδημαϊκούς στη θεωρία της τρομοκρατίας, καθώς και των βασικών διεθνών και ευρωπαϊκών συνθηκών, με εξαίρεση τα Πρόσθετα Πρωτόκολλα της Γενεύης του 1977, πως δεν έχει καταστεί δυνατό να βρεθεί ένας αμοιβαία αποδεκτός ορισμός για την τρομοκρατία. Πάρα ταύτα, έχουν υπάρξει σημαντικές απόπειρες στο πλαίσιο της διεθνούς νομολογίας, οι οποίες προσφέρουν έναν ορισμό για την τρομοκρατική πράξη με προεξάρχουσα την περίπτωση Ayyash. Βασικά χαρακτηριστικά της Τρομοκρατίας στα οποία συγκλίνει η πλειονότητα εκ των υπάρχοντων ορισμών είναι η πρόθεση άσκησης ή η απειλή άσκησης βίας, η πρόκληση του δημόσιου φόβου και η πολιτική σκοπιμότητα πίσω από τη χρήση της τρομοκρατίας.

Ακολούθως, κατά τη διάρκεια της διδακτορικής διατριβής, έγινε προσπάθεια κατάρριψης μίας σειράς από στερεότυπα, αποδεικνύοντας ότι η τρομοκρατία δεν συνδέεται άμεσα με τη φτώχεια, με την ψυχασθένεια και την απολυταρχία. Αντιθέτως, πρόκειται για μια διαδικασία που λαμβάνει χώρα κυρίως στα λεγόμενα αποτυχημένα κράτη, ή σε χώρες με έλλειμμα δημοκρατίας, και αφορά συνήθως άτομα που νιώθουν κοινωνικά περιθωριοποιημένα. Τέλος, όσον αφορά στο ρόλο της θρησκείας στην τρομοκρατία, η ακαδημαϊκή κοινότητα φαίνεται να παραμένει διχασμένη.

Επιπροσθέτως, συμπεραίνεται μέσα από τη διατριβή πως δεν είναι η Δύση ο βασικός στόχος της σύγχρονης ισλαμιστικής τρομοκρατίας, αλλά η Μέση Ανατολή και η Βόρειος Αφρική. Πιο αναλυτικά, σε αντίθεση με την al-Qaeda, η οποία έχει υιοθετήσει τη στρατηγική του Μακρινού Εχθρού (Far Enemy) (Robinson, 2017), από τις 5239 τρομοκρατικές επιθέσεις που διεξήγαγε το Ισλαμικό Κράτος κατά το διάστημα (2014-2017) ο κύριος όγκος τους έλαβε χώρα στη Μέση Ανατολή και τη Β.

Αφρική και κυρίως στη Συρία (564) και στο Ιράκ (4456) (University of Maryland, 2018), αποδεικνύοντας την εφαρμογή, από πλευράς ISIS, της θεωρίας του Κοντινού Εχθρού (Near Enemy), χτυπώντας τα μουσουλμανικά καθεστώτα του αραβικού κόσμου (Byman & Williams, 2015, Hoffman & Reinares 2014:381).

Όσον αφορά στην αποτελεσματικότητα της στρατηγικής του Ισλαμικού Κράτους, σύμφωνα με τα στοιχεία που συλλέχθηκαν, συμπεραίνεται πως το ISIS έκανε πράξη την απόκτηση εδάφους και «κρατικής» διοικητικής μηχανής με την κατάληψη των αντίστοιχων διοικητικών υποδομών και οικονομικών πόρων της Συρίας και του Ιράκ (Brisard & Martinez 2014, Martin & Solomon 2017, Stergiou 2016). Επιπλέον, το Ισλαμικό Κράτος, εκτός της επικράτειάς του, διατήρησε μια μορφή αποκεντρωμένης διοίκησης μέσω της σύνδεσης με άλλες ισλαμιστικές οργανώσεις (Princett 2017, Chaumette 2014) και της στρατολόγησης τρομοκρατών από τις χώρες της Δύσης (Nesser 2015:5-6, Gartenstein-Ross 2016:6).

Σε αυτό το σημείο ωστόσο τίθεται το ερώτημα εφόσον το Ισλαμικό Κράτος είχε καταφέρει να αποκτήσει διοικητικές υποδομές, οργανωμένο στράτευμα, και οικονομικούς πόρους για τη συντήρηση της διοίκησης, για ποιόν λόγο επέλεξε να κάνει το άνοιγμα προς τη Δύση και να χτυπήσει το Παρίσι και τις Βρυξέλλες λίγους μήνες αργότερα.

Σύμφωνα με τον ακαδημαϊκό David Rapoport, το Ισλαμικό Κράτος διεξήγαγε σημαντική επιτυχία σε σχέση με αντίστοιχες ισλαμιστικές οργανώσεις, όπως η al-Qaeda, με την κατοχή του 33% του Ιράκ και του 40% της Συρίας (Court & Den Hond 2017:15, Jones et al. 2017:20), καθώς και με την προσέλκυση τουλάχιστον 20.000 ξένων μαχητών (Neumann, 2015), όπως ειπώθηκε στο τρίτο κεφάλαιο. Ωστόσο, η επιτυχία αυτή ξεκίνησε να αποδομείται με τη σημαντική απώλεια εδαφών, όπως το Κομπανί και την Τιλκρίτ, ως αποτέλεσμα των συγκρούσεων με τους κούρδους και σίτες μαχητές, καθώς και των αμερικανικών βομβαρδισμών (Rapoport, 2016).

Το γεγονός αυτό οδήγησε το Ισλαμικό Κράτος το 2015 να εξάγει το πόλεμο εκτός της Μέσης Ανατολής, καλώντας τον μουσουλμανικό κόσμο να χτυπήσει με οποιονδήποτε τρόπο τους «άπιστους» δυτικούς, οδηγώντας μέσα στους επόμενους μήνες στις πρώτες απόπειρες τρομοκρατικών επιθέσεων στη Γαλλία. Αποτέλεσμα ήταν η κατάληξη στις πολύνεκρες επιθέσεις τον Νοέμβριο του 2015 στο Παρίσι και λίγους μήνες αργότερα στις Βρυξέλλες (Ibid).

Κατά τον Rapoport, το Ισλαμικό Κράτος δεν θεωρούσε πιθανή την άμεση στρατιωτική απάντηση μετά την πραγματοποίηση τρομοκρατικών χτυπημάτων στο

ευρωπαϊκό έδαφος. Επίσης, θεωρούσε πως είχε τη «νομιμοποιητική» βάση για να διεξάγει επιθέσεις, λόγω των βομβαρδισμών στην επικράτειά του από τη Γαλλία και το Βέλγιο κατά το προηγούμενο διάστημα, ενώ είχε ήδη στρατολογήσει ικανοποιητικό αριθμό Γάλλων και Βέλγων μαχητών, ώστε να μπορέσουν να οργανώσουν και να πραγματοποιήσουν επιτυχώς τρομοκρατικές επιθέσεις μετά την επιστροφή τους στις χώρες καταγωγής (Ibid).

Ακολουθως, με βάση την ανάλυση στα προηγούμενα κεφάλαια, ο ηγέτης του Ισλαμικού Κράτους, Abu Bakr al-Baghdadi, έβαλε στο στόχαστρο της οργάνωσης τους Σιιτικούς πληθυσμούς στα υπό κατοχή εδάφη, τη φυλή των Yazidis, την κουρδική κοινότητα του Ιράκ και της Συρίας, καθώς και την οργάνωση Hezbollah, διαπράττοντας μία σειρά από εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας. Επιπλέον, αρκετές από τις τρομοκρατικές επιθέσεις του Ισλαμικού Κράτους εντάσσονταν στη στρατηγική του “Outbidding”, στρεφόμενες εναντίον της Jabhat al-Nusra, ενώ ξεκίνησε και μια σειρά τρομοκρατικών χτυπημάτων σε ευρωπαϊκές και ασιατικές χώρες (Byman & Williams, 2015).

Με αυτήν ακριβώς τη στρατηγική επιλογή ο Abu Bakr al-Baghdadi παραβίασε τις τρεις αρχές του ακαδημαϊκού Max Abrahms, αλλά και τις απόψεις των υπολοίπων θεωρητικών που αντιτίθεντο στη στοχοποίηση πολιτών, όπως ειπώθηκαν στο τρίτο κεφάλαιο, για την επίτευξη των στρατηγικών στόχων της τρομοκρατικής οργάνωσης (Abrahms 2018:8-9). Συνεπώς, το Ισλαμικό Κράτος απώλεσε την υποστήριξη πολλών τρομοκρατικών οργανώσεων και των τοπικών κοινωνιών, και παράλληλα οδήγησε στη συστράτευση μιας σειράς από δυτικών χωρών εναντίον του (Abrahms, 2019).

Πράγματι, αμέσως μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις στο Παρίσι η αντίδραση της Γαλλίας ήταν άμεση. Όπως φάνηκε και στις ομιλίες του Γάλλου Προέδρου, Francois Hollande, χαρακτηρίζονταν από το στοιχείο της εθνικής ενότητας, καθώς και της ευαισθητοποίησης της γαλλικής κοινής γνώμης για τη λήψη μέτρων ως προς την ασφάλεια της χώρας και την τιμωρία του Ισλαμικού Κράτους (Wagener 2018:111-130).

Από την άλλη πλευρά, ο Πρωθυπουργός του Βελγίου, Charles Michel, στις ομιλίες του μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα επέλεξε να σταθεί στο στοιχείο της ελπίδας ότι η χώρα θα ξεπεράσει την κρίση, στην έκφραση της εθνικής αλληλεγγύης και θλίψης απέναντι στα θύματα και τις οικογένειές τους. Ωστόσο, απέφυγε να θίξει προβλήματα που ταλανίζουν τη βελγική κοινωνία, όπως τη

ριζοσπαστικοποίηση/βίαιο εξτρεμισμό και τη δράση ισλαμιστικών δικτύων σε περιοχές του Βελγίου (Ibid).

Αυτή η διαφορετικότητα στην αντίδραση της Γαλλίας έναντι εκείνης του Βελγίου αμέσως μετά τα τρομοκρατικά χτυπήματα στην εκάστοτε χώρα εντοπίστηκε μετά την ποσοτική ανάλυση του γαλλικού και βελγικού τύπου στο εμπειρικό τμήμα της διατριβής. Πιο συγκεκριμένα, ο γαλλικός τύπος χαρακτηριζόταν από αυξημένα αισθήματα εκδίκησης και οργής, καθώς και προβληματισμού. Αντιθέτως, στις βελγικές εφημερίδες τονίστηκε ως επι τω πλείστον ο προβληματισμός για την αδυναμία των εθνικών υπηρεσιών του Βελγίου να προλάβουν τη δράση των ισλαμιστών εντός της επικράτειας της χώρας, καθώς και το αίσθημα του φόβου και της εθνικής ομόνοιας.

Από την ανάλυση της εθνικής αντιτρομοκρατικής νομοθεσίας και των οργανογραμμμάτων της Γαλλίας και του Βελγίου, καθώς και των διεθνών και ευρωπαϊκών συνθηκών που τις δεσμεύουν (Παράρτημα I Γράφημα I.2 και I.3 & Πίνακας 3 και 4) προκύπτει πως οι δύο χώρες διαθέτουν ορισμένες από τις πιο σύγχρονες αντιτρομοκρατικές νομοθεσίες και υπηρεσίες αντιτρομοκρατικής πολιτικής στην Ευρωπαϊκή Ένωση. Πιο αναλυτικά, και οι δύο χώρες διαθέτουν ορισμό για την τρομοκρατία, ενώ έχουν ποινικοποιήσει και μια σειρά από αδικήματα τα οποία έχουν σαν στόχο την πρόληψη και την αντιμετώπιση των σύγχρονων τάσεων της τρομοκρατικής δράσης. Ως τέτοια θεωρούνται η ποινικοποίηση της προετοιμασίας και του σχεδιασμού τρομοκρατικών επιθέσεων, της υποκίνησης, του εκθιασμού ή της εξύμνησης της τρομοκρατίας στο διαδίκτυο, της στρατολόγησης και εκπαίδευσης τρομοκρατών με στόχο την τέλεση επιθέσεων, καθώς και της τρομοκρατικής δράσης υπηκόων της χώρας εκτός της επικράτειάς της. Επιπλέον, προβλέπουν και οι δύο χώρες την επέκταση των ποινών στις περιπτώσεις που τα αδικήματα διαπράττονται με σκοπό τη τέλεση τρομοκρατικής πράξης, λειτουργώντας ως άλλο ένα μέτρο πρόληψης.

Ακολούθως όπως διαπιστώθηκε στο ίδιο κεφάλαιο, και οι δύο χώρες έχουν τη δυνατότητα να αναπτύξουν μια σειρά από εργαλεία όπως είναι η παρακολούθηση, η διενέργεια αστυνομικών ελέγχων, η προσωρινή κράτηση υπόπτων, η δυνατότητα προφυλάκισης, η αφαίρεση της υπηκοότητας, η απέλαση, ο κατ'οίκον περιορισμός, καθώς και ο εγκλεισμός σε απομόνωση.

Πάρα ταύτα, το γαλλικό έννομο σύστημα θεωρείται αυστηρότερο έναντι του βελγικού, έχοντας τη δυνατότητα πραγματοποίησης δικαστικών παρακολουθήσεων

χωρίς τη πρότερη έκδοση εντάλματος εισαγγελεία, ή ακόμα και διοικητικών παρακολουθήσεων με την απόφαση του Πρωθυπουργού. Από την άλλη πλευρά, στο Βέλγιο υπεύθυνος για την απόφαση πραγματοποίησης παρακολουθήσεων είναι η ομοσπονδιακή εισαγγελία.

Όσον αφορά στο εργαλείο της προσωρινής κράτησης, το γαλλικό σύστημα δίνει τη δυνατότητα παράτασης της κράτησης για αδικήματα τρομοκρατίας έως και 5 ημέρες, αντιθέτως, στο Βέλγιο τουλάχιστον μέχρι και τις επιθέσεις του 2015 οι ύποπτοι για τρομοκρατία έχαιραν τα ίδια δικαιώματα με τους απλούς ποινικούς, προσφέροντας τη δυνατότητα κράτησής τους έως 72 ώρες.

Σχετικά με την αφαίρεση της υπηκοότητας, στη Γαλλία η απόφαση λαμβάνεται σε ανώτατο επίπεδο, από τον Πρωθυπουργό, ενώ στο Βέλγιο την απόφαση τη λαμβάνει αρμόδιος δικαστής, αφορώντας μόνο εκείνα τα άτομα που διαθέτουν διπλή υπηκοότητα για να αποφευχθούν περιπτώσεις ανιθαγένειας.

Να σημειωθεί επίσης πως η Γαλλία διαθέτει τη δυνατότητα να κηρύττει τη χώρα σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης, κάτι που δεν ισχύει στη περίπτωση του Βελγίου λόγω της μη πρόβλεψης από το Σύνταγμά του. Παρόλα αυτά, το Βέλγιο αναγκάστηκε να κλείσει τζαμιά που επρόσκειντο στο ακραίο Ισλάμ, να αναπτύξει τις στρατιωτικές δυνάμεις Homeland και Vigilant Guardian στην επικράτειά του, καθώς και να εφαρμόσει το καθεστώς “lockdown” στις Βρυξέλλες μετά τις επιθέσεις της 13^{ης} Νοεμβρίου 2015 στο Παρίσι.

Όσον αφορά το οργανόγραμμα αντιτρομοκρατικής πολιτικής και στις δύο χώρες εντοπίστηκαν υπηρεσίες πληροφοριών, τήρησης της δημόσιας ασφάλειας, καθώς και ειδικά εκπαιδευμένες μονάδες επέμβασης και καταστολής για την αντιμετώπιση τρομοκρατικών επιθέσεων. Δεν θα πρέπει να παραληφθεί το γεγονός βέβαια πως η υιοθέτηση τόσο σύγχρονων μηχανισμών αντιτρομοκρατικής πολιτικής από τις δύο χώρες είναι αποτέλεσμα μίας μακρόχρονης εμπειρίας στην αντιμετώπιση τρομοκρατών, όπως καταδείχθηκε στο Κεφάλαιο 5.

Επιπλέον, σημαντικός κρίνεται ο συντονιστικός ρόλος της υπηρεσίας UCLAT στη Γαλλία και της αντίστοιχης υπηρεσίας OCAM για την εκτίμηση του επιπέδου τρομοκρατικής απειλής. Στη Γαλλία παρατηρήθηκε ένας Προεδροκεντρικός μηχανισμός αντιμετώπισης τρομοκρατικών επιθέσεων. Αντιθέτως, στο Βέλγιο εντοπίστηκε ένας μεγαλύτερος βαθμός εμπλοκής των οργάνων τοπικής αυτοδιοίκησης στον μηχανισμό αντιτρομοκρατικής πολιτικής, όπως είναι οι Task Forces Locales, ενώ ιδιαίτερα σημαντικός κρίνεται και ο ρόλος των επιτροπών P και

R, λειτουργώντας ως ανεξάρτητοι ελεγκτικοί μηχανισμοί των υπηρεσιών περιορισμού της ρίζοσπαστικοποίησης/βίαιου εξτρεμισμού και της διαχείρισης πληροφοριών.

Σημαντική διαφορά ανάμεσα στα δύο οργανογράμματα, της Γαλλίας και του Βελγίου, αποτελεί ότι στη μεν Γαλλία εμπλέκονται στην αντιμετώπιση της τρομοκρατικής απειλής και επιθέσεων, τρία Υπουργεία (Αμύνης, Εσωτερικών και Οικονομικών), ενώ στη περίπτωση του Βελγίου οι υπηρεσίες διακρίνονται ανάμεσα στα Υπουργεία Αμύνης, Εσωτερικών, Δικαιοσύνης και Οικονομικών.

Επιπροσθέτως, σημαντικές διαφορές υπάρχουν και στα μοντέλα διαχείρισης κρίσεων ανάμεσα στη Γαλλία και στο Βέλγιο. Αρχικά, σύμφωνα με το γαλλικό μοντέλο, τη διαχείριση την αναλαμβάνει ο Πρωθυπουργός της χώρας, με την άμεση συνδρομή της Γενικής Γραμματείας Εθνικής Άμυνας και Ασφάλειας (SGDSN). Ακολούθως, αρμόδιοι υπουργοί είναι εκείνοι των Οικονομικών, της Υγείας, των Υπερόντιων Κτήσεων και της Οικολογίας και Βιώσιμης Ανάπτυξης. Στο οργανωτικό σκέλος, τη διερεύνηση των αιτιών της κρίσης, την εκτίμηση των πιθανών επιπτώσεων, τη λήψη μέτρων για την αποτροπή επιδείνωσης της κρίσης, καθώς και την ανάπτυξη της στρατηγικής επικοινωνίας την αναλαμβάνει η διυπουργική επιτροπή κρίσεων (CIC) σε συνεργασία με τον Πρόεδρο της Γαλλικής Δημοκρατίας. Ακολούθως, τον συντονισμό των υπηρεσιών τον αναλαμβάνει το Επιχειρησιακό Κέντρο Διαχείρισης Κρίσεων. Ενώ τις ομάδες επέμβασης τις συντονίζει η μονάδα UCoFI.

Στη περίπτωση του Βελγίου, όπως έχει ήδη ειπωθεί, η διαχείριση κρίσεων διακρίνεται σε τοπικό και ομοσπονδιακό επίπεδο. Ο βασικός λόγος της διάκρισης ανάμεσα στα δύο επίπεδα διαχείρισης έχει να κάνει με το αν πλήττονται μία ή παραπάνω από μία περιφέρειες. Όταν πλήττονται παραπάνω από μία περιφέρειες, με απόφαση εισαγγελέα, η διαχείριση της κρίσης μεταβιβάζεται στο ανώτατο επίπεδο της χώρας. Σε τοπικό/περιφερειακό επίπεδο τη διαχείριση της κρίσης την αναλαμβάνει η Περιφερειακή Επιτροπή Συντονισμού (CC-Prov) ή η Κοινοτική Επιτροπή Συντονισμού (CC-Prov). Σε ομοσπονδιακό επίπεδο η διαχείριση της κρίσης συντονίζεται από το Κέντρο Εθνικής Κρίσης, καθώς και από τον Περιφερειακό Επιχειρησιακό Διοικητή (PC-OPS) διαχωρίζοντας σε ζώνες τις πληγείσες περιοχές. Την επίβλεψη της διαχείρισης της κρίσης την αναλαμβάνει η Υπουργική Επιτροπή για τη Διαχείριση Πληροφοριών και Ασφάλειας, στην οποία συμμετέχει και ο Πρόεδρος της χώρας, σε συνεργασία με την υπηρεσία OCAM.

Σχετικά με την προετοιμασία των δύο χωρών στην αντιμετώπιση του τρομοκρατικού φαινομένου συμπεραίνεται πως η γαλλική πολιτεία είχε λάβει τα απαραίτητα μέτρα μετά τις επιθέσεις του Ιανουαρίου 2015 στο Παρίσι, αναβαθμίζοντας το σύστημα Vigipirate στο επίπεδο “Alerte Attentat”, και αναπτύσσοντας την επιχείρηση “Sentinelle” στην επικράτεια της Γαλλίας (Assemblée Nationale 2016a:237-238). Αντίστοιχα μέτρα με τη Γαλλία είχε λάβει και το Βέλγιο μετά τις επιθέσεις του Ιανουαρίου και του Νοεμβρίου 2015 στο Παρίσι (Renard 2016a:11, 2016b:11-12), αυξάνοντας παράλληλα το επίπεδο απειλής στο ανώτατο “Très Grave” (Onkelinx et al. 2017:143-144).

Ωστόσο, στο στάδιο της προετοιμασίας οι τρομοκρατικές επιθέσεις στο Παρίσι φαίνεται να αιφνιδίασαν τις γαλλικές αρχές ασφαλείας, συνδυάζοντας οι δράστες τη χρήση πυροβόλων όπλων, εκρηκτικών και παίρνοντας ως ομήρους 15 άτομα στο Bataclan, εμπνεόμενοι από την τρομοκρατική επίθεση στη Βομβάη του 2008 (HSAC, 2016). Επίσης, σημαντική αιτία του αιφνιδιασμού αναδεικνύεται η αδυναμία της γαλλικής και της βελγικής υπηρεσίας πληροφοριών να εντοπίσουν και να παρακολουθήσουν ταυτόχρονα εκατοντάδες ριζοσπαστικοποιημένα άτομα, καθώς και ευρωπαίους που είχαν ταξιδέψει στη Συρία και στην Υεμένη (Ibid).

Μια σειρά από κοινά στοιχεία που χαρακτήριζαν τους δράστες φαίνεται πως δυσκόλεψαν τις αρχές των δύο χωρών στον γρήγορο εντοπισμό τους. Αρχικά, οι τρομοκράτες είχαν διπλή υπηκοότητα, με καταγωγή από χώρες του ισλαμικού Μαγκρέμπ, μιλούσαν τη γαλλική γλώσσα και γνώριζαν άριστα τις περιοχές που θα χτυπήσουν, δρώντας αναμειγμένοι μέσα σε μια από τις μεγαλύτερες μουσουλμανικές κοινότητες της Ευρώπης. Επιπλέον, η ριζοσπαστικοποίησή τους έλαβε χώρα μέσα σε πολύ μικρό χρονικό διάστημα (Ibid). Παράλληλα, ως βασικοί χώροι ισλαμιστικής ριζοσπαστικοποίησης/βίαιου εξτρεμισμού αναδείχθηκαν τα τζαμιά, και ιδίως τα σαλαφιστικά, οι γαλλικές φυλακές, τα πανεπιστήμια, οι αθλητικοί σύλλογοι και βέβαια το διαδίκτυο (Khosrokhavar 2013, Nguyen 2018:9-11).

Στο στάδιο της ανταπόκρισης, σημαντικό τροχοπέδη στη διαχείριση της κρίσης απετέλεσε η καθυστέρηση μισής ώρας για την αποστολή μονάδας καταστολής BRI στο συναυλιακό κέντρο Bataclan, αφήνοντας σε απλούς αστυνομικούς τη διαχείριση των τρομοκρατών (HSAC, 2016). Επιπροσθέτως, οι βελγικές αρχές αντιμετώπισαν προβλήματα κατά την ανταπόκρισή τους στις επιθέσεις στον σταθμό του μετρό και στο αεροδρόμιο με την τριπλή λειτουργία τηλεφωνικών κέντρων και

με το σύστημα ενδοεπικοινωνίας, οδηγώντας στην καθυστερημένη εφαρμογή των αποφάσεων του κέντρου διαχείρισης κρίσεων (Onkelinx 2016:85).

Στο στάδιο της αποκατάστασης η Γαλλία έλαβε εκτεταμένα μέτρα για την πρόληψη της πραγματοποίησης νέων τρομοκρατικών επιθέσεων, τα οποία διήρκησαν δύο χρόνια, από τον Νοέμβριο του 2015 έως τον Νοέμβριο του 2017 (Πίνακας 1, κεφάλαιο 6). Παράλληλα, ο Πρόεδρος της Γαλλίας, François Hollande, με τη σύμφωνη γνώμη του γαλλικού κοινοβουλίου, έδωσε εντολή για το βομβαρδισμό στρατηγικών σημείων στην επικράτεια του ISIS. Αντιθέτως, τα μέτρα πρόληψης τρομοκρατικών επιθέσεων από πλευράς Βελγίου περιορίστηκαν στην ενίσχυση του νομοθετικού πλαισίου και των υπηρεσιών πληροφοριών και ασφάλειας, καθώς και στο κλείσιμο των παράνομων ισλαμιστικών χώρων λατρείας και στην προστασία της περιοχής του Molenbeek (Boussois 2017:180).

Εν κατακλείδι, τέσσερα χρόνια μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις στη Γαλλία και στις Βρυξέλλες, ο ηγέτης του Ισλαμικού Κράτους, Abu Bakr al-Baghdadi τον Οκτώβριο του 2019 εξουδετερώθηκε από τις ειδικές δυνάμεις των ΗΠΑ, ενώ η οργάνωση έχασε τις εδαφικές της κτήσεις στη Συρία και στο Ιράκ (Mironova, 2019). Οι τρομοκρατικές επιθέσεις στην Ευρώπη έχουν μειωθεί σε συχνότητα και σε ένταση έχοντας λάβει χώρα τους τελευταίους μήνες δύο σημαντικές επιθέσεις εκτελεσμένες από τον Usman Khan τον Νοέμβριο του 2019 και τον Σουντέλ Αμάν τον Φεβρουάριο του 2020 στο Λονδίνο με κοινό χαρακτηριστικό τη χρήση μαχαιριών και γιλέκων με ψεύτικα εκρηκτικά. Αυξημένος κίνδυνος, ωστόσο, παραμένει από τους ισλαμιστές που είναι έγκλειστοι στις φυλακές και την πιθανή μελλοντική τους δραστηριοποίηση στον χώρο της τρομοκρατίας μετά την έκτιση της ποινής και της αποφυλάκισής τους (Mironova, 2019).

Ως νέα απειλή την οποία θα κληθούν να αντιμετωπίσουν οι κρατικοί μηχανισμοί φαίνεται πως αναδεικνύεται η τρομοκρατία της άκρας δεξιάς (Koehler, 2019). Το συγκεκριμένο είδος τρομοκρατίας τροφοδοτείται από την αύξηση της ισλαμοφοβίας, της ξενοφοβίας, αλλά και ως αντίποινα στη δράση των ισλαμιστών τρομοκρατών σε δυτικές χώρες, όπως τονίζεται και στην ειδική έκθεση του ΟΗΕ του Φεβρουαρίου 2021. Τέτοιες περιπτώσεις απετέλεσαν η τρομοκρατική επίθεση στην περιοχή Christchurch της Νέας Ζηλανδίας εναντίον ισλαμικών τεμενών με δράστη τον Brenton Tarrant τον Μάρτιο του 2019, καθώς και η στόχευση εβραϊκών συναγωγών στο Πίτσμπουργκ των ΗΠΑ τον Οκτώβριο του 2018 (Ibid).

Εν κατακλείδι, προκαλείται ένας φαύλος κύκλος όπου το φαινόμενο της Ισλαμοφοβίας σε λεκτικό, ψυχολογικό επίπεδο ή όσον αφορά αδιάκριτες επιθέσεις εις βάρος μελών της μουσουλμανικής κοινότητας δύναται να οδηγήσει στην αύξηση του ρατσισμού, απέναντι στους μουσουλμάνους, στην αύξηση των επιθέσεων ισλαμοφοβίας, καθώς και στην θεώρηση των μουσουλμάνων ως απειλή προς τις κοινωνίες της Δύσης. Αποτέλεσμα τούτου είναι η αποτυχία ενσωμάτωσης της μουσουλμανικής κοινότητας στη Γαλλία και στο Βέλγιο, καθώς και η μετέπειτα αύξηση των ισλαμιστικών τρομοκρατικών επιθέσεων στο ευρωπαϊκό έδαφος.

Προτεινόμενο Σχέδιο Διαχείρισης Κρίσεων ως Αποτέλεσμα της Διδακτορικής Διατριβής:

Μετά την ανάλυση της διαχείρισης κρίσεων των τρομοκρατικών επιθέσεων του Νοεμβρίου 2015 και του Μαρτίου 2016, από πλευράς της γαλλικής και της βελγικής κυβέρνησης αντίστοιχα, εξάγεται το κάτωθι σχέδιο διαχείρισης κρίσεων. Το προτεινόμενο σχέδιο έχει ως στόχο την επίλυση με τον βέλτιστο τρόπο πιθανών ζητημάτων που θα μπορούσαν να προκύψουν κατά τη διαχείριση μίας τρομοκρατικής επίθεσης, λαμβάνοντας υπόψιν τα προβλήματα που αντιμετώπισαν η Γαλλία και το Βέλγιο, καθώς και τις βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις των αντικειμένων της τρομοκρατίας και της διαχείρισης κρίσεων.

Το κατωτέρω σχέδιο διαχείρισης Κρίσεων διακρίνεται σε τέσσερα στάδια: της Πρόληψης, της Προετοιμασίας, της Αντίδρασης και της Αποκατάστασης. Στο στάδιο της **Πρόληψης** δίνεται ιδιαίτερη σημασία στην κατανόηση της δράσης των τρομοκρατών, αναλύοντας για τον σκοπό αυτό τα στατιστικά δεδομένα προηγούμενων τρομοκρατικών επιθέσεων. Επιπλέον, κατά τη φάση αυτή θα πρέπει να δοθεί ιδιαίτερη σημασία στον ρόλο της Υπηρεσίας Πληροφοριών, λειτουργώντας ως ένας κόμβος λήψης πληροφοριών από όλες υπόλοιπες δημόσιες υπηρεσίες. Επιπλέον, εντός της Υπηρεσίας Πληροφοριών θα μπορούσε να συσταθεί ειδική ομάδα εκπαιδευμένων αξιωματικών στην ισλαμιστική τρομοκρατία και στη ριζοσπαστικοποίηση/βίαιο εξτρεμισμό, ενώ σημαντική θεωρείται και η ενίσχυση της παρακολούθησης υπόπτων για τρομοκρατία.

Ακολούθως, θα πρέπει να εξαχθεί επιτελική αναφορά τρομοκρατικής απειλής, σύμφωνα με συγκεκριμένη προκαθορισμένη διαβάθμιση. Έπειτα, αναμένεται να οριστούν μέρη και τοποθεσίες που θα μπορούσαν να αποτελέσουν στόχοι τρομοκρατικών επιθέσεων. Επιπλέον, συστήνεται η ενίσχυση της διεθνούς συνεργασίας στον τομέα πληροφοριών, καθώς και ο έλεγχος της λειτουργίας των υπηρεσιών πληροφοριών και περιορισμού ριζοσπαστικοποίησης/βίαιου εξτρεμισμού από ανεξάρτητες αρχές, όπως η Comité P και R του Βελγίου. Τέλος, θα πρέπει να ενισχυθεί η παρακολούθηση πιθανών χώρων ριζοσπαστικοποίησης/ένταξης στον βίαιο εξτρεμισμό, όπως είναι οι φυλακές, τα σωματεία και οι χώροι λατρείας, να αποτραπεί η επανείσοδος ριζοσπαστικοποιημένων στην εθνική επικράτεια, καθώς και να εκσυγχρονισθεί η αντιτρομοκρατική νομοθεσία.

Στο στάδιο της **Προετοιμασίας** προτείνεται ο σχεδιασμός της Ιεραρχίας των Υπηρεσιών Διαχείρισης Κρίσεων, ορίζοντας διακριτές αρμοδιότητες, καθώς και ο

ορισμός επιχειρησιακών ομάδων διαχείρισης κρίσεων. Επιπλέον, αναμένεται να καταρτιστεί σχέδιο εμπλοκής και αντιμετώπισης κρίσεων, το οποίο θα αναπτύσσεται σε δύο επίπεδα: της Τοπικής Αυτοδιοίκησης και της Κυβέρνησης. Επιπλέον, είναι χρήσιμη και η ανάπτυξη σχεδίου στρατηγικής επικοινωνίας των επιμέρους υπηρεσιών, αλλά και της εκτελεστικής εξουσίας.

Ακόμη, κρίνεται σημαντική η προετοιμασία του ιατρικού και νοσηλευτικού προσωπικού, ορίζοντας παράλληλα συγκεκριμένα νοσοκομεία αναφοράς. Ακολούθως, θα πρέπει να συσταθεί τηλεφωνικό κέντρο έκτακτων αναγκών για την επικοινωνία των τραυματιών των επιθέσεων, αλλά και των συγγενών των θυμάτων. Ακόμη, σύμφωνα με το κατάλογο των πλέον ευάλωτων στόχων θα πρέπει να ληφθούν τα κατάλληλα μέτρα για την προστασία τους. Τέλος, θα πρέπει να συγκροτηθούν ειδικά σώματα ασφαλείας/καταστολής και να αναπτυχθούν κυρίως σε αεροδρόμια, δημόσια κτίρια και δρόμους, καθώς και να τοποθετηθούν εμπόδια σε συγκεκριμένους δρόμους και πεζοδρόμια για την αποτροπή χρήσης οχημάτων ως όπλο τρομοκρατικής επίθεσης.

Στο στάδιο της **Αντίδρασης**, προτείνεται η συνεδρίαση της εκτελεστικής εξουσίας και των μονάδων διαχείρισης κρίσεων για την άμεση λήψη μέτρων ως προς τον περιορισμό του κόστους των επιθέσεων. Ακολούθως, αναμένεται να καθοριστούν οι ζώνες απαγόρευσης κυκλοφορίας, αλλά και να ληφθούν τα μέτρα εκείνα αποσκοπώντας στην επιτυχή απελευθέρωση ομήρων, στην περίθαλψη των τραυματιών, καθώς και στη σύλληψη/εξουδετέρωση των τρομοκρατών. Τέλος, θα πρέπει να ληφθούν μετά το πέρας των επιθέσεων τα κατάλληλα μέτρα για την προστασία των ευάλωτων χώρων.

Στο τελευταίο στάδιο της αποκατάστασης κρίνεται απαραίτητη η διάλυση των τρομοκρατικών δικτύων με στόχο την αποτροπή νέων επιθέσεων, καθώς και η παράλληλη ανάπτυξη του σχεδίου επικοινωνιακής στρατηγικής για την αύξηση του αισθήματος δημόσιας ασφάλειας. Ακολούθως, αν το απαιτούν οι συνθήκες και το επιτρέπει το Σύνταγμα της χώρας, δύναται να κηρυχθεί η χώρα σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης με την άμεση κινητοποίηση των σωμάτων ασφαλείας, ώστε να εξασφαλισθεί η προστασία του συνόλου της κοινωνίας. Τέλος, στις βασικές αρμοδιότητες της κυβέρνησης παραμένει η αποκατάσταση των υλικών ζημιών που προκλήθηκαν ως αποτέλεσμα των επιθέσεων, αλλά και η αποζημίωση των οικογενειών των θυμάτων.

Προτεινόμενο Σχέδιο Διαχείρισης Τρομοκρατικών Επιθέσεων

Πρόληψη	Σχεδιασμός	Αντιμετώπιση	Αποκατάσταση
Κατανόηση Δράσης Τρομοκρατών/ Δημιουργία Βάσης Δεδομένων	Σχεδιασμός Ιεραρχίας Υπηρεσιών Διαχείρισης Κρίσεων με Διακριτές Αρμοδιότητες	Συνεδρίαση Εκτελεστικής Εξουσίας/Μονάδας Διαχείρισης Κρίσεων	Αποτροπή Νέων Επιθέσεων/Διάλυση Δικτύων Τρομοκρατών
Ανάλυση Προηγούμενων Τρομοκρατικών Επιθέσεων & Έκδοση Αναφορών Απειλής	Ορισμός Επιχειρησιακών Ομάδων Διαχείρισης Κρίσεων	Καθορισμών Ζωνών Απαγόρευσης Κυκλοφορίας	Ανάπτυξη του Σχεδίου Επικοινωνιακής Στρατηγικής για Αύξηση Αισθήματος Ασφάλειας στη Κοινωνία
Ενίσχυση του Ρόλου της Εθνικής Υπηρεσίας Πληροφοριών Λειτουργώντας ως Κεντρικός Κόμβος	Κατάρτιση Σχεδίου Εμπλοκής και Αντιμετώπισης Κρίσεων Δύο Επιπέδων (Τοπική Αυτοδιοίκηση-Κυβέρνηση)	Περιορισμός του Κόστους των Επιθέσεων	Κήρυξη Χώρας σε Κατάσταση Εκτάκτου Ανάγκης-Κινητοποίηση Σωμάτων Ασφαλείας
Διεθνής Συνεργασία στον Τομέα των Πληροφοριών	Προετοιμασία Ιατρικού & Νοσηλευτικού Προσωπικού	Απελευθέρωση Ομήρων	Αποκατάσταση Ζημιών
Εκτίμηση Διακινδύνευσης Πιθανών Χώρων/Στόχων	Δημιουργία Τηλεφωνικής Υπηρεσίας Εκτάκτων Αναγκών	Περίθαλψη Τραυματιών	Αποζημίωση Οικογενειών Θυμάτων
Εκσυγχρονισμός Αντιτρομοκρατικής Νομοθεσίας	Κατάρτιση Σχεδίου Στρατηγικής Επικοινωνίας	Σύλληψη Τρομοκρατών	
Ενίσχυση Μέτρων σε Χώρους Ριζοσπαστικοποίησης/εξτρεμισμού όπως Φυλακές, Χώρους Λατρείας	Προετοιμασία/ Προστασία Ευάλωτων Στόχων	Προστασία Ευάλωτων Χώρων	
Λήψη Μέτρων Έναντι Κρατών που Στηρίζουν τη Τρομοκρατία	Συγκρότηση Ειδικών Σωμάτων Ασφαλείας/Καταστολής		
Λήψη Μέτρων Αποτροπής Ένταξης Ριζοσπαστικοποιημένων/εξτρεμιστών Εντός Συνόρων	Αύξηση Ασφάλειας σε Αεροδρόμια/Δημόσια Κτίρια/Δρόμους		
Διάσπαση Συνεργασίας Ισλαμιστικών Δικτύων υπό το Φόβο Παρείσφρησης Μελών Μυστικών Υπηρεσιών	Τοποθέτηση Εμποδίων σε Συγκεκριμένους Δρόμους/Πεζόδρομους		
Σύσταση Ομάδας Εκπαιδευμένων και Ειδικευμένων στην Ισλαμιστική Τρομοκρατία & Εξτρεμισμό			
Παρακολούθηση Πιθανών Τρομοκρατών/Χρηματοδοτών/Κρυφού Διαδικτύου			
Σύσταση Ανεξάρτητων Ελεγκτικών Αρχών των Υπηρεσιών Πληροφοριών & Ριζοσπαστικοποίησης			

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Βαμβούκος, Α. (1991). *Τρομοκρατία και Διεθνές Δίκαιο*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Γάγγας, Δ.Σ. (2009). *Εισαγωγή στο Διεθνές Δίκαιο των Ενόπλων Συγκρούσεων*. Τρίτη Έκδοση. Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρη.
- Γιαλλουρίδης, Χ.Κ. (2001). *Η Ελληνο-Τουρκική σύγκρουση: Από την Κύπρο έως τα Ίμια τους S300 και το Ελσίνκι 1955-2000 Η οπτική του τύπου*. Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρη.
- Γιαλλουρίδης, Χ.Κ. και Αναστασιάδου Μ.Μ. (2015). *Διεθνής πολιτική: Θεωρία και πράξη-Κύπρος, τη υστάτη ώρα*. Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρη.
- Κατσόβσκα-Μαλιγκούδη, Γ. (2012). *Ιστορία της Σοβιετικής Ένωσης*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.
- Κέπελ, Ζ. (2001). *Τζιχάντ: Ο Ιερός πόλεμος*. Αθήνα: Εκδόσεις Καστανιώτη.
- Κόλλιας Α. (2014). *Ανάλυση περιεχομένου: εξέλιξη, τεχνικές και εφαρμογές της μεθόδου στη μελέτη της επικοινωνίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Κυριαζή, Ν. (2005). *Η Κοινωνιολογική έρευνα: Κριτική επισκόπηση των μεθόδων και των τεχνικών*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα.
- Λάσκαρις, Σ.Θ. (1936). *Διπλωματική ιστορία της Ευρώπης 1814 – 1914*. Αθήνα: Τύποις Γεωργίου Π. Ξένου.
- Λάσκαρις, Σ.Θ. (1954). *Διπλωματική ιστορία της συγχρόνου Ευρώπης 1914 – 1939*. Αθήνα: Ίδρυμα Μελετών Χερσονήσου του Αίμου.
- Μάζης, Ι. (2012). *Γεωγραφία του ισλαμιστικού κινήματος στη Μέση Ανατολή*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.

- Μαμντάνι, Μ. (2006). *Καλός μουσουλμάνος, κακός μουσουλμάνος*. Αθήνα: Εκδόσεις Μελάνι.
- Νικολάου – Πατραγάς, Θ. Κ. (2011). *Χαλιφεία και ισλαμική διακυβέρνησης*. Αθήνα: Ηρόδοτος.
- Νικολάου – Πατραγάς, Θ. Κ. (2015). *Το νομικό καθεστώς του «Ιερού» Πολέμου κατά το Ισλάμ*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Νικολάου – Πατραγάς, Θ. Κ. (2016). *Η αραβική γραμματεία και η σχέσις της προς την Ελληνική, Λατινική, Οθωμανική, Περσική και Ευρωπαϊκή*. Αθήνα: Εκδόσεις Λειμών.
- Νικολάου – Πατραγάς, Θ. Κ. (2017). *Αδελφοί μουσουλμάνοι: η μήτρα της ισλαμιστικής ενόπλου βίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Κίμων.
- Νόμαν, Π. Ρ. (2016). *Οι νέοι τζιχαντιστές: Ισλαμικό Κράτος, Ευρώπη και το επόμενο κύμα τρομοκρατίας*. Αθήνα: Διάμετρος.
- Παπασωτηρίου Χ. (2009). *Η διεθνής πολιτική στον 21^ο Αιώνα*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα.
- Παπασωτηρίου, Χ. (2002). *Αμερικανικό πολιτικό σύστημα και εξωτερική πολιτική: 1945-2002*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα.
- Πάτελος, Κ. (2006). *Το σύγχρονο Ισλάμ: Η συνάντηση με τη Δύση*. Αθήνα: Εκδόσεις Ι. Σιδέρης.
- Πεντάκης, Κ. Ι. (2006). *Το Ιερό Κοράνι*. Αθήνα: Κάκτος.
- Ρεφάατ, Α. (2015). *Η διαπάλη Ισλάμ και ισλαμισμού*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Συρίγος, Α. Μ. (2015). *Ελληνοτουρκικές σχέσεις*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Φιλολιά, Α., Παπαγεωργίου Η., Στεφανάτος Σ. (2005). *Ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης κρίσεων & ανθρώπινος παράγοντας: Παραδείγματα εφαρμογής*. Αθήνα: Οικονομική Βιβλιοθήκη.

- Χαλαζιάς, Χ. Η. (2001). *Το πολιτικό Ισλάμ*. Αθήνα: Εκδόσεις Δόμος.
- Χατζηβασιλείου, Ε. (2005). *Εισαγωγή στην ιστορία του μεταπολεμικού κόσμου*.
Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Ali, T. (2003). *Η σύγκρουση των φονταμενταλισμών*. Αθήνα: Εκδόσεις Άγρα.
- Bonanate, L. (2001). *Διεθνής τρομοκρατία*. Αθήνα: Εκδόσεις Κέδρος.
- Brzezinski Z. (2007/2008). *Η δεύτερη ευκαιρία*. Αθήνα: Εκδοτικός Οίκος Λιβάνη.
- Bull H. (2001). *Η άναρχη κοινωνία*. Αθήνα: Εκδόσεις Ποιότητα.
- Franceschini, A. & Fasanella, G. (2004). *Τι είναι οι ερυθρές ταξιαρχίες*. Αθήνα: Direct
Publications.
- Fukuyama F. (2020). *Ταντότητα: η απαίτηση για αξιοπρέπεια και η πολιτική της
μνησικακίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Ροπή.
- Géré F. (2005). *Γιατί οι πόλεμοι*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
- Habeck, M. (2006). *Οι μαχητές του θεού*. Αθήνα: Εκδόσεις Τουρίκη.
- Hoffmann S. (2011). *Χaos και βία: η παγκοσμιοποίηση, τα καταρρέοντα κράτη, η
τρομοκρατία και η αμερικανική εξωτερική πολιτική*. Αθήνα: Εκδόσεις
Παπαζήση.
- Huntington S.P. (1996/2017). *Η σύγκρουση των πολιτισμών και ο ανασχηματισμός της
παγκόσμιας τάξης*. Αθήνα: Εκδόσεις Πατάκη.
- Kissinger, H. (1995). *Διπλωματία*. Αθήνα: Εκδοτικός Οίκος Λιβάνη.
- L'Heuillet, H. (2013). *Στις πηγές της τρομοκρατίας*. Αθήνα: Εκδόσεις Πόλις.
- McCaughey, C. (2007). Ψυχολογικά Ζητήματα που Αφορούν την Κατανόηση της
Τρομοκρατίας και την Αντίδραση στην Τρομοκρατία. In B., Brown, L.M.,
Beutler, L.E, Breckenridge, J.N., Zimbardo, P.G. (Eds.) *Ψυχολογία της
Τρομοκρατίας* (pp.19-49). Αθήνα: Εκδόσεις Αρχιπέλαγος.
- Roy, O. (2017b). *Η τζιχάντ και ο θάνατος*. Αθήνα: Εκδόσεις Πόλις.

Weber M. (2006). *Η προτεσταντική ηθική και το πνεύμα του καπιταλισμού*. Αθήνα: Εκδόσεις Gutenberg.

Ξενογλώσση

Abdallah, S. , Heinzen, R. & Burnham, G. (2007), Immediate and long-term assistance following the bombing of the US Embassies in Kenya and Tanzania. *Disasters*. 31, 417-434. doi:10.1111/j.1467-7717.2007.01017.x

Abdelhamid Abaaoud, ISIS terrorist of Belgian origin who orchestrated the terrorist attack in Paris. (2015). *The Meir Amit Intelligence and Terrorism Information Center*. Retrieved from <https://www.terrorism-info.org.il/en/20913/>

Abed-Kotob, S. (1995). The accommodationists speak:Goals and strategies of the muslim brotherhood of Egypt. *International Journal Middle East Studies*. Cambridge University Press, 27(3), 321-339. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/176254>

Abrahms M. (2018). *Rules for rebels*. Oxford: Oxford University Press

Abrahms, M. (2006, Fall). Why Terrorism Does Not Work. *International Security*, 31(2), 42-78. Retrieved from <https://www.mitpressjournals.org/doi/pdf/10.1162/isec.2006.31.2.42>

Abrahms, M. (2008, Spring). What Terrorists Really Want: Terrorist Motives and Counterterrorism Strategy. *International Security*, 32(4). 78-105. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/30129792>

Abrahms, M. (2012). The Political Effectiveness of Terrorism Revisited. *Comparative Political Studies*, 45(3), 366-393. <https://doi.org/10.1177/0010414011433104>

- Abrahms, M. & Gottfried, M.S. (2014). Does Terrorism Pay? An Empirical Analysis. *Terrorism and Political Violence*, 28(1), 1-18.
<https://doi.org/10.1080/09546553.2013.879057>
- Accoce, P. (1999). *Ces assassins qui ont voulu changer l'Histoire*. Paris: Plon.
- Acharya, A., Bukhari, S. A. A. S. & Sulaiman, S. (2009). Making money in the mayhem: Funding taliban insurrection in the tribal areas of Pakistan. *Studies in Conflict & Terrorism*, 32(2), 95-108.
<https://doi.org/10.1080/10576100802628314>
- Acun, C. (2014). Neo al Qaeda: The Islamic State of Iraq and the Sham (ISIS). *SETA Perspective*, 10, 1-6. Retrieved from
https://file.setav.org/Files/Pdf/20140623181718_neo-al-qaeda-isis-pdf.pdf
- Adekson, B. (1981). The Algerian and Mau Mau revolts: A comparative study in revolutionary warfare. *Comparative Strategy*, 3(1), 69-92. DOI: 10.1080/01495938108402629
- Ahmed, E. (1998). Terrorism: Theirs and ours. *Paper presented at the University of Colorado*, Boulder October 12 1998, 2-5. Retrieved from
<http://www.sangam.org//ANALYSIS/Ahmad.htm>
- Al Matroudi, A.H.I. (2006). *The Hanbali school of law and Ibn Taymiyyah: Conflict or conciliation*. London and New York. Routledge.
- Alam, S.S.M. (2007). *Rethinking Mau Mau in colonial Kenya*. Palgrave Macmillan US. 10.1057/9780230606999
- Alexander, Y. (2002). *Combating terrorism: Strategies of ten countries*. Michigan: University of Michigan Press.
- Alexander, Y., & Alexander, D. C. (2015). *The Islamic State: Combating the caliphate without borders*. Maryland. Lanham: Lexington Books.

- Allison, R. (2013). Russia and Syria: explaining alignment with a regime in crisis. *International Affairs*, 89(4), 795–823. <https://doi.org/10.1111/1468-2346.12046>
- Anderson, D.M. (1993) Policing and communal conflict: The Cyprus emergency, 1954–60. *The Journal of Imperial and Commonwealth History*, 21(3), 177-207. DOI:10.1080/03086539308582912
- Andrew, C. (2018). *The Secret World: a history of intelligence*. New Haven and London. University Press.
- Angel, R., Boraz, S., Chalk, P., Cragin K., Karasik T.W., Moroney J.D.P., ... Peters. J.E. (2007). *Ungoverned territories: Understanding and reducing terrorism risks*. RAND Corporation.
- Angel, R., Chalk, P., Cragin, K., Daly, S.A., Gregg, H.S., Karasik, T.W., ... Rosenau, W. (2006). Beyond Al-Qaeda: Part 1, The global jihadist movement. RAND Corporation
- Assemblée Nationale. (2016a). *Rapport fait au nom de la Commission d'Enquête relative aux moyens mis en œuvre par l'État pour lutter contre le terrorisme depuis le 7 janvier 2015*. Présidence de l'Assemblée Nationale. Retrieved from <http://www.assemblee-nationale.fr/14/rap-enq/r3922-t1.asp>
- Assemblée Nationale. (2016b). *Rapport d'Information sur la présence et l'emploi des forces armées sur le territoire national. N°3864, Présidence de l'Assemblée Nationale*. Retrieved from <http://www.assemblee-nationale.fr/14/rap-info/i3864.asp>
- Augusteijn, J. (2004). *The irish revoluton 1913-1923*. China. Palgrave
- Aust, A., (1999). *Implementation kits for the international counter-terrorism conventions*. London, UK: Legal and Constitutional Affairs Division.

Commonwealth Secretariat. Retrieved from https://www.unodc.org/documents/treaties/terrorism/Commonwealth_Chapter_11.pdf

Aust, A., (2001). Counter-Terrorism – A new approach, *Max Planck Yearbook of United Nations Law, Kluwer Law International*, The Hague, London, New York, 5, 285 – 306. Retrieved from https://www.mpil.de/files/pdf1/mpunyb_aust_5.pdf

Bailey, K.D. (1994). *Methods of social research*. (4th ed.) New York: The Free Press.

Bakker, E. & de Bont, R. (2016). Belgian and Dutch jihadist foreign fighters (2012–2015): Characteristics, motivations, and roles in the war in Syria and Iraq, *Small Wars & Insurgencies*, 27(5), 837-857. DOI: 10.1080/09592318.2016.1209806

Bakker, E. & Singleton, M. (2016). Foreign fighters in the Syria and Iraq conflict: Statistics and characteristics of a rapidly growing phenomenon. In de Guttery A., Capone F., Paulussen C. (Eds.). *Foreign Fighters under International Law and Beyond* (pp. 9-25).

Bale, J.M. (1996). The May 1973 terrorist attack at Milan police HQ: Anarchist ‘propaganda of the deed’ or ‘false-flag’ provocation?. *Terrorism and Political Violence*, 8(1), 132-166. DOI: 10.1080/09546559608427337

Barkaoui, H., Guinet, A., Wang, T., & Meskens, N. (2017). Les plans de gestion de crises dans les pays francophones. In *8ème Conférence francophone en Gestion et Ingénierie de Systèmes Hospitalier (GISEH 2016)*. Casablanca, Maroc. Retrieved from <https://halshs.archives-ouvertes.fr/halshs-01439601>

Barton, L. (1993). *Crisis in organizations: Managing and communicating in the heat of chaos*. Cincinnati, Ohio: South – Western.

- Bassam, T. (2009) Political Islam as a forum of religious fundamentalism and the religionisation of politics: Islamism and the quest for a remaking of the world. *Totalitarian Movements and Political Religions*, 10(2), 97-120. <https://doi.org/10.1080/14690760903371313>
- Bauer, Y. (1966). From cooperation to resistance: the Haganah 1938–1946. *Middle Eastern Studies*, 2(3), 182-210. <https://doi.org/10.1080/00263206608700044>
- Baylis, J., Wirtz, J. J., Gray C. S., Cohen E.. (2015). *Strategy in the Contemporary World (2nd Ed.)*. Oxford: Oxford University Press.
- Bayrakli, E., Hafez, F. (2015). European islamophobia report. *SETA*. Retrieved from https://www.islamophobiaeurope.com/reports/2015/en/EIR_2015.pdf
- Beevor, E. (2016). Coercive radicalisation: Charismatic authority and the internal strategies of ISIS and the lord's resistance army. *Studies in Conflict & Terrorism*, 40(6), 496-521. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2016.1221256>
- Begin, M. (1983). Logic of the Revolt and Army of the Underground. In David C. Rapoport (Ed.). *Terrorism Critical Concepts in Political Science* (pp.147-178, Volume II). London, New York: Routledge.
- Bell, J.B. (1970). The Tan War: The IRA triumphant, September 1916-July 1921 and Epilogue. D.C. Rapoport (Ed.). *Terrorism. Critical Concepts in Political Science* (pp.123-142, Volume II). London, New York: Routledge.
- Benmelech, E. & Klor, E. F. (2018). What explains the flow of foreign fighters to ISIS?. *Terrorism and Political Violence*. DOI: 10.1080/09546553.2018.1482214
- Bennett, H. (2013). *Fighting the Mau Mau*. Cambridge: Cambridge University Press
- Benoit, W.L. (2015). *Accounts, excuses, and apologies: Image repair theory and research*. New York: State University of New York Press.

- Benraad, M. (2017). *Jihad: des origines religieuses à l'idéologie*. Paris: Editions Le Cavalier Blue.
- Berelson, B. (1952). *Content analysis in communication research*. New York, NY: The Free Press.
- Berkey, J.P. (2003). *The Formation of Islam: Religion and Society in the Near East, 600–1800*. Cambridge, U.K.: Cambridge University Press.
- Berry, O. N. (1987, Winter). Theories on the efficacy of terrorism. *Conflict Quarterly*, 7(1), 7-20. Retrieved from <https://journals.lib.unb.ca/index.php/JCS/article/view/14743>
- Bhatt, A., & Silber, M. (2007). *Radicalization in the West: The homegrown yhreat*. New York, NY: The New York Police Department. Retrieved from https://seths.blog/wp-content/uploads/2007/09/NYPD_Report-Radicalization_in_the_West.pdf
- Biggar, N. (2013). Christian just war reasoning and two cases of rebellion: Ireland 1916-1921 and Syria 2011-present. *International Affairs*, 2(4), 393-400. DOI: <https://doi.org/10.1017/S089267941300035X>
- Blanchard, C. M. (2007a). *The islamic traditions of wahhabism and salafiyya*. CRS Report for Congress. Congress Research Service-The Library of Congress. Retrieved from <https://fas.org/sgp/crs/misc/RS21695.pdf>
- Blanchard, C. M. (2007b). *Al Qaeda: Statements and evolving ideology*. CRS Report for Congress. Congress Research Service-The Library of Congress. Retrieved from <https://fas.org/sgp/crs/terror/RL32759.pdf>
- Boin, A., 't Hart, P., Stern, E., & Sundelius, B. (2005). *The politics of crisis management: Public leadership under pressure*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511490880>

- Bonanate, L. (1979). Some unanticipated consequences of terrorism. *Journal of Peace Research*, 3(XVI), 197-211. <https://doi.org/10.1177/002234337901600302>
- Boussois, S. (2017, Hiver). Lutte contre le terrorisme: La Belgique, maillon faible?. *Institute français des relations internationales*, 4, 173-185. Retrieved from https://www.cairn.info/revue-politique-etrangere-2017-4-page-173.htm?try_download=1
- Bouzar, D, Martin M. (2016). Pour quels motifs les jeunes s'engagent-ils dans le djihad? *Neuropsychiatrie de l'Enfance et de l'Adolescence*, 64(6), 353-359. Doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.neurenf.2016.08.002>
- Brecher, M. (1993). *Crises in world politics: Theory and reality*. New York, NY: Pergamon Press
- Brenan, G. (2014). *The Spanish labyrinth: An account of the social and political background of the Spanish Civil War*. Cambridge: Cambridge University Press. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9781139923453>
- Brendan, J. (2008). *The Iranian revolution*. Minneapolis, USA: Twenty First Century Books.
- Brigade des Sapeurs de Pompiers de Paris. (2011). *Plans d'urgences nombreuses victimes*. Republique Française. Retrieved from <https://sofia.medicalistes.fr/spip/spip.php?article200>
- Brisard, J. & Jackson, K. (2016, November/December). The Islamic State's external operations and the French-Belgian nexus. *CTC Sentinel-Compating Terrorism Center*, 9(11), 8-15. Retrieved from https://ctc.usma.edu/wp-content/uploads/2016/11/CTC-Sentinel_Vol9Iss1118.pdf

- Brisart, C. & Martinez, D. (2014). *Islamic State: The economy-based terrorist funding*. Thomson Reuters. Retrieved from <http://www.gdr-elsj.eu/wp-content/uploads/2015/11/Islamic-State.pdf>
- Brussels Working Group. (2007). *Annex to the report by the Brussels working group: Reference guide to criminal procedure*. Belgian OSCE Chairmanship. Retrieved from <https://www.osce.org/cio/29043?download=true>
- Brynjar, L. & Áshlid, K. (2001). *Islamist insurgencies, diasporic support networks, and their host states: The case of the Algerian GIA in Europe 1993-2000*. FFI Report, Norwegian Defence Research Establishment. Retrieved from <https://publications.ffi.no/nb/item/asset/dspace:3749/01-03789.pdf>
- Buzan, B. (1991/2007). *People, states & fear: An agenda for international security studies in the post-cold war era*. Colchester, UK: ECPR PRESS.
- Buzan, B. (2006) Will the 'global war on Terrorism' Be the new cold war?. *International Affairs*, 82(6), 1101-1118. DOI: 10.1111/j.1468-2346.2006.00590.x
- Byman, D. (1998). The logic of ethnic terrorism. *Studies in Conflict & Terrorism*, 21(2), 149-169. <https://doi.org/10.1080/10576109808436060>
- Byman, D. (2015). *Al Qaeda, the Islamic State, and the global jihadist movement*. Oxford: Oxford University Press.
- Byman, L.D. & Williams, R.J. (2015). ISIS vs Al Qaeda: jihadism's global civil war. *Brookings*. Retrieved from <https://www.brookings.edu/articles/isis-vs-al-qaeda-jihadisms-global-civil-war/>
- Cameron, G. (2018). Timeline: the rise, spread and fall of the Islamic State. *Wilson Center*. Retrieved from <https://www.wilsoncenter.org/article/timeline-the-rise-spread-and-fall-the-islamic-state>

- Campelo N., Bouzar L, Oppetit A., Pellerin H., Hefez S., Bronsard G., ... Bouzar D. (2018). Joining the Islamic State from France between 2014 and 2016: an observational follow-up study. *Palgrave Communications*, 4(137). DOI: 10.1057/s41599-018-0191-8
- Carr, E. H. (1946). *The twenty years' crisis 1919 – 1936* (2nd Ed.). Hong Kong: The Macmillan Press LTD.
- Cerdan, D. (2016). *Assaults au coeur des commandos qui ont abattu les terroristes*. Paris: Éditions Ring.
- Chainoglou, K. (2019). *Destruction and reconstruction of cultural heritage in Eastern Mediterranean: From cultural genocide to war crimes and crimes against humanity*. In Litsas S., & Ziampiris A. (Eds.), *The new eastern Mediterranean: Theory, politics and states in a volatile era*. (pp.113-138). Springer. Doi: 10.1007/978-3-319-90758-1
- Chaliand, G. & Blin, A. (2007). *The history of terrorism: From antiquity to Al Qaeda*. London, UK: University of California Press.
- Chalk, P. & Rosenau, W. (2004). *Confronting the “enemy within”: Security intelligence, the police, and counterterrorism in four democracies*. Santa Monica, CA: Rand Corporation. Retrieved from <https://www.rand.org/pubs/monographs/MG100.html>
- Chari, R. (2004). The 2004 Spanish Election: Terrorism as a catalyst for change?. *West European Politics*, 27(5), 954–963. Doi:10.1080/0140238042000283247
- Charpier, F. (2017). *Islamisme: 60 ans de lutte antiterroriste*. Paris: Éditions Tallandier.

- Chaumette, A. (2014). Daech, un "Etat islamique" ?. *Annuaire Français de Droit International, CNRS Éditions*. Paris. 60, 71–89. Retrieved from https://www.persee.fr/doc/afdi_0066-3085_2014_num_60_1_4742
- Chen, X. et Kruglanski, A.W. (2009). Terrorism as a tactic of minority influence. In Butera F. & Levine J.M. (Eds.), *Coping with Minority Status*. (pp.202-221). Cambridge University Press.
- Chenoweth E., English R., Gofas A., Kalyvas S.N., (2019). *The Oxford Handbook of Terrorism*. Oxford: Oxford University Press.
- Christensen, T., Løgreid, P., Rykkja, L.H. (2019). *Organizing for societal security and crisis management: Governance capacity and legitimacy*. Palgrave Macmillan.
- Clark, J.N. (2018). The destruction of cultural heritage in armed conflict: The “human element” and the jurisprudence of the ICTY. *International Criminal Law Review*, 18(1), 36-66. Doi: 10.1163/15718123-01801005
- Clarke, R.V.G. & Newman, G.R. (2006). *Outsmarting the terrorists*. Westport, Conn: Praeger Security International.
- Clutterbuck, L. (2004). The Progenitors of terrorism: Russian revolutionaries or extreme Irish republicans?. *Terrorism and Political Violence*, 16(1), 154-181. <https://doi.org/10.1080/09546550490457917>
- Coleman, M. (2014). *The Irish Revolution 1916-1923*. New York, NY: Routledge
- Colvin, S. (2009). *Urlike Meinhof and West German Terrorism: Language, violence, and identity*. Rochester, NY: Camden House. Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/10.7722/j.ctt81hdn>
- Coolsaet, R. (2016). Facing the fourth foreign fighters wave: What drives Europeans to Syria, and to Islamic State? Insights from the Belgian case. *Egmont-Royal*

- Institute for International Relations*. (Paper 81). Retrieved from <http://www.egmontinstitute.be/facing-the-fourth-foreign-fighters-wave/>
- Coolsaet, R. & de Swielande T. S. (2007). Belgium and counterterrorism policy in the jihadi era (1986-2007). *Egmont-Royal Institute for International Relations*. (Paper 15). Retrieved from <http://www.egmontinstitute.be/content/uploads/2013/09/ep15.pdf?type=pdf>
- Coombs, T. & Holladay S.J. (2010). *The Handbook of crisis communication*. West Sussex, UK: Wiley-Blackwell.
- Coombs, W. T. (1999). *Ongoing crisis communication: Planning, managing and responding*. Thousand Oaks: SAGE Publications.
- Cooper, M.H. (2004). Nuclear proliferation and terrorism: Can "rogue" states and terrorists acquire nuclear weapons? *The CQ Researcher*, 14(13), 297-320. Retrieved from <http://library.cqpress.com/>
- Court, M. & Den Hond, C. (2017, Septembre). Une Force Devenue Indispensable. *Le Monde Diplomatique*. No 762-Année 64e.
- Cragin, K. (2009). *Understanding Terrorist Motivations*. Santa Monica, CA: Rand Corporation. Retrieved from https://www.rand.org/content/dam/rand/pubs/testimonies/2009/RAND_CT338.pdf
- Cragin, R. K. (2017). The November 2015 Paris attacks: The impact of foreign fighter returnees. *Orbis*, 61(2), 212-226. <https://doi.org/10.1016/j.orbis.2017.02.005>
- Crelinsten, R.D. (1989). Terrorism and the media: Problems, solutions, and counterproblems. *Political Communication*, 6(4), 311-339. DOI: 10.1080/10584609.1989.9962881

- Crenshaw, M. (1981). The Causes of terrorism. *Comparative Politics*, 13(4), 379-399.
Retrieved from <https://www.jstor.org/stable/i217462>
- Crenshaw, M. (1994). Political violence in Algeria. *Terrorism and Political Violence*, 6(3), 261-280. DOI: 10.1080/09546559408427261
- Crenshaw, M. (2003). Why is America the primary target?. In Charles W. Kegley (Ed.). *The new global terrorism: Characteristics, causes, controls*. (pp.160-172). Michigan: Prentice Hall.
- Crenshaw, M. (2008). The debate over “new” vs. “old” terrorism. In: Karawan I.A., McCormack W., & Reynolds S.E. (Eds.). *Values and violence*. Studies in Global Justice, (4). (pp.117-136). Dordrecht: Springer.
https://doi.org/10.1007/978-1-4020-8660-1_8
- Crews, D. R. & Tarzi, A. (2008). *The taliban and the crisis of Aghanistan*. Cambridge, Massachusetts; London, England: Harvard University Press.
Retrieved from www.jstor.org/stable/j.ctvk12qf0
- Cronin, A.K. (2009). *How terrorism ends: Understanding the decline and demise of terrorist campaigns*. Princeton, New Jersey: Princeton University Press.
- Crooke, A. (2015). You can't understand ISIS if you don't know the history of wahhabism in Saudi Arabia. *New Perspectives Quarterly*, 32(1), 56 – 70.
- Dagron, S. (2004). Country report on France. In Walter C., Vöneky S., Roeben V. & Schorkopf F (Eds.). *Terrorism as a challenge for national and international law: Security versus liberty?*. Berlin, Heidelberg; New York: Springer-Verlag Berlin Heidelberg.
- Dallemagne, G., Matz, V., & Martens, Q. (2016). *La Belgique face au radicalisme: Comprendre et agir*. Paris: UCL Presses Universitaires de Louvain.

- Dartnell, M. (1990). France's action directe: Terrorists in search of a revolution. *Terrorism and Political Violence*, 2(4) 457-488.
DOI:10.1080/09546559008427077
- Davison, R.H. (1960). Where is the Middle East?. *Foreign Affairs*, 38, 667 – 668.
- de Bont, R., Weggemans, D., Peters, R., & Bakker, E. (2017, September). Life at ISIS: the roles of eastern men, women and children. *Journal of Security and Global Affairs*. 3-17.
- de Guttery, A. (2016) The Role Played by the UN in Countering the Phenomenon of Foreign Terrorist Fighters. In de Guttery A., Capone F., & Paulussen C. (eds.) *Foreign Fighters under International Law and Beyond* (pp. 259-282). T.M.C. The Hague: Asser Press.
- Deflem, M. (2005). “Wild Beasts Without Nationality’: The Uncertain Origins of Interpol, 1898-1910. In Philip Reichel (Ed.). *The Handbook of Transnational Crime and Justice*. (pp275-285). Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Dekmejian, R. H. (1995). *Islam in Revolution: Fundamentalism in the Arab World*. Syracuse University Press: 12
- Dekmejian, R.H. (2007). *Spectrum of Terror*. Washington, DC: CQ Press.
- Delhaise, E. (2019). *Infractions terroristes. Répertoire pratique du droit Belge*. Bruxelles, Belgium: Éditions Larcier Legal.
- Della Porta, D. (1992). Institutional responses to terrorism: The Italian case. *Terrorism and Political Violence*, 4(4), 151-170.
DOI:10.1080/09546559208427179
- Demetriou, C. (2007). Political violence and legitimation: The episode of colonial Cyprus. *Qualitative Sociology*, 30, 171-193. <https://doi.org/10.1007/s11133-007-9060-2>

- Depuydt, M. (2017). What makes a foreign fighter? Radicalisation and extremism in Belgium. *Corvinus Journal of International Affairs*, 2(1), 1-12. <https://doi.org/10.14267/cojourn.2017v2n1a3>
- Dershowitz, A.M. (2002). *Why terrorism works*. New Haven & London: Yale University Press.
- Devroe, E. & Ponsaers, P. (2018). Terrorism and governance strategies in Brussels. *Forensic Research & Criminology International Journal*, 6(1), 20-26. DOI: 10.15406/frcij.2018.06.00178
- De Wet, E. (2019). The invocation of the right to self-defence in response to armed attacks conducted by armed groups: Implications for attribution. *Leiden Journal of International Law*, 32(1), 91-110. doi:10.1017/S0922156518000560
- Dimitrakis, P. (2008) British intelligence and the Cyprus insurgency, 1955–1959. *International Journal of Intelligence and CounterIntelligence*, 21(2), 375-394. DOI:10.1080/08850600701854474
- Dive, B. (2016). *Au cœur du pouvoir: L'exécutif face aux attentants*. Paris: Actualité Plon.
- Drewer, D. & Ellermann, J. (2016). May the (well-balanced) force be with us! The launch of the European counter terrorism centre (ECTC). *Computer Law & Security Review: The International Journal of Technology Law and Practice*, 32, 195-204. doi: 10.1016/j.clsr.2016.02.003
- Du Bois, C. & Bruggeman, W. (2019). Belgium and the preventing radicalisation and terrorism policy. In M. L. Maniscalco & V. Rosato (Eds.). *Preventing radicalisation and terrorism in Europe* (pp.25-37). Cambridge Scholars Publishing. Retrieved from <https://www.cicero-project.eu/wp->

[content/uploads/2019/10/Preventing-Radicalisation-and-Terrorism-in-Europe-extract.pdf](#)

- Dugard, J. (1989). International terrorism and the just war. In Rapoport D.C. & Alexander Y (Eds.). *The morality of terrorism* (pp.77-98) (2nd Ed.). Columbia University Press.
- Duroselle, J.B. (2001). *Histoire des relations internationales: de 1919 à 1945*. Paris: Armand Colin.
- Duroselle, J.B. (2009). *Histoire des relations internationales: de 1945 à nos jours*. Paris: Armand Colin.
- El-Masri, S. (2018). Prosecuting ISIS for the sexual slavery of the Yazidi women and girls. *The International Journal of Human Rights*, 22(8), 1047-1066.
<https://doi.org/10.1080/13642987.2018.1495195>
- Elagab, Y. O. & Elagab, J. (2007). *International Law Documents Relating to Terrorism* (3rd Ed.), London, New York: Routledge.
- Higgins, R. & Flory, M. (1997). *Terrorism and international law*. London, New York: Routledge
- Engene, O.J. (2004). *Terrorism in western Europe: Explaining the trends since 1950*. Cheltenham, UK: Edward Elgar Publishing.
- Esposito, J. L. (2002). *Unholy war: Terror in the name of Islam*. New York, NY: Oxford University Press.
- Evans, M. (2012). *Algeria: France's undeclared war*. Oxford: Oxford University Press.
- Fair, C.C. (2014). The 2008 Mumbai attack. In B. Hoffman & F. Reinares (Eds.). *The evolution of the global terrorist threat From 9/11 to Osama Bin Laden's death* (pp.571-599). Columbia University Press.

- Faure, C. (2007). Bref historique des services de renseignement et de sécurité français contemporains. *Revue Historique des Armées*, 247, 70-81. Retrieved from <https://journals.openedition.org/rha/1843>
- Faure, C. (2016). Du BCRA au SDECE: Le renseignement au service de la république. *Après-demain*, 37, 12-14. Retrieved from <http://www.cairn.info/revue-apres-demain-2016-1-page-12.htm>
- Fighel, J. (2014). The mombassa attacks of november 28, 2002. In B. Hoffman & F. Reinares (Eds.). *The evolution of the global terrorist threat from 9/11 to Osama Bin Laden's death* (pp.415-435). Columbia University Press.
- Filiu, J.P. (2014). Ansar al-Fath and 'Iraqi' networks in France. In B. Hoffman & F. Reinares (Eds.). *The evolution of the global terrorist threat from 9/11 to Osama Bin Laden's death* (pp.353-371). Columbia University Press.
- Filiu, J.P. (2016). The French "Iraqi Networks of the 2000s: Matrix of the 2015 terrorist attacks?". *Perspectives on Terrorism*. 10(6), 97-101. Retrieved from: <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/560>
- Filiu, J.P. (2017). Les vétérans Français du djihad mondialisé. In *IEMed Mediterranean Yearbook 2016*, 45-49. Barcelona: Institut européen de la Méditerranée. Retrieved from <http://spire.sciencespo.fr/hdl:/2441/3e7i72qhp797r8uuktghdsinh3/resources/2017-filiu-veterans-djihad-mondialise-medyearbook.pdf>
- Filiu, J.P. (2018). Jihadist Networks after the Collapse of the Daesh's Pseudo-Caliphate. *IEMed Mediterranean Yearbook 2018*, 82-86. Barcelona: Institut européen de la Méditerranée. Retrieved from <https://www.iemed.org/observatori/arees-danalisi/arxius->

[adjunts/anuari/med.2018/Jihadist_Networks_Caliphate_Jean-Pierre_Filiu_Medyearbook2018.pdf](#)

- Fink, S. (2002). *Crisis management: Planning for the inevitable*. Lincoln, NE: iUniverse.
- Fishman, B. (2006). After Zarqawi: The dilemmas and future of Al Qaeda in Iraq. *The Washington Quarterly*, 29(4), 19-32.
<https://doi.org/10.1162/wash.2006.29.4.19>
- Foley, F. (2013). *Countering terrorism in Britain and France: Institutions, norms and the shadow of the past*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Foster, H. D. (1980). *Disaster planning: Preservation of life and property*. New York, NY: Springer – Verlag.
- Foster, R.F. (2001). *The Oxford History of Ireland*. Oxford: Oxford University Press.
- Frattini, B., Boizat, S., Bignand M., & Tourtier J-P. (2016). Retour d'expérience des attentats du 13 novembre 2015. *Annales françaises de médecine d'urgence*, 6(1), 13-15. Doi 10.1007/s13341-016-0613-4
- Freedman, R. O. (1991). *Moscow and the Middle East: Soviet policy since the invasion of Afghanistan*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Frisch, H. (2010). Pan-Arabism and Its competitors: Islamic radicals and the nation state. *Critical Review: A Journal of Politics and Society*, 22(1):45-58.
<https://doi.org/10.1080/08913811003625455>
- Fromkin, D. (1975). The strategy of terrorism. *Foreign Affairs*, 53(4), 683-698.
- Fukuyama, F. (1989). The end of history?. *The National Interest*, 16, 3-18.
- Fukuyama, F. (2002). History and September 11. In Booth K. & Dunne T. (Eds.), *Worlds in collision: Terror and the future of global order* (pp.27-36). Palgrave Macmillan.

- Fukuyama, F. (2015). *Political Order and Political Decay*. London, Great Britain: Profile Books.
- Galli, F. (2015). *The law on terrorism: The UK, France and Italy compared*. Bruxelles: Éditions Bruylant.
- Gartentsein-Ross, D. (2016). Statement. In Committee on Oversight and Government Reform. *Radicalization in the U.S. and the Rise of Terrorism* (pp. 6-20). U.S. Government Publishing Office. <https://www.govinfo.gov/content/pkg/CHRG-114hhrg26122/html/CHRG-114hhrg26122.htm>
- Gartner, S.S. (2004) Making the international local: The terrorist attack on the USS Cole, local casualties, and media coverage. *Political Communication*, 21(2), 139-159. DOI: 10.1080/10584600490443859
- Geifman, A. (1993). *Thou shalt kill: Revolutionary terrorism in Russia, 1894-1917*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Gerges, A. F. (2011). *The Rise and Fall of Al-Qaeda*. Oxford: Oxford University Press
- Gerhardt, C. (2018). *Screening the Red Army Faction*. New York, NY: Bloomsbury Academic.
- Getter, M. (1980). The Arab problem in the ideology of Lehi. *Studies in Zionism: Politics, Society, Culture*, 1(1), 129-139. <https://doi.org/10.1080/13531048008575784>
- Goldschmidt, A. Jr. & Davidson, L. (2010). *A Concise History of the Middle East* (9th ed.). Philadelphia, PA: Westview Press.
- Graff, S. (2012). Quand combat et revendication kanak ou politique de l'État français manient indépendance, décolonisation, autodétermination et autochtonie en

- Nouvelle-Calédonie. *Journal de la Société des Océanistes*, 134, 61-83.
DOI:10.4000/jso.6647
- Grassa, R., & Hassan, K. M. (2015). Islamic finance in France: Current state, challenges and opportunities. *International Journal of Islamic Economics and Finance Studies*, 1(1).
- Gregory, S. (2003). France and the war on terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 15(1), 124-147. DOI: 10.1080/09546550312331292987
- Grivas, G. (1964). Birth of a revolution and appendices 1, 2, 3, 5, 6, 7. In Foley C. (Ed.), *The memoirs of General Grivas* (pp.12-32 & 204-219). London: Longmans.
- Guérin-Bargues, C. (2018). The French case or the hidden dangers of a long-term state of emergency. In Auriel, P., Beaud, O., & Wellman, C. (Eds.), *The rule of crisis: Terrorism, emergency legislation and the rule of law* (pp. 213-228). *Ius Gentium: Comparative Perspectives on Law and Justice*, 64. Switzerland: Springer.
- Guevara, E. (2006). *Guerilla Warfare*. New York, NY: Ocean Books.
- Guidero, A. & Hallward, M. C. (2019). *Global responses to conflict and crisis in Syria and Yemen*. Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Gunaratna, R. (2002). *Inside Al Qaeda: Global network of terror*. New York, NY: Columbia University Press.
- Gupta, D.K. (2012). Do structural factors explain terrorism?. In Jackson R. & Sinclair S.J. (Eds.), *Contemporary debates on terrorism* (pp. 107-112). London ; New York: Routledge.
- Halliday, F. (2002). *Two hours that shook the world*. London, UK: Saqi Books.

- Halliday, F. (2005). *The Middle East in international relations*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Hankiss, A. (2018, Summer). The legend of the lone wolf. *Journal of Strategic Security*, 11(2), 54-72. www.jstor.org/stable/26477719
- Hardman, J.B.S. (2006) Terrorism. In Rapoport D.C. (Ed.), *Terrorism critical concepts in political science* (Volume I, pp. 65-72). New York, NY: Routledge.
- Harmon, C.C. (2007). *Terrorism today*. London: Routledge.
- Hashim, A.S. (2014). The Islamic State: From Al-Qaeda affiliate to caliphate. *Middle East Policy*, 21(4), 69-83. <https://doi.org/10.1111/mepo.12096>
- Haynes, J. (2005) Al Qaeda: Ideology and action. *Critical Review of International Social and Political Philosophy*, 8(2),177-191. <https://doi.org/10.1080/13698230500108868>
- Heath, R.L. & O'Hair, H. D. (2009). *Handbook of Risk and Crisis Communication*. New York, NY: Routledge.
- Hegghammer, T. (2010). *Jihad in Saudi Arabia: Violence and Pan-Islamism since 1979*. Cambridge, England: Cambridge University Press.
- Hegghammer, T. (2011, Winter). The rise of muslim foreign fighters: Islam and the globalization of jihad. *Quarterly Journal: International Security*, 35(3), 53-94. Retrieved from <https://www.belfercenter.org/publication/rise-muslim-foreign-fighters-islam-and-globalization-jihad>
- Hegghammer, T. (2014). The 2003 Riyadh and 2008 Sanaa bombings. In Hoffman B. & Reinares F. (Eds.), *The Evolution of the global terrorist threat from 9/11 to Osama Bin Laden's death* (pp. 545-570). New York, NY: Columbia University Press.

- Hegghammer, T. & Lacroix, S. (2007). Rejectionist islamism in Saudi Arabia: The story of Juhayman Al-Utaybi revisited. *International Journal of Middle East Studies*. Oxford University Press, 39(1), 103–122.
<https://www.jstor.org/stable/4129114>
- Hegghammer, T., & Nesser, P. (2015a). Assessing the Islamic State's commitment to attacking the West. *Perspectives on Terrorism*, Special Issue on the Islamic State, 9(4), 14-30. Retrieved from
<http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/440/html>
- Hegghammer, T., & Nesser, P. (2015b). Jihadi attacks and alleged attack plots in the West. January 2011 - June 2015. Appendix to Hegghammer, T., & Nesser, P., (Eds.), *Assessing Islamic State's commitment to attacking the West*. Perspectives on Terrorism.
- Heller, J. (1995). *The Stern Gang: Ideology, politics and terror, 1940-1949*. London, New York: Routledge.
- Hellmich, C. (2008). Creating the ideology of Al Qaeda: From hypocrites to salafi-jihadists. *Studies in Conflict & Terrorism*, 31(2), 111-124.
<https://doi.org/10.1080/10576100701812852>
- Hewitt, C. (1988). The costs of terrorism: A cross-national study of six countries. *Terrorism*, 11(3), 169-180. DOI: 10.1080/10576108808435709
- Heymann, P.B. (2003). *Terrorism freedom and security: Winning without war*. Cambridge, Massachusetts; London, England: The MIT Press.
- Hilpold, P. (2015). The fight against terrorism and SC Resolution 2249 (2015): towards a more Hobbesian or a more Kantian international society?. *Indian Journal of International Law*, 55(4), 535 - 555.
<https://doi.org/10.1007/s40901-016-0028-1>

- Hiro, D. (2002). *War without end: The rise of islamist terrorism and global response*. London, New York: Routledge.
- Hoffman, B. (2011). The rationality of terrorism and other forms of political violence: Lessons from the Jewish campaign in Palestine, 1939–1947. *Small Wars & Insurgencies*, 22(2), 258-272. <https://doi.org/10.1080/09592318.2011.573394>
- Hoffman, B. (1997). The confluence of international and domestic trends in terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 9(2), 1-15. DOI: 10.1080/09546559708427399
- Hoffman, B. (2004). The changing face of Al Qaeda and the global war on terrorism. *Studies in Conflict & Terrorism*, 27(6), 549-560. <https://doi.org/10.1080/10576100490519813>
- Hoffman, B. (2006). *Inside terrorism*. New York: Columbia University Press.
- Hoffman, B. (2014). The 7 July 2005 London bombings. In Hoffman, B., & Reinares, F., (Eds.), *The Evolution of the Global Terrorist Threat From 9/11 to Osama Bin Laden's Death* (pp. 192-223). New York, NY: Columbia University Press.
- Holsti, O.R. (1969). *Content analysis for the social sciences and humanities*. Reading, MA: Addison-Wesley.
- Horchem, H.J. (1991). The decline of the red army faction. *Terrorism and Political Violence*, 3(2), 61-74. <https://doi.org/10.1080/09546559108427104>
- Howard, R. D. & Sawyer, R. L. (2004). *Terrorism and counterterrorism: Understanding the new security environment, readings and interpretations*. New York, NY: McGraw-Hill.
- Huntington, S.P. (1993). The clash of civilizations?. *Foreign Affairs*, 72(3), 22-49. DOI: 10.2307/20045621

- Hutchinson, M. (1972). The concept of revolutionary terrorism. *The Journal of Conflict Resolution*, 16(3), 383-396. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/173583>
- Hutchinson, M. C. (1972). The concept of revolutionary terrorism. *Journal of Conflict Resolution*, 16(3), 383–396. <https://doi.org/10.1177/002200277201600307>
- Jaafar, H.H. & Woertz, E. (2016). Agriculture as a funding source of ISIS: A GIS and remote sensing analysis. *Food Policy*, 64: 14-25. <https://doi.org/10.1016/j.foodpol.2016.09.002>
- Jackson, P. (2006). ‘Union or Death!’: Gavrilo Princip, young Bosnia and the role of ‘sacred time’ in the dynamics of nationalist terrorism. *Totalitarian Movements and Political Religions*. Routledge. 7(1), 45-65. <https://doi.org/10.1080/14690760500477935>
- Jamieson, A. (1990). Identity and morality in the Italian red brigades. *Terrorism and Political Violence*, 2(4), 508-520. <https://doi.org/10.1080/09546559008427079>
- Jankowitsch-Prevor, O. (2006). International convention for the suppression of acts of nuclear terrorism, *Nuclear Law Bulletin*, OECD Publishing, 2005(2), 7-27. DOI: 10.1787/nuclear_law-2005-5k9czgt915jk
- Jansen, J.J.G. (1988). Ibn Taymiyyah and the thirteenth century: a formative period of modern muslim radicalism. *Quaderni di Studi Arabi*, 5/6, Gli Arabi nella Storia: Tanti Popoli una Sola Civiltà. Istituto per l'Oriente C. A. Nallino, 391-396.
- Jardon, Q., Baeyens P.S., & Van Dievoet L. (2017). Couvrir une actualité de crise terroriste: un dispositif «web first»? *Communication, Technologies et Développement*, 4. Retrieved from <http://journals.openedition.org/ctd/722>

- Jenkins, B. (1975). *International terrorism: A new mode of conflict*. Los Angeles: Crescent Publications.
- Jenkins, B.M. & Johnson J.J. (1976). *International Terrorism: A chronology (1974 Supplement)*. Santa Monica, CA: RAND Corporation.
- Jenkins, M. B. (2006). The new age of terrorism. In Kamien D. (Ed.), *The McGraw-Hill homeland security handbook: Strategic guidance for a coordinated approach to effective security and emergency management* (pp. 117-130). Santa Monica, CA: RAND. Retrieved from <https://www.rand.org/pubs/reprints/RP1215.html>
- Jenkins, P. (1990). Strategy of tension: The Belgian terrorist crisis 1982-1986. *Terrorism*, 13(4-5), 299-309. <https://doi.org/10.1080/10576109008435838>
- Jensen, R. (2004): Daggers, rifles and dynamite: Anarchist terrorism in nineteenth century Europe. *Terrorism and Political Violence*, 16(1), 116-153. <https://doi.org/10.1080/0954655049046>
- Jensen, R. (2008). Nineteenth century anarchist terrorism: How comparable to the terrorism of al-Qaeda?. *Terrorism and Political Violence*, 20(4), 589-596. DOI:10.1080/09546550802257333
- Jensen, R. (2009): The international campaign against anarchist terrorism, 1880–1930s. *Terrorism and Political Violence*, 21(1), 89-109. <https://doi.org/10.1080/09546550802544862>
- Jensen, R. (2013). *The battle against anarchist terrorism: An international history, 1878–1934*. Cambridge: Cambridge University Press. doi:10.1017/CBO9781139524124.004

- Jervis, R. (2003). Understanding the Bush doctrine. *Political Science Quarterly*, 118(3), 365-388. Retrieved from <https://www.psqonline.org/article.cfm?id=14813>
- Jetter, M. (2017). The effect of media attention on terrorism. *Journal of Public Economics*, 153, 32-48. <https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2017.07.008>
- Johnson, T. & Sergie A.M. (2014). Islam: Governing under Sharia. *Council on Foreign Relations*. Retrieved from http://www.netadvisor.org/wp-content/uploads/2014/09/2014-00-00-Islam_-_Governing-Under-Sharia-Council-on-Foreign-Relations.pdf
- Jones, S.D., Dobbins J., Byman D., Chivvis C.S., Connable B., Martini J., ... Chandler N. (2017). *Rolling back the Islamic State*. Santa Monica, CA: RAND Corporation. Retrieved from https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1912.html
- Jones, S.G. & Libicki, C.M. (2008). How terrorist groups end. Santa Monica, CA: Rand Corporation. <https://www.rand.org/pubs/monographs/MG741-1.html>
- Jongman, A.J. (1992). Trends in international and domestic terrorism in Western Europe, 1968-1988. *Terrorism and Political Violence*, 4(4), 26-76. DOI:10.1080/09546559208427174
- Kakar, M. (1995). *The Soviet invasion and the Afghan response, 1979-1982*. Berkeley, Los Angeles, CA: University of California Press.
- Kalpakian, J. (2005). Building the human bomb: The case of the 16 May 2003 attacks in Casablanca, *Studies in Conflict & Terrorism*, 28(2), 113-127. DOI: 10.1080/10576100590905093
- Kalpakian, J. (2014). Comparing the 2003 and 2007 incidents in Casablanca. In Hoffman, B., & Reinares. F., (Eds.), *The Evolution of the Global Terrorist*

- Threat From 9/11 to Osama Bin Laden's Death* (pp. 498-518). New York, NY: Columbia University Press.
- Katzman, K. (2005). *Al Qaeda: Profile and threat assessment*. CRS Report for Congress. Congressional Research Service. Retrieved from <https://fas.org/sgp/crs/terror/RL33038.pdf>
- Katzman, K. (2009). *Iraq: Post-Saddam governance and security*. CRS Report for Congress. Congressional Research Service. Retrieved from <https://fas.org/sgp/crs/mideast/RL31339.pdf>
- Kaufman, A., (2017). Muslims in France: A multilevel analysis. In *15th Claremont-UC Undergraduate Conference on the European Union April 6 and 7, 2017*. Scripps College. Claremont California. Retrieved from <http://eucenter.scrippscollege.edu/wpcontent/uploads/files//2017/03/Arthur-Kaufman.pdf>
- Kean, T. (2004). *The 9/11 commission report*. National Commission on Terrorist Attacks Upon the United States. Retrieved from <https://9-11commission.gov/report/>
- Kendall, E. & Stein, E. (2015). *Twenty-first century jihad: Law Society and Military Action*. London, New York: I.B. Tauris.
- Kepel, G. (1997). *Allah in the West: Islamic movements in America and Europe*. California, CA: Stanford University Press.
- Kepel, G. (2002). *Jihad: The Trail of Political Islam*. Cambridge, Mass.: Harvard University Press.
- Kepel, G. & Jardin, A. (2015). *Terreur dans l'hexagone: Genèse du djihad français*. Espagne: Éditions Gallimard.

- Khedery, A. (2015, November/December). Iraq in pieces: Breaking up to stay together. *Foreign Affairs*, 94(6), 33-43.
- Khosrokhavar, F. (2013). Radicalization in prison: The French case. *Politics, Religion & Ideology*, 14(2), 284-306. DOI:10.1080/21567689.2013.792654
- Kirdar, M.J. (2011). Al-Qaeda in Iraq. *Aqam Futures Project Case Study Series. Center for Strategic & International Studies*, 1, 1-15. Retrieved from https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/publication/110614_Kirdar_AlQaedaIraq_Web.pdf
- Kissinger, H. (2014). *World Order: Reflections on the character of nations and the course of history*. London, England: Penguin Books.
- Koehler, D. (2019). *Violence and Terrorism from the Far-Right: policy options to counter an elusive threat*. International Centre for Counter-Terrorism-The Hague Policy Brief. doi:10.19165/2019.2.02
- Kolatt, I. (1982). The Zionist movement and the Arabs. *Studies in Zionism: Politics, Society, Culture*, 3(1), 129-157.
- Krause, P. (2019). When terrorism works: Explaining success and failure across varying targets and objectives. In Muro, D., (Ed.), *When Does Terrorism Work?* (pp. 33-51). London, New York: Routledge.
- Krippendorff, K. (1980). *Content Analysis: An introduction to its methodology*. New York, NY: Sage Publications.
- Krishnan, A. (2019). Controlling partners and proxies in proinsurgency paramilitary operations: The case of Syria. *Intelligence and National Security*, 34(4), 544-560. <https://doi.org/10.1080/02684527.2018.1560605>
- Kronenwetter, M. (2004). *Terrorism: A Guide to Events and Documents*. Westport, Conn: Greenwood Publishing Group.

- Krueger, A.B. & Malečková. (2003). Education, poverty and terrorism: Is there a causal connection?. *The Journal of Economic Perspectives*, 17(4), 119-144.
DOI: 10.1257/089533003772034925
- Kydd, A. H. & Walter, B. F.. (2006, Summer). The Strategies of terrorism. *International Security*. 31(1): 49 – 80.
<https://doi.org/10.1162/isec.2006.31.1.49>
- Laqueur, W. (1999). *The new terrorism: Fanaticism and the arms of mass destruction*. New York, NY: Oxford University Press.
- Laqueur, W. (2001). *A History of terrorism*. New Brunswick, NJ: Transaction Publishers.
- Lasoen, K.L. (2016). 185 years of Belgian security service. *Journal of Intelligence History*, 15(2), 96-118. DOI: 10.1080/16161262.2016.1145854
- Lasswell, H. D. (1968). The uses of content analysis data in studying social change. *Social Science Information*, 7(1), 57–70. doi:10.1177/053901846800700104
- Laurence, J. & Vaisse, J. (2016). *Integrating Islam: Political and Religious Challenges in Contemporary France*. Washington, DC: Brookings Institution Press.
- Leakey, L.S.B. (2004). *Defeating Mau Mau*. Anthropology and Ethnography. London: Routledge.
- Lefebvre, S. (2017). The Belgians just aren't up to it: Belgian intelligence and contemporary terrorism. *International Journal of Intelligence and Counterintelligence*, 30(1), 1-29. DOI: 10.1080/08850607.2016.1230699
- Levene, M. (1992). The Balfour declaration: A case of mistaken identity. *The English Historical Review*. Oxford University Press, 107(422), 54-77.
<https://www.jstor.org/stable/i224457>

- Lewis, J.R. & Petersen, J.A. (2014). *Controversial new religions*. Oxford: Oxford University Press.
- Lewis, M. D. (2014). *Divided rule: sovereignty and empire in French Tunisia, 1881 – 1938*. Berkeley, CA: University of California Press.
- Lindemann, A.S. (2014). *Ιστορία της νεότερης Ευρώπης: από το 1815 μέχρι σήμερα*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική.
- Lister, C. (2014, November). *Profiling the Islamic State*. Brookings Doha Center Analysis Paper 13. Washington, D.C.: Foreign Policy at Brookings. Retrieved from https://www.brookings.edu/wpcontent/uploads/2014/12/en_web_lister.pdf
- Lizardo, O., & Bergesen A. (2003). Types of terrorism by world system location. *Humboldt Journal of Social Relations*, 27(2), 162-192. <https://www.jstor.org/stable/23524157>
- Llovo, M.J. (2016). ISIS: La última evolución del terrorismo. *Instituto Español de Estudios Estratègics*, 116, 1-21. Retrieved from http://www.ieee.es/Galerias/fichero/docs_opinion/2016/DIEEEO116-2016_ISIS_EvolucionTerrorismo_JacoboMorillo.pdf
- Löckinger, G. (2005). *Terrorismus, terrorismusabwehr, terrorismusbekämpfung*. Vienna: Ministry of Defence. Retrieved from https://www.bundesheer.at/pdf_pool/publikationen/05_ttt_01_ttt.pdf
- Lopez-Alves, F. (1989). Political crises, strategic choices, and terrorism: The rise and fall of the Uruguayan Tupamaros, *Terrorism and Political Violence*, 1(2), 202-241, DOI: 10.1080/09546558908427023
- Lutz, J.M. & Lutz, J.B. (2008). *Global terrorism* (2nd ed.). New York, NY: Routledge.

- Macmaster, N. & House, J. (2006). *Paris 1961: Algerians, state terror, and memory*. Oxford: Oxford University Press.
- Macmillan, M. (2002). *Paris 1919: Six months that changed the world*. New York, NY: Random House.
- Macris, J.R. (2016). Investigating the ties between Muhammed ibn Abd al-Wahhab, early Wahhabism, and ISIS. *The Journal of the Middle East and Africa*. Routledge, 7(3), 239-255. <https://doi.org/10.1080/21520844.2016.1227929>
- Mahan, S. & Griset, P.L. (2008). *Terrorism in perspective*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Maillard, D. (2005, Winter). The muslims in France and the French model of integration. *Mediterranean Quarterly*, 16(1), 62-78. <https://www.muse.jhu.edu/article/180777>
- Malet D. & Hayes R. (2018). Foreign fighters returnees: An indefinite threat?. *Terrorism and Political Violence*. Doi:10.1080/09546553.2018.1497987
- Maloba, W.O. (1998) *Mau Mau and Kenya: An analysis of a peasant revolt*. Bloomington, Indiana: Indiana University Press.
- Mansergh, N. (1975). *The Irish Question 1840-1921*. George Allen & Unwin.
- Martin, G. (2003). *Understanding terrorism: Challenges, perspectives, and issues*. Thousand Oaks, CA: Sage Publications.
- Martin, M., & Solomon, H. (2017). Islamic State: Understanding the nature of the beast and Its funding. *Contemporary Review of the Middle East*. 4(1), 18–49. <https://doi.org/10.1177/2347798916681319>
- Martiniello, M. (2013). Immigrant Integration and Multiculturalism in Belgium. In Raymond, T., (Ed.), *Challenging multiculturalis: European models of diversity* (pp. 127-137). Edinburgh University Press.

- Masferrer, A. & Walker, C. (2013). *Counter-terrorism, human rights and the rule of law: Crossing boundaries in defence of the state*. Cheltenham, UK; Northampton, MA: Edward Elgar Publishing Limited.
- Mathias, G. (2016). *La guerre Francaise contre le terrorisme islamiste*. France: Bernard Giovanangeli Editeur.
- Mathias, G. (2018). *La strategie Française de lutte contre le terrorisme islamiste*. France: Éditions Ballande.
- Maudhuy, R. (2016). *Molenbeek: Vingt-cinq ans d'attentants islamistes*. Paris: Michalon Éditeur.
- Mayir, V. (1970). The balfour declaration and its makers. *Middle Eastern Studies*, 6(1), 48-76. DOI: 10.1080/00263207008700138
- McAllister, I. (2004). The armalite and the ballot box': Sinn Fein's electoral strategy in Northern Ireland. *Electoral Studies*, 23(1), 123-142. <https://doi.org/10.1016/j.electstud.2003.10.002>
- McColgan, M. & Attanasio, A. (1999). France: Paving the way for arbitrary Justice. *International Federation of Human Rights Leagues*. Special Issue. Retrieved from <https://www.fidh.org/IMG/pdf/271fran.pdf>
- McMillan, M. E. (2016). *From the First World War to the Arab Spring*. New York, NY: Palgrave Macmillan.
- Meade, R.C.Jr. (1990). *Red brigades. The story of Italian terrorism*. New York, NY: Palgrave Macmillan.
- Mearsheimer J.J. (2014). *The tragedy of great power politics*. New York, NY: W.W. Norton.

- Merari, A. (2007). Terrorism as a strategy of insurgency. In Chaliand, G., & Blin, A., (Eds.), *The history of terrorism: From antiquity to Al Qaeda* (pp. 12-54). Berkeley, Los Angeles, CA: University of California Press.
- Metraux, D.A. (1995). Religious terrorism in Japan: The fatal appeal of Aum Shinrikyo. *Asian Survey*, 35(12), 1140-1154. DOI: 10.2307/2645835
- Michael, G. (2007). The legend and legacy of Abu Musab al-Zarqawi. *Defence Studies*. 7(3), 338-357. DOI: 10.1080/14702430701559248
- Midlarsky, M.I., Crenshaw M., & Yoshida F. (1980). Why violence spreads: The contagion of international terrorism. *International Studies Quarterly*, 24(2), 262-298. DOI: 10.2307/2600202
- Miller, A. M. (2013). *The foundations of modern terrorism: State, society and the dynamics of political violence*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Miller, F. (2015). *The audacious ascetic*. Oxford: Oxford University Press.
- Miny, X. & Pironnet, Q. (2018). "Ceci n'est pas un état d'urgence" Analysis of the Belgian legal framework for the fight against terrorism In *The 10th IACL-AIDC World Congress 2018-Workshop 3-State of Emergency*. Retrieved from <https://orbi.uliege.be/handle/2268/225858>
- Mishal, S. & Rosenthal, M. (2005). Al Qaeda as a dune organization: Toward a typology of islamic terrorist organizations. *Studies in Conflict & Terrorism*, 28(4), 275-293. <https://doi.org/10.1080/10576100590950165>
- Moghadam, A. (2012). Failure and disengagement in the Red Army Faction. *Studies in Conflict & Terrorism*, 35(2), 156-181. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2012.639062>
- Montgomery, A. E. (1972). The making of the Treaty of Sèvres of 10 August 1920. *The Historical Journal*, 15(4), 775-787. doi:10.1017/S0018246X0000354X

- Morgan, M. J. (2009). *The impact of 9/11 on politics and war: The day that changed everything?*. New York, NY: Palgrave MacMillan.
- Morris, B. (2008). *1948: A history of the first Arab Israeli war*. New Haven, London: Yale University Press.
- Muller, E.N. (1985). Income inequality, regime repressiveness, and political violence. *American Sociological Review*, 50(1), 47-61. DOI: 10.2307/2095339
- Muller, E.N. & Seligson, A.M. (1987). Inequality and insurgency. *The American Political Science Review*, 81(2), 425-452. DOI: <https://doi.org/10.2307/1961960>
- Mura, A. (2012) A genealogical inquiry into early islamism: the discourse of Hasan al-Banna. *Journal of Political Ideologies*, 17(1), 61-85. <https://doi.org/10.1080/13569317.2012.644986>
- Nahlik, S. E. (1990). *Development of Diplomatic Law, Selected Problems*. Recueil des Cours, vol. 222(III).
- Nail, T. (2016). A tale of two crises: Mitgration and terrorism after the Paris Attacks. *Studies in Ethnicity and Nationalism*. 16(1), 158-167. <https://doi.org/10.1111/sena.12168>
- Naimark, N.M. (1990). Terrorism and the fall of imperial Russia. *Terrorism and Political Violence*. 2(2), 171-192. <https://doi.org/10.1080/09546559008427060>
- Naji, B.A. (2006). *The Management of Savagery: The most critical stage through which the Umma will pass*. trans. William McCants, John M. Olin Institute for Strategic Studies. Cambridge, Mass: Harvard University. Retrieved from http://www.ctc.usma.edu/Management_of_Savagery.pdf
- Nesser, P. (2015). *Islamist terrorism in Europe*. London: Hurst & Company.

- Nesser, P. (2019). The international context of UK radicalization trends: Developments abroad that inspire terrorism within the UK. In Richards, A., Margolin, D., Scremin, N., (Eds.), *Jihadist terror: New threats, new responses* (pp. 41-52). New York, NY: I.B.Tauris.
- Nesser, P., Stenersen, A., Oftedal, E. (2016). Jihadi Terrorism in Europe: The IS-Effect, *Perspectives on Terrorism. North America*, 10. Retrieved from <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/553>
- Neumann, P.R. (2015). Foreign fighter total in Syria/Iraq now exceeds 20.000; surpasses Afghanistan conflict in the 1980s. *International Centre for the Study of Radicalisation*. Retrieved from <https://icsr.info/2015/01/26/foreign-fighter-total-syriairaq-now-exceeds-20000-surpasses-afghanistan-conflict-1980s/>
- Neumann, P.R. & Smith M.L.R. (2008) *The strategy of terrorism: How it works, and why it fails*. London, New York: Routledge.
- Newsinger, J. (1981). Revolt and repression in Kenya: The “Mau Mau” Rebellion, 1952-1960. *Science & Society*, 45(2), 159-185. <https://www.jstor.org/stable/40402312>
- Newsinger, J. (2008). Liberal imperialism and the occupation of Egypt in 1882. *Race & Class*, 49(3), 54–75. <https://doi.org/10.1177/0306396807085901>
- Nguyen, A. (2018). Radicalization and Deradicalization in France. *International Institute for Counter-Terrorism-IDC Herzliya*. Retrieved from https://www.ict.org.il/Article/2423/Radicalization_Deradicalization_France#sc.tab=0

- Novak, D. (1954). Anarchism and individual terrorism. *The Canadian Journal of Economics and Political Science/Revue canadienne d'Economie et de Science politique*, 20(2), 176-184.
- Novenario, C. M. I. (2016). Differentiating al-Qaeda and the Islamic State through strategies publicized in jihadist magazines. *Studies in Conflict & Terrorism*, 39(11), 953-967. DOI: 10.1080/1057610X.2016.1151679
- Novo, A.R. (2012): Friend or foe? The Cyprus police force and the EOKA insurgency. *Small Wars & Insurgencies*. 23(3), 414-431.
<https://doi.org/10.1080/09592318.2012.661609>
- Nye, J., & Keohane, R. (1971). Transnational relations and world politics: An introduction. *International Organization*, 25(3), 329-349. Doi: <https://doi.org/10.1017/S0020818300026187>
- O'Neill, E.B. (1978). Towards a typology of political terrorism: The Palestinian resistance movement. *Journal of International Affairs*, 32(1), 17-42.
<https://www.jstor.org/stable/24356770>
- Okumura, T., Ninomiya, N., & Ohta, M. (2003). The chemical disaster response system in Japan. *Prehospital and Disaster Medicine*, 18(3), 189-192.
doi:10.1017/S1049023X00001047
- Olson, KB. (1999). Aum Shinrikyo: once and future threat?. *Emerging Infectious Diseases*, 5(4), 513–516. doi:10.3201/eid0504.990409
- Omand, D. (2016, September/October). Keeping Europe Safe: Counterterrorism for the Continent. *Foreign Affairs*, 95(5), 83-88, 90-93.
<https://www.jstor.org/stable/43946959>
- Oosterveld, W.T. & Bloem, W. (2017). The rise and fall of ISIS: From evitability to inevitability. *The Hague Centre for Strategic Studies*. Retrieved from

<https://hcss.nl/sites/default/files/files/reports/The%20Rise%20and%20Fall%20of%20ISIS.pdf>

- Otenyo, E.E. (2004). New terrorism. *African Security Review*, 13(3), 75-84. DOI: 10.1080/10246029.2004.9627306
- Palmer, M. (1966). The United Arab Republic: An assessment of its failure. *Middle East Journal*, 20(1), 50-67. <https://www.jstor.org/stable/4323954>
- Pape, R. A. (2003). The strategic logic of suicide terrorism. *The American Political Science Review*, 97(3), 343-361. Retrieved from <http://www.columbia.edu/itc/journalism/stille/Politics%20Fall%202007/readings%20weeks%206-7/Strategic%20Logic%20of%20Suicide%20Missions.pdf>
- Pape, R. A. (2005). *Dying to win: The strategic logic of suicide terrorism*. New York, NY: Random House.
- Pape, R.A. (2010). *Cutting the Fuse: The Explosion of Global Suicide Terrorism and How to Stop It*. Chicago, London: The University of Chicago Press.
- Parachini, J.V. (2001). Comparing motives and outcomes of mass casualty terrorism involving conventional and unconventional weapons. *Studies in Conflict & Terrorism*, 24(5), 389-406. DOI: 10.1080/105761001750434240
- Parmentier, G. (2006). France In Alexander Y. (Ed.), *Counterterrorism strategies: Successes and failures of six nations* (pp. 44-71). Washington, D.C: Potomac Books.
- Paul, C., Clarke, C., Grill, B., & Dunigan, M. (2013). *Paths to victory: Detailed insurgency case studies*. Santa Monica, CA: RAND Corporation. Retrieved from https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR291z2.html
- Peek, J. (1994). International police cooperation within justified political and judicial frameworks: Five theses on TREVI. In J. Monar, & R., Morgan, (Eds.), *The*

- third pillar of the European Union* (pp. 201-207). Brussels: European Interuniversity Press.
- Petermann, S. (1991). The CCC Phenomenon in Belgium: Unbacked terrorism. In Noemi, Gal-Or., (Ed.), *Tolerating terrorism in the West: An international survey* (pp. 93-103). London, New York: Routledge.
- Phillipe, J-M., Brahic O., Carli P., Tourtier J-P., Riou B., & Vallet B. (2016). French ministry of health's response to Paris attacks of 13 November 2015. *Critical Care*, 20, 85. doi: 10.1186/s13054-016-1259-8
- Phillips, J.A. (1994). The changing face of Middle Eastern terrorism. *Backgrounders*, 1005, 1-21. Washington, D.C: The Heritage Foundation. Retrieved from http://thf_media.s3.amazonaws.com/1994/pdf/bg1005.pdf
- Piazza, J.A. (2006). Rooted in poverty?: Terrorism, poor economic development, and social cleavages. *Terrorism and Political Violence*, 18(1), 159-177. Doi: <http://dx.doi.org/10.1080/095465590944578>
- Piazza, J.A. (2008). Incubators of terror: Do failed and failing states promote transnational terrorism?. *International Studies Quarterly*, 52(3), 469-488. <https://www.jstor.org/stable/29734247>
- Piazza, J.A., (2014). Does poverty serve as a root cause of terrorism?. In Gottlieb, S., (Ed.), *Debating Terrorism and Counterterrorism* (pp. 38-51). Washington, DC: SAGE Publications.
- Piazza, J.P. (2009). Is islamist terrorism more dangerous?: An empirical study of group ideology, organization, and goal structure. *Terrorism and Political Violence*, 21(1), 62-88. <http://dx.doi.org/10.1080/09546550802544698>
- Pluchinsky, D.A. (1991). Middle Eastern terrorism in Europe: Trends and prospects. *Terrorism*, 14(2), 67-76. DOI: 10.1080/10576109108435859

- Pluchinsky, D.A. (1993). Germany's red army faction: An obituary. *Studies in Conflict & Terrorism*,16(2), 135-157.
- Polk, R.W. (2007). *Violent Politics*. New York, NY: Harper Collins Publishers.
- Ponsaers, P. & Devroe, E. (2017). The Brussels bombings - Striking a balance between law enforcement and risk management. In Kellner, A.M., (Ed.), *Democracy and Terrorism - Experiences in Coping with Terror Attacks - Case studies from Belgium, France, Israel and Norway* (pp. 5-14), International Policy Analysis, Friedrich Ebert Stiftung. Retrieved from <http://library.fes.de/pdf-files/id/ipa/13552-20171023.pdf>
- Porter, J.M.B. (2003). Osama bin-Laden, jihad, and the sources of international terrorism. *Indiana International & Comparative Law Review*, 13(3), 871-885. Retrieved from <http://journals.iupui.edu/index.php/iiclr/article/view/17783/17966>
- Post, J. (2005a). The psychological roots of terrorism. In *Addressing the Causes of Terrorism*. (pp. 7-12). The Club de Madrid Series on Democracy and Terrorism (Madrid: Club de Madrid, 2005). Retrieved from <http://www.clubmadrid.org/wp-content/uploads/2017/10/Volume-I.pdf>
- Post, J. (2005b). The Socio-cultural underpinnings of terrorist psychology: ‘When hatred is bred in the bone’. In Bjørge, T., (Ed.), *Root causes of terrorism: Myths, reality and ways forward* (pp. 54-69). London: Routledge.
- Post, J. (2007). *The mind of the terrorist: The Psychology of terrorism from the IRA to Al-Qaeda*. New York, NY: Palgrave Macmillan.
- Price, H. (1977). The strategy and tactics of revolutionary terrorism. *Comparative Studies in Society and History*, 19(1), 52-66. Retrieved from <http://www.jstor.org/stable/177984>

- Prucha, N. (2016). IS and the Jihadist Information Highway – Projecting Influence and Religious Identity via Telegram. *Perspectives on Terrorism*. North America. Retrieved from <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/556>
- Quigley, J. (2010). *The statehood of Palestine*. New York, NY: Cambridge University Press.
- Quraishi-Landes, A. (2015). The Sharia problem with Sharia legislation. *Ohio North University Law Review*, 41, 545; Univ. of Wisconsin Legal Studies Research Paper No. 1361. Retrieved from <https://ssrn.com/abstract=2652896>
- Qutb, S. (2006). *Ma'alim fi'l-tareeq - Milestone*. New Delhi: Islamic Book Services.
- Rabasa, A., Blackwill, R.D., Chalk, P., Cragin, K., Fair, C.C., Jackson, B.A., Jenkins, B.M., ... Tellis, A.J. (2009). *The Lessons of Mumbai*. Santa Monica, CA: RAND Corporation.
- Raflik, J. (2017). La France face au terrorisme d'hier à aujourd'hui. *Outre-Terre*, 51, 202-214. DOI 10.3917/oute1.051.0202
- Rapoport, D. C. (2004). The four waves of modern terrorism. In Cronin, A. K., & Ludes, J. M., (Eds.), *Attacking terrorism: Elements of a grand strategy* (pp. 46–73). Washington, DC: Georgetown University Press.
- Rapoport, D.C. (2001). The international world as some terrorists have seen it: A look at a century of memoirs. In: Rapoport, D.C, (Ed.), *Inside Terrorist Organizations* (pp. 32-58). London, Portland, OR: Frank Cass Publishers.
- Rapoport, D.C. (2002, Spring/Summer). The four waves of rebel terror and September 11. *Antropoetics-The Journal of Generative Anthropology*, VIII(1). Retrieved from <http://anthropoetics.ucla.edu/ap0801/terror/>

- Rapoport, D.C. (2016). Why has the Islamic State changed its strategy and mounted the Paris-Brussels attacks?. *Perspectives on Terrorism*. 10(2), 24-32. Retrieved from <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/498/html>
- Rapoport, D.C. & Alexander Y. (1982). *The morality of terrorism: Religious and secular justifications*. New York, NY: Pergamon Press.
- Reader, I. (2002). Spectres and shadows: Aum Shinrikyo and the road to Megiddo. In Kaplan, J., (Ed.), *Milennial violence past, present, and future* (pp. 150-186). London: Frank Cass.
- Reed, A., Pohl J. & Jegerings M. (2017). The four dimensions of the foreign fighter threat: Making sense of an evolving phenomenon”. *The International Centre for Counter-Terrorism – The Hague*, 8(1). Retrieved from <https://icct.nl/wp-content/uploads/2017/06/ICCT-Reed-Pohl-The-Four-Dimensions-of-the-Foreign-Fighters-Threat-June-2017.pdf>
- Regalia, C., Pelucchi, S., Paleari, F. G., Manzi, C., & Brambilla, M. (2015). Forgiving the terrorists of the years of lead in Italy: The role of restorative justice beliefs and sociocognitive determinants. *Group Processes & Intergroup Relations*, 18(5), 609–623. <https://doi.org/10.1177/1368430215570503>
- Reinares, F. (2014). The 2004 Madrid train bombings. In Hoffman, B., & Reinares, F., (Eds.), *The evolution of the global terrorist threat from 9/11 to Osama Bin Laden's death* (pp. 29-60). New York, NY: Columbia University Press.
- Reiter, H. & Weinbauer, K. (2007). Police and political violence in the 1960s and 1970s: Germany and Italy in a comparative perspective. *European Review of History: Revue européenne d'histoire*, 14(3), 373-395. DOI: 10.1080/13507480701611647

- Reitz, J. G., Simon, P. & Laxer, E. (2017). Muslims' social inclusion and exclusion in France, Québec, and Canada: does national context matter?. *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 43(15), 2473-2498. <https://doi.org/10.1080/1369183X.2017.1313105>
- Renard, T. (2016b). Counterterrorism in Belgium: Key challenges and policy options. *Egmont*, Paper 89. Retrieved from http://www.egmontinstitute.be/content/uploads/2016/10/Egmont-Paper-89_OFFICIAL-FINAL.pdf?type=pdf
- Richani, N. (2016). The political economy and complex interdependency of the war system in Syria. *Civil Wars*, 18(1), 45-68. <https://doi.org/10.1080/13698249.2016.1144495>
- Richardson, L. (2006). *What terrorists want: Understanding the enemy, containing the threat*. New York, NY: Random House.
- Richardson, L. (2007). Terrorists as transnational actors. *Terrorism and Political Violence*, 11(4), 209-219. DOI: 10.1080/09546559908427541
- Riedel, B. (2008). *The search of Al Qaeda: Its leadership, ideology and future*. Washington, DC: Brookings Institution Press.
- Rieker, P. (2017). *French foreign policy in a changing world*. London: Springer.
- Robert, I. (2016). The black hand and the Sarajevo conspiracy. In Anastasakis, O., Madden, D., & Roberts, E., (Eds.), *Balkan legacies of the Great War: The past is never dead* (pp. 23-42). Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Robinson, G. E. (2017). *The four waves of global jihad, 1979–2017*. *Middle East Policy*, 24(3), 70-88. <https://doi.org/10.1111/mepo.12287>

- Roell, P. (2015). The European Union and its counter-terrorism strategies. *ISPSW Strategy Series: Focus on Defense and International Security*, Institut für Strategie- Politik- Sicherheits- und Wirtschaftsberatung ISPSW, 381.
- Ronzitti, N. (1990). *Maritime terrorism and international law*. London: Martinus Nijhoff Publishers.
- Rose, W., Murphy, R., & Abrahms, M. (2007). Does terrorism ever work? The 2004 Madrid train bombings. *International Security*, 2(1), 185-192.
<https://doi.org/10.1162/isec.2007.32.1.185>
- Rosenthal, U., & Kouzmin, A. (1997). Crises and crisis management: Toward comprehensive government decision making. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 7(2), 277-304.
<https://www.jstor.org/stable/1181713>
- Roy, N., Kapil, V., Subbarao, I., & Ashkenazi, I. (2011). Mass casualty response in the 2008 mumbai terrorist attacks. *Disaster Medicine and Public Health Preparedness*, 5(4), 273-279. doi:10.1001/dmp.2011.80
- Roy, O. (2017a, November/December). Political Islam after the Arab Spring: Between jihad and democracy. *Foreign Affairs*, 96(6), 127-132.
- Samuel, M. W. (1998). The international convention for the suppression of terrorist bombings. *The American Journal of International Law*, 92(4), 776. Retrieved from https://legal.un.org/avl/pdf/ha/icstb/icstb_e.pdf
- Saunders, R.A. (2015). Media and terrorism. In Randall, D.L., (Ed.), *The Routledge History of Terrorism* (pp. 428-442). London, New York: Routledge.
- Schehr, L.R. (2008). "Mine shaft gap" vigilante and the subject of terror. *South Atlantic Quarterly*. Duke University Press, 107(2), 431-443. Doi: 10.1215/00382876-2007-075

- Schelling, T. C. (1966). *Arms and influence*. New Haven, CT: Yale University Press.
- Schindler, J.R. (2020). Intelligence and strategy in the war on islamist terrorism. In Christopher, A., Richard, A.J., & Wesley K. W., (Eds.), *Secret intelligence* (pp. 280-294). New York, NY: Routledge.
- Schmid, A. (1989). Terrorism and the media: The ethics of publicity. *Terrorism and Political Violence*, 1(4), 539-565. DOI: 10.1080/09546558908427042
- Schmid, A. & de Graaf J. (1982). *Violence as communication*. London: Sage Publications.
- Schmid, A. & Paletz D.L. (1992). *Terrorism and the media*. London: Sage Publications.
- Schmid, A.P. (2004). Terrorism-the definitional problem. *Case Western Reserve Journal of International Law*, 36(2), 375-420. Retrieved from <https://scholarlycommons.law.case.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1400&context=jil>
- Schmid, A.P. (2005). Root causes of terrorism: Some conceptual notes, a set of indicators, and a model. *Democracy and Security*, 1(2), 127–136. DOI: 10.1080/17419160500321139
- Schmid, A.P. (2011). *The routledge handbook of terrorism research*. London, New York: Routledge.
- Schmid, A.P. (2012). The revised academic consensus definition of terrorism. *Perspectives on Terrorism*. 6(2). Retrieved from <http://www.terrorismanalysts.com/pt/index.php/pot/article/view/schmid-terrorism-definition/html>
- Schmid, A.P. (2016). Links between terrorism and migration: An exploration. *International Centre for Counter-Terrorism-The Hague*. Retrieved from

<https://www.icct.nl/wp-content/uploads/2016/05/Alex-P.-Schmid-Links-between-Terrorism-and-Migration-1.pdf>

Schmidt, A.P. & Jongman A.J. (1988). *Political terrorism*. New York, NY: Transaction Publishers.

Schmitt, C. (1972) *La notion de politique-theorie du partisan*. Paris: Calmann-Levy.

Schwartz, D. (2017). The Muslim Brotherhood in Egypt: ideology vs pragmatism. *Interdisciplinary Journal of Israel Studies*, 1(51), 45-57.

Sedgwick, M. (2004): Al-Qaeda and the nature of religious terrorism. *Terrorism and Political Violence*, Routledge, 16(4), 795-814.
<https://doi.org/10.1080/09546550590906098>

Segell, G.M. (2006). Terrorism on London public transport. *Defense & Security Analysis*, 22(1), 45–59. doi:10.1080/14751790600577132

Shaheed, A. (2021). Countering Islamophobia/Anti-Muslim Hatred to Eliminate Discrimination and Intolerance Based on Religion or Belief. *Report of the Special Rapporteur on freedom of religion or belief. United Nations Human Rights*. Retrieved from
<https://www.ohchr.org/EN/Issues/FreedomReligion/Pages/HatredAndDiscrimination.aspx>

Shapiro, J. & Suzan, B. (2003). The French experience of counter-terrorism. *Survival: Global Politics and Strategy*, 45(1), 67-98. DOI: 10.1093/survival/45.1.67

Shaykh ul-Islam Taqi-ud-Deen Ahmad Ibn Taymiyyah. (2001). *The religious and moral doctrine of jihad*. Birmingham: Maktabah al Ansaar Publications.

Shultz, R. (1978, Spring/Summer). Conceptualizing political terrorism: A typology. *Journal of International Affairs*, 32(1), 7-15.
<https://www.jstor.org/stable/24356769>

- Shultz, R. (1980). Conceptualizing political terrorism—a typology. In Buckley, A.D., & Olson, D.D., (Eds.), *International terrorism: Current research and future directions* (pp. 9-15). Wayne, NJ: Avery.
- Shy, J. & Collier, W.T. (1986). Revolutionary war. In Paret, P., (Ed.), *Makers of modern strategy: From Machiavelli to nuclear age* (pp. 815-862). New Jersey, NJ: Princeton University Press.
- Simcox, R. (2018). The asylum-terror nexus: How europe should respond. Backgrounder. *The Heritage Foundation*, No.3314. Retrieved from <https://www.heritage.org/terrorism/report/the-asylum-terror-nexus-how-europe-should-respond>
- Sindi, M. A. (2004). Britain and the rise of Wahhabism and the house of Saud. *Kana'an electronic Bulletin*, IV(361). Retrieved from <https://kanaonline.org/en/2015/01/20/britain-the-rise-of-wahhabism-and-the-house-of-saud/>
- Sky, E. (2017, November/December). Mission still not accomplished in Iraq: Why the United State should leave. *Foreign Affairs*, 96(6).
- Slomp, G. (2009). *Carl Schmitt and the politics of hostility, violence and terror*. London: Palgrave Macmillan.
- Spagna, N. (2018). Understanding the command and control (C2) through the social network analysis: the case studies of Paris-Brussels terrorist attacks. *Security Terrorism Society*, 1(7), 7 – 58. Retrieved from http://www.sicurezzaerrorismosocieta.it/wp-content/uploads/2018/05/Understanding-the-Command-and-Control-C2-through-the-Social-Network-Analysis_-the-case-studies-of-Paris-Brussels-terrorist-attacks.pdf

- Steinberg, G. (2014). The new "lions of Syria": Salafist and jihadist groups dominate insurgency (SWP Comment,19/2014). *Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik -SWP- Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit*. Retrieved from https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/38799/ssoar-2014-steinberg-The_new_Lions_of_Syria.pdf?sequence=1
- Steinberg, G. & Holtmann P. (2014). The November 2003 Istanbul bombings. In Hoffman, B., & Reinares, F., (Eds.), *The evolution of the global terrorist threat from 9/11 to Osama Bin Laden's death* (pp. 461-482), New York, NY: Columbia University Press.
- Stergiou, D. (2016). ISIS political economy: financing a terror state. *Journal of Money Laundering Control*, 19(2), 189-207. <https://doi.org/10.1108/JMLC-06-2015-0021>
- Strack, C. (2017). The evolution of the Islamic State's chemical weapons efforts. *CTC Sentinel*, 10(9). Retrieved from <https://ctc.usma.edu/the-evolution-of-the-islamic-states-chemical-weapons-efforts/>
- Styszynski, M. (2014). ISIS and Al Qaeda: Expanding the jihadist discourse. *Counter Terrorist Trends and Analyses*, 6(8), 9-14. www.jstor.org/stable/26351276
- T. Mahan, (1960, September). The Persian Gulf and international relations. *The National Review* 40, 38 – 39.
- Taviloglu, K., Yanar, H., Kavuncu, A., Ertekin, C., & Guloglu, R. (2005). 2003 terrorist bombings in Istanbul. *International Journal of Disaster Medicine*, 3, 1-4, 45-49. DOI: 10.1080/15031430600694053

- Thomas, M.C. (2015). Violence in the Algerian war of independence. In Randall, D.L., (Ed.), *The Routledge history of terrorism* (pp. 218-238), London, New York: Routledge.
- Tignor, R. L. (1966). *Modernization and British colonial rule in Egypt, 1882-1914*. Princeton: Princeton Legacy Library.
- Trofimov, Y. (2007). *The siege of Mecca: The forgotten uprising in Islam's holiest shrine and the birth of al Qaeda*. New York, NY: Anchor Books.
- Tse-Tung, M. (1989). *On guerilla warfare*. Washington, DC: U.S. Marine Corps.
- Tuppen, J. (1991). *Chirac's France, 1986-88*. London: Palgrave Macmillan.
- Turk, A. T. (2004). Sociology of terrorism. *Annual Review of Sociology*. 30, 271-286.
doi: 10.1146/annurev.soc.30.012703.110510
- Tziarras, Z. (2017). Islamic caliphate: A quasi-state, a global security threat. *Journal of Applied Security Research*, 12(1), 96-116.
<https://doi.org/10.1080/19361610.2017.1228038>
- Ural, D.N. (2007). The disaster management perspective of the November 20, 2003 events in Istanbul, Turkey. In Durmaz, H., Sevinc, B., Yayla, A.S., & Ekici, S., (Eds.), *Understanding and responding to terrorism* (pp. 375-382). Amsterdam: IOS Press.
- Van Ostaeyen, P. (2016). Belgian Radical Networks and the Road to the Brussels Attacks. *CTC Sentinel-Combating Terrorism Center*, 9(6), 7-12. Retrieved from <https://ctc.usma.edu/belgian-radical-networks-and-the-road-to-the-brussels-attacks/>
- Van Ostaeyen, P. & Van Vlierden, G. (2018). Citizenship and ancestry of Belgian foreign fighters. *International Centre for Counter-Terrorism – The Hague*.

- Retrieved from <https://icct.nl/wp-content/uploads/2018/06/ICCT-Van-Ostaeyen-Van-Vlierden-Belgian-Foreign-Fighters-June2018.pdf>
- Van Outrive, L. (1999). Les Services de Renseignement et de Sécurité. CRISP, 35(1660-1661), 1-88. Retrieved from <https://www.cairn.info/revue-courrier-hebdomadaire-du-crisp-1999-35-page-1.htm>
- Van Outryve, d'Ydewalle, S. & Macq, C. (2017). *Les droits fondamentaux à l'épreuve de la lutte contre le terrorisme en Belgique. État des droits de l'homme en Belgique, Rapport 2016-2017*. UCLouvain. Retrieved from <https://dial.uclouvain.be/pr/boreal/object/boreal:213144>
- Van Schaack, B. (2018). The Iraq independent investigative team & prospects for justice for the Yazidi genocide. *SSRN Electronic Journal*. Retrieved from https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3099932
- Van Vlierden, G. (2015, November/December). Paris attack ringleader abdelhamid abaaoud. *CTC Sentinel-Compating Terrorism Center*, 8(11), 30-33. Retrieved from <https://ctc.usma.edu/wp-content/uploads/2015/12/CTCSentinel-Vol8Iss112.pdf>
- Van Vlierden, G. (2016a). Molenbeek and beyond. The Brussels-Antwerp axis as hotbed of Belgian jihad. In Varvelli, A., (Ed.), *ISPI Report Jihadist Hotbeds Understanding Local Radicalization Processes* (pp. 41-62). Milano: ISPI. Retrieved from https://www.ispionline.it/sites/default/files/pubblicazioni/jihadist.hotbeds_ebook.pdf
- Van Vlierden, G. (2016b). The Zerkani Network: Belgium's Most Dangerous Jihadist Group. *The Jamestown Foundation*. Retrieved from

<https://jamestown.org/program/hot-issue-the-zerkani-network-belgiums-most-dangerous-jihadist-group/>

- Vandervort, B. (2001). *Wars of imperial conquest in Africa 1830 – 1914*. London: Virginia Military Institute.
- Varon, J. (2004). *Bringing the war home*. Berkeley, CA: University of California Press
- Vermeulen, G. T. & Vander, B. (1997). New conventions on extradition in the European Union: Analysis and evaluation, *Penn State International Law Review*, 15(2).
- Victoroff, J. (2005). The mind of the terrorist: A review and critique of psychological approaches. *The Journal of Conflict Resolution*, 49(1), 3-42. Retrieved from www.jstor.org/stable/30045097
- Viorst, M. (1996). The muslims of France. *Foreign Affairs*, 75(5), 78-96.
- Volya, N. (2006). The letter of the revolutionary committee to the Tsar after assassination of his father Alexander II. In Rapoport DC (Ed.), *Terrorism: critical concepts in political science* (pp. 137-140, Volume I). London, New York: New Routledge.
- Von Hippel, K. (2014). Poverty is an important cause. In Gottlieb, S., (Ed.), *Debating Terrorism and Counterterrorism* (pp. 52-68), Washington, DC: SAGE Publications.
- Wachtel, C.G. & Pailler, F. (2004). La Gestion des Situations d’Urgence. *Revue Française des Laboratoires*, No. 364
- Wagener A. (2018). Réactions post-attentats en France et en Belgique: Étude comparative des discours de l’exécutif politique. *Mots. Les Langages du*

- politique*. Retrieved from <http://journals.openedition.org/mots/23080> ; DOI : 10.4000/mots.23080
- Walklate, S. & Mythen, G. (2016). Fractured lives, splintered knowledge: Making criminological sense of the January, 2015 terrorist attacks in Paris. *Critical Criminology*, 24(3), 333-346. Retrieved from <https://link.springer.com/article/10.1007/s10612-016-9324-9>
- Walt, S.M. (2015, November/December). ISIS as revolutionary state: New twist on an old story, *Foreign Affairs*, 42-51.
- Webb, E. & Sutton, R. (2016). An Enduring Threat: Europe's Islamist Terror Networks Then and Now. *Centre for the Response to Radicalisation and Terrorism*. Retrieved from <http://henryjacksonsociety.org/wp-content/uploads/2018/06/An-Enduring-Threat.pdf>
- Weber, P.R. (1990). *Basic content analysis. Series: Quantitative applications in the social sciences* (2nd ed.). London: Sage University Papers.
- Weimann, G. (2016). Going dark: Terrorism on the dark web. *Studies in Conflict & Terrorism*, 39(3), 195-206. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2015.1119546>
- Weinberg, L. & Eubank, W. (1994). Does democracy encourage terrorism?. *Terrorism and Political Violence*, 6(4), 417-435. Doi: <https://doi.org/10.1080/09546559408427271>
- Weinberg, L. & Eubank, W. (2010): An end to the fourth wave of terrorism?. *Studies in Conflict & Terrorism*, 33(7), 594-602. <https://doi.org/10.1080/1057610X.2010.483757>
- Weinberg, L., Pedahzur A. & Hirsch-Hoefler S. (2004). The challenges of conceptualizing terrorism. *Terrorism and Political Violence*, 16(4), 777-794. DOI: 10.1080/095465590899768

- West, R. (1943). *Black Lamb and Grey Falcon: A journey through Ygoslavia*. New York, NY: Viking Press.
- Whelehan, N. (2013). *The dynamiters: Irish nationalism and political violence in the wider world, 1867–1900*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Whitehead, J. C. (1987). Terrorism: The challenge and the response. *Journal of Palestine Studies*, 13(3), 215-221. <https://doi.org/10.2307/2536819>
- Wieviorka, M. (1991). France faced with terrorism. *Terrorism*, 14(3), 157-170. Doi: <http://dx.doi.org/10.1080/10576109108435873>
- Wieviorka, M. (2004). *The making of terrorism*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Wilkinson, P. (1973). Three questions on terrorism. *Government and Opposition*, 8(3), 290-312. doi:10.1111/j.1477-7053.1973.tb00518.x
- Wilkinson, P. (1974). *Political terrorism*. London: Macmillan.
- Wilkinson, P. (1977). *Terrorism and the liberal state*. London: The Macmillan Press.
- Wilkinson, P. (1997). The media and terrorism: A reassessment. *Terrorism and Political Violence*, 9(2), 51-64. DOI: 10.1080/09546559708427402
- Wilkinson, P. (2000). The strategic implications of terrorism. In Sondhi, M.L., (Ed.), *Terrorism and Political Violence: A Sourcebook*, New Delhi: Har-anand Publications. Retrieved from <https://www.comw.org/rma/fulltext/00sondhi.pdf>
- Wilkinson, P. (2005). International terrorism: The changing threat and the EU's response. *Institute for Security Studies Chaillot Paper*, 84, 29-31. Retrieved from https://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/ISS_EU_chai84e.pdf
- Wilkinson, P. (2011). *Terrorism versus democracy: The liberal state response*. London, New York: Routledge.
- William, R. P. (2009). *Understanding Iran*. London: Palgrave.

- Wilson, L. (2017) Understanding the appeal of ISIS. *New England Journal of Public Policy*. Volume 29, Issue 1, Article 5. Retrieved from <https://scholarworks.umb.edu/nejpp/vol29/iss1/5>
- Wright, J. (1990). *Terrorist propaganda: The Red Army Faction and the Provisional IRA, 1968-86*. New York, NY: Palgrave Macmillan
- Wright, L. (2006). *The looming tower: Al-Qaeda and the road to 9/11*. New York, NY: Alfred A. Knopf Publications.
- Yapp, M. E. (2018). The dissolution of the Ottoman Empire. *Encyclopædia Britannica Inc*. Retrieved from <https://www.britannica.com/place/Ottoman-Empire/The-empire-from-1807-to-1920>
- Yihdego, Z. (2015). The Islamic ‘State’ challenge: Defining the actor. *E-International Relations*. Retrieved from <https://www.e-ir.info/2015/06/24/the-islamic-state-challenge-defining-the-actor/>
- Zelin, A.Y. (2014, November/June). The war between ISIS and al-Qaeda for supremacy of the global jihadist movement. Research Notes. *The Washington Institute for Near East policy*.
- Zmeyevskiy, A.V. (1996). *Representative of the Russian Federation in the Sixth Committee of the 51st Session of the UN General Assembly, on agenda item 151, “Measures to Eliminate International Terrorism”*, Unofficial translation, October 3, (informal distributed document).
- Zollner, B. H. E. (2009). *The muslim brotherhood: Hasan al-Hudaybi and ideology*. New York, NY: Routledge Studies in Political Islam.

Διεθνή Συμβατικά Κείμενα

Ο περί της Συμβάσεως για την Καταστολή των Παρανόμων Πράξεων κατά της Ασφάλειας της Ναυσιπλοΐας του 1988 και του Πρωτοκόλλου για την

Καταστολή των Παρανόμων Πράξεων κατά της Ασφάλειας των Σταθερών Εγκαταστάσεων στην Υφαλοκρηπίδα του 1988 (Κυρωτικός) και περί Συναφών Θεμάτων Νομός του 1999 εκδίδεται με δημοσίευση στην Επίσημη Εφημερίδα της Κυπριακής Δημοκρατίας σύμφωνα με το Άρθρο 52 του Συντάγματος, http://www.cylaw.org/nomoi/arith/1999_3_017.pdf

Agreement Between the United States of America and the Republic of Iraq On the Withdrawal of United States Forces from Iraq and the Organization of Their Activities during Their Temporary Presence in Iraq. United States of America, Republic of Iraq, November 17, 2008, Retrieved from <https://www.state.gov/documents/organization/122074.pdf>

Amendment to Convention on the Physical Protection of Nuclear Material, Retrieved from INFCIRC/274/Rev.1/Mod.1, 9 May 2016

Art 33 of the Geneva Convention Relative to the Protection of Civilian Persons in Time of War of 12 August 1949, 75 UNTS 287 (Fourth Geneva Convention) provides: “No protected person may be punished for an offence he or she has not personally committed. Collective penalties and likewise measures of intimidation or of terrorism are prohibited.”

Article 3 common to the Geneva Conventions applies in “the case of an armed conflict not of an international character occurring in the territory of one of the High Contracting Parties”.

Convention for the Prevention and Punishment of Terrorism, 19 LNOJ 23 (1938), League of Nations Doc. 546(I).M.383(I).1937.V (1938) (16 November 1937).

Convention on The Marking of Plastic Explosives for The Purpose of Detection Done At Montreal On 1 March 1991, Retrieved from https://www.icao.int/secretariat/legal/List%20of%20Parties/MEX_EN.pdf

Denza, E. (2009). Vienna Convention on Diplomatic Relations, United Nations Audiovisual Library of International Law, United Nations, Retrieved from <https://www.iaea.org/publications/documents/conventions/convention-physical-protection-nuclear-material>

Geneva convention relative to the treatment of prisoners of war of 12 August 1949. Retrieved from https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.32_GC-III-EN.pdf

IAEA Document GOV/2001/50 of 11 November 2001, Report by Director General Protocol Of 2005 to the Protocol For The Suppression of Unlawful Acts Against The Safety Of Fixed Platforms Located On The Continental Shelf, LEG/CONF.15/22, London 1 November 2005

Protocol to the Convention for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Maritime Navigation, Adopted in London, United Kingdom on 14 October 2005

Protocols additional to the Geneva conventions of 12 August 1949. (1977). ICRC-International Committee of the Red Cross. Geneva.

Rome Statute of the International Criminal Court. (1998). A/CONF.183/9. Retrieved from https://www.icc-cpi.int/nr/rdonlyres/ea9aeff7-5752-4f84-be94-0a655eb30e16/0/rome_statute_english.pdf

The Covenant of the League of Nations. (1924). League of Nations, The Avalon Project. Lillian Goldman Law Library, Yale Law School. Retrieved from http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp#art21

The Palestine Mandate. (1920). League of Nations, The Avalon Project. Lillian Goldman Law Library, Yale Law School. Retrieved from http://avalon.law.yale.edu/20th_century/palmanda.asp

The Sykes – Picot Agreement. (1916). The Avalon Project. Lillian Goldman Law Library, Yale Law School. Retrieved from http://avalon.law.yale.edu/20th_century/sykes.asp

Treaty of Lausanne. (1923). Economic Cooperation Foundation. Retrieved from https://ecf.org.il/media_items/1096

Treaty of Peace with Germany. (1919). Library of Congress. Retrieved from <https://www.loc.gov/law/help/us-treaties/bevans/m-ust000002-0043.pdf>

Αποφάσεις, Ψηφίσματα και Διακηρύξεις Οργανισμού Ηνωμένων Εθνών

General Assembly A/RES/51/210, Measures to Eliminate International Terrorism. (1997), Chapter III

The Security Council S/RES/1333. (2000). The situation in Afghanistan. Retrieved from [https://www.undocs.org/S/RES/1333%20\(2000\)](https://www.undocs.org/S/RES/1333%20(2000))

The Security Council S/RES/1368. Threats to international peace and security caused by terrorist acts (2001a). Retrieved from <http://unscr.com/en/resolutions/1368>

The Security Council S/RES/1373. Threats to international peace and security caused by terrorist acts (2001b). Retrieved from https://www.unodc.org/pdf/crime/terrorism/res_1373_english.pdf

The Security Council S/RES/1378. on the situation in Afghanistan (2001c). Retrieved from <http://unscr.com/en/resolutions/1378>

The Security Council S/RES/1386. on the situation in Afghanistan (2001d). Retrieved from <http://unscr.com/en/resolutions/1386>

The Security Council S/RES/2161. (2014). Retrieved from [https://www.undocs.org/S/RES/2161%20\(2014\)](https://www.undocs.org/S/RES/2161%20(2014))

The Security Council S/RES/2199. (2015). Retrieved from [https://www.undocs.org/S/RES/2199%20\(2015\)](https://www.undocs.org/S/RES/2199%20(2015))

The Security Council S/RES/928. (2015). Retrieved from http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9F9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_2015_928.pdf

The Security Council S/RES/946. (2015). Retrieved from http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9F9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_2015_946.pdf

The Security Council S/RES/34. (2016). Retrieved from http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9F9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_2016_34.pdf

The Security Council S/RES/513. (2016). Retrieved from http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9F9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/s_2016_513.pdf

The Security Council S/RES/523. (2016). Retrieved from http://www.securitycouncilreport.org/atf/cf/%7B65BF9F9B-6D27-4E9C-8CD3-CF6E4FF96FF9%7D/S_2016_523.pdf

The Security Council, Press Release SC/6739: Security Council Demands that Taliban Turn Over Usama Bin Laden to Appropriate Authorities, (1999). United Nations. Retrieved from <https://www.un.org/press/en/1999/19991015.sc6739.doc.html>

The Security Council. S/RES/2178. (2014). Retrieved from <https://www.un.org/securitycouncil/s/res/2178-%282014%29>

United Nations – UN, Secretary-General Statements and Messages, Secretary-General Offers Global Strategy for Fighting Terrorism, in Address to Madrid Summit (2005). Sg/Sm/9757 10 March 2005. Retrieved from <https://www.un.org/press/en/2005/sgsm9757.doc.htm>

United Nations (2019). History. The United Nations and Decolonization. Retrieved from: <https://www.un.org/en/decolonization/history.shtml>

United Nations. (1960). Declaration on the Granting of Independence to Colonial Countries and Peoples, Adopted by General Assembly resolution 1514 (XV) of 14 December 1960. Retrieved from <https://www.un.org/en/decolonization/declaration.shtml>

United Nations. (1979). International Convention Against the Taking of Hostages, New York, 17 December 1979. Retrieved from https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=IND&mtdsg_no=XVIII-5&chapter=18&lang=en

United Nations. (2005). International Convention for the Suppression of Acts of Nuclear Terrorism. New York, 13 April 2005. Retrieved from <https://treaties.un.org/doc/db/Terrorism/english-18-15.pdf>

United Nations. (2018a). Office of Counter-Terrorism – Entities. Retrieved from <https://www.un.org/counterterrorism/ctitf/en/un-global-counter-terrorism-strategy#plan>

United Nations. (2018b). Office of Counter-Terrorism – Entities. Retrieved from <https://www.un.org/counterterrorism/ctitf/en/structure>

UNSC - United Nations Security Council. (2015). Resolution 2249 (2015) Adopted by the Security Council at its 7565th meeting, on 20 November 2015.

Retrieved

from

http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/2249%282015%29&referer=/english/&Lang=E

Νομοθεσία και άλλα Κείμενα Ευρωπαϊκής Ένωσης & Συμβουλίου της Ευρώπης

Συμβούλιο της Ε.Ε. (2009). ΑΠΟΦΑΣΗ 2009/820/ΚΕΠΠΑ ΤΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ

της 23ης Οκτωβρίου 2009, Σχετικά με τη σύναψη, εξ ονόματος της

Ευρωπαϊκής Ένωσης, της συμφωνίας σχετικά με την έκδοση μεταξύ της

Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής και της

συμφωνίας σχετικά με την αμοιβαία δικαστική συνδρομή μεταξύ της

Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής. Retrieved

from:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32009D0820&from=EN>

Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης. (2002). Αποφαση-Πλαισιο του Συμβουλίου της

13ης Ιουνίου 2002 για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας (2002/475/ΔΕΥ).

Retrieved

from:

<https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32002F0475&from=EN>

Comité d'Experts sur le Terrorisme. (2016). Profils Nationaux Relatifs à la Capacité

de Lutte Contre le Terrorisme:Belgique. Council of Europe. Retrieved from

www.coe.int/terrorism

Conclusions and Plan of Action of the Extraordinary European Council Meeting on

21

September

2001.

Retrieved

from

<https://www.consilium.europa.eu/media/20972/140en.pdf>

Council decision of 3 December 1998 Instructing Europol to Deal with Crimes

Committed or likely to be Committed in the Course of Terrorist Activities Against Life, Limb, Personal Freedom or Property (3 December 1998).

Retrieved from <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/fa2e1b22-3db4-4cfa-90e1-2d2e60f0c45d/language-en>

Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism. (2005). Explanatory Report - [2005] COETSER 2. Retrieved from

<http://www.worldlii.org/int/other/treaties/COETSER/2005/2.html>

Council of Europe Responses to the Threat Posed by Terrorism. (2005). Briefing Paper: the EU's response to the threat of terrorism, volume 12. Retrieved from

<https://www.qcea.org/2012/05/briefing-paper-the-eus-response-to-the-threat-of-terrorism-update/>

Council of Europe Treaty Series - No. 198, Explanatory Report to the Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism. Retrieved from

<https://rm.coe.int/16800d3813>

Council of Europe Treaty Series - No. 209, Explanatory Report to the Third Additional Protocol to the European Convention on Extradition. Retrieved

from <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/209>

Council of Europe Treaty Series - No. 212, Explanatory Report to the Fourth Additional Protocol to the European Convention on Extradition. Retrieved

from <https://rm.coe.int/16800d383c>

Council of Europe Treaty Series - No. 217, Explanatory Report to the Additional Protocol to the Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism.

Retrieved from <https://rm.coe.int/168047c5ec>

Council of Europe Treaty Series – No. 116, Explanatory Report to the European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes. Retrieved from [https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-](https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/116)

[/conventions/treaty/116](https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/116)

Council of Europe Treaty Series – No. 185, Explanatory Report to the European Convention on Cybercrime. Retrieved from <https://rm.coe.int/16800cce5b>

Council of The European Union. (2005). The European Union Counter-Terrorism Strategy. Presidency and CT Co-ordinator. Retrieved from <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2014469%202005%20REV%204>

Council of the European Union. (2016). The EU Integrated Political Crisis Response IPCR Arrangements, Retrieved from https://www.consilium.europa.eu/media/29699/web_ipcr.pdf

Council recommendation of 9 December 1999 on cooperation in combating the financing of terrorist groups, Official Journal C 373 , 23/12/1999 P. 0001 – 0001. Retrieved from [https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31999Y1223\(01\):EN:HTML](https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CELEX:31999Y1223(01):EN:HTML)

Eurojust. (2018). About Eurojust-Background. Retrieved from <http://www.eurojust.europa.eu/about/background/Pages/History.aspx>

Europa. (2018). EU Fight Against Terrorism. Retrieved from <https://www.consilium.europa.eu/en/policies/fight-against-terrorism/eu-strategy/>

European Commission. (2018a). Sanctions. Service for Foreign Policy Instruments. Retrieved from http://ec.europa.eu/dgs/fpi/what-we-do/sanctions_en.htm

European Commission. (2018b). European Union Consolidated Financial Sanctions List. Retrieved from http://ec.europa.eu/dgs/fpi/what-we-do/sanctions_en.htm

European External Action Service. (2003a). *Agreement on extradition between the European Union and the United States of America*. Retrieved from <http://ec.europa.eu/world/agreements/prepareCreateTreatiesWorkspace/treatiesGeneralData.do?step=0&redirect=true&treatyId=5441&back=5461>

European External Action Service. (2003b). *Agreement on mutual legal assistance between the European Union and the United States of America*. Retrieved from <http://ec.europa.eu/world/agreements/prepareCreateTreatiesWorkspace/treatiesGeneralData.do?step=0&redirect=true&treatyId=5441&back=5461>

European Parliament. (2004). EU action plan against terrorism, European Parliament recommendation to the European Council and the Council on the EU anti-terrorism Action Plan (2004/2214(INI)). Retrieved from [http://www.europarl.europa.eu/registre/seance_pleniere/textes_adoptes/definitif/2005/06-07/0219/P6_TA\(2005\)0219_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/registre/seance_pleniere/textes_adoptes/definitif/2005/06-07/0219/P6_TA(2005)0219_EN.pdf)

European Treaty Series - No. 182, Explanatory Report to the Second Additional Protocol to the European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters. Retrieved from <https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/182>

European Treaty Series - No. 30, Explanatory Report to the European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters. Retrieved from <https://rm.coe.int/16800c92bd>

European Treaty Series - No. 86, Explanatory Report to the Additional Protocol to the European Convention on Extradition. Retrieved from

<https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/086>

European Treaty Series - No. 98, Explanatory Report, to the Second Additional Protocol to the European Convention on Extradition. Retrieved from <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800c96ee>

European Treaty Series - No. 99, Explanatory Report to the Additional Protocol to the European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters. Retrieved from <https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016800c96ef>

Guidelines on human rights and the fight against terrorism adopted by the Committee of Ministers on 11 July 2002 at the 804th meeting of the Ministers' Deputies, Council of Europe. Retrieved from https://www.coe.int/t/dlapil/cahdi/Source/Docs2002/H_2002_4E.pdf

Official Europol's Website, About Europol. Retrieved from <https://www.europol.europa.eu/about-europol>

Νομολογία Ειδικών/Διεθνών Δικαστηρίων

STL, *Prosecutor v. Ayyash et al.*, STL-11-01/I/TC, F3840, Summary Judgment, Public Confidential, 18 August 2020, para. 431.

Κρατική Νομοθεσία

Arrêté royal portant création du Comité stratégique et du Comité de coordination du renseignement et de la sécurité, 2 juin 2015, Retrieved from http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi/article_body.pl?language=fr&pub_date=2015-06-05&numac=2015202642&caller=list#top

Arrêté royal portant exécution de la loi du 10 juillet 2006 relative à l'analyse de la menace, 28 novembre 2006, Retrieved from http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&cn=2006112833&table_name=loi

Arrêté royal portant fixation du plan d'urgence national relatif à l'approche d'une prise d'otage terroriste ou d'un attentat terroriste, 1 mai 2016, Retrieved from http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&cn=2016050101&table_name=loi

Arrêté royal relatif aux plans d'urgence et d'intervention, 16 février 2006, Retrieved from <https://centredecrise.be/fr/legislation/ar-16022006-plans-durgence-et-dintervention>

Code Pénal, Article 412-1, Retrieved from <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do?idArticle=LEGIARTI00032751714&cidTexte=LEGITEXT000006070719&dateTexte=20160703>

Legifrance. (2019). Loi n° 78-17 du 6 janvier 1978 relative à l'informatique, aux fichiers et aux libertés. Retrieved from <https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000886460>

Loi du 11 janvier 1993* relative à la prévention de l'utilisation du système financier aux fins du blanchiment de capitaux et du financement du terrorisme, Retrieved from http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&cn=1993011141&table_name=loi

Loi modifiant le livre II, titre Ier du Code pénal-18 Février 2013, Retrieved from

http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&table_name=loi&cn=2013021801

Loi n° 2001-1062 du 15 novembre 2001 relative à la sécurité quotidienne, Retrieved from

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000222052>

Loi n° 2003-239 du 18 mars 2003 pour la sécurité intérieure. Retrieved from

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000412199>

Loi n° 2004-204 du 9 mars 2004 portant adaptation de la justice aux évolutions de la criminalité. Retrieved from

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000249995&categorieLien=id>

Loi n° 2004-811 du 13 août 2004 de modernisation de la sécurité civile. Retrieved from

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT0000000804612&categorieLien=id>

Loi n° 2006-64 du 23 janvier 2006 relative à la lutte contre le terrorisme et portant dispositions diverses relatives à la sécurité et aux contrôles frontaliers.

Retrieved from

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT0000006053177>

Loi n° 2006-64 du 23 janvier 2006 relative à la lutte contre le terrorisme et portant dispositions diverses relatives à la sécurité et aux contrôles frontaliers.

Retrieved from

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=LEGITEXT000006053177>

Loi n° 2012-1432 du 21 décembre 2012 relative à la sécurité et à la lutte contre le terrorisme. Retrieved from

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000026809719&categorieLien=id>

Loi n° 2014-1353 du 13 novembre 2014 renforçant les dispositions relatives à la lutte contre le terrorisme. Retrieved from

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000029754374&categorieLien=id>

Loi n° 2015-1501 du 20 novembre 2015 prorogeant l'application de la loi n° 55-385 du 3 avril 1955 relative à l'état d'urgence et renforçant l'efficacité de ses dispositions, Retrieved from

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000031500831&categorieLien=id>

Loi n° 2015-912 du 24 juillet 2015 relative au renseignement, Retrieved from

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000030931899&categorieLien=id>

Loi n° 55-385 du 3 avril 1955 relative à l'état d'urgence. Retrieved from

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do?cidTexte=JORFTEXT000000695350>

Loi n° 91-646 du 10 juillet 1991 relative au secret des correspondances émises par la voie des communications électroniques, Retrieved from

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichTexte.do;jsessionid=532A6676C1F7EC1>

[9D76FAD439607C8A0.tplgfr24s_1?cidTexte=JORFTEXT000000173519&dateTexte=19910713&categorieLien=cid#JORFTEXT000000173519](https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do?cidTexte=JORFTEXT000000173519&dateTexte=19910713&categorieLien=cid#JORFTEXT000000173519)

Loi n°86-1020 du 9 septembre 1986 - art. 1 JORF 10 septembre 1986, Retrieved from

https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do?jsessionid=D5531E9F1DA3A28142A23D249298CBAF.tplgfr38s_2?cidTexte=LEGITEXT000006071154&idArticle=LEGIARTI000006577564&dateTexte=20191011&categorieLien=id#LEGIARTI000006577564

Loi n°93-933 du 22 juillet 1993 - art. 50 JORF 23 juillet 1993, Retrieved from

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do?idArticle=LEGIARTI000006420135&cidTexte=LEGITEXT000006070721&dateTexte=19930723>

Loi n°96-647 du 22 juillet 1996 - art. 3 JORF 23 juillet 1996, Retrieved from

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichCodeArticle.do?idArticle=LEGIARTI000006418432&cidTexte=LEGITEXT000006070719&dateTexte=19960723>

Loi organique des services de renseignement et de sécurité, 30 Novembre 1998,

Retrieved from http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&table_name=loi&cn=1998113032

Loi organique du contrôle des services de police et de renseignement et de l'Organe

de coordination pour l'analyse de la menace, 18 Julliet 1991, Retrieved from http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&cn=1991071853&table_name=loi

Loi relative à l'analyse de la menace, 10 Juillet 2006, Retrieved from

http://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&cn=2006071032&table_name=loi

Loi relative aux infractions terroristes-19 Decembre 2003, Retrieved from <https://www.legislationline.org/download/id/1204/file/d31caf219b302d21e523e287590ada7b.pdf>

Loi visant à renforcer la lutte contre le terrorisme-20 Juillet 2015, Retrieved from https://www.ejustice.just.fgov.be/cgi_loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&table_name=loi&cn=2015072008

Έγγραφα και Ηλεκτρονικές Πηγές Κρατικών Υπηρεσιών

Académie du Renseignement. (2019). *La coordination nationale du renseignement et de la lutte contre le terrorisme*. Retrieved from <http://www.academie-renseignement.gouv.fr/coordination.html>

Centre de Crise. (2016). *Suite des attaques de bruxelles – retour à un niveau 3 de la menace*. Intérieur Binnenlandse Zaken. Retrieved from <https://centredecrise.be/fr/news/gestion-de-crise/suite-des-attaques-de-bruxelles-retour-un-niveau-3-de-la-menace>

Centre de Crise. (2018). *Les différents plans d'urgence*. Service Public Fédéral Intérieur. Retrieved from <https://centredecrise.be/fr/content/les-differents-plans-durgence>

Comite Interministeriel de Precention de la Delinquance. (2015). *Prevention de la Radicalisation*, Cahier Pratique Documents. Le Courrier. Retrieved from <https://www.interieur.gouv.fr/SG-CIPDR/CIPDR/Actualites/Prevention-de-la-radicalisation-un-outil-pour-les-maires-a-telecharger> Πρόσβαση: 23/9/2019

Conseil des Ministres. (2014). *Plan de lutte contre la radicalisation violente et les filières terroristes*. Republique Française. <https://www.gouvernement.fr/conseil-des-ministres/2014-04-23/le-plan-de-lutte-contre-la-radicalisation-violente-et-les-fi>

Direction de la Sécurité Civile (2004). *organisation de la réponse de sécurité civile.*

Republique Française. Retrieved from

<http://www.vendee.gouv.fr/organisation-de-la-reponse-de-securite-civile-r264.html>

Direction de la Sécurité Civile. (2009). *Guide ORSEC départemental: Dispositions générales mode d'action.* République Française.

Gendarmerie Nationale. (2019). *Groupe d'intervention de la gendarmerie nationale.*

Gouvernement Française. Retrieved from

<https://www.gendarmerie.interieur.gouv.fr/gign/Historique/Historique>

Gouvernement Belgique. (2016a). *Décisions du conseil national de sécurité – 18h30.*

Information et Services Officiels. Retrieved from

https://www.belgium.be/fr/actualites/2016/decisions_du_conseil_national_de_securite_18h30

Gouvernement Belgique. (2016b). *Le niveau de menace a été relevé au niveau 4 pour l'ensemble du pays.* Informations et Services Officiels. Retrieved from

https://www.belgium.be/fr/actualites/2016/le_niveau_de_menace_ete_releve_au_niveau_4_pour_lensemble_du_pays

Gouvernement.fr. (2015a). *Ce qu'il faut retenir du discours du président de la République devant le Congrès.* République Française. Retrieved from

<https://www.gouvernement.fr/ce-qu-il-faut-retenir-du-discours-du-president-de-la-republique-devant-le-congres-3275>

Gouvernement.fr. (2015b). *La réponse aux attentats terroristes.* République

Française. Retrieved from <https://www.gouvernement.fr/conseil-des-ministres/2015-11-18/la-reponse-aux-attentats-terroristes>

Gouvernement.fr. (2016). *Prolongation de l'état d'urgence pour 3 mois*. République Française. Retrieved from

<https://www.gouvernement.fr/argumentaire/prolongation-de-l-etat-d-urgence-pour-3-mois-3744>

Gouvernement.fr. (2019). *Le Processus de gestion de crise*. République Française.

Retrieved from <https://www.gouvernement.fr/risques/le-processus-de-gestion-de-crise>

Hommage national aux victimes des attentats du 13 novembre (Hôtel des Invalides, 27/11/2015). Ambassade de France à Yaoundé. République Française.

Retrieved from <https://cm.ambafrance.org/Hommage-national-aux-victimes-des-attentats-du-13-novembre-Hotel-des-Invalides>

HSAC (2016). *The attacks on Paris: Lessons learned*. White Paper. Courtesy of

HSAC and the Paris Public Safety Delegations. Retrieved from [https://static1.squarespace.com/static/5782ad8f9de4bb114784a8fe/t/5783fec9d482e95d4e0b79bf/1468268235955/HSAC-](https://static1.squarespace.com/static/5782ad8f9de4bb114784a8fe/t/5783fec9d482e95d4e0b79bf/1468268235955/HSAC-Paris_LessonsLearned_WhitePaper.pdf)

[Paris_LessonsLearned_WhitePaper.pdf](https://static1.squarespace.com/static/5782ad8f9de4bb114784a8fe/t/5783fec9d482e95d4e0b79bf/1468268235955/HSAC-Paris_LessonsLearned_WhitePaper.pdf)

SGDSN. La France face au terrorisme. (2005). *La Livre Blanc*. Secrétariat général de

la défense et de la sécurité nationale (SGDSN). Retrieved from <https://www.leslivresblancs.fr/livre/societe/defense-et-securite-nationale/la-france-face-au-terrorisme>

Le Centre Interministériel de Crise. *Lettre d'information sur les risques et crises*.

(2010). *Institut National des Hautes Études de la Sécurité et de la Justice*. N° 17. Retrieved from <https://inhesj.fr/publications/lirec/le-centre-interministeriel-de-crise>

Ministère de l'Intérieur. (2010). *L'UCoFI: pour coordonner les forces d'intervention.*

Republique Française. Retrieved from

<https://www.interieur.gouv.fr/fr/Archives/Archives-des-actualites/2010-Actualites/L-UCoFI-pour-coordonner-les-forces-d-intervention>

Ministère de l'Intérieur. (2014). *Lancement d'un nouveau plan de vigilance, de prévention et de protection Vigipirate.* République Française, Retrieved from

<https://www.interieur.gouv.fr/Archives/Archives-des-actualites/2014-Actualites/Un-nouveau-plan-Vigipirate>

Ministère de l'Intérieur. (2015a). *Accompagner les familles.* République Française.

Retrieved from <https://www.interieur.gouv.fr/Archives/Archives-des-dossiers/2016-Dossiers/Les-attentats-du-13-novembre-2015/Accompagner-les-familles>

Ministère de l'Intérieur. (2015b). *Mise en œuvre de l'État d'urgence sur le territoire national.* République Française. Retrieved from

<https://www.interieur.gouv.fr/fr/Archives/Archives-des-actualites/2015-Actualites/Mise-en-oeuvre-de-l-etat-d-urgence-sur-le-territoire-national>

Ministère de l'Intérieur. (2015c). *Qu'est-ce que l'état d'urgence?.* République

Française. Retrieved from <https://www.interieur.gouv.fr/fr/Archives/Archives-des-actualites/2015-Actualites/Qu-est-ce-que-l-etat-d-urgence>

Ministère de l'Intérieur. (2016). *Accompagner les familles.* République Française.

Retrieved from <https://www.interieur.gouv.fr/Archives/Archives-des-dossiers/2016-Dossiers/Les-attentats-du-13-novembre-2015/Accompagner-les-familles>

Ministère de l'Intérieur. (2019). *Planification et exercices de sécurité civile.*

Republique Française. Retrieved from <https://www.interieur.gouv.fr/Le->

[ministere/Securite-civile/Documentation-technique/Planification-et-exercices-de-Securite-civile](http://www.defense.gouv.fr/ministere/Securite-civile/Documentation-technique/Planification-et-exercices-de-Securite-civile)

Ministère de la Défense. (2014). *Direction du renseignement et de la sécurité de la défense - history*. Retrieved from <https://www.defense.gouv.fr/english/dgse/tout-le-site/history>

Ministère de la Défense. (2019). *Direction du renseignement et de la sécurité de la défense*. Retrieved from <https://www.drds.defense.gouv.fr/Direction#F>

Ministère de la Santé. (2016). *Le dispositif orsan*. République Française. Retrieved from <https://solidarites-sante.gouv.fr/systeme-de-sante-et-medico-social/securite-sanitaire/article/le-dispositif-orsan>

Onkelinx, L., de Roover, P., Ducarme, D., & Verherstraeten, S. (2017). *Enquête Parlementaire Chargée d'examiner les circonstances qui ont conduit aux attentats terroristes du 22 mars 2016 dans l'aéroport de Bruxelles-National et dans la station de métro Maelbeek à Bruxelles, y compris l'évolution et la gestion de la lutte contre le radicalisme et la menace terroriste*, Troisième Rapport Intermédiaire, sur le volet "Architecture de la Sécurité", Chambre des Représentants de Belgique.

Police Nationale. (2011). *Histoire de la police judiciaire*. Gouvernement Française, Retrieved from <https://www.police-nationale.interieur.gouv.fr/Organisation/Direction-Centrale-de-la-Police-Judiciaire/Histoire-de-la-police-judiciaire>

Police Nationale. (2012). *Le RAID (Recherche, Assistance, Intervention et Dissuasion)*. Gouvernement Française, Retrieved from <https://www.police-nationale.interieur.gouv.fr/Organisation/Entites-rattachees-directement-au-DGPN/RAID>

Police Nationale. (2014). *La brigade criminelle*. Gouvernement Française, Retrieved from <https://www.prefecturedepolice.interieur.gouv.fr/Nous-connaître/Services-et-missions/Missions-de-police/La-direction-regionale-de-la-police-judiciaire/La-brigade-criminelle>

Police Nationale. (2018). *Unité de coordination de la lutte antiterroriste*. Ministère De l'Intérieur, Gouvernement Française, Retrieved from <https://www.police-nationale.interieur.gouv.fr/Organisation/Entites-rattachees-directement-au-DGPN/UCLAT>

Première Ministre de Belgique. (2016a). *Reconnaissance nationale des victimes des actes terroristes du 22 mars 2016*. Communiqué de presse. Chancellerie du Première Ministre. Retrieved from <https://www.premier.be/fr/reconnaissance-nationale-des-victimes-des-actes-terroristes-du-22-mars-2016>

Première Ministre de Belgique. (2016b). *Au-delà de nos différences nous avons choisi de faire front. Nous avons tous choisi de résister. L'aéroport de notre capitale se relance. Brussels back in business. Welcome to Brussels Airport*. Discours. Chancellerie du Première Ministre. Retrieved from <https://www.premier.be/fr/au-delà-de-nos-différences-nous-avons-choisi-de-faire-front-nous-avons-tous-choisi-de-résister-1>

Première Ministre. (2016c). *Plan d'action contre la radicalisation et le terrorisme*. République Française. Retrieved from <https://www.prefectures-regions.gouv.fr/bretagne/Actualites/Nouveau-plan-d-action-contre-la-radicalisation-et-le-terrorisme-PART-presente-le-9-mai-2016>

Présidence de la République. (2015). *Communiqué de l'Élysée suite aux attentats (13 novembre 2015)*. Ambassade de France à Amman. Retrieved from

<https://jo.ambafrance.org/Declaration-du-President-de-la-Republique-a-la-suite-des-attaques-a-Paris>

Secretary General for Defence and National Security. (2016). *Vigipirate: Tackling terrorism together*. République Française.

<https://www.gouvernement.fr/sites/default/files/locale/piece-jointe/2017/08/vigipirate-anglais-v2017.pdf>

Service Public Fédéral Intérieur. (2013). *Planification d'urgence et gestion de crise en Belgique*. Direction générale Centre de Crise. Retrieved from

<https://centredecrise.be/fr/publication/planification-d-urgence-et-gestion-de-crise-en-belgique>

Service Public Fédéral Santé publique. (2017). *Plan d'intervention médical (PIM). Sécurité de la chaîne alimentaire et environnement*. Retrieved from

https://www.health.belgium.be/sites/default/files/uploads/fields/fpshealth_theme_file/pim_janvier_2017.pdf

Sûreté de l'État. (2019). *Le conseil national de sécurité*. Retrieved from:

<https://www.vsse.be/fr/notre-fonctionnement/cadre-legal-et-administratif/le-conseil-national-de-securite>

The Belgian House of Representatives. (2016). *Investigation committee terrorist attacks 22 March 2016: Summary of the activities and recommendations*.

Secretary General Marc Van der Hulst. Retrieved from

https://www.dekamer.be/kvvcr/pdf_sections/publications/attentats/Brochure_Terrorists_Attacks.pdf

Van Tigchelt, P. (2016). *Plan R: Action plan against radicalism*. Federal Public Service Home Affairs. Retrieved from

http://besafe.jdbi.eu/sites/besafe.localhost/files/u3051/planr_en.pdf

Vigipirate. (2014). *SGDSN-Republique Française*. Retrieved from https://www.gouvernement.fr/sites/default/files/risques/pdf/brochure_vigipirate_gp-bd_0.pdf

Vincke, I., Delvaux, P., Lenders, J., Lepinay, C., & Van Den Hove, E. (2016). *Organes et mesures de la lutte contre le radicalisme. Dossier Radicalisme*. Trait d'Union.

Ηλεκτρονικές Ιστοσελίδες (Ειδησεογραφία)

Abrahms, M. (2019). Baghdadi's death does not matter. *Newsweek*. Retrieved from <https://www.newsweek.com/baghdadis-death-does-not-matter-opinion-1468782>

Aslanoff, S. & Guesdon, J. (2015). Attentats de Paris:l'armée française bombarde "massivement" le fief de Daech en Syrie. *France Bleu*. Retrieved from <https://www.francebleu.fr/infos/international/l-armee-francaise-bombarde-massivement-le-fief-de-daesh-en-syrie-1447626505>

Barr, C. W. (2004). A day of terror recalled. *Washington Post*. Retrieved from https://www.washingtonpost.com/archive/politics/2004/11/27/a-day-of-terror-recalled/3279bc1a-bf93-4f3c-a8b6-8ed8b57f1d8b/?utm_term=.8a128f675bac

Berman, P. (2003). The philosopher of islamic terror. *The New York Times*. Retrieved from http://blueguitar.org/new/misc/nyt_032303_berman.pdf

Chassany, A. (2016). Middle-class Muslims feel at home in France. *Financial Times*. Retrieved from <https://www.ft.com/content/2ce716d6-7e48-11e6-bc52-0c7211ef3198>

Dearden, L. (2016). Brussels Airport reopening: first flights depart on Sunday amid tightened security measures after Isis attacks. *Independent*. Retrieved from <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/brussels-airport->

[reopening-first-flights-to-depart-on-sunday-amid-tightened-security-measures-after-a6965206.html](https://www.liberation.fr/direct/element/deux-ministres-belges-proposent-leur-demission-le-premier-ministre-refuse_33730/)

Deux ministres belges proposent leur démission, le Premier ministre refuse. (2016)

Libération. Retrieved from https://www.liberation.fr/direct/element/deux-ministres-belges-proposent-leur-demission-le-premier-ministre-refuse_33730/

Fogarty, R. (2016). French journalist goes undercover with Islamic State terror cell.

ABC News. Retrieved from <http://www.abc.net.au/news/2016-07-11/undercover-with-an-islamic-state-terror-cell/7583246>

In the name of prevention:insufficient safeguards in national security removals.

(2007). *Human Right Watch*. Retrieved from <https://www.hrw.org/report/2007/06/05/name-prevention/insufficient-safeguards-national-security-removals>

ISIS fast facts. (2019). *CNN*. Retrieved from

<https://amp.cnn.com/cnn/2014/08/08/world/isis-fast-facts/index.html>

Mironova, V. (2019). The Year the Islamic State Lost Its Last Strongholds. *Foreign*

Policy. Retrieved from <https://foreignpolicy.com/2019/12/27/the-year-the-islamic-state-lost-its-last-strongholds/>

Prickett, I. (2017). The ISIS Files. *The New York Times*. Retrieved from:

<https://www.nytimes.com/interactive/2018/04/04/world/middleeast/isis-documents-mosul-iraq.html>

Qui est Abdelhamid Abaaoud, le prétendu cerveau des attentats de Paris?. (2015). *RT*

France. Retrieved from <https://francais.rt.com/france/10686-qui-est-abdelhamid-abaaoud>

Renard, T. (2016a). Why Belgium is not Europe's jihadi base. Politico. Retrieved from <https://www.politico.eu/article/belgium-is-not-europe-jihadi-base-terrorism-threat-molenbeek/>

Riedel, B. (2015). Modeled on Mumbai? Why the 2008 India attack is the best way to understand Paris. Brookings. Retrieved from <https://www.brookings.edu/blog/markaz/2015/11/14/modeled-on-mumbai-why-the-2008-india-attack-is-the-best-way-to-understand-paris/>

Tara, J. (2015). ISIS takes control of Syrian city Raqqa. *Time*. Retrieved from <http://time.com/4030714/isis-timeline-islamic-state/>

The Rise and fall of ISIL. (2017). *Al-Jazeera*. Retrieved from <https://www.aljazeera.com/indepth/interactive/2015/02/rise-fall-isil-150212075706347.html>

Οπτικοακουστικό Υλικό/Βάσεις Δεδομένων/Οδηγοί Έρευνας

Busch, C., De Maret P.S., Flynn T., Kellum R, Le Sheri, Meyers B., Saunders M., White R., and Palmquist M.. (1994 - 2012). *Content analysis*. Writing@CSU. Colorado State University. Retrieved from: <https://writing.colostate.edu/guides/guide.cfm?guideid=61>

Charles, M., premier ministre belge: «Moment de tragédie, moment noir» pour la Belgique. (2016). Retrieved from https://www.lemonde.fr/europe/video/2016/03/22/charles-michel-premier-ministre-belge-moment-de-tragedie-moment-noir-pour-la-belgique_4887902_3214.html

National Consortium for the Study of Terrorism and Responses to Terrorism (START), University of Maryland. (2018). The Global Terrorism Database

(GTD) [globalterrorismdb_0718.gdb]. Retrieved from:

<https://www.start.umd.edu/gtd>

Silverman, B., Owens, H., Barnack, E., Breslow, J., Couvreur, D., (Producers)

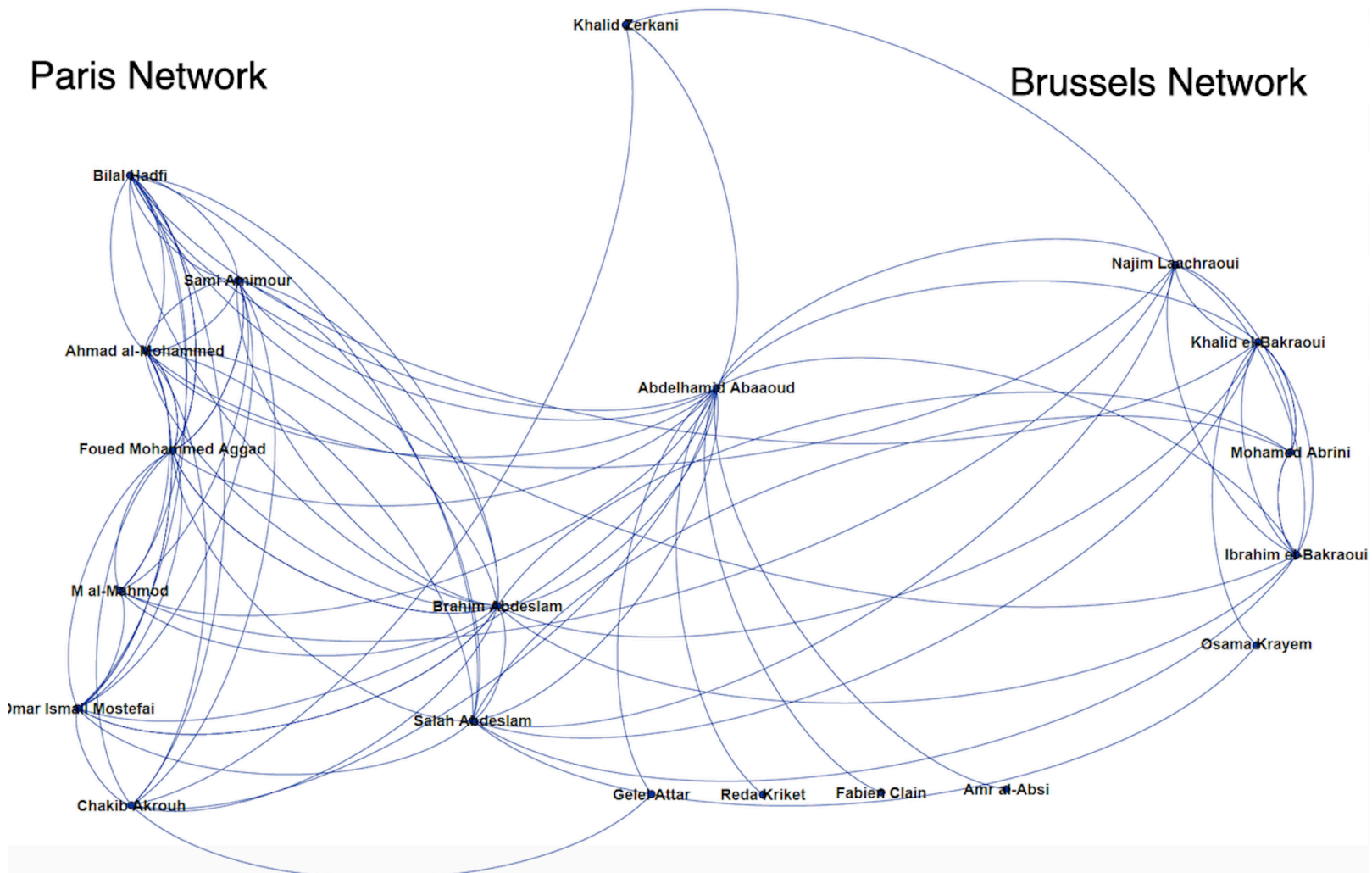
Naudet J.C., Naudet, T.G., (Directors). (2018). November 13: Attack on Paris

[Video file]. Retrieved from <http://www.netflix.com>

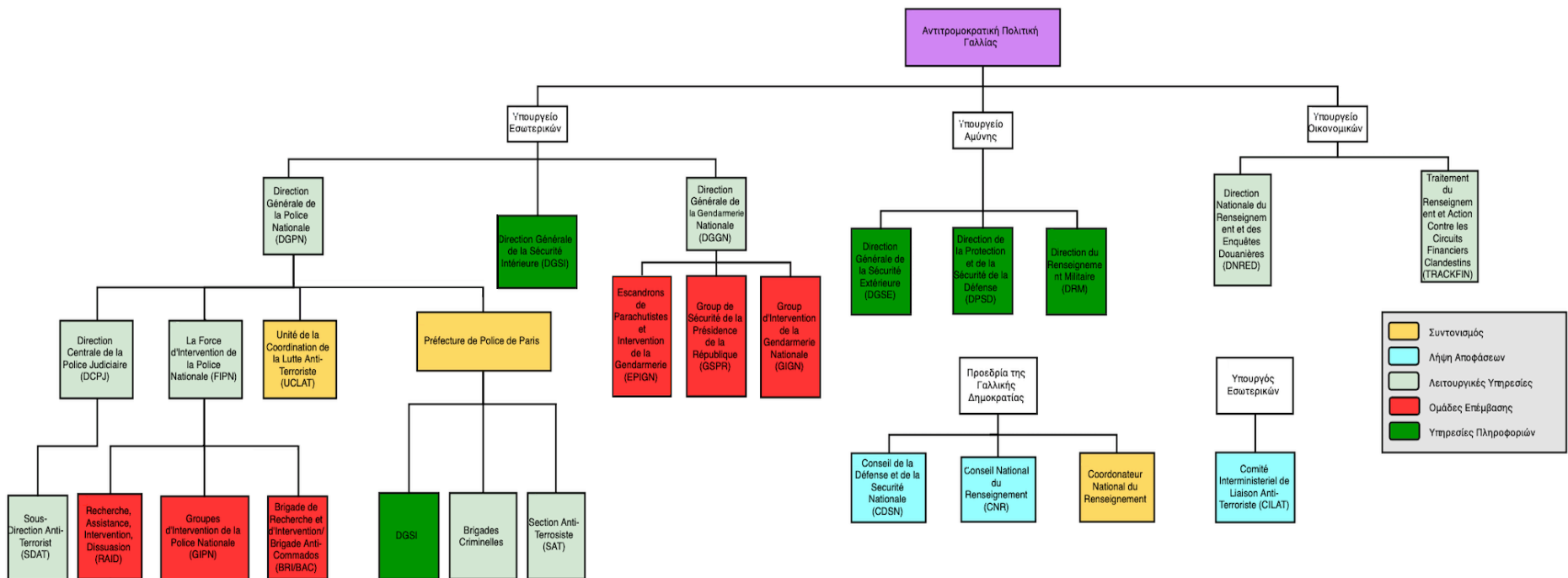
Παράρτημα Ι   **Δίκτυο τρομοκρατών και αντιτρομοκρατική πολιτική**

Πίνακας 2 Αρμοδιότητες μελών δικτύου Παρισίων – Βρυξελλών (Βασισμένο στο Webb & Sutton 2016:8-13)

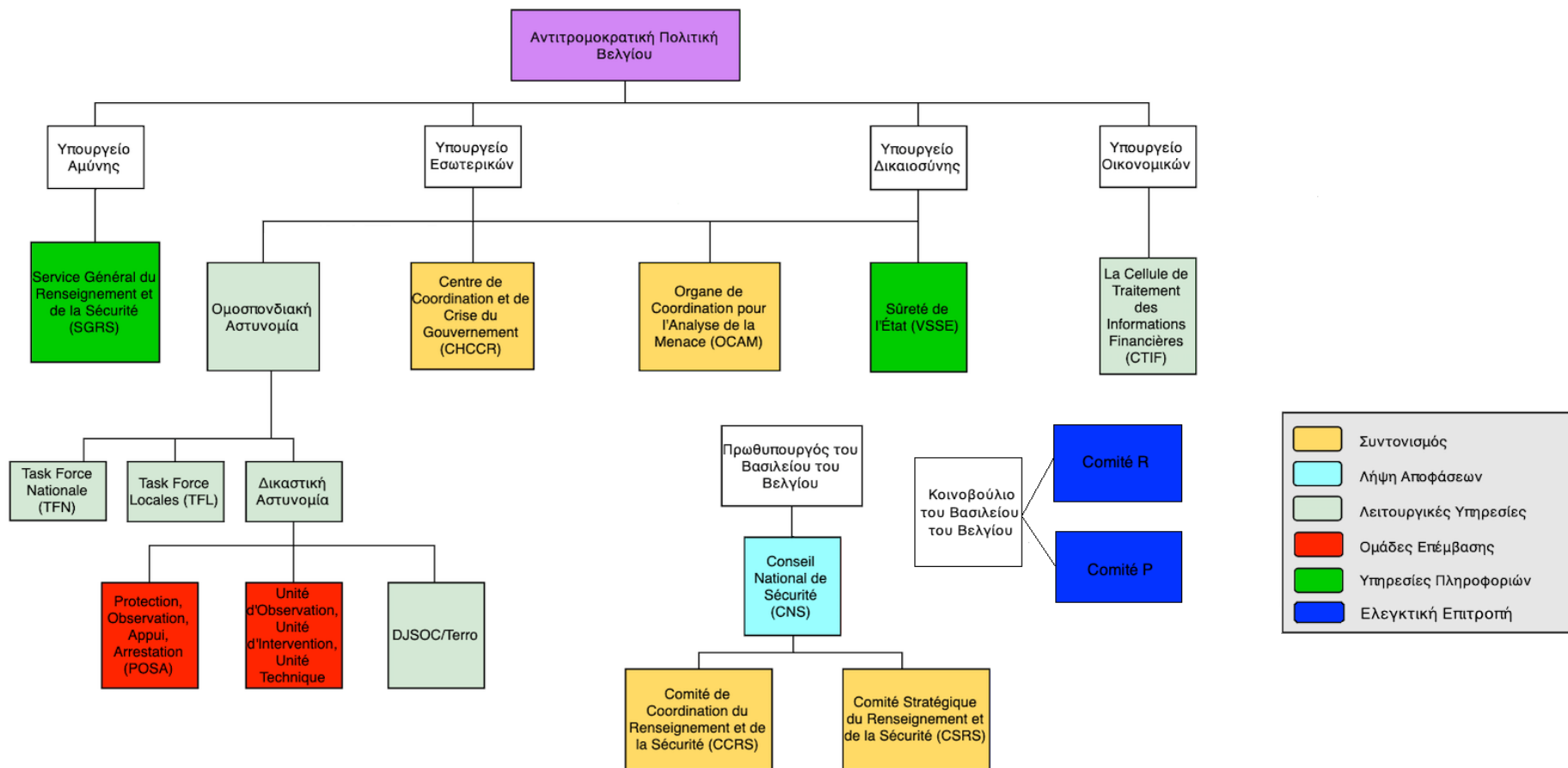
ΑΡΜΟΙΟΤΗΤΕΣ ΜΕΛΩΝ ΔΙΚΤΥΟΥ ΠΑΡΙΣΙΩΝ - ΒΡΥΞΕΛΛΩΝ								
	Σχεδιασμός και Επίβλεψη Επίθεσης	Δράσης Τρομοκρατικής Επίθεσης	Κατασκευή όπλων	Συμμετοχή στην Επίθεση στο Παρίσι	Συμμετοχή στην Επίθεση στις Βρυξέλλες	Ενοκίαση Διαμερίσματος	Επιμέλεια Εφοδιασμού Logistics	Αγορά Όπλων
Οργανωτές Επίθεσεων								
Abdelhamid Abaaoud	x			x	x			
Mohammad Atar	x			x	x			
Mohamed Belkaïd	x			x		x		
Αεροδρόμιο Βρυξελλών								
Najim Laachraoui		x	x	x	x	x		
Ibrahim el-Bakraoui		x		x	x		x	x
Mohamed Abrini		x			x		x	
Σταθμός Μετρό Βρυξελλών								
Khalid el-Bakraoui		x		x	x	x	x	x
Osama Krayem		x			x			
Καφέ/Εστιατόρια Παρισίων								
Brahim Abdeslam		x		x				
Chakib Akrouh		x		x				
Stade de France								
Bilal Hadfi		x		x				
Ahmed al-Mohamed		x		x				
M al-Mahmod		x		x				
Bataclan								
Omar Ismail Mostefai		x		x				
Sami Amimour		x		x				
Foued Mohammed Aggad		x		x				
Συνεργαζόμενοι Ισλαμιστές								
Salah Abdeslam				x			x	

Γράφημα I-1 Τρομοκρατικό δίκτυο Παρισίων και Βρυξελλών (Βασισμένο στο Webb & Sutton 2016:8-13)

Γράφημα I-2 Οργανόγραμμα γαλλικής αντιτρομοκρατικής πολιτικής (2015)

Γράφημα I-3 Οργανόγραμμα βελγικής αντιτρομοκρατικής πολιτικής (2016)

Πίνακας 3 Συμβάσεις του Συμβουλίου της Ευρώπης που δεσμεύουν τη Γαλλία και το Βέλγιο

Συμβάσεις στο Πλαίσιο του Συμβουλίου της Ευρώπης	Γαλλία		Βέλγιο	
	Υπογεγραμμένη	Επικυρωμένη	Υπογεγραμμένη	Επικυρωμένη
Council of Europe Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime and on the Financing of Terrorism	23/03/2011	-	16/05/2005	17/09/2009
Council of Europe Convention on the Prevention of Terrorism	22/05/06	29/04/2008	19/01/2006	
Convention on Cybercrime	23/11/01	10/01/06	23/11/2001	20/08/2012
Additional Protocol concerning the criminalisation of acts of a racist and xenophobic nature committed through computer systems	28/01/03	10/01/06	28/01/2003	-
Convention on Laundering, Search, Seizure and Confiscation of the Proceeds from Crime	05/07/91	08/10/96	08/11/1990	28/01/1998
European Convention on the Compensation of Victims of Violent Crimes	24/11/83	01/02/90	19/02/1998	23/03/2004
European Convention on the Suppression of Terrorism	27/01/77	21/09/87	27/01/1977	31/10/1985
Amending Protocol of the European Convention on the Suppression of Terrorism	15/05/03	-	15/05/2003	16/08/2007

European Convention on the Transfer of Proceedings in Criminal Matters	-	-	15/5/1972	-
European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters	28/04/61	23/05/67	20/4/1959	13/8/1975
First Additional Protocol of European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters	28/03/90	01/02/91	11/07/1978	28/02/2002
Second Additional Protocol of European Convention on Mutual Assistance in Criminal Matters	08/11/01	06/02/2012	08/01/2001	09/03/2009
European Convention on Extradition	13/12/57	10/02/86	13/12/1957	29/08/1997
First Additional Protocol of European Convention on Extradition	-	-	18/11/1997	18/11/1997
Second Additional Protocol of European Convention on Extradition	-	-	18/11/1997	18/11/1997
Third Additional Protocol of European Convention on Extradition	-	-	-	-
Fourth Additional Protocol of European Convention on Extradition	-	-	-	-
Protocole additionnel à la Convention du Conseil de l'Europe pour la prévention du terrorisme	-	-	22/10/2015	-

Πίνακας 4 Συμβάσεις του ΟΗΕ που δεσμεύουν τη Γαλλία και το Βέλγιο

Συμβάσεις στο Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών	Γαλλία		Βέλγιο	
	Υπογεγραμμένες	Επικυρωμένες	Υπογεγραμμένες	Επικυρωμένες
Convention on the Prevention and Punishment of Crimes against Internationally Protected Persons, including Diplomatic Agents (New York, 1973)	-	26/08/2003	-	19/05/2004
International Convention Against the Taking of Hostages (New York, 1979)	-	9/06/2000	03/01/1980	16/04/1999
International Convention for the Suppression of Terrorist Bombings (New York, 1997)	12/01/1998	19/08/1999	12/01/1998	20/05/2005
International Convention for the Suppression of the Financing of Terrorism (New York, 1999)	10/01/2000	28/01/2002	27/09/2001	17/05/2004
International Convention for the Suppression of Acts of Nuclear Terrorism (New York, 2005)	14/09/2005	11/09/2013	14/09/2005	02/10/2009
Convention on offences and certain other acts committed on board aircraft (Tokyo, 1963)	11/07/1969	11/09/1970	20/12/1968	06/08/1970
Convention for the Suppression of the Unlawful Seizure of Aircraft (Hague, 1970)	16/12/1970	18/09/1972	16/12/1970	24/08/1973
Convention for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Civil Aviation (Montreal, 1971)	-	30/06/1976	23/09/1971	13/08/1976

Convention on the Physical Protection of Nuclear Material (Vienna, 1971)	06/09/1991	-	13/06/1980	06/09/1991
Amendment of the Convention on the Physical Protection of Nuclear Material (Vienna, 2005)	?	?	08/07/2005	22/01/2013
Protocol for the Suppression of Unlawful Acts of Violence at Airports Serving International Civil Aviation (Montreal, 1988)	19/03/1988	06/09/1989	16/03/1989	20/04/1999
Convention for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Maritime Navigation (Rome, 1988)	02/12/1991	-	09/03/1989	11/04/2005
Protocol of the Convention for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Maritime Navigation (London, 2005)	?	?	-	-
Protocol for the Suppression of Unlawful Acts against the Safety of Fixed Platforms Located on the Continental Shelf (Rome, 1988)	?	?	09/03/1989	11/04/2005
2005 Protocol to the Protocol for the Suppression of Unlawful Acts Against the Safety of Fixed Platforms located on the Continental Shelf (London, 2005)	?	?	-	-
Convention on the Marking of Plastic Explosives for the	01/03/1991	21/05/1997	01/03/1991	16/04/2007

Purposes of Detection (Montreal, 1991)				
---	--	--	--	--

Πηγή:

<https://rm.coe.int/16806ed6ba>, https://www.legislationline.org/download/id/5405/file/Codexter_Profiles%202013%20France_EN.pdf

https://www.icao.int/secretariat/legal/List%20of%20Parties/Mtl71_EN.pdf

https://www.icao.int/secretariat/legal/List%20of%20Parties/Hague_EN.pdf

https://www.icao.int/secretariat/legal/List%20of%20Parties/Tokyo_EN.pdf

https://www.icao.int/secretariat/legal/List%20of%20Parties/VIA_EN.pdf

<https://treaties.un.org/pages/showDetails.aspx?objid=08000002800b9bd7>

https://www.icao.int/secretariat/legal/List%20of%20Parties/MEX_EN.pdf

https://www-legacy.iaea.org/Publications/Documents/Conventions/cppnm_reserv.pdf

http://www.senat.fr/themes/dossiers-legislatifs-traites-et-conventions.html#plus_anciens

Παράρτημα II Ανάλυση ομιλιών γαλλικής και βελγικής κυβέρνησης

Ομιλίες του Προέδρου της Γαλλικής Δημοκρατίας, François Hollande, μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 13^{ης} Νοεμβρίου 2015:

1. DÉCLARATION DE M. FRANÇOIS HOLLANDE, PRÉSIDENT DE LA RÉPUBLIQUE (14 Novembre, 2015)

"Mes chers compatriotes, au moment où je m'exprime, des attaques terroristes d'une ampleur sans précédent sont en cours dans l'agglomération parisienne. Il y a plusieurs dizaines de tués, il y a beaucoup de blessés, c'est une horreur. Nous avons sur ma décision mobilisé toutes les forces possibles pour qu'il puisse y avoir la neutralisation des terroristes et la mise en sécurité de tous les quartiers qui peuvent être concernés. J'ai également demandé qu'il y ait des renforts militaires. Ils sont en ce moment sur l'agglomération parisienne, pour être sûr que aucune attaque ne puisse de nouveau avoir lieu. J'ai également convoqué le Conseil des ministres, il va se tenir dans quelques minutes. Deux décisions seront prises. L'état d'urgence sera décrété, ce qui veut dire que certains lieux seront fermés, la circulation pourra être interdite et il y aura également des perquisitions qui pourront être décidées dans toute l'Ile-de-France. L'état d'urgence, lui, sera proclamé sur l'ensemble du territoire.

La seconde décision que j'ai prise, c'est la fermeture des frontières, nous devons nous assurer que personne ne pourra rentrer pour commettre quelque acte que ce soit. Et en même temps que ceux qui auraient pu commettre les crimes qui sont hélas constatés puisse également être appréhendés, s'ils devaient sortir du territoire.

C'est une terrible épreuve qui, une nouvelle fois, nous assaille, nous savons d'où elle vient, qui sont criminels, qui sont ces terroristes, nous devons dans ces moments si difficiles, et j'ai une pensée pour les victimes, très nombreuses, pour leurs familles, pour les blessés, nous devons faire preuve de compassion et de solidarité. Mais nous devons également faire preuve d'unité et de sang-froid. Face à la terreur, la France doit être forte, elle doit être grande et les autorités de l'Etat fermes, nous le serons. Nous devons aussi appeler chacun à la responsabilité. Ce que les terroristes veulent, c'est nous faire peur, nous saisir d'effroi. Il y a effectivement de quoi avoir peur, il y a l'effroi, mais il y a face à l'effroi une Nation qui sait se défendre, qui sait mobiliser ses forces, et qui une fois encore saura vaincre les terroristes.

Françaises, Français, nous n'avons pas terminé les opérations. Il y en a encore qui sont extrêmement difficiles. C'est en ce moment même que les forces de sécurité font

assaut, notamment dans un lieu à Paris. Je vous demande de garder ici toute votre confiance dans ce que nous pouvons faire avec les forces de sécurité pour préserver notre Nation des actes terroristes. Vive la République, Vive la France"

Πηγή: <https://fr.franceintheus.org/spip.php?article7168>

2. Allocution de François Hollande à l'issue du Conseil de Défense (Novembre 14, 2015)

"Mes chers compatriotes, ce qui s'est produit hier à Paris et à Saint-Denis près du Stade de France, c'est un acte de guerre et face à la guerre le pays doit prendre les décisions appropriées. C'est un acte de guerre qui a été commis par une armée terroriste, Daech, une armée de jihadistes, contre la France, contre les valeurs que nous défendons partout dans le monde, contre ce que nous sommes, un pays libre qui parle à l'ensemble de la planète. C'est un acte de guerre qui a été préparé, organisé, planifié de l'extérieur et avec des complicités intérieures que l'enquête permettra d'établir.

C'est un acte d'une barbarie absolue. A cet instant, 127 morts et de nombreux blessés. Des familles sont dans le chagrin, la détresse. Le pays est dans la peine et j'ai pris un décret pour proclamer le deuil national pour trois jours. Toutes les mesures pour protéger nos concitoyens et notre territoire sont prises. Dans le cadre de l'état d'urgence, les forces de sécurité intérieure et l'armée, auxquelles je rends hommage, notamment pour l'action qui s'est produite hier et qui a permis de neutraliser les terroristes, l'armée et les forces de sécurité intérieure donc sont mobilisées au plus haut niveau de leurs possibilités et j'ai veillé à ce que tous les dispositifs soient renforcés à l'échelle maximale. Des militaires patrouilleront en plein Paris tout au long de ces prochains jours.

La France, parce qu'elle a été agressée lâchement, honteusement, violemment, la France sera impitoyable à l'égard des barbares de Daech. Elle agira avec tous les moyens, dans le cadre du droit. Et tous les moyens qui conviennent et sur tous les terrains, intérieurs comme extérieurs, en concertation avec nos alliés, qui eux-mêmes sont visés par cette menace terroriste.

Dans cette période si douloureuse, si grave, si décisive pour notre pays, j'en appelle à l'unité, au rassemblement, au sang-froid. Et je m'adresserai au Parlement réuni en Congrès à Versailles, lundi, pour rassembler la Nation dans cette épreuve.

La France est forte et même si elle peut être blessée, elle se lève toujours et rien ne pourra l'atteindre, même si le chagrin nous assaille. La France, elle est solide, elle est active, la France elle est vaillante, et elle triomphera de la barbarie. L'Histoire nous le rappelle, et la force que nous sommes capables aujourd'hui de mobiliser nous en convainc.

Mes chers compatriotes, ce que nous défendons, c'est notre patrie, mais c'est bien plus que cela. Ce sont les valeurs d'humanité et la France saura prendre ses responsabilités et je vous appelle à cette unité indispensable. Vive la République et vive la France."

Πηγή: <https://www.parti-socialiste.fr/allocution-de-francois-hollande-a-lissue-du-conseil-de-defense/>

3. Speech by the President of the Republic before a joint session of Parliament (Versailles, November 16, 2015)

“Président de la République. Monsieur le président du Congrès, monsieur le président du Sénat, monsieur le Premier ministre, mesdames, messieurs les membres du Gouvernement, mesdames, messieurs les parlementaires, la France est en guerre.

Les actes commis vendredi soir à Paris et près du Stade de France sont des actes de guerre. Ils ont fait au moins 129 morts et de nombreux blessés. Ils constituent une agression contre notre pays, contre ses valeurs, contre sa jeunesse, contre son mode de vie. Ils sont le fait d’une armée djihadiste, le groupe Daech, qui nous combat parce que la France est un pays de libertés, parce que nous sommes la patrie des droits de l’homme.

Dans cette période d’une exceptionnelle gravité, j’ai tenu à m’exprimer devant le Parlement réuni en Congrès pour marquer l’unité nationale face à une telle abomination et répondre avec la détermination froide qui convient à l’attaque ignoble dont notre pays a été la cible.

Notre démocratie a triomphé d’adversaires bien plus redoutables en vérité que ces lâches assassins. Notre République n’est pas à la portée de méprisables tueurs. Ma volonté, c’est de mettre toute la puissance de l’État au service de la protection de nos concitoyens. Je sais pouvoir compter sur le dévouement des policiers, des gendarmes,

des militaires, de vous-mêmes, représentants de la nation. Vous connaissez le sens du devoir, et lorsque les circonstances l'exigent, l'esprit de sacrifice.

Les terroristes croient que les peuples libres se laisseraient impressionner par l'horreur. Il n'en est rien. La République française a surmonté bien d'autres épreuves et elle est toujours là, bien vivante. Ceux qui ont entendu la défier ont toujours été les perdants de l'Histoire. Il en sera de même cette fois-ci encore.

Le peuple français est un peuple ardent, vaillant, courageux, qui ne se résigne pas et qui se met debout chaque fois qu'un de ses enfants est à terre. Ceux qui ont voulu le meurtrir en frappant délibérément des innocents sont des lâches qui ont tiré sur une foule désarmée, si bien que nous ne sommes pas engagés dans une guerre de civilisation, parce que ces assassins n'en représentent aucune: nous sommes dans une guerre contre le terrorisme djihadiste, qui menace le monde entier et pas seulement la France.

Dans cette guerre, qui a commencé il y a déjà plusieurs années, nous avons bien conscience les uns et les autres qu'il faudra du temps et que la patience est aussi exigeante que la dureté avec laquelle nous devons combattre.

L'ennemi use des moyens les plus vils pour essayer de tuer, mais il n'est pas insaisissable. Je serai même plus précis encore, il n'est pas hors d'atteinte. Donc, dans cette période si difficile, si lourde, où nos concitoyens ont ressenti l'effroi, ils doivent garder leur sang-froid. J'appelle une nouvelle fois tous nos compatriotes à faire preuve de ces vertus qui font l'honneur de notre pays, la persévérance, l'unité, la lucidité, la dignité.

Aujourd'hui, notre pays est en deuil. Nous pensons à ces innocents qui sont morts fauchés par les armes de tueurs dans les rues de Paris et de la banlieue. Nous pensons à leurs familles, qui connaissent la peine la plus inconsolable. Nous pensons à ces centaines de jeunes, jeunes filles, jeunes garçons, qui ont été touchés, blessés, traumatisés par cette terrible attaque. Certains, au moment où je parle devant vous, luttent encore pour leur vie.

Je salue l'action des services de secours et de soins, qui se sont mobilisés depuis vendredi. Notre système de santé s'était préparé à une telle situation d'urgence et, une fois encore, il a fait face pour accomplir parfaitement sa mission.

Je veux également rendre hommage aux forces de l'ordre, pleinement engagées pour assurer la sécurité des Français, comme, une fois encore, en a témoigné le courage de ces policiers qui, au moment de donner l'assaut pour libérer les otages du Bataclan,

condamnés à une mort certaine sans leur intervention, ont fait montre de toute leur détermination et de toute leur capacité à se dépasser.

Vendredi, c'est la France tout entière qui était la cible des terroristes, la France qui aime la vie, la culture, le sport, la fête, la France sans distinction de couleur, d'origine, de parcours, de religion.

La France que les assassins voulaient tuer, c'était la jeunesse dans toute sa diversité. La plupart des morts n'avaient pas 30 ans Ils s'appelaient Mathias, Quentin, Nick, Nohemi, Djamilia, Hélène, Élodie, Valentin, et j'en oublie tellement d'autres. Quel était leur seul crime ? C'était d'être vivants.

Ce qui a été visé par les terroristes, c'était la France ouverte au monde. Plusieurs dizaines d'amis étrangers font partie des victimes, représentant dix-neuf nationalités.

Depuis vendredi soir, je reçois des messages de solidarité de chefs d'État et de gouvernement de toute la planète. Partout, les trois couleurs du drapeau français ont habillé les sites les plus célèbres, rappelant ainsi que la France est toujours une lumière pour l'humanité et que quand elle est atteinte, c'est le monde qui se retrouve un temps dans la pénombre.

Les actes de guerre de vendredi ont été décidés, planifiés en Syrie. Ils ont été organisés en Belgique, perpétrés sur notre sol avec des complicités françaises. Ces attentats poursuivent un objectif bien précis : semer la peur pour nous diviser ici et faire pression pour nous empêcher là-bas, au Moyen-Orient, de lutter contre le terrorisme.

Nous faisons face à une organisation, Daech, disposant d'une assise territoriale, de ressources financières et de capacités militaires. Depuis le début de l'année, cette organisation a notamment frappé à Paris, au Danemark, en Tunisie, en Égypte, au Liban, au Koweït, en Arabie Saoudite, en Turquie, en Libye. Elle massacre chaque jour et opprime des populations. C'est la raison pour laquelle la nécessité de détruire Daech est un sujet qui concerne toute la communauté internationale.

J'ai donc demandé au Conseil de sécurité de se réunir dans les meilleurs délais pour adopter une résolution marquant cette volonté commune de lutter contre le terrorisme.

D'ici là, la France intensifiera ses opérations en Syrie. Hier soir, j'ai donné l'ordre à dix chasseurs-bombardiers français de larguer leurs bombes sur le fief de Daech à Raqqa. Ils ont détruit un centre de commandement et un camp d'entraînement.

J'adresse toutes mes félicitations aux pilotes français, qui ont réussi cette mission. Je remercie également nos alliés américains, qui ont utilement prêté leur concours à cette

opération. Je l'annonce ici devant le Congrès, nous poursuivons ces frappes au cours des semaines à venir. Le porte-avions Charles-de-Gaulle appareillera jeudi pour se rendre en Méditerranée orientale, ce qui triplera nos capacités d'action. Il n'y aura aucun répit, aucune trêve.

Les commanditaires des attentats de Paris doivent savoir que leurs crimes, loin de faire vaciller la résolution de la France, renforcent encore notre détermination à les détruire. Le terrorisme, nous le combattons partout, là où des États sont menacés pour leur survie même. C'est ce qui a justifié la décision que j'avais prise d'intervenir au Mali. C'est ce qui justifie encore en ce moment même la présence de nos militaires au Sahel, là où Boko Haram massacre, enlève, viole, tue.

Le terrorisme, nous le combattons en Irak pour permettre aux autorités de ce pays de restaurer leur souveraineté sur l'ensemble du territoire. En Syrie, nous cherchons résolument, inlassablement, une solution politique. Bachar Al-Assad ne peut constituer l'issue, mais notre ennemi en Syrie, c'est Daech.

Il s'agit donc non pas de contenir, mais de détruire cette organisation, à la fois pour sauver des populations – celles de Syrie, celles d'Irak, et je pourrais ajouter celles du Liban, de Jordanie, de Turquie, de tous les pays voisins – et pour nous protéger, afin d'éviter que des combattants étrangers ne viennent, comme ce fut le cas vendredi, mener sur notre territoire des actes terroristes.

Mais il faut faire davantage. La Syrie est devenue la plus grande fabrique de terroristes que le monde ait connue, et la communauté internationale, j'en ai fait plusieurs fois le constat, est divisée et incohérente.

La France a demandé dès le début du conflit l'émergence de cette unité si nécessaire pour agir. Aujourd'hui, il faut plus de frappes – nous en faisons – plus de soutien à tous ceux qui se battent contre Daech – nous apportons le nôtre, nous, la France – mais aussi un rassemblement de tous ceux qui peuvent réellement lutter contre cette armée terroriste, dans le cadre d'une grande et unique coalition – c'est ce à quoi nous travaillons.

C'est dans cet esprit que je rencontrerai dans les prochains jours le Président Obama et le Président Poutine, pour unir nos forces et atteindre un résultat qui, pour l'instant, est encore trop lointain.

La France parle à tous, à l'Iran, à la Turquie, aux pays du Golfe. Les attentats de Paris se sont produits au moment même où se tenait à Vienne, avec ces pays, une réunion pour chercher une solution politique en Syrie.

Chacun est désormais face à ses responsabilités : les pays voisins, les puissances, mais aussi l'Europe. J'ai demandé au ministre de la défense de saisir dès demain ses homologues européens au titre du 7. de l'article 42 du traité de l'Union, qui prévoit que lorsqu'un État est agressé, tous les États membres doivent faire preuve de solidarité. Car l'ennemi n'est pas un ennemi de la France: c'est un ennemi de l'Europe, et l'Europe ne peut pas vivre avec l'idée que les crises qui l'entourent n'ont pas d'effet sur elle.

La question des réfugiés est d'ailleurs directement liée à la guerre en Syrie et en Irak. Les habitants de ces pays, notamment ceux des territoires contrôlés par Daech, sont martyrisés, et fuient. Ils sont les victimes de ce même système terroriste. Voilà pourquoi il est vital que l'Europe accueille dans la dignité ceux qui relèvent du droit d'asile mais renvoie dans leurs pays ceux qui n'en relèvent pas, ce qui exige, ce qui n'est pas le cas encore aujourd'hui, une protection effective des frontières extérieures. La France y travaille, elle a été la première à mettre en garde. La France, avec l'Allemagne aujourd'hui, fait en sorte que les pays qui sont confrontés à l'afflux des réfugiés puissent être aidés – et les premiers à devoir l'être sont les pays de la région, Turquie, Jordanie, Liban. Si l'Europe ne contrôle pas ses frontières extérieures, ce sera alors, et nous le voyons aujourd'hui sous nos yeux, le retour aux frontières nationales, quand ce ne seront pas les murs, les barbelés qui sont annoncés. Ce sera alors la déconstruction de l'Union européenne.

Il est également impératif que les demandes que la France a exprimées depuis longtemps trouvent en Europe une traduction rapide. Je pense à la lutte contre le trafic d'armes, à la mise en place de contrôles coordonnés et systématiques aux frontières et à l'approbation avant la fin de l'année 2015 de ce qu'on appelle le PNR européen – Passenger Name Record –, pour assurer la traçabilité du retour des djihadistes et les interpeller. Voilà les exigences que portera la France, une nouvelle fois, par la voix du ministre de l'intérieur, à la réunion qui se tiendra, à notre demande, dès vendredi.

Face aux actes de guerre qui ont été commis sur notre sol et qui viennent après les attentats des 7, 8 et 9 janvier et tant d'autres crimes commis ces dernières années au nom de cette même idéologie djihadiste, nous devons être impitoyables. Nous le savons, et il est cruel que d'avoir à le dire, ce sont des Français qui, vendredi, ont tué d'autres Français. Vivent sur notre sol des individus qui, de la délinquance passent à la radicalisation puis à la criminalité terroriste. Parfois, ils sont allés combattre en

Syrie ou en Irak. Parfois, ils forment des réseaux qui s'entraînent en fonction des circonstances ou qui s'entraident pour mener, à un moment que leurs commanditaires ont choisi, des actes terroristes. Nous en avons déjoué plusieurs ces derniers mois et nous savons maintenant, que dis-je, depuis plusieurs mois hélas, ce qu'est cet engrenage, ce qu'est cette organisation, ce qu'est cette préparation.

Nous devons donc nous défendre, à la fois dans l'urgence et dans la durée. Il y va de la protection de nos concitoyens et de notre capacité à vivre ensemble. Dans la nuit de vendredi, lorsque le terrible bilan des fusillades a été connu, j'ai réuni le conseil des ministres, j'ai ordonné le rétablissement immédiat des contrôles aux frontières et j'ai proclamé l'état d'urgence, sur proposition du Premier ministre. Il est désormais effectif sur tout le territoire. Et j'ai élargi la possibilité de procéder à des perquisitions administratives dans tous les départements métropolitains. Il y a eu cette nuit plus de 104 assignations à résidence et 168 perquisitions, et il y en aura d'autres.

Cependant, avec les actes de guerre du 13 novembre, l'ennemi a franchi une nouvelle étape. La démocratie a la capacité de réagir. La Déclaration des droits de l'homme et du citoyen affirme dans son article 2 que la sûreté et la résistance à l'oppression sont des droits fondamentaux. Il nous appartient donc de les exercer. Conformément à ces principes, nous allons donner les moyens de garantir, encore une fois, la sécurité de nos concitoyens. J'ai décidé que le Parlement serait saisi dès mercredi d'un projet de loi prorogeant l'état d'urgence pour trois mois et adaptant son contenu à l'évolution des technologies et des menaces.

En effet, la loi du 3 avril 1955 qui régit l'état d'urgence ne pouvait anticiper l'état actuel des technologies ni des menaces auxquelles nous faisons face aujourd'hui. Elle comporte toutefois deux mesures exceptionnelles, l'assignation à résidence et les perquisitions administratives, utiles pour prévenir la commission de nouveaux actes terroristes. Je veux leur donner immédiatement toute leur portée et les consolider. Le Premier ministre proposera donc au Parlement d'adopter un régime juridique complet pour chacune de ces dispositions. Mesdames, messieurs les parlementaires, je vous invite à les voter d'ici à la fin de la semaine.

Mais nous devons aller au-delà de l'urgence. J'estime en conscience, et j'ai beaucoup réfléchi à cette question, que nous devons faire évoluer notre Constitution, afin qu'il soit possible aux pouvoirs publics d'agir contre le terrorisme de guerre, en conformité avec les principes de l'État de droit.

Aujourd'hui, notre loi fondamentale comporte deux régimes particuliers, qui ne sont pas adaptés à la situation à laquelle nous sommes confrontés. Le premier est celui prévu par l'article 16 de la Constitution : dans le cas où le fonctionnement régulier des pouvoirs publics est interrompu, le Président de la République prend les mesures exigées par les circonstances en dérogeant à la répartition des compétences constitutionnelles. Le second, celui prévu par l'article 36 de la Constitution, lequel porte sur l'état de siège, n'est pas non plus approprié. L'état de siège est décrété en cas de péril imminent, résultant d'une guerre étrangère ou d'une insurrection à main armée. Dans ce cas, différentes compétences sont transférées de l'autorité civile à l'autorité militaire.

Chacun voit ici qu'aucun de ces deux régimes n'est adapté à la situation actuelle. Le fonctionnement régulier des pouvoirs publics, et nous le prouvons aujourd'hui, n'est pas interrompu. Et il n'est pas concevable de transférer des pouvoirs à l'autorité militaire. Et pourtant nous sommes en guerre. Mais cette guerre d'un autre type, face à un adversaire nouveau, appelle un régime constitutionnel permettant de gérer l'état de crise. C'est ce qu'avait proposé en 2007 le comité chargé de réfléchir à la modernisation de nos institutions, présidé par Édouard Balladur. Il suggérait de modifier l'article 36 de notre texte fondamental pour y faire figurer l'état de siège ainsi que l'état d'urgence. Sa proposition renvoyait à une loi organique le soin de préciser les conditions d'utilisation de ces régimes.

Je considère que cette orientation doit être reprise. Il s'agit de disposer d'un outil approprié afin que des mesures exceptionnelles puissent être prises pour une certaine durée sans recourir à l'état d'urgence ni compromettre l'exercice des libertés publiques. Cette révision de la Constitution doit s'accompagner d'autres mesures. Ainsi, si la déchéance de nationalité ne doit pas avoir pour résultat de rendre quelqu'un apatride, nous devons pouvoir déchoir de sa nationalité française un individu condamné pour une atteinte aux intérêts fondamentaux de la nation ou un acte terroriste, même s'il est né Français – je dis bien même s'il est né Français –, dès lors qu'il possède une autre nationalité.

De même, nous devons pouvoir interdire à un binational de revenir sur notre territoire, s'il présente un risque terroriste, sauf à ce qu'il se soumette, comme l'imposent d'ailleurs nos amis britanniques, à un dispositif de contrôle draconien. Nous devons pouvoir expulser plus rapidement les étrangers qui représentent une menace d'une

particulière gravité pour l'ordre public et la sécurité de la nation. Mais nous devons le faire dans le respect de nos engagements internationaux.

Je sais que d'autres propositions ont été formulées, pour accroître la surveillance de certains individus, fichés notamment. Le Gouvernement, dans un esprit d'unité nationale, va saisir pour avis le Conseil d'État afin de vérifier la conformité de ces propositions à nos règles fondamentales et à nos engagements internationaux. Cet avis sera rendu public et j'en tirerai toutes les conséquences.

Réfléchissons bien à cette décision. Notre constitution est notre pacte collectif; elle unit tous les citoyens; elle est la règle commune ; elle énonce des principes ; elle est précédée d'un préambule, qui témoigne de ce que la France est un pays de droit. La Constitution, c'est la charte commune, c'est le contrat qui unit tous les citoyens d'un même pays.

Dès lors que la Constitution est ce pacte collectif indispensable pour vivre ensemble, il est légitime qu'elle comporte les réponses pour lutter contre ceux qui voudraient y porter atteinte. C'est de la même manière que sont voués à la dissolution les associations ou les groupements de fait qui provoquent à la haine ou incitent à la commission d'actes terroristes.

Mesdames, messieurs les parlementaires, je vous demande de réfléchir à la décision que j'ai prise et je demande au Premier ministre de préparer cette révision avec vous, afin qu'elle puisse être adoptée dans les meilleurs délais. Car nous allons prolonger, vous allez proroger l'état d'urgence au-delà de douze jours – pour trois mois – mais après l'état d'urgence, nous devons être pleinement dans un État de droit pour lutter contre le terrorisme.

Puisque la menace va peser durablement et que la lutte contre Daech va nous mobiliser encore longtemps sur le front extérieur comme sur le terrain intérieur, j'ai également décidé de renforcer substantiellement les moyens dont disposent la justice et les forces de sécurité. D'abord, les services d'enquête et les magistrats antiterroristes doivent pouvoir recourir, dans le cadre de la procédure judiciaire, à tout l'éventail des techniques de renseignement qu'offrent les nouvelles technologies, et dont la nouvelle loi sur le renseignement a autorisé l'utilisation dans un cadre administratif. La procédure pénale doit également prendre en compte, de la manière la plus étroite possible, la spécificité de la menace terroriste.

Ensuite, les magistrats doivent avoir plus largement accès aux moyens d'enquête les plus sophistiqués pour lutter notamment contre les trafics d'armes, car ce sont avec

les armes du banditisme que les actes terroristes sont commis. Les peines seront significativement alourdies.

Enfin, face à la violence du terrorisme, la question de la légitime défense des policiers, des conditions dans lesquelles ils peuvent faire usage de leurs armes devra être traitée, toujours dans le cadre de l'État de droit.

Ces différents sujets constitueront la matière d'un important chantier législatif que je demande au Premier ministre de conduire et d'engager sans délai avec les ministres concernés, la garde des sceaux et le ministre de l'intérieur, de manière à ne perdre aucune minute dans l'action engagée. Ces dispositions compléteront toutes les mesures qui ont été adoptées depuis 2012 : deux lois antiterroristes, une loi sur le renseignement, un renforcement considérable des moyens.

Mais j'ai également conscience qu'il nous faut augmenter encore les moyens, parce que nous ne pouvons pas être en guerre aujourd'hui avec les moyens prévus dans les lois de programmation militaire d'il y a quelques années ou d'autres textes conçus pour assurer la sécurité de nos concitoyens. C'est pourquoi 5000 emplois supplémentaires de policiers et de gendarmes seront créés d'ici à deux ans, ce qui portera le total des créations d'emplois de sécurité à 10000 sur le quinquennat. Cet effort, qui est considérable, et qu'assume le Gouvernement, dans le contexte budgétaire que chacun connaît, permettra simplement de restaurer le potentiel des forces de sécurité intérieure à son niveau de 2007.

Ces créations de postes bénéficieront aux services de lutte contre le terrorisme, de la police aux frontières et, plus généralement, à la sécurisation générale du pays. Elles s'accompagneront des moyens d'équipement et d'investissement nécessaires à l'accomplissement des missions. De même, le ministère de la justice disposera de 2500 postes supplémentaires pour l'administration pénitentiaire, pour les services judiciaires. Et je n'oublie pas l'administration des douanes qui devra elle aussi être renforcée, de 1 000 postes, afin d'assurer le contrôle aux frontières, dès lors qu'il y sera recouru.

Quant à nos armées, elles sont de plus en plus sollicitées par les opérations extérieures, que nous allons poursuivre, et par la sécurité de nos compatriotes. J'ai donc décidé qu'il n'y aurait aucune diminution d'effectifs dans la défense jusqu'en 2019. Cette réorganisation de nos armées se fera au bénéfice des unités opérationnelles, de la cyberdéfense et du renseignement. Le Gouvernement me présentera sans attendre une planification nouvelle de l'évolution des effectifs de

défense jusqu'en 2019. Je souhaite également que l'on tire mieux parti des possibilités des réserves de la défense, encore insuffisamment exploitées dans notre pays, alors qu'elles constituent un gisement. Les réservistes sont un élément fort du lien entre l'armée et la nation. Ils constituent les éléments qui peuvent, demain, former une garde nationale encadrée et disponible.

Toutes ces décisions budgétaires seront prises dans le cadre du projet de loi de finances pour 2016 en ce moment même en discussion. Elles se traduiront nécessairement, et je l'assume devant vous, par un surcroît de dépenses. Mais dans de telles circonstances, je considère que le pacte de sécurité l'emporte sur le pacte de stabilité.

Mesdames, messieurs les parlementaires, le visage des morts, celui des blessés, celui des familles, ne quitte pas mon esprit. Ce souvenir nourrit une résolution sans faille qui, je le sais, est également la vôtre.

Dans ma détermination à combattre le terrorisme, je veux que la France puisse rester elle-même. Les barbares qui l'attaquent voudraient la défigurer. Ils ne parviendront pas à la faire changer de visage. Jamais ils ne doivent réussir à abîmer l'âme française. Jamais ils ne nous empêcheront de vivre comme nous en avons décidé, de vivre pleinement, de vivre librement. Nous devons en faire la démonstration avec sang-froid – je pense à la jeunesse, à celle qui se sent blessée, à travers toutes ces victimes, et qui s'interroge sur sa capacité à vivre dans un État de droit. Nous devons continuer à travailler, continuer à sortir, continuer à vivre, continuer à influencer le monde.

C'est pourquoi le grand événement international que va être la Conférence sur le climat sera non seulement maintenu, mais un moment d'espérance et de solidarité. Espérance parce qu'il s'agit tout simplement de l'avenir de la planète. Solidarité parce qu'il y aura là sans doute plus de cent chefs d'État ou de gouvernement, venus pour négocier un accord durable, un accord contraignant, un accord différencié, pour que nous puissions vivre, pour que nos enfants et petits-enfants puissent conserver la planète qu'ils auront reçue en héritage, mais venus aussi dire à la France, pays de liberté, combien le monde entier est solidaire, combien le monde entier doit également se mobiliser pour lutter contre le terrorisme.

De la même manière, les rythmes de notre démocratie ne sont pas soumis au chantage des terroristes. Les élections régionales se dérouleront aux dates prévues et la vie politique elle-même doit retrouver ses droits. C'est notre devoir.

Monsieur le président du Congrès, monsieur le président du Sénat, mesdames, messieurs les parlementaires, vous qui représentez la nation tout entière, dans toutes ses sensibilités, dans toute sa diversité mais aussi dans son unité, vous êtes les représentants d'un peuple libre, invincible quand il est uni et rassemblé. C'est notre bien le plus précieux et nous devons éviter surenchères et dérives. C'est aussi notre devoir de républicains. C'est en renonçant aux combats que la République devait mener qu'elle a pu s'éloigner d'elle-même dans certaines circonstances. Nous devons veiller qu'il n'en soit pas ainsi aujourd'hui.

La République, nous voulons l'investir de toute la force qu'appelle ce contexte nouveau de guerre pour lui permettre d'éradiquer, dans le respect de nos valeurs, le terrorisme, et sans rien perdre de ce que garantit l'État de droit.

Nous éradiquerons le terrorisme parce que les Français veulent continuer à vivre ensemble sans rien craindre de leurs semblables.

Nous éradiquerons le terrorisme parce que nous sommes attachés à la liberté et au rayonnement de la France dans le monde.

Nous éradiquerons le terrorisme pour que la circulation des personnes, le brassage des cultures demeurent possibles, et que la civilisation humaine s'en trouve enrichie.

Nous éradiquerons le terrorisme pour que la France continue à montrer le chemin.

Le terrorisme ne détruira pas la République car c'est la République qui le détruira.

Vive la République et vive la France.”

Πηγή: Journal Officiel de la République Française: Débats Parlementaires, Congrès du parlement, Lundi 16 Novembre 2015. Premier Ministre, available at:
https://www.senat.fr/espace_presse/actualites/201511/attentats_de_paris_13_novembre_2015.html

4. Hommage national aux victimes des attentats du 13 novembre (Hôtel des Invalides, Novembre 27, 2015)

"Vendredi 13 novembre, ce jour que nous n'oublierons jamais, la France a été frappée lâchement, dans un acte de guerre organisé de loin et froidement exécuté. Une horde d'assassins a tué 130 des nôtres et en a blessé des centaines, au nom d'une cause folle et d'un dieu trahi.

Aujourd'hui, la Nation tout entière, ses forces vives, pleurent les victimes. 130 noms, 130 vies arrachées, 130 destins fauchés, 130 rires que l'on n'entendra plus, 130 voix qui à jamais se sont tues. Ces femmes, ces hommes, incarnaient le bonheur de vivre.

C'est parce qu'ils étaient la vie qu'ils ont été tués. C'est parce qu'ils étaient la France qu'ils ont été abattus. C'est parce qu'ils étaient la liberté qu'ils ont été massacrés.

En cet instant si grave et si douloureux, où la Nation fait corps avec elle-même, j'adresse en son nom notre compassion, notre affection, notre sollicitude, aux familles et aux proches réunis ici, dans ce même malheur. Des parents qui ne reverront plus leur enfant, des enfants qui grandiront sans leurs parents, des couples brisés par la perte de l'être aimé, des frères et des sœurs pour toujours séparés. 130 morts et tant de blessés marqués à jamais, marqués dans leur chair, traumatisés au plus profond d'eux-mêmes.

Alors, je veux dire simplement ces mots : la France sera à vos côtés. Nous rassemblerons nos forces pour apaiser les douleurs et après avoir enterré les morts, il nous reviendra de « réparer » les vivants.

A vous tous, je vous promets solennellement que la France mettra tout en œuvre pour détruire l'armée des fanatiques qui ont commis ces crimes, qu'elle agira sans répit pour protéger ses enfants. Je vous promets aussi que la France restera elle-même, telle que les disparus l'avaient aimée et telle qu'ils auraient voulu qu'elle demeure. Et s'il fallait une raison de nous tenir debout, aujourd'hui, une raison de nous battre pour nos principes, une raison de défendre cette République qui est notre bien commun, nous la trouverions dans leur souvenir.

Ces femmes, ces hommes, venaient de plus de 50 communes de France. De villes, de banlieues, de villages. Ils venaient aussi du monde, dix-sept pays portent aujourd'hui avec nous le deuil.

Ces femmes, ces hommes, en ce vendredi 13 novembre, étaient à Paris, une ville qui donne un manteau de lumière aux idées, une ville qui vibre le jour et qui brille la nuit. Ils étaient sur les terrasses des cafés, ces lieux de passage ouverts aux rencontres et aux idées. Ils partageaient un repas aux saveurs du monde, dans cette soirée où l'automne ne paraissait pas finir. Ils chantaient au Bataclan aux sons d'un groupe américain qui leur faisait l'amitié de se produire dans une salle qui depuis deux siècles incarne l'esprit de Paris.

Ces hommes, ces femmes, avaient tous les âges, mais la plupart avait moins de 35 ans. Ils étaient des enfants lors de la chute du mur de Berlin, ils n'avaient pas eu le temps de croire à la fin de l'Histoire, elle les avait déjà rattrapés quand survint le 11 septembre 2001. Ils avaient alors compris que le monde était guetté par de nouveaux

périls. Les attentats du début de l'année les avaient bouleversés. Beaucoup, je le sais, avaient tenu à manifester le 11 janvier, comme des millions de Français. Ils avaient dit leur refus de céder face à la menace terroriste. Ils savaient que la France n'est l'ennemie d'aucun peuple, que ses soldats se portent là où on les appelle, pour protéger les plus faibles et non pour assouvir une quelconque domination.

Ces femmes, ces hommes, étaient la jeunesse de France, la jeunesse d'un peuple libre, qui chérit la culture, la sienne, c'est-à-dire toutes les cultures.

Parmi les victimes du Bataclan, beaucoup avaient fait de la musique leur métier. C'est cette musique qui était insupportable aux terroristes. C'est cette harmonie qu'ils voulaient casser, briser. C'est cette joie qu'ils voulaient ensevelir dans le fracas de leurs bombes. Et bien, ils ne l'arrêteront pas. Et comme pour mieux leur répondre, nous multiplierons les chansons, les concerts, les spectacles ; nous continuerons à aller dans les stades, et notamment au Stade si bien nommé, le Stade de France à Saint-Denis. Nous participerons aux grands rendez-vous sportifs, comme aux rencontres les plus modestes, et nous pourrons aussi communier dans les mêmes émotions, en faisant fi de nos différences, de nos origines, de nos couleurs, de nos convictions, de nos croyances, de nos confessions, car nous sommes une seule et même Nation, portés par les mêmes valeurs.

Que veulent les terroristes ? Nous diviser, nous opposer, nous jeter les uns contre les autres. Je vous l'assure, ils échoueront. Ils ont le culte de la mort, mais nous, nous, nous avons l'amour, l'amour de la vie.

Ceux qui sont tombés le 13 novembre étaient la France, toute la France. Ils étaient étudiant, journaliste, enseignant, restaurateur, ingénieur, chauffeur, avocat, graphiste, architecte, mais aussi charpentier, serveur, photographe, fonctionnaire, publicitaire, vendeur, artiste. Ils étaient les métiers de la France, les talents du monde. Tous voulaient réussir, pour eux-mêmes, pour leur famille, pour leur pays. C'est en nous rappelant leur visage, leur nom, mais aussi leurs espoirs, leurs joies, leurs rêves anéantis, que nous agirons désormais.

Nous connaissons l'ennemi, c'est la haine ; celle qui tue à Bamako, à Tunis, à Palmyre, à Copenhague, à Paris et qui a tué naguère à Londres ou à Madrid. L'ennemi, c'est le fanatisme qui veut soumettre l'homme à un ordre inhumain, c'est l'obscurantisme, c'est-à-dire un islam dévoyé qui renie le message de son livre sacré. Cet ennemi nous le vaincrons ensemble, avec nos forces, celles de la République,

avec nos armes, celles de la démocratie, avec nos institutions, avec le droit. Dans ce combat, nous pouvons compter sur nos militaires, engagés sur des opérations difficiles, en Syrie, en Irak, au Sahel. Nous pouvons compter sur nos policiers, nos gendarmes, en lien avec la justice, qui se sont encore comportés de façon admirable pour mettre hors d'état de nuire les terroristes.

Nous pouvons compter sur le Parlement pour adopter toutes les mesures qu'appelle la défense des intérêts du pays, dans un esprit de concorde nationale, et dans le respect des libertés fondamentales. Et puis, et puis surtout, nous pouvons compter sur chaque Française et sur chaque Français pour faire preuve de vigilance, de résolution, d'humanité, de dignité.

Nous mènerons ce combat jusqu'au bout et nous le gagnerons en étant fidèles à l'idée même de la France. Quelle est-elle ? Un art de vivre, une volonté farouche d'être ensemble, un attachement à la laïcité, une appartenance à la Nation, une confiance dans notre destin collectif.

Je vous l'affirme ici : nous ne changerons pas ; nous serons unis, unis sur l'essentiel. Et je salue, ici, devant vous, familles, ces innombrables gestes de tant de Français anonymes qui se sont pressés sur les lieux des drames pour allumer une bougie, déposer un bouquet, laisser un message, apporter un dessin. Et si l'on cherche un mot pour qualifier cet élan, ce mot existe dans la devise de la République : c'est la fraternité.

Et que dire de la mobilisation de tous les services publics pour porter secours et assistance aux victimes, pour accompagner les survivants, pour soutenir les proches. Ces personnels de santé, admirables. Leur action dit aussi ce que nous sommes : un pays solidaire.

Tout ce qui s'est passé depuis le 13 novembre porte la marque de la gravité, de la conscience des défis qui se présentent à notre pays. Ceux qui sont tombés, le 13 novembre, incarnaient nos valeurs et notre devoir est plus que jamais de les faire vivre, ces valeurs.

Nous ne céderons ni à la peur, ni à la haine. Et si la colère nous saisit, nous la mettrons au service de la calme détermination à défendre la liberté au jour le jour, c'est-à-dire la volonté de faire de la France un grand pays, fier de son Histoire, de son mode vie, de sa culture, de son rayonnement, de son idéal universel, du respect et même de la ferveur que notre pays inspire au monde chaque fois qu'il est blessé.

Je n'oublie pas les images venues de la planète entière, célébrant dans le même mouvement, le sacrifice de ceux qui étaient tombés à Paris, comme si c'était le monde entier qui se couvrait de deuil.

Le patriotisme que nous voyons aujourd'hui se manifester, avec ces drapeaux fièrement arborés, ces rassemblements spontanés, ces foules qui chantent la Marseillaise ; tout cela n'a rien à voir avec je ne sais quel instinct de revanche ou je ne sais quel rejet de l'autre. Ce patriotisme est le symbole de notre union, de notre inaltérable résistance face aux coups qui peuvent nous être portés, car la France garde intacte, malgré le drame, malgré le sang versé, ses principes d'espérance et de tolérance.

L'épreuve nous a tous meurtris, les familles d'abord, les Français, quelle que soit leur condition, leur confession, leurs origines. L'épreuve nous a tous meurtris, mais elle nous rendra plus fort. Je vais vous dire ma confiance dans la génération qui vient. Avant elle, d'autres générations ont connu, à la fleur de l'âge, des événements tragiques qui ont forgé leur identité. L'attaque du 13 novembre restera dans la mémoire de la jeunesse d'aujourd'hui comme une initiation terrible à la dureté du monde, mais aussi comme une invitation à l'affronter en inventant un nouvel engagement. Je sais que cette génération tiendra solidement le flambeau que nous lui transmettons.

Je suis sûr qu'elle aura le courage de prendre pleinement en main l'avenir de notre Nation. Le malheur qui a touché les martyrs du 13 novembre investit cette jeunesse de cette grande et noble tâche. La liberté ne demande pas à être vengée, mais à être servie. Je salue cette génération nouvelle. Elle a été frappée, elle n'est pas effrayée, elle est lucide et entreprenante, à l'image des innocents dont nous portons le deuil. Elle saura, j'en suis convaincu, faire preuve de grandeur. Elle vivra, elle vivra pleinement, au nom des morts que nous pleurons aujourd'hui.

Malgré les larmes, cette génération est aujourd'hui devenue le visage de la France.

Vive la République et vive la France."

Πηγή: <https://cm.ambafrance.org/Hommage-national-aux-victimes-des-attentats-du-13-novembre-Hotel-des-Invalides>

Ομιλίες του Πρωθυπουργού του Βασιλείου του Βελγίου, Charles Michel, και του Βασιλιά Φίλιππου του Βελγίου μετά τις τρομοκρατικές επιθέσεις της 22^{ας} Μαρτίου 2016:

5. Hommage aux victimes des attentats terroristes du 22 mars: discours prononcé Place de la Nation (Charles Michel - 24 Mars 2016)

Sire, Majesté,

Madame la Présidente, Monsieur le Président,

Monsieur le Président de la Commission Européenne,

Chers collègues,

Nous redoutions la tragédie terroriste.

Ce 22 mars, elle s'est produite sur notre sol.

Notre pays et notre population ont été frappés en plein cœur.

C'est un acte abominable, cruel et lâche.

Nos pensées sont toutes entières aujourd'hui pour les victimes, pour les familles et pour leurs proches.

Nous pensons aux enfants qui ont perdu leurs papas ou leurs maman.

Nous pensons aux familles déchirées.

Nous pensons à tous ceux qui ont perdu leurs compagnons ou leurs compagnes, à ceux qui ont perdu un ami, un proche, brutalement, injustement arrachés à la vie.

Nous pensons aux hommes et aux femmes blessées, souvent gravement. Et qui garderont des séquelles indélébiles dans leurs corps et dans leurs cœurs.

Nous pensons également aux familles qui ont attendu ou attendent encore, dans l'angoisse, des nouvelles de leurs proches.

Ce hall d'aéroport, nous sommes nombreux à y avoir de souvenirs. Souvent des souvenirs en famille. Entre amis.

Le métro bruxellois, c'est la vie de notre capitale. Pour beaucoup, ce sont des habitudes du quotidien. Se rendre au travail, à l'école, rejoindre des amis. Y lire un livre ou bavarder avec un collègue.

A Zaventem et à Maelbeek, c'est la liberté au quotidien qui a été massacrée.

Cette même liberté qui fonde notre démocratie et notre envie de vivre-ensemble en harmonie.

Cette même liberté sur laquelle le projet européen est solidement bâti.

Les cris de détresse et de douleur, les hurlements de sirènes et les images apocalyptiques resteront à jamais gravés en chacun de nous.

Comme à Paris, Bamako, Tunis, Ankara... ou au musée juif de Bruxelles, la violence aveugle bête et méchante a frappé.

Nous saluons la dignité du peuple belge qui fait face à cette tragédie avec solidarité, courage et esprit d'unité.

Dames en heren,

Dit zijn de zwaarste aanslagen die onze bevolking ooit hebben getroffen.
Ons land is in shock. Maar we zijn ook sterk en overtuigd.
Dit is een democratie die niemand kapot krijgt.

Er zijn vele mensen die hulp geboden hebben. Mensen die de slachtoffers de eerste zorgen hebben toegediend. Of die gewonden hebben getroost.

Deze solidariteit heeft voor velen een groot verschil gemaakt.
Er zijn vele blijken van sympathie geweest.

Ook voor onze hulp- en veiligheidsdiensten, onze militairen, onze politiediensten en alle ziekenhuispersoneel.

Zij hebben levens gered en we kunnen hen daarvoor niet genoeg danken.

We kiezen ervoor om meer dan ooit onze waarden te verdedigen.

We zullen niet toegeven aan de haat.

We blijven samen, verenigd en solidair.

Iedereen die rechtstreeks of onrechtstreeks betrokken was bij deze aanslagen moet worden gestraft.

Justitie staat voor een zware taak om het onderzoek tot een goed einde te brengen.

Het onderzoek is momenteel volop aan de gang.

En ik wil duidelijk zijn : er kan geen sprake zijn van straffeloosheid.

De regering roept op om volledige klaarheid te scheppen over de daders en de aanslagen.

Wij zijn antwoorden verschuldigd aan de slachtoffers en aan de families.

Wij zullen strijden met het grootste respect voor de democratie en onze rechtstaat.

Je le dis avec force : il ne pourra pas y avoir d'impunité.

Le gouvernement et les autorités compétentes mettront absolument tout en œuvre pour faire la lumière sur ces attaques et sur l'ensemble des événements qui y sont liés.

Il ne pourra pas y avoir de zones d'ombres.

La démocratie, la liberté, l'état de droit et la tolérance sont plus que jamais nos repères pour continuer à avancer. Ensemble.

Πηγή: <https://www.premier.be/fr/hommage-aux-victimes-des-attentats-terroristes-du-22-mars-discours-prononcé-place-de-la-nation>

6. "Au-delà de nos différences nous avons choisi de faire front. Nous avons tous choisi de résister. L'aéroport de notre capitale se relance. Brussels is back in business. Welcome to Brussels Airport." (1 Mai 2016 – Aeroport Zaventem)

Dames en heren,

Het is, voor velen onder ons, de eerste keer dat we naar de vertrekhal komen sinds die fatale dag.

De beelden die we zagen op 22 maart deden ons allen naar adem happen.

Want dit is bij uitstek een plaats waar we uitkijken naar een andere bestemming, naar een geliefde of naar een nieuwe uitdaging.

De aanval op de luchthaven brak die illusie.

Maar vandaag toont Brussels Airport dat ze meer dan ooit weerbaar is.

De luchthaven heeft de moed niet laten zakken.
De vele duizenden werknemers zijn in het hart geraakt maar hebben hard gewerkt om iedereen opnieuw welkom te heten.

Die weerbaarheid toont dat ons land front vormt tegenover de barbarij.

Onze burgers hebben zich van hun beste kant laten zien.

Ze hebben mensen in nood geholpen.

Ze hebben, in moeilijke omstandigheden, professioneel gehandeld.

En ze nemen de draad weer op, hoe moeilijk dat ook is.

Want de nagedachtenis aan de vele slachtoffers weegt zwaar.

De herinnering aan de mannen, vrouwen en kinderen die hier gestorven zijn, zal blijven voortleven.

We zijn keihard getroffen, maar we zijn terug opgestaan.

De plaats waar we ons bevinden is daar het sprekende bewijs van.

Ik kan alleen maar bewondering tonen voor de ongelofelijke uitdaging die hier werd aangegaan.

En dat in minder dan 40 dagen na de aanslagen.
Het is een echte krachttoer.

En deze vastberadenheid is het beste antwoord dat wij kunnen geven aan de terroristen.

Brussels Airport is niet bij de pakken blijven zitten.
Twaalf dagen na de aanslagen waren verschillende lijnen al opnieuw operationeel.

Een maand na de aanslagen reisden er elke dag al 15 000 passagiers via onze luchthaven.

Vanaf morgen halen we al 80 % van het aantal passagiers van voor de aanslagen!

Er is geen beter bewijs voor de veerkracht van onze democratische samenleving!

Mesdames et Messieurs,

La rapidité et l'intelligence qui ont été déployées pour remettre notre aéroport en état de fonctionnement est hautement symbolique.

Un aéroport, c'est la porte ouverte sur le monde extérieur.
C'est la porte d'accès et la porte d'entrée de la Belgique.

Cet aéroport, c'est aussi l'un des poumons de notre tissu économique.
C'est par là que nous exportons et importons chaque jour, chaque heure un volume considérable de marchandises.

Un aéroport est comparable à une immense ruche humaine.
C'est un lieu d'intenses échanges marchands.
Mais aussi et avant tout d'échanges humains.

Le 22 mars restera à tout jamais gravé dans nos mémoires.

Ce jour-là, ici et à Maelbeek, des hommes et des femmes ont brutalement été pris pour cible du terrorisme.

Il n'y a pas de mots assez forts pour dénoncer ces actes infâmes, lâches, monstrueux et criminels.

Pour 32 personnes, la vie a subitement pris fin. Pour leurs familles et leurs proches, c'est une douleur poignante, une douleur qui jamais ne s'éteindra.

Pour 340 autres personnes, ces explosions ont infligé des blessures, des brûlures, des meurtrissures.

Pour des milliers d'autres personnes présentes sur les lieux, c'est un traumatisme dont le souvenir restera à jamais indélébile.

Pour nous tous, c'est et cela restera une agression inqualifiable contre notre pays.
Contre l'Europe et contre les valeurs de la démocratie.

Mais, face à cette atrocité, face à cette barbarie notre population a instantanément
choisi de faire bloc.

Dès les premières minutes un immense mouvement de compassion, de générosité et
de solidarité a prévalu.

Au-delà de nos différences nous avons choisi de faire front.

Nous avons tous choisi de résister.

L'aéroport de notre capitale se relance.
Brussels is back in business. Welcome to Brussels Airport.

Πηγή: <https://www.premier.be/fr/au-delà-de-nos-différences-nous-avons-choisi-de-faire-front-nous-avons-tous-choisi-de-résister-l>

7. Hommage aux victimes des attentats du 22 mars (Charles Michel - 22 mai 2016)

Sire, Majesté,
Chères familles,
Chers membres des services de sécurité et de secours,
Chers collègues,

Nous rendons aujourd'hui hommage aux femmes, aux hommes, aux enfants qui ont
été aveuglément assassinés il y a deux mois.

Ce 22 mars 2016, le pire est arrivé.

Ce jour-là, c'est l'irréparable qui s'est produit.

Ce matin-là, à deux reprises, en quelques secondes, 32 personnes ont brusquement
perdu la vie. Plusieurs centaines ont été blessées. Certaines gravement.
Ce sont de très nombreuses familles et proches qui depuis lors éprouvent une douleur
lancinante, indélébile.

C'est aussi l'ensemble de notre pays qui est sous le choc face à cette agression lâche
et odieuse.

Lorsque nous sommes confrontés à la perte d'un être que nous aimons.
Une maman, un frère, un ami...

C'est la vie qui bascule.
C'est la douleur qui nous brûle.

Et pourtant, nous n'avons pas d'autre choix que de faire face.
La tête et le cœur empreints de souvenirs avec celui que nous aimons.

Mais on doit aussi porter son regard vers demain.
Comment puiser la force de continuer ?
Comment donner plus de sens encore aux relations qui comptent pour nous ?

Plus que jamais, nous devons être à la hauteur de ceux que nous avons perdus.
Plus que jamais, pour nous la vie doit avoir un sens.

Se rapprocher les uns des autres. Etre davantage à l'écoute et surtout ne pas oublier, ni minimiser, ce qui nous rassemble.

Voilà quel doit être notre chemin.

Dames en Heren,

We kunnen niets doen om de leegte in jullie hart op te vullen.
Maar de hoop van ons land is hier vanochtend.
We delen jullie verdriet.

En tegelijk zijn we hoopvol voor de vele mensen die de aanslagen hebben overleefd.

Jullie strijdlust is een voorbeeld voor ons allen.
Want we weten dat voor velen van jullie de strijd nog niet voorbij is.
Jullie kunnen vandaag en morgen op onze steun rekenen.

Wij zijn ook alle mensen die levens hebben gered dankbaar.
De hulpverleners die ter plaatse gingen. Snel en onbaatzuchtig.
De dokters en verplegers die mirakels hebben verricht om te genezen.

Deze vrouwen en mannen leveren het bewijs dat er in velen van ons moed schuilgaat.
Ook dat geeft ons hoop voor de toekomst.

Wanneer we getroffen worden door een immense tragedie, proberen we te begrijpen.
We proberen zin te geven aan de zinloosheid.

De vele boodschappen die ik heb gekregen na de aanslagen hebben me diep getroffen.
Eén brief is me vooral bij gebleven.

Een vrouw van een slachtoffer in Zaventem schreef me dat achterblijven onmenselijk zwaar is ... nadat je van iemand zo hebt gehouden.
Maar tegelijk zegt ze vooral positief in het leven te willen staan omdat haar man dat zou gewild hebben.

En ze probeert ook elke dag iets te doen waarop haar man fier zou geweest zijn. Haar woorden zijn een hart onder de riem voor ons allen.

Er is één iets wat we niet kunnen doen.
We kunnen ons niet tegen mekaar keren.
We moeten sterk en verenigd zijn.

Ladies and gentlemen,

This is not a war between the West and Islam.
And we will do everything to stop these terrorists.

This is a difficult fight.
A fight that will take time.

We will know setbacks and successes.
But I am confident that we will win.

We will succeed because we believe in our way of life.
We believe in happiness, in compassion, in helping, in solidarity.
In the values of our democracy.

The force of freedom always wins over fear.
We will defend our ideals and we will be united.

Where you come from,
who you are,
whom you love,
what religion you practice is of no importance.

We are all equal in this fight.
All of us.

Nous sommes ensemble. We zijn samen.

Πηγή: <https://www.premier.be/fr/hommage-aux-victimes-des-attentats-du-22-mars>

8. Le roi Philippe s'est adressé au peuple belge à 19h. Le roi et la reine s'étaient dit "choqués par les événements survenus ce matin à Bruxelles-National et dans le métro bruxellois", via un communiqué du Palais royal ce mardi plus tôt dans la journée. (22 mars 2016)

Mesdames et Messieurs,

Aujourd'hui, notre pays est en deuil. Pour chacun de nous, ce 22 mars ne sera plus jamais une journée comme les autres. Les vies brisées, les blessures profondes, ces souffrances sont celles de tout notre pays.

Mathilde et moi partageons votre peine, vous qui avez perdu un proche ou qui avez été blessés par les attentats lâches et odieux d'aujourd'hui.

Nous exprimons tout notre soutien à l'égard des membres des services de secours et de sécurité et notre reconnaissance à tous ceux qui spontanément offrent leur aide.

Face à la menace, nous continuerons à répondre ensemble avec fermeté, avec calme et dignité. Gardons confiance en nous-mêmes. Cette confiance est notre force.

Πηγή: <https://www.rtl.be/info/belgique/famille-royale/attentats-a-bruxelles-le-roi-et-la-reine-choques-adressent-un-message-aux-victimes-a-leurs-proches-et-aux-secours-804169.aspx>

9. Discours de Sa Majesté le Roi à la Cérémonie d'hommage aux victimes des attentats du 22 mars 2016 (22 mai 2016)

Mesdames et Messieurs,

Il y a deux mois, trente-deux personnes, belges et étrangers, vivant ou travaillant ici, ont perdu la vie parce qu'elles se trouvaient tragiquement au mauvais moment au mauvais endroit. Leurs noms, leurs visages, leurs témoignages de vie nous ont tous profondément touchés. Ils resteront à jamais des parents, des frères et des sœurs, des amis, unis à nous, proches de nous.

Certains d'entre vous ont été blessés, marqués dans votre corps et dans votre esprit, par les crimes perpétrés ce 22 mars. Et vous, membres des services d'intervention, de sécurité et de santé, vous les bénévoles, vous qui avez donné sans compter pour sauver et aider. Vous aussi êtes marqués par ce que vous avez vécu.

La Reine et moi avons déjà pu rencontrer beaucoup d'entre vous tous ici présents. Nous avons été émus par vos témoignages et par les récits de vos actions. Si nous sommes ici au Palais, c'est pour vous exprimer le soutien et la reconnaissance de tout le peuple belge.

Guidés par le mal, les terroristes qui nous ont frappés ont voulu tuer, mutiler et faire souffrir. Par la souffrance directe qu'ils infligent, les terroristes cherchent en outre à faire peur et à diviser. Ils cherchent à détruire notre société, en la touchant en plein cœur, dans ce qui nous relie les uns aux autres.

Mesdames et Messieurs,

En me rendant à la station de Maelbeek le mois passé, j'ai été impressionné par les messages laissés par des voyageurs et des passants sur les tableaux commémoratifs. On peut notamment y lire ceci : 'Je n'ai plus de mots, mais il me reste des pensées : je crois en Nous pour un monde meilleur'. Ou encore : 'Ce matin j'ai vécu l'horreur, l'innommable. J'ai aussi vécu et vu la solidarité, la vie dans les regards des personnes les plus touchées. J'ai été témoin de fraternité'. Et puis ces trois phrases toutes simples mais tellement fortes : 'Le cœur de l'humanité bat ici', 'Tous ensemble pour que la vie continue' et 'L'amour est plus fort que tout'.

Ce que démontrent ces messages, tout comme ceux exprimés avec un infini courage par de nombreux d'entre vous, c'est une grande dignité dans l'épreuve. Ils ne s'arrêtent pas à la haine et la vengeance. Ni à un appel à vivre de façon effrénée et égoïste sans penser au lendemain. Au contraire, ces messages sont l'expression du désir d'un monde meilleur, d'une foi en l'homme malgré l'horreur, d'une unité

possible, et parfois même d'une promesse : nous construirons un monde meilleur.
Pour eux – les victimes et leurs familles. Pour nous tous.

Nous avons montré que notre société était forte. Forte de votre courage, de vos valeurs, de votre dignité. Forte de ses liens qui se sont raffermis autour de vous en ces jours noirs. Vous n'avez pas cédé, pas plus que l'ensemble de notre société. Au contraire, la réponse de vos cœurs meurtris est pleine d'amour et de générosité. Et la réponse de notre société indignée a été responsable et solidaire. Elle est fondée sur un socle solide. Plutôt que de se laisser désarçonner, nous avons répondu par un appel à l'unité : ' Tous ensemble', proclame le tableau de Maelbeek. Votre réaction et votre attitude, et celles de toute la population, montrent que notre pays peut compter sur des ressources inestimables. C'est sur elles que nous pouvons construire l'avenir.

Les événements nous demandent de prendre du recul. Dans des moments dramatiques comme ceux que nous avons vécus, le côté humain de la gestion de crise est cruciale. Ayons à cet égard une attention toute particulière pour l'accompagnement des familles touchées. Par ailleurs, même si la sécurité absolue n'existe pas, poursuivons nos efforts pour diminuer au maximum les risques. Continuons aussi à jeter de nouveaux ponts entre nous et à construire une société solidaire et ouverte. Il y a évidemment bien d'autres chantiers. Abordons-les lucidement et sereinement sans céder à l'autocritique stérile ni à la morosité.

Mais une autre façon de répondre à ce qui s'est passé, n'est-ce pas, pour nous tous, de se tourner vers notre cœur profond, chacun d'entre nous, et de nous demander : en quoi cela me concerne-t-il ? Que puis-je faire, moi, pour rendre notre monde plus sûr, plus ouvert, plus humain ? La réponse est claire : oui j'ai une responsabilité dans notre vivre ensemble, oui je peux adopter un regard et une attitude valorisante, oui je peux agir pour raffermir les liens dans mon entourage. L'héroïsme discret et authentique que beaucoup d'entre vous ont démontré en ces circonstances exceptionnelles, en est un exemple.

Mesdames et Messieurs,

L'épreuve qui nous a touchée doit nous faire réagir. Prenons conscience de nos forces, corrigeons nos faiblesses et engageons-nous, chacun selon ses responsabilités, et tous ensemble, pour un monde meilleur.

Πηγή: <https://www.monarchie.be/fr/agenda/discours-de-sa-majeste-le-roi-ceremonie-dhommage-aux-victimes-des-attentats-du-22-mars-2016>

Παράρτημα ΙΙΙ Εργαλεία και πίνακες ανάλυσης περιεχομένου

ΠΛΑΙΣΙΑ ΤΑΞΙΝΟΜΗΣΗΣ

1. ΗΓΕΜΟΝΑ

Accroître = Επέκταση
Arrêter = Σύλληψη
Assurer = Βεβαιώνω
Confiance = Εμπιστοσύνη
Démantèlement = Διάλυση
Deployer = Ανάπτυξη
Détention = Κράτηση
Drastique = Δραστικός
Dynamique = Δυναμικός
Efficace = Αποτελεσματικός
Éliminer = Εξαλείφω
Gagner = Κερδίζω
Garantir = Εγγυόμαι
Inculqué = Κατηγορούμενος
Intensification = Εντατικοποίηση
Interpeller = Συλλαμβάνω
Intervention = Επέμβαση
Mobilisation = Κινητοποίηση
Neutraliser = Εξουδετέρωση
Pouvoir = Εξουσία
Préventive = Προληπτικός
Protéger = Προστατεύω
Raids = Επιδρομές
Renfoncer = Ενισχύω
Renforcement = Ενίσχυση
Reussir = Πετυχαίνω
Securité = Ασφάλεια
Soutenir = Υποστηρίζω
Sous Contrôle = Υπό Έλεγχο
Triompher = Θριαμβεύω
Victoire = Νίκη

2. ΕΚΔΙΚΗΣΗΣ

Anéantir = Εκμηδενίζω
Bataille = Μάχη
Bombarder = βομβαρδίζω
Châtiment = Ποινή
Combat = Πάλη
Combattre = Καταπολεμάω
Détruire = Καταστρέφω
Exécuté = Εκτελώ
Exterminer = Εξολοθρεύω
Frapper = Χτυπάω
Impitoyable = Ανελέητος

Punir = Τιμωρώ
Riposte = Απάντηση
Vengeance = Εκδίκηση

3. ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ/ΟΜΟΝΟΙΑΣ

Coalition = Συμμαχία
Cohésion = Συνοχή
Collaborer = Συνεργάζομαι
Compassion = Συμπάθεια
Embrasser = Αγκαλιάζω
En Coordination = Σε Συνεργασία
με
Ensemble = Μαζί
Patriotique = Πατριωτικό
Patriotisme = Πατριωτισμός
S'accorder = Συμφωνούμε
Sang-froid = Ψυχραιμία
Solidaires = Αλληλέγγυοι
Solidarité = Αλληλεγγύη
Unité = Ενότητα

4. ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΟΣ

Affrontements = Αντιπαραθέσεις
Alarmé = σε Επαγρύπνιση
Assaut = Επίθεση
Attaque = Επίθεση
Briser = Διαρρηγνύω
Complicqué = Μπερδεμένος
Confusion = Μπέρδεμα
Conséquences Désastreuses =
Καταστροφικές Συνέπειες
Crise = Κρίση
Culpabilité = Ενοχή
Dangereux = Επικίνδυνο
Hasardeux = Επικίνδυνο
Défi = Πρόκληση
Défiance = Δυσπιστία
Déstabilisation =
Αποσταθεροποίηση
Difficile = Δύσκολο
Diviser = Διαιρώ
Douter = Αμφιβάλλω
Dysfonctionnement =
Δυσλειτουργία
Échapper = διαφεύγω
Échec = Αποτυχάνω

En Fuite = Διαφεύγω
Erronée = Λανθασμένος
Étape = Βήμα
Faiblesse = Αδυναμία
Faille = Σφάλμα
Fiasco = Φιάσκο
Impuissance = Αδυναμία
Incapables = Ανίκανοι
Incapacité = Ανικανότητα
Incertain = Αβέβαιο
Incompétence = Ανεπάρκεια
Incontroles = Ανεξέλεγκτοι
Insaisissable = Άπιαστοι
Irresponsable = Ανεύθυνος
Laxisme = Ανεκτικότητα
Les Ratés = Οι αποτυχίες
Limiter = Περιορίζω
Lutte = Αγώνας, Μάχη
Maladresse = Αδεξιότητα
Marginalisés =
Περιθωριοποιημένοι
Négligence = Παραμέληση
Problème = Πρόβλημα
Sacrificer = Θυσιάζω
Scepticisme = Σκεπτικισμός
Sceptique = Σκεπτικός
Toucher = Επηρεάζω
Troubler = Προβληματίζω
Tuerie = Σφαγή

5. ΕΛΠΙΔΑΣ

Calmer = Ηρεμώ
Courage = Θάρρος
Democratie = Δημοκρατία
Liberté = Ελευθερία
Dépasser = Ξεπερνάω
Dignité = Αξιοπρέπεια
Espoir = Ελπίζω
Fierté = Υπερηφάνεια
Formidable = Φοβερή
Libre = Ελεύθερη
Protection = Προστασία
Protéger = Προστατεύω
Sociétés Ouvertes = Ανοιχτές
Κοινωνίες
Soulagement = Ανακούφιση
Tranquille = Ήρεμος
Vivre = Ζω

6. ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ

Opportuniste = Καιροσκόπος
Profiter = Επωφελούμαι
Spéculer = Κερδοσκοπώ
Stratégique = Στρατηγικός
Stratégie = Στρατηγική
Objectif = Αντικειμενικός Σκοπός

7. ΦΟΒΟΥ

Ambiance Lourde = Βαρύ Κλίμα
Angoisse = Άγχος
Carnage = Μακελειό
Catastrophe = Καταστροφή
Cauchemar = Εφιάλτης
Chaos = Χάος
Choqués = Χαοτικός
Ciblé = Στοχευμένος
Craindre = Φόβος
Désespérance = Απελπισία
Détresse = Αγωνία
Drame = Δράμα
Effrayant = Τρομακτικό
Effroi = Τρόμος
Horreur = Φρίκη
Horrible = Φοβερό
Horrifié = Αποτροπιασμένος
Hurléments = Ουρλιαχτά
Inquiet = Άγχος
Inquiéter = Αγχώνομαι
Inquiétude = Ανησυχία
Insupportable = Αβάσταχτος
Massacre = Σφαγή
Menace = Απειλή
Meurtier = Δολοφόνος
Panique = Πανικός
Pessimiste = Απαισιόδοξος
Peur = Φόβος
Pleurer = Κλαίω
Redouter = Τρομάζω
Risque = Κίνδυνος
Sans Précédent = Χωρίς
Προηγούμενο
Terreur = Τρόμος
Terrible = Φοβερό
Terroriser = Τρομοκρατώ
Trembler = Τρέμω
Trouille = Φρίκη
Tuer = Σκοτώνω

8. ΟΡΓΗΣ

Aggressif = Οργισμένος
Abomination = Απέχθεια (Πράξη)
Acte De Guerre = Πράξη Πολέμου
Apartheid = “Απαρτχάιντ”
Apoalyptique = Αποκαλυπτικό
Assassins = Δολοφόνοι
Aveugle = Τυφλό (Χτύπημα)
Barbares = Βάρβαροι
Barbarie = Βαρβαρότητα
Boucherie = Σφαγείο
Colère = Θυμός
Condamné = Καταδικασμένος
Cruauté = Ωμότητα
Cruellement = Απάνθρωπα
Douloureusement = Επώδυνα
Détestation = Απέχθεια
Embarrassante = Ντροπιαστικός
Ennemi = Εχθρός
Esclave = Δούλος
Escroquerie = Εξαπάτηση
Fanatiques = Φανατισμένοι
Fanatisme = Φανατισμός
Folie = Τρέλα
Haine = Μίσος
Immoralité = Ανηθικότητα
Inédite = Καινοφανές
Inhumanité = Απάνθρωπο
Inutiles = Άχρηστοι
Islamonaliste =
Ισλαμοεθνικιστές
Odieuse Rhétorique =
Αποκρουστική Ρητορική
Lâche = Άνανδρος
Lâchement = Άτολμος
Lâcheté = Ανανδρία
Médiocre = Μέτριος
Monstre = Τέρας
Monstrueux = Τερατώδεις
Odieux = Αποκρουστικές
Perversité = Διαστροφή
Provocation = Πρόκληση
Rage = Οργή
Répréhensible = Κατακριτέος
Sanglante = Αιματηρός
Sauvagerie = Αγριότητα
Sinistre = Καταστροφή
Terrible = Φοβερός

Totalitaire = Ολοκληρωτικός

Victimes = Θύματα

9. ΘΛΙΨΗΣ

Bougies = Κεριά
Compassion = Συμπόνοια
Dépressif = Καταθλιπτικό
Ému = Συγκινημένος
Endeuiller = Πενθούντες
Fleurs = Λουλούδια
Hommage = Φόρος Τιμής
Larmes = Δάκρυα
Prier = Προσευχή
Subir = Υποφέρω
Triste = Θλιμμένος

Έντυπο Κωδικοποίησης

1. Έντυπο
2. Ημ/νία
3. Α.Α
4. Μέγεθος Άρθρου

5. Τύπος Άρθρου:

5.1	Σχολιασμός	
5.2	Ρεπορτάζ/Ανταπόκριση	
5.3	Συνέντευξη	
5.4	Ιστορικό Ρεπορτάζ	
5.5	Είδηση	
5.6	Έκθεση Γεγονότων	

6. Τόνος του Άρθρου:

6.1	Συγγραφέας	
6.2	Πηγές της Είδησης	
6.3	Δυναμική των Γεγονότων	

7. Πηγή Κειμένου:

7.1	Ίδια Πηγή	
7.2	Αναδημοσίευση	
7.3	Πρακτορείο	

8. Χώρα Αναφοράς:

		Παρουσία	Κυριαρχία
8.1	Γαλλία		
8.2	Βέλγιο		
8.3	ΗΠΑ		
8.4	Ιράκ		
8.5	Συρία		
8.6	Ρωσία		
8.7	Άλλο		

*Στην παρουσία σημειώνονται όλα όσα εμφανίζονται. Στην κυριαρχία το ένα που κυριαρχεί.

9. Περιφέρειες:

		Παρουσία	Κυριαρχία
9.1	Δυτική Ευρώπη		
9.2	Ανατολική Ευρώπη		
9.3	Υποσαχάριος Αφρική		
9.4	Μέση Ανατολή/Μαγκρέμπ		
9.5	Ασία		
9.6	Αμερική		

*Στην παρουσία σημειώνονται όλα όσα εμφανίζονται. Στην κυριαρχία το ένα που κυριαρχεί.

10. Τοπικοί-Διεθνείς Οργανισμοί/Συμμαχίες:

		Παρουσία	Κυριαρχία
10.1	NATO		
10.2	Ευρωπαϊκή Ένωση		
10.3	Ο.Η.Ε.		
10.4	Συμμαχία Κατά ISIS		

11. Η Αναφορά στη Χώρα αφορά:

		Παρουσία	Κυριαρχία
11.1	Το εσωτερικό της		
11.2	Τη Διαλεκτική ενδοκρατικού - διακρατικού		

11.3	Τη Θέση της στο Διεθνές Σύστημα Κρατών		
------	--	--	--

*Στην παρουσία σημειώνονται όλα όσα εμφανίζονται. Στην κυριαρχία το ένα που κυριαρχεί.

12. Συσχέτιση Χώρας – Ισλαμικού Κράτους:

		Παρουσία	Κυριαρχία
12.1	Οι αναφορές στη Χώρα σχετίζονται με τις επιπτώσεις του ISIS στο εσωτερικό της Συρίας/Ιράκ		
12.2	Οι αναφορές στη χώρα σχετίζονται με τις διεθνείς προεκτάσεις της δράσης του ISIS		
12.3	Οι αναφορές στη χώρα σχετίζονται με τις προεκτάσεις της δράσης του ISIS στο εσωτερικό της Χώρας		
12.4	Οι αναφορές στη χώρα δεν σχετίζονται με τη δράση του ISIS		

*Στην παρουσία σημειώνονται όλα όσα εμφανίζονται. Στην κυριαρχία το ένα που κυριαρχεί.

13. Αρνητικές Επιπτώσεις:

		Παρουσία	Κυριαρχία
13.1	Επιπτώσεις ISIS σε Χώρα Αναφοράς		
13.2	Επιπτώσεις Χώρας σε ISIS		

14. Θέματα:

14.1	Ασφάλεια		
14.2	Μεταναστευτικό/Προσφυγικό		
14.3	Ριζοσπαστικοποίηση/Βίαιος Εξτρεμισμός		
14.4	Ξένοι Μαχητές		
14.5	Ισλαμοφοβία		
14.6	Φονταμενταλισμός		

15. Πλαίσια Ταξινόμησης:

15.1	Ηγεμόνα		
15.2	Εκδίκησης		
15.3	Συνεργασίας/Ομόνοιας		
15.4	Προβλήματος		
15.5	Στρατηγικής		
15.6	Ελπίδας		
15.7	Φόβου		
15.8	Οργής		
15.9	Θλίψης		

Πίνακας 5 Μέγεθος Άρθρων Γαλλικών και Βελγικών Εφημερίδων

Le Monde			La Libre		
30/10/15 έως 13/11/15			07/03/16 έως 21/03/16		
Μέγεθος Άρθρου	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Μέγεθος Άρθρου	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
έως 200 λέξεις	5	13.51	έως 200 λέξεις	3	10.34
201-500 λέξεις	14	37.84	201-500 λέξεις	15	51.72
501-1000 λέξεις	14	37.84	501-1000 λέξεις	9	31.03
1001-3000 λέξεις	4	10.81	1001-3000 λέξεις	1	3.45
3001-4000 λέξεις	0	-	3001-4000 λέξεις	1	3.45
Σύνολο	37	100	Σύνολο	29	100
13/11/15 έως 28/11/15			22/03/16 έως 05/04/16		
Μέγεθος Άρθρου	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Μέγεθος Άρθρου	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
έως 200 λέξεις	10	3.02	έως 200 λέξεις	6	9.52
201-500 λέξεις	70	21.15	201-500 λέξεις	20	31.75
501-1000 λέξεις	185	55.89	501-1000 λέξεις	31	49.21
1001-3000 λέξεις	64	19.34	1001-3000 λέξεις	6	9.52
3001-4000 λέξεις	1	0.30	3001-4000 λέξεις	0	-
Σύνολο	331	100	Σύνολο	63	100
Libération			Le Soir		
30/10/15 έως 13/11/15			07/03/16 έως 21/03/16		
Μέγεθος Άρθρου	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Μέγεθος Άρθρου	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
έως 200 λέξεις	3	14.29	έως 200 λέξεις	3	10.34
201-500 λέξεις	7	33.33	201-500 λέξεις	9	31.03
501-1000 λέξεις	8	38.10	501-1000 λέξεις	13	44.83
1001-3000 λέξεις	3	14.29	1001-3000 λέξεις	4	13.79
3001-4000 λέξεις	0	-	3001-4000 λέξεις	0	-
Σύνολο	21	100	Σύνολο	29	100
13/11/15 έως 28/11/15			22/03/16 έως 05/04/16		
Μέγεθος Άρθρου	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Μέγεθος Άρθρου	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
έως 200 λέξεις	5	4.07	έως 200 λέξεις	3	6.12
201-500 λέξεις	30	24.39	201-500 λέξεις	14	28.57
501-1000 λέξεις	69	56.10	501-1000 λέξεις	25	51.02
1001-3000 λέξεις	19	15.45	1001-3000 λέξεις	7	14.29
3001-4000 λέξεις	0	-	3001-4000 λέξεις	0	-
Σύνολο	123	100	Σύνολο	49	100

Πίνακας 6 Τύπος Άρθρων Γαλλικών και Βελγικών Εφημερίδων

Le Monde			La Libre		
30/10/15 έως 13/11/15			07/03/16 έως 21/03/16		
Τύπος Άρθρου	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Τύπος Άρθρου	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Σχολιασμός	3	8.11	Σχολιασμός	0	-
Ανταπόκριση/Ρεπορτάζ	13	35.14	Ανταπόκριση/Ρεπορτάζ	23	79.31
Συνέντευξη	1	2.70	Συνέντευξη	1	3.45
Ιστορικό Ρεπορτάζ	0	-	Ιστορικό Ρεπορτάζ	0	-
Είδηση	20	54.05	Είδηση	5	17.24
Έκθεση Γεγονότων	0	-	Έκθεση Γεγονότων	0	-
Σύνολο	37	100	Σύνολο	29	100
13/11/15 έως 28/11/15			22/03/16 έως 05/04/16		
Τύπος Άρθρου	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Τύπος Άρθρου	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Σχολιασμός	98	29.61	Σχολιασμός	17	26.98
Ανταπόκριση/Ρεπορτάζ	154	46.53	Ανταπόκριση/Ρεπορτάζ	32	50.79
Συνέντευξη	17	5.14	Συνέντευξη	6	9.52
Ιστορικό Ρεπορτάζ	1	0.30	Ιστορικό Ρεπορτάζ	0	-
Είδηση	51	15.41	Είδηση	7	11.11
Έκθεση Γεγονότων	10	3.02	Έκθεση Γεγονότων	1	1.59
Σύνολο	331	100	Σύνολο	63	100
Liberation			Le Soir		
30/10/15 έως 13/11/15			07/03/16 έως 21/03/16		
Τύπος Άρθρου	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Τύπος Άρθρου	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Σχολιασμός	3	14.29	Σχολιασμός	8	27.59
Ανταπόκριση/Ρεπορτάζ	11	52.38	Ανταπόκριση/Ρεπορτάζ	8	27.59
Συνέντευξη	0	-	Συνέντευξη	8	27.59
Ιστορικό Ρεπορτάζ	0	-	Ιστορικό Ρεπορτάζ	0	-
Είδηση	7	33.33	Είδηση	5	17.23
Έκθεση Γεγονότων	0	-	Έκθεση Γεγονότων	0	-
Σύνολο	21	100	Σύνολο	29	100
13/11/15 έως 28/11/15			22/03/16 έως 05/04/16		
Τύπος Άρθρου	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Τύπος Άρθρου	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Σχολιασμός	49	39.84	Σχολιασμός	18	36.73
Ανταπόκριση/Ρεπορτάζ	44	35.77	Ανταπόκριση/Ρεπορτάζ	17	34.69
Συνέντευξη	9	7.32	Συνέντευξη	8	16.33
Ιστορικό Ρεπορτάζ	0	-	Ιστορικό Ρεπορτάζ	1	2.04
Είδηση	11	8.94	Είδηση	5	10.20
Έκθεση Γεγονότων	10	8.13	Έκθεση Γεγονότων	0	-
Σύνολο	123	100	Σύνολο	49	100

Πίνακας 7 Τόνος Άρθρων Γαλλικών και Βελγικών Εφημερίδων

Le Monde 30/10/15 έως 13/11/15			La Libre 07/03/16 έως 21/03/16		
Τόνος Άρθρου	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Τόνος Άρθρου	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Συγγραφέας	2	5.41	Συγγραφέας	1	3.45
Πηγές της Είδησης	35	94.59	Πηγές της Είδησης	20	68.97
Δυναμική των Γεγονότων	0	-	Δυναμική των Γεγονότων	8	27.59
Σύνολο	37	100	Σύνολο	29	100
13/11/15 έως 28/11/15			22/03/16 έως 05/04/16		
Τόνος Άρθρου	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Τόνος Άρθρου	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Συγγραφέας	87	26.28	Συγγραφέας	25	39.68
Πηγές της Είδησης	223	67.37	Πηγές της Είδησης	36	57.14
Δυναμική των Γεγονότων	21	6.34	Δυναμική των Γεγονότων	2	3.18
Σύνολο	331	100	Σύνολο	63	100
Libération 30/10/15 έως 13/11/15			Le Soir 07/03/16 έως 21/03/16		
Τόνος Άρθρου	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Τόνος Άρθρου	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Συγγραφέας	2	9.52	Συγγραφέας	14	48.28
Πηγές της Είδησης	19	90.48	Πηγές της Είδησης	15	51.72
Δυναμική των Γεγονότων	0	-	Δυναμική των Γεγονότων	0	-
Σύνολο	21	100	Σύνολο	29	100
13/11/15 έως 28/11/15			22/03/16 έως 05/04/16		
Τόνος Άρθρου	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Τόνος Άρθρου	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Συγγραφέας	51	41.46	Συγγραφέας	26	53.06
Πηγές της Είδησης	66	53.66	Πηγές της Είδησης	18	36.73
Δυναμική των Γεγονότων	6	4.88	Δυναμική των Γεγονότων	5	10.20
Σύνολο	123	100	Σύνολο	49	100

Πίνακας 8 Πηγές Κειμένων Γαλλικών και Βελγικών Εφημερίδων

Le Monde			La Libre		
30/10/15 έως 13/11/15			07/03/16 έως 21/03/16		
Πηγή Κειμένου	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Πηγή Κειμένου	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Ίδια Πηγή	21	56.76	Ίδια Πηγή	6	20.69
Αναδημοσίευση	0	-	Αναδημοσίευση	0	-
Πρακτορείο	16	43.24	Πρακτορείο	23	79.31
Σύνολο	37	100	Σύνολο	29	100
13/11/15 έως 28/11/15			22/03/16 έως 05/04/16		
Πηγή Κειμένου	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Πηγή Κειμένου	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Ίδια Πηγή	306	92.45	Ίδια Πηγή	33	52.38
Αναδημοσίευση	5	1.51	Αναδημοσίευση	0	-
Πρακτορείο	20	6.04	Πρακτορείο	30	47.62
Σύνολο	331	100	Σύνολο	63	100
Libération			Le Soir		
30/10/15 έως 13/11/15			07/03/16 έως 21/03/16		
Πηγή Κειμένου	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Πηγή Κειμένου	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Ίδια Πηγή	15	71.43	Ίδια Πηγή	25	86.21
Αναδημοσίευση	0	-	Αναδημοσίευση	0	-
Πρακτορείο	6	28.57	Πρακτορείο	4	13.79
Σύνολο	21	100	Σύνολο	29	100
13/11/15 έως 28/11/15			22/03/16 έως 05/04/16		
Πηγή Κειμένου	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Πηγή Κειμένου	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Ίδια Πηγή	112	91.06	Ίδια Πηγή	45	91.84
Αναδημοσίευση	1	0.81	Αναδημοσίευση	4	8.16
Πρακτορείο	10	8.13	Πρακτορείο	0	-
Σύνολο	123	100	Σύνολο	49	100

Πίνακας 9 Αναφορά Χωρών στις Γαλλικές Εφημερίδες

30/10/15 έως 13/11/15					30/10/15 έως 13/11/15				
Le Monde		Παρουσία		Κυριαρχία	Libération		Παρουσία		Κυριαρχία
Χώρα Αναφοράς	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Χώρα Αναφοράς	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Γαλλία	5	9.26	5	13.51	Γαλλία	2	6.67	2	9.52
Βέλγιο	1	1.85	1	2.70	Βέλγιο	0	-	0	-
ΗΠΑ	1	1.85	1	2.70	ΗΠΑ	1	3.33	1	4.76
Ιράκ	4	7.41	2	5.41	Ιράκ	3	10.00	3	14.29
Συρία	5	9.26	1	2.70	Συρία	6	20.00	2	9.52
Ρωσία	14	25.93	13	35.14	Ρωσία	11	36.67	9	42.86
Άλλο	24	44.44	14	37.84	Άλλο	7	23.33	4	19.05
Σύνολο	54	100	37	100	Σύνολο	30	100	21	100
13/11/15 έως 28/11/15					13/11/15 έως 28/11/15				
		Παρουσία		Κυριαρχία			Παρουσία		Κυριαρχία
Χώρα Αναφοράς	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Χώρα Αναφοράς	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Γαλλία	236	43.95	213	64.35	Γαλλία	92	58.23	89	72.36
Βέλγιο	32	5.96	20	6.04	Βέλγιο	8	5.06	6	4.88
ΗΠΑ	36	6.70	14	4.23	ΗΠΑ	2	1.27	0	-
Ιράκ	21	3.91	1	0.30	Ιράκ	2	1.27	0	-
Συρία	46	8.57	11	3.32	Συρία	11	6.96	4	3.25
Ρωσία	74	13.78	34	10.27	Ρωσία	24	15.19	11	8.94
Άλλο	92	17.13	38	11.48	Άλλο	19	12.03	13	10.57
Σύνολο	537	100	331	100	Σύνολο	158	100	123	100

Πίνακας 10 Αναφορά Χωρών στις Βελγικές Εφημερίδες

07/03/16 έως 21/03/16					07/03/16 έως 21/03/16						
La Libre		Παρουσία		Κυριαρχία		Le Soir		Παρουσία		Κυριαρχία	
Χώρα Αναφοράς	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Χώρα Αναφοράς	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %		
Γαλλία	8	20	5	17.24	Γαλλία	5	14.29	1	3.45		
Βέλγιο	20	50	18	62.07	Βέλγιο	20	57.14	23	79.31		
ΗΠΑ	2	5	1	3.45	ΗΠΑ	2	5.71	0	-		
Ιράκ	0	0	0	-	Ιράκ	0	-	0	-		
Συρία	1	2.5	0	-	Συρία	3	8.57	1	3.45		
Ρωσία	1	2.5	1	3.45	Ρωσία	2	5.71	2	6.90		
Άλλο	8	20	4	13.79	Άλλο	3	8.57	2	6.90		
Σύνολο	40	100	29	100	Σύνολο	35	100	29	100		
22/03/16 έως 05/04/16					22/03/16 έως 05/04/16						
		Παρουσία		Κυριαρχία		Παρουσία		Κυριαρχία			
Χώρα Αναφοράς	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Χώρα Αναφοράς	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %		
Γαλλία	8	7.77	4	6.35	Γαλλία	3	3.95	0	-		
Βέλγιο	45	43.69	44	69.84	Βέλγιο	40	52.63	39	79.59		
ΗΠΑ	5	4.85	2	3.17	ΗΠΑ	3	3.95	1	2.04		
Ιράκ	7	6.80	2	3.17	Ιράκ	7	9.21	0	-		
Συρία	26	25.24	3	4.76	Συρία	9	11.84	5	10.20		
Ρωσία	3	2.91	1	1.59	Ρωσία	4	5.26	1	2.04		
Άλλο	9	8.74	7	11.11	Άλλο	10	13.16	3	6.12		
Σύνολο	103	100	63	100	Σύνολο	76	100	49	100		

Πίνακας 11 Αναφορά Περιφερειών στις Γαλλικές Εφημερίδες

30/10/15 έως 13/11/15					30/10/15 έως 13/11/15				
Le Monde	Παρουσία		Κυριαρχία		Libération	Παρουσία		Κυριαρχία	
Περιφέρειες	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Περιφέρειες	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Δυτική Ευρώπη	3	7.5	3	8.1	Δυτική Ευρώπη	4	16	3	14.29
Ανατολική Ευρώπη	2	5	1	2.7	Ανατολική Ευρώπη	2	8	0	-
Υποσαχάριος Αφρική	3	7.5	3	8.1	Υποσαχάριος Αφρική	0	0	0	-
Μέση Ανατολή/ Μαγκρέμπ	30	75	29	78.4	Μέση Ανατολή/ Μαγκρέμπ	19	76	18	85.71
Ασία	2	5	1	2.7	Ασία	0	0	0	-
Αμερική	0	-	0	-	Αμερική	0	0	0	-
Σύνολο	40	100	37	100	Σύνολο	25	100	21	100

13/11/15 έως 28/11/15					13/11/15 έως 28/11/15				
Περιφέρειες	Παρουσία		Κυριαρχία		Περιφέρειες	Παρουσία		Κυριαρχία	
Περιφέρειες	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Περιφέρειες	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Δυτική Ευρώπη	242	54.38	228	69.09	Δυτική Ευρώπη	85	64.89	83	67.48
Ανατολική Ευρώπη	18	4.04	4	1.21	Ανατολική Ευρώπη	5	3.82	2	1.63
Υποσαχάριος Αφρική	18	4.04	0	-	Υποσαχάριος Αφρική	1	0.76	0	-
Μέση Ανατολή/ Μαγκρέμπ	131	29.44	93	28.18	Μέση Ανατολή/ Μαγκρέμπ	39	29.77	37	30.08
Ασία	25	5.62	1	0.30	Ασία	1	0.76	1	0.81
Αμερική	11	2.47	4	1.21	Αμερική	0	-	0	-
Σύνολο	445	100	330	100	Σύνολο	131	100	123	100

Πίνακας 12 Αναφορά Περιφερειών στις Βελγικές Εφημερίδες

07/03/16 έως 21/03/16					07/03/16 έως 21/03/16						
La Libre		Παρουσία		Κυριαρχία		Le Soir		Παρουσία		Κυριαρχία	
Περιφέρειες	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Περιφέρειες	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %		
Δυτική Ευρώπη	22	73.33	21	75.00	Δυτική Ευρώπη	24	82.76	25	86.21		
Ανατολική Ευρώπη	1	3.33	0	-	Ανατολική Ευρώπη	1	3.45	0	-		
Υποσαχάριος Αφρική	1	3.33	1	3.57	Υποσαχάριος Αφρική	0	-	0	-		
Μέση Ανατολή/ Μαγκρέμπ	6	20.00	6	21.43	Μέση Ανατολή/ Μαγκρέμπ	4	13.79	4	13.79		
Ασία	0	-	0	-	Ασία	0	-	0	-		
Αμερική	0	-	0	-	Αμερική	0	-	0	-		
Σύνολο	30	100	28	100	Σύνολο	29	100	29	100		
22/03/16 έως 05/04/16					22/03/16 έως 05/04/16						
		Παρουσία		Κυριαρχία				Παρουσία		Κυριαρχία	
Περιφέρειες	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Περιφέρειες	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %		
Δυτική Ευρώπη	57	90.48	56	91.80	Δυτική Ευρώπη	44	74.58	43	87.76		
Ανατολική Ευρώπη	1	1.59	0	-	Ανατολική Ευρώπη	4	6.78	0	-		
Υποσαχάριος Αφρική	0	-	0	-	Υποσαχάριος Αφρική	0	-	0	-		
Μέση Ανατολή/ Μαγκρέμπ	5	7.94	5	8.20	Μέση Ανατολή/ Μαγκρέμπ	11	18.64	6	12.24		
Ασία	0	-	0	-	Ασία	0	-	0	-		
Αμερική	0	-	0	-	Αμερική	0	-	0	-		
Σύνολο	63	100	61	100	Σύνολο	59	100	49	100		

Πίνακας 13 Αναφορές Τοπικών-Διεθνών Οργανισμών/Συμμαχιών στις Γαλλικές Εφημερίδες

30/10/15 έως 13/11/15					30/10/15 έως 13/11/15				
Le Monde	Παρουσία		Κυριαρχία		Libération	Παρουσία		Κυριαρχία	
Τοπικοί-Διεθνείς Οργανισμοί/Συμμαχίες	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Τοπικοί-Διεθνείς Οργανισμοί/Συμμαχίες	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
NATO	3	60	2	50	NATO	0	-	0	-
Ευρωπαϊκή Ένωση	1	20	1	25	Ευρωπαϊκή Ένωση	0	-	0	-
Ο.Η.Ε.	0	-	0	-	Ο.Η.Ε.	0	-	0	-
Συμμαχία κατά ISIS	1	20	1	25	Συμμαχία κατά ISIS	0	-	0	-
Σύνολο	5	100	4	100	Σύνολο	0	-	0	-

13/11/15 έως 28/11/15					13/11/15 έως 28/11/15				
	Παρουσία		Κυριαρχία			Παρουσία		Κυριαρχία	
Τοπικοί-Διεθνείς Οργανισμοί/Συμμαχίες	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό%	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Τοπικοί-Διεθνείς Οργανισμοί/Συμμαχίες	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό%	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
NATO	14	10.37	7	6.60	NATO	1	4.35	1	4.76
Ευρωπαϊκή Ένωση	27	20.00	24	22.64	Ευρωπαϊκή Ένωση	2	8.70	1	4.76
Ο.Η.Ε.	35	25.93	18	16.98	Ο.Η.Ε.	2	8.70	1	4.76
Συμμαχία κατά ISIS	59	43.70	57	53.77	Συμμαχία κατά ISIS	18	78.26	18	85.71
Σύνολο	135	100	106	100	Σύνολο	23	100	21	100

Πίνακας 14 Αναφορές Τοπικών-Διεθνών Οργανισμών/Συμμαχιών στις Βελγικές Εφημερίδες

07/03/16 έως 21/03/16					07/03/16 έως 21/03/16						
La Libre		Παρουσία		Κυριαρχία		Le Soir		Παρουσία		Κυριαρχία	
Τοπικοί-Διεθνείς Οργανισμοί/Συμμαχίες	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Τοπικοί-Διεθνείς Οργανισμοί/Συμμαχίες	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %		
NATO	1	100.00	1	100.00	NATO	0	-	0	-		
Ευρωπαϊκή Ένωση	0	-	0	-	Ευρωπαϊκή Ένωση	1	50	1	50		
Ο.Η.Ε.	0	-	0	-	Ο.Η.Ε.	1	50	1	50		
Συμμαχία κατά ISIS	0	-	0	-	Συμμαχία κατά ISIS	0	-	0	-		
Σύνολο	1	100.00	1	10	Σύνολο	2	100	2	100		

22/03/16 έως 05/04/16					22/03/16 έως 05/04/16						
		Παρουσία		Κυριαρχία				Παρουσία		Κυριαρχία	
Τοπικοί-Διεθνείς Οργανισμοί/Συμμαχίες	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Τοπικοί-Διεθνείς Οργανισμοί/Συμμαχίες	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %		
NATO	2	12.50	2	13.33	NATO	4	23.53	1	7.14		
Ευρωπαϊκή Ένωση	4	25.00	4	26.67	Ευρωπαϊκή Ένωση	10	58.82	10	71.43		
Ο.Η.Ε.	4	25.00	3	20.00	Ο.Η.Ε.	1	5.88	1	7.14		
Συμμαχία κατά ISIS	6	37.50	6	40.00	Συμμαχία κατά ISIS	2	11.76	2	14.29		
Σύνολο	16	100	15	100	Σύνολο	17	100	14	100		

Πίνακας 15 Κατηγορία "Η Αναφορά στη Χώρα Αφορά" στις Γαλλικές Εφημερίδες

30/10/15 έως 13/11/15					30/10/15 έως 13/11/15				
Le Monde	Παρουσία		Κυριαρχία		Libération	Παρουσία		Κυριαρχία	
Η Αναφορά στη Χώρα Αφορά	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Η Αναφορά στη Χώρα Αφορά	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Το Εσωτερικό της	20	53	19	51	Το Εσωτερικό της	10	47.62	10	47.62
Τη Διαλεκτική Ενδοκρατικού- Διακρατικού	13	34	13	35	Τη Διαλεκτική Ενδοκρατικού - Διακρατικού	10	47.62	10	47.62
Τη Θέση της στο Διεθνές Σύστημα Κρατών	5	13	5	14	Τη Θέση της στο Διεθνές Σύστημα Κρατών	1	4.76	1	4.76
Σύνολο	38	100	37	100	Σύνολο	21	100	21	100
13/11/15 έως 28/11/15					13/11/15 έως 28/11/15				
Η Αναφορά στη Χώρα Αφορά	Παρουσία		Κυριαρχία		Η Αναφορά στη Χώρα Αφορά	Παρουσία		Κυριαρχία	
	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό%	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %		Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό%	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Το Εσωτερικό της	164	48.81	163	49.24	Το Εσωτερικό της	77	62.10	77	62.60
Τη Διαλεκτική Ενδοκρατικού- Διακρατικού	74	22.02	72	21.75	Τη Διαλεκτική Ενδοκρατικού - Διακρατικού	20	16.13	20	16.26
Τη Θέση της στο Διεθνές Σύστημα Κρατών	98	28.99	96	29.00	Τη Θέση της στο Διεθνές Σύστημα Κρατών	27	21.77	26	21.14
Σύνολο	336	100	331	100	Σύνολο	124	100	123	100

Πίνακας 16 Κατηγορία "Η Αναφορά στη Χώρα Αφορά" στις Βελγικές Εφημερίδες

07/03/16 έως 21/03/16					07/03/16 έως 21/03/16				
La Libre	Παρουσία		Κυριαρχία		Le Soir	Παρουσία		Κυριαρχία	
Η Αναφορά στη Χώρα Αφορά	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Η Αναφορά στη Χώρα Αφορά	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Το Εσωτερικό της	18	60.00	18	62.07	Το Εσωτερικό της	19	66	19	66
Τη Διαλεκτική Ενδοκρατικού-Διακρατικού	11	36.67	10	34.48	Τη Διαλεκτική Ενδοκρατικού-Διακρατικού	9	31	9	31
Τη Θέση της στο Διεθνές Σύστημα Κρατών	1	3.33	1	3.45	Τη Θέση της στο Διεθνές Σύστημα Κρατών	1	3	1	3
Σύνολο	30	100.00	29	100	Σύνολο	29	100	29	100
22/03/16 έως 05/04/16					22/03/16 έως 05/04/16				
La Libre	Παρουσία		Κυριαρχία		Le Soir	Παρουσία		Κυριαρχία	
Η Αναφορά στη Χώρα Αφορά	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Η Αναφορά στη Χώρα Αφορά	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Το Εσωτερικό της	42	66.67	42	66.67	Το Εσωτερικό της	29	59.18	29	59.18
Τη Διαλεκτική Ενδοκρατικού-Διακρατικού	17	26.98	17	26.98	Τη Διαλεκτική Ενδοκρατικού-Διακρατικού	15	30.61	15	30.61
Τη Θέση της στο Διεθνές Σύστημα Κρατών	4	6.35	4	6.35	Τη Θέση της στο Διεθνές Σύστημα Κρατών	5	10.20	5	10.20
Σύνολο	63	100	63	100	Σύνολο	49	100	49	100

Πίνακας 17 Συσχέτιση Χώρας-Ισλαμικού Κράτους στις Γαλλικές Εφημερίδες

Le Monde	30/10/15 έως 13/11/15				Libération	30/10/15 έως 13/11/15			
	Παρουσία		Κυριαρχία			Παρουσία		Κυριαρχία	
Συσχέτιση Χώρας-Ισλαμικού Κράτους	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Συσχέτιση Χώρας-Ισλαμικού Κράτους	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Οι αναφορές στη Χώρα σχετίζονται με τις επιπτώσεις του ISIS στο εσωτερικό της Συρίας/Ιράκ	7	18	6	16	Οι αναφορές στη Χώρα σχετίζονται με τις επιπτώσεις του ISIS στο εσωτερικό της Συρίας/Ιράκ	10	47.62	10	47.62
Οι αναφορές στη Χώρα σχετίζονται με τις διεθνείς προεκτάσεις της δράσης του ISIS	16	41	16	43	Οι αναφορές στη Χώρα σχετίζονται με τις διεθνείς προεκτάσεις της δράσης του ISIS	6	28.57	6	28.57
Οι αναφορές στη Χώρα σχετίζονται με τις προεκτάσεις της δράσης του ISIS στο εσωτερικό της Χώρας	15	38	14	38	Οι αναφορές στη Χώρα σχετίζονται με τις προεκτάσεις της δράσης του ISIS στο εσωτερικό της Χώρας	5	23.81	5	23.81
Οι αναφορές στη χώρα δεν σχετίζονται με τη δράση του ISIS	1	3	1	3	Οι αναφορές στη χώρα δεν σχετίζονται με τη δράση του ISIS	0	-	0	-
Σύνολο	39	100	37	100	Σύνολο	21	100	21	100
		13/11/15 έως 28/11/15						13/11/15 έως 28/11/15	
Συσχέτιση Χώρας-Ισλαμικού Κράτους	Παρουσία		Κυριαρχία		Συσχέτιση Χώρας-Ισλαμικού Κράτους	Παρουσία		Κυριαρχία	
Συσχέτιση Χώρας-Ισλαμικού Κράτους	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Συσχέτιση Χώρας-Ισλαμικού Κράτους	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Οι αναφορές στη Χώρα σχετίζονται με τις επιπτώσεις του ISIS στο εσωτερικό της Συρίας/Ιράκ	66	19.24	59	17.82	Οι αναφορές στη Χώρα σχετίζονται με τις επιπτώσεις του ISIS στο εσωτερικό της Συρίας/Ιράκ	29	23.20	28	22.76

Οι αναφορές στη Χώρα σχετίζονται με τις διεθνείς προεκτάσεις της δράσης του ISIS	101	29.45	100	30.21	Οι αναφορές στη Χώρα σχετίζονται με τις διεθνείς προεκτάσεις της δράσης του ISIS	15	12.00	15	12.20
Οι αναφορές στη Χώρα σχετίζονται με τις προεκτάσεις της δράσης του ISIS στο εσωτερικό της Χώρας	171	49.85	167	50.45	Οι αναφορές στη Χώρα σχετίζονται με τις προεκτάσεις της δράσης του ISIS στο εσωτερικό της Χώρας	80	64.00	79	64.23
Οι αναφορές στη χώρα δεν σχετίζονται με τη δράση του ISIS	5	1.46	5	1.51	Οι αναφορές στη χώρα δεν σχετίζονται με τη δράση του ISIS	1	0.80	1	0.81
Σύνολο	343	100	331	100	Σύνολο	125	100	123	100

Πίνακας 18 Συσχέτιση Χώρας-Ισλαμικού Κράτους στις Βελγικές Εφημερίδες

La Libre	07/03/16 έως 21/03/16				Le Soir	07/03/16 έως 21/03/16			
	Παρουσία		Κυριαρχία			Παρουσία		Κυριαρχία	
	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %		Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Συσχέτιση Χώρας-Ισλαμικού Κράτους					Συσχέτιση Χώρας - Ισλαμικού Κράτους				
Οι αναφορές στη Χώρα σχετίζονται με τις επιπτώσεις του ISIS στο εσωτερικό της Συρίας/Ιράκ	0	-	0	-	Οι αναφορές στη Χώρα σχετίζονται με τις επιπτώσεις του ISIS στο εσωτερικό της Συρίας/Ιράκ	1	3	1	3
Οι αναφορές στη Χώρα σχετίζονται με τις διεθνείς προεκτάσεις της δράσης του ISIS	6	20.00	5	17.24	Οι αναφορές στη Χώρα σχετίζονται με τις διεθνείς προεκτάσεις της δράσης του ISIS	5	17	5	17
Οι αναφορές στη Χώρα σχετίζονται με τις προεκτάσεις της δράσης του ISIS στο εσωτερικό της Χώρας	22	73.33	22	75.86	Οι αναφορές στη Χώρα σχετίζονται με τις προεκτάσεις της δράσης του ISIS στο εσωτερικό της	22	76	22	76

Χώρας					Χώρας				
Οι αναφορές στη χώρα δεν σχετίζονται με τη δράση του ISIS	2	6.67	2	6.90	Οι αναφορές στη χώρα δεν σχετίζονται με τη δράση του ISIS	1	3	1	3
Σύνολο	30	100.00	29	10	Σύνολο	29	100	29	100
22/03/16 έως 05/04/16					22/03/16 έως 05/04/16				
Παρουσία		Κυριαρχία			Παρουσία		Κυριαρχία		
Συσχέτιση Χώρας-Κράτους	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Συσχέτιση Χώρας-Ισλαμικού Κράτους	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Οι αναφορές στη Χώρα σχετίζονται με τις επιπτώσεις του ISIS στο εσωτερικό της Συρίας/Ιράκ	4	6.35	4	6.35	Οι αναφορές στη Χώρα σχετίζονται με τις επιπτώσεις του ISIS στο εσωτερικό της Συρίας/Ιράκ	5	9.80	4	8.16
Οι αναφορές στη Χώρα σχετίζονται με τις διεθνείς προεκτάσεις της δράσης του ISIS	12	19.05	11	17.46	Οι αναφορές στη Χώρα σχετίζονται με τις διεθνείς προεκτάσεις της δράσης του ISIS	9	17.65	9	18.37
Οι αναφορές στη Χώρα σχετίζονται με τις προεκτάσεις της δράσης του ISIS στο εσωτερικό της Χώρας	46	73.02	47	74.60	Οι αναφορές στη Χώρα σχετίζονται με τις προεκτάσεις της δράσης του ISIS στο εσωτερικό της Χώρας	36	70.59	35	71.43
Οι αναφορές στη χώρα δεν σχετίζονται με τη δράση του ISIS	1	1.59	1	1.59	Οι αναφορές στη χώρα δεν σχετίζονται με τη δράση του ISIS	1	1.96	1	2.04
Σύνολο	63	100	63	100	Σύνολο	51	100	49	100

Πίνακας 19 Κατηγορία "Αρνητικές Επιπτώσεις σε Γαλλικές Εφημερίδες

30/10/15 έως 13/11/15					30/10/15 έως 13/11/15				
Le Monde	Παρουσία		Κυριαρχία		Libération	Παρουσία		Κυριαρχία	
Αρνητικές Επιπτώσεις	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Αρνητικές Επιπτώσεις	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Επιπτώσεις ISIS σε Χώρα Αναφοράς	26	67	26	70	Επιπτώσεις ISIS σε Χώρα Αναφοράς	12	57.14	12	57.14
Επιπτώσεις Χώρας Αναφοράς σε ISIS	13	33	11	30	Επιπτώσεις Χώρας Αναφοράς σε ISIS	9	42.86	9	42.86
Σύνολο	39	100	37	100	Σύνολο	21	100	21	100
13/11/15 έως 28/11/15					13/11/15 έως 28/11/15				
Αρνητικές Επιπτώσεις	Παρουσία		Κυριαρχία		Αρνητικές Επιπτώσεις	Παρουσία		Κυριαρχία	
Αρνητικές Επιπτώσεις	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Αρνητικές Επιπτώσεις	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Επιπτώσεις ISIS σε Χώρα Αναφοράς	230	66.28	225	67.98	Επιπτώσεις ISIS σε Χώρα Αναφοράς	87	69.60	85	69.11
Επιπτώσεις Χώρας Αναφοράς σε ISIS	117	33.72	106	32.02	Επιπτώσεις Χώρας Αναφοράς σε ISIS	38	30.40	38	30.89
Σύνολο	347	100	331	100	Σύνολο	125	100	123	100

Πίνακας 20 Κατηγορία "Αρνητικές Επιπτώσεις" σε Βελγικές Εφημερίδες

07/03/16 έως 21/03/16					07/03/16 έως 21/03/16				
La Libre	Παρουσία		Κυριαρχία		Le Soir	Παρουσία		Κυριαρχία	
Αρνητικές Επιπτώσεις	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Αρνητικές Επιπτώσεις	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Επιπτώσεις ISIS σε Χώρα Αναφοράς	14	48.28	14	48.28	Επιπτώσεις ISIS σε Χώρα Αναφοράς	13	45	13	45
Επιπτώσεις Χώρας Αναφοράς σε ISIS	15	51.72	15	51.72	Επιπτώσεις Χώρας Αναφοράς σε ISIS	16	55	16	55
Σύνολο	29	100.00	29	100	Σύνολο	29	100	29	100
22/03/16 έως 05/04/16					22/03/16 έως 05/04/16				
	Παρουσία		Κυριαρχία			Παρουσία		Κυριαρχία	
Αρνητικές Επιπτώσεις	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Αρνητικές Επιπτώσεις	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Επιπτώσεις ISIS σε Χώρα Αναφοράς	56	88.89	56	800	Επιπτώσεις ISIS σε Χώρα Αναφοράς	45	86.54	43	87.76
Επιπτώσεις Χώρας Αναφοράς σε ISIS	7	11.11	7	11.11	Επιπτώσεις Χώρας Αναφοράς σε ISIS	7	13.46	6	12.24
Σύνολο	63	100	63	100	Σύνολο	52	100	49	100

Πίνακας 21 Θέματα σε Γαλλικές και Βελγικές Εφημερίδες

Le Monde			La Libre		
30/10/15 έως 13/11/15			07/03/16 έως 21/03/16		
Θέματα	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Θέματα	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Ασφάλεια	25	54.35	Ασφάλεια	23	74.19
Μεταναστευτικό/Προσφυγικό	1	2.17	Μεταναστευτικό/Προσφυγικό	1	3.23
Ριζοσπαστικοποίηση/Εξτρεμισμός	7	15.22	Ριζοσπαστικοποίηση/Εξτρεμισμός	3	9.68
Ξένοι Μαχητές	10	21.74	Ξένοι Μαχητές	4	12.90
Ισλαμοφοβία	0	-	Ισλαμοφοβία	0	-
Φονταμενταλισμός	3	6.52	Φονταμενταλισμός	0	-
Σύνολο	46	100	Σύνολο	31	100
13/11/15 έως 28/11/15			22/03/16 έως 05/04/16		
Θέματα	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Θέματα	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Ασφάλεια	169	40.05	Ασφάλεια	41	63.08
Μεταναστευτικό/Προσφυγικό	41	9.72	Μεταναστευτικό/Προσφυγικό	4	6.15
Ριζοσπαστικοποίηση/Εξτρεμισμός	69	16.35	Ριζοσπαστικοποίηση/Εξτρεμισμός	8	12.31
Ξένοι Μαχητές	60	14.22	Ξένοι Μαχητές	4	6.15
Ισλαμοφοβία	15	3.55	Ισλαμοφοβία	2	3.08
Φονταμενταλισμός	68	16.11	Φονταμενταλισμός	6	9.23
Σύνολο	422	100	Σύνολο	65	100
30/10/15 έως 13/11/15			07/03/16 έως 21/03/16		
Θέματα	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Θέματα	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Ασφάλεια	17	80.95	Ασφάλεια	21	70.00
Μεταναστευτικό/Προσφυγικό	0	-	Μεταναστευτικό/Προσφυγικό	0	-
Ριζοσπαστικοποίηση/Εξτρεμισμός	1	4.76	Ριζοσπαστικοποίηση/Εξτρεμισμός	3	10.00
Ξένοι Μαχητές	3	14.29	Ξένοι Μαχητές	5	16.67
Ισλαμοφοβία	0	-	Ισλαμοφοβία	1	3.33
Φονταμενταλισμός	0	-	Φονταμενταλισμός	0	-
Σύνολο	21	100	Σύνολο	30	100
13/11/15 έως 28/11/15			22/03/16 έως 05/04/16		
Θέματα	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Θέματα	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Ασφάλεια	73	54.48	Ασφάλεια	35	63.64
Μεταναστευτικό/Προσφυγικό	11	8.21	Μεταναστευτικό/Προσφυγικό	1	1.82
Ριζοσπαστικοποίηση/Εξτρεμισμός	20	14.93	Ριζοσπαστικοποίηση/Εξτρεμισμός	5	9.09
Ξένοι Μαχητές	14	10.45	Ξένοι Μαχητές	8	14.55
Ισλαμοφοβία	2	1.49	Ισλαμοφοβία	0	-
Φονταμενταλισμός	14	10.45	Φονταμενταλισμός	6	10.91
Σύνολο	134	100	Σύνολο	55	100

Πίνακας 22 Πλαίσια Ταξινόμησης στις Γαλλικές Εφημερίδες

Le Monde			Libération		
30/10/15 έως 13/11/15			30/10/15 έως 13/11/15		
Πλαίσια Ταξινόμησης	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Πλαίσια Ταξινόμησης	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Ηγεμόνα	15	30.61	Ηγεμόνα	8	38.10
Εκδίκησης	2	4.08	Εκδίκησης	0	-
Συνεργασίας/Ομόνοιας	2	4.08	Συνεργασίας/Ομόνοιας	0	-
Προβλήματος	18	36.73	Προβλήματος	13	61.90
Στρατηγικής	3	6.12	Στρατηγικής	0	-
Ελπίδας	0	-	Ελπίδας	0	-
Φόβου	4	8.16	Φόβου	0	-
Οργής	4	8.16	Οργής	0	-
Θλίψης	1	2.04	Θλίψης	0	-
Σύνολο	49	100	Σύνολο	21	100
13/11/15 έως 28/11/15			13/11/15 έως 28/11/15		
Πλαίσια Ταξινόμησης	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Πλαίσια Ταξινόμησης	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Ηγεμόνα	56	9.66	Ηγεμόνα	13	8.84
Εκδίκησης	64	11.03	Εκδίκησης	15	10.20
Συνεργασίας/Ομόνοιας	65	11.21	Συνεργασίας/Ομόνοιας	11	7.48
Προβλήματος	152	26.21	Προβλήματος	56	38.10
Στρατηγικής	46	7.93	Στρατηγικής	16	10.88
Ελπίδας	15	2.59	Ελπίδας	3	2.04
Φόβου	79	13.62	Φόβου	13	8.84
Οργής	70	12.07	Οργής	8	5.44
Θλίψης	33	5.69	Θλίψης	12	8.16
Σύνολο	580	100	Σύνολο	147	100

Πίνακας 23 Πλαίσια Ταξινόμησης στις Βελγικές Εφημερίδες

Le Soir			La Libre		
07/03/16 έως 21/03/16			07/03/16 έως 21/03/16		
Πλαίσια Ταξινόμησης	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Πλαίσια Ταξινόμησης	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Ηγεμόνα	5	14.71	Ηγεμόνα	12	40.00
Εκδίκησης	1	2.94	Εκδίκησης	0	-
Συνεργασίας/Ομόνοιας	3	8.82	Συνεργασίας/Ομόνοιας	1	3.33
Προβλήματος	16	47.06	Προβλήματος	9	30.00
Στρατηγικής	0	-	Στρατηγικής	0	-
Ελπίδας	4	11.76	Ελπίδας	2	6.67
Φόβου	3	8.82	Φόβου	5	16.67
Οργής	2	5.88	Οργής	1	3.33
Θλίψης	0	-	Θλίψης	0	-
Σύνολο	34	100	Σύνολο	30	100
22/03/16 έως 05/04/16			22/03/16 έως 05/04/16		
Πλαίσια Ταξινόμησης	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %	Πλαίσια Ταξινόμησης	Απόλυτος Αριθμός	Ποσοστό %
Ηγεμόνα	2	2.53	Ηγεμόνα	11	11.00
Εκδίκησης	0	-	Εκδίκησης	1	1.00
Συνεργασίας/Ομόνοιας	21	26.58	Συνεργασίας/Ομόνοιας	18	18.00
Προβλήματος	24	30.38	Προβλήματος	32	32.00
Στρατηγικής	5	6.33	Στρατηγικής	1	1.00
Ελπίδας	2	2.53	Ελπίδας	2	2.00
Φόβου	11	13.92	Φόβου	18	18.00
Οργής	9	11.39	Οργής	12	12.00
Θλίψης	5	6.33	Θλίψης	5	5.00
Σύνολο	79	100	Σύνολο	100	100